М. Рильський

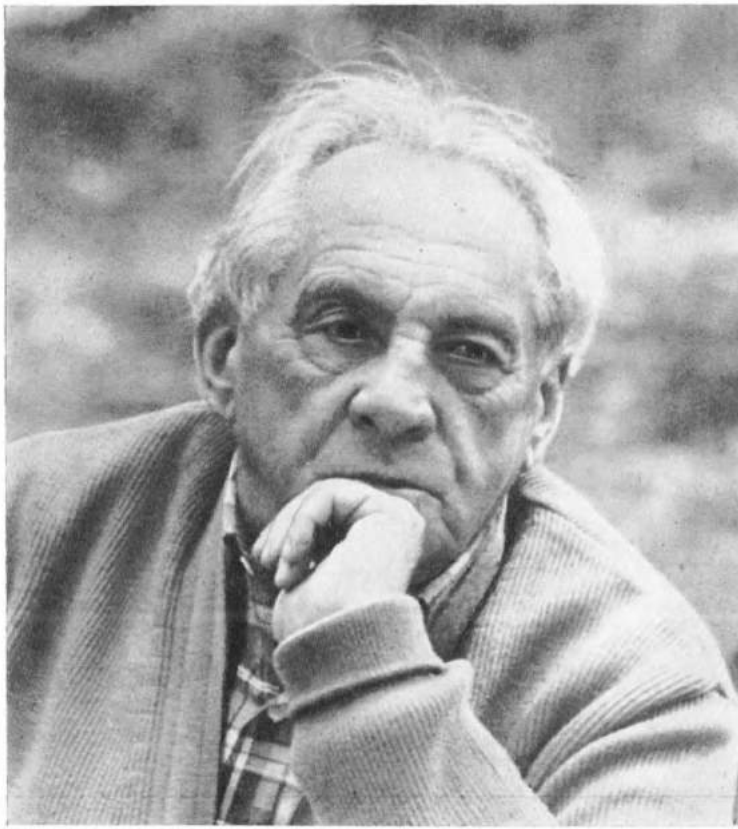

М. Т. Рильський. 1962 р.

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

*

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ
ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА,
ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ
ім. М. Т. РИЛЬСЬКОГО

КИЇВСЬКИЙ
ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ
МУЗЕЙ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

*

Зібрання
творів
у двадцяти
томах

Листи
(1957–1964)

НАУКОВА ДУМКА

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

*

Том двадцятий

Листи

(1957—1964)

КИЇВ · 1996

ББК 84Ук7
Р95

До тому увійшли листи (1957—1964)
В том вошли письма (1957—1964)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Л. М. НОВИЧЕНКО
(голова)
В. А. БУРБЕЛА
(секретар)
Г. Д. ВЕРВЕС
М. М. ГОРДІЙЧУК
(заступник голови)
І. О. ДЗЕВЕРІН
Д. В. ЗАТОНСЬКИЙ
С. Д. ЗУБКОВ
С. А. КРИЖАНІВСЬКИЙ
(заступник голови)
Н. Є. КРУТІКОВА
Б. М. РИЛЬСЬКИЙ
В. М. РУСАНІВСЬКИЙ

Упорядкування
Н. А. ПІДПАЛОЇ і Р. Я. ПИЛИПЧУКА

Коментарі
Н. А. ПІДПАЛОЇ

Редактори тому
Л. М. НОВИЧЕНКО і Б. М. РИЛЬСЬКИЙ

Редакція художньої літератури

Редактор *В. Я. Пипченко*

Р $\frac{4603000000-225}{М221(04)-90}$ передплатне

ISBN 5-12-000273-X (т. 20)
ISBN 5-12-000271-3
© Видавництво «Наукова думка», 1989,
упорядкування, примітки

ЛИСТИ

1957-1964

1957

1. ДО А. Ф. ХИЖНЯКА

18 січня 1957 р. Київ

Дорогий Антоне Федорович!

Посилаю Вам статтю тов. Фетісова [1] про нар[одного] поета Чувашії Хузангая [2], ювілей якого треба, на мою думку, безперечно відзначити. Стаття мені здається цілком годящою.

Дуже буду вдячний, якщо Ви доручите сповістити автора про долю цієї статті [3] комусь із робітників редакції. Адреса т. Фетісова:

Рижское взморье, Дубулты,
Дом творчества писателей, М. И. Фетисову.

З привітом *М. Рильський*

18/I 1957

2. ДО П. І. КРАВЧУКА

22 січня 1957 р. Київ

Шановний товаришу Кравчук!

Велике Вам спасибі за прислану дуже цікаву збірку [1]. Досі не мав часу з різних причин її переглянути. Вона, безперечно, варта видання книгою в «Радянському письменнику» [2], і я з свого боку цю думку підтримаю. Примірник, що Ви прислали мені, передаю до Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії, частину ми, безперечно, опублікуємо в нашому журналі.

Стаття Ваша дуже грунтовна і дає багато для пізнання становища українських поетів у Канаді, та має й ширший інтерес.

Будемо вдячні і за дальші надіслання до Інституту.

З глибокою пошаною й привітом
М. Рильський

22/I 1957

3. ДО К. Г. ГУСЛИСТОГО

22 січня 1957 р. Київ

Дорогий Костю Григоровичу!

Передаю разом з листом П. Кравчука, адресованим мені як директорові Інституту, дуже цікавий збірник творів робітничо-фермерських поетів в Канаді. Досі не мав часу його переглянути! Цей примірник має бути в фондах нашого інституту, але частину матеріалу, на мою думку, треба доконче опублікувати в нашій «Народній творчості» [1]. Для вступної замітки до такої публікації прекрасний матеріал дає вступна стаття. Отже, доручіть, К[остю] Г[ригоровичу], комусь із товаришів зробити вибір для журналу (можливо для двох номерів). Публікація таких матеріалів, нема чого Вам про це говорити, має величезне громадсько-політичне значення.

З сердечним привітом
М. Рильський

22/I 1957

В кінці листа т. Кравчук дає свою адресу — треба йому доконче посилати журнал!

4. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

26 січня 1957 р. Київ

Милая Мария Ивановна!

Вы, вероятно, знаете, на каком этапе находится сейчас дело с всесоюзным гимном [1]. На всякий случай, однако, сообщаю то, что мне известно. Итак: композиторам Советского Союза, в том числе, конечно, и украинским хотели вначале предложить для работы только *3* текста (в том числе наш; остальные, если не ошибаюсь,— Исаковского [2] и, кажется, Михалкова [3]), потом раздумали (ЦК) и сделали книжечку, состоящую из *10* текстов. Однако Бажан [4], который видел эту книжечку, утверждает, что те три гимна в первую очередь рекомендуются (комиссией, а в сущности — ЦК). Мне известно, что в Киеве композитор Данькевич [5] пишет музыку на текст Исаковского, а Филипенко [6] — на мой — Ваш текст. Вот как обстоят дела.

4-го февраля я предполагаю быть в Москве, на юбилее Катаева [7]. 5-го начинается Сессия Верх[овного] Совета [8]. На писательский пленум [9], в конце февраля, я по всей ви-

димости не поеду: буду работать (вероятно, в Пуще-Водице, в санатории) над вступительной статьей к 1 тому антологии украинской поэзии [10]. Думаю, что это серьезнее пленума, который, во всяком случае, без меня обойдется.

С сердечным приветом *М. Рыльский*

26/I 1957

Жму руку Николаю Леопольдовичу [11] и Александру Андреевичу [12].

М. Р.

5. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

27 січня 1957 р. Київ

Дорогий Леоніде!

Сьогодні даю на передрук свої переклади із словаків [1]. Отже, скоро вони потраплять до твоєї редакторської теки.

Малишко при зустрічі зі мною висловив своє бажання перекладати словаків [2]. Може, ще є що для нього?

Привіт!

М. Рильський

27/I 1957 р.

6. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

10 лютого 1957 р. Москва

Дорогий Петре Остаповичу!

Пишу Вам із Москви, де буду ще кілька днів (Сесія Верховної Ради). Вашу байку в «Перці» я читав, а тепер прочитав і ці, що Ви мені прислали. Що ж, «хай бог помагає», але не хотілось би, щоб Ви за байками занедбали свої серйозні і оригінальні заміри.

Ваше «На доктрину Ейзенхауера» написано вправно й розумно і, звичайно, може бути надруковане в будь-якому з наших журналів. Тільки мені особисто ця річ здається х о л о д н у в а т о ю — для такої т е м и. Подумайте про це.

Можливо, й дуже можливо, що я таки виберусь до Попельні весною, отже, й зустрінусь і з Вами, і з тамтешнім письменницьким гуртком. Мені, до речі, таки й треба зустрітись із своїми виборцями. Я помітив у газеті і у В[ашому] листі «Попільня». Я звик до «Попельня», хоч і чув «Попільня».

Якщо будете бачити Йосипа Яковлевича [2], то передайте мій сердечний привіт.

Міцно стискаю руку.

М. Рильський

7. ДО О. Й. ДЕЙЧА

23 лютого 1957 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Только что возвратился с прогулки с «хвостами» [1]. Ночью выпал снег — мокрый, тает. И все же прелестно. Синички в саду поют по-весеннему. Дятла на отведенном ему в лесу участке нет [2]. Невозвращенец какой-то!

В статье (реферате) Луначарского о Шевченко [3], кроме указанных Вами достоинств, меня подкупает и тот восторг, с которым он говорит об украинском народном творчестве.

Критик, который, по словам Луначарского, замахнулся «шустрым, но грязным пером» на Шевченко — разумеется, Корней Иванович [4]. Но вряд ли стоит это расшифровывать в комментарии: в той же статье Чуковский назвал Ш[евчен]ко «величайшим псалмопевцем» и т. п., а впоследствии он же, Чуковск[ий], много действительно хорошего сказал о Тарасе Григорьевиче [5]. Кстати, статью Чуковского неистово разбранил Ефремов...[6] Теперь эта статья (Чук[овского]) никому, конечно, не известна — и стоит ли «старое вспоминать»?

Жаль, что нет в живых покойного великого фактографа Возняка [7] — тот, пожалуй, мог знать, откуда львовчане или львовяне взяли реферат Анатолия Васильевича. Кстати, украинский перевод не восхищает меня. Но печатать этот реферат надо н е п р е м е н н о.

То, что Вы пишете об Андреевой [8], весьма любопытно. Это же, по-видимому, Марья Федоровна [9]? Но ведь ей 85 лет!! Нет, это, видно, не та Андреева [10]! Тарасовой [11] только 59. Возраст пепиньерки [12].

Что касается системы Станиславского [13], то, кажется, сам Конст[антин] Серг[еевич] подозревал, что это миф и пуф...

Блакитный [14]? Ну, что ж... Если такова воля божия или воля Бажана [15],— беритесь. Посредственный поэт,— а роль свою в развитии советской поэзии сыграл. Я, однако, предпочел бы, чтобы Вы взялись за Василя Чумака [16],

Об Олесе пока ничего не слышно [17], но однофамилец Василя Чумака [18] упорно твердит: «Будем издавать».

Йосипенко [19] ждет Ваших замечаний на макет [20]. Он послал его почти по доброй воле.

Жду верстки «Роз» [21].

Крепко обнимаю. Целую ручки Евгении Кузьминичне [22].

М. Рыльский

23/II 1957 г.

8. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

25 лютого 1957 р. Київ

Дорогий Іване Федоровичу!

1) Тов. Кириченко [1] при мені доручив Ст[епану] Вас[ильовичу] Червоненку [2] з'ясувати справу з поновленням прав нашого Ін[ститу]ту на прийом дисертацій (додзвонитися з Москвою) і додав, що коли з цих переговорів нічого не вийде, то він сам візьметься за це діло і д о б' є т ь с я цього поновлення.

2) Щодо квартирних справ, то він теж порадив звернутися з ними до Червоненка. Я думаю, буде добре, коли Ви цими днями підете із нашим списком-мінімумом до Черв[оненка].

Їду — зникаю. Зв'язок зі мною держіть через Вагана Олександровича Маміконяна [3].

Ваш *М. Рильський*

25/II 1957

9. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

19 березня 1957 р. Пуща-Водиця

Дорогие мои!

Спасибо за чудо фотоискусства [1], которое Вы мне прислали. По этому поводу — привет Вере Михайловне и ее супругу. Как-то гуляя в лесу, я придумал еще несколько строк к «Девушке из Нагасаки» [2]. Оказывается, можно...

Подхожу к концу непомерно разросшейся статьи об украинской поэзии [3]. Какой я был дурак, что взялся за это дело!

Крепко жму руки, целую.

М. Рыльский,
последний день в Пуще
(19.III 1957)

10. ДО В. І. СИНЕНКА

29 березня 1957 р. Київ

Дорогий Володимире Івановичу!

Посилаю Вам свої переклади із сербської [1]. Уривки з пісень перекладав майже наослін, бо моє більш ніж скромне знання с[е]рб[ської] мови і мій поганенький словник багато слів по-справжньому не могли витлумачити. Отже, якщо в мене є які помилки чи й курйози, то скажіть — я виправлю.

Уривків із «Бородінської річниці» і «Чорногорці і Бонапарте» [2] (чи навпаки) не перекладав, бо ці речі є в І томі українського чотирьохтомника Пушкіна — «Річниця» в перекладі Малишка [3] і «Чорногорці» — Неходи [4] (в циклі «Пісні західних слов'ян»).

Пробачте, що затримав...

Ваш *М. Рильський*

29/III 1957

11. ДО О. Й. ДЕЙЧА

30 березня 1957 р. Київ

Миг вожделенный настал, окончен мой труд многодневный...
Что ж непонятная дрожь тайно пронзает меня?
Эх, не писать бы статей, не лезть в Антологию лучше!
Гнусную Борину тень чую смущенной душой...

Как видите из этих почти пушкинских строк [1], я добил вступит[ельную] статью к Антологии [2]... увы, она достигла пяти листов! Посылаю ее для скорости на украинском языке — мечтаю, что (не без Вашей, надеюсь, благосклонной помощи) она попадет в хорошие руки, а не в грязные конечности.

Письмо Ваше [3] — ответ на мою нагло-короткую открытку — получил. Спасибо. Ваг[ан] Алекс[андрович] [4] собирает Ваши эпистолярные произведения с особенной тщательностью.

Читал ли Сурков Валери? [5] Я пробовал читать, но не понял ничего. Мне показалось, что он еще темнее Малларме [6]. Сурков яснее обоих.

На Олеся — устно — благословили меня в ЦК Кириченко и Червоненко, в ближайшее время я утрясу этот

вопрос окончательно и тогда вышлю Вам машинописное «Вибране», составленное по директиве Бажана.

«Не статуїть» и «середам» — это какие-то словечки из жаргона, принятого в кружке Леси, я их тоже, увы, не понимаю. Не знаю даже, кто бы смог это объяснить. Не Деркач[7] же!

Относительно Луначарского — глубоко Вам сочувствую[8], но напрасно Вы по этому поводу цитируете украинского классика[9]: кто же, кроме Вас, мог бы сделать эту работу?

Чуковскому я послал пространную телеграмму[10] и Данте (Данте в домашний адрес[11]). Очень занятная у него в «Москве» статья о Чехове![12]

Когда я поеду смотреть на химеры Notre-Dame[13] — не знаю. Может быть, это вообще химерическое предприятие?

Крепко обнимаю. Целую ручки Евгении Кузьминичне. Все приветствуют стоя.

Ваш *М. Рыльский*

30/III 1957

12. ДО М. А. ДЕЙНАРА

31 березня 1957 р. Київ

Дорогий мій друже Миколо!

Спасибі Тобі сердечне за Твій хороший лист. Схвилював мене він сильно,— багато чого згадалось — що спилось, говорилось[1] — і Бульйонська[2], і «дядюшка»[3] бідолашний, і добряга Сергій[4], і Богдан[5], і Романівка з Клемацьким[6] на човні... Чого тільки не згадалось!

Я вже не пам'ятаю, чому не був в Одесі тоді, коли обіцяв, але сподіваюсь, що цього року таки зустрінемось — «чи в Києві, чи в Одесі, чи в самій Полтаві»[7], як каже Руданський. Ти став справжнім морським вовком — ну, а я й досі прісноводний рибалка... Позаторік, до речі, я й мій шофер зловили в Романівці 3 коропи величезні — по 5, 6 кіло! Всі ці коропи «крали» у нас з греблі вудки, ми їх доганяли і не без труда, але й з тріумфом — під різноманітні поради «знавців», які тут же стояли на греблі (коли б їх поради слухати, то ні одного б коропа ми не витягли), витягали їх на берег...

Торік двічі побував у Польщі[8], раз — в Австрії[9]. Багато цікавого, але писати, їй-богу, часу немає. Роботи у мене надприродна кількість, просто потопаю...

Шлю Тобі, друже, свою книжку «Сад над морем...» [10]. Хай тебе не бентежить, що в ній є залишки «культу особи» — гадаю Ти знайдеш у ній щось Тобі рідне.

Цілую. Привіт дружині.

Катерина Миколаївна [11] завдяки постійному життю на дачі почуває себе — оскільки це можливо після двох інсультів — досить добре.

Твій *Максим*

31/III 1957

Тов. Гречаному [12] передай привіт і подяку за поздоровлення.

Щодо «грамів»... то інколи вживаю й понад ліміт, але твердо вирішив і т. ін.

М. Р.

13. ДО Ф. М. НЕБОРЯЧКА

18 квітня 1957 р. Київ

Дорогий Федоре Матвійовичу!

Спасибі за надіслання рецензії Сімовича [1]. Вона досить характерна...

Відповідаю на Ваші питання:

1. Книжку «Поэзия Ад[ама] Мицкевича» [2] я писав по-російськи, на замовлення Гослитиздата. Українське видання [3] (хоч воно й вийшло раніше) — переклад, зроблений у редакції Держлітвидаву — звичайно, під моїм наглядом.

2. «Фантастичний бриг» («Синя далечінь») навряд чи можна назвати поемою. Це щось як ліро-епічний етюд, чи що.

3. У вірші «У кошику хліб» [4] («Синя далеч[інь]») я маю на увазі роман Гамсуна. Молодь мого покоління дуже ним зачитувалась.

4. В сонеті «У футрі лисячім» («С[иня] д[алечінь]» «гість» — уявна, збірна постать. «Припавши, як Нечай [5], до сталевої гриви» — образ Нечая навіяний народною піснею («З-за темного лісу, з зеленого гаю») про останній бій Нечая з «ляхами» і загибель його. Грива сталева тому, що я уявляю собі полковника Нечая на традиційному сивому коні. Можливо, що епітет невдалий.

5. «Кінчаються усі дороги Римом» («Вже закипає...», С[иня] д[алечінь] — перефразоване давнє прислів'я «Всі

дороги ведуть до Рима». Мабуть, я мав на увазі (давно це писалось!) не дуже оригінальну думку: всі ми помремо.

6. «Сухий шелестить ситняк»... Петро Тобілевич — мій приятель (нині покійний), син славетного артиста Саксаганського [6]. Кабиця [7] (в опереті Лисенка—Старицького «Чорноморці» [8]) — одна з улюблених ролей Саксаганського.

7. «Відгомін» — у збірці «Гом[ін] і відг[омін]» — відгуки на світові теми, літературні твори і т. под.

З сердечним привітом
М. Рильський

18/IV 1957

14. ДО Ю. С. МЕЙТУСА

30 квітня 1957 р. Київ

Дорогой Юлий Сергеевич!

Шлю Вам вместе с первомайским поздравлением — первый блин, т. е. первую картину «Щастя» [1]. Что из этого «блина» вышло — судите сами, но не будьте слишком строги. Трудное дело! Я старался всемерно сокращаться, но — ведь это же экспозиция!

Низкий поклон супруге.

Ваш *М. Рыльский*

30/IV 1957

15. ДО Ф. П. ФОЛОМІНА

19 травня 1957 р. Київ

Открытое письмо товарищу Фоломину

Товарищ Фоломин!

Я получил Ваше письмо, подписанное «русский поэт Фоломин», о моей статье «Литература и народ» («Правда», 12 мая 1957 г.). Заключительная фраза письма, к которой я еще возвращусь, разрешает, думается, публичный разговор, для которого я решаюсь использовать страницы «Литературной газеты» [1] и который, по-моему, имеет общественный интерес.

Вы пишете:

«Думается мне, что нельзя облыжно обвинять в «антинародности» и Баратынского [2], и Тютчева [3] (может быть, Батюшкова [4]? Языкова? [5])» и прибавляете дальше:

«Но задумайтесь на минуту, представьте себе, что кобзарь (Шевченко.— *М. Р.*) на минуту (стиль! — *М. Р.*) встал из могилы. Он бы сказал свое доброе слово и о Баратынском, и о Батюшкове».

В этой второй фразе Батюшков уже не взят в скобки, не стоит под вопросом, и выходит, что я говорил о нем, хотя я этого имени в статье не упомянул. Вообще, конечно, никакого обвинения в антинародности против Баратынского и Тютчева, поэтов, которых я глубоко чту и люблю — я не выдвигал. Я выражаю в своей статье мысль, что великими поэтами мы называем людей, которые «воплощают в себе, в своем творчестве основные, глубочайшие черты прогрессивного народного мировоззрения» — и не вижу этого качества у гениального лирика Тютчева, у высокоталантливых Баратынского и Фета [6], которого, кстати, Вы по понятным причинам не назвали. К кому же, в таком случае можно бы применить не очень изящное определение «облыжно»?

Между прочим, я недавно имел разговор с одним серьезным литературоведом [7], который всю жизнь изучает творчество Гейне [8] и очень его любит. Он сказал, что, по его мнению, эпитет великий совершенно естественный при имени Гете [9], неприложим к гениальному автору «Книги песен» — по причине зыбкости его мировоззрения.

Дальше Вы докторально заявляете:

«Пора понять, начать говорить о том, что все талантливое — народно. Народны и Ахматова [10], и даже Дудинцев [11], не к ночи будь помянут [12]».

Утверждение более чем сомнительное. Талантливы были и пововременец В. В. Розанов [13], и сам редактор «Нового времени» [14] Суворин — неужто и их прикажете считать народными? Тот же любимый мною как лирик и действительно, как я уже сказал, не просто талантливый, а высокоталантливый Фет высказывал чудовищно обскурантские и реакционные мысли [15] — что же, и он народен?

Талантливы были и Катков [16], и Хомяков [17], далеко не лишены были таланта и Ницше [18], и Габриэль д'Аннунцио [19], и даже основоположник футуризма, фашист Маринетти [20] — согласно Вашей формуле и их надо сопричислить к народным.

Нет, тут что-то не так. Для получения высочайшего титула народный одной талантливости явно мало.

Учительским тоном Вы советуете мне:

«Не будьте скучней самого себя. Всегда будьте человеком, поэтом».— Спасибо. Постараюсь.

Заканчиваете Вы свое письмо такими многозначительными, по Вашему мнению, словами:

«Можете переслать мою цидульку (кстати, по-русски это слово пишется так: цыдулка — *М. Р.*) «по назначению», А. А. Суркову [21]».

Иронии, по-видимому, заключающейся в этих словах, я не понимаю — а высказывания Ваши направляю по назначению, то есть оглашаю в печати.

М. Рыльский

19/V 1957

16. ДО К. М. РИЛЬСЬКОЇ

25 травня 1957 р. Париж

Дорога Катрусю!

Учора ввечері ми — я, Леонтьєв [1] (учений-психолог із Москви) і Клемент [2] (фізик) прибули в Париж [3]. Летіли з двома пересадками: у Варшаві і в Брюсселі. У Варшаві були кілька годин, поїздили по місту — я вже як «знавець» показував цікаві місця. Париж — місто грандіозне. Страшенний рух автомобілів найрізноманітніших марок. Маса магазинів, блискучі реклами. Чудесні старовинні будинки — серед них Лувр [4], у якому ми, сподіваємось, будемо. Були сьогодні в так званому Булонському лісі. Це великий парк, перерізаний широкими посейлими дорогами, по яких безперервним потоком мчаться автомобілі. А поруч — ціла система озер, на яких плавають і над якими літають крижні, чирки та інші якісь качки. В одному з озер ми бачили величезних риб. Я думав, що то коропи, але мій супутник сказав, що то культивовані форелі.

Обідав я сьогодні у уповноваженого ВОКС (Товариства культурного зв'язку з закордоном). Обід був зовсім таки «французький»: гора пельменів і наша столична горілка! Днів кілька побуду в Парижі, візьму участь у підготовці конгресу товариства «Франція — Радянський Союз», а потім, мабуть, поїду на кілька днів до Провансу [5]. Якщо захочеш подати мені звістку, то найкраще зробити це через наше посольство в Парижі — Ваган Олександр [ович] може узнати адрес через Міністерство іноземних справ.

Міцно цілую Тебе, дітей і внуків, усім привіт.

25/V 1957 *Максим*

17. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

26 травня 1957 р. Париж

Дорогий Максиме!

Оце — башта Ейфеля [1], знаменита на весь світ. Як приїду, то розкажу тобі про неї більше.

Тут дуже цікаво, прекрасні будинки, великі парки. Автомобілів страшенно багато. Люди привітні і веселі.

Цілуй маму, цапу, бабушку, Андрюшу [2], Галю [3], Богдана. Привіт усім.

Дід Максим

26/V 1957

18. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

26 травня 1957 р. Париж

Дорогой Ваган Александрович!

Привет! Вы советовали не брать макинтоша. Однако при первой остановке — в Вильнюсе — выяснилось, что это был совет неправильный: там было 8 градусов! В Париже тоже довольно холодно.

Об остальном Вы можете узнать из письма к Екатерине Николаевне.

Я предлагаю писать на адрес посольства, потому что из той гостиницы, где я живу (в довольно неважной комнатке, без ванны и «удобств»), нас, может быть, переведут в другую.

Ваш *М. Р.*

26/V 1957

Вчера в баре выпил бутылку пива — 275 франков!

19. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

28 травня 1957 р. Париж 28/V 1957

Дорогий Богдане!

Оце і є знаменитий собор Паризької богоматері [1]. Ми вчора бачили його — зовсім такий, як у В. Гюго! [2] А в кіно (нова техніка — кінорама — щось потрясаюче!) службу в цьому соборі. Завтра маю їхати до Провансу.

Богдашка! Треба доконче полити «коров'яком» — навозним раствором (рецепт є у листі з Вільно [3] — в маленькому портфелі), гладіолуси, а також

слабіші або дуже рясні молоді дерева!! Яблучка, де дуже багато, позривати.

Цілую тебе, маму, Андрюшу, Галю, всіх. Привіт! *М. Р.*

20. ДО К. М. РИЛЬСЬКОЇ

29 травня 1957 р. Париж

Дорога Катрусю!

Маю сьогодні їхати на тиждень до Провансу — Авіньйон, Марсель і т. ін. Після того повернусь у Париж на конгрес, який кінчиться 10-го, але я десятого ж і маю вилетіти до Москви, де пробуду не більше дня — і додому!

Тут прекрасно, а вдома краще.

Цілую тебе, всіх.

Максим

29/V 1957

21. ДО К. М. РИЛЬСЬКОЇ

31 травня 1957 р. Марсель

Дорога Катрусю!

Був в Авіньйоні, їздив через Тараскон до Арля, сьогодні прибув у Марсель, де буду два дні, звідти — далі по Провансу. В Париж вернусь 5-го, з Парижа в Москву вилечу 10-го, а з Москви — дам телеграму.

Цілую Тебе міцно-міцно, поцілунки і привіт всім.

Максим

31/V 1957

22. ДО РЕДАКЦІЇ «ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЗЕТИ»

24 червня 1957 р. Київ

Лист до редакції «Літературної газети»

Я прочитав у 36-му номері «Літературної газети» статтю Н. Андріанової [1] «Дозволяється до постави». В статті чимало вірних думок, почувається вболівання за долю перекладницького мистецтва, на разі — за переклади драматургічних творів. Тим прикріше, що т. Андріанова у відзиві своєму про здійснений М. Овруцькою [2] переклад п'єси Джека Лондона [3] «Крадіжка» допустилась неточностей і хибних тверджень. Критикуючи цей переклад,

зроблений, на жаль, не з оригіналу, якого в Києві не було (т. Овруцька дуже добре знає англійську мову), а з російського перекладу Бакуліна[4], автор статті порівнює роботу т. Овруцької не з англійським первотвором і не з тим самим текстом Бакуліна, а з іншим, скороченим російським перекладом Голишевої[5] і Ізакова[6]. Мимохідь, так би мовити, картає т. Андріанова т. Овруцьку і за переклад п'єси Бернарда Шоу[7] «Учень диявола», який нібито йшов на сцені Київського театру імені Франка[8]. Насправді в театрі ішов переклад А. Гозенпуда[9], «Учня диявола» М. Овруцька теж переклала, і, мабуть, не без успіху, коли цей переклад перевидав Держлітвидав.

На ці факти звернуло увагу Бюро секції перекладачів СРПУ, відзначивши разом з тим неприпустимо гострий і образливий тон, який дозволила собі т. Андріанова, говорячи про творчий доробок усіма нами шанованої М. Я. Овруцької (слова «творчий доробок» т. Андріанова бере в іронічні лапки). Приєднуюсь до думки Бюро (я не мав змоги бути на його засіданні) і прошу «Літературну газету» надрукувати цього листа[10].

М. Рильський

24/VI 1957

23. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

25 червня 1957 р. Київ

Дорогий друже!

Мене довгенько не було в Києві — мандрував по Франції. Подорож дуже цікава, був не тільки в Парижі, а об'їздив Прованс, бачив цікавих і хороших людей, чудові пам'ятники старовини, прекрасні сади й виноградники, дуже інтересні вияви народної творчості (провансальський фольклор). А щодо моєї неакуратності в листуванні, то ти навіть хоч якоюсь мірою не уявляєш, як я завантажений роботою...

Щодо влаштування твого сина в ремісничу школу, то не знаю, що й сказати. Дуже, дуже нелегка це річ! Мабуть, іспити (прийомні) вже ідуть? Чи ні? Нічого не знаю. А які в нього відмітки? Словом, напиши докладніше! Ти говориш про кінофабрику — що ж, може, щось і вдалося б зробити, але треба мені мати ясніші відомості про твого сина...

Якщо в тебе є якісь фольклорні записи (хоч з тек-

стами) — присилай, може, вдасться вмістити їх у новому журналі [1] «Народна творчість та етнографія»...

З сердечним привітом

М. Рильський

25/VI 1957

24. ДО П. Х. КРАСЮКА

25 червня 1957 р. Київ

Дорогий товаришу Красюк!

Ви пишете свої байки хорошою мовою, непогано володієте формою (хоч у різностопових рядках, не зв'язаних у строфи, тобто в віршах, традиційних для байки, не варто було б уживати підряд по кілька різних чоловічих та жіночих рим підряд,— краще закінчення чоловічі й жіночі чергувати). Недолік Ваших байок — в іншому: вони написані на теми, не раз уже використані (критика, самокритика, зазнайство і т. ін.) Ось чому, мабуть, і одержуєте Ви ті немилі для Вас відповіді із редакцій. Треба подумати про свої теми — і, може, не обов'язково в формі байки...

Бажаю Вам усього кращого.

М. Рильський

25/VI 1957

25. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

26 червня 1957 р. Київ

Дорогий Леоніде!

Чаренца перекладаю й редагую [1] — скоро, гадаю, закінчу. Шлю Тобі словацькі народні балади за ред[акцією] Ю. Горака [2] — гадаю, вони придадуться Тобі в Твоїй роботі [3] над баладами народів світу...

Було б дуже добре, коли б Ти написав невелику статтю про цю цінну книгу для нашого журналу «Народна творчість та етнографія»!

Твій *М. Рильський*

26/VI 1957

26. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

29 червня 1957 р. Київ

Дорогий Оресте Івановичу!

Посилаю до «Літературної газети» такі Ваші поезії: «Бачу визелень на грабі»; «За косогором нива й нива»; «Співає... Надають горіхи...»; «Далека у мене мандрівка»; «Не йде по дорозі попутна машина»; «Місяць над волами». Дав загальну назву — «Веснянки». Що з того вийде [1] — напишу.

Привіт!

М. Рильський

29/VI 1957

27. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

1 липня 1957 р. Київ

Дорогая Мария Ивановна!

Вы просто балуете меня: то «Нева» с Вашим чудесным переводом [1], то ленинградский альбомчик (очень неплохо сделанный), то такое хорошее письмо [2]... Спасибо.

Поздравляю Вашего сына [3] и Вас. А мой Богдан впервые в жизни отправился в Крым со своим семейством и даже «челядью»: жена, сестра жены, Андрюша, няня Андрюши... Торжественные проводы состоялись вчера — я приехал на вокзал прямо с рыбной ловли...

Вы еще ни разу не были за городом. Но это же ужасно!

Вы несправедливы к художникам: их работы, помещенные в праздничной «Неве» [4], очень хороши. Конечно, передать все очарование Ленинграда — невозможно... И, разумеется, я поднял бокал за Ваш великолепный город.

У нас тоже будет свой памятник Пушкина [5] — по крайней мере проект (скульптора Ковалева) уже утвержден. Пушкин сидит, задумавшись. По-моему, сделано хорошо.

Вы, может быть, слышали, что я недавно побывал (в составе воксовской делегации) во Франции. Париж, Прованс — это упоительно... Хочу написать об этой поездке книжку — прозой и стихами, как «Путешествие на Гарц» Гейне [6]. Стихотворные (да и прозаические) заготовки уже делаются. Несколько стихотворений перепеча-

таю и пришлю Вам — может быть, что-нибудь найдете возможным перевести... Вышлю также на днях новую свою книжку — «Троянди й виноград».

Всегда Ваш *М. Рыльский*

1/VII 1957

А мой адрес пишется так: Киев, Сталинка, 751-я Новая улица (у нас Новых — больше тысячи!), № 13.

28. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 липня 1957 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

На Эйфелеву башню я не подымался, не был внутри Лувра и Нотр-Дам,— зато видел и Лувр с его Джокондой! и Афродитой[2], и мессу в Нотр-Дам — в синераме[3], т. е. гораздо лучше, чем мог бы видеть в действительности. Синерама — подлинное чудо!

Задумал я нечто вроде «Путешествия на Гарц», т. е. книгу в прозе и стихах о своем путешествии. Пока что напечатал в «Вечірньому Києві»[4] — в двух номерах — этакий отчетик со стишками. Вышлю Вам или газету, или статью, перепечатанную на машинке. Киевляне чаще всего спрашивают, был ли я в Moulin Rouge и подобных учреждениях. Удивляются, что не был. Зато очаровательных и доступных дев видел (только видел, Евгения Кузьминична!) много. Один деятель общества «Франция — СССР», гуляя со мной по Парижу, указал мне один из кварталов и заметил: «Здесь всегда можно найти дамочек». Потом со вздохом прибавил: «Но это стоит дорого...»

Когда будете читать мои заметки в «Вечірньому Києві», то заметите, быть может, что я называю Авиньон городом колоколов. Только потом, из источника всяческой премудрости, т. е. из словаря Брокгауза и Ефрона, я узнал, что еще Рабле[5] назвал этот чудесный город «la ville sonnante».* Недурной был у меня предшественник! Кстати, в Монпелье я видел дом, где жил и работал Рабле...

Я говорил Вам, кажется, о современных австрийцах, что они мало читают. Увы! Нечто подобное, кажется, можно сказать и о нынешних французах. Один их писатель или во всяком случае литератор заявил мне, что

---

* Дзвеняче місто *(франц.)*.— *Ред.*

не знает у Доде[6] романа «Нума Руместан» и не читал рассказа Мопассана «Le cog chanta» — «Петух пропел»,— первого мопассановского рассказа, который я перевел на украинский[7]. Разговор закончился таким комплиментом по моему адресу: «Вы плохо говорите по-французски, но нашу старую литературу знаете, кажется, лучше, чем мы».

Что плохо говорю, то это абсолютно верно,— а приходилось говорить, оставшись без переводчика, что со мною сплошь и рядом бывало в Провансе... А переводчики тоже, скажу я Вам, бывают разные. В одном месте моим переводчиком был некий Попов — человек с русской фамилией, армянского происхождения. Русский язык он забыл основательно, французским еще не овладел в достаточной мере — и мне пришлось во время выступления на департаментском конгрессе (в Ниме) исправлять его... А то попался, тоже в качестве переводчика, француз — преподаватель русского языка. Боже, какой это язык! К тому же этот француз вежлив, как Тычина[8], и беспрестанно занимал меня разговором, задавал мне — на улице — вопросы такого рода: «Как Вы смотрите на задачу поэзии?»

Вообще же тяга к изучению русского языка у французских интеллигентов довольно значительна. В Монпелье есть дельный преподаватель, Шкляров, эмигрировавший еще в царское время, не забывший русского языка и хорошо изучивший французский...

Лягушек я не ел, улиток тоже, хотя эти блюда мне и предлагались. Один провансалец усиленно расхваливал жареную саранчу, но на стол таковая не была подана, к немалому моему удовольствию. Отведал я креветок, лангуст и похлебку с оными и с какими-то ракушками, bouillabaisse *,— провансальское блюдо, как поясняется в Малом Ларуссе[9], последнее издание коего я и приобрел в Париже. Великолепно готовят французы кур и рыбу, а мясо едят непрожаренным, явно подражая сыновьям Альбиона[10]. Очень хороши сыры. Вина, и не только дорогие, марочные, но даже и обыкновенные vin populaire ** — выше всяких похвал.

Дня три тому назад я распил бутылку французского коньяка (не Мартелевского, а другой фирмы, рекомендо-

---

* Буйабес, рибна юшка із часником і прянощами *(франц.).— Ред.*

** Просте вино *(франц.).— Ред.*

ванной мне одним очаровательным французом) с Александром Ивановичем [11], Марьей Ростиславовной [12] и Платоном Белецким [13], и с милейшим Николаем Каллиниковичем [14]. Академики, особенно Ал[ександр] Ив[анович], зело подняли и были обаятельны.

Александр Иванович собирается «в царство душ», но пока переселился уже, кажется, на дачу в Староселье.

Мы тут испекли (в Отделении общественных наук) двух докторов — Музычку [15] (диссертация о Лесе Украинке) и Пильгука [16] («Шевченко и укр[аинская] литература XIX в.»). Оппонентское выступление Ал[ександра] Ив[анович] по первой диссертации было блестящей прокурорской речью с блестящим адвокатским заключением. Оба прошли единогласно.

Мои заметки в «Вечірньому Києві» написаны правдиво, и в этом их несомненное достоинство. Кстати, вдохновитель этих заметок — Богдан, как Вы догадываетесь — на днях торжественно отправился в Алушту с Галей, ее сестрой, Андрюшей и няней Андрюши. Он поехал не в санаторий, а как «дикий». Прислал телеграмму, что устроился прекрасно.

Примите от меня и Екатерины Николаевны приветы, поцелуи и т. под,

Ваш *М. Рыльский*

2/VII 1957

29. ДО Ф. І. ОЛЕНЧЕНКА

2 липня 1957 р. Київ

Дорогий тов. Оленченко!

(Не знаю, як розшифрувати ініціали — Ф. І.)

Я переглянув В[ашу] працю про М. Стельмаха [1]. Праця, безперечно, потрібна. Ви розумієте літературні процеси (в їх зв'язку з життям) і маєте добрий смак. На перших 60-ти сторінках я поробив свої зауваження олівцем — може, пригодяться.

Звичайно, статті такого розміру ні один журнал не візьме. Треба буде поговорити з видавництвами. Я б підтримав. У кінці липня або в середині вересня Ви мене застанете в Києві.

Одначе і для окремого видання потрібні скорочення, особливо там, де Ви даєте «історичне тло», загальні міркування і т. ін. З другого боку, після того, як Стельмах дав новий роман — «Людська кров — не водиця» [2] — спи-

нятися на «Великій рідні» не можна. Словом, треба попрацювати, отже, зустріч наша у вересні, може, і більше дасть наслідків, ніж у липні.

Михайло Панасович уже не працює в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії, хоч, розуміється, продовжує цікавитись народною творчістю і приятелювати зі мною. Стельмах — етнограф[3] (Григорій Юхимович) — не родич нашого Михайла. Їх в Інституті звали — білий Стельмах і чорний Стельмах...

Отже, посилаю Ваш рукопис, бажаю щастя.

М. Рильський

2/VII 1957

30. ДО В. В. ЗУБАРЯ

8 липня 1957 р. Київ

Дорогий Вікторе!

В [идавництв] о «Молодь» погодилось, щоб я прорецензував Ваше «Пагіння»[1]. Роблю це тим часом не для видавництва, а для Вас, посилаючи Вам Вашу збірку із своїми зауваженнями на полях. Із цих зауважень, здається мені, випливає, що Вам треба ще над збіркою попрацювати — усунути деякі банальні «красивості»,— неясні місця, невдалі вислови, подбати про форму, зокрема про рими. За цей час, мабуть, з'явилися у Вас нові поезії. Додайте їх, може, вони поширять узькуватий тематичний виднокруг Вашої книжки. А тоді присилайте мені.

З привітом *М. Рильський*

3/VII 1957

31. ДО Л. В. НІКУЛІНА

18 липня 1957 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Был весьма растроган, получив Вашу открытку. Конечно же, бесконечно жаль, что мы не встретились в Париже, куда изображенная на открытке Notre-Dame перенесла меня мгновенно. Впрочем, в Париже я был мало, зато совершил непродолжительное, к сожалению, но незабываемое путешествие по Провансу. Кое-что в стихах и прозе уже напечатано об этой поездке. В результате, мечтаю, выйдет по форме нечто похожее на «Путеше-

ствие на Гарц». Читал Вашу статью[1] о национальном празднике французского народа. Да, не надо было Горькому «плевать в лицо» прекрасной Франции[2], употребив такое общее выражение!

Нашел у себя среди бумаг вот этот листок с маркой Пушкинского заповедника[3] — посылаю его в знак любви к Вам, к нашему Пушкину, ко всему хорошему и прекрасному, что есть в людях, что сделали и что делают люди. Привет!

Ваш *М. Рыльский*

18 июля 1957г.

Были ли Вы в дорогом нам обоим по юношеским воспоминаниям Moulin de Daudet?[4] Это прелестно!

А как мило, что провансальцы поставили памятник не только Мистралю[5], а и его героине Mireio!

М. Р.

32. ДО О. Й. ДЕЙЧА

23 липня 1957 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Вы загадочно молчите. Получили ль Вы мои французские кроки?[1]

А пока вот что: известна ли Вам статья Луначарского[2] «О национализме вообще и украинском движении в частности» (журн[ал] «Украинская жизнь»[3], 1912, № 10)?

Привет! Целую ручки Евгении Кузьминичне.

Ваш *М. Рыльский*

22/VII 1957

33. ДО М. П. ПОЛОТАЯ

23 липня 1957 р. Київ

Михайлові Панасовичу Полотаю

Дорогий Михайле Панасовичу!

Книгу про епос[1] (народу) вже закінчено редагуванням, тов. Виноградов[2] просив мене не давати нових матеріалів. А от у нашому журналі (на початку 1958 р.) Ваші статті можна було б використати[3] (звичайно, коли

Ви їх перекладете на українську мову). Якщо згода — залишіть їх у тов. Солодченка [4].

З привітом

М. Рильський

23/VII 1957

34. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

9 серпня 1957 р. Київ

Дорогий Оресте (Івановичу!)

Радий, що Ви раді. Думав, що «Літ[ературна] газета» послала Вам уже примірник [1] (та й гонорар).

Ваші нові поезії залишаю у себе до свого повернення в Київ — виїжджаю днів на десять [2].

Тисну руку. Ваші міркування щодо власних поезій виявляють у Вас хорошу самокритичність. Це добре.

М. Рильський

9/VIII 1957

35. ДО П. В. ЖУРА

11 вересня 1957 р. Київ

Дорогий Петре Володимировичу!

Охоче «авторизую» Ваші переклади [1]. Вони добре віддають тон і настрій моїх віршів. Можна б закинути хіба дояку неточність рим, але це загальний огріх дуже багатьох, коли не всіх, наших перекладачів, і огріх цей перекривається загальною художньою вірністю. Може, варто б замінити дієслово «глодал» [2] (у 2-му вірші) якимось іншим (у мене — «мие Латвії рукав»). Ритмічні відступи в «Роні» вважаю цілком закономірними.

Бажаю щастя!

Ваган Олександрович шле привіт.

Ваш *М. Рильський*

11/IX 1957. Київ

36. ДО М. П. ЧЕЧНЬОВОЇ

11 вересня 1957 р. Київ

Дорогая Марина Павловна!

Спасибо за милое письмо и за память. В конце месяца буду в Москве — значит, надёюсь, встретимся.

Об именном «сундучке»[1] из Болгарии мне уже сообщали из Слав[янского] комитета — он меня ждет.

Пишу кое-что (пока в стихах)[2] о Болгарии, поездка в которую никогда, конечно, не забудется.

Шлю Вам свою книгу[3] (в русском переводе) «Сад над морем».

Ваш *М. Рыльский*

11/IX 1957

37. ДО М. І. РИЛЬСЬКОЇ-МАРТИНЮК

24 вересня 1957 р. Київ

Дорога моя Марусино!

Пробач, що так довго не відповідав на Твій лист. А лист хороший. Він порадував мене своїм бадьорим тоном. Молодчага Ти! Шкода тільки, що Ти знов так запопадливо взялася до своєї МТС. Починається осінь, негоди,— а Ти ото все будеш чалапати через усе село, «попід гору та в контору»! Але що з тобою вдієш?

Зайнятий я незвичайно. Оце недавно вернувся з Болгарії, взявся до роботи, якої у мене ціла гора,— а тут ось треба їхати до Москви, а звідтіля — далеко-далеко, вроді б то начеб-то в Китай[1]. Поїздка займе, мабуть, коло місяця. Виходить, як то кажуть, що я собі не належу. Поїздка в Китай буде дуже почесна для мене, парламентська, відмовлятись від неї, звичайно, не можна... Та воно й цікаво.

Отакі-то речі. До Китаю їду (очевидно — лечу), а до Романівки вибратись не можу. Сміха! Але це не горе, як казав Савка. Словом, таки виберусь, може, навіть уб'ю зайця — «такого, як теля», за висловом Дмитра Баланського[2]. Ну, та й Ти все-таки пам'ятай про Київ.

Посилаю Тобі нову свою книжку — «Троянди й виноград».

Цілую Тебе. Всі наші теж.

[Петро Остапенко[3] виставив на республіканській виставці аж три свої речі, серед них мій бюст.]

Привіт хазяйновитому Петі[4] з його посімейством, Іванові Івановичу[5], всім друзям.

Твій дядько *Максим*

24/IX 1957

38. ДО О. Й. ДЕЙЧА

18 жовтня 1957 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

С душевным восторгом прочел Ваше письмо, шедевр и перл эпистолярного искусства. Судя по этому письму, у Вас изрядное настроение, которое не поколебалось от того, что некоторое время будете без телефона [1]. Шекспир тоже обходился без него, а писал недурно. Об Олесе, Чумаке, Лесе Украинке [2] поговорим, когда я буду в Москве,— а произойдет это скоро: 6-го ноября назначена Сессия Верховного Совета. Московским гриппом не хвастайтесь: у нас есть свой, национально-самобытный. Члены семьи Рыльского, от мала до велика, болеют им поочередно.

«Историю театра» [3] Вы, разумеется, получите. Получите ли от этого большую радость — не совсем уверен.

В общем — до скорой встречи!

Обнимаю Вас от имени своего и всех членов семейства, включая, конечно, и Вагана Александровича. Целую ручки Евгении Кузьми[ни]чне.

За статью Луначарского [4] — спасибо.

Ваш *М. Рыльский*

18/X 1957

39. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 листопада 1957 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Получил Ваше чудесное, как всегда, письмо и «Содержание» Лесиной книги [1]. Попробовал сократить список — с душевной болью — но до указанной Вами цифры так и не дошел. Мои предложения находятся на 2-й странице этого письма, посылаю их вместе с «Содержанием».

От Ямпольского [2] получил вчера письмо, где он выражает радость, что однотомник идет к концу. О двух подписях [3] под статьей он ничего не говорит. Я понимаю это в том смысле, что молчание — знак согласия. Я один в данный момент не берусь завершить эту работу, которую надо отослать возможно скорее, а дружеские происки нашего общего приятеля Гозенпуда [4] распадутся, когда мы выступим со стройным — я в этом уверен — дуэтом.

С сердечным приветом Вам и Евгении Кузьминичне — от меня и всех Рыльских во главе с Екатериной Николаевной и от Вагана Александровича — всегда Ваш

М. Рыльский

2/XI 1957

Предлагаю, увы, изъять:

1. Конвалия (Ландыш) — 40 строк
2. Начало весны — 12
3. Певец — 56
4. Природе — 12
5. Повсюду плач — 16
6. Детские (в детском хороводе) — 90 (приблизит[ельно])
7. Про великана — 104
8. Путешествие к морю — 175

Всего 505

Объяснения: «Ландыш (Конвалия)» — это, конечно, слабенькое стихотворение. То же можно — в применении к Лесе — сказать и о других, следующих за «Конвалией» вещах. Это не вершины Лесиного творчества. «Детские» тоже мало прибавляют к славе Леси. «Про великана»... Если уж нужно резать, то зарежемте «Великана». «Путешествие к морю»...— «Крымские воспоминания» значительно глубже, потому я думаю, что можно ими ограничиться.

Ни в какой мере я не руководствовался, составляя этот список, именами переводчиков!

М. Р.

Я бы лично снял и сатирические стихи о «панах» («Веселый пан» и т. д.) — достаточно было бы «Песен про волю».

М. Р.

40. ДО Л. В. НІКУЛІНА

2 листопада 1957 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Посылаю Вам письмо [1] Черниговского облсовета по интересующему и Вас, и меня делу.

С сердечным приветом

М. Рыльский

2/XI 1957

41. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

4 листопада 1957 р. Київ

Дорогий Оресте Івановичу!

Поему Вашу одержав [1], але ще не встиг прочитати. Повернувшись із Москви, куди їду на кілька днів, прочитаю. Поздоровляю з сороковим Жовтнем. Шлю свою нову книжку [2].

Привіт!

М. Рильський

4/XI 1957

42. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

4 листопада 1957 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Спасибі за лист. У нашому Інституті є запис весілля з новим текстом, створеним колгоспним поетом. Є, звичайно, і записи старого весілля. Те поєднання старого з новим, про яке Ви пишете,— явище цікаве. Можливо, що хтось із наших співробітників поїде для його вивчення до Вас, у Харліївку [3]. Над темою колгоспного весілля наші етнографи і фольклористи працюють.

Чув я, що й друга Ваша одноактівка друкується в «Жовтні». Радий.

Поздоровляю Вас із сорокаріччям Жовтня, шлю «Троянди й виноград».

Ваш *М. Рильський*

4/XI 1957

43. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

9 листопада 1957 р. Москва

Милый Михаил Васильевич!

Хороший у нас молодой поэт Роман Чумак, он — и я — мечтаем о Ваших переводах [1] его стихотворений, которые будет издавать «Советский писатель» под редакцией А. И. Дейча. Мы втроем и просим Вас об этом — Дейч, Рыльский и Чумак.

Всегда Ваш — *М. Рыльский*

9/XI 1957

44. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

25 листопада 1957 р. Київ

Дорогий Оресте Івановичу!

Спасибі за листа — такого хорошого, хоч, може, й надто щодо мене похвального. Мені здається часом, що я пишу не те й не так, як міг би. А втім, не хочу заражати Вас своїми сумнівами...

Три Ваші поезії — хороші й розумні — передаю в «Дніпро» [1]. Між іншим, ті Ваші вірші, що були вміщені в «Літ[ературній] газеті», дуже сподобались товаришам, зокрема Л. М. Новиченку [2]. А Ваша поема — не гнівайтесь! — іще лежить у мене «на черві». Ніяк не виплутаюсь з отієї «черги»! Це, може, тому, що берусь інколи за речі, за які міг би й не братись...

З сердечним привітом

М. Рильський

25/XI 1957

45. ДО О. М. НОВИЦЬКОГО

25 листопада 1957 р. Київ

Дорогий Олексо Миколайовичу!

Посилаю Вам як другові чуваської літератури поезію Педера Хузангая «Равнение на флаг», яку він прислав мені.

Вона складається з двох частин, з яких перша передрукована на машинці, а друга надрукована була в «Советской Чувашии». Я б переклав цю поезію, але зовсім «запарився»... Може, Ви щось із нею зробите [1], О[лексо] М[иколайовичу]?

Ваш *М. Рильський*

25/XI 1957

46. ДО О. М. ПІДСУХИ

25 листопада 1957 р. Київ

Дорогий Олександре Миколайович!

Посилаю Вам — для «Дніпра» — три поезії Ореста Корсовецького. Це — той самий Корсовецький, цикл віршів якого був улітку надрукований в «Літ[ературній] газеті»

з моєю «шапкою». Їй-богу, талановитий! Він учитель. Адрес його: Вінницька обл[асть], Гайсинський район, с. Гранів, Корсовецький Орест Іванович.

Ваш завжди *М. Рильський*

25/XI 1957

47. ДО Й. Г. ГРИШАШВІЛІ

13 грудня 1957 р. Київ *13 декабря 1957 г.*

Уважаемый Иосиф Григорьевич!

В начале января 1958 года общественность Украины отмечает 60-летие со дня рождения и 40-летие творческой работы поэта Владимира Сосюры [1].

К этой дате Союз писателей Украины и республиканский Дом литераторов готовит выставку и альбом автографов, посвященный юбиляру.

Просим прислать в адрес Дома литераторов (Киев, ул. Орджоникидзе, 2) посвящение поэту или перевод одного из его стихотворений (можно несколько строк), написанных от руки на Вашем родном языке.

Председатель юбилейной комиссии

Максим Рыльский

48. ДО ДЕРЖЛІТВИДАВУ УКРАЇНИ

25 грудня 1957 р. Київ

У видавництві лежать надіслані вдовою кол[ишнього] голови Спілки письменників Білорусії Михася Климковича [1] Марією Йосипівною Климкович (Мінськ, вул. Карла Маркса, 52, кв. 18) тексти його драматичної трилогії [2]. Спілка письменників Білорусії (Михась Калачинський [3]) підтримують думку про українське видання трилогії такого майстра білоруського слова, як покійний Михась Климкович.

Якщо для видавництва становили б труднощі з оплатою гонорару за вірші, Марія Йосипівна згодна б вважати рівень гонорару як за прозовий текст.

Гадаю, що книжку Климковича варто видати [4].

М. Рильський

25/XII 1957

Разом з цим діловим листом шлю Вам, Олександре Іларіонович[5], і всьому колективу видавництва сердечне поздоровлення з Новим роком.

М. Р.

49. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

25 грудня 1957 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Я не поехал в Москву не из-за своего нездоровья (я здоров), а из-за серьезной болезни Екатерины Николаевны. В общем, это обострение ее давнего недуга, которое, к сожалению, еще не прошло.

Рад, что дела с «Советской Россией»[1] идут, по-видимому, неплохо. На днях вышлю Вам те переводы (стихотворные) из Франка[2], которые у меня есть. Относительно подновленной «Чаши дружбы»[3] и Гундорова[4], я полагаю, не следует торопиться. Спасибо за превосходные переводы моих стихотворений о Болгарии[5], из которых (стихотворений) внимания достойна «Сабля Христо Ботева». Портрет свой вышлю, послесловие — тоже, очень маленькое. Большого и не нужно. О Сосюре буду писать Владыкину[6]. Могу порадовать Вас: Вороный[7] реабилитирован. Но, по-видимому, в Ант[ологии] это отразиться не может[8].

Жму руку. Привет Ирине Петровне[9], Алюсе[10] и бабушке.

Ваш *М. Рыльский*

25/XII 1957

1958

50. ДО Л. А. БУЛАХОВСЬКОГО

22 січня 1958 р. Конча-Заспа

Дорогий Леоніде Арсеновичу!

Перебуваючи в санаторії Конча-Заспа таки й на санаторному режимі, я все-таки потроху перекладаю словаків (з дозволу лікарів), з яких тим часом захопив мене прекрасний поет Само Халупка! Дуже прошу Вас пригадати свою добру обіцянку і передати мені через Вагана Олександровича словацько-російський словник — на

кілька днів і з гарантією повного збереження і лише власноручного користування.

З сердечним привітом

М. Рильський

22/I 1958

51. ДО О. С. ДЯЧЕНКА

22 січня 1958 р. Конча-Заспа

Дорогий Олександре Сергійовичу!

Буду сердечно вдячний, коли Ви перекажете, в якому стані видання збірки робітничо-фермерських поетів в Канаді — дуже цікавої! — яку упорядкував П. Кравчук і вже давненько передав видавництву. Можливо, що вона вже й друкується? В кожному разі, ця справа дуже близька моєму серцю. Збірку тов. Кравчук передав тов. Морозу [1].

Ваш *М. Рильський*

22/I 1958

52. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

1 лютого 1958 р. Конча-Заспа

Дорогий Леоніде!

Посилаю Тобі своїх словаків. Вірші Само Халупки хочу дати до «Вітчизни» [1],— а що тут, у санаторії, нема в мене ніяких довідкових книг, то дуже прошу Тебе допомогти мені, а саме дати примітки (найкоротші, звичайно), до таких місць:

1. вірш «Бранко», 2 сторінка — Матра;
2. вірш «Турок поничанин», 1 стор.— Поники.

Буду вельми вдячний.

М. Рильський

1/II 1958

Думаю, що такі слова, як Зволен, Бистриця, Брезно (у вірші «Бранко») не треба пояснювати. Чи, може, треба?

У нашій Антології [2], гадаю, ми дамо й цікаві примітки Халупки до його віршів (див. книжку Mor ho!)

М. Р.

53. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

2 лютого 1958 р. Конча-Заспа

Дорогие мои!

Был у меня на днях — в моей келии или камере (двухкомнатной), называемой по-ученому «полулюкс», после 11 вечера телефонный звонок. Я в это время только что влез в ванну и решил не подвергаться опасности простудиться, побежав в легкомысленном костюме к аппарату. «Еще позвонят»,— подумал я. Но этого «еще» не было. Есть подозрение, что звонок был дейчевский. Так или иначе решил написать Вам несколько слов. Живу здесь по принципу Свидригайлова, который заявил: «люблю торжественность скуки» [1]. Прогулки и процедуры — вещь довольно однообразная. Впрочем, работаю. Перевел стихи очень интересных словацких поэтов [2], сейчас сижу над докладом о переводах [3] — для конгресса славистов. Крохотными шагами продвигал вперед книгу о Франции...

Мои — Ваг[ан] Алекс[андрович], Богдан, Коля часто навещают меня. Сегодня были — Богдан, Галя, Андрей, Петя, Люба [3а]...

13-го мое томление в условиях клинического санатория кончается.

Вам, вероятно, известно, что Ямпольский сообщил мне о получении рукописи Леси. Остальное зависит уже не от нас. А двухтомника моего [4] — тиража — еще нет! А первого тома Антологии [5] тоже не видно даже на горизонте...

Вышла книга: «Богдан Тобілевич. Панас Карпович Саксаганський». Богдан — это внук Саксаганского, инженер-строитель, работал по реставрации Кремля. Книга довольно объемистая, свыше 300 стр. Тираж — 2000. Издало ее бывшее «Мистецтво», т. е. «Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури». Значит, оно издает такие книги, значит Вам надо писать о Садовском [6]. Ваг[ан] Ал[ександрович] купил мне два экземпляра «Саксаганского» — один могу выслать [7] Вам, если Вы изъявите желание. Пишите на Ленина, 68, кв. 70.

Крепко целую.

М. Рыльский

2/II 1958
Санатор[ий] Конча-Заспа

54. ДО І. С. ОЛІЙНИКА

11 лютого 1958 р. Конча-Заспа

Тов. Олійник!

Я не відмовляюсь від того, щоб бути Вашим опонентом[1] на захисті дисертації про синоніміку у Лесі Українки. Але для того, щоб написати відзив, автореферата мені мало: треба, розуміється, познайомитися з самою дисертацією, яку й прошу вислати на адресу Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (Київ, Володимирська вул., 55).

З привітом *М. Рильський*

11/II 1958

55. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

14 лютого 1958 р. Київ

Дорогий Ярославе!

Спасибі за поздоровлення з висуненням у кандидати в депутати Верховної Ради СРСР. Щодо Ленінської премії, то ти помилився: премій ще не визначено. Відібрано тільки 34 кандидатури для розгляду, а хто входить у число цих 34-х — не знаю.

Незабаром виїду до виборців. Потім ще будуть справи. Вільніший буду, мабуть, десь на початку квітня, та й то не знаю. А втім, як зможеш вирватись числа 18-го — 20-го березня, то приїжджай. Напиши мені про це, і я вишлю трохи грошей на дорогу. В листуванні я справді неакуратний, бо Ти не можеш уявити, який я завантажений роботою.

Привіт Тобі і всій родині.

Твій *М. Рильський*

14/II 1958

Щодо творів місцевих композиторів, які Ти присилав, то досі, каюсь, не мав часу розглянути їх і показати товаришам. Пиши на адресу: Київ, вул. Леніна, 68, кв. 70.

М. Р.

56. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 березня 1958 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Посылаю Вам обратно рецензию В. А. Сахновского-Панкеева[1], которую я нашел не только «по-ленинградски

вежливой», но и дельной. Замечания мои — на полях. Николаю Николаевичу шлю замечания к его переводам [2].

Перевод «Энеиды», сделанный полковником в отставке [3], в свое время побывал у меня и особенной поддержки с моей стороны не встретил: он, конечно, уступает переводам Бражнина [4] и Потаповой [5] (кстати сказать, Бражнина в рукописном предисловии полковник сильно критиковал). Портит дело более всего чрезмерная «украинизация» русского текста, как вот в приводимом Вами отрывке [6]. Но тот факт, что за такую работу взялся полковник Советской Армии, русский, как мне кажется (не помню его фамилии — а книга его в Голосеевском мануаре [7], я же живу пока с «детьми» на улице Ленина, 68),— факт этот мне представляется милым и трогательным.

Вчера возвратился из поездки в Житомир и Житомирскую область, где было у меня двенадцать встреч с избирателями разных возрастов и всевозможных профессий. Не достигшие зрелости ребята гордо заявили, что будут голосовать за меня. Очень мило! Жили мы эти шесть дней, как при коммунизме, то есть ни за отбивные котлеты, ни за пельмени, ни за водку и т. под. не платили — нам было это запрещено. Все было очень хорошо, только вот Ваган Александрович прихворнул — отравился чем-то... Но дело идет на улучшение. Николай Петрович [8] (мы ездили на «машине») развлекал туземцев рассказами о своих небезынтересных приключениях. Кстати, он наконец получил квартиру — две комнаты с паркетными полами, с ванной и кухней, без тещи и тестя.

Целую крепко Вас обоих

М. Рыльский

2/III 1958

57. ДО М. В. ПИЛАТЮКА

13 березня 1958 р. Київ

Тов. Пилатюк!

Не шкодуйте, що Ви на іноземному факультеті. У нас мало людей, які б знали іноземні мови й літератури, а в таких людях — величезна потреба. До того ж німецька культура — це ціле море, купатись у якому дуже корисно (звісно, я не говорю про реакційну культуру!).

Ваші віршові спроби — симпатичні, але це дійсно-таки тим часом спроби. Ви даєте милі пейзажні зарисовки, легкі ліричні зітхання («Не дала ти мені фотокартки»),

це все ще, так би мовити, початок якоїсь майбутньої своєї пісні[1]. «Духа́ми розли́лася рута» — наголос діалектний (замість розлила́ся), а метафора («духами») якась дуже... парфюмерна, чи що. Що означає в вірші про Франка — «поборник нинішнього світу»? «Поборник світу» — це «борець за світ», «прихильник світу». А «нинішній світ» — це світ, сучасний Франкові (проти якого він боровся),— чи наш сучасний світ? Неясно. І весь вірш неясний. Чому «один лиш змах»? У Франка в «Каменярах» зовсім навпаки: лупайте сю скалу! Мова про колективну і тривалу працю, колективну й тривалу боротьбу...

На товаришів-письменників, що роблять Вам зауваження, от як я, наприклад, не гнівайтесь.

Хай Вам щастить!

М. Рильський

13/III 1958

58. ДО О. Й. ДЕЙЧА

28 квітня 1958 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

«Драматичні етюди» Олеся[1] у Алекс[андра] Ивановича есть — но он их выдаст мне только при том условии, что я посещу его вигвам[2]. Придется пойти на эту жертву, окропленную, по-видимому, галлоном[3] огненной воды. А посему — ждите. Недолго.

Милый Юрий Корнеевич Смолич[4] и меня в свое время не очень порадовал своими откровениями о писательском труде, а все же его книга, думаю, небесполезна и небезынтересна.

Грипп хорошо лечить перцовкой[5].

Положение Стойкого Принца[6] поистине ужасно. Вообще говоря, рентгеновская лечебница в живом доме — штука довольно нелепая.

Здесь безумствуют по поводу предстоящего концерта американского пианиста[7]. Я как яростный модоненавистник остаюсь холодным, как лед. А вот «Лоэнгрин»[8] у нас в опере идет здорово!

В Голосееве бываю пока наездами, с дятлом еще не встречался. Вчера на рыбной ловле, первой в этом году, видел первую ласточку, журавлей, трясогузку, стайку чирков, слышал кукушку и удода. Прелестно! На улицах Киева продают «сон», подснежники и «ряст».

Торжество по поводу вручения ордена Ленина Киевской области Ник[итой] Сергеевичем Хрущевым[9] прошли очень хорошо. Я принимал посильное пассивное участие.

Днепр разлился здорово, великолепно (чего не находят жители Подола).

Целую крепко. Привет Евгении Кузьминичне.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

28/IV 1958

Завтра поездом Львов — Москва проследует в столицу нашей Отчизны Александра Петровна Рябинина[10]. Оркестр под управлением Борецкого[11] репетирует туш.

М. Р.

59. ДО М. С. ЖИВОВА

28 квітня 1958 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

Шлю сегодня в изд[ательст]во Иностранной литературы отзыв о В[ашей] книге[1], копию которого посылаю Вам. Свои замечания, за которые Вы, надеюсь, не обидитесь, препровождаю Вам непосредственно. Если они Вам пригодятся,— буду рад.

Рукопись Вашу оставляю у себя с тем, чтобы, получив от Вас ответ на мои замечания (в виде исправления некоторых мест, где Вы найдете это нужным), подписать рукопись как редактор.

Ваш *М. Рыльский*

28/IV 1958 г.

Замечания
к сборнику М. С. Живова «Из польских поэтов»

1. Л. Стафф, «Дни и ночи», последняя строка — «Словно созревшие плоды». Я знаю, что ее можно прочесть пэонически — «Словно созре́вшие плоды́», но у неискушенного читателя будет соблазн читать «Словно́ созревшие...»

2. Л. Стафф, «Дымы». «Нисходит ночь на смену дня». Если «на смену», то не «нисходит», а «приходит».

3. Юл. Тувим, «Дочери в Закопане». «Снегу, что плавится в солнце». Или «на солнце» или в «солнечных лучах». Впрочем, это, возможно, придирка,

4. Яр. Ивашкевич, «Мир». Несколько выпадает из стиля слово «святой кумир» (вызванное, конечно, соображениями рифмы).

5. Ст. Р. Станде, «По дороге на Днепрострой» — не опечатка ли: «Гнала беднота»? — «Шла беднота»!

6. Вл. Слободник, «Элегия». «Стад рычанье». Не «мычанье ли все-таки? Там же — «рядом с стариной» — тяжело в фонетическом отношении.

7. Ад. Важик, «Поэма о девушке» — сомнительная рифма: «из тьмы» — «прими».

8. Ад. Важик, «На снегу» — ритмически тяжело: «А мы ушли под // чужое небо».
Там же — и то же: «Услышь, как мы за // тобою рыщем».

9. Север. Полляк, «Поэт говорит». Не совсем ясно: «Одно слиянье с нею счастье».

10. Леон. Левин, «Над могилой советского солдата» — фонетически тяжело: «И польская земля тебя здесь схоронила»

М. Рыльский

60. ДО О. Т. ТВАРДОВСЬКОГО

Квітень 1958 р. Київ

Дорогой Александр Трифонович!

Сердечно поздравляю с прекрасным Первомайским праздником. Да здравствует весна человечества! Дружески жму руку.

Максим Рыльский

1958

61. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

21 травня 1958 р. Київ

Дорогой Ваган Александрович!

Посылаю (по три экземпляра) рецензии на диссертации[1] Фащенка и Олийника — их надо немедленно отправить в Одесский университет, подтвердивши в сопровод[ительном] письме, что 4-го я буду на защите.

А диссертацию Г. М. Гнатюк[2], котор[ую] тоже посылаю, надо на завтра перепечатать.

Еду в ЦК (тов Кондуфор[3]), к концу дня буду в Ин-[ститу]те.

Ваш *М. Р.*

21/V 1958

62. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДНІПРО»

22 травня 1958 р. Київ

Робітник з Кіровоградщини, Борис Нечерда[1], без сумніву має поетичні «задатки», і мені хотілось би, щоб редакція «Дніпра» зацікавилась ним, зав'язала б із ним тісніші стосунки, словом — приголубила його. Він того вартий.

М. Рильський

22 [V 1958]

63. ДО Ю. С. МЕЙТУСА

24 травня 1958 р. Київ

Дорогий Юліо Сергійович!

Посилаю (не без трепету) третю дію[1]. Сподіваюсь на початку червня побачитись. Вірш Прокоф'єва[2] постараюсь перекласти, хоч це й справді дуже важко. Як буде щось нове — охоче дам Вам.

Сердечний привіт Олександрі Іванівні[3].

Ваш *М. Рильський*

24/V 1958

64. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

29 травня 1958 р. Київ

Дорогой Ваган Александрович!

Ко мне обратился племянник моего покойного приятеля (в с. Вчерайше) Саввы Зеленюка, Петро Романович Зеленюк. Дело у него довольно сложное, но ссылка на то, что отец его сотрудничал с немцами, когда ему было всего десять лет, не имеет, я думаю, оснований. Посмотрите, пожалуйста, его дело,— куда я мог бы обра-

титься и можно ли ему помочь? Я буду с 9-ти часов утра в университете, в актовом зале, оттуда меня легко вызвать.

С прив[етом]
Ваш *М. Рыльский*

29/V 1958

65. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

3 червня 1958 р. Київ

Дорогий Іване Антоновичу!

Числа 10-го червня хочу я приїхати до Білорусії [1]. Мета поїздки — 1) побувати в міцкевичівських місцях, 2) побачити Біловезьку Пущу і 3) пожити з тиждень десь на березі озера, половити рибку. Всякі літературні виступи «протипоказані».

Буду вдячний, коли Ви і білоруські друзі взагалі організаційно і добрими порадами поможете мені в цій справі. Про день виїзду сповіщу окремо.

З прив[ітом] *М. Рильський*

3/VI 1958

P. S. Я приїду своїм автомобілем.
Привіт друзям!

М. Р.

66. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

8 червня 1958 р. Київ

Дорогие!

Завтра иду (еду) на симпосион к Белецкому. Отсюда — и выводы (Олесь). Уезжаю из Киева [1] числа 12-го, так что к этому времени вышлю Вам и украинский однотомник Олеся [2], и драмат[ические] этюды его. А м[ожет] б[ыть], напишу и рецензийку о Вашем «Гарри»? [3]

Новиченко блистательно защитил докторскую диссертацию о Тычине [4]. Оппонентами были — Ал[ександр] Иванович [5], Кирилюк [6] и я. Выступал (против) мрачный тип, доносчик по склонности и профессии Овчаров [7], который Крутиковой [8] напомнил Передонова [9], а мне, старому (а не «нео») классику, «презрительного Терсита» [10]. Его блестяще «крыл» Бажан, а также один киевский профессор [11], фамилию которого я забыл. Публика неистов-

стовала (в пользу Новиченка). Кажется, единогласное присуждение степени было следствием именно этого выступления Передонова-Терсита.

«Иесту Берлинга»[12] и я считаю одним из самых светлых событий своей юности.

Книга о Франции... увы, ожидает очереди. Но дождется, я верю. Зато написал для очаровательной Юли Живовой[13] статью о Конопницкой[14].

В Москве, вероятно, буду в июле — перед отъездом в Бразилию[15], если только поездка эта осуществится. Мечта Остапа Бендера[16] о Рио-де-Жанейро не дает мне покоя...

О сочинении Поступальского[17], которого я, как, вероятно, и Вы, считаю жертвой некоего змея Тугарина[18], в издательство напишу — а в другие места, пока оттуда нет запросов, думаю, писать не надо. Хотел бы осушить ясные очи горемычной Маруси Комиссаровой.

Дятел куда-то запропастился, но птиц в Голосееве много.

Целую. Ваш *М. Рыльский*

22[V 1958]

P. S. На концерте Стоковского[19] я был. Хороший старик.

67. ДО О. Є. КОРНІЙЧУКА

9 червня 1958 р. Київ

Дорогий Олександре Євдокимовичу!

Страшенно я запрацювався, а тому й не міг вибрати годинку заїхати до Вас. Дозволяю собі тим часом листовно побажати Вам щастя й здоров'я і нових творчих радощів.

Низько вклоняюся Ванді Львівні[1].

Посилаю Вам свої «Троянди й виноград», а також книжку нашого інституту[2] про радянську народну творчість.

З сердечною приязню

М. Рильський

9/VI 1958

68. ДО О. Й. ДЕЙЧА

11 червня 1958 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Был у Белецкого. Пили перцовку и портвейн, мило злословили, но стихотворений друг другу не читали. Платон Александрович подарил мне свою книгу о китайском искусстве [1], а Ал[ександр] Ив[анович] — забавное иллюстрированное издание «Пани Твардовской» [2] с текстом в переводе Голодного.

Посылаю Вам «Драмат[ичні] етюди» Олеся [3] — я просмотрел их, вряд ли они (в том числе и «По дорозі в казку», написанное таки прозой *, на тему «герой и толпа») нужны для русского издания [4]. Впрочем, познакомьтесь сами. Зато в украинском однотомнике Олеся, составленном довольно широко и довольно смело, много для нас материала. Завтра уезжаю недельки на две (с Богданом и докторантом Иосипенком) в синюю белорусскую даль. Поездка имеет характер паломнический (мицкевичские места), туристский (Беловежская Пуща) и рыболовный — «побыть дикарями»... Руссо [5] и Шатобриан [6] об этом только мечтали, Аксакову [7] и Пришвину [8] это удавалось. Хочется, чтобы удалось и нам. Кое-какой опыт в бушменском образе жизни [9] у нас есть.

«Драмат[ичні] етюди» — собственность Ал[ександра] Ив[ановича], ему их и надо возвратить **. А украинский однотомник я Вам, разумеется, дарю, как соучастник издания [10].

Целую Вас. Целую ручки Евгении Кузьмишне, как говорит Ваган Алекс[андрович], присоединяющий свой голос привета.

Ваш *М. Рыльский*

11/VI 1958

---

* Ритмизованной, впрочем. При желании можно это считать стихами.

** Он, кстати, на днях едет в Москву. Чрезвычайно тепло вспоминал о Вас, со значительно меньшей дозой теплоты — о «мудром» Бельчикове [11].

69. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

25 червня 1958 р. Берег озера Нарочь (Білорусія)

Дорогой Ваган Александрович!

Спасибо Вам за милую Вашу заботу обо мне, за связь, которую Вы установили мне с моими друзьями. Спасибо за первое поздравление [1].

Поездку нашу я считаю очень удачной. О ней Вам расскажет Богдан, а потом и я, когда приеду. Числа 28—29-го мы выедем с берегов озера Нарочь в направлении домой. Сердечный привет! Кланяйтесь всем хорошим людям.

Ваш *М. Рыльский*

25/VI 1958

70. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

27 червня 1958 р. Берег озера Нарочь (Білорусія)

Дорогой Иван Антонович!

Ничего, кроме сердечного спасибо, я не могу сказать ни по поводу Вашего письма, ни по поводу поездки по мицкевичевским местам [1], ни по поводу нашего чудесного отдыха на берегу Нарочи. Мицкевичевские места оставили глубокое во мне впечатление. Скажу по секрету: я задумал и уже начал цикл «Белорусские сонеты» [2]. Написаны пока — «Замок Мандовга» и «Камень филаретов». Нехаю [3] я послал стихотворение «Белорусским друзьям» [4], которое, надеюсь, он переведет. В нем я постарался выразить мои и моих спутников чувства, вызванные нашей прекрасной поездкой, которую слегка только портит погода, в чем белорусские друзья не виноваты.

Нарочь — самое величественное озеро, которое я в своей жизни видел. Но для рыбной ловли мы избрали другие, меньшие озера, в частности Татарино, рыбу из которого, пойманную нами самими (преимущественно окуни и плотва), ели ежедневно. Дошло до того, что когда Никол[ай] Петров[ич] [5] подал сегодня на завтрак зажаренную им рыбу, то никто из нас трех (Богдан вчера уехал в направлении Минск — Киев, ему надо на работу) к этому блюду и не притронулся. «Объесться» рыбой собственного улова — это уже рыбацкое счастье. Правда, больших экземпляров нам не попадалось... Два раза ездили на оригинальное и очень глубокое озеро Рудаково. Николай Кузьмич поймал там позавчера на спиннинг 5 небольших щук и 2 окуней, одного хорошего, вчера — щуку

граммов на 700—800. Он за эти подвиги и за предыдущую ловлю был провозглашен королем. Впрочем, и мы с Богданом бывали триумфаторами.

Жаль только, что в этих очаровательных озерах рыбу — и крупную, и очень мелкую беспощадно уничтожают, во имя «плана», непозволительно густыми сетями... На это надо бы обратить внимание.

Печально только, что Вы болеете и что как будто мы в этом до известной степени являемся причиной[6]... Поправляйтесь!

Мы завтра собираемся в обратный путь. К сожалению, надо. Обнимаю Вас крепко, привет супруге и детям. Мои спутники кланяются.

Ваш *М. Рыльский*

27/VI 1958

71. ДО В. М. ІНБЕР

2 липня 1958 р. Київ

Дорогая Вера Михайловна!

Большое спасибо Вам за Вашу изящную и проникновенную статью о моих «Розах и винограде»[1] в «Литературной газете» и за теплое слово обо мне лично. Скоро буду в Москве — «по дороге» в мечту Остапа Бендера, Рио-де-Жанейро, надеюсь встретиться. Расскажу о недавней своей поездке в Белоруссию, о ее лесах, озерах, чудесных людях...

Посылаю несколько роз из сада, который Вы так задушевно описали. (Стрекоза на томе Мицкевича[2] меня просто взволновала.)

Ваш *М. Рыльский*

2 июля 1958 г.

Спасибо за хорошее слово об Александре Иосифовиче[3]. Привет Вашему супругу.

72. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

9 липня 1958 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Ваш лист не застав мене в Києві, але я, повернувшись із подорожі по Білорусії, таки застав його. Отже, Ви такі щасливі.

Вашу «збірочку», як Ви кажете, прогляну, очевидно,

тільки в серпні (в другій половині), бо справді збираюсь у нову — далеку і досить довгу — подорож.

Попельня, розуміється, а не Попільня. При нагоді поговорю про це.

Олеся, як тільки знайду, вишлю,— а тим часом посилаю «Дванадцяту ніч» [1].

Не знаю, хто відає поезією в «Дніпрі», але відп[овідальний] редактор — хороший поет і мила людина, Олександр Миколайович Підсуха. Пишу йому зараз листа про «перли» літконсультанта. Таких літконсультантів багато, на жаль... «много красавиц в аулах у нас!»

Ваш *М. Рильський*

73. ДО Р. О. НЯХАЯ

12 липня 1958 р. Київ

Дорогий Григорію Йосиповичу!

Посилаю Вам, як ми умовились, цикл сонетів, присвячених Білорусії. Надіюсь, що Ви виконаєте свою обіцянку і організуєте переклади.

Думаю, що треба цикл не роздрібнювати, а надрукувати повністю, очевидно, в журналі «Полымя» [1].

З сердечним привітом Вам, дружині і всім друзям.

М. Рильський

Богдан кланяється, як і інші супутники.

12/VII 1958

74. ДО Л. В. НІКУЛІНА

26 серпня 1958 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Приехав из города имени известного Остапа Бендера (Рио), где очень мало мужчин в белых брюках (в противоположность тому, о чем мечтал Остап [1]), застал очень милое Ваше письмо из города имени не менее известного Вильяма Шекспира [2]. Спасибо! Лечу на две недели в Москву (съезд славистов [3]), где надеюсь с Вами встретиться.

Крепко жму руку.

Ваш *М. Рыльский*

26/VIII 1958

75. ДО О. С. ДЯЧЕНКА

31 серпня 1958 р. Москва

Дорогий Олександре Сергійовичу!

Посилаю нову свою збірку[1] «Далекі небосхили». По приїзді в Київ трохи доповню (прозаїчними «зв'язками») розділ «Книга про Францію» — а загалом книжку вважаю готовою для рецензування і т. под.

З щирим привітом *М. Рильський*

31/VIII 1958

76. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

31 серпня 1958 р. Москва

Дорогий Петре Остаповичу!

Пишу Вам — із великим запізненням відповідаючи на В[аш] лист — із Москви, куди я приїхав на з'їзд славістів і де пробуду числа до 11-го — 12-го вересня. Радуюсь В[ашим] літературним успіхам чи принаймні їх можливості. Буду в Києві, коли повернусь до Москви, тоді й зможу переглянути Вашу книжку. Живу я на Сталінці, Радянська вул.* № 13 (здається, по новій нумерації № 7-а, втім, лист дійде і так, і так). Якщо будете в Києві самі, то найкраще подзвонити на мою міську квартиру — 4.20.50 — і поговорити з моїм секретарем Вагаром Олександровичем Маміконяном, коли й де ми зустрінемось.

З сердечним привітом

М. Рильський

---

* Так перейменували — не дуже винахідливо — 751-шу нову.

77. ДО А. Д. ДЕЄВА

18 вересня 1958 р. Київ

Дорогой Аркадий Дмитриевич!

Посылаю «Панские забавы» и «Поэму о белой сорочке». Замечания — некоторые — на полях. «Башмаки»[1] я выслал Вам еще 13-го. Остальное дошлю. Полагаю, что Борис Александрович со свойственной ему внимательностью отнесется к моим немногочисленным замечаниям.

Ваш *М. Рыльский*

18/IX 1958

78. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

26 вересня 1958 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

Посилаю III пісню «Беньовського» [1] із своїми причіпливо-доброзичливими зауваженнями. Шлю також на гранично короткий час том Словацького з примітками Кляйнера [2] — вони, ці примітки, гадаю, придадуться Вам. Сам візьмусь до I пісні, зокрема до проклятого чергування чоловічих і жіночих рим, яке я двічі порушив.

З сердечним привітом *М. Рильський*

26/IX 1958

IV пісню перегляну найближчим часом. *М. Р.*

79. ДО О. С. ДЯЧЕНКА

27 вересня 1958 р. Київ

Дорогий Олександре Сергійовичу!

Посилаю Вам збірку поета Петра Остаповича Омельченка. Переконаний, що її варто видати. Автор — сільський учитель, нині працює в районній газеті [1]. Добре знає мови (французьку зокрема), широко начитаний. Віршем і українською мовою володіє як слід. Від багатьох наших «початківців» відрізняється широчінню тематики й думок, своєрідним «почерком». Він друкувався в «Жовтні» («Спомин у Веймарі»), в інших журналах і в газетах, щось його має піти в «Дніпрі». Адрес його: Житомирська область, Попельня, вул. Горького, № 19, Петрові Остаповичу Омельченку.

Ваш *М. Рильський*

27/IX 1958

80. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

27 вересня 1958 р. Київ

Дорогий Оресте!

Через усякі мої поїздки та невідкладну роботу стосунки наші якось увірвались. Я навіть не знаю, чи надрукована Ваша поема «На Довгороді» [1], чи писав я Вам про неї, як Ви живете, що пишете і т. д. Звичайно, в цьому моєму незнанні винен я сам. Але озовіться, пришліть

нове, що є, напишіть про себе і т. ін.— тоді я знатиму, що нам з Вами робити далі.

З сердечним привітом

М. Рильський

27/IX 1958

Адресуйте так: Київ, Сталінка, Радянська вул., № 13.

81. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

27 вересня 1958 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Отримав Вашу збірку [1]. Загаявся з відповіддю, бо, як завжди, завантажений роботою. Справді таки, Ви поспішали вислати рукопис-машинопис — є й друкарські помилки, і навіть віршові недогляди. Я обережненько дещо помічене виправив і передаю до видавництва «Радянський письменник» із своєю рекомендацією — видати.

У поемці про Леніна й Горького [2] ви не вписали італійської назви рибальського виселку [3] — як він зветься?

З сердечним привітом

М. Рильський

27/IX 1958

82. ДО Ю. І. СОЛНЦЕВОЇ

29 вересня 1958 р. Київ

Дорогая Юлия Ипполитовна!

Посылаю Вам вырезку из «Правды Украины» [1] — мою скромную заметку про «Поэму о море».

Ваш *М. Рыльский*

29/IX 1958

83. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

17 жовтня 1958 р. Київ

Дорогий Оресте!

Найближчими днями напишу довшого листа про В[аші] поезії, з них деякі, здається мені, варті надрукування, а про деякі треба ще поміркувати: не скрізь вони здаються мені ясними і до кінця доробленими. А втім, поговоримо.

Бачу з Вашого листа, що хороша у Вас мама — передайте їй привіт.

За запрошення на рижики й опеньки — спасибі. Може, таки й виберусь.

Привіт!

М. Рильський

17/X 1958

84. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

19 жовтня 1958 р. Київ

Уважаемый товарищ Свяцкий!

Я прочитал — к сожалению, бегло — Ваш перевод «Балладины». На меня он произвел очень хорошее впечатление. В нем сохранен, выражаясь по-старинному, «дух» трагедии Словацкого, поэтический колорит, стиль и т. п. Недурна и стихотворная форма: много изобретательности, рифмы не так уж бедны, как это утверждал уважаемый М. С. Живов. Речевые характеристики героев тоже в основном Вам удались. Свое положительное мнение о В[ашем] переводе (который пока возвращаю Вам) сегодня же сообщаю славянской редакции[1] Гослитиздата.

Несколько случайных (из-за беглости чтения) замечаний:

1) Там, где у Вас (как и у Сл[овацкого]) рифмованные стихи, Вы правильно делаете, чередуя мужские и женские окончания. Но за одними мужскими или женскими рифмами не следует давать сразу же другие тоже мужские или женские, как у Вас на 2-й стр. (отмечено). То же самое — на 8 стр.

2) 26 стр., последн[яя] строка — очевидно, пропущено «мне» (жениться мне)... Вообще говоря, в присланном мне экземпляре очень много чудовищных опечаток, затрудняющих чтение.

3) «Раковина жабы» — стр. 41 — невозможно. Конечно, и Словацкий далек от природоведческой точности, но все же здесь жаба неуместна. Как известно Вам, żaba по-польски — и лягушка, и жаба (как и по-украински), но речь явно идет о водяной лягушке. Вообще (см. подлинник) тут можно обойтись и без лягушки. Дело в раковине (muszla).

4) стр. 54 — в кущах. Очень распространенная у нас ошибка, когда кущи понимаются у нас как

кусты, заросли и т. п. (укр. кущі). См. значение слова кущи у Даля и у Ушакова [2].

5) О ком говорит на 77-й стр. Кострин: «Чудовище, урод»? Неясно. Можно подумать, что о Балладине. В подлиннике совершенно ясно, что речь о Вдове. Это, конечно, выясняется и из В[ашего] дальнейшего текста.

6) Неясность и на 79-й стр. (отмечено).

7) Стр. 87 — см.

Словом, перевод надо окончательно отделать, в чем и желаю Вам успеха.

С приветом *М. Рыльский*

19/X 1958

Рад познакомиться с Вами (заочно) в совместном труде над Словацким. Я сейчас мучаюсь и радуюсь, переводя «Беневского».

М. Р.

85. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

23 жовтня 1958 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

Посилаю Вам I пісню Беньовського. Перегляньте, вдячний буду за зауваження. Якщо у Вас уже викінчена III пісня — може пришлете мені? Потім нам, розуміється, треба буде побачитись.

Ваш *М. Рильський*

Привіт Лії Наумівні [1].

23/X 1958

86. ДО С. С. ЖДАНОВА

29 жовтня 1958 р. Київ

Дорогой Сережа!

Я перечитал «Паливоду» в новой редакции. То, что сделал Диодор Николаевич [1], мне нравится.

Я написал и передаю Вам вместе с рукописью заключительную «Заздоровну пісню» [2].

Привет Вам и Вашим

Ваш *М. Рыльский*

29/X 1958

87. ДО М. С. ЖИВОВА

5 листопада 1958 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

Рад, что ваша поездка была удачной [1] и что Новицкий оказался (как я в этом, впрочем, был и уверен) хорошим попутчиком. При случае, когда будете писать т. Кубацкому [2], передайте ему привет.

Я прочитал перевод «Балладины», сделанный Свяцким, и считаю, что он из трех существующих (Бальмонт [3], Замаховск[ая] [4], Св[яцкий] самый верный по духу. Написал об этом в слав[янскую] редакцию. Конечно, есть еще много недоделок. Свяцк[ий], насколько я заметил, внимательно относится к замечаниям (Вашим). Впрочем, мое мнение, конечно, не решающее.

Использую профотпуск для «Беневского». Приближаюсь к окончанию 2-й песни (Дробязко переводит 3-ю и 4-ю), предстоит еще 5-я. Из дальнейших фрагментов дадим, вероятно, только самое необходимое. Работа чертовски трудная, сроки дьявольски уплотненные, но перевожу с упоением. Привет и лучшие пожелания!

Ваш *М. Рыльский*

Поздравляю с 41 годовщиной Октября.

5/XI 1958

88. ДО О. Й. ДЕЙЧА

6 листопада 1958 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Посылаю Вам переводы [1] Жура, Хелемского [2], Ирнина [3], Веры Клавдиевны [4] со своими пометками на полях. Пометок этих очень мало. А все же прошу обратить на них внимание. Вера Клавдиевна — молодец: она мужественно справилась с острогрудыми негритянками [5].

Надеюсь, что до своего приезда в Киев Вы покажете переводчикам мои скромные замечания. Что касается Жура, то ленинградская болезнь плохой рифмовки, вероятно, неизлечима.

Дано поручение Ваг[ану] Ал[ександровичу] послать Вам мой весьма краткий отзыв о весьма длинном Мамае [6].

Йог Йосипенко умоляет [7], чтобы статья для «Сов[етской] культуры» [8] была написана (и опубликована в этом почтенном органе) до декабря, т. к. защита, по-видимо-

му, состоится в первых числах декабря,— а яичко, как известно, дорого ко Христову дню.

Засим крепко обнимаю Вас, целую руки Евгении Кузьминичне.

Ваш *М. Рыльский*

6/XI 1958

Еду сегодня на свадьбу дочери академика Гришко[9]. Страшновато.

89. ДО П. Х. КРАСЮКА

6 листопада 1958 р. Київ

Тов. Красюк!

Вітаю бажання Ваше дати відгук про поезію П. Тичини. Але навряд чи доцільно буде вступати в полеміку з тими, хто говорить про «незрозумілість» поезії Павла Григоровича. Краще буде, коли Ви пошлете відгук про останню його книжку, що вийшла цього року[1], як лист читача — до «Літ[ературної] газети»[2].

Привіт!

М. Рильський

6/XI 1958

90. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 листопада 1958 р. Київ

Дорогие!

Посылаю переводы[1] Озерова[2] и Рождественского[3] со своими замечаниями. Замечаний мало, но они представляются мне достойными некоторого внимания.

Рождественский чувствует сонетную форму,— только вот рифмы у него иногда прихрамывают. Ну, это беда общая и, по-видимому, неотвратимая.

Примечания мои к «белорусским» стихам[4] будут сохранены, неправда ли?

Николай Николаевич, конечно, справится с французским циклом[5]. Жаль, что имя Веры Михайловны[6] не украсит страниц моей книги, но ничего не поделаешь.

Александр Иванович[7] в телефонном разговоре с Вагаиом Алекс[андровичем] заявил, что он меня «никогда не подводил». Это несколько неточно, если вспомнить историю с ленинградским двухтомником[8], однако будем на-

деяться, что теперь-то он «не подведет»[9] — при Вашей действенной помощи[10].

Обнимаю Вас, дорогой Александр Иосифович, целую ручки Евгении Кузьминичне.

Ваш *М. Рыльский*

13/XI 1958

Привет! Привет! Привет!

В. А.[11]

91. ДО Ю. С. КОБИЛЕЦЬКОГО

15 листопада 1958 р. Київ

Дорогий Юрію Свиридович!

Звісно, буду завтра бачити Миколу Калениковича — і, розуміється, поговорю з ним[1]. «Наше дело правое» — отже, гадаю, звідси й висновок.

Щодо справ, які лежать у ВАКу[2] місяцями й роками, то, на жаль, це діло мені добре відоме. Проте: борітеся — поборите![3]

Словом, як кажуть, натиснемо.

У Вас повиривали зуби,— як же Ви тепер будете писати критичні статті? Глядіть, щоб хоч уставили Вам тепер ідеологічно-витримані!

Пробачте за такі жарти. Сам знаю, що воно за гидота — оці всякі хвороби, та ще й у молодому, сказати віці! Одужуйте! Привіт дружині й «хрещениці»[4].

Ваш *М. Рильський*

15/XI 1958

92. ДО ЛІТГУРТКІВЦІВ НОВОЯРИЧІВСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

26 листопада 1958 р. Київ 26/XI 1958

Дорогі друзі!

Спасибі Вам за хороші слова. Питаєте, над чим працюю. Отже: виходить незабаром моя книжка віршів «Далекі небосхили». Це про подорожі мої по Радянському Союзу, про Польщу, Болгарію, Францію, Бразілію, про красу природи і людської праці, про дружбу людей на землі...

Працюю разом з поетом Євгеном Дроб'язком над перекладом поеми великого польського поета Юліуша

Словацького «Беньовський», дія якої відбувається в XVIII ст., на Україні (на Поділлі). Ця поема не була ще перекладена ні на українську, ні на російську мову. Є у мене чимало і іншої роботи.

Бажаю Вам усього кращого!

М. Рильський

93. ДО О. Й. ДЕЙЧА

26 листопада 1958 р. Київ 26/XI 1958

Дорогой Александр Иосифович!

Действительно, в БСЭ ударение г é в е я[1] и даже мелким шрифтом хевея. Меня, по-видимому, ввел в заблуждение президент Белорусской Академии наук, ботаник по специальности В. Ф. Купревич[2], произносивший гевéя.

По-латыни это пишется: Hevea brasiliensis.— Ну, пусть будет гéвея.

Вышеславский хорошо сделал свою порцию «французских» стихов[3]. Я сделал несколько мелких замечаний. Он, очевидно, уже послал Вам свои переводы.

С Александром Ивановичем виделся несколько раз. Он требует от меня замечаний по поводу его статей обо мне (?). Очевидно, если таковые замечания найдутся, вышлю уже Вам. Оказывается, у него до сих пор не было моих «Троянд», и он тоже — не без улыбки — выставлял это как причину задержки со статьей. В общем — забавно.

Ваш совместный «литературный портрет» Шевченка[1] в Киеве продается. Надеюсь, что Вам его послали. Если нет, то мы это организуем.

Посылаю перевод Минкус[5] со своими придирками.

Обнимаю, целую ручки Евгении Кузьминичне.

Ваш *М. Р.*

Защита диссертации Йосипенко назначена на 19 декабря, к каковому дню я и приеду в Москву.

94. ДО О. К. КИСІЛЬ

28 листопада 1958 р. Київ

Дорогая Елена Константиновна!

Спасибо за хорошие слова. Чем смогу — помогу в деле издания статей Александра Григорьевича.

Хлопоты об охране природы, о «зеленом друге» продолжаю. Имею таких соратников в этом деле, как П. С. Погребняк[1] в Киеве и Л. М. Леонов[2] в Москве, как многие другие, в том числе мои корреспонденты с мест.

С искренним приветом

Ваш *М. Рыльский*

28/XI 1958

95. ДО Н. В. СЕМАНЮК

28 листопада 1958 р. Київ

Високошановна Наталіє Василівна!

Дуже я завинив перед Вами: через різні клопоти довго не писав Вам нічого, навіть не поздоровив Вас і Снятин з ювілеєм цього славного міста[1]. Пробачте!

Лист Ваш про оформлення однієї із станцій Київського метро в гуцульському стилі гаряче підтримую, пишу про це секретареві ЦК КПУ С. В. Червоненку.

Щодо перекладу «На високій полонині»[2], то зверніться до Держлітвидаву (директор Олександр Іларіонович Бандура), я охоче візьмусь бути рецензентом.

Мрію побувати в Снятині — а коли це буде? — Додам, що Марко Черемшина належить до списку моїх улюблених письменників. Шлю кілька своїх книг[3] до В[атого] музею, а персонально Вам — «Троянди й виноград».

З пошаною *М. Рильський*

28/XI 1958

96. ДО Р. О. НЯХАЯ

29 листопада 1958 р. Київ

Дорогий Григорію Осиповичу!

Дуже прошу Вас помогти мені здобути і якнайшвидше одержати матеріали про Максима Богдановича[1] — короткі біографічні та бібліографічні дані і його твори (білоруською мовою, а як є, то і в перекладах). Думаю, що це можна зробити через Спілку письменників.

Річ у тому, що я взявся написати статтю[2] про Богдановича (я його дуже люблю) для Української Радянської Енциклопедії.

Дуже буду вдячний. Сердечний привіт Вам, дружині, всім білоруським друзям.

Ваш *М. Рильський*

29/XI 1958

97. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

4 грудня 1958 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

Якщо Ви вже використали кляйнерівське видання [1], то, будь ласка, поверніть мені його, воно мені потрібне для роботи над V піснею (і для перегляду Вашої четвертої).

І пісню я переробив, використавши В[аші] вказівки.

Привіт Лії Наумівні.

Ваш *М. Рильський*

4/XII 1958

1959

98. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

18 січня 1959 р. Москва

Дорогий Оресте!

Оце аж приїхавши на кілька днів у Москву, знайшов час та й читаю Ваші давно вже прислані вірші. Скажу Вам дещо про них — і про Вас.

Ви добре робите, що не поспішаєте з друком чи то з намаганням доконче друкувати написане. А про те не вік же залишатись «рукописним поетом»! Через те спробую подати дещо з Ваших творів у журнали. Що з того вийде — побачимо.

Мені здається, що деяким Вашим віршам чи окремим у них місцям бракує конкретності і ясності. Я, наприклад, не зовсім зрозумів Вашу «Степову морячку», Ви говорите про речі, добре Вам відомі, про людей, добре Вам знайомих, — але ж читач того не знає! Звичайно, бувають поети, у яких загадковість і недоговореність — це творчі принципи. Мені здається, що за натурою Ви до таких поетів не належите.

У поезії «Думка про оселю» — хорошій загалом — не зовсім виразними здаються мені рядки:

...І сім'я — у землянці-норі...
Ви, краї говоріть, говоріть —
Знову дім біловидий стоїть.

Невиразний, власне, другий рядок, він не доносить до читача Вашої думки.

І кінцівка:

Бо для хати у полі леміш,
Бо немає, немає сильніш! —

немає сильнішого кого? ніж що?

Отже, над цією гарною поезією треба ще попрацювати.

Поезія — «Десь далеко паровози» — пробачте, здається мені бліденькою, переспівом із самого себе.

А в вірші «Повнолиций місяць...» дуже мені подобаються свіжі рядки:

Вітерець далекому дощеві
На рясні поля відкрив ключі...

І це хороше:

Засмагли, аж чорні хлоп'ята,
Немов їх у кузні кують...

Поезія «Від шибки впали зайчики» пройнята щирим почуттям, але в них не дотягнута якась струна. Не вмію добре висловити свою думку, але, здається, портретові бракує глибших психологічних рис. Індивідуальних рис.

Не зовсім зрозуміло (висловом — думка ясна!) в поезії — «Все примічу»:

Хай би дуб не так тягнувся вгору —
Я б попідрізав його за це...

Уже зрозуміліше було б (прозою): я б зрубав його!..

Отаких кілька зауважень. А мова у Вас чиста, свіжа. Тільки наголос — не в тиші, а в тиші (тиша). І в тій же «Степовій морячці» знову неясність:

А за вікном і (між іншим, зайве і —
для розміру) зірка впала,
І не знайти її ніде,
Не принести назад додому,
Бо не позичена нікому...

Все це «образуется», працюйте й радійте. Коли то я виберусь до Вас на опеньки та рижики?— А мрії цієї не втрачаю.

Міцно стискаю руку, привіт Вашій мамі, найкращі побажання Вашому хорові [1].

Ваш *М. Рильський*

13/I 1959

99. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДРУЖБА НАРОДОВ»

13 січня 1959 р. Москва

В редакцию журнала
«Дружба народов»

Согласно обещанию посылаю несколько стихотворений [1] молодого украинского поэта (учителя) Ореста Корсовецкого. На случай, если редакция найдет возможным их напечатать (поручив перевод кому-нибудь из московских поэтов), прилагаю маленькую заметку о поэте. Стихи, по-видимому, могут пойти под рубрикой «Новые имена». Эти стихи по-украински еще не опубликованы (вообще печататься начал Корсовецкий недавно. Он очень скромен).

Адрес поэта: УССР, Винницкая обл., Гайсинский район, с. Гранов, Корсовецкому Оресту Ивановичу.

М. Рыльский

13/I 1959

100. ДО П. М. СЛОБОДЯНЮКА

18 січня 1959 р. Москва

Дорогий земляче (адже я із «Сквирського повіту»),
Петре Митрофановичу!

Ваші поезії показують, що Вам варто «тряхнуть старину». Одначе є в них неопрацьованість, якої варто позбутись, особливо в такій строгій формі, як сонет. У сонеті ніяк не можна припустити «приблизних» рим. «Тонає день» — мабуть, діалектизм (я знаю його з однієї пісні). Бажаю щастя!

Посилаю Вам свою книжку.

М. Рильський

18/I 1959

101. ДО А. А. АХМАТОВОЇ

19 січня 1959 р. Москва

Дорогая Анна Андреевна!

Жил на Украине поэт Александр Олесь. В мои юные годы он был любимцем молодежи, его лирический талант высоко ценила критика. Во время гражданской войны он, по горестному недоразумению, эмигрировал. Умер в Праге во время второй мировой войны. В прошлом году издан у нас однотомник (с моим предисловием). Сейчас Гослитиздат запланировал его однотомник на русском языке, под редакцией А. И. Дейча и моей. Большая к Вам просьба — перевести несколько стихотворений[1] этого замечательного поэта.

С глубоким уважением

М. Рыльский

19/I 1959

102. ДО О. С. ДЯЧЕНКА

24 січня 1959 р. Київ

Дорогий Олександре Сергійовичу!

Дуже мене засмутило, що видавництво залишило — проти моєї волі — в «Далеких небосхилах» цілком непотрібну, неврозумілу і не дуже тактовну анотацію на контртитулі[1]. Вчора я показував сигнальний примірник О. І. Білецькому, і перше, що він сказав: «Зачем это?»...

Не знаю, чи є якийсь вихід, але дивуюсь, що в [видавництв]о свого часу не звернуло уваги на мій протест.

З привітом *М. Рильський*

24/I 1959

До гейнівських книг[2], де перемежуються поезія й проза, видавництва передмов не давали.

М. Р.

103. ДО Л. Т. МЕЛЬНИЧУК-ЛУЧКО

30 січня 1959 р. Київ

Не турбуйтесь, Леонтино!
Все на світі я покину,
Щоб поїхать до Москви,
Як туди зберетесь Ви

Труд свій чесно боронити [1]
І зірвать визнання квіти...

Далі в прозі: рецензію напишу найближчими днями, пошлю Вам і в Ін[ститут] т. Привіт Вам і Юрію Степановичу [2] — сподіваюсь, він теж приїде на захист?

Ваш *М. Рильський*

30/I 1959

104. ДО А. Д. ДЄЄВА

11 лютого 1959 р. Київ

Дорогой Аркадий Дмитриевич!

Ничего не могу возразить против содержания 10-го тома [1], который, конечно, будет очень интересным.

В письмах Вы даете А. Ю.[2], насколько знаю, по-русски он называется Агатангел Ефимович. По-украински он называл себя Юхтимович и еще как-то, очень мудрено. Но мы ведь переводим имена (украинские), напр[имер] пишем Н. В. Лысенку (т. е. Николаю...), а не М. В. (Микола)... Кое-где пропущены у (отечественных деятелей) отчество. Напр. «В. Доманицкому» [3]. Не помню точно отчества Василя Доманицкого, уж не Николаевич ли? Надо узнать. Между прочим, в музее Коцюбинского в Чернигове хранится книжка рассказов Коц[юбинского] с авторской надписью «Антону Петровичу Чехову».

Вряд ли есть надобность присылать мне переводы.

Что касается Потаповой, то только в марте я смогу взяться за «Энеиду» [4]. От предисловия категорически отказываюсь. Что, если бы привлечь к этому делу Н. К. Гудзия [5]?

Буду в Москве 20-го — пробуду очень мало, но постараюсь с Вами увидеться.

С прив[етом] *М. Рыльский.*

11/II 1959

А знаете ли, что один из адресатов Франко — Е. К. Трегубов [6] — был моим (и моей жены) учителем географии?

М. Р.

А теперь серьезное замечание: нет ли в распоряжении редакции писем И. Фр[анко] к его учителю Ягичу [7] (архив его хранится в Загребе — вероятно, в университе-

те, а может быть, в академии), и — что было бы особенно интересно — Вл. Бонч-Бруевичу [3].

М. Р.

105. ДО П. С. ПОГРЕБНЯКА

15 лютого 1959 р. Київ

Дорогий Петре Степановичу!

Посилаю з виправленнями і додатками свою «Природу і літературу» [1]. Щодо підзаголовка [2], то на титульному листку його не треба давати, а на контртитулі слід написати, що це доповідь, читана на спільному засіданні Товариства і Спілки письм[ен]ників, проголошена 26 травня 1958 р. і опублікована в «Вечір[ньому] Києві» 7 червня 1958 р.

З сердечним привітом

М. Рильський

15/II 1959

106. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

6 квітня 1959 р. Москва

Дорогий Юрію!

Думаю, що справа Ваша з переїздом до Києва — в зв'язку з дуже складними житловими умовами — вельми нелегка. Проте і про квартиру, і про допомогу Вам (літфондівську) поговорю, як буду в Києві (пишу з Москви [1]).

Пушкіна «Гаврилиаду» і «Домик в Коломне» переклав і опублікував Є. А. Дроб'язко, «Русские женщины» [2], здається, теж перекладені (чи не М. Пригарою? [3]). А втім, зверніться до Держлітвидаву (Київ, Володимирська, 42, голови[ий] редактор Роман Мусійович Чумак), пошліться при цьому на мене, нагадайте про свої переклади з Пушкіна — може, вони Вам щось дадуть для нового перекладу.

З привітом

М. Рильський

6/IV 1959

107. ДО В. С. КОСТЕНКА

8 квітня 1959 р. Київ

Дорогий Василю Семеновичу!

З дорогою душею поміг би Вам, але не знаю, про якого «Антоновича Б.» (чи «П») іде мова[1]. З вартих енциклопедії Антоновичів (уміщених в БСЭ) знаю двох: українського історика і археолога *Володимира* Боніфатійовича Антоновича[2] і російського філософа-матеріаліста *М*аксима Олексійовича Антоновича[3]. Ще, здається, по розділу театру іде автор «Історії укр[аїнського] театру» Дмитро Володимирович Антонович[4].

Із цих Антоновичів до парафії інституту філософії відноситься тільки Максим — ну, тут інститутові і книги в руки! Матеріалу про нього скільки завгодно.

У Брокгауза і Єфрона є ще Антонович Платон Олександрович,— керченський градоначальник, градоначальник Одеси, потім попечитель Київського учбового округу. Невже наші філософи зацікавились цим Антоновичем?

Є ще відомий наш артист Антонович[5] — ну, він іде по розділу театру. Словом, нічого не розумію.

Ваш *М. Рильський*

8/IV 1959

Посилаю Вам при цій оказії свою книжечку.

108. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

14 квітня 1959 р. Київ

Дорогой Александр Иванович!

Я буду, надеюсь, у Вас в пятницу после 6 часов, но в течение дня еще позвоню Вам. Оппонентом по диссертации Флориана Неуважного[1] я не могу не быть, потому прошу его дать мне эту диссертацию в среду на той неделе.

Ваш *М. Рыльский*

14/IV 1959

109. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

17 квітня 1959 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Не знаю, чи були Ви в Києві на початку квітня. Можливо, що були — а я був у Москві. Тим часом посилаю для краєзнавчого кутка Попельнянської бібліотеки (на Вашу адресу) дві свої останні книжечки. Не пам'ятаю, чи послав я Вам свої «Далекі небосхили». Якщо ні, напишіть мені про це.

«Благословення» до В[ашої] книжки [1] радо напишу. Може, Ви для цього пришлете мені коротеньку автобіографію?

Стискаю руку.

М. Рильський

17/IV 1959

110. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

22 квітня 1959 р. Київ

Дорогой соратник!

(Я забыл Ваше отчество, а потому обращаюсь так высокопарно.)

Рад, что дела с «Балладиной» обстоят хорошо.

«Канёвский замок» [1], конечно же, стóит и перевода, и опубликования. Кстати сказать, некотор[ые] украинские литературоведы (напр[имер], Навроцкий [2]) ставят в связь с «Замком» поэму — Шевченка «Гайдамаки». И. Я. Айзеншток [3] (которому передайте привет и извинение — до сих пор не перевел франц[узского] стихотворения Гулака-Артемовского [4], о чем он просил, и не выяснил возможности издать песни, записанные Гоголем), разумеется, знает все по этому вопросу.

О «Беневском». Думаю, что поэма (как и вообще двухтомник Словацк[ого] на укр[аинском] языке) выйдет к юбилею.

С приветом *М. Рыльский*

22/IV 1959

111. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

10 травня 1959 р. Київ

Дорогой Ваган Александрович!

Думаю, что лучше нам поехать (полететь) днем 13-го (4 ч. 45 м). Так и берите билеты. Прошу Вас сообщить в киностудию хроникальных фильмов, что завтра моя съемка, конечно, не состоится и что это, возможно, будет только после моего возвращения из Москвы.

Посылаю Вам стихотв[орение] [1], за которое удостоился звания вартета,— надо его перепечатать и передать в «Літературну газету», как я это и думал сделать!

Привет!

МР

10/V 1959

112. ДО В. Г. СТРУТИНСЬКОГО

13 травня 1959 р. Київ

З великим задоволенням прочитав я цікаву й змістовну статтю Г. Д. Вервеса [1] «Юліуш Словацький і Україна». Опублікування цієї статті до ювілейної дати буде цінним подарунком нашим читачам.

Не маючи часу (виїжджаю до Москви) написати рецензію на цю статтю, я дозволив собі поробити на полях рукопису зауваження олівцем. Є серед них дрібні, а є й істотні, на які прошу автора, не вдаючись у гнів, звернути серйозну увагу.

М. Рильський

13/V 1959

113. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

3 червня 1959 р. Київ

Дорогий Максимок!

Учора ввечері приїхав з Романівки, з рибної ловлі і застав листа від тебе. Спасибі тобі за нього. Я радий, що тобі там добре й весело живеться. Ми з Богданом і дядею Колею та, мабуть, Йосипенком поїдемо цими днями в Західну Україну, певне, в Львівську область. Усі наші здорові. Андрюша задоволений з Пущі-Водиці. Тарасик росте [1]. Цілую тебе міцно. Всі кланяються.

Дід Максим.

3/VI 1959

114. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

5 червня 1959 р. Київ

Дорогий Оресте!

Радий успіхові Вашого гуртка. «Назара Стодолю»[1] варто готувати — адже 1961 року 100-річчя з дня смерті Шевченка. Вітайте Ваших співаків. «Сорочинський ярмарок»[2] я бачив на сцені дожовтневого укр[аїнського] театру (Саксаганський грав Солопія Черевика). Комедію цю за Гоголем написав, здається, Старицький, а чия була музика — не знаю. Коли довідаюсь і дізнаюсь, чи можна ту комедію де дістати,— напишу.

А тепер про Ваші вірші. Так, Ви урізноманітнюєте свій голос, Ви шукаєте і шукаєте по вірному шляху. Дещо попробую, з Вашого дозволу — вірніше, без В[ашого] дозволу — надрукувати. Чому до речі, Ви не пишете, що «Дружба народов» зв'язалася з Вами, маючи надрукувати кілька В[аших] віршів? (Так мені, принаймні, говорив завідувач відділу поезії цього журналу Ярослав Смсляков[3]). «Давай мутить твой Водопад»[4] — як писав Пушкін В'яземському. Іншими словами — кілька зауважень. У вірші «Зелене місто», який мені загалом подобається, невдалий рядок:

(Несуть жінки хліба такі рум'яні),—
Тому хіба, що плавиться руда?

Виходить якась іронія: «разве потому?..» Я поправив:

Мабуть, тому, що плавиться руда!

Вірш «Ровесникові» — неясний.
Що означає:

Дітям даємо літа дитячі,
Ці літа — мов кола по воді...

Неясно, нечітко.

Натяк на «осине гніздо» зрозумілий тільки Вам і В[ашому] адресатові. У вірші «Люблю і я, люблю казки...», хорошому, хоч не дуже оригінальному задумом, не зовсім ясні рядки про «тоненький голосок»...

Що за голосок? Чому він дзвенить «у шкільному коридорі»?

У вірші «Ще не народжена дитина» знов-таки не зовсім ясно, що означає:

Не б'ють у честь одну гармати,
І справа наша це, земна.

«Костюми такі не пошиті» — слабенько. Як можуть костюми взагалі «славити працю». Ваш товариш, оскільки я зрозумів, іде в кравці. Про це, звісно, можна написати, але так, щоб було цікаво не тільки Вам і товаришеві...

«У зміну нічну» — непогано задумано, а виконано блідeнько. Спасибі за запрошення в гості — добре було б, та не знаю, коли випаде такий час.

Обнімаю Вас. Кланяйтеся мамі своїй,— вона у Вас, я почуваю, хороша.

Ваш *М. Рильський*

5/VI 1959

115. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

8 червня 1959 р. Київ

Дорогой Ваган Александрович!

1) Прошу организовать спешную перепечатку прилагаемого отзыва [1].

2) Сегодня в 4 часа я не могу быть на докладе Кравцова [2] в н[ашем] институте, т[ак] к[ак] поеду в редакцию «Всесвіта». Поэтому прошу связаться с Гуслистым и перенести доклад на завтра (во второй половине дня). В крайнем случае — на сегодня, на 2 часа. Выясните также с Костем Григорьевичем [3] о поездке (непоездке) в Москву.

3) Я хотел бы сегодня поехать на кладбище [4], поэтому прошу быть часов в 12.

Ваш *М. Рыльский*

8/VI 1959

116. ДО С. В. СТЕФАНИКА

10 червня 1959 р. Київ

Дорогий Семене Васильовичу!

Справа стоїть так, що з 1 липня я йду у відпустку. Як я вже казав, ми з Богданом мріємо пожити з місяць чи там скільки в Зах[ідній] Україні,— а Ви ласкаво обіцяли допомогти нам у цьому. Річ іде не про гасання по краю (хоч і можливі 2—3 виїзди в цікаві місця — ми ж приїдемо автомобілем), а про тихе життя на селі, над тихою водою (став, озеро), в якій були б, скажімо, лини, окуні, лящі, в'язі, плітки і т. ін. (від коропів і щук

теж не відмовляємось). Думаємо взяти з собою намет, але, мабуть, треба мати пристановище і в хаті.

Дуже прошу Вас — з найменшою затратою часу і клопоту — з'ясувати, чи можна реалізувати цю не дуже недосяжну мрію та й написати мені про це. Ми могли б приїхати десь на початку липня.

Сердечно обнімаю Вас, привіт Вашій милій родині.

М. Рильський

10/VI 1959

117. ДО С. С. ГЕЙЧЕНКА

13 червня 1959 р. Київ

Дирекции Пушкинского заповедника
С. С. Гейченко

Очень сожалею, что не мог быть на Пушкинских торжествах, на которые приглашен был Псковской областной юбилейной комиссией и дирекцией заповедника.

Посылаю вырезку из газеты «Радянська Україна» со своей статьей о Пушкине на Украине — «Пушкін на нашій землі» [1].

С приветом

М. Рыльский

18/VI 1959 г. Киев

118. ДО А. І. КАЦНЕЛЬСОНА

15 червня 1959 р. Київ

Шановний Абраме Ісаковичу!

Треба в ближчому часі скликати комісію по відзначенню роковин Д. Н. Гофштейна [1],— правда? Я, до речі, дуже радий, що буде вечір пам'яті Давида Наумовича і охоче погодився, на пропозицію Президії, головувати на цьому вечорі.

Кандидатура як доповідача Лойцкера [2] — серйозного літературознавця — запропонована мною, і я її обстоюю.

Взагалі треба, щоб вечір був гідний пам'яті Гофштейна.

З привітом *М. Рильський*

15/VI 1959

119. ДО ВИДАВНИЦТВА «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»

16 червня 1959 р. Київ

У 1960-му році минає 120 років з дня народження і 50 років з дня смерті М. Л. Кропивницького [1]. Життю великого артиста присвячено повість — першу частину трилогії Миколи Кузьмича Смоленчука [2] «Шляхами життя» [3].

У нас останнім часом з'являються біографічні оповідання, повісті, п'єси про великих людей нашого минулого, але митцям-музикантам, художникам, акторам — у цьому не дуже щастить. Повість т. Смоленчука відрізняється від багатьох творів подібного типу тим, що вона написана не тільки на основі пильного вивчення біографії Кропивницького, а й з добрим знанням і відчуттям епохи. Читається з цікавістю. Про зміст трилогії пише т. Смоленчук у доповідній записці, яку я тут прикладаю.

Гаряче рекомендую книжку, яка має самостійну художню цінність і цілість, до видання. Про громадське значення ніхто, певне, не буде сперечатись.

Микола Кузьмич Смоленчук — учитель, директор школи. Адреса його: Кіровоградська обл., м. Бобринець, вул. Гоголя, 155.

М. Рильський

16/VI 1959

120. ДО О. І. ГУДЗЕНКО

17 червня 1959 р. Київ

Уважаемая тов. Гудзенко!

Мне нигде не удалось найти стихотворение Семена Гудзенко о Пушкине. Так как речь идет о довоенном времени, то вряд ли в этом может помочь и Министерство просвещения УССР. Более того — это было так давно, что я даже ничего не помню о конкурсе, про который Вы пишете [1], а тем более — был ли я председателем комиссии.

С уважением *М. Рыльский*

17/VI 1959

121. ДО К. О. ФЕДІНА

24 червня 1959 р. Київ

Дорогой Константин Александрович!

Прочитал я в «Литературной газете» Ваш очерк «Лето в Ясной Поляне» [1], и мне захотелось послать Вам свою книжку «Розы и виноград». На 73 и 75 страницах этой книжки помещены стихи [2], посвященные тем дорогим для нас местам, о которых Вы так проникновенно пишете.

С сердечным приветом

М. Рыльский

24/VI 1959

122. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

27 червня 1959 р. Київ

Олександрові Івановичу Білецькому

Спасибі за коштовний дар [1],
Достойний лаврів Аполлона! [2]
Аналізу могутній чар —
Алмазна вченості корона.
Під Вашим поглядом Анчар [3]
Розцвів, як посох Аарона [4]!

Максим Рильський

27/VI 1959

123. ДО П. І. БАРАТИНСЬКОГО

13 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

Дорогий Пилипе Івановичу!

Узяв з собою Ваші вірші у відпустку (подорожую по Західних областях України). Переглянув. Щира думка: на окрему збірку Ви ще «не витягаєте». У Ваших політичних і громадських поезіях багато декламацій, риторики (чим грішимо ми всі), загальних місць. Більше вдаються Вам, бо свіжіші, вірші ліричного характеру. З відпустки повернусь я у вересні, дещо, з Вашого дозволу, передам у наші журнали — є речі, які, на мою гадку, можна надрукувати. А там далі можна буде думати вже й про збірочку. Я думаю, що такий час настане.

Тисну руку. Передайте привіт П. О. Омельченку.

Ваш *М. Рильський*

13/VII 1959

124. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

13 липня 1959 р. Поблизу Дрогобича

Дорогой Ваган Александрович!

Живется и рыбалится нам хорошо, даже очень. Сейчас (с сегодняшнего дня) мы живем на рыбхозе, недалеко от Дрогобыча. Прелестные места, прелестные люди, прелестная рыбная ловля. Спасибо Стефанику!

А теперь просьба: пошлите, пожалуйста, тов. Рачуку [1] письмо, которое я прилагаю, мои статьи о Довженке (в газетах, в журнале «Искусство кино» [2], в I томе Довж[енко])[3]. Прошу написать от моего имени, что я приветствую идею книги, о которой говорит т. Рачук, а мысли мои о Довженке содержатся в моих статьях.

Крепко обнимаю. Всем привет.

Ваш *М. Рыльский.*

13/VII 1959 г.

125. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

14 липня 1959 р. Львівська область

Дорогий Жоржику!

Живемо добре, рибна ловля дуже хороша. Тільки спека страшенна. Незабаром поїдемо далі, на Станіславщину [1], побуваємо в горах. Ваганові Олександровичу перекажи, що перший від нього пакет одержали.

Всіх цілуємо.

Муфудеїч [2]
Богдан

Привіт од двох Микол [3].

14/VII 1959

126. ДО О. В. КОВАЛЕНКА

15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

Дорогий Олексію Васильович!

Спромігся відповісти на В[аш] лист тільки в час відпустки, далеченько від Києва. Лист мені дуже милий і цікавий. Спомини Жемчужникова [1] — почитаю доконче. Про «схованку» Ви, мабуть, писали чи казали вже Олексію Силов[ичу] Куницькому [2].

Чому не вміщено переклад «Слова» М. Вербицького? [3] Жаль, звичайно. Річ у тому, що ми з покійним Сергієм

Івановичем[4] пропонували Академії видати всі переклади «Слова».— Ви самі розумієте, яка б це була повчальна і цікава книга. Академія нас, на жаль, не послухала.— Між іншим, Вербицький (Миколайчик Білокопитий) — батько першої жінки Миколи Вороного. Можливо, що мав вплив і на Вороного (а не тільки на Заньковецьку[5], за фото якої дякую). Скажіть по щирості — чи пишете Ви спомини? Як ні, то від усієї душі раджу Вам це зробити.

Ваші дуже інтересні словниково-фразеологічні матеріали пересилаю у відділ словників Інституту мовознавства (завідув [ач] відділу В. С. Ільїн[6]).

З сердечним привітом *М. Рильський*

15/VII 1959

. . . . . .

127. ДО М. М. СИМАШКЕВИЧ

15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

Шановна Міліцо Миколаївна!

Мені дуже соромно перед Вами: Ваш лист загубився був між моїми паперами, і я його аж сьогодні знайшов. Дуже прошу Вас написати спішно про свої зарисовки народних строїв (додавши кілька фото, як це Ви зробили в листі до мене)[1] моєму заступникові по науковій частині в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (Київ, Володимирська, 55) Гуслистому Костю Григоровичу, додавши, що написати до нього порадив я. (Я нині у відпустці.) А може, Ви вже й зв'язалися з Інститутом, а тільки я про це не знаю?

Ще раз — пробачте.

М. Рильський

15/VII 1959

Чи знає про Вашу працю завідувач відділу образотворчого мистецтва, відомий Вам, розуміється, Василь Ілліч Касіян[2]? — *М. Р.*

128. ДО О. К. ШЕРЕВЕРІ (ВЕСНЯНСЬКОГО)

15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

Шановний Олександре Костянтиновичу!

Думка Ваша[1] — скласти книжечку «Що ми маємо» — хороша. Прекрасні малюнки міг би зробити до неї В. Литвиненко[2] (чудово малює звірят і птахів).

Однак мені здасться, що вірші, які Ви мені прислали,— тільки початок збірки. Окремі вірші вважаю просто невдалими — див. мої зауваження на полях. Хотілось би, щоб хоч якось показана була праця, щоб не тільки «мали ми», а й щось «ми робили». Може, варто дати не тільки тварин, а й рослини (квітник, який могла б поливати та сама дівчинка, що оповідає, садок — скажімо, дідусь із тою дівчинкою й Вовою садить дерево і т. д.). Та не погано б «мати» і пасіку — теж годяща тема і для вірша, і для малюнка. Крім того — краще було б показувати сім'ю не ізольованою «одноосібницькою» (колгоси тільки названо), а в зв'язках з іншими родинами, з іншими людьми.

Отже, моя порада: попрацюйте ще над книжечкою, поширте її, а тоді посилайте просто в Дитвидав. При цьому можете додати, що я погодився її, як цього в[идавництв]о захоче, прорецензувати.

З привітом

М. Рильський

15/VII 1959

129. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

19 липня 1959 р. Яремча

Дорогой Александр Иванович!

Привет от зеленых Карпат, от горных кипящих речек, от гуцулов с нежно-певучей речью — и от меня, конечно. Путешествую, ужу рыбу, пробую даже писать стихи, хотя несколько поотвык от этого занятия.

Ваш *М. Рыльский*

Привет Вашим!

19/VII 1959. Яремча Станиславской обл.

130. ДО М. І. БУКІНА

19 липня 1959 р. Яремча

Уважаемый тов. Букин!

Вышло так, что Ваше письмо[1] затерялось среди моих бумаг, только теперь я нашел его и отвечаю Вам.

Если Вы до сих пор не опубликовали своего перевода моего стихотворения «Партии», то я не возражаю против его печатания. Не помню хорошо своего стихотворения (пишу далеко от Киева, а значит, и от своих книг), прошу Вас проверить, действительно ли первая строка и первой, и второй строфы кончается словом «слава». Кроме того, тяжеловатой ритмически кажется мне строка «Совéтская непобедима земля» (читается: «Совéтская нé|победúма земля́»).

С приветом *М. Рыльский*

19/VII 1959

131. ДО Ю. В. БУНДЗЯКИ

19 липня 1959 р. Яремча

Шановний Юрію Васильович!

Вийшло так, що через велику свою завантаженість роботою відповідаю Вам тільки нині[1], і саме на Станіславщині, в Яремчі (подорожую по західних областях, використовуючи відпустку).

Ваші сонети справляють хороше враження. Радив би тільки Вам: 1) чергувати чоловічі й жіночі закінчення, як здебільшого робиться це в українській і російській поезії; 2) більше дбати про свіжість і особливо точність рими. Сонет з неточними, приблизними римами — не сонет.

У Львові живе відомий Вам, розуміється, поет Дм[итро] Павличко[2]. Він теж сонетолюб. Я раджу Вам зв'язатися з ним. Можливо, Ваші сонети пішли б у журналі «Жовтень», в редакції якого, коли я не помиляюсь, працює т. Павличко.

Фольклорні свої записи шліть до Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Акад[емії] наук УРСР (Київ, Володимирська, 55), завід[уючій] відділом фондів Марії Савішні Родінній[3]. Інститут буде Вам вдячний.

З прив[ітом] *М. Рильський*

19/VII 1959

132. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

19 липня 1959 р. Яремча

Любий Максиме!

Шлю Тобі привіт із міста Яремча, що лежить під самими горами Карпатами. Живеться нам добре. Раніш жили недалеко від Дрогобича і успішно ловили коропів. Як приїдемо, то буде що розказувати!

Цілую Тебе міцно.

Дід *Максим*

19/VII 1959

133. ДО О. М. РИЛЬСЬКОЇ

19 липня 1959 р. Яремча

Дорога Льоля!

Хоч Ви й не мисливець, але посилаю Вам мисливську листівку [1]. Живемо ми зараз у м. Яремчі, біля Карпат. Дуже тут красиво. Ріка Прут з водоспадом, у ній водяться форелі. У лісі, кажуть, є ведмеді, лосі, олені, кабани, багато диких кіз. Учора їздили на базар у м. Косів. Цікаво!

Взагалі поїздка добра. Сьогодні рано-вранці мали їхати ловити форелі, але дощ перебив. Богданчик висипається.

Привіт Вам і всім!

М. Рильський.

19/VII 1959

134. ДО О. О. ГОВОРОВА

2 серпня 1959 р. Київ

Спасибо, милый Саша, за хорошее и содержательное Ваше письмо. Я за это время поездил по западным областям Украины и тоже видел много любопытного.

Стихи Ваши — новые — мне в общем понравились. Выделяется по своей оригинальности «Мое рождение», но может быть, следовало бы развить этот эскиз в картину?

Я снова собираюсь в небольшое путешествие, потом предстоит еще одно... Словом, «осяду» в Киеве, по-видимому, только вначале октября.

Не знаю, где Вы сейчас, а потому пишу на В[аш] домашний адрес.

Привет!

М. Рыльский

2/VIII 1959

135. ДО Д. М. ЛЕВЧИШИНА

2 серпня 1959 р. Київ

Дорогий Денисе!

Спасибі, що згадали мене, нашу зустріч у Вінниці. Ваші вірші справляють приємне враження, тільки хотілось би більше свіжості, конкретності, менше — загальних слів. «Легенда про рідне місто» — цікава темою, але в дуже вже традиційній манері написана. «Виступали, як дуби, селяни» — негаразд, бо дуб не може виступати, він стоїть на місці. «Скиртоправ» мені сподобався більше за інші речі. Словом, шукайте конкретного, характерного, дбайте про с в о ї (не вимушені тільки!) епітети, порівняння, метафори...

Бажаю Вам усякого добра.

М. Рильський

2/VIII 1959

Посилаю Вам свою книжечку.

136. ДО А. С. МАЛИШКА

5 серпня 1959 р. Київ

Дорогий Андрію!

Пробачте, що трохи внесли ми вчора неладу в Ваше спокійне життя. Сподіваюсь, що Ваше рішення щодо Гайдамацького острова [1] тверде, як алмаз. Отже, приїздіть, захопивши й мої «тухлі», які я у Вас забув. Сердечний привіт Любі [2].

Ваш *М. Рильський*

5/VIII 1959

137. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

6 серпня 1959 р. Київ

Дорогий Оресте!

Цікавий стався збіг: я одночасно отримав Вашого листа з віршами і «Дружбу народов», де вміщено переклади

Ваших поезій. На лист відповім окремо, поговорю й про вірші, а тимчасом посилаю «Дружбу».

Привіт Стефі Йосипівні [1].

Міцно тисну руку.

М. Рильський

6/VIII 1959

138. ДО М. К. БІЛОГУРОВА

19 серпня 1959 р. Київ

Дорогий Миколо Кіндратович!

Пишу до Вас цього листа з великим проханням, щоб Ви з нього не зробили суворих адміністративних висновків.

Річ ось у чому. В «Правде Украины» за 12 серпня ц. р., на 4-й стр. надруковано допис п[ід] з[аголовком] «Встречи с поэтом». Цей допис мав би бути приємним для мене, але, на жаль, він не відповідає дійсності. Скажу про це докладніше:

1. В липні ц. р. (а не «на днях», як пише в серпні дописувач) я під час своєї подорожі по західних областях України побував з товаришами на березі лісового озера в Меденицькому районі, де ми відпочивали і ловили рибу. До нас заїздив голова колгоспу ім. І. Франка Ф. Нестор, був дуже люб'язний і гостинний, поміг нам у придбанні продуктів. На цьому й закінчилось знайомство з «тружениками сельскохозяйственной артели».

2. «Между колхозниками и поэтом сразу завязался оживленный разговор». Така розмова не могла зав'язатись, бо в гостях у колгоспників артілі я, на жаль, не був. (Був я в гостях у зовсім іншому колгоспі Станіславської вже області, де головою Юстин Личук [1],— про це й пишу в своїх «Карпатських октавах» [2], надрукованих у «Радянській Україні».)

3. Ніякої історії «создания артели» тов. Нестор мені не розповідав.

4. Ніяких «животноводческих ферм» і т. ін. мені ніхто не показував, бо я ж, повторюю, не був у колгоспі.

5. «Вечером в сельском клубе поэт читал колхозникам свои новые произведения». Чистісінька вигадка! Не був я зовсім у «сельском клубе» і нічого нікому не читав!

Я подумав собі: а що, як хто із колгоспників с. Летні Меденицького району почитає цей допис? Що він подумає? Скаже, що Рильський для самореклами подав такі матеріали, які зовсім не відповідають дійсності!

І ще подумав я: треба нам спільно боротися з таким подаванням у газету фантастичних, із пальця виссаних матеріалів. Бо, мабуть же, кореспонденція, про яку йде мова, не поодиноке явище!

Отже, зовсім не бажаючи ніяких прикростей львівському Вашому кореспондентові, я вважаю, проте, за потрібне звернутися до Вас із цим листом.

М. Рильський

19/VIII 1959

P. S. Користуюсь нагодою і посилаю Вам книжку своїх статей.

М. Р.

139. ДО Г. І. ТАЛАНА

21 серпня 1959 р. Київ

Григорію Іпполитовичу!

Спасибі за лист [1]. У ньому є слушні, є й спірні зауваження. Мета моєї статті [2] в «Літ[ературній] газеті» була: розколихати громадську думку, почати «розмову про мову». Саме про це я й кажу в кінці статті. На жаль, розмови не вийшло. Не маю часу говорити про окремі думки в В[ашому] листі. Повторюю: є вірні, є спірні, є й просто невірні. Напр[иклад] — Ви не зрозуміли, що я заперечую не проти слова «батьківщина», а проти наголосу на передостанньому складі... Тичину я таки «зачепив» [3], а Малишка люблю [4], мабуть, не менше, ніж Ви...

Не думаю, одверто кажучи, щоб моя статейка була «пострілом з іграшкового пістолета».

Зовсім не поділяю В[ашої] оцінки роману Ільченка [5], написаного цікавою й багатою народною мовою (доречно архаїзованою).

Про Булаховського Ви говорите, мабуть, не читавши його надзвичайно цінних праць.

Посилаю Вам свою книжку «Троянди й виноград», де Ви знайдете і вірш «Мова», який, гадаю, заперечує В[ашу] думку, ніби у нас ніхто не говорить про красу й велич українськ[ої] мови.

М. Рильський

21/VIII 1959

140. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

26 серпня 1959 р. Київ

Дорогий Оресте!

Застав Ваш лист, повернувшися з рибальських подорожей. Запізнено поздоровляю Вас із днем народження. Шлю Вам двотомник Словацького — інтересний, геніальний, складний і не завжди легкий до зрозуміння поет! 5-го — 7-го вересня у Кременці (місці його народження) має бути сесія [1], присвячена його 150-річчю. Я туди їду.

Це дуже добре, що Ви записуєте слова й вислови з народних уст. Деякі мені відомі, звичайно...

Сердечний привіт Вам і Стефі Йосипівні. Бажаю щастя!

М. Рильський

26/VIII 1959

141. ДО Л. Г. КОРЕНЕВИЧА

27 серпня 1959 р. Київ

Тов. Кореневич!

Відповідаю на Вашу «анкету» [1] за пунктами:

1) Участь письменника в газеті — одна із найкращих, найживіших форм спілкування письменника з читачем.

2) Мені особисто участь у газетах дає можливість «доходити» до тих читачів, які не завжди читають наші товсті журнали та й наші книжки.

3) Основна моя претензія до газет — це те, що деякі з них надто велику перевагу дають матеріалам, безпосередньо пов'язаним з певними кампаніями чи ювілейними датами. Приклад: один перекладач послав із Києва в одну з центральних газет переклад вірша, присвяченого пам'яті Пушкіна. Йому відповіла редакція, що вірш і переклад хороші, але пушкінська д а т а (160 років з дня народження) вже минула. Розуміється, газета, щоденне видання, має свої закони, але в таких справах важлива увага до художньої та ідейної якості твору незалежно від дат і кампаній.

4) Зв'язки наших письменників з газетами я вважаю, загалом нормальними. Іноді письменники ображаються, що їх матеріал залежується в редакціях,— часто в цьому редакції не винні: причина такого «залежування» — поточний інформаційний, публіцистичний, офіційний матеріал, який н е о б х і д н о вміщувати в газетах. Проте, можливо, в окремих випадках потрібна більша (з боку

редакцій) гнучкість і увага до письменників. Гідною уваги є ініціатива «Правди», що регулярно вміщує «літературні сторінки».

5) Про що б я хотів ближчими часами розповісти читачам у газеті? На це нелегко відповісти. Недавно я надрукував: у «Рад[янській] Україні» свої «Карпатські октави» — враження від подорожі в західні області України. Радий, що вже маю звідти відгуки читачів. Думаю, що й далі даватиму в газети як свої поезії, так і критичні та публіцистичні статті.

6) Я підтримую зв'язки в основному з такими газетами: «Радянська Україна» [2], «Правда Украины» [3], «Літературна газета» [4], «Правда» [5], «Известия» [6], «Литературная газета» [7], «Вечірній Київ» [8].

М. Рильський

27/VIII 1959

142. ДО М. Ф. МИЦИКА

31 серпня 1959 р. Київ

Тов. Мирославе Федоровичу!

Ближчим часом розберусь із спадщиною В[ашого] батька [1]. Побачу, що можна зробити, тоді напишу Вам. Пробачте за неакуратність у листуванні — дуже й дуже я завантажений роботою!

М. Рильський

31/VIII 1959 р.

143. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

12 вересня 1959 р. Москва

Очаровательные Дейчи!

Получил Вашу открытку [1] с видом Ласточкина Гнезда накануне своего отъезда в Москву. Белокаменная без Дейчей кажется мне такой странной, как если бы в ней не было МХАТа [2], Ивана Великого [3] или Лихтентула [4]. А привело меня сюда вот что: предстоит поездка (15-го), вернее полет в Варшаву, где состоится организованная Обществом польско-советской дружбы конференция, посвященная творчеству Довженко. Каково? Предполагается, что летят туда Ю. И. Солнцева, Рошаль [5] и я. Компания небольшая и несколько пестрая. Мне предложено прочитать доклад, который я озаглавил так: Творческий

облик Александра Довженко. Упор делаю, в виду присутствия Рошаля и Юлия Ипполитовны, не на кино, в котором я вообще маловато смыслю, а на особенности Довженко (и писателя, и публициста, и человека) вообще. В общем, что-то прохарамаркаю.

Краткий отчет о той вечности, которая протекла со времени последнего свидания с вами. Свой отпуск я провел мудро. На курорте не был, а с друзьями (Богданом, Йосипенко (ох, и болтун же! Но рыболов великолепный) и Ник[олаем] Петр[овичем] Глебовым) путешествовал на машине по западным областям Украины. Результат поездки: «Карпатские октавы», напечатанные в «Радянській Україні» и потом в «Правде» [6] (перевод Вышеславского, хороший). Редакция «Правды» выбросила две октавы, где я критикую Леспромхоз за его «превышение планов» рубки леса. Потом в телеграмме от одного из работников редакции мне было объяснено, что строфы эти «самовольно» (что правда, то правда!) изъяты потому, что они слишком «крикливо переданы», благодаря чему получилась «слишком резкая критика»... Ну, им виднее — а редактор «Рад[янської] України», напечатавший «Октавы» полностью, вероятно, преисполнен благоговейного ужаса и раскаяния.

Если Вы не читали этого шедевра, то Вам еще предстоит большое наслаждение. Шутки в сторону — я хотел бы, чтобы Вы когда-нибудь прочитали этот поэтический дневник. В нем нет лжи, а это чего-нибудь да стоит.

Из Закарпатья, где мы побывали тоже, привезли мы вино в боченках, разлили его — и уже выпили. Хорошее было вино!

Потом жил с Андреем Малышко, Ник[олаем] Петр[овичем] и шофером Малышко Жорой Неведомским [7] над Днепром, в палатке, выше впадения Тетерева (т. е. километрах в 80 от Киева), насупротив Гайдамацкого острова, возле «Вовчого гирла». Названия-то какие! Удили рыбу (с переменным успехом), купались, варили уху и кулеш и т. п. Об этом я тоже написал одну штуковину [8]. Четыре раза побывал в своей родной Романовке (раз с Богданом, раз один, раз с Йосипенко, раз с Малышко). Хорошая там рыбная ловля! Йосипенко делал чудеса.

5—7 сентября был в Кременце, на родине Словацкого, где состоялась сессия АН УССР, комитета славистов и т. п. Присутствовали там и участвовали в сессии консул Польши Михалевская [9], профессора Якубец [10] из Вроцлава и Савримович из Варшавы. Было чудесно, Креме-

нец — очень подходящая родина для поэта. Кременчане (и тернопольцы, т. к. этот город Тернопольской области) — восхитительные люди. Все девушки там красивы.

Я читал докладец, Вервес тоже. Из Москвы были Стахеев [11] (очень милый молодой полонист) и Никольский [12] (весельчак из Комитета славистов).

10-го вечер памяти Словацкого состоялся в Киеве. Кроме польского консула был и чехословацкий. Зато из украинского ЦК и комитета культуры не было никого. Очень обрадовало появление бодрого Алекс[андра] Ив[ановича] Белецкого, которому никакой операции не делали да, кажется, и не будут делать. А вечер был хороший.

Сегодня говорил по телефону с Пузиковым [13]. Кажется, дела на мази [14] (?????). Собираемся завтра поехать с ним на сельскохозяйственную выставку. Быть может, выпьем там водочки. Кстати, Андрей Самойлович не пьет абсолютно и чрезвычайно мил.

Я здесь, конечно, с Ваганом Алекс[андровичем], котор[ый] пошел покупать коляску для Тарасика [15]. Все наши в Голосееве здоровы и веселы, Жорж [16] — образец абстиненции [17] и деловитости (работает в телевидении, как оператор для «новин дня»).

Державидав выпустил к с р о к у очень хороший двухтомник Словацкого, чего нельзя сказать о Гослитиздате. У них это дело крепко затянулось.

Целую Вас горячо, дорогой Александр Иосифович, целую ручки Евгении Кузьминичне и Александре Петровне [18].

Всегда Ваш *М. Рыльский*

12/IX 1959
«Москва», № 310.

В Польше пробуду недельку, м[ожет] б[ыть], дней 10. Тогда возвращусь в родные пределы.

М. Р.

144. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

12 вересня 1959 р. Москва

Дорогий Максюша!

Вчора ми були з Ваганом Олександровичем у цирку. Бачили ведмедя, що танцював, їздив на велосипеді та мотоциклі і т. д., тигрів, що плавали в воді і грали там у

м'яч, і всякі інші штуки. Клоуни ловили рибу в напущеній на арену воді так, як Ти в нашому басейні.

Цілую Тебе і всіх.

Дід *Максим*

12/IX 1959

145. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 вересня 1959 р. Москва

Дейчики, милые!

Так как Вы в своей открытке назвали только Александру Петровну, то я подумал, что Иван Васильевич [1] здесь, в Москве. Многократные телефонные звонки на квартиру, на кот[орые] не было ответа, убедили нас в противоположном. Поэтому передаю привет Ивану Васильевичу.

А ракета-то, а? [2] Здорово!

Сейчас собираемся ехать на птичий базар, а в 12 обещал быть Пузиков (с Татьяной Никол[аевной] [3] для совместного отправления на выставку [4]. Рассеянный образ жизни мне нравится.

Целую.

М. Рыльский

13/IX 1959

146. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

14 вересня 1959 р. Москва

Дорогой, милый мой Саша!

Хотя я и приревновал Тебя было к Платону Вороньку [1] и Андрею Малышко (они Тебе близки, а я далек, что ли?), но любовь моя к Тебе крепка, как — ну, алмаз, что ли. А пишу Тебе потому, что очень был обрадован вчера Твоим «Родным краем» в «Огоньке» [2]. Спасибо!

К слову — с Андреем Самойловичем я провел прелестные десять рыболовных дней на берегу Днепра в 80 километрах от Киева, в палатке, и два дня — в моем родимом краю, в деревне, где я по паспорту родился (на самом деле я родился в Киеве) — в Романовке. С нежностью вспоминали мы о Твоей любви к Остапу Вишне и обратно [3]. У Малышко — очаровательная черта: он абсолютно не пьет, но «любуется на пьющих», как сказал мне когда-то Чуковский.

Крепко целую Тебя! Низкий, поясной поклон Насте[4]. Николаю Леопольдовичу и Марусе[5] передай горячий привет.

Завтра лечу в Варшаву — на конференцию, посвященную творчеству А. П. Довженко. Конференция продлится неделю, после чего возвращусь в Киев.

Всегда Твой *М. Рыльский*

14/IX 1959

Обрати внимание на конверт: «Люблю березу русскую!»

147. ДО І. П. ОЧКУРЕНКА

6 жовтня 1959 р. Київ

Дорогий Іване Афанасієвич!

Прочитав байку «Сом-хапуга». Для б а й к и воно надто довге. Тема — не дуже оригінальна. Проте, скоротивши, можна було б запропонувати цю річ Дитвидаву.

Написано воно російською мовою, але з українізмами. (Саме слово б а й к а — українське, по-російськи — басня). Може б, перекласти(повторюю — скоротивши) цю річ на українську мову?

Вірш досить «бойкий», але є неточні рими.

Твій *М. Рильський*

6/X 1959

148. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

6 жовтня 1959 р. Київ

Високошановний Миколо Григоровичу!

Спасибі Вам за теплий Ваш лист. Посилаю Вам «Троянди і виноград» (добре зроблений примірник) і «Далекі небосхили». Я в захопленні від того, як Ви стежите за нашою літературою, як знаєте й розумієте її... Привіт, бажаю доброго здоров'я.

М. Рильський

6/X 1959

149. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

8 жовтня 1959 р. Київ

Дорогой Юрий!

Ваше письмо о возвращении на Украину находится в Союзе писат[елей] Укр[аины]. Я напомню о нем, но, вообще говоря, это сложное дело. С квартирами в Киеве до сих пор очень неважно.

Вы переводите Бараташвили [1] — посылали ли Вы свои переводы Бажану? — и вообще писали ли ему? Он теперь не руководитель Союза пис[ателей], а главный редактор Украинской Энциклопедии, но грузинско-украинскими литературными связями занимается, редактирует Антологию [2] грузинской поэзии.

Я виноват перед Вами, разного рода обстоятельства помешали мне написать о Вас, как я собирался. Надеюсь приветствовать печатно новую Вашу книгу.

Жму руку

Ваш *М. Рыльский*

8/X 1959

150. ДО П. Й. ПАНЧА

8 жовтня 1959 р. Київ

Дорогий Петре Йосиповичу!

До мене звернувся Давид Шиндель (сказати по правді, я не знаю його), каже, що є в нього збірка оповідань, більшу частину з яких зредагували Ви, і що ніяк не вдається її надрукувати. В чому тут річ? Чи вартий той Шиндель друкування [1*] і чи можна в цій справі йому помогти?

Адреса Давида Шинделя — Дніпродзержинськ, Перша Садова, 19, кв. 6.

З сердечним привітом

М. Рильський

8/X 1959

---

* Якщо Ви редагували, то, очевидно, вартий. *М. Р.*

151. ДО М. В. ПИЛАТЮКА

8 жовтня 1959 р. Київ

Тов. Пилатюк!

Із віршів, що Ви мені прислали, найбільше припала мені до серця «Гуцульська ручка». У віршах «Жовтень» і «Колгоспна осінь» — надто мало свого, оригінального. Думаю, що це «своє» ще прийде. Привіт!

М. Рильський

8/X 1959

152. ДО О. М. ФІНКЕЛЯ

10 жовтня 1959 р. Київ

Многоуважаемый Александр Моисеевич!

Ни поэзия, ни искусство перевода не имеют предела, «точки насыщения». Каждый новый хороший поэтический перевод — обогащение литературы. Поэтому с интересом почитаю Ваши переводы [1] сонетов Шекспира. Вот только в английском языке я слабоват, а потому с точки зрения верности — плохой судья.

В принципе говоря, опубликование Ваших переводов [2] — вещь вполне возможная, а с моей точки зрения (при всем уважении к Маршаку [3]) — и желательная. Словом, присылайте свои переводы!

Ваш *М. Рыльский*

10/X 1959

153. ДО ЛІТГУРТКІВЦІВ НОВОЯРИЧІВСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

18 жовтня 1959 р. Київ

Дорогі мої юні друзі!

Спасибі Вам за Ваш хороший лист. Це дуже добре, що ви спеціально будете випускати газету «За культуру мови». Коли номер чи номери такої газети вийдуть,— може, Ви зможете прислати їх мені?

Про п'єсу для вашого гуртка — подумаю. Може, щось найду і вишлю.

Бажаю вам успіху у вивченні творчості Галана [1] і взагалі в вашій роботі. Посилаю двотомник Словацького, де

надрукована і поема «Беньовський», про яку ви питаєте.

Привіт вам усім!

М. Рильський

13/X 1959

154. ДО П. П. СИЧЕНКА

14 жовтня 1959 р. Київ

Шановний Петре Панасовичу!

У всякденній роботі я якось відклав Ваш лист та й загубив його, а тепер знайшов його — і відповідаю.

1) Записи народної творчості прошу Вас послати на адресу Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук УРСР, завідувачеві відділу фондів Родіній Марії Савишні (Київ, вул. Короленка, 55);

2) Спасибі за дату смерті Кузьменка [1].

3) «Всесвіт» звертав основну увагу на сучасні зарубіжні літератури. Можливі в принципі і публікації фольклору... але бажано теж «з установкою на сучасність». Чи Ви комусь уже посилали переклади із слов'янських мов? Якщо ні, то пришліть те, що Ви вважаєте цікавішим, мені.

З прив[ітом] *М. Рильський*

14/X 1959

155. ДО Є. П. КИРИЛЮКА

14 жовтня 1959 р. Київ

Дорогий Євгене Прохоровичу!

Я не знаю, хто у В[ашому] інституті «відає» біографіями письменників, тому сповіщаю Вас, що дата смерті Миколи Лавріновича Кузьменка, яка залишалась досі не відомою «Укр[аїнські] пісні та романси», «Антологія укр[аїнської] поезії...» — 21.III 1942. Помер він у Дніпропетровську. Так пише мені Сиченко Петро Панасович (Київська обл., Макарівський район, с. Ясногородка).

З привітом *М. Рильський*

14/X 1959

156. ДО К. О. ГОРДІЄНКА

24 жовтня 1959 р. Київ

Дорогий Костю Олексійовичу!

Не знаю, чи застане Вас мій лист у Лебедині (ох, яку заздрість викликала у мене приписка про щук [1] і особливо про чернишів!), тому пишу на Харків.

По-перше — щиро (запізнено) поздоровляю Вас із святом [2], яке набуло такого зворушливого характеру.

По-друге, у Москві, куди лечу сьогодні, доконче буду говорити про Ваші книги в 1960 році [3].

З привітом
Ваш *М. Рильський*

24/X 1959

157. ДО П. І. ТЕРНЮКА

6 листопада 1959 р. Київ

Вельмишановний тов. Тернюк!

Простіть мені, що звертаюсь до Вас не по імені та по батькові, які я, розуміється, знав, але забув. Віднесіть це за рахунок старечої забутливості.

З передачею французьких і взагалі іншомовних імен українською та російською мовою — страшенна плутанина! Справді — і Луї — і Людовік, і Шарль — і Карл, і Євгенія — і Ежені — без усякої послідовності!

Одначе в російській перекладній літературі останнього часу ясно видно здорову тенденцію хоч якось упорядкувати цю справу і по змозі наблизити передачу імен (в даному разі французьких) до того, як вони вимовляються іншою мовою. Ви стоїте на цій же позиції, і я вважаю її правильною. Кінець кінцем, читачам буде тільки легше, коли поруч з Анрі Барбюсом [1] буде стояти і Анрі IV,— дарма, що один із них письменник, а другий — король! Тим паче, що як Ви вірно зауважили, навіть у передачі імен королів досі не було послідовності: Людовік XIV — і Луї-Наполеон і. т. п.

Отже, я — за Вашу позицію.

Коли тт. редактори пильніше приглянуться до найновіших російських перекладів із Флобера [2], Мопассана [3] тощо, то вони погодяться, що тенденція до вірної пере-

дачі французьких імен у рос[ійській] літературі зростає. Варто, щоб вона зростала і у нас.

З привітом і жовтневим поздоровленням.

М. Рильський

6/XI 1959

158. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

22 листопада 1959 р. Варшава

Дорогий Богдане!

Справи хороші — гарні зустрічі, розмови і т. д. У вівторок має бути в польсько-радянському інституті вечір моєї поезії. Доповідь моя в Академії [1] — в перший день сесії, 25-го. Сьогодні їдемо на зустріч із студентами. Вчора вечеряли у Броневського [2], сьогодні обідаємо з Кручковським [2].

Ну, та розкажу, як приїду. Виїдемо до Москви ми, мабуть, *3-го грудня.* А через те обов'язково передай Вагану Олександровичу, що я *не вможу* залишитись на організаційне засідання Т[оварист]ва польсько-радянської дружби, яке буде аж 8-го грудня. Отже, нехай він поїде до нашого Т[оварист]ва дружби і скаже про це, додавши, *що нашого делегата* на це засідання тут чекають *обов'язково*, отже, його треба *послати.* (Тут називали прізвище Келіної [4].) Нехай Ваган Олександрович зробить це *негайно.*

Цілую міцно Тебе і всіх.

Тато.

22/XI 1959

159. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

11 грудня 1959 р. Київ

Шановний Миколо Григоровичу!

Шлю Вам (загодя) новорічний привіт. Ви питали колись про малі тиражі книжок українською мовою. Вся «загвоздка» тут у роботі книготорговельних організацій. Ця робота — дуже погана, а від їх замовлень залежать тиражі видань. Боремось, як уміємо,— може, що й вибо-

ремо. Вашу книжечку (лекції Антоновича) одержав — спасибі.

Привіт В[ашій] дружині.

М. Рильський

11/XII 1959

160. ДО ВЛАДИСЛАВА БРОНЄВСЬКОГО

25 грудня 1959 р. Київ

Дорогой Владислав!

В качестве новогоднего подарка, очень скромного, посылаю свою книжечку «Голосіївська осінь». Низкий новогодний поклон супруге.

Посылаю также номер «Літературної газети», где на четвертой страница напечатаны мои переводы Твоих стихотворений. Прошу простить вольность этих переводов, особенно последнего. Объяснение, как возникли эти переводы, и зачисление всех стихотворений в новые, принадлежат не мне, а редакции.

С любовью

М. Рыльский

25/XII 1959

161. ДО М. Ф. МИЦИКА

25 грудня 1959 р. Київ

Шановний Мирославе Федоровичу!

Почуваю себе винним. Роз'їзди, робота, а останнім часом і недуга не дали мені змоги досі нічого зробити в справі В[ашого] батька. Постараюся надолужити це на початку січня.

З привіт[ом] *М. Рильський*

Користуюсь випадком, щоб поздоровити Вас із Новим роком.

М. Р.

25/XII 1959

162. ДО П. І. КРАВЧУКА

28 грудня 1959 р. Київ Київ 28 грудня 1959 р.

П. Кравчуку — м. Торонто, Канада

Шановний земляче!

Надсилаємо Вам номер журналу, де опубліковане Ваше цікаве дослідження «Українські назви осель в Канаді».

Просимо вибачити за деяку затримку з друкуванням статті.

Ваша праця, безперечно, буде з інтересом прийнята українським радянським читачем.

Дякуємо за увагу до журналу. Сподіваємось на дальше співробітництво.

З щирим привітом —

Головний редактор журналу
академік *М. Т. Рильський*

Користуюсь випадком, щоб сердечно поздоровити Вас з Новим роком —

М. Р.

163. ДО М. К. СМОЛЕНЧУКА

30 грудня 1959 р. Київ

Шановний Миколо Кузьмичу!

На жаль, у день відкриття музейної кімнати [1] я був у Польщі, отже, розуміється, ніяк не міг приїхати.

Ближчим часом з'ясую в «Рад[янському] письменнику», як стоїть справа з Вашим рукописом.

А тим часом посилаю Вам — як новорічне поздоровлення — свою нову книжечку [2].

Для музейної кімнати шлю свою кн[ижку] «Наша кровна справа», де є, між іншим, статті про Карпенка-Карого [3].

Ваш *М. Рильський*

30/XII 1959

1960

164. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

10 січня 1960 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

Весь час нездужаю (безтемпературний грип, чортзнащо), а післязавтра таки мушу їхати до Москви. Доведе-

ться нашу тувімську нараду [1] перенести на той час, коли я повернусь (після 20-го січня). «Ждали довше» і т. д.

Якщо можете, перекажіть, будь ласка, Дейчам [2], що я дав Миколаю Петровичу вказівки привезти їх 13-го із Ірпеня.

Лії Наумівні привіт.

Ваш *М. Рильський*

10/I 1960

165. ДО Л. В. НІКУЛІНА

10 січня 1960 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Только собирался написать Вам спасибо за В[ашу] цитату [1] (в «Октябре» из моего письма) — и вдруг получил письмо от Вас. Благодарю за теплые слова. «Диалог» перевел Я. Смеляков («Правда») — не очень точно. Он как-то затушевал основную мыс-ль...

Привет!

М. Рыльский

10/I 1960

166. ДО А. С. МАЛИШКА

11 січня 1960 р. Київ

Дорогий Андрію!

Поздоровляю Вас з тим днем, що сьогодні. Посилаю:

1) Вірші Прокоф'єва [1], які я перелицював на наську мову. (Двох не переклав — слабенькі, по-моєму);

2) Оригінал Прокоф'єва;

3) Номер «Вечірнього Києва» [2], де Леонід Леонов, Ральф Паркер і я пояснюємо людям, у чому суть життя. Тепер, гадаю, все ясно.

Газети цієї маю один примірник, отже — позичаю Вам його. Солідний орган!

А й по щирості: жива газета. Там я й про рушничок дещо набазграв [3].

Цілую Вас, сердечний привіт Любі.

Ваш *М. Рильський*

11/I 1960

Узавтра їду до Москви.

167. ДО С. С. СМИРНОВА

21 січня 1960 р. Київ

Уважаемый Сергей Сергеевич!

Посылаю Вам свою заметку [1] о книге А. Тростянецкого «Юрий Яновский» — очень буду рад, если она будет напечатана в «Литературной газете». Книга Тростянецкого — хорошая, нужная книга. Разбирая ее, я высказываю несколько своих мыслей о Яновском, которые считаю не лишними в нашем общем разговоре о мастерстве, о реализме и романтике и т. под.

С приветом *М. Рыльский*

21/I 1960

168. ДО Б. Г. БІКБАЯ

23 січня 1960 р. Київ

Дорогий Баязит Гаязович!

Спасибо за милое письмо [1]. Очень буду рад Вашему переводу моей книжки «Голосіївська осінь».

С сердечным приветом

М. Рыльский

23/I 1960

169. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

23 січня 1960 р. Київ

Високошановний Миколо Григоровичу!

Спасибі велике за Гріна — я здавна люблю цього письменника, а в київських книгарнях його й справді, може, нема (я, правда, не шукав).

З привітом *М. Рильський*

23/I 1960

170. ДО Н. М. УЖВІЙ

23 січня 1960 р. Київ

Високошановна Наталія Михайлівна!

Спасибі за привітання і за обрання почесним членом УТТ.

У колі рідних і друзів. Зліва направо: М. Т. Рильський, Є. К. Малкіна-Дейч, О. Й. Дейч, В. О. Мамікоян, К. М. Рильська. Голосіїв, 1956 р.

М. Т. Рильський з дружиною К. М. Рильською. Голосіїв, 1956 р.

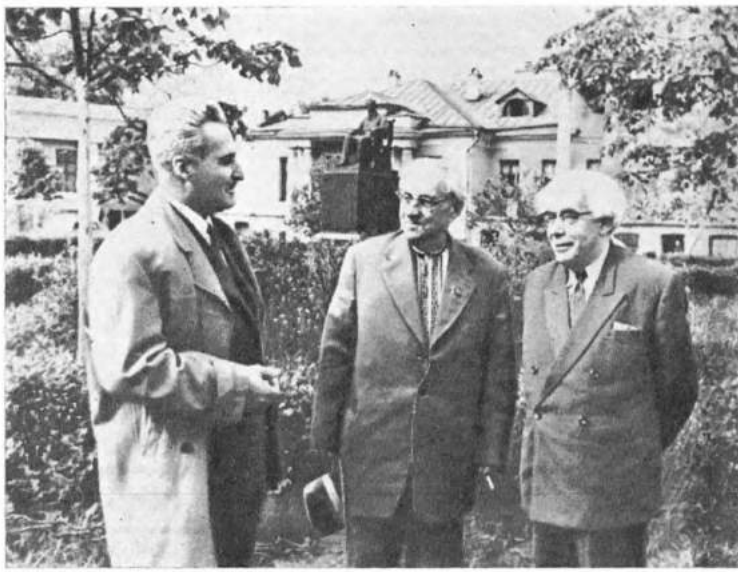

Зліва направо: К. М. Симонов, М. Т. Рильський, Л. В. Нікулін. Москва, 1959 р.

М. Т. Рильський під час подорожі в Карпатах. 1959 р.

Щодо моєї майбутньої активної допомоги правлінню УТТ,— то... робитиму, що зможу.

З пошаною

М. Рильський

23/I 1960

171. ДО О. Й. ДЕЙЧА

25 січня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Снова я в Киеве, снова... и т. д.
Перед тем, как окунуться в институтскую суету и литературную дребедень, побывал вчера с Йосипенко и Борецким (и Николаем Петровичем) на охоте. Привезли зайца. Убийца этого зайца, по официально принятой версии,— Йосипенко.

Получил вчера договор из Гослитиздата [1], подписал его, но посылаю Вам с нижайшей просьбой к Евгении Кузьминичне — передать в Гослит, а вместе с тем с мольбой рассеять мое недоумение [2]:

в договоре говорится только о написании статьи. Ну, а составление и редактирование? Ведь мы как будто совместно занимаемся и этим? Как это понять?

В ожидании ответа — обнимаю Вас и целую ручки Евгении Кузьминичне.

Ваш *М. Рыльский*

25/I 1960

Кстати: статью очевидно (после Вашей дружеской апробации) можно и нужно сдать в издательство. Прошу Вас и об этом, дорогая Евгения Кузьминична.

М. Р.

172. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

25 січня 1960 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Только что написал письмо к Тихонову [1] с напоминанием о его обещании касательно моего четырехтомника. Теперь, очевидно, надо, чтобы к нему официально обратился Гослит,— не так ли?

Вчера был на охоте с Борецким и пришедшим в вос-

торг от берета Йосипенко. Трофей — заяц. Один. Триумфатор — Йосипенко.

Привет Вам и всему семейству.

Ваш *М. Рыльский*

25/I 1960

Борецкий уже хлопочет о Пуще[3] — по-видимому, он с Вами свяжется по телефону.

Положение Вагана Александровича продолжает, к сожалению, быть очень серьезным.

М. Р.

173. ДО В. В. ВИНОГРАДОВА

29 січня 1960 р. Київ

Председателю Советского
Комитета славистов
академику В. В. Виноградову

Глубокоуважаемый Виктор Владимирович!

Отвечаю на письмо Комитета от 20 января этого года, позволяю себе высказать несколько пожеланий:

1) V конгресс славистов состоится в 1963 году, т[о] [есть] за год до 150-летней годовщины Тараса Шевченко. Полагаю, что один из докладов на конгрессе должен быть посвящен творчеству Шевченко[1] и связям великого поэта со славянскими литературами.

2) Следует, я думаю, уделить на конгрессе внимание связям украинской литературы с литературами других славянских народов[2]. Я мыслю себе при этом связи не только исторические, но и современные.

3) Желательным на конгрессе представляется мне доклад об украинской народной лирической песне[3].

4) Что касается вопросов для анкеты, которая будет разослана славистам, то я предложил бы такие:

а) в каком состоянии находится народное творчество сегодня? Развивается ли оно? Если развивается, то в каком направлении? Бытует ли оно в широких массах?

б) каковы связи современного народного творчества с традиционным? С литературой?

Академик *М. Рыльский*

174. ДО Р. В. ЗАРЯНА

29 січня 1960 р. Київ

Директору института искусств
Академии Армянской ССР
тов. Заряну Рубену Варосовичу

Многоуважаемый Рубен Варосович!

Я могу только очень кратко высказаться о творчестве [1] любимого мною художника Мартироса Сергеевича Сарьяна [2]. Мартирос Сарьян — художник большой культуры и самобытного таланта, художник глубоко национальный. Когда я вижу его картины, перед моими глазами встает прекрасная солнечная Армения, страна трудолюбивого и талантливого народа, который пронес сквозь века страдания изумительную свою культуру. Слава народу, который имеет таких художников, как Сарьян, слава художнику, который так умеет передавать душу своего народа и своей страны!

Творчество Сарьяна жизнерадостно, как жизнерадостен армянский народ, построивший социализм на своей земле и вместе с другими народами и братьями идущий навстречу алой заре коммунизма. Спасибо большому мастеру и творцу, несущему людям радость!

Максим Рыльский

29/I 1960

175. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

30 січня 1960 р. Київ

Дорогой Саша!

Я слышал о постигшем тебя горе [1], но у меня рука не подымалась писать Тебе слова соболезнования. Знаю, что такие слова — ни к чему. Но все же позволь крепко, крепко пожать Тебе руку.

Твой *М. Рыльский*

30/I 1960

Я и Андрей Малышко скоро сдаем в Держлітвидав книгу Твоих стихов в наших переводах. Книга должна выйти к декаде украинского искусства и литературы [2].

М. Р.

176. ДО Ю. В. ГРОМА

31 січня 1960 р. Київ

Тов. Гром!

Спасибі за лист [1]. Я, розуміється, цілком за те, щоб у Хомутинцях був поставлений пам'ятник (очевидно — бюст) Руданського. Бажаю щасливої подальшої роботи.

М. Рильський

31/I 1960

177. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

2 лютого 1960 р. Київ

Дорогие Дейчики!

Ваше письмо привело меня в восхитительное настроение, речь Антокольского [1] и заумь Карабана [2] я живо себе представил... А жаль все-таки, что сумасброд Антокольский поддерживает принципиальную безумицу Шагинян [3]! Стыдновато перед людьми...

Вслед за этим письмом вышлю Вам книгу М. Рудницкого [4] «Письменники зблизька» (II ч.), где помещены воспоминания о Луначарском, столь разумно похваленном Щипачевым [5]. Эти воспоминания разъясняют, между прочим, вопрос о реферате Анатолия Васильевича про Шевченка, прочитанном в Париже. Правда, любопытно?

Если Вы читали в «Правде» мою статью [6] о Чехове, помещенную в почетном соседстве с Ермиловым [7], то прошу помнить, что за русский язык этой статьи, где есть такие красоты, как «д о л г и е описания», я не отвечаю. Статья была написана по-украински — для журнала «Комуніст України» [8], где и напечатана. А для русского издания того же журнала ее кто-то перевел, этого перевода не только не показали мне, но и послали без моего ведома в «Правду», где она и появилась (в урезанном виде) к моему изумлению и к огорчению редактора «Комуніста України». Редактор надеялся, что в конце будет обозначено: «из «Комуніста України». Обозначения не было.

А начинаю я статью как раз ссылкой на родившегося марксистом Корнея Ивановича [9]... Это — совсем не для того, чтобы рассердить Александра Иосифовича.

Состояние здоровья Вагана Александровича очень серьезно, мы стараемся не тревожить его, потому сейчас выяснить вопрос о том, где квитанции на «Літ[ературну]

газету» і «Радянське літературознавство» не удается; неизвестно даже, где именно он выписывал для Вас эти издания. Все же попытаемся узнать — м[ожет] б[ыть], он делал это через Союз писателей.

У В[агана] А[лександровича] — гипертония с астматическими явлениями и инфаркт, осложненный тромбофлебитом (нога). Его лечат лучшие врачи города, но болезнь очень тяжелая.

Дорогая Евгения Кузьминична! Я буду ставить на конвертах обратный адрес «Пуща-Водица» только с 6 февраля, из чего легко заключить, что ни на II тур Ленинского комитета, ни на сессию Акад[емии] я не поеду. Зато твердо решил ехать на 9-е февраля [10] в Ленинград на конференцию, посвященную Шевченку.

Целую. Вас дорогие

М. Рыльский

2/II 1960

А что Маруся Комиссарова? Как «Над Дніпром»? [11]

178. ДО Д. Д. КОПИЦІ

2 лютого 1960 р. Київ

Головному редакторові журналу «Вітчизна»

Високошановний Давиде Демидовичу!

Я, звичайно, цілком згоден, щоб моє ім'я було в списку постійних співробітників «Вітчизни», бо я таким себе і вважаю. Щодо конкретних моїх пропозицій на ближчий час, то тим часом утримаюсь, бо не знаю, «що напишеться».

З пошаною

2/II 1960

179. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

9 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Дорогий Оттоне Семеновичу!

Спасибі за надіслане. На листи я відповім поштою звідси. Переклади М. Коміссарової я тут перегляну разом із редактором моєї російської книжки [1] Б. О. Тургановим. Для «Зміни» напишу щось [2], як напишеться. Тоді передам. Твір Талана виправлю і теж передам.

Прошу Вас передрукувати рецензію на дисертацію Порочкіной[3] і негайно послати два примірники на адресу: Ленинград, В-164, Университетская набережная, 11, Государственный университет, филологический факультет, а один — їй безпосередньо — Ленинград, Ф 12, 121, проспект Максина, 19, кв. 27, Ирине Макаровне Порочкиной. Для цього підписую три порожні листки. Оригінал збережіть.

Прошу також послати книжку т. Апушкіну[4].

Ваш *М. Рильський*

9/II 1960

180. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

10 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Милая Маруся!

Спасибо за переводы[1] — такие прочувствованные, такие тонкие, такие — позвольте подразить Вам в эпитете — комиссаровские. Есть кое-какие мелочи, которые надо будет устранить, но, во всяком случае, Борису Александровичу[2] я Вас в обиду не дам *.

Вы пишете, что хотите перевести весь цикл. Прелестно. В журнале «Советская Украина»[3] идет «Голос[еевская] осень» в переводах Вышеславского, Ушакова и Смирнова[4] (еще один Смирнов — киевский), но они, право же, не идут в сравнение с Вашими. Безусловно, мы дадим Ваши переводы[5] в «огоньковское» издание моей книжечки, которые редактирует тот же Турганов.

Когда я был в Москве, мне говорил Александр Григорьевич Дементьев[6], что «Нов[ый] мир»[7] собирается дать «Осень» целиком[8]. Все это, мне кажется, одно другому не мешает — может, Вы позвонили бы Дементьеву, есть ли у них свои переводы. Если нет, то я был бы весьма рад опубликованию в «Новом мире» именно Ваших переводов. Кстати, во время совместной поездки в Польшу, мы с Дементьевым хорошо вспоминали о Вас.

Я собираюсь 9-го марта быть в Ленинграде, на конференции, посвященной Шевченко (устраивает наш Институт литературы совместно с Пушкинским Домом[9]). Пробуду до 17-го, так как 17-го состоится защита диссертации Порочкиной (в Ленинградском университете), по которой я являюсь оппонентом. Очень рад буду свидеться.

Я здесь, в санатории, конечно, работаю, с удовольстви-

ем перевожу стихи Саши Прокофьева. Я ему недавно писал. Но что напишешь, когда человек в таком горе?

Целую Вас

М. Рыльский

10/II 1960

---

* Б[орис] [Александрович], кстати, отдыхает (и работает) здесь, в Пуще-Водице.

181. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

10 лютого 1960 р. Пуща-Водиця 10/II 1960

Дорогий Максимок!

Шлю тобі привіт із Пущі. Тут дуже гарно. Вечорами я ходжу в кіно — на це в Києві у мене не вистачає часу. Обіцяють показати «В мире безмолвия».

А ти як там поживаєш? Напиши мені. Привіт усім.

М. Рильський

182. ДО О. Й. ДЕЙЧА

11 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Дорогой Александр Иосифович!

Спасибо за милое Ваше письмо, посыпанное аттической солью [1]. У Вас была «чеховская вокханалия» [2] — у нас, в Киеве, чеховские дни прошли слишком тихо, ни русская драма [3], ни театр Франка ничего чеховского не поставили. Стыдно-с!

Относительно Маруси Комиссаровой. Она жива и жизнеспособна, прислала мне переводы д е в я т и стихотворений из «Голосеевской осени» — и очень хорошие переводы! — в сопровождении нежного письма. Значит, можно нажимать на нее и по поводу «Над Дніпром». Я отвечал ей в соответственно лирическом тоне, потому и посовестился напоминать об Олесе. Надеюсь, что Островский [4] блистательно исполнит свою миссию.

«Осень» целиком перевели еще — для журнала «Совет[ская] Украина» — Вышеславский, Ушаков и Смирнов (свой, киевский). Но Марусины переводы — лучше! Они пойдут, по-видимому, в огоньковском издании Эм Эф Рыльского (как говорил когда-то обо мне в докладе

Санов-Смульсон) [5]. А для кого переводит или хочет переводить «Осень» Вера Клавдиевна [6]. Кстати, Евгения Кузьминична, я не нашел пока в словарях (не смотрел еще в словаре ботанической номенклатуры), как называются по-русски цветы, которые в украинском просторечии именуются «морозом».

Статью о лирике Шевченко [7] заново написать я не могу — по условиям времени и т. п.— но мог бы состряпать короткую компиляцию — с прибавкой кое-чего нового — из собственных статей и статеек о Тарасе Григорьевиче. На когда это нужно? И согласны ли Дороняны и Бабаяны [8] на такую комбинацию? Сборник предполагается выпустить в 1961 году, т[о] е[сть] в году столетия смерти Ш[евченко] — да? — Напишите об этом поподробнее.

Вагану Александровичу как будто немного лучше, но положение остается очень серьезным.

Ни на собрание Отдела обществ[енных] наук, ни на сессию Акад[емии], ни на II тур Ленинского комитета, я, рискуя навлечь на себя негодование Виноградова, Тихонова [9], Книпович [10] и др., не поеду. Спасибо, что А[лександр] Иос[ифович] поддерживает меня в этом незыблемом решении. Я уже чувствую, что отдых в Пуще, сочетаемый с разумной работой, обновляет мой ветхий организм.

Целую Вас, мои дорогие.

Ваш *Эм Эф*

11/II 1960

Дышу кислородом, входящим в состав воздуха, а также и чистым — в палатке. Недурно!

183. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

14 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Дорогий Оттоне Семеновичу!

Посилаю дисертацію Федорова і відзив на неї [1] в двох примірниках — те й друге треба послати рекомендованою бандероллю. (Заяву на гонорар вишлю їм окремо.)

Посилаю також із «супровідним листом» до Вас поему Гр. Талана.

На листи відповім, як розберусь у них.

Говорив сьогодні з Міхньовим [2] — він був у мене. Каже, що Ваг[ану] Олександровичу краще. Обіцяє бути там у понеділок. Говорив також з Аллою Захарівною [3].

Привіт!

М. Рильський

14/II 1960

184. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

23 лютого 1960 р. Київ

Дорогой Ваган Александрович!

Горячо поздравляю Вас с днем Вашего шестидесятилетия и от всей души желаю, чтобы этот день был и днем решительного поворота в сторону полного выздоровления.

Сам я, к сожалению, слегка простудился, и медицинские силы не пускают меня поехать к Вам с личным поздравлением. Надо уважать медицину, особенно в преклонном возрасте.

Крепко обнимаю и целую Вас

Ваш *М. Рыльский*

23/II 1960

185. ДО МАРІЇ МАРЧАНОВОЇ

24 лютого 1960 р. Київ

Високошановна тов. Марчанова!

Велике спасибі Вам за Ваш хороший лист, на який я відповідаю з великим запізненням, бо був відсутній у Києві, а потім захворів. Посилаю Вам свої книжки:

«Далекі небосхили»,
«Голосіївська осінь».

Радий, що незабаром поговорю з чеськими читачами [1] — за допомогою Вас і Ваших товаришів. Шлю Вам і товаришам Вашим сердечний привіт.

Уклін золотій Празі!

24/II 1960

186. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

26 лютого 1960 р. Київ

Мануар, 26 (февраля 1960)

Дорогие Дейчики!

Вечером 16-го, т[о] е[сть] именно в тот день, когда Вы отправили милое письмо свое в Пущу, я, после 1-го дня съезда партии [1], слег в своем голосеевском мануаре. Оказалось, увы, воспаление легких, от которого я,— чур-чур! — повидимому (по-видимому) оправляюсь.

Михаил Иванович Рудницкий жив, читает во Львовском университете (западные литературы). Он — журналист, литературовед (автор книги «Від Мирного до Хвильового», от которой ныне усиленно открещивается), поэт, писавший любопытные стихи, парадоксалист и бывший бонвиван. Вероятно, его адрес есть в списке членов Союза писателей, этот список лежит у меня в Пуще, где меня ожидает «палата» № 19, рабочий костюм, неоконченные работы, бритвенный прибор, подаренный Евгенией Кузьминичной эликсир и т. п. Когда, однако, я поеду туда,— это находится в руках божьих и проф[ессора] Михнева. На шевченк[овскую] конференцию в Ленинград не поеду, разумеется, а как будет с диссертацией Порочкиной в Ленингр[адском] У[ниверситете], намеченной на 17/III,— посмотрим.

Позвоните, будьте добры, А. А. Бегичевой [2] — во II-м номере «Всесвіту» [3] напечатана пьеса Хикмета [4] (сколько он этих пьес пишет, уму непостижимо!) в ее переводе. Пьеса любопытная, хоть и не очень вразумительная, напечатана по моим настояниям. На днях вышло 2 экземпл[яра] — для Анны Алекс[еевны] и Назыма.

О лирике Шевч[енко] напишу, si fata sinant *.

Марусино «Над Дніпром», я полагаю, Вы мне пришлете для замечаний, советов, рекомендаций и т. под.

Платон Белецкий Вам прислал «Нарбута» [5],— мне как-то не удосужился. Или он («Нарбут») где-нибудь у Глузмана, педантически исполняющего обязанности Вагана Алекс[андровича], все еще серьезно больного?...

Обнимаю Вас крепко. Это письмо — первая «работа», которую я разрешил себе (пока еще без разрешения врачей).

---

* Коли дозволить доля (*лат.*).— *Ред.*

Шлю подписанные договоры на Кандыбу[6]. Приветы от Богдана и К°.

Ваш *М. Рыльский*

26/II 1960

Рудницкому лучше всего написать в адрес Львовского университета (филолог[ический] фак[ультет]). Напишите непременно.

187. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

26 лютого 1960 р. Київ

Милая Маруся!

Как хорошо Вы пишете в своем письме о поездке в родные костромские места![1] Ведь это же была «мандрівка в молодість»! Такие путешествия необходимы поэтам, людям вообще... Для меня Костромская область — страна заповедной лесной красоты, увы, пока только воображенная мной... Вы уже рассказывали мне о своей поездке, но отрадно было прочитать о ней то, что Вы написали...

Рад, что Вы не только деятельно переводите (и хорошо при этом!), но и пишете свое... Жду Ваших новых стихов в «Звезде»[2]. «Над Дніпром» я попросил Дейчей мне выслать. Меня лично в этой вещи когда-то сильно взволновала «Колыбельная» («А-а... киця була» — в таком роде что-то).

Думаю, что Сурков для «Нового мира» ничего не переведет. Так мне кажется. Свое мнение о Ваших переводах «Нов[ому] миру» я сообщу, хотя думаю, что в этом нужды нет. Вы скромничаете, Мария Ивановна, и делаете это не без лукавства... (Куда, мол, состязаться с «гигантом»!).

В Ленинград я, к сожалению, не смогу поехать: 16-го марта[3] меня стукнула болезнь, довольно скверная: воспаление легких. Я выкарабкиваюсь из этой неприятности, но нахожусь в домашнем карантине. Ленинградскую поездку врачи мне не разрешат. Вот, может быть, поеду к 17 марта, на защиту диссертации Порочкиной о Марии Пуймановой[4] (в Ленингр[адском] университете),— но и это вилами по воде писано. Грустно, черт возьми!

Желаю Вам счастья. Как зеницу ока храните любовь к тому краю, где вы жали рожь и теребили лен!

Целую Вас крепко.

Максим Рыльский

26/II 1960

Саше Прокофьеву передайте, что книга его стихов, которую мы делаем с Андреем Малышко, подходит к концу.

М. Р.

188. ДО Л. В. НІКУЛІНА

26 лютого 1960 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Большое спасибо за книжку [1] о любимых нами обоими Чехове, Бунине [2], Куприне [3]. Все больше убеждаюсь, что мы с Вами — люди не только одного поколения, но и одного литературного толка.

Посылаю Вам номер «Коммуниста Украины» со своей статейкой о Чехове. Журнал выходит на украинском и русском языках,— русский перевод статьи делал не я, его мне даже не показывали (неожиданностью для меня было и напечатание статьи — в сокращенном виде — в «Правде»). Заголовок — «Великий художник слова» — тоже принадлежит не мне, а редакции. У меня, помнится, было проще, кажется «О Чехове».

Крепко жму руку.

Ваш *М. Рыльский*

26/II

Дорогой Лев Вениаминович! Не могу отделаться от впечатления, что между 256—257 стр. Вашей книжки помещено фото не Бунина, а Рахманинова [4]!

М. Р.

189. ДО О. І. БАНДУРИ

27 лютого 1960 р. Київ

Дорогий Олександре Іларіоновичу!

В І номері «Советск[ой] Украины» за цей рік надрукована рецензія С. Хоменка і В. Кіхти на переклад «Судьбы человека» Шолохова [1], зроблений І. П. Майстренком [2]. На підставі кількох мало переконливих або й

зовсім не переконливих прикладів рецензенти дають цілком негативну оцінку перекладові. Не знаю, хто такий І. П. Майстренко, але гадаю, що такі голобельні відзиви не прикрашають журналу (хоч під рецензією підписані Герой Радянського Союзу і вчителька)... Якщо у т. Майстренка тільки й гріхів, як ті, що наводять автори рецензії, то не хотілось би, щоб це відбилось негативно на його подальших стосунках з видавництвом.

Ваш *М. Рильський*

27/II 1960

P. S. Про свою думку відносно рецензії я пишу також редакторові «Сов[етской] Украины» Л. М. Вишеславському.

М. Р.

190. ДО О. Й. ДЕЙЧА

28 лютого 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Затерялся где-то адрес А. А. Бегичевой (помню только — Мансуровский...), потому посылаю в в[аш] адрес два экземпляра «Всесвіту» — для нее и для Хикмета. Телеграммы Анны Алексеевны по поводу моего здоровья меня растрогали. Здоровье — оно вроде поправляется...

Читаю корректуру I тома своего укр[аинского] десятитомника (!) — забавно! Статья Александра Ивановича [1] — хорошо, конечно. А вот мои ранние стихи...— Ну, бог с ними!

Целую.

М. Рыльский

28/II 1960 (канун именин Касьяна [2]. Жаль, что у меня нет знакомых Касьянов *).

---

* Касьян с Красной Мечи [3] и Касьяна Голейзовского [4] знаю только понаслышке.

М. Р.

191. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 лютого 1960 р. Київ

Милые Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

Пишу Вам сегодня второе письмо (состояние выздоровления способствует эпистолярным занятиям) *. Итак —

раньше всего (как любит выражаться Корней Иванович) — о «небосклонах-горизонтах» [1]. У Ушакова [2] и горизонт и небосклон — только ед[инственное] число. В «Словаре современного русского литературного языка» Ак[адемии] наук СССР есть горизонты — с примерами... из Бабаевского [3], но и из передовой «Правды». Однако по этому словарю горизонты употребляются будто бы только в переносном значении... А мы с Вами, Александр Иосифович, помним у Кузмина:

Моряки старинных фамилий,
Влюбленные в далекие горизонты [4].

Я лично считаю и «небосклоны» вполне нормальной формой, но — бог с ним!

Что касается симпозиумов, в которых якобы участвовал Андрей Александрович [5], то это дело выеденного яйца не стоит. Подумаешь — говорили о литературе, кто-то сказал, что ему нравятся стихи Пастернака...[6] Ну, и что же! «Много шума из ничего!» [7] Это раздувание пустяка, мне кажется.

«На вчерашнем основано духе...» [8]

«Дом Бернарды Альбы» [9] я видел в Варшаве, в чудесном исполнении, и пьеса меня потрясла.

Повесть о Лесе Украинке [10] некоего Александра Дейча анонсирована в 1-м номере «Советской Украины». Теперь уж Вам не отвертеться, да-с! Радуюсь успеху «Гарри» [11], жду объяснения, почему мы любим театр [12].

«Далекі небосхили» высылаю неукоснительно. Кстати, черт возьми, и в акад[емическом] укр[аинско]-русск[ом] словаре не подтверждается множественное число «небосхила». А я упрям: «а все-таки вертится» [13].

Все народонаселение, начиная с Тараса Богдановича, шлет Вам привет.

Ваш *М. Рыльский*

28/II 1960

---

* 1-е письмо — препроводилка к «Всесвіту».

192. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

3 березня 1960 р. Київ

Дорогой Ваган Александрович!

Очень рад, что Вы побеждаете — при помощи медицины — приключившуюся с Вами неприятность.

Желаю Вам и дальше действовать в том же роде, для чего нужна прежде всего осторожность.

Я сейчас перевожу стихи Прокофьева, читаю корректуру второго тома украинского десятитомника (первый том уже прочитал). Вообще работы хватает.

Посылаю пока 2 000 руб. через Богдана.

С приветом и дружбою

М. Рыльский

3/III 1960

193. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

5 березня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иванович!

Сердечное спасибо Вам и тов. Шолому [1] за «Матеріали до вивчення...» [2]. Думаю, что не надо мне и говорить, какая это нужная — и хорошая — книга.

Выкарабкиваюсь из пневмонического, довольно гадкого, состояния. Понемногу работаю, а это уже хорошо.

Не помню, благодарил ли я уже Вас за превосходную статью о Вороном [3]. Собираюсь в свою очередь написать статью [4] о вышедших в «Бібліотеці поета» трех «кампнях отметаемых» [5] — Щеголеве [6], Вороном, Чернявском [7], взяв, кстати, под защиту зря и недобросовестно отруганного К. Волынским [8] (в «Літ[ературній] газеті» — органе, охотно печатающем всяческую хулу на тех, кого хулить принято) горемычного, хотя и не унывающего Бабышкина [9]. По поводу Вашей статьи о Вороном: Микола Кіндратович уверял меня, что это *он* заинтересовал Франка французскими символистами...

Пользуюсь случаем, чтобы поздравить Платона Александровича [10] с выходом прилично изданного, хотя и неприлично укороченного, Нарбута — и поблагодарить его за присылку этой книги.

Привет Марии Ростиславовне и всій Вашій родині.

Ваш искренний и неизменный друг *М. Рыльский*

5/III 1960

P. S. Только Евгении Кузьминичне могло прийти в голову нагрузить Вас [11] таким не свойственным Вам грузом, как куропатки и рябчики!! Спасибо, дорогой Александр Иванович!

М. Р.

P. P. S. Перечитал в корректуре I тома моего украинского десятитомника Вашу статью и могу сказать, как Лупа Грабуздов [12]: «Я на цему патреті як живий».

М. Р.

194. ДО В. І. ДІДЕНКА

5 березня 1960 р. Київ

Дорогий тов. Діденко!

Ваші сонети мені подобаються своєю досить витриманою формою, серйозністю думки і щирістю вислову. Я б на місці «періодичної преси», про яку Ви пишете, друкував би їх. Може, звернетесь до «Літ[ературної] газети», пославшись на цей мій лист?

З привітом *М. Рильський*

5/III 1960

195. ДО М. В. ПИЛАТЮКА

5 березня 1960 р. Київ

Дорогий Михайло Васильович!

Ваші поезії навіяні хорошими і, безперечно, щирими почуттями. Проте вони поки що одноманітні за тематикою і не дуже багаті формально. Треба більше дбати про оригінальність і різноманітність образів, порівнянь, епітетів, про свіжість рим і т. ін. Посилаю Вам книжку «На допомогу молодим письменникам» — зверніть увагу на статтю М. Ушакова.

З прив[ітом]

М. Рильський

5/III 1960

196. ДО О. М. ШДСУХИ

5 березня 1960 р. Київ

Дорогий Олександре!

Спасибі за лист, за побажання, за поздоровлення [1], за зворушливий вірш [2].

Щодо мого здоров'я, то мав надію, що незабаром процитую Франка [3] (правда, у нього це говорить негативний персонаж):

Господу дякувать,
Панство моє,
Що нам підскакувать
Ниньки дає.

«Підскакувать» — досить умовно, певна річ.

Привіт!

Ваш *М. Рильський*

5/III 1960

197. ДО В. І. БОРОВОГО

7 березня 1960 р. Київ

Дорогий Василю Івановичу!

Спасибі за лист [1] і висловлені в ньому почуття. Ваші вірші мені в основному сподобались, хоча хотілося б більшої творчої самостійності. (Мені писати це ніяково, бо, здається, Ви подекуди наслідуєте мене...)

Рекомендую зв'язатися з редакцією журналу «Прапор» і особисто з Іваном Оникійовичем Вирганом [2], хорошим поетом і людиною тонкого смаку. Ось кілька окремих зауважень до В[аших] віршів.

Осіння сюїта, 3

«Котилось сонце в глиб листви — золи», Що це означає?

Там же, 4

«Зошит — може» — навряд щоб ще була рима.

Там же, 9

Не пи́тво, а питво́.

Там же, 13

«Бо тут живих істот *стина зима*». Фонетично важко.

В горах

Де це, в яких горах? Ви справді бачили там лося? «Камнем» — каменем.

Лісничиха

Не зовсім ясна думка вірша. Чи не навіяний він «Лісовою ідилією» [3] з Франка?

З привітом

М. Рильський

7/III 1960

198. ДО П. М. ВОРОНЬКА

7 березня 1960 р. Київ

Спасибі Вам, дорогий мій Платоне, за Вашу поему [1]. Багато чого вона зворухнула в моїм серці, ця проста й хороша історія — історія дружби. Я немов побачив знову і Коктебель [2], і Вас, зачудованого, в довоєннім Києві, і суворі дні війни, і зустріч із Вами біля міського театру після війни, ще з рукою на перев'язі, і багато-багато чого знову побачив і знову відчув. Вся поема пройнята наскрізь найдорогоцінніщим, що є у людини, — правдою... Маю на увазі, звісно, не висловлювання про мене, а всю ту атмосферу, в якій обертається «ліричний герой», тобто щирий, запальний, рішучий, сміливий, добрий Платон Микитович Воронько... Як хороше згадуєте Ви наших спільних друзів [3] — Охременка [4], Герасименка [5]! Боюсь, що для так званого широкого читача незрозумілі будуть Отрада, Арон [6]... Але і широкий читач зрозуміє, яке широке у Вас серце і як широко, сміливо, з якою любов'ю малюєте Ви нашу добу... Спасибі, Платоне!

М. Рильський

7/III 1960

199. ДО Ф. І. ОЛЕНЧЕНКА

7 березня 1960 р. Київ

Дорогий Федоре Івановичу!

Спасибі за милий лист. А віршам Вашим усе ще бракує свого голосу, свого погляду на світ.

Більш за інші подобаються мені «Читаючи Леніна» і «Перший дзвоник». Їх би можна послати до якоїсь редакції, може, й до «Літ[ературної] газети», додавши, що шлете Ви їх за моєю порадою.

Ваш *М. Рильський*

200. ДО О. Й. ДЕЙЧА

8 березня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Очень прошу Вас прислать мне проспект (проще: содержание) «Лирики» Шевченко [1]. Ведь мы с Вами хоть и знаем (приблизительно), что такое лирика, а когда дело доходит до составления книжки, то часто спотыкаемся, и в лирику попадает то, что прежние редакторы назы-

вали «мелкими стихотворениями». А мне хотелось бы в своей статье цитировать то, что будет в книге!» А вот, скажем, «Сон» («У всякого своя доля») или «Кавказ» — это не «мелкие стихотворения», а они ведь насквозь лиричны! Войдут ли эти вещи в книгу? А «женские» стихи, вроде «Утоптала стежечку», «Ой стрічечка до стрічечки», «Не вернувся із походу» — ведь это же лирика, конечно! (С «лирическим героем» в запаске.)

Пожалуй, просто привезите «содержание» в Киев — 18-го марта, когда проектируется мой юбилейный вечер[2] в Союзе писателей.

Целую

М. Рыльский

8/III 1960

С 8-м марта, Евг[ения] Кузьм[ична]!

201. ДО П. К. КАРАПИША

9 березня 1960 р. Київ

Петре Кириловичу!

Ваші вірші[1] симпатичні, але їм бракує оригінальності, свіжості, несподіваності. Ви пишете, так би мовити, в «хрестоманійному» стилі. Здається мені, що Ви могли б писати вірші для дітей, але й то при умові, що Ви знайдете якісь нові теми і нові слова. Подивіться, приміром, як по-своєму пишуть для дітей Маршак або Чуковський. Їх поезій не можна сплутати, як не можна сплутати і з поезіями інших авторів. Бути оригінальним — не тільки право, але й обов'язок поета. Шлю Вам книжку «На допомогу молодим письменникам» — зверніть увагу на статтю М. Ушакова.

З привітом — *М. Рильський*

9/III 1960

202. ДО П. А. КУЗЕНКА

9 березня 1960 р. Київ

Уважаемый Павел Андреевич!

Я получаю чрезвычайно много писем, и, быть может, Ваше стихотворение «Наш праздник» как-то прошло мимо моего внимания. Простите! Если найду его среди своих бумаг — сообщу Вам.

У Вас какие-то не совсем ясные понятия о собирании народного творчества. О каком «авторе» народных произведений Вы говорите! О какой «обработке»? (Обработка в научных изданиях вообще недопустима.) Как это Институт может «обрабатывать» (присланное ему фольклорное произведение), дополнять и обогащать его идейно и художественно»? Нет — положительно зря Вы утверждаете, что знаете все хорошо о работе фольклориста и что напрасно тт. Родина и Ткаченко[1] дают Вам советы. Советы эти исходят из желания помочь Вам в том деле, которым Вы начали заниматься. Так что не обижайтесь, Павел Андреевич!

М. Рыльский

9/III 1960

203. ДО В. В. ЗУБАРЯ

10 березня 1960 р. Київ

Дорогий Вікторе!

Ще раз — окремо — дякую Вам за вірш («Мандруючи в горах»). Радий би був побачити його опублікованим[1]: він вартий того.

Між іншим, я знаю слово в'язіль[2] (а не в'єзіль, як у Вас надруковано). У нас це слово вживають у чоловічому роді. (Це — дика конюшина, клевер.) Слово грамузд[3] зустрічаю вперше. В академ[ічному] словн[ику] (укр[аїнсько]-рос[ійському]) його нема. У Грінченка є[4]: грамýздка — хмиз». Що це слово означає у Вас? Мабуть, не «великі пір'я»[5], або «великі пера», або «велике пір'я». Рядок «А десь між горами у мрійному озоні» має 6 стоп — а вірш написаний п'ятистоповим ямбом.

Озон ужито навряд чи доречно![6] (Рос[ійський] словник Ушакова: озон — «газ, особая форма кислорода..., образующаяся в воздухе во время грозы» — і т. д.). «Немов до рідної, забутої хатини» — знову 6 стоп. Шестистопові ямби бували і у Пушкіна (дуже рідко), і у Л[есі] Українки, і у Луговського[7] і т. ін.,— але наслідувати це не треба.

Привіт!

Ваш *М. Рильський*

10/III 1960

204. ДО П. І. КРАВЧУКА

10 березня 1960 р. Київ

Дорогий товаришу Петре!

Сердечно дякую Вам за Ваше поздоровлення [1]. Спасибі за добрі Ваші побажання. В Вашій особі шлю привіт усім передовим, чесним канадським українцям.

Спасибі й за статтю [2] (для Літ[ературної] газети), де Ви так високо підносите літературну й громадську мою діяльність.

Ваш *М. Рильський*

10/III 1960

205. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

14 березня 1960 р. Київ

Високошановний Миколо Григорович!

Спасибі за цікавий і змістовний лист [1]. Шкода, що я не маю часу на докладну відповідь.

У Ваших міркуваннях про Шолохова, безперечно, багато вартого уваги. Те саме й про Паустовського [2]. Щодо останнього, то я, люблячи його твори і його самого, прикро вражений був легковажними, кажучи м'яко, сторінками про Україну. Те, що він пише про театр Саксаганського (до речі, плутаючи його з Садовським,— у роки молодості Пауст[овського], в Києві був постійний театр Садовського [3], а не Саксаганського) — просто обурливе. Дуже несправедливо пише він і про художника Пимоненка [4]...

Я мав свого часу намір виступити з цього приводу у пресі... Можливо, що таки й виступлю [5]...

Авторам треба було б уважніше ставитись до читацьких листів,— таких, як Ваші... Але автори люблять горду позу «умолчания»...

З сердечною пошаною.

М. Рильський

14/III 1960

206. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

18 березня 1960 р. Київ

Дорогой Иван Антонович!

В ближайшие дни вышлю Вам фотографию [1], даже, кажется, с удочкой, и высказывание о Нарочи. Пребыва-

ние мое на Нарочи и вообще в Белоруссии — светлая страница в моей жизни.

Спасибо Вам за хорошие слова.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

18/III 1960

207. ДО Ю. М. МАРТИЧА

28 березня 1960 р. Київ

Дорогий Юхиме!

З приємністю, на «одрі хвороби», прочитав я в «Сов[етской] Украине» Ваш теплий нарис про Павла Михайловича [1]. От тільки даремне берете Ви щодо нього в лапки слово охотник, роблячи з Вишні якогось вегетаріанця. Він був справжній мисливець, тобто дійсно любив полювання, а передовсім — природу, яку невтомно закликав любити й захищати.

Привіт Вашому посімейству (як говорив той же Вишня).

Міцно тисну руку

М. Рильський

28/III 1960

208. ДО В. В. ВИНОГРАДОВА

1 квітня 1960 р. Київ 1 апреля 1960 г.

Глубокоуважаемый Виктор Владимирович!

Я, конечно, не имею ничего против помещения моей статьи [1] о Чехове, в «Литературном наследстве» [2]. Должен только заметить, что статья была написана для журнала «Коммунист Украины», выходившего на украинском и русском языках, и напечатана в нем. Публикация «Правды» является, в сущности, перепечаткой. Впрочем, источник вряд ли будет указан в «Литературном наследстве» [2]. Кстати, у меня статья называлась просто «О Чехове» — может быть, можно восстановить это название. Посылаю просмотренную рукопись.

С уважением *М. Рыльский*

209. ДО С. Г. КАРАГАНОВОЇ

1 квітня 1960 р. Київ

Многоуважаемая т. Караганова!

Конечно же, я не возражаю против хороших (они действительно хороши) переводов А. А. Суркова [1]. Думаю, что против компании с Алексеем Александровичем и Мария Ивановна [2] возражать не будет.

4 апреля я приезжаю в Москву, на Комитет по Ленинским премиям. Остановлюсь, вероятно, в гостинице «Москва». Если возникнут какие-либо вопросы, мы сможем поговорить.

С прив[етом] *М. Рыльский*

1/IV 1960

210. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

2 квітня 1960 р. Київ

Дорогий Оттоне Семеновичу!

Посилаю Вам зошит віршів Бориса Нечерди. Ті з них, біля яких я поставив «птички» (V) і які відкреслив, прошу Вас передрукувати і разом з моїм листом та «напутнім словом» (воно без заголовка) передати в редакцію «Літературної газети». Листа й «напутнього слова» передруковувати не треба. А зошит — збережіть.

Привіт!

М. Рильський

2/IV 1960

211. ДО Ю. Л. ЮРКЕВИЧА

8 квітня 1960 р. Київ

Дорогий Юрію Львович!

Спасибі за лист. Танго з Ніною Йосипівною, мабуть, танцюю не я [1] — а, може, й я... Дуже зворушили мене два інші фото, особливо те, на якому Ваш дід — наш любий і незабутній Доктор [2]. Ви кажете, що Ніна Йосипівна і Олександра Йосипівна [3] згадують мене. З рік тому я їм писав — може, адреса була невірна? — і відповіді не одержав. Кланяйтесь їм од мого щирого серця.

Й. Я. Магомета я з орденом поздоровив [4], розуміється. Чув, що він недавно нездужав,— а взагалі це людина дивовижного здоров'я.

Посилаю Вам свою книжку «Далекі небосхили».

З сердечним привітом

М. Рильський

3/IV 1960

А Ви знаєте, що Ваш почерк дуже схожий на почерк Вашого батька? [5]

М. Р.

212. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

11 квітня 1960 р. Київ

Дорогий Оресте!

Довго я не відповідав Вам — не сердьтесь. То був заклопотаний невідкладною роботою, то хворів...

Спасибі за теплі слова про «Голосіївську осінь» [1]. Радий, що Ви задоволені своєю роботою з хором. Радий і тому, що Ви знайшли собі друга — поета (Толю Скворцова [2]). А от до Кримської області — звикли? [3] Не тужите за Вінниччиною? Як здоров'я доньки? Як мама? (Кланяйтесь їй.)

Дві Ваші поезії — «Польовий дощик» і «Заграва» сподобались мені, я постараюсь їх десь надрукувати. А от «Билиця про цвях» здається мені неясною. Я просто не розумію, про що в ній розказується. Це — якийсь факт із життя Леніна? Чи що воно таке? Чому Ленін, добуваючи гвіздки, «хату холодить?» Може, на мене «найшло» якесь отупіння, але не розумію, та й годі...

Думаю оце якось переглянути всі Ваші поезії, що у мене є,— чи не накльовується уже збірочка? Поміркуйте і Ви над цим...

Чому Ви кажете, що поезія Верлена [4] не для мене? Я люблю Верлена і, зокрема, той вірш, у якому він питає себе: «що зробив ти із своєю молодістю?» (а не «життям», як у мене [5]). Етикетка «декадент» не повинна затуляти від нас того хорошого, що є в поезії Верлена.

Обнімаю Вас. *М. Рильський*

11/IV 1960

213. ДО О. М. ФІНКЕЛЯ

11 квітня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Мойсеевич!

Пропустив все сроки, с безбожным запозданием посылаю Вам «Сонеты» со своими карандашными заметками на полях. Английский язык, с которым я когда-то был «шапочно» знаком, я совсем забыл... Тем более не мог бы читать в подлиннике — Шекспира! («Короля Лира» и «Двенадцатую ночь» я переводил по подстрочникам.) Читал Ваши переводы просто как русские сонеты. Вот мое общее впечатление: они звучат хорошо. Чувствуется, что Вы больше придерживаетесь подлинника, чем Маршак и его предшественники. Мои замечания касаются преимущественно мелочей. Считаю, что опубликование В[аших] переводов [1] возможно и желательно. Это поучительный пример для нас, переводчиков. Ваша работа, разумеется, найдет своих читателей.

С приветом

М. Рыльский

11/IV 1960

214. ДО ПІОНЕРСЬКОЇ РАДИ ЛУГИНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

12 квітня 1960 р. Київ

12 квітня 1960 р.

До піонерської ради Лугинського району
Житомирської обл[асті]

Спасибі, дорогі піонери та учні, за Ваш привіт і побажання!

Я охоче зроблю все можливе, щоб допомогти в справі спорудження Райбудинку піонерів, але прошу за участю керівників району надіслати докладну інформацію й, зокрема, висвітлити такі питання:

1) Яка організація санкціонувала спорудження Райбудинку піонерів?

2) Які підприємства постачають матеріали будівництву та на підставі чиїх нарядів?

3) Нестачу яких матеріалів Ви відчуваєте в першу чергу? Від кого залежить одержання їх?

З сердечною любов'ю

Депутат Верховної Ради Союзу РСР
М. Рильський

215. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

13 квітня 1960 р. Київ

Дорогий Оресте!

Тільки позавчора послав Вам листа із своїми — можливо, надто причіпливими — зауваженнями до одного з Ваших віршів, а вчора прийшла «Дитсадівська мандрівка» з новим Вашим, по-хорошому радісним листом. Не думайте, що я хочу затьмарити Вашу радість, але в одному місці Ви справедливо пишете, що Вам бракує ще я с н о с т і. Вірно. Ви захоплюєтесь образами, інколи дуже суб'єктивними. Ось чому повертаю Вам на доробку (якщо Ви визнаєте її доцільною) «Польовий дощик» і «Заграву» — хочу ці речі дати в «Дніпро». Поміркуйте над моїми зауваженнями, а тоді пришліть ці поезії знов. Шлю з помітками (невеликими) «Мандрівку». Її, на мою думку, варто поширити, це була б хороша поемка для дітей.

Вкладаю Вам невеличку свою книжечку про природу й літературу [1], а в недалекому часі сподіваюсь вислати й нову збірку поезій — «Зграю веселиків».

Привіт Вашій родині, Вашим учням, Вашому хорові — і Вам передовсім.

З любов'ю

М. Рильський

13 квітня 1960

Пишіть мені на адресу — Київ, вул. Леніна, 68, кв. 70.

216. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

15 квітня 1960 р. Київ

Добрий Петре і бойкая Наталка! *

(В переводе милая Евгения Кузьминична и дорогой Александр Иосифович!)

Всю философию «Фауста» [1] не мог бы передать в музыке даже Б е т х о в е н [2] — так же, как всю глубину 9-й симфонии не мог бы передать даже Гете (см. Лессинг, «Лаокоон» [3], а также изыскания Пархоменко и Крыжановского [4]). А Берлиоз [5] достоин большей славы, чем он у нас имеет. Это — ответ на 1-й абзац Вашего письма. Ученый ответ. Эрудированный ответ.

Я ехал не только с Борецким, а и с кинорежиссером Левчуком [6] и поэтом Богданом Чалым [7], в талантливости

которого я окончательно убедился: у него хорошенькая жена. Распили бутылку коньяку и вымоленную у Гали[8] бутылку «Кристалла»,— это способствовало задушевности и многотемности разговора. Встретили нас домочадцы и чада (кроме Тараса), Иосипенко и парторг нашего института Ляшенко. Борецкий смотался домой и приехал в мануар с Александром II (своим сыном) и — с женой. Она, по-видимому, до того обрадовалась переезду А[лександра] В[асильевича] в Москву[9], что возвратила ему свое благоволение. Состоялся завтрак, затянувшийся до ужина...

Вчера мы с Богданом провожали Борецкого, укатившего в Москву. Словом, ведем светский образ жизни.

Я погрузился в редактирование Маршака[10] в разных переводах (в том числе и моих). Работа небезынтересная, но пока что отвлекающая меня от статьи о лирике Шевченко. Верю, однако, что и статья будет...

Вы видели козера[11] Николая Семеновича[12] — передали ли Вы ему «Небосклоны».

Все Вас нежно приветствуют. Кланяйтесь от меня свободной стихии[13], т[о] е[сть] Черному морю.

Счастливой дороги!

Ваш *М. Рыльский*

15/IV 1960

P. S. Как приятно отлынивать от работы! — подумал я, сочиняя это письмо и чувствуя на себе укоризненный взор Самуила Яковлевича[14].

М. Р.

---

* Котляревский[15] «Наталка Полтавка». Эту пьесу еще не перевела Потапова.— *М. Р.*

217. ДО В. А. ПОТАПОВОЇ

20 квітня 1960 р. Київ

Дорогая Вера Аркадьевна!

Я с удовольствием прочитал блистательную статью А. И. Белецкого[1], но уверен, что издательство и не ожидает от меня официального отзыва. Поэтому ограничиваюсь этим кратким письмом. На полях рукописи сделал несколько мелких замечаний. Нужно, конечно, твердо установить — Энеида или Енеида. У Александра Ивановича то так, то этак. Вообще присланный мне (и возвращаемый мною) экземпляр вычитан не очень тщательно.

Два-три замечания свои я считаю существенными, остальное — мелочь.

С сердечным приветом

М. Рыльский

20/IV 1960

218. ДО Н. П. ЛІСОВЕНКО

24 квітня 1960 р. Київ

Дорога т. Лісовенко!

Переглянув II том, зокрема відзначені Вами стор. 14, 39, 64, 186 і 324.

Думаю, що Л. М. Новиченко має рацію, пропонуючи перенести «Київські октави» [1] кудись до епічного чи ліроепічного тому.

«Славному воїнові-танкістові» [2] пропоную з н я т и. В «Посланії Довженкові» зробив нову кінцівку [3].

Привіт!

Ваш *М. Рильський*

24/IV 1960

219. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ПРАВДА ВОСТОКА»

Кінець квітня 1960 р. Київ

В редакцию газеты
«Правда Востока»

Присуждения Ленинской премии — самая высшая радость для советского ученого, писателя, работника искусства. Я лично, узнав о награждении меня премией, озаренной именем великого вождя трудящихся, да еще в день девяностолетия со дня его рождения, почувствовал не только радость и гордость, но и чувство еще не оплаченного долга перед народом, осчастлививщим меня этой высокой наградой.

Отражением ленинской национальной политики я считаю то, что премии по литературе присуждены в этом году замечательному русскому писателю Михаилу Шолохову, прекрасному таджикскому поэту Мирзо Турсун-заде [1] и мне, поэту украинскому.

О своих планах на будущее скажу только, что работаю над новыми лирическими стихами, над переводами стихотворений русского поэта Александра Прокофьева и польского — Юлиана Тувима, над докладом о современ-

ном украинском фольклоре, подготовляю к печати 10-томник своих произведений на украинском языке и 4-томник — в русском переводе.

Передаю сердечный привет талантливому и трудолюбивому узбекскому народу, моим личным друзьям — Айбеку[2] и Гафур Гуляму[3]. Да здравствует лучезарная дружба народов!

М. Рыльский

220. ДО Ю. Л. ЮРКЕВИЧА

3 травня 1960 р. Київ

Дорогий Юрію Львовичу!

Дуже шкодую, що не застали Ви мене в Києві. Посилаю Вам фотокартку, на якій не я з Ніною Осипівною, а якийсь Долгушін, як Ви з'ясували. Що воно за Долгушін? У мене в гімназії був інспектор Павло Олександрович Долгушін, математик. Чи є в цих Долгушіних щось спільне? Посилаю також два фото — моє і моє з сином Богданом. І книжечку — «Природа і література».

Привіт!

М. Рильський

3/V 1960

221. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО

10 травня 1960 р. Київ

Дорогой Корней Иванович!

Ваше письмо меня очень тронуло[1], а сообщение о неотвязной хвори — встревожило. Вы, Корней Иванович, принадлежите к тем людям, от которых ждешь все нового и нового, к людям неутомимого ума и неувядающего сердца. От всей души желаю Вам сбросить эту самую хворь, шлю сердечный привет.

Ваш *М. Рыльский*

10 мая 1960

222. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «НА БОЕВОМ ПОСТУ»

12 травня 1960 р. Київ

В редакцию газеты «На боевом посту»
Ответственному редактору подполковнику Гордееву

Уважаемый товарищ Гордеев!

Шлю Вам и всем пограничникам Севера сердечный привет. От души благодарен за поздравление меня с Ленинской премией. Эта поистине высокая награда не только радует, но и обязывает.

Я всегда боюсь рассказывать о своих планах, о еще не сделанной работе. Могу только сообщить, что мною сдан в печать новый сборник[1] стихотворений, посвященных радостной и прекрасной жизни советского народа, нашей борьбе за мир и дружбу народов, любви к человеку и к природе. Работаю над переводами из польского поэта Юлиана Тувима (вместе с коллективом украинских поэтов), закончил — в содружестве с Андреем Малышко — книгу переводов стихотворений Александра Прокофьева. Много еще задумано,— посмотрим, что будет исполнено...

Передаю доблестным пограничникам Севера горячее поздравление с 42-й годовщиной пограничных войск СССР.

Мысленно жму руку Вам, всем сотрудникам и всем читателям газеты «На боевом посту».

Максим Рыльский

223. ДО Є. Ф. НІКІТІНОЇ

19 травня 1960 р. Київ

Многоуважаемая Евдоксия Федоровна!

Я виноват перед Вами в неаккуратности. Конечно же, мне хочется встретиться с Вами, посмотреть Ваши сокровища, потолковать. Да вот занятость моя превышает меру человеческого воображения!.. Я буду в Москве на защите диссертации в университете (на филолог[ическом] факультете) 15-го июня. Остановлюсь, вероятно, в гостинице «Москва». Вот тогда, быть может, удастся нам встретиться...

С уважением *М. Рыльский*

19 мая 1960

224. ДО В. Ф. ЛОБКА

24 травня 1960 р. Київ

Тов. Лобко!

Спасибі — спізнене — за В[аш] лист. Я глибоко вірю в світле майбутнє українського народу і розквіт його культури. Служу йому, як умію.

З прив[ітом] *М. Рильський*

24/V 1960

225. ДО А. Г. РИНДЮГА

24 травня 1960 р. Київ

Дорогий Артеме!

Вас добре, розуміється, пам'ятаю,— а от по батькові забув. Не гнівайтесь на моє зволікання з відповіддю,— так вийшло...

Я звернувся до в[идавницт]ва «Радянський письменник» з рекомендацією Вашої збірки. У червні (бо на 10 днів виїжджаю) поговорю у в[идавницт]ві особисто.

Одужуйте!

Привіт! Ваш *М. Рильський*

24/V 1960

Долею В[аших] віршів цікавиться і Терень Масенко.

М. Р.

226. ДО В. С. ЯКОВЛЕВА

24 травня 1960 р. Київ

Дорогой Всеволод Сергеевич!

Спасибо Вам за письмо, за теплые слова [1]. И за перевод «Голосеевской осени» спасибо — в нем есть несомненные удачи, верно схвачен общий тон. Жаль только, что эти стихи уже опубликованы по-русски — Смеляковым в «Правде» [2], Смирновым, Ушаковым и Вышеславским в «Советской Украине» [3], Сурковым и Комиссаровой в «Новом мире» [4]. Есть еще переводы Звягинцевой и Карабана, которые тоже печатаются. Стихам моим, выходит, «повез-

ло», а Вам — «не повезло». Во всяком случае приятно было получить и письмо, и перевод от чуткого читателя,— о таком читателе мечтает каждый литератор.

С приветом

М. Рыльский

24/V 1960

227. ДО М. Ю. ЯЦКОВА

24 травня 1960 р. Київ

Високошановний і дорогий
Михайле Юрійовичу!

Пробачте, що свого часу не відповів Вам — Ваш лист [1] був загубився серед моїх паперів. Чи зверталися Ви в своїй справі до П. С. Козланюка [2]? Напишіть, в якому стані Ваші літературні справи нині, може, вже не потрібна моя допомога?

Ще раз пробачте!

З прив[ітом] *М. Рильський*

24/V 1960

228. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

Травень 1960 р. Київ

Дорогий Іване Федоровичу!

Я хочу для клубу в своїй рідній Романівці придбати піаніно — очевидно, Чернігівської фабрикації. Чи для цього треба звернутись у Чернігів, чи можна це зробити безпосередньо в Києві? Взагалі — порадьте, як це зробити.

Хочу також купити для романчан 2—3 бандури — очевидно, не якого особливого індивідуального виробу, а фабричної (умовно кажучи) роботи. Потребується і в цьому Ваша компетентна порада.

М. Рильський

229. ДО М. В. МИКИШІ

7 червня 1960 р. Київ

Любий Михайле Венедиктовичу!

Сердечно поздоровляю Вас із п'ятдесятиріччям Вашої славної артистичної, педагогічної та громадської діяльності.

М. Т. Рильський з Н. М. Ужвій та П. Г. Тичиною у день відзначення 50-річчя його творчої діяльності. Київ, Колонний зал імені М. В. Лисенка, 19 березня 1960 р.

М. Т. Рильський і О. Т. Твардовський. Москва, 1960 р.

М. Т. Рильський з онуком Андрієм на полюванні. 1961 р.

Востаннє у колі друзів. Зліва направо: А. С. Малишко, П. М. Воронько, І. С. Козловський, М. Т. Рильський, П. І. Майборода, В. С. Костенко. Голосіїв, червень 1964 р.

Мені інколи здається, що зовсім небагато літ минуло від того насправді далекого вже часу, коли я юнаком-гімназистом захоплено слухав у київському Українському клубі [1] Ваше виконання творів незабутнього,— такого дорогого для нас обох М. В. Лисенка. А от що вже не здається, а так воно й є,— це те, що Ви й досі зберегли молоде серце, в якому так прекрасно поєднались і великий талант, і глибоке розуміння мистецтва, і палка любов до народу.

Прийміть від мене низький уклін і міцний потиск руки!

Максим Рильський

230. ДО М. В. ЛЕСЮЧЕВСЬКОГО

11 червня 1960 р. Київ

Дорогой Николай Васильевич!

Как мне говорили, «Сов[етский] писатель» решил издавать «Розы и виноград» и «Далекие небосклоны» одной книгой [1]. Думаю, что это будет правильно. Не сомневаюсь, что редактором книги останется сделавший так много и для «Роз» и для «Небосклонов» Александр Иосифович Дейч [2]. Речь идет, разумеется, не о материальной, а о моральной стороне дела. По моей просьбе Александр Иосифович уже пересматривает эти книжки для предстоящего издания.

С сердечным приветом

М. Рыльский

11 июля 1960

231. ДО О. Т. ТВАРДОВСЬКОГО

17 червня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Трифонович!

Крепко жму Вашу руку в день Вашего пятидесятилетия. Хочу этим рукопожатием выразить те чувства, которые испытываю по отношению к Вам и вне всяких юбилейных дат. Эти чувства — любовь и восхищение. Подлинно русский и подлинно советский поэт, Вы, Александр Трифонович, неизменно радуете своих читателей, а значит и меня, ясностью взгляда на мир, прямотой, доходящей до суровости, и искренностью, в основе которой лежит прекраснейшая из человеческих черт — любовь к

людям. Вы открываете нам необозримые дали, и отрадно чувствовать себя Вашим спутником. Хотя не всегда легка та дорога, по которой Вы идете, но это — дорога правды. Спасибо Вам, родной Александр Трифонович!

Максим Рыльский

17/VI 1960

232. ДО О. Й. ДЕЙЧА

20 червня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Спасибо за письмо из Рузы (Малеевки) [1]. Рад, что Вы находитесь в изысканном обществе [2]. Передайте приветы — в частности милейшей Вере Михайловне [3].

Посылаю статью о лирике Ш[евченко],— хотелось бы, чтобы она, в демонически быстром темпе написанная, не огорчила Вас. Если я что-нибудь ляпнул несуразное — напишите. Шлю статью — авиапочтой — и юной Кате Цинговатовой [4]. У нас все в порядке, все кланяются, обнимают, жмут руку, целуют и т. под. Писал бы больше, но надо мною, как Немезида [5], стоит Оттон Семенович Глузман... Напишу позже. Целую Вас и Евгению Кузьминичну.

Ваш *М. Рыльский*

20/VI 1960

233. ДО О. ГОРБАТОВА

21 червня 1960 р. Київ

Тов. Горбатов!

Спасибо Вам за милое Ваше письмо. Писать подробно о себе, ей-богу, не имею времени *. Охотно выслал бы Вам «Розы и виноград» и «Далекие небосклоны», но, увы, у меня самого осталось только по одному экземпляру этих книжек. Шлю огоньковское издание [1] «Лирика последних лет», куда входят и многие стихи из называемых книг. Желаю Вам счастья!

М. Рыльский

21/VI 1960

---

* Кстати — все главное о себе я сказал в своих стихах. М. Р.

234. ДО І. Ф. КАРАБУТЕНКА

21 червня 1960 р. Київ

Дорогий Іване Федотовичу!

Я гадаю, що ніякої хмарки в наших відносинах не повинно вивикнути через «Молоду волю»[1]. Я висловив свою думку[2] про цей незрілий твір Яновського — це треба було, справді, зробити раніше. Гадаю, що дискусії в «Лит[ературной] газете»[3] не треба починати і п'єсу в III томі залишити[4] (коли вже так воно склалось). Цікаво мені було б почитати, що говорить про недоліки п'єси О. К. Бабишкін (в передмові і коментарях),— в усякому разі, треба підкреслити, що це твір незакінчений, незавершений, що деякі хиби його усунув би сам автор, коли б смерть не вирвала його з наших рядів. Я при своїй оцінці п'єси залишаюсь. Цікаво, між іншим, що наші драматурги й прозаїки, а також і літературознавці (не всі, звичайно) чомусь фатально впадають у фальш, у вигадування, у грубу прямолінійність, коли беруться писати про Шевченка. Це, мабуть, тому, що сам Шевченко своїми творами сказав про своє життя все, що треба було сказати.

Тисну руку —

Ваш *М. Рильський*

21/VI 1960

P. S. Дуже прошу Вас вислати мені копію моєї статті[5] про Яновського — вона мені потрібна для мого десятитомника.

235. ДО А. Г. РИНДЮГА

21 червня 1960 р. Київ

Дорогий Артеме!

У справі Вашої збірки говоритиму цими днями з керівниками в[идавницт]ва «Радянський письменник». Біда в тому, що до поезії взагалі видавництва наші мають певну нехіть — «не ходкий товар»! Проте гадаю, що нам пощастить у цій справі.

Привіт!

М. Рильський

21/VI 1960

236. ДО І. С. РОМАНЧЕНКА

21 червня 1960 р. Київ

Шановний Іване Савичу!

Я, на жаль, не був близько знайомий ні з Куликом [1], ні з Блакитним (з Вишнею — був). Вони жили й діяли в Харкові, а я — в Києві. Раджу Вам у питаннях, які, розуміється, хвилюють і мене, звернутись до П. Й. Панча (теж «патріарха») та Ю. К. Смолича. Гадаю, що вони, може, чимось і допоможуть Вам...

З привітом і з співчуттям до хорошої Вашої роботи [2].

М. Рильський

21/VI 1960

237. ДО А. Н. САЛАХЯНА

21 червня 1960 р. Київ

Дорогой Акоп Ншанович!

В майском номере «Дружбы народов» [1] напечатана статья М. Пархоменка «Глубже изучать великое наследие». Не говоря про общее впечатление от статьи, написанной очень самоуверенным тоном и с определенной тенденцией принизить украинское литературоведение, в частности шевченковедение, я хочу указать на фактические ошибки т. Пархоменка. Я это обязан сделать и потому, что являюсь членом редколлегии «Д[ружба] н[ародов]», а значит повинен в опубликовании статьи, и потому, что хотелось бы в дальнейшем избежать подобных промахов.

М. Пархоменко категорически заявляет «Десятки докладов прочитаны на этих (шевченковских) конференциях и опубликованы в специальных сборниках, но среди напечатанных за все послевоенные годы ни одного о состоянии, задачах и перспективах шевченковедения» (подчеркнуто мною.— *М. Р.*) (стр. 210).

Справка:

В книге «Збірник праць п'ятої наукової шевченківської конференції» (К., 1957) помещен доклад Е. Кирилюка: «Стан і завдання радянського шевченкознавства» («Состояние и задачи советского шевченковедения»). В приглашении на VIII конференцию (а такие приглашения тов. Пархоменко, разумеется, получает) читаем: «Е. П. Кирилюк. Завдання радянського шевченкознавства у підготовці до 150-річчя від дня народження вели-

кого поэта» («Задачи советского шевченковедения в подготовке к 150-летию со дня рождения великого поэта»). Сборник, где помещен этот доклад, на днях выходит в свет.

В приглашении на IX конференцию указан доклад академика А. И. Белецкого «Сучасний стан і завдання вивчення Шевченка» («Современное положение и задачи изучения Шевченка»).

Книга М. Шагинян [3] о Шевченке * издана впервые не в 1946 г., как пишет тов. Пархоменко, а в 1941 г.; книга Е. Шаблиовского [4] не в 1935, а в 1939 [5]. Фамилию шевченковеда Ненадкевича тов. Пархоменко упорно снабжает инициалом «А», хотя тов. Ненадкевич [6] — Евгений Александрович.

Вы сами знаете, дорогой Акоп Нишанович, какие выводы можно из этого сделать. В будущем, несомненно, при печатании статей этого рода надо непременно консультироваться со специалистами национальных республик. Повторяю — я не снимаю вины с себя как с члена редколлегии.

С приветом

С запозданием одобряю — вполне — записку «Для корреспондентов журнала «Дружба народов», присланную мне для ознакомления.

21/VI 1960

---

* Не удивляйтесь: украинские фамилии я склоняю — по Гроту [2]. М. Р.

238. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

21 червня 1960 р. Київ

Дорогой Петр Петрович!

Издательство Академии наук УССР готовит новое издание «Заповіту» на разных языках [1]. Переводов есть уже около *50*! Среди них, конечно, и Ваш перевод, который Вы мне любезно прислали. Передаю присланную Вами копию в издательство — возможно, что в ней есть Ваши исправления. Шлю Вам свою книжечку «Лирика поздних лет».

С братским приветом

М. Рыльский

21/VI 1960

239. ДО О. К. ЮГОВА

21 червня 1960 р. Київ

Дорогой Алексей Кузьмич!

Большое Вам спасибо за Ваши высказывания[1] о русском литературном языке, под которыми я решительно подписываюсь. Делаю это тем охотнее, что у нас, на Украине, еще больше языковых нормализаторов, охранителей, запретителей, ограничителей и т. под. Пушкинские слова[2] «ничто не должно мешать свободе нашего языка» — (цитирую по памяти, неполно и, разумеется, неточно) должны быть нашим общим девизом.

С приветом *М. Рыльский*

21/VI 1960

240. ДО В. Д. БЕЗСМЕРТНОГО

22 червня 1960 р. Київ

Шановний Володимире Дмитровичу!

Ближчими днями напишу статтю[1] про Вашого земляка, а мого близького друга Петра Степановича Погребняка. Розуміється, це буде не так стаття про спеціаліста-лісівника, як про людину дуже широких культурних та громадських інтересів.

Дуже можливо, між іншим, що на початку липня ми з Петром Степановичем будемо у Вас, в Тростянці.

Спасибі Вам за Ваші хороші слова, звернені до мене.

З привітом *М. Рильський*

22 червня 1960

241. ДО Н. О. ЄМЕЛЬЯНОВОЇ

22 червня 1960 р. Київ

Уважаемая тов. Емельянова!

Я и сам не могу припомнить, где я писал о «принадлежности» А. А. Богомольца[1] к партии. Могу только повторить воспоминание об эпизоде, который был в Уфе, во время пребывания там Академии наук УССР. Я был по какому-то делу в кабинете Александра Александровича и в разговоре с гордостью заявил ему, что принят — без стажа — в Коммунистическую партию — (1943 г.). Александр Александрович сердечно поздравил меня, а потом

серьезно заметил, что считает те десять лет, в течение которых состоит президентом Академии, своим партийным стажем. Вот и все.

С уважением *М. Рыльский*

22 июня 1960

242. ДО Ф. І. ЛАВРОВА

22 червня 1960 р. Київ

Дорогий Федоре Івановичу!

«Радянська Україна» в порядку підготовки до декади в Москві просить мене написати статтю про народну творчість. Чи не написати б нам таку статтю[1] колективно з кількома підписами (сам я не маю фізичної змоги)? І щоб це була стаття про радянську нар[одну] творчість, і щоб у ній було відзначено підготовку не тільки до декади, але й до нашої всесоюзної наради![2] Це було б добре! Як Ви гадаєте?

М. Рильський

22/VI 1960

243. ДО В. Ю. ЛУПЕЙКА

22 червня 1960 р. Київ

Шановний Вікторе Юхимовичу!

Ви пишите не без іронії: «Буває так: за велику людину пишуть відповіді інші товариші».

Не знаю, як там з великими, а я пишу свої листи сам, тільки часто запізнююсь, бо маю неймовірно багато роботи.

У Ваших поезіях я й тепер бачу ознаки певної обдарованості, розмір якої не берусь визначити. Але Ви — пробачте — пишете якось неохайно, на швидку руку, не задумуючись. Інколи — намагаючись бути доконче оригінальним — допускаєтесь Ви неясних висловів, непослідовності логічної і т. п. Форма — напр[иклад], рими — у Вас теж «накульгує». Такі вірші, як «Мати», «В райкомі», «Навчав учитель» тощо можна б, по-моєму, надрукувати в тому ж таки «Жовтні» чи в «Дніпрі». А втім, не відповідаю за редакції цих журналів. Повертаю Вам Ваші поезії із своїми зауваженнями на полях — деякі з тих зауважень, може, надто суворі,— бажаю щастя і пильної праці над тим, що пишете. Бувайте здорові!

М. Рильський

22/VI 1960

244. ДО В. Ф. МИЦИКА

22 червня 1960 р. Київ

Шановний Вадиме Федоровичу!

З 1-го липня іду в відпустку, отже, протягом липня зроблю все, що можна, для того, щоб вірші Вашого батька були опубліковані. Між іншим — невже мені було дано єдиний екземпляр цих віршів і ні до кого іншого в цій справі Ви не звертались? Ваша фраза про те, що ці вірші «лежать» у мене «уже три роки», вказує на те, ніби я особа, яка зобов'язана ці вірші надрукувати. Я — не видавець, не керівник секції поезії Спілки письменників, отже, на докори з Вашого боку не заслужив. Але шаную пам'ять Федора Мицика і зроблю все, що від мене залежить.

Максим Рильський

22/VI 1960

Спасибі Вам за поздоровлення мене з Ленінською премією.

245. ДО І. І. ПУЧКА

22 червня 1960 р. Київ

Дорогий Іване Івановичу!

Довго я не відповідав Вам, за це прошу пробачення. Ви, мабуть, і не уявляєте, як я завантажений роботою. Я про Вас пам'ятаю, і коли йтиме мова про видання Єсеніна [1] та Лермонтова [2], то я нагадаю в Держлітвидаві про Ваші роботи. Ви пишете, що відірвані від літературних кіл,— а чому б Вам не заглядати часом до Спілки письменників, до секцій поезій та перекладу? Чому б Вам не поговорити, зокрема, з секретарем перекладацької секції, Євгеном Антоновичем Дроб'язком? Він міг би дати добру пораду.

Скажу одверто про Ваші оригінальні поезії — вони, на жаль (пробачте за дешевий каламбур), малооригінальні (хоч і грамотні, розуміється). Між іншим, Ви справедливо ратуєте за хорошу мову (вірш «Навіщо нівечити мову?»), а самі в перекладі із Кольцова [3] нехтуєте українською кличною формою і пишете, звертаючись до лісу: «Чом, дрімучий ліс» (а не «лісе»...).

Нагадайте про себе як перекладача в Держлітвидаві — пошліться при цьому на мене.

З привітом
М. Рильський

22/VI 1960

246. ДО О. М. РУСЬКА

22 червня 1960 р. Київ

Директорові Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР,
члену-кореспонденту АПН РРФСР О. М. Русько

Шановний тов. Русько!

На жаль, я не можу прорецензувати книгу тов. К. М. Сторчака [1]. «Питання поетики драми» як тому, що теоретичні питання літературо- і мистецтвознавства виходять поза межі моєї наукової роботи, так і тому — головне,— що вкрай завантажений усякою невідкладною працею. Повинен тільки зауважити, що монографія К. Сторчака, в якій він узявся до дуже складної і мало у нас розробленої проблеми, вимагає уважного розгляду, а не поверхових оцінок, заснованих на вирваних із контексту цитатах, як це бачимо ми в деяких рецензіях.

З пошаною *М. Рильський*

22 червня 1960

Книгу тов. Сторчака повертаю. *М. Р.*

247. ДО АННИ СЕМЕНОВОЇ

22 червня 1960 р. Київ

Дорога землячко, тов. Семенова!

Велике, велике спасибі Вам і Вашим товаришам за теплі й сердечні слова, звернені до мене. Я ніколи не бував у Канаді, але чую звідси, з Києва, як б'ються там гарячі, чесні серця. Ніяким океанам не розділити людської дружби, не затопити людської правди, ніяким бурям не вгасити людської жадоби миру, спокою й злагоди. А рідні Ваші Карпати полюбив я всією душею, і коли доведеться мені знову побувати там, то доконче одвідаю Вашого шановного татуся. З Мирославом Ірчаном [1] я стрічався в Харкові, він користувався великою пошаною, яку я поділяв і поділяю досі.

Іще раз — привіт братерський членкиням Товариства об'єднаних українських канадців і всім прогресивним українським канадцям!

З сердечним потиском руки

М. Рильський

22/VI 1960

248. ДО П. П. СИЧЕНКА

22 червня 1960 р. Київ

Дорогий Петре Панасовичу.

Дуже й дуже я винен перед Вами, але мою провину трохи пом'якшує моя страшенна завантаженість. Переклади Ваші не загубилися на пошті, а потонули були в тому паперовому морі, яке мене заливає. Скажу просто: переклади Ваші[1] справляють на мене хороше враження, я постараюся їх десь надрукувати. Де ви зараз працюєте? Що робите в галузі перекладання? * Які слов'янські мови знаєте? Напишіть про це все на адресу: Київ, вул. Леніна, 68, кв. 70, мені.

З прив[ітом] *М. Рильський*

22/VI 1960

---

* А працювати в цій галузі Вам треба.

249. ДО О. Т. ГОНЧАРА

23 червня 1960 р. Київ

Дорогий Олександре Терентійовичу!

Дуже прошу Вас поцікавитися, як стоїть у Держлітвидаві справа з виданням творів Михайла Яцкова. Держлітвидав юридично і формально від Спілки не залежить, але морально і ідейно — залежить, правда ж? Яцкова я вважаю одним із найінтересніших у минулому західноукраїнських письменників. Старий у листах скаржиться на різні несправедливості, які, за його словами, чинять йому редактори та видавництва. Ваше втручання внесе ясність у справу. Я з свого боку теж поговорю з тов. Бандурою. Пробачте, що турбую Вас, але ж це спільне наше діло — література.

Ваш *М. Рильський*

23/VI 1960

250. ДО О. І. ПУЗІКОВА

23 червня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иванович!

У Вас в плане, насколько мне известно, стоят избранные произведения одного из старейших писателей западноукраинских областей Михаила Юрьевича Яцкого (Михайло Яцків). Всемерно поддерживаю это издание. Яцков (или Яцкив — Яцків) — одна из интереснейших фигур старой Галичины (Галиции), его переводили на многие европейские языки, он достоен русского гослитовского издания.

С сердечным приветом

М. Рыльский

23 июня 1960

251. ДО М. Ю. ЯЦКОВА

23 червня 1960 р. Київ

Високошановний Михайле Юрійовичу!

Ближчими днями вживу всіх заходів, щоб з'ясувати і наладити Ваші видавничі справи. Як мені відомо, Ваші вибрані твори стоять у плані не тільки нашого Держлітвидаву, але й Гослитиздата в Москві. Гадаю, що й там, і там вони будуть видані.

З щирим привітом і найкращими побажаннями — здоров'я передусім.

М. Рильський

23 червня 1960 р.

252. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ВСЕСВІТ»

27 червня 1960 р. Київ 27.VI 1960

Посилаю хороші переклади із слов'янських мов Петра Сиченка (адреса в кінці рукопису), дещо з них рекомендую використати (особливо це стосується болгарської народної поезії). З тов. Сиченком доконче варто ввійти в творчо-ділові стосунки.

27/VI 1960

253. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

28 червня 1960 р. Київ

Дорогая Маруся!

Шлю Вам свое стихотворение «Вогні». Если оно подойдет — буду рад Вашему переводу [1] и появлению этого стихотворения в «Звезде» или где Вам будет угодно.

Всегда Ваш

М. Рыльский

27/VI 1960

Сегодня получил «Пушкина в Киеве» [2], отсылаю его Вам со своей авторской одобрительной пометкой. На Ваши чудесные письма, овеянные поэзией таких дорогих для нас пушкинских мест, отвечу особо. Целую ручки, дорогая Маруся.

М. Р.

28/VI 1960

254. ДО І. С. САВИЧА

24 червня 1960 р. Київ

Дорогий тов. Савич!

Хто зна, коли виберусь я до Старобільська [1],— а питання про 100-річчя Заньковецької і 120-річчя Кропивницького нагадую міністрові культури. Виїжджаю на 10 днів на Житомирщину, повернувшись поговорю ще про ці речі в Укр[аїнському] театр[альному] т[оварист]ві та в інших організаціях і установах.

З привітом

М. Рильський

24.VI 1960

255. ДО М. О. КУЗНЕЦОВОЇ

1 липня 1960 р. Київ

Дорогая, милая Мария Александровна!

Не забыл я Вас [1], не забыл и не могу забыть нашего Пушкина! Письмо к Н. С. Хрущеву, о котором Вы пишете, конечно, дошло по адресу, но Вы ведь знаете, как занят Никита Сергеевич. По поводу Гурзуфа пишу письмо Екатерине Алексеевне Фурцевой — министру культуры. Копию письма, о котором Вы говорите, непременно по-

шлите ей же. О памятнике в Гурзуфе я напомню и председателю Союза художников УССР Михаилу Гордеевичу Дерегусу, который обещал помочь в этом деле.

Посылаю Вам свою «огоньковскую» книжку.

Ваш *М. Рыльский*

1 июля 1960 г.

256. ДО М. Г. ДЕРЕГУСА

1 липня 1960 р. Київ

Дорогий Михайле Гордійовичу!

Ви обіцяли — давненько — помогти в справі установки пам'ятника Пушкіну в Гурзуфі [1] (Анікушіна). Нагадую Вам про це, любий друже, бо — «воз и ныне там!» [2].

З сердечним привітом

М. Рильський

1/VII 1960

257. ДО М. Ф. МАТВІЙЧУКА

1 липня 1960 р. Київ

Дорогий Миколо Филимоновичу!

Ясна річ, що я погоджуюсь бути Вашим офіційним опонентом [1] — тільки не скоро, бо ближчі 3, власне, 4 місяці — відпадають. Хто це говорив про «страшну» атмосферу в нашому Відділі суспільних наук? Навпаки — атмосфера цілком сприятлива!

Рекомендація від нашого Інституту, звичайно, буде написана. Бажаю Вам усього доброго. Передайте привіт Марії Олексіївні та Вашим козакам, коли будете разом з ними в Будинку творчості, де недавно відпочивала моя невістка з внуком моїм Андрієм...

Ваш *М. Рильський*

1 липня 1960

258. ДО К. О. ФУРЦЕВОЇ

1 липня 1960 р. Київ *1 июля 1960 г.*

Министру культуры СССР
Екатерине Алексеевне Фурцевой

Высокоуважаемая Екатерина Алексеевна!

Очень прошу Вас дать указание работникам министерства выяснить, в каком состоянии находится вопрос об

установке памятника Пушкину в Гурзуфе, проект которого изготовил скульптор Аникушин (автор замечательного ленинградского памятника). В курсе этого дела всесоюзный музей А. С. Пушкина (в Ленинграде), а также инициатор сооружения памятника, Мария Александровна Кузнецова (Москва, Богородское шоссе, 2, кв. 16). О большом общественном значении установки памятника говорить не приходится,— именно поэтому я и позволяю себе обратиться к Вам. Очень желательно также, чтобы был открыт широкий доступ в дом в Гурзуфе, где жил Пушкин.

С глубоким уважением

М. Рыльский

P. S. В частичное исполнение обещания[3] посылаю Вам свою книгу «Розы и виноград».

М. Р.

259. ДО О. Ю. ДОБРОВОЛЬСЬКОГО

4 липня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Ефимович!

Я глубоко сочувствую Вам и другим работникам школы, о которой Вы пишете. Я постараюсь обратить на нее внимание Министерства образования УССР. Но если Вы предполагаете, что я могу лично помочь Вашей школе в материальном отношении, то это проистекает из чрезвычайного представления о моих возможностях. Рассказы о «богатстве» наших писателей вообще очень преувеличены. Что касается моего пожертвования на польскую школу[1], то это «пожертвование» — 20 000 злотых — составляет малюсенькую часть той суммы, в которую обходится строительство школы. И, конечно, никакой школы «имени Рыльского» не будет, премия отдана мною в фонд строительства школ имени тысячелетия Польши.

Посылаю в библиотеку Вашей школы несколько своих книг. Кстати, разрешите Вас спросить: школа, в которой Вы преподаете,— русская?

М. Рыльский

4 июля 1960

260. ДО М. О. ПОПОВОЇ

4 липня 1960 р. Київ

Дорогая Мария Александровна!

Занесите письмо редакции[1] «Советской Украины» в список курьезов — и успокойтесь. Ничего Вам сжигать не надо, пишите на здоровье. Не только свету, что в окошке того журнала, в который, увы, я Вам посоветовал постучаться. Вы любите литературу и любите людей, даже ценители из «Сов[етской] Украины» признают живость Вашего языка и «читабельность» — этого достаточно, чтобы — не сдаваться. Писательство — тяжелое дело, но отказаться от него — еще тяжелее.

Ваш *М. Рыльский*

4 июля 1960

261. ДО Р. М. БОРОВОГО

6 липня 1960 р. Київ

Дорогий товаришу Боровий!

Я Вам співчуваю, але, на жаль, не зможу особисто взятись за редагування Ваших «Скоромовок» та писання вступної статті до них. Пошліть рукопис (копію, а не єдиний примірник) в наш Інститут (нова адреса — Київ, Кірова, 4), у відділ фольклору, але я не можу ручатись, що вдасться їх видати, тим паче в скорому часі. Посилаючи рукопис, додайте, що робите це з моєї поради. Наш Інститут має назву — Інститут мистецтвознавства, фольклору і етнографії. Відділом фольклору завідує Федір Іванович Лавров.

З привітом *М. Рильський*

6/VII 1960

262. ДО О. К. КИСІЛЬ

6 липня 1960 р. Київ

Дорогая Елена Константиновна!

У меня на столе лежат «машинопись» «З минулого українського театру» и Ваши материалы для моей вступительной статьи, за которые— спасибо. Я сейчас в отпуску, но отпуска без работы у меня не бывает, поэтому именно в отпускные месяцы напишу свою статью. О ре-

комендации книги отделом театра нашего института тоже позабочусь, напишу такую рекомендацию и от себя лично. По-видимому, книгу удастся выпустить — при наших издательских темпах — только в 1961 году. Не огорчайтесь. Важно то, что — я верю — она будет издана [1]. Приложу к этому все свои силы.

Ваш *М. Рыльский*

6 июля 1960 г.

263. ДО В. А. КРАВЧЕНКА

6 липня 1960 р. Київ

Дорогой товарищ Кравченко!

Вы думаете, что Ваша судьба и судьба Ваших стихов — одно и то же. Не берусь решать Вашу судьбу как человека, но как начинающему поэту советую побольше читать,— и классиков, и современных писателей, и не только художественную литературу,— побольше работать над собой... Что значит, например, «яблоко», которое «краше чем «пармен»? Ведь пармен зимний золотой — это и есть название сорта яблок! Вы пишете как бы сплеча, мало заботясь об оригинальности, о ясности мысли и образов, Вы употребляете, не задумываясь, такие избитые рифмы, как «скалы — орлы», «бьет — поет», «ласки — сказки». Такие рифмы не запрещены, но в большом количестве они нестерпимы. Трудно читать такие скопления согласных, как «став в ней» (стихотв[орение] «Родник»). Такие стихотворения, как «Сады в лесу», свидетельствуют о том, что у Вас есть хорошие замыслы, но для исполнения их — еще мало сил. Поймите, что строчки —

садом стать перепривитым,
Культурным, светлым, молодым,—

годятся для газетной статьи, но это не поэзия. Не помню, как называется книжка Мих[аила] Исаковского [1], где он дает советы молодым поэтам,— достаньте ее и почитайте.

Посылаю Вам свою книжечку стихов.

М. Рыльский

6/VII 1960

264. ДО В. Ф. ЛОБКА

7 липня 1960 р. Київ

Шановний тов. Лобко!

З т. Доріченком [1] охоче поговорю після 20-го липня, коли повернусь до Києва (тепер виїжджаю). Попрошу тоді подзвонити моєму секретареві Оттону Семеновичу [2] по тел. 4-20-50, щоб умовитись про день і час зустрічі.

Факт про заборону їхати на могилу Шевченка справді обурливий, гадаю, що Ваші листи дістануть належний відгук.

Тов. Кос-Анатольському [3] я вдячний за його привітання, свого часу висловив подяку.

Щодо моєї рецензії [4] на книжку «якогось» Тростянецького про Яновського, то я залишаю за собою право висловлювати свої думки незалежно від «нарікань» тих чи інших осіб.

М. Рильський

7 липня 1960

265. ДО А. В. ТРИПІЛЬСЬКОГО

11 липня 1960 р. Київ

Дорогий Андрію Володимировичу!

Замотаний різними справами і збираючись поїхати на тиждень в Сумську область [1] (батьківщину кобзаря Мовчана [2], поетів Воронька [3] і Ющенка [4], прозаїка Антоненка-Давидовича [5] — а втім, може, я й плутаю... Щодо Ющенка і Мовчана це точно) разом з уроженцем Сумщини, академіком Погребняком,— не маю часу заглянути до Вас. Але хочу 1) побажати Вам здоров'я і 2) пообіцяти, що після повернення в Київ доведу до християнського вигляду свою статейку про Вас [6], яка лежить у мене на столі.

Привіт!

М. Рильський

11 липня 1960 р.

266. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДРУЖБА НАРОДОВ»

23 липня 1960 р. Київ

В редакцию «Дружбы народов»

Посылаю обещанное стихотворение[1] для номера «Д[ружбы] н[ародов]», посвященного украинской литературе.. Стихотворение уже в заголовке затруднит переводчика. Дело в том, что журавль по-украински — журавель. Народная этимология связывает это со словами журба (печаль, грусть), журитися (печалиться, грустить). Чтобы не было этой ассоциации, народ иногда, как это указывает в своем украинско-русском словаре *Гринченко* (слово веселик) называет журавлей — веселиками. Возможно, что заголовок надо дать «Стая «веселиков» — с примечанием, а может быть, и просто «Журавлиная стая», а тогда дать примечание в том месте, где прямо говорится в тексте о «веселиках» (стр. 5), однако там сохранив это слово непременно.

Некоторые затруднения встретит переводчик и с изложением известной украинской юмористической песни «про Купер'яна», (думаю, кстати, что надо по-русски дать Куперьян, а не Куприян). Впрочем, мне кажется, что суть этой песни я изложил довольно ясно.

Как видно из сказанного, переводчик (при том, конечно, условии, что переводчик понадобится редакции, что стихотворение решено будет напечатать) нужен хорошо знающий украинский язык и фольклор (желательно — и названную песню). Надеюсь, что редакция такого переводчика найдет. Им, безусловно, мог бы быть Б. А. Туганов, но я не знаю степени его занятости в данное время.

С приветом *М. Рыльский*

23 июля 1960

267. ДО М. І. БАХТИНСЬКОГО

24 липня 1960 р. Київ

Дорогий товаришу Михайле!

Виконую свою обіцянку, хоч і з деяким запізненням. Повертаю Вам Ваші спроби із своїми зауваженнями на полях. Як Ви побачите із цих зауважень, я не такий поблажливий, як попередній Ваш критик (Гр. Левін?[1]), що наставив Вам схвальних плюсів + і ++ Вам ще багато треба працювати — над мовою, над ясністю й

послідовністю думки та вислову, над віршовою формою (вона у вас досить примітивна), над виробленням свого поетичного голосу. Як працювати? Ну, це Ви знаєте. Головне — не спішіть ні пишучи, ні даючи написане людям читати. Симпатична й поетична душа відчувається у Вас, але вона ще жде свого втілення — в повноцінному слові.

Привіт Вам, стискаю руку.

М. Рильський

24/VII 1960

268. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

24 липня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Васильевич!

Очень жаль, что в тот день, когда Вы уезжали и когда я не собирался ехать в город, ко мне примчался заныхавшийся Жоржик и попросил меня немедленно поехать к т. Романову[1] по делу, о котором Вы знаете, т. к. Романов в тот же день должен был уехать в Одессу. Именно в то время, когда я ловил Ром[анова] (его не оказалось в министерстве, он был в Доме ученых, где я его и нашел...), приезжали Вы с Владимиром Ивановичем[2]. Т[аким] обр[азом] встреча наша не состоялась,— а вечером я должен был быть и (был), на приеме у консула Польши.

Сейчас доделываю разные недоделки, т[ак] к[ак] скоро еду с Богданом на отдых. Над составом четырехтомника работаю[3].

Узнал, однако, что Ваган Александров[ич] еще в бытности здоровым послал наметку состава (я, по-видимому, забыл об этом) в Гослитиздат, где ее и взял Борис Александрович. Таким образом утверждение Дароняна, будто в Гослите никаких материалов нет,— не точно.

Вообще меня печалит то, что делается с подготовкой этого издания,— вернее тот факт, что ничего не делается. Разговор Ваш по этому поводу с Борисом Александровичем оставил во мне тяжелое впечатление.— т[о] е[сть] то, что вопрос упирается в редакторский гонорар. Я никогда еще не бывал в таком странном положении...

Основой для состава может быть 1) то, что послал Ваган Александр[ович]; 2) предыдущие мои однотомники и двухтомники; 3) состав украинского десятитомника, который я Вам вышлю. Я же лично хочу позаботиться об освежении состава, о том, чтобы взяты были вещи,

которые до сих пор в русских изданиях не печатались, а печатания, по-моему, стоят.— Вот так. Словом, свои материалы я в ближайшее время вышлю.

Крепко обнимаю Вас —

Ваш *М. Рыльский*

24 июля 1960 г.

269. ДО І. І. ПУЧКА

24 липня 1960 р. Київ

Дорогий Іване Івановичу!

Ні одній з моїх поезій, ні одному циклові не пощастило так, як «Голосіївській осені». Ви знаєте, що надруковано вже багато перекладів (серед них Коміссарової, Суркова, Смєлякова, Ушакова, Вишеславського...), а багато — в тому числі й непоганих — прислано мені в рукописах. Ясна річ, що я зараз не бачу реальної змоги десь вмістити Ваші, які вважаю хорошими і за які Вам дякую...

Ви вірно, але надто різко покритикували Віру Клавдіївну Звягінцеву [1] в своїй «репліці». Звягінцева якраз належить до дуже сумлінних перекладачів, хоч і припускає іноді такі недогляди, як оті, що Ви відзначили... З мовою українською вона, на жаль, знайома — ну, «шапочно», чи що (чи буває у жінок «шапочне» знайомство?). На місці редакції «Лит[ературной] газеты» я теж, признаюсь, не надрукував би Вашої «репліки». Такі зауваження можна робити тільки серед загального огляду — або тоді, коли мова йде про халтурника. А Зв[ягінцева] до списку халтурників не входять.

Щодо Вашої власної перекладацької роботи, то я, як тільки починатиметься якась така справа, постараюсь доконче притягти Вас до неї.

З привітом *М. Рильський*

24 липня 1960

270. ДО Т. І. ФРАНКА

24 липня 1960 р. Київ

Дорогий Тарасе Івановичу!

Щодо фабльо [1], то я не знаю людини, яка більше могла б порадити Вам у цій справі, як О. І. Білецький. Заглянув я до Большой Советск[ой] Энциклоп[едии] — там

дано тільки французькі джерела. Глянув до Брокгауза і Єфрона — те саме лихо... Словом — я тут безпорадний...

В кінці липня виїжджаю на два місяці з Києва. За цей час, напевне, вже прочитаю Ваш «Канівський замок» [2], бо мучить він мене, як гріх — м і й. А взагалі — у мене стільки роботи, цікавої, а ще більше нецікавої, однак обов'язкової, що «ніколи й почухатись»... Пробачте за вульгаризм. Ну — ніколи, скажімо, просто сісти та й написати якусь власну поезію, чи що, почитати, що хочеться, і т. ін. Отож не гнівайтесь на мене.

Ваш *М. Рильський*

Бажаю успіху в усіх Ваших літературних заходах.

М. Р.

24/VII 1960

271. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

26 липня 1960 р. Київ

Маруся, дорогая!

Да, неудачно «исправил» Вас Борис Александрович! Я ему это сказал, а он: «Она Вам об этом говорила?» — Я (смущенно): «Да». Он (возмущенно и не очень трезво): «Почему же она об этом не сказала м н е?» — Я не стал продолжать этот бесполезный разговор. Надеюсь, что в моем четырехтомнике, который запланирован Гослитом, переводам этим будет возвращена их первозданная свежесть (и правильность русск[ого] языка). А вообще,— не огорчайтесь. То ли еще с нами бывало!

Вы мне как-то прислали свои вырезанные из журнала прелестные стихи. Спасибо, но я же их, конечно, читал! Я выписываю много журналов — но, вообразите, чтение их занимает у меня не так много времени...

Целую Вашу трудолюбивую и нежную руку.

Ваш *М. Рыльский*

272. ДО УКРЛІТФОНДУ

29 липня 1960 р. Київ

До укрлітфонду

Ближчими днями Чернігівська музично-мебльова фабрика має надіслати закуплені мною піаніно та три бандури для с. Романівки. Прошу Вас по одержанні відповідно-

го повідомлення — я просив фабрику надіслати музінструменти на Вашу адресу — забезпечити одержання вантажу та доставку його на адресу: м. Київ, Сталінка, Радянська вул., № 7 — М. Т. Рильському.

Видатки, які виникнуть, я зараз же оплачу

З повагою

273. ДО ГОСЛИТИЗДАТА

30 липня 1960 р. Київ

Гослитиздат
Редакция литературы народов СССР

Статью А. И. Белецкого перечитал с прежним наслаждением. Кстати: новый вариант (я не очень ясно вижу это новое) сделан автором или редакцией?

По поводу отмеченных и вызывающих сомнения редакции мест я высказал свое мнение на полях. Так или иначе, статья должна быть окончательно пересмотрена самим автором, никакие правки без его согласия недопустимы.

Примечания, просто и изящно написанные, не вызывают возражений.

Удивляюсь вопросу о «смешении» греческой и римской мифологии. Да ведь это «смешение» — характерная черта самой поэмы Котляревского (Завес — а не Юпитер [1], но Венера, а не Афродита [2] и т. д.) и никакого «унифицированного варианта» здесь быть не может.

С приветом редакции —

М. Рыльский

30/VII 1960

274. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

30 липня 1960 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

На два місяці я випадаю із усякої роботи (майже) — перевтомився... Отже, тільки в кінці вересня повернемось до тувімських справ, а там — жовтень, всесоюзна нарада фольклористів у Києві, українська декада в Москві... Отже, по суті лише в листопаді я вернусь до нормальної літературної праці... Сподіваюсь, одначе, що за цей час

мої друзі-тувімчани [1] не дріматимуть... Хоч і вони, я знаю, завантажені різними справами...

Ваш *М. Рильський*

30/VII 1960

275. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

30 липня 1960 р. Київ

Дорогий Леоніде!

Я замотався остаточно — в справах більших і менших, а все потрібних — і це фатально відбивається на дорогій для мене справі: на словацькій (а далі чеській) антології. Стомився надзвичайно, серпень і вересень (до 20-го) буду відпочивати. А там — жовтень, у якому 1) всесоюзна нарада фольклористів (я читаю доповідь) і 2) декада в Москві... Отже, реально кажучи, зможу приступити до поновлення роботи аж у листопаді. Ну, що вдієш! В справі антологій нам хоче допомагати Г. П. Кочур [1] (він теж, як Ти, живе в Ірпені) — може б, тим часом він якусь підготовчу роботу й міг би виконувати?

Привіт — *М. Рильський*

30 липня 1960 р.

276. ДО А. С. МАЛИШКА

Кінець липня 1960 р. Київ

Дорогий Андрію!

Дуже я хотів би вирушити з Вами — днів на два — до Романівки. Найкраще б це зробити у вівторок. Але тому, що незабаром я рушаю в дальшу й довшу путь (у Сосницю), Миколі Петровичу [1] дано низку ділових доручень. Чи не можна було б — якщо в силі наша попередня розмова — поїхати Вашою машиною? Сповістіть мене про це в понеділок. Найкраще б — побачитись. Зранку (11—12 год) я буду в місті, постараюсь Вас побачити. А потім (якщо це мені не вдасться) радий буду Вас побачити в Голосієві.

Ваш *М. Рильський*

Привіт Любові Василівні.

А знамениті корчеватівські черви для поїздки — дуже потрібні!

277. ДО А. С. МАЛИШКА

4 серпня 1960 р. С. Мала Устя

Дорогий Андрію!

Живемо — я, Галя, Богдан, Андрій — у країні тиші, ласкавого неба й ласкавих людей. Незабаром приїде до нас і Йосипенко, який надасть нашим рибальським справам грандіозного розмаху. А тим часом ми з Богданом скромно ловимо на одному з озер — їх тут багато, всі вони весною заливаються водою з Десни, всі вони чудесні, всі вони майже безлюдні (дивина!) — пліть та окунів на пшенидю та на черви. Гігантів іще не попадалось, але є хороші «екземпляри» і улови загалом порядні. Учора поїхали (бо до «нашого» озера далеченько, і ми їздимо Богдановим «москвичем») надвечір, ночували під зоряним наметом, зранку ловили... непогано. А загалом — благодать. Качки (ще не налякані), кулики, чорногузи, чаплі, чайки-чібіси, що питали Асеєва [1] та його товаришів — «чьи вы», на що він та його товариші давали дуже мудру відповідь — «ничьи», а у лісі — горлиці, іволги, дрозди... Людей, повторюю, на берегах мало, але вчора один чолов'яга з віртуозністю вищого класу лаяв свою корову (єдино цензурний вислів був — «сука головата»). Коли я це пишу в саду, під яблунею, Галя варить на обід юшку з нашого улову, а Богдан її інструктує.

Недалеко від нас — Десна (600 кроків до неї, я вчора міряв), у ній лящі і всяка хижа риба, яка жде не дождеться наших донок з живцями...

Отже, раді будемо ми, коли Ви приїдете. Це село Мале Устя в семи кілометрах від Сосниці. Їхати треба через Чернігів. Дорога незла. Адрес: Чернігівська обл., Сосницький район, село Мале Устя, Андрієнку Миколі Федоровичу [2] для мене.

У музеї Довженка [3] ми ще не були, але будемо, звісно.

Міцно обнімаю Вас, низенький уклін Любові Василівні.

Ваш *М. Рильський*

4/VII. Діти кланяються. *М. Р.*

278. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

9 серпня 1960 р. С. Мале Устя

Дорогий Оттоне Семеновичу!

Шлю Вам привіт із тихого закутка, що зветься Мале Устя. Село хороше, мальовниче, ми добре тут відпочиваємо, рибалимо, весь день проводимо на повітрі. Справжній відпочинок, проте я встиг уже написати статтю про Прокоф'єва, яку привезу. Міцно стискаю руку. Кланяюсь Катерині Львівні[2]. Галя, Богдан, Андрій шлють привіт.

Ваш *М. Рильський*

9 серпня 1960

279. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

9 серпня 1960 р. С. Мале Устя

Дорогой Ваган Александрович!

Пишу Вам открыточку на телеграфе, где Богдан заказал разговор с Вами. Отдыхаем мы хорошо, ловим рыбу «с переменным успехом». Йосипенко до сих пор не приехал. Дети как будто довольны, я — безусловно. Конечно, успел уже написать статью о Прокоф'єве, но вообще отдыхаю от умственного труда. Крепко жму руку. Богдан, Галя, Андрей кланяются.

Ваш *М. Рыльский*

9 августа 1960

280. ДО Г. І. ВЛАДИКІНА

23 серпня 1960 р. Київ

Дорогой Григорий Иванович!

Как мне сообщил А. В. Борецкий, издание моего четырехтомника будет осуществляться в Москве, что я считаю правильным. В связи с приездом Б. А. Турганова в Киев мы вместе с ним окончательно установили состав 1-го, 2-го и 3-го томов. Таким образом работа теперь пойдет, по-видимому, без задержек. Практическую сторону ее берет на себя, как мы об этом с Вами условились, Б. А. Турганов. Относительно замены некоторых переводов свои соображения выскажет тоже Борис Александрович, разу-

мается, согласовав этот вопрос со мной и с Н. С. Тихоновым.

С искренним приветом

М. Рыльский

23 августа 1960

281. ДО Р. В. БАБІЙЧУКА

24 серпня 1960 р. Київ *24 серпня 1960 р.*

Міністру культури УРСР
Р. В. Бабійчуку

Високошановний Ростиславе Володимировичу!

Вважаю цілком справедливим і доцільним у зв'язку з декадою української літератури й мистецтва в Москві, що має незабаром бути, представити до нагороди одного з найстаріших, найталановитіших і найшановніших митців Радянської України, відомого співака М. В. Микишу. Заслуги Михайла Венедиктовича перед вітчизняною культурою Вам, Ростиславе Володимировичу, добре відомі.

З глибокою пошаною

М. Рильський

282. ДО М. М. ДАНИЛІНА

24 серпня 1960 р. Київ

Директору музгиза
Николаю Николаевичу Данилину

Глубокоуважаемый Николай Николаевич!

Рекомендую включить в план издательства [1] серьезный и обстоятельный труд известного украинского певца и педагога М. В. Микиши «Практические основы вокального искусства». Острая потребность в такой книге для советских преподавателей и певцов общеизвестная, а ценность книги М. В. Микиши, основанной на огромном практическом опыте и глубоких теоретических изысканиях, не подлежит сомнению.

М. Рыльский

283. ДО І. М. КОЦЮБИНСЬКОЇ

25 серпня 1960 р. Київ

Високошановна Ірино Михайлівна!

Я з дорогою душею зроблю все від мене залежне для вшанування пам'яті М. М. Коцюбинського [1]. Проте піднести клопотання про створення ювілейної комісії, яка безумовно буде створена (як, мабуть, і урядовий комітет), це справа Спілки радянських письменників України. Отже, передаю Ваш лист у Спілку, розуміється, цілком його підтримуючи.

Пропоную Спілці зв'язатися в цій справі і з Інститутом літератури АН УРСР. Сподіваюсь, що річницю буде гідно відзначено.

З пошаною

М. Рильський

25 серпня 1960

284. ДО Д. Д. КОПИЦІ

29 серпня 1960 р. Київ

Дорогий Давиде Демидовичу!

Обіцяного сім років ждуть,— я свою обіцянку виконав швидше. Отже, посилаю «дещицю» для декадного номера [1]. Радий буду, коли знадобиться.

З прив[ітом] *М. Рильський*

29 VIII 1960

285. ДО Ю. С. МЕЛЬНИЧУКА

29 серпня 1960 р. Київ

Дорогий Юрію Степановичу!

Посилаю Вам — на від'їзді до Гагр — сердечний привіт і вірш «Клятва» [1], що був, правда, надрукований у «Радянській освіті» — газеті, далекій за контингентом читачів і за специфікою від «Жовтня» [2].

Щодо «заявки» ... ох, не люблю я цього діла! А втім, може, щось і нашкрябаю вже на Чорноморському узбережжі.

З привітом

М. Рильський

29 серпня 1960

286. ДО М. Ф. ПОНОМАРЕНКА

29 серпня 1960 р. Київ

Шановний Михайле Федоровичу!

Я не думаю, щоб можливо було вставити в «Бібліотеку поета» твори К. Думитрашка[1] окремо. Вони могли б увійти до якогось збірного видання другорядних поетів XIX ст. Я не пригадую висловлювань Шевченка[2] про Думитрашка, але не зовсім певен, що Ш[евченко] був палким шанувальником Думитрашкової поезії. Ваша праця над спадщиною Думитрашка, зокрема встановлення авторства пісні «Чорнії брови», заслуговують, звичайно, визнання й подяки.

В Інституті мистецтвознавства (Кірова, 4) я буду тільки в 20-х числах вересня, найпевніше — після 25-го.

З пошаною

М. Рильський

29 серпня 1960 р.

287. ДО О. І. ПУЗІКОВА

29 серпня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иванович!

Считаю, что будет очень хорошо, если Гослитиздат включит в свой план интересную, волнующую книгу Павла Бейлина[1] (врача-хирурга и писателя) «Самое дорогое», которая вышла на 18 языках и имеет ряд взволнованных читательских отзывов из всех, можно сказать, концов мира. Бейлин живет и работает в Киеве, сведения о нем и его книге Вам будут, разумеется, посланы.

С приветом *М. Рыльский*

29 августа 1960 г.

288. ДО Д. Ф. ІЩЕНКА

30 серпня 1960 р. Київ

Товаришу Іщенко!

Пробачте мені, що свого часу нічого не написав Вам про Ваші вірші[1] — якось потрапили вони між моє море паперів та й довго там пролежали...

Вірші Ваші загалом досить вправні, хоча інколи накульгує в них розмір, частенько вживаєте Ви утерті ри-

ми — серед них і дієслівні — це не заборонене, звичайно, але в великій кількості справляє неприємне враження,— та й римуєте неточно, приблизно... А головне — і думки вірні, але загальновідомі, і образи та епітети непогані, та здебільшого не Вами знайдені, і почуття хороші, а вияв їх — малооригінальний... Пробачте за щирість — Ви ж, певне, на неї й сподівались...

Повертаю Вам Ваш зошит, де подекуди дозволив собі зробити зауваження олівцем. Загальна порада: будьте вимогливішим до себе і в змісті, і в формі...

Посилаю книжечку «Голосіївська осінь».

З привітом *М. Рильський*

30 серпня 1960 р.

289. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

2 вересня 1960 р. Гагра

Дорогий Богдане!

Доїхав я добре, тільки поїзд трохи запізнився. Між іншим, аеродром в Адлері розмито дощем, і він не приймає літаків. Тут пройшли великі дощі. Зараз чудесна погода. Мене зустріли на вокзалі Ліхтентул і директор будинку Уша Тарасович [1] (прізвища ще не знаю) і привезли на автомобілі. Я живу на 3-му поверсі. Кімната скромна, але приємна, з балконом, що відкриває вид на море. Море дуже близько, шкода тільки, що між будинком і морем — досить шумливе шосе. Старий корпус будинку, справді над морем. Його був зруйнував шторм, тепер його відбудовують. Сьогодні в пів на восьму ми з Ароном Яковл[евичем] [2] були вже в морі. Купання — чудесне! От би сюди Галю та Андрюшу! (Думаю, що й Льоля та Максим теж би не відмовились). Написав слово Максим і подумав про рибну ловлю. Директор обіцяє влаштувати цю справу, тільки каже: «Сазаны пахнут болотом»... Я сказав, що це нічого... Обіцяв показати і форельне місце. Словом, деякі перспективи є...

Статтю про Толстого [3] обдумував ще в вагоні, дуже хочеться її написати.

Напиши:

1) Як справи з «Волгою»? [4]

2) Чи передала Льоля пакета з листами й книжками Оттону Сем[еновичу]?

3) Чи передав Коля О[ттону] Сем[еновичу] «Дал[екі] небосхили» з написом Бронєвському? (Книжка у нього на сидінні.)

Обов'язково пошли того листа в справах упорядкування наших вулиць, який принесли мені з райвиконкому і який знаходиться у дяді Васі [5]. Там зазначено, до кого саме той лист.

Цілую Тебе і всіх. Пиши!

Тато.

2 вересня 1960

290. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

6 вересня 1960 р. Гагра

Дорогий Оттоне Семеновичу!

Посилаю свою статтю про Толстого. Дуже прошу передрукувати і передати один примірник в редакцію журналу «Всесвіт». Листи довго йдуть, а тому, очевидно, не варто посилати мені передрукований примірник, бо 19-го я маю звідси виїхати. А я, коли приїду, то поправлю той примірник, що залишиться у нас, і якщо треба буде, то передамо правлений примірник у «Всесвіт». Знаючи Вашу друкарську майстерність, я думаю, що в цьому не буде потреби.

Живеться мені добре, погода прекрасна, є цікаві люди, купаюсь щоранку (вдень не хочу, бо сонце дуже пече). Сьогодні їздив з Ліхтентулом та письменником Галіним [1] на озеро Ріцу. Чудово!

Привіт Катерині Львівні та Ваганові Олександровичу. Своїм пишу окремо, хоч досі не маю від них листа, одержав тільки телеграму від Жоржа.

Прикладаю лист до редакції «Всесвіту».

Ваш *М. Рильський*

6 вересня 1960

291. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

8 вересня 1960 р. Гагра

Милые Дейчики, дорогой Александр Иосифович и Евгения Кузьминична!

Пишу совершенно на авось, в надежде, что письмо застанет Вас в тот промежуток, когда Вы возвратитесь с Волги [1] и будете собираться в Гагру... Перед моим отъ-

ездом в Гагру Вы говорили по телефону с воскресшим Ваганом Александровичем * и обещали прислать мне письмо. Я виехал 30 августа и письма не получил. Впрочем, мои домашние и сами мне до сих пор не прислали никакого письма. Виновата, конечно, почта. Детгиз попросил меня быть редактором Вашей Леси[2], и я нагло согласился. Я буду в Москве, очевидно, 14-го октября (украинская декада),— а Вы, летучие голландцы, будете в это время в Гагре??? Во всяком случае, когда Детиздат вручит мне полную «Лесю», то я с нею расправлюсь, как это мне свойственно, по-зверски.

Здесь жарко, это правда, но хорошо. Ей-богу, хорошо, невзирая на шум, о котором — дальше. Купаюсь по утрам (в трогательном сообществе Арона Яковлевича Лихтентула),— это восхитительно! Это Дом писателей и большой дом (на 200 человек!), но писателей в нем, конечно, маловато. Есть, правда, даже чех (автор книги «Страна его внуков» или что-то в этом роде — фамилию забыл) и поляк (тоже не знаю фамилии), который разгуливает по дому и всей территории в белых, почти кисейных трусах. Это очень мило. Симпатией я успел проникнуться к Б. А. Галину, вместе с которым и Ароном Яковлевичем небезуспешно (в смысле полученной суммы удовольствия) ездил на озеро Рицу.

Вы жалуетесь на вертолеты[3] — это что! пустяки! Здесь и вертолеты (совершают постоянные рейсы на Сочи и на Адлер, даже, кажется, на Сухуми...), и безпрестанно пробегающие между нашим домом и морем автомобили, и поезда по другую сторону дома... Для творчества — все условия налицо. Но я не ропщу, написал для «Всесвіту» статью о Толстом (Льве), пробую даже кропать стишонки... О своей робинзонаде под Сосницей, где было два Робинзона — я и Богдан, а бедная Галя исполняла роль Пятницы,— расскажу при встрече. Если письмо застанет Вас в Москве и если Вы ответите мгновенно, то шлите в Гагру-Магру, а если... в общем, вернее писать на Киев, на городской адрес (Ленина, 68, кв. 70).

Целую вас, дорогие.

М. Рыльский

8 сентября 1960

---

* У меня сейчас секретариат: Ваган Александр[ович] и Оттон Семенович, поделившие между собою функции. О[ттон] С/еменович/ ведает корреспонденцией, а В[аган] А[лександрович], по его формулировке, «издательскими делами». Забавно!

292. ДО МИХАЙЛА МОЛЬНАРА

8 вересня 1960 р. Гагра

Дорогий товаришу Мольнар!

Радий був дістати від вас лист, який мені переслано на Кавказ, у Гагри, де я живу у Будинку творчості письменників. Радий, що Ви захоплені своєю роботою, такою корисною для наших народів. Щодо обмінного номеру «Народної творчості та етнографії» і аналогічного журналу Словацької Академії Наук, то, гадаю, це думка хороша. Треба буде цю справу обміркувати. Гадаю, що Словацький Ін[ститут] етнографії офіційно ввійде в листування з нашим Ін[ститу]том. «Словенських поглядів» я ще не бачив — вони, очевидно, у мене в Києві,— але сердечно дякую за їх надіслання. До Вашої монографії залюбки напишу вступну статтю, в основу якої покладу свою рецензію [1] — певна річ — позитивну її частину. Але зможу вислати статтю тільки на початку жовтня.

З привітом *М. Рильський*

8 вересня 1960 р. Гагра

293. ДО А. Н. САЛАХЯНА

11 вересня 1960 р. Гагра

Дорогой Акоп!

Пишу на бланке [1] не для торжественности, а потому, что вся бумага у меня сегодня вышла... Отвечаю сразу и на Ваше письмо, и на телеграмму Вашу и Смелякова, посланную сюда, в Гагру.

1. О Фефере я смог бы написать [2], но только после возвращения в Киев, т[о е[сть] в конце сентября или в октябре. Вас это устраивает?

2. О каком перенесении декады (украинской) идет речь? Мы здесь ничего не знаем, по-видимому, в октябре она не состоится. Между нами говоря, это меня мало огорчает.

3. 4-х — 8-ми строк для открытия номера, о которых Вы просите, п о з в о л ь т е м н е н е п и с а т ь. Я столько в жизни написал стихотворений, приуроченных к великим датам, что, кажется, уже больше к этому неспособен.

4. План декадного номера (который будет теперь 11-м) мне нравится. Он представлен сильными именами. Земляк [3] — хороший человек и писатель... Хорошо, что

появятся в «Дружбе» Вырган и Сенченко[4]. Вот кто такой В. Лозовой[5] — к стыду моему не знаю.

5. Спасибо за теплое слово о моих стихах. Недавно я послал «Небосклоны» Арагону[6]. Действительно, недурно было бы, если бы мои стихи о Франции прочитали французы... Правда, они не очень любят читать.

6. Инцидент с Пархоменко(м) будем считать исчерпанным. Остаюсь при своем мнении...

Бажаю Вам усього найкращого.

Привіт Вам і Я. В. Смєлякову.

М. Рильський

11/IX 1960

294. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

12 вересня 1960 р. Гагра

Дорогой Ваган Александрович, привет!

Из дому нет писем, кроме маленького делового письма Богдана,— из этого я заключаю, что все благополучно. Масенко[1] успел уже в два приема прислать мне рукопись своей новой поэмы[2], Йосипенко прислал письмо из Одессы...

Скоро увидимся — я предполагаю 19-го выехать. Тянет в Киев и под Киев!

Ваш *М. Рыльский*

12/IX 1960

295. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

12 вересня 1960 р. Гагра

Дорогий Богдане! (Пишу на бланках, бо папір вийшов, я не встиг купити). Сьогодні вранці написав до Тебе, а вдень одержав листи від Тебе, Килимника[1] і Глузмана. Отже, пишу вдруге. Радий, що у нас усе гаразд. Дивлюсь оце на море (пишу на веранді, над морем) і думаю, що колір Жоржикової машини не такий уже поганий. Понаписував тут дещо. От [тону] Сем [еновичу] послав уже статтю про Толстого, вірш для «Жовтня»[2] і вірш для «Колгоспн [ого] села»[3]. Є ще один віршик[4], хочу обробити і дати в «Вечірн [ій] Київ». Рішив не користуватись дозволом із Москви продовжити путівку і їхати 19-го. Я вже Тобі натякнув у попередн [ьому] листі, що мене, як завжди на курортах, тягне додому.

Сьогодні з письменником Галіним збираємось надвечір поїхати до Погребняка. Це таки далеко, чорт би його взяв! (Не Погреби[яка] звичайно!) У мене була Ольга Кирилівна [5] з листом від Петра Степ[ановича], була разом із жінкою проф[есора] Чеботарьова [6]. Саме те, як вона страшенно мене запрошувала («останетесь у нас ночевать» і т. д.) мене трохи, сказати б, охолодило. Ну, та головне не вона, а Петро Степанович. Із письменників тут є Ардаматський [7], сьогодні приїхав Каверін [8]. Був Сергій Васильєв [9], але полетів на похорон Панфьорова [10]. Я послав удові Панфьорова, Коптяєвій [11], телеграму. Є дуже симпатичний письменник з Уралу [12], забуваю його прізвище. Є — я, здається, писав уже — Тіпот [13], музкомедійний письменник. Знаменитостей мало, родичів і навіть неродичів — багато. Годують нас, як на мене, пристойно.

Дуже радий за Лесю [14], треба буде спеціально подякувати Іванові Трохимовичу [15]. Максимові молодшому і Андрієві я послав листи. Тарасика цілую окремо.

Цілую Тебе і всіх

Тато

12 вересня 1960

296. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

13 вересня 1960 р. Гагра

Дорогий Миколо Львовичу!

Скоро побачимось — я незабаром їду з Гагри до нашого Києва. Не встиг Вам вчасно подякувати за «сопроводилку» до рушниці [1] — так я зрозумів той лист із підписами дорогих товаришів, який був у Вас довгенький час «пропащою грамотою». Лист покладено до дорогих ювілейних сувенірів. Сиджу над морем, а мрію посидіти з Вами десь над ставком чи озером. У морські рибалки я не записався. А вірші ще потроху пописую, шановний товаришу посте. Десь читав рецензію на російське видання «Антології» — там роблять мені зауваження (що сусідять із похвалами) як упорядникові обох томів [2]. Ага! Згадав де! Це в «Вітчизні» [3], одному з останніх номерів. Хотів був протестувати в пресі, та за різною морокою не встиг. А може, ще не пізно? Порадимось, коли приїду. Бісові діти з Держлітвидаву таки підвели нас!

Обнімаю Вас міцно

Ваш *М. Рильський*

13/IX 1960

297. ДО М. Ф. МИЦИКА

14 вересня 1960 р. Гагра

Шановний Мирославе Федоровичу!

Оце нарешті, в час відпочинку, я прочитав вірші Вашого батька, які навмисне взяв із собою. Думка моя така: вірші варті уваги, дуже не хотілось би, щоб вони залишились у зошиті... Є між ними слабкіші й сильніші, оригінальні й менш оригінальні, але про опублікування спадщини Федора Мицика треба подумати кріпко.

Ви скаржитесь на байдужість людей — не знаю, до кого ви звертались. Але треба зазначити, що до віршів наші видавництва ставляться взагалі з великим упередженням («неходкий товар»), а мої особисті рекомендації часто на наших видавців не впливають, бо я зажив собі в цьому ділі слави «ліберала», «добряка», і т. п. (слава не зовсім вірна). До того ж у цьому році плани видавництва були цілком підпорядковані готуванню до декади українського мистецтва й літератури, що має бути в Москві восени.

Отже, коли вернусь до Києва *, то пораджусь із товаришами, поговоримо в поетичній секції Спілки письменників, і, гадаю, договоримось до чогось конкретного.

З пошаною

М. Рильський

14 вересня 1960 р.

---

* Це буде в 20-х числах вересня.

298. ДО Г. С. ФЕДОРЕНКО

14 вересня 1960 р. Гагра

Дорога Галино Сергіївно.

Оце на відпочинку в Гаграх прочитав Вашу п'єсу «Дубравка». Я обіцяв Вам сказати про неї правду. Постараюсь так і зробити, хоч це нелегко, бо правда моя буде для Вас, на жаль, неприємна. П'єса — примітивна, дійові особи пофарбовано тільки в дві фарби — чорну і світлу, все подане надто прямолінійно, «в лоб». Вся інтрига п'єси — з підслухуванням, заховуванням героїв за купцами, за вуликами і т. п.— дуже наївна. Мудрий дід, який кочує в наших п'єсах із одної в одну, «Дубравка», ніби позичена у Васильченка [1] — «На перші гулі»,— абсо-

лютно неправдоподібне «романтичне» оповідання діда, що брав участь у Жовтневій революції, а замолоду був кріпаком — виходить, що на час дії п'єси йому років 120,— все аж до щасливої розв'язки, сентиментальне і вигадане. Комізм, побудований на зовнішніх ефектах, не смішить... Ви, мені здається, не позбавлені якогось хисту до писання, але стоїте на невірному шляху. Чимало у Вас і мовних помилок. Деякі зауваження я поробив на полях рукопису, який вам повертаю. Бажаю Вам успіху в житті, у праці, прошу не гніватись на мою одвертість.

М. Рильський

14/IX 1960

299. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

15 вересня 1960 р. Гагра

Дорогой Ваган Александрович!

Наши письма разошлись в дороге. Вы удивляетесь, почему я не хочу продолжить свое пребывание здесь. Можно подумать, что Вы меня не знаете!

Чувствую себя превосходно. Вы ничего не пишете о своем здоровье — из этого я делаю заключение, что все в порядке.

Обнимаю Вас —

М. Рыльский

15 сентября 1960

300. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

15 вересня 1960 р. Гагра

Дорогий Жоржику!

Зелений колір — колір надії, а тому хай Тебе не бентежить колір Твоєї «Волги». Головне, що вона — «Волга» і, очевидно, в доброму порядку.

Галя пише, що у вас холодно. Я маю надію, що ще потеплішає, і ми позакидаємо вудки і в Романівський став, і в інші хороші місця *. Пише також Галя, що Максим робить успіхи в науці — молодчага! Спитай його, чи він хоче чмаю.

Сьогодні в мене день вимушеного сидіння на веранді, що виходить просто на море: дощ! Тут я бачив такі кінокартини: «Эхо», «Меч и роза», «Вдали от родины», «Сказка о двенадцати очках», «День первый и

день последний». «Смесь», як говорив дядько Темен Пальоха у Сваром'ї про невдале полювання. Цього Семена описав колись Антоненко-Давидович [1]. До речі — чи читали ви в «Лит[ературной] газете» за 13-те вересня наш колективний лист [2] про охорону козацьких могил у Берестечку?

«Дотошный» Оттон Семено[вич], мабуть, не пропустив цього листа, але я про всяк випадок зробив вирізку.

Цілую Тебе, Льолю, Максима, привіт Наталії Октавіанівні та Георгію Касьяновичу.

М. Рильський

15/IX 1960

На цей лист, розуміється, не варто відповідати, бо я приїду, мабуть, разом з ним чи й раніше. *М. Р.*

Пишу на «міську» адресу, бо не знаю точно, де ви зараз більше перебуваєте.

---

* Про мої риболовні спроби — невдалі абсолютно — я писав Богданові.

301. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

16 вересня 1960 р. Гагра 16 вересня 1960 р.

Дорогий Оттоне Семеновичу!

Прекрасний переклад Коміссарової я одержав [1], але пишу їй, що послав оригінал і в моск[овський] відділ Спілки (для «Дня поэзии»). Можливо, що ця річ піде і в «Нов[ом] мире», і в «Дне поэзии» (в ріан[их] перекладах)... Коміссарова цю справу з'ясує. Пишу їй, щоб переклад «Вогнів» послала мені в Київ.

Прикладаю відповідь І. І. Стебунові [2] — гадаю, що вірну. Прошу Вас покласти її в конверт і послати Іллі Ісаковичу.

Цей мій лист, мабуть, прибуде в Київ одночасно зі мною.

Обнімаю Вас, усім поцілунки і привіти.

М. Рильський

302. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

16 вересня 1960 р. Гагра Гагра, 16 сентября 1960

Милая Маруся!

Ваш перевод моего «В тени жаворонка» очень хорош. Но тут возникает одно затруднение. Дело в том, что под-

линник этого стихотворения послан мною в июне в бюро секции Московск[ого] отделения Союза писателей, для альманаха «День поэзии». Получается какая-то неувязка... Вам, вероятно, легче будет разобраться, как тут быть. Возможно, что «Жаворонок» (в разных переводах) может появиться и в «Дне поэзии», и в «Новом мире». Поговорите, пожалуйста, с редакциями.

Меня радует, что Вы будете переводить «Огни». Затея А. Г. Дементьева («перекличка поэтов») мне очень по душе. Хорошо, если и Вы примете участие в этой перекличке.

Всегда мне отрадно бывает получить от Вас весточку, даже неделовую. «Огни» присылайте в Киев, куда я 19-го выезжаю из Гагр (или из Гагры).

Привет от моря и солнца упорной северянке, костромичке.

Всегда Ваш

М. Рыльский

303. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

17 вересня 1960 р. Гагра

Маруся милая!

Шлю вслед своему письму второе, короткое до предела: исправьте, ради бога, в 14-й строке «Тени жаворонка» осок на осин![1] (Осика — осина).

Целую Ваши трудолюбивые ручки.

М. Рыльский

А. Дейч жалуется, что с «Над Дніпром» еще не все сделано. Так ли это?

М. Р.

17/IX 1960

304. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 вересня 1960 р. Гагра 18/IX 1960

Милые Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

Получил Ваше письмо почти накануне отъезда «от прекрасных здешних мест», т. е. вчера, 17-го,— а отбываю я в Киев 19-го. Питаю твердую уверенность, что застану в Киеве хорошую погоду, бабье лето.

О деле:

1) «Ломикамень» прочитаю с радостью. В отношениях с издательством пусть это называется редактировать, но в отношениях с Вами, дорогой Александр Иосифович, этот глагол не подходит. Скажем лучше так: прочту внимательно.

2. Марусе Комиссаровой я писал по поводу ее перевода одного моего стихотворения и при сей верной оказии ввернул словечко о том, что Александр Иосифович, мол, огорчается по поводу ее неаккуратности в отношении Олеся.

3. Ну, разумеется, к приезду своему в Москву «Ломикамень» я прочту и привезу.

Жаль, что скумбрия, которую привез из Одессы Йосипенко, не дождется меня в Киеве, а икра астраханская[1] достанется профану Борецкому.

Я здесь предпоследний день, завтра «рушаю» в Киев старомодным, но верным способом: поездом. Вчера был выезд небольшой компанией в горы — с бочонком вина, двумя видами шашлыка, цыплятами табака. Было очень мило. Сегодня уже побывал в море, т[о] е[сть] искупался вместе с верным моим спутником Лихтентулом, которому передал Ваш привет и который Вам «обратно» кланяется. Здесь я хорошо отдохнул и хорошо поработал. Написал статью о Толстом для «Всесвіту» и ряд стихотворений. Вагап Ал[ександрович] прислал мне первый экземпляр моей новой книжки «Зграя веселиків». Шикарное издание!

Цулую Вас обоих крепко.

Всегда Ваш *М. Рильский*

305. ДО Т. Г. МАСЕНКА

Не пізніше 19 вересня 1960 р. Київ

Дорогий Тереню Германовичу!

Ваша поема[1] мене схвилювала. Не знаю, що скажуть наші редактори, видавці, «літи»... Тема важлива, тема людська. В оповіданні співачки[2] чується правда. Здається мені тільки, що подекуди Ви трактуєте справу надто прямолінійно, «в лоб», і, може, не треба звалювати все на одну особу. (Правда, в інших місцях Ви говорите про Берія та його помічників.) Словом — словом, треба ще попрацювати і подумати. Подумати не тільки над окремими місцями, але й над усією концепцією

поеми. Так мені здається. І порадитись. «Моє слово не королівське», як говорив Саксаганський. Я кепський порадник у справах історичних (а Ваша поема, слава бобу, вже історична) і особливо цензурних.

Повертаю рукопис (чи машинопис) із кількома зауваженнями на його берегах, здебільшого дріб'язковими.

Привіт!

М. Рильський

306. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

22 вересня 1960 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Найближчими днями подам рекомендацію для Вашого вступу до Спілки письменників і поговорю про Вас із товаришами. Бажаю Вам щастя і здоров'я, всім попельнянам — привіт.

М. Рильський

22 вересня 1960

307. ДО М. Я. РУДИКА

24 вересня 1960 р. Київ

Дорогий Миколо Яковичу!

Скажу зразу і прямо: у Ваших віршах, що Ви прислали мені, я відчуваю безперечну поетичну здібність. Розміри цієї здібності не берусь поки що визначити. Ви володієте формою, у Вас є свіжість в образах, епітетах і т. ін. Я порадив би тільки уникати таких манерних «красивостей», як «океанно-шалена любов», «сонячна нестяма», «вип'ю з губ твоїх вогні». Дбайте про поширення свого поетичного виднокругу, про чіткість і простоту вислову. Посилаю Вам свою книжку «Труди і дні». Бажаю щастя.

М. Рильський

24/IX 1960

308. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

26 вересня 1960 р. Київ

Директорові Інституту літератури
ім. Т. Шевченка АН УРСР
академіку О. І. Білецькому

Високошановний Олександре Івановичу!

Спасибі за запрошення взяти участь у X шевченківській конференції. Повідомлення на тему «Жіноча» лірика Шевченка» подам [1] у жовтні цього року. Тез не мав змоги свого часу вислати, бо вони у мене точно сформулюються тільки після того, як доповідь буде готова.

З пошаною
М. Рильський

309. ДО Є. М. БУДНИЦЬКОЇ

26 вересня 1960 р. Київ

Шановна Єво Матвіївна!

Ви добре робите [1], що не складаєте зброї. Ваша поетична здібність — можливо, не дуже широкого діапазону — не викликає у мене сумніву. Не знаю, як Ваші справи у в[идавницт]ві «Радянський письменник», не берусь добитись видання вашої збірки в ближчому часі, бо загалом видавництва вважають вірші «неходким товаром», але попробую дещо з присланих Вами речей улаштувати в наших періодичних виданнях.

З привітом
М. Рильський

26/IX 60

310. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

26 вересня 1960 р. Київ

Дорогие Александр Йосифович и Евгения Кузьминична!

Я, черт побери, написал в Гагре не одно [1], а восемь стихотворений [2], и все они, конечно, потрясающие. Посылаю их Вам как бы в продолжение нашего разговора...

Свои фото я вышлю [3] (Ваган А[лександрович] вышлет) в конце недели — послезавтра буду специально сниматься. Шлю Вам свою «суммарную» декадную книжку [4], название которой я позичив у старика Гесиода [5].

«Веселики» — действительно твердый орешек[6] для переводчика. Пока что стихотворение «Зграя веселиків» перевел Турганов, и оно пойдет в «Дружбе народов». Орешек, однако, не разгрызен, а оно пока что идет под стереотипным заголовком «Журавлиная стая». Книжку Вам пока выслать не могу, потому что у меня единственный экземпляр (было два, но один у меня выпросил внезапно заболевший пристрастием к коллекционированию сигнальных экземпляров Жорж. У него, кстати, есть сигнальный «Разгром» Фадеева[7] — не первое, конечно, издание — с авторской надписью). А гагрские или гагринские свои шедевры надеюсь почитать также Вам в Москве (во время сессии Верх[овного] Сов[ета], которую Вы наметили на октябрь, или же во время декады, которая, по-видимому, т а к и будет в ноябре). Целую Вас обоих крепко. Мануарцы и архонты кланяются[8]. Передайте привет Борецкому и всем, кому надо.

Смерть Галкина[9], да такая неожиданная, меня опечалила. К Александру Ивановичу[10] пока не решаюсь поехать, но и забирать у него «Ломикамень» (Saxifraga) сейчас как-то неловко. Погодим немножко.

Ваш *М. Рыльский*

20/IX (накануне «Дня мира»[11]) 1960 г.

311. ДО І. М. ГАРКУЦЕНКА

26 вересня 1960 р. Київ

Шановний Іване Матвійовичу!

Я маю намір подарувати[1] романівському клубу піаніно і три бандури. Прошу Вас прислати за цими інструментами автомашину в п'ятницю 30 вересня. Шофера буде супроводжувати Петро Рильський. Інструменти знаходяться у мене на дачі (Сталінка, Радянська вул., № 7). Сам я з кількома товаришами прибуду для вручення свого подарунку в суботу першого жовтня. Вручення найкраще влаштувати ввечері, в клубі, після роботи. Про те, хто зо мною приїде, дам телеграму.

З привітом *М. Рильський*

26 вересня 1960

312. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

27 вересня 1960 р. Київ

Дорогая Маруся!

Спасибо за хорошее Ваше письмо, написанное на почте, где Вам «никто не мешал». Бывает ведь так, что поэт находит уединение и тишину среди человеческого шума...

Спешу «авторизовать» Ваш перевод «Огней. Буду очень рад, если вслед малышкинскому «Огоньку» [1] и моими «Огнями» вспыхнут огни Бровки [2], Чиковани [3], Прокофьева, Ваш. Это ведь будет чудесная перекличка огней!

Относительно Вашего перевода — мелкие замечания:

1) Стр. 1. Копыленко или не склонять, или склонять «по Гроту» — «как колесо» (т. е. Копыленко, Копыленка, Копыленку и т. д.)

2) Стр. 2. «С Нагнибедою ладить мне таган». М[ожет] б[ыть] лучше — нам (т[о] е[сть] не только вдвоем...)

3) Стр. 3. «Что русский Исаковский, написал». Можно, конечно, и так, но у меня это почти цитата из Малышко [4]: «Ту, що Ісаковський написав». М[ожет] б[ыть] — вот ту, что Исаков...? «Русский Исаковский» — во-первых, слишком «в лоб» (Дружба народов»), а во-вторых — звучит тяжеловато. Впрочем, смотрите сами.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

27 сентября 1960 («День мира»)

Не совсем удачной кажется мне строка последняя на 1-й стр. «Пусть Копыленко [5] страсть владеет нами»: нечетко и, пожалуй, вычурно. *М. Р.*

313. ДО РЕДАКЦІЇ «ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЗЕТИ»

27 вересня 1960 р. Київ

До редакції «Літературної газети»

У номері «Літературної газети» за 27 вересня ц[ього] р[оку] надрукована стаття Тетяни Глушкової «До серця братнього народу». У цій грунтовній статті, присвяченій Антології української поезії російською мовою, що вийшла у виданні Гослитиздата 1958 р. і має вийти додатковим тиражем до майбутньої декади української літератури і мистецтва в Москві, повторюється, на жаль, одно непорозуміння, що мало місце і в інших відгуках на «Антологію» в наших періодичних виданнях. Мова йде про слова: «упорядник обох томів поет-академік М. Риль-

ський». До цього невірного твердження спричинився недогляд працівників видавництва, які справді у виданні 1958 року поставили на звороті титульної сторінки обох томів: «Составитель М. Ф. Рыльский». Одначе в кінці II тому видавництво зробило таку вклейку: «Исправление. На обороте титула неправильно указана фамилия составителя тома. Следует читать: «Составитель 2-го тома Н. Л. Нагнибеда. Антология украинской поэзии, т. 2».

Звичайно, ми з М. Л. Нагнибідою солідарно відповідаємо за обидва томи «Антології». Одначе в інтересах справедливості я повинен довести до відома громадськості, що упорядник другого тому — не я, а М. Л. Нагнибіда. Прошу надрукувати цей лист на сторінках Вашої шановної газети.

М. Рильський

27/IX 1960

314. ДО Р. В. БАБІЙЧУКА

27 вересня 1960 р. Київ

Міністрові культури УРСР
Бабійчуку Р. В.

Високошановний Ростиславе Володимировичу!

Пересилаємо Вам лист І. І. Стешенко [1]. Я переконаний що перекладати російські тексти в драмі Старицького недоцільно і навіть недозволено. Це — втручання в твір класика, який, розуміється, знав, що і для чого робить. Прошу Вас, Ростиславе Володимировичу, зацікавитися цією справою, щоб не припущено було прикрої помилки.

З пошаною
М. Рильський

315. ДО Ф. Г. ІСАЄВА

28 вересня 1960 р. Київ

Дорогий тов. Ісаєв!

Роботи у мене по саму зав'язку, а проте — висилайте «Прометея» [1], попрацювавши, проте, над збіркою так, як радить видавництво. Самокритичність — одна з необхідних рис художника. Найкраще — пліть в адрес в[идавництв]а, написавши при тому, що я погоджуюсь редагувати книжку [2].

Якщо Ви хотіли б сказати Зубару (чи Зубарю) Віктору (він ще досить молодий, працює чи працював фельдшером), то даю його адресу (боюсь тільки, що вона застаріла): Чернівецька обл., Кіцманський район, с. Витилівка. Ів. Хоменком[3] ближче зацікавлюсь. Його книжку «Дуби не хиляться» маю[4]. Шлю Вам свої «Труди і дні». Привіт!

М. Рильський

20 вересня 1960

316. ДО А. С. МАЛИШКА

29 вересня 1960 р. Київ

Дорогий Андрію!

Справа стоїть так: узавтра, в п'ятницю, мають із Романівки прислати грузовик за піаніно, отже, думка в суботу цей струмент («грало», як казав Щоголів) передати клубові.

Але незалежно від того, чи буде це вручення (на яке гадаю залучити кобзаря Перепелюка[1] — Козак[2] їде в Ксаверівку на відкриття будинку клубу), ми з Богданом проектуємо рано-вранці в суботу рушити до Романівки, щоб у цей день і зранку в неділю порибалити. Має ніби їхати і Йосипенко. Отже — чи приєднуєтесь Ви до нас, як ми про це прелімінарно говорили? Дайте відповідь через Миколу Петр[овича][3], а якщо він Вас не застане, то подзвоніть, будь ласка, Вагану Олександровичу (тел. 4-90-30) — я завтра буду на Леніна тільки о 3-й годині.

Ваш *М. Рильський*

29/IX 1960

317. ДО С. К. БИСИКАЛА

30 вересня 1960 р. Київ

Шановний тов. Бисикало!

Не знаю, що Вам і порадити відносно видавництва, де могла б бути надрукована Ваша книжка. Справа в тому, що буквально сьогодні вийшла у в[идавницт]ві «Радянський письменник» книжка про мене Андрія Малишка[1]. Звичайно, за своїм характером це щось інше, ніж Ваша наукова праця[2],— а проте, гадаю, незручно знову вдаватися в «Р[адянський] п[исьменник]». Може, звернутися

через Інститут літератури АН УРСР — до видавництва нашої Академії. «За» Вашу книжку говорить те, що вона — безгонорарна. Це в[идавництв]а люблять. У всякому разі, треба порадитись із інститутом.

З пошаною й привітом

М. Рильський

30 вересня 1960

318. ДО М. Д. ДЕРКАЧ

30 вересня 1960 р. Київ

Шановна Маріє Дем'янівна!

Спасибі за Ваш люб'язний лист [1] і за відомості про переклади з чеської мови. Я маю комплект ЛНВісника [2] і, коли треба буде, використаю Вашу бібліографію (картки). Загалом же ми (гурт поетів) будемо робити Антологію чеських поетів у нових перекладах. М. Славинський [3], хоч і зв'язаний з Л[есею] Українкою особистим приятелюванням та спільною працею, перекладачем був не першорядним. Передайте, будь ласка, мою подяку тому Вашому знайомому, що рився в Віснику задля мене.

Про цінний, безперечно, архів Роздольського [4] цими днями була розмова в нашому Інституті.

Я постараюся цю справу прискорити.

З пошаною *М. Рильський*

30/IX 1960

319. ДО М. І. РУДНИЦЬКОГО

30 вересня 1960 р. Київ

Дорогий Михайле Івановичу!

Спасибі за хороше слово [1] про «Украдене щастя». Ви краще, ніж будь-хто, розумієте, з яким трепетом брався я перекладати прозу Франка на віршовану мову. З трепетом думав я й про те, що оперу буде показано не де-небудь, а — у Львові. Коли опера, музику якої я чув тільки у фортеп'яновому виконанні Ю. С. Мейтуса — правда, він і співав усі партії «композиторським» голосом,— пройшла, як-то кажуть, з успіхом, то цьому надзвичайно раді і Ю. С. Мейтус, і я. Наші інститутські музикознавці

дуже хвалять оперу і виставу. Дай-то боже милий, щоб Ваші прогнози про дальшу долю «Щастя» — пробачте незумисний каламбур — здійснились.

З сердечним привітом

М. Рильський

30 вересня 1960 р.

320. ДО ВІДДІЛУ ЛІТЕРАТУРИ І МОВИ АН СРСР

10 жовтня 1960 р. Київ 10 октября 1960 г.

В отделение литературы
и языка АН СССР

Полагаю, что проведение в Москве сессии ОЛЯ, посвященной Т. Г. Шевченко, совместно с Отделением общественных наук АН УССР,— весьма желательно. Программа сессии тоже представляется мне удачной. Что касается моего выступления[1] на сессии с докладом «Шевченко — поэт», то здесь я чувствую себя в несколько затруднительном положении. Дело в том, что у меня есть печатные статьи (не одна!) на эту тему — боюсь, что мне придется повторяться. Писать же совершенно новый доклад я просто не чувствую себя в состоянии. Если организаторы сессии найдут возможным использование мною старых материалов — конечно, с привлечением новых,— то я с удовольствием выступлю на сессии.

Академик *М. Рыльский*

321. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

11 жовтня 1960 р. Київ

Дорогий Оттоне Семеновичу!

Посилаю статтю для «Огонька»[1], по яку до Вас мав звернутись Дмитро Максимович Прикордонний[2]. Буде дуже добре, коли т. Прикордонний дасть нам іще відстрочку — змогу передрукувати статтю. Крім того — дуже прошу зв'язатися в нашому Інституті з Іваном Федоровичем Ляшенком або з Андрієм Івановичем Гуменюком[3] (тел. 9-34-54) і уточнити для статті назву оркестру[4] народних інструментів на Тернопільщині та його керівника (Зуляк, здається,— а ініціали?). Здається, це оркестр Мельнице-Подільського району, але я не певен.

Крім того — будь ласка, передрукуйте і передайте через Миколая Петровича мій лист у справі Міщенко (Інститут економіки), бо я десь подів той примірник, що Ви мені дали.

Ваш *М. Рильський*

11/X 1960

322. ДО О. О. ГОВОРОВА

11 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Саша!

Ваше путешествие, оказывается, неожиданно прервалось. Жаль... хотя, по-видимому, дома Вы оказались очень нужным. Надеюсь, что о плавании своем Вы расскажите поподробнее при встрече. Может быть, Вы будете в ноябре, во время декады украинской литературы и искусства, в Москве? Если да, то, конечно, увидимся.

Я с Богданом (сыном), Галей (невесткой) и Андрюшей (внуком) жили летом, дней 20, в селе Малое Устье, под Сосницею, родиной Довженко. Удили рыбу и жили почти дикарской, прелестной жизнью. Потом я отдыхал в Гагре; в Доме писателей, каждый день купался. Это тоже было чудесно. Теперь я в Киеве, чувствую себя бодро, несмотря на разного рода нужные (редко) и ненужные заседания и всяческую суету. Наступила поистине золотая осень, лес восхитителен. У меня на столе стоит букет из сухих листьев, соперничающий с пышными — последними розами из ботанического сада.

Крепко жму руку, желаю здоровья Вашей маме и братишке, прославленному Вами сорванцу. Шлю Вам свою «итоговую» (надеюсь, что это не последний итог) книжку «Труди і дні».

Ваш *М. Рильський* («батько») [1].

11 октября 1960 г.

323. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

11 жовтня 1960 р. Київ

Дорогие Александр Иосифович и Евгения Кузьминична!

В день Веры [1] и т[ому] под[обное] — я на именинах у племяницы Любы — тоже выпил, но в меру. Вообще веду себя образцово. Даже с Лихтентулом в Гагре мы были близки к идеалу.

Журавлиная стая, как это и бывает у настоящих журавлей, пока выслала только разведчика — сигнальный экземпляр. Даст бог, когда-нибудь будет и тираж, а во всяком случае — авторские экземпляры для друзей.

Ирине Вильде я подарил [2] не портрет Кобылянской [3], а резную тарелку с портретом Ивана Франка. Когда будет издаваться фольклор обо мне, то придется дать это примечание. Впрочем, точно не помню — может быть, я только хотел, чтобы на этой тарелке был Франко, и подарил просто тарелку без портрета...[4] Мнения комментаторов расходятся. Тарелка стоила несколько меньше 20 000 долларов.

Разумеется, пускай Евгения Кузьминична вышлет мне дубликат Саксифраги! [5] Александр Иванович не только в депрессии, но и болен. Я у него не был, хотя, конечно, должен быть. Утешитель я плохой, куда мне до горьковского Луки! [6]

Вообще ни на какого Луку, в том числе и Варковского [7], я не похож! (Простите, Женя. Вы, конечно, не знаете, кто такой Барков и тем более, кто такой его Лука).

Договор с Детгизом я подписал. Как только получу «Ломикамень» — немедленно «удобрю» его [8], за чем последует быстрое «редактирование», от которого я ничего, кроме удовольствия, не жду.

Как Вы увидете из прилагаемого «Запрошення», мы отпраздновали 70-летие и 50-летие Попова [9]. Почтенный юбиляр в заключительном слове называл своих учителей, начиная с Лободы [10] и Перетца [11] и кончая Николаем Калинниковичем [12] и товарищей, среди которых он назвал некоего Дейча. Потом этот весельчак закатил в ресторане «Москва» банкет на 80 с лишним персон. Тамадой был Крижанивский, по поводу чего я процитировал Тычину [13]:

Хай Степан — усі гукнули —
За отамана буде!

Я ушел рано, в разгаре пира, который, говорят, затянулся далеко за полночь. Не люблю пьянства!

Архонты мои уживаются, хотя их взгляды на жизнь и обязанности диаметрально противоположны. Мануарцы живут в добром здравии. Те и другие Вам кланяются. А я целую.

М. Рыльский

11 октября 1960

Я поразил О. С. Глузмана, сообщив ему (то Мейлаху[12]), что у Толстого в его почте была категория писем с отметкой БО (без ответа). Оттон Семенов[ич] считает, что это нехорошо. Он полагает, что всем графоманам, сумасшедшим и вымогателям надо отвечать.

324. ДО О. Г. КРАВЧЕНКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Александр Григорьевич!

Спасибо за хорошее мнение[1] о моем стихотворении «Поэтическое искусство». Я знаю, два русских перевода[2] этого стихотворения, из которых один — Максимова — недавно напечатан в «Известиях»[3]. Ваш перевод, к сожалению, слаб. В нем искажены некоторые мысли и образы, кое-где (напр[имер], во второй строке) нарушен размер. О каком «оплоте» в «сердце чистом» идет речь? Я говорю, что дельфин не знает, почему он появляется именно вот в этом месте, а Вы переводите, что «он один знает» причину своего появления! По-видимому, к переводческому делу Вы еще (будем думать, что еще) мало подготовлены.

«Слово правды» вряд ли может быть напечатано. Оно малооригинально и слабо по форме. Кроме того, не очень удачно выражение: «Хрущов — всесвітній Правди голова». Слово экспромт пишется через м, а не «экспронт».

Не сердитесь за мои, быть может, резкие слова. Я думаю, что должен был написать их.

М. Рыльский

11 октября 1960

325. ДО Ю. І. НАЗАРЕНКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Дорогий Юрію Івановичу!

Спасибі за лист 8.X і цікаві в ньому відомості. Тепер щодо святкування пам'яті Шевченка в міжнародному масштабі. Я був одним із тих, хто першим в урядовому комітеті запропонував святкування річниці народження Шевченка, а не смерті.

1. Загальна настанова у нас на відзначення днів народження. Святкування 50-ліття зі дня смерті Льва Толстого — виняток. Одначе і це святкування не матиме міжнародного характеру.

2. І це головне. Ми не підготовлені до святкування в 1961 році: *а*, не вийдуть, не можуть вийти VII, VIII, IX, X томи академічного видання Шевч[енка] — художня спадщина. Вони підготовані нашим Інститутом і музеєм Шевченка, але різні утруднення, про які Вам може розповісти В. І. Касіян або Б. С. Бутник-Сіверський [1], унеможливили вихід цього видання, яке взагалі страшенно затяглося до 1961 року. *б.* Явно потрібне нове повне видання Ш[евченка] російською мовою — в нових перекладах — дотеперішні зазнали, як Ви знаєте, суворої критики, яку я особисто не зовсім поділяю. Зробити це до 100-річчя зі дня смерті поета — неможливо. *в.* Треба підготувати справжні хороші видання французькою, англійською, німецькою — правда, є переклади Бехера [2]...—, італійською та іншими мовами, а то досі іноземцям, по суті, доводиться вірити нам на слово, що Шевченко — великий поет. Справа ця вимагає часу — і грошей. Не знаю, як воно буде з грішми, але час до 1964 р.— більш-менш реальний, а до 1961 р.— ні. Приклад із ювілеєм Франка показав, що квапливість тут не годиться. Адже цей ювілей тільки номінально був міжнародним. Добре, звичайно, що ім'я Франка записане в анналах Ради Миру, але належного розголосу творчість Франка у зарубіжних країнах не дістала.

Разом з тим я належу до тих, хто вважає, що 100-річчя з дня смерті Ш[евченка] треба якнайширше відсвяткувати в українському та всесоюзному масштабі, запросивши на нього і іноземних гостей — дуже бажано — поетів-перекладачів.— Як воно буде — не знаю, але знаю, що М. П. Бажан це питання підняв.

З сердечним привітом *М. Рильський*

11 жовтня 1960 р.

В Гослитиздате має вийти «Лирика Шевченка» за редакцією Дейча і з моєю передмовою. Ідею — «Кобзар» і портрет чи бюст Шевченка — у кожну хату, я гадаю, буде здійснено. *М. Р.*

Отделение литературы и языка АН СССР має провести 1961 р. Шевченківську наукову сесію разом з Відділом суспільних наук АН УРСР. «Назар Стодоля» Данькевича — лібретто Предславича — уже поставлений Харківським оперним театром. Це — теж подарунок до сторіччя.

326. ДО П. О. СЛІПЧУКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Дорогий товаришу Сліпчук!

Я не пригадую у себе такого вірша, як той, на який П. Батюк[1] написав музику — «У дружбі вічній». Думаю собі: невже я міг написати, що с е л а (середнього роду) — с и н и (чоловічого роду)? і що значить — «села — сини дружби»? Невже я колись, у якомусь потьмаренні, написав «неудобочитаемый» і нехудожній рядок: «орденами славсь, Вкраїно»? Якщо припустити, що таке було, що я твердив, ніби «праця в нас тепер єдина» і що доводив, буцімто машини й трактори — результат возз'єднання України, то це дуже сумно. І ще сумніше, що на такий вірш написав товариш Батюк музику.

А насправді мій вірш, який «поклав в основу» тов. Батюк, зветься «Пісня про братерство», і звучить він так:

Надійшла весна весела,
Закипіли в праці села,
Розшумілися лани.
Разом ворога бороли,
Разом вийдемо на поле,
Праці й вільності сини!

Гей, від Дону за Карпати
Пісню єдності чувати,
Братства вірного слова!
Проти ворога лихого
Подала нам допомогу
У криваві дні Москва.

А тепер у праці мирній
Помагають друзі вірні,
Шлють верстати й трактори,
Бо єдина ми родина,
Бо Росія і Вкраїна —
Нерозлучні дві сестри.

Шле привіт свій рано-вранці
Наддніпрянець наддністрянцю,
Харків Львову шле привіт,
Щоб жили ми, щоб цвіли ми,
Щоб садами ще й рясними
Цвів навколо вільний світ.

(1948 р.)

Коментарії зайві!

З привітом *М. Рильський*

11 жовтня 1960

327. ДО Й. М. ФЕДЮРКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Йосипе Максимовичу!

Ваші вірші сердечні й прості. На жаль, їм бракує оригінальності, свого, нового,— хоч натяки на це «нове» я бачу, скажемо, в вірші «Відчуваю я, що скоро...». Вам 28 років, важко говорити з Вами як з молодим «початківцем». Формально спроби Ваші досить гладенькі, але — не більше, на жаль. Здається мені, що Ви могли б писати для дітей. Крім того — раджу попробувати себе в прозі. Ви живете у Львівській області — чи не зв'язувалися Ви з журналом «Жовтень», при якому, гадаю, є літературне об'єднання.

Відчуваю, що сказав Вам мало і, може, не те, що треба. Не хотілось би, щоб Ви втратили свою мрію. Але й подавати Вам надії, які можуть не справдитись, теж не хочу.

Бувайте здорові і не майте на мене гніву.

М. Рильський

11 жовтня 1960 р.

328. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 жовтня 1960 р. Київ

Дорогие Дейчики!

Поздравляю с возвращением на брега Алфея [1]. Вы, конечно, уже получили мое письмо, где я прошу выслать мне «Ломикамень». Итак — жду.

Перевод Максимова мне тоже понравился, но — Йосипенко разбранил его, в особенности за конец, где Максимов явно не понял, а во всяком случае не передал моей мысли. Стихотворение мое было напечатано в любимом мною органе — «Вечірньому Києві». Поскольку Вы этого почтенного издания не получаете, а у меня нет под рукой газеты, выписываю Вам эту свою скрытую полемику с Верленом и почти явную поддержку Горация [2] и Буало [3]:

Лише дійшовши схилу віку,
Поезію я зрозумів.
Як простоту таку велику,
Таке з'єднання точних слів.

Коли ні марній позолоті,
Ні всяким викрутам тонким
Немає місця, як підлоті
У серці чистім і палкім.

Коли епітет б'є стрілою
У саму щонайглибшу суть,
Коли дорогою прямою
Тебе метафори ведуть.

Коли зринає порівняння,
Як з моря синього дельфін:
Адже не знає він питання,
Чом саме тут зринає він.

Слова поминні буть покірні
Чуттям і помислам твоїм
І рими мусять бути вірні,
Як друзі в подвигу святім.

Свій парус ладячи крилатий,
Пливти без компаса не смій!
Світ по-новому відкривати,
Поете, обов'язок твій.

Написано это в Гагре, под благотворным влиянием моря и Лихтентула.

Инне Юрьевне [4] я, конечно, незамедлительно пшю «Небосклоны» — в Ваш адрес, так как ее адреса не знаю.

Не исключена возможность, что я буду на Толстовской сессии ОЛЯ [5] — ведь она намечается на 10 ноября т[о] е[сть] за два дня до открытия уже всем навязшей в зубах декады.

Словом, скоро увидимся и обнимемся.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

P. S. А как надо писать «удобрение»? Это малознакомый мне жанр.

М. Р.

P. P. S. Брауновский рецепт меда меня заинтересовал — чисто теоретически, конечно.

13 октября 1960

352. ДО С. Я. КУЦЕКА

14 жовтня 1960 р. Київ

Шановний Сергію Яковичу!

Дуже радий, що «Оргія» [1] нарешті побачить, як-то кажуть, «світло рампи».

Я залюбки напишу невеличку вступну статтю до програми вистави, але мені буде це легше зробити тоді, коли Ви пришлете мені рукопис програми.

З пошаною

М. Рильський

Прошу вислати рукопис на адресу: Київ, вул. Леніна, 68, кв. 70. М. Рильському.

14/X 1960

330. ДО В. М. ОРЛОВА

14 жовтня 1960 р. Київ

«Сов[етский] писатель»
Ленигр[адское] Отд[еление]

Глубокоуважаемый Владимир Николаевич!

Простите, что я задержал «Стихотворения» О. Мандельштама [1]: рукопись была прислана мне, когда я был в отъезде.

Структура и содержание книги представляются мне удачными,— хотя, быть может, расположение стихотворений в хронологическом порядке имеет свои основания.

Предвижу большие трудности с изданием этой книги. И дело не только во вступительной статье, написать которую — чрезвычайно ответственное и сложное задание, но и в примечаниях к ней. Ведь почти каждое стихотворение сборника нуждается в пояснительном комментарии!

Некоторую тревогу вызывают во мне стихи об Армении — к ним надо внимательно присмотреться... Они (некоторые из них) могут вызвать нежелательную реакцию среди армянской общественности... А может быть, я и ошибаюсь...

С уважением

М. Рыльский

14 октября 1960 г.

331. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДРУЖБА НАРОДОВ»

14 жовтня 1960 р. Київ

В редакцию журнала
«Дружба народов»

С большим запозданием, которое объясняется длительным моим пребыванием вне Киева, отвечаю сразу на два письма редакции.

1. Статью П. Г. Скосырева [1] я прочитал только теперь, т. е. после кончины ее автора. Ясно, что эту интересную и нужную статью (хотя в ней, быть может, и есть отдельные спорные места) сейчас нельзя печатать «в порядке дискуссии». Не с кем, к прискорбию, дискутировать. Но напечатать ее надо, и она может вызвать обмен мнений. Как директор Института искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР я ознакомлю с этой статьей своих сотрудников. Возможно, что у кого-нибудь возникнет интересный отклик на статью.

2) Что я могу лично предложить «Д[ружбе] Н[ародов]» на будущий год? Какие произведения украинских товарищей могут рекомендовать? — Давайте отложим этот вопрос до декады укр[аинской] литературы и искусства! Полагаю, что можно будет во время декады устроить в редакции «Дружбы» встречу — с ведущими (а м[ожет] б[ыть], и не только ведущими) украинскими писателями.

«Продвижением» нашего журнала в библиотеки, читальни и т[ому] под[обное] заинтересуюсь, конечно. Помогу, чем буду в состоянии.

С приветом

М. Рыльский

14/X 1960

332. ДО С. С. СМИРНОВА

14 жовтня 1960 р. Київ

Глубокоуважаемый Сергей Сергеевич!

Посылая в редакцию «Литературной газеты» свою статью [1] «О некоторых ошибках и промахах К. Г. Паустовского», я, естественно, хочу, чтобы статья эта была опубликована в газете. По некоторым соображениям хотелось бы, чтобы это произошло по возможности скорее.

Статья, начинающаяся указаниями на незначительные промахи К. Г. Паустовского, переходит дальше к ошиб-

кам весьма серьезным. Она, на мой взгляд, имеет большое принципиальное значение. Прошу редакцию со всем вниманием отнестись к ней.

М. Рыльский

14 октября 1960

333. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

17 жовтня 1960 р. Київ

Дорогий Олександре Романовичу!

Пишу в справі нашого спільного «підопічного»[1] тов. Домницького. Я зможу (всі карти переплутало перенесення декади в Москві на листопад) виступити на захисті його дисертації тільки в останніх числах листопада або на самому початку грудня. Прошу Вас про це його сповістити. Його приїзд до Києва в справі дисертації (до захисту) навряд чи потрібний.

Користуючись нагодою подякувати Вам за хорошу недавню статтю[2] про заокеанських «українознавців», а разом з тим звернути увагу на один Ваш недогляд. Ви вкладаєте в уста Акилі Акиловичу (в «Суєті») слова з популярного колись віршика, які насправді в комедії проголошує повар Тарабанов — та й слова ці цитуєте неточно. Насправді в п'єсі вони виглядають так:

Вот в воинственном азарте
Воевода Пальмерстон
Поражает Русь на карте
Указательным перстом.

А втім, не маючи зараз під рукою українського Тобілевича і виписуючи ці слова із російськ[ого] перекладу Турганова, я, може, також неточно наводжу цитату. Але в усякому разі це декламує Тарабанов, а не Акила. Можливо, Вам доведеться передруковувати цю статтю, то, може, ця вказівка Вам і знадобиться.

Ваш *М. Рильський*

17/X 60

P. S. В останніх числах жовтня чи на початку листопада я напишу відзив на працю т. Домницького. *М. Р.*

334. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

18 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Саша!

Шлю тебе сердечнейший привет и дружеские объятия. А вместе с тем пересылаю в т в о й адрес письмо, которое предложила мне как депутату Верхов[ного] Совета СССР направить в Ленинградский Горсовет дочь М. Л. Кропивницкого, Ольга Марковна Рябова [1]. Не зная, как обстоит дело, повергаю письмо к твоим стопам. Тебе, разумеется, известно, что Кропивницкий — основоположник нового украинского театра, один из виднейших наших драматургов дооктябрьского времени. Гастроли украинской группы под управлением Кропивницкого в 80-е годы и позже в Петербурге имели огромный успех. Было бы, конечно, очень хорошо, если бы Косому переулку было дано наименование ул. Кропивницкого [2] и на доме № 5 установлена была мемориальная доска. Сообщи мне, Саша, возможно ли это.

Твоя книжка стихотворений в переводе Малышко и моих скоро выйдет в свет. А для твоего московского гослитиздатовского издания я написал вступительную статью, о которой издательство пока молчит. Видел ли ты эту статью и не будешь ли меня бранить за нее?

Твой *М. Рыльский*

18 октября 1960 г.

В городской Совет депутатов трудящихся
Ленинградского исполкома

В текущем году, 7-го мая, исполнилось 50 лет со дня смерти и 22 апреля сто двадцать лет со дня рождения выдающегося деятеля, классика драматургии и великого артиста украинского театра Марка Лукича Кропивницкого. В связи с этим и учитывая огромное значение деятельности Кропивницкого в истории культуры Украины, ленинградское отделение Союза советских писателей возбудило ходатайство, подробно обоснованное и мотивированное, перед Ленгорсоветом о присвоении в Ленинграде Косому переулку, где жил во время последнего своего приезда в Петербург в 1908—1909 гг. М. Л. Кропивницкий, наименования: улица Кропивницкого и об установлении мемориальной доски на доме номер пятый. Горсоветом в лице его председателя Смирнова Николая Ивановича было отказано в удовлетворении вышеупомянутого

ходатайства. Об этом было сообщено председателю ленинградского отделения Союза советских писателей т. А. А. Прокофьеву летом тек[ущего] года.

Принимая во внимание заслуги Марка Лукича Кропивницкого как артиста, драматурга и общественного деятеля Украины, имя которого пользуется огромным уважением у советской украинской общественности, просим пересмотреть этот вопрос и удовлетворить просьбу, указанную в упомянутом ходатайстве.

335. ДО Ю. Я. ХАЗАНОВИЧА

19 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Юрий Яковлевич!

Спасибо Вам большое за фотоснимки, которые так живо напомнили мне прелестные дни, проведенные вместе с Вами в Гагре.

У нас уже бывают заморозки — маленькие, ночью — но до снега, по-видимому, еще далеко. Вообще осень — хорошая, кроме тех дней, когда я выезжаю на рыбную ловлю. В такие дни погода непременно портится. Это что-то роковое. Посылаю вырезку из «Вечірнього Києва»[1] — свое новое стихотворение (написанное в Гагре) — «Дикий цап». Дикий цап — это дикий козел, самец козули. Буду очень рад, если это стихотв[орение] в русск[ом] переводе напечатает «Урал»[2]. Пейзаж в нем подкиевский, но, мне кажется, понятный и уральцам...

Привет!

М. Рыльский

19/X 1960

Я думаю, что текст стихотв[орения] для переводчика не окажется трудным. *М. Р.*

336. ДО С. К. БИСИКАЛА

20 жовтня 1960 р. Київ

Шановний Степане Кіндратовичу!

Ваган Олександрович поговорив у Держлітвидаві з тов. Равлюком[1], але, на жаль, видавництво за затвердженими планами не може видати Вашу монографію.

В той же час в[идавництв]о не заперечуватиме проти деякого збільшення обсягу Вашої праці «М. Рильський» [2], для чого встановіть контакт з тов. Равлюком.

З повагою й привітом

20/X 1960

337. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

20 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Саша!

Пишу вдогонку за вчерашним «деловым» письмом. Дело в том, что я вчера получил от ленинградс[кого] отдел[ения] Гослита договор на статью о Тебе, а к договору приложено милое письмо, где меня благодарят за «хорошую статью». Однако редакция нашла нужным сократить эту хорошую статью, не согласовав этого со мной (напр[имер] вычеркнула анализ «Громобоя» [1], очень важный у меня и т. под.). Возможно, что вычеркнуто и самое для меня дорогое — вступительная часть статьи. По-видимому, редакцией руководило желание причесать меня под наших литературоведов и предисловщиков. А я имею свою прическу. Словом, Саша, очень прошу Тебя заинтересоваться этим делом. Мне хочется, чтобы статья моя — хороша ли она, худа ли — была словом поэта о поэте, друга о друге.

Крепко обнимаю *М. Рыльский*

20/X 1960

338. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

21 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович и Евгения Кузьминична!

Манускрипт получен [1]. Буду читать, несколько стыдясь, что я «редактирую» Дейча. Думаю, что много времени это не займет, а удовольствие редактору доставит.

У нас, наконец, скоро начнет «функцировать» мемориальный музей [2] Леси (там, где она жила, т. е. на ул. Саксаганского — раньше Мариинско-Благовещенской — еще раньше Жандармской. Одно время это была улица Пятакова. Тоже неплохо). Один из немногих уцелевших старожилов, который в и д е л Лесю — Кротевич [3] — готов приписать себе честь создания этого музея. Он несколько преувеличивает. Кротевич этот приставал

ко мне, чтобы я поделился своими воспоминаниями о Ларисе Петровне и был поражен, когда я сказал, что никогда не встречался с ней. Впрочем, он быстро оправился и заявил: «Ну, все равно, вы были знакомы с Оленой Пчилкой» [4]... Я думаю, что это не все равно. О степени маразма Евгения Максимовича свидетельствует, что Климента Квитку [5] он называет Квитко [6]. В силу вышеизложенного поостерегусь консультироваться с ним по поводу Вашей повести. Возможно, однако, что найду старожилов, с которыми можно и посоветоваться...

«Невольничий корабль» [7] прочитаю, но Гейне я мог назвать «старым циником» только в очень нетрезвом состоянии.

Воспоминания Эренбурга [8] прочитал. Жаль, что он так часто цитирует свои стихи.

«Подводную съемку» [9] пришлите — если не Жорж, то кто-нибудь другой из любителей подводного царства ею воспользуется.

Обнимаю вас, целую.

Ваш *М. Рыльский*

21 октября 1960

P. S. О разного рода недоумениях и перепугах [10] внутренних редакторов поговорим позже. Делать из Мержинского [11] здоровяка и весельчака вряд ли стоит.

Леся и Франко, вероятно, говорили друг другу «пане Іване», «пані Лесю»... Ведь даже не галичанина Славинского Леся называла «пан Максим». Ну, посмотрим...

М. Р.

Н. Чуковский видит всю проблему [12] переводов Шевченко в «силлабике».. Бог ему судья! Кстати, редактором Деттизовского «Кобзаря» был, как известно, Корней Ив[анович]. А откуда знает Николай Корнеевич, что, скажем, русский «Манас» [13] соответствует подлиннику?

339. ДО РАДИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО КЛУБУ ДРОГОБИЦЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ № 1

21 жовтня 1960 р. Київ

Раді інтернаціонального клубу
Дрогобицької середньої школи № 1

Спасибі Вам за прийняття мене в члени Вашого клубу з такими благородними завданнями. Бажаю клубові

щастя й успіхів у його діяльності. Дружба народів — висока й велика ідея, їй радісно служити.

Пам'ятайте, діти, слова безсмертного Шевченка:

Учітесь, читайте [1],
І чужому научайтесь.
Й свого не цурайтесь.

Шлю для Вашої бібліотеки твори Міцкевича в 2-х томах, твори Аветіка Ісаакяна [2] і «Євгеній Онєгін» Пушкіна в моєму перекладі, а також свою книжку «Поеми».

З привітом
М. Рильський

21/X 1960

340. ДО О. Й. ДЕЙЧА

25 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Хорошая это штука — легкое недомогание. Благодаря именно этому состоянию (которому, быть может, способствовала легкомысленно-романтическая поездка по грибы под довольно серьезным дождем...) я сегодня не поехал ни на свидание с архонтами, ни на ученый совет Института, где должны были чествовать достигшего 75-летия художника Трохименко [1], ни на заседание того же Института, посвященное памяти Самокиша [2], ни, наконец, на спектакль русской драмы («Иркутская история» [3] в киевской интерпретации), куда потомки мои отправились без меня. Вместо всего этого я сел за стол и — прочитал «Ломикамень».

«Прочитал с удовольствием», как говаривал и, вернее, писывал небезызвестный Николай II [4]. Уверен, что с тем же чувством, узнавая много для себя нового, будет читать Вашу повесть наша молодежь.

Сделал кое-какие «зауваження» карандашом на полях, большей частью мелкие, но иногда обнаруживающие в их авторе незаурядную эрудицию, основанную главным образом на пользовании словарем Брокгауза и Ефрона [5] (клюквы à la Смилянский [6] нигде не обнаружил...)

Вот только о концерте в дни открытия памятника Котляревскому [7] — неужто он происходил во время банкета? Кажется мне, что нет. Сын Лысенко [8], Остап, в своей книге [9] «М. В. Лысенко» довольно подробно описывает

«дни Котляревского» в Полтаве в 1903 г., и говорит, что на другой день после открытия, вечером в зале «Просвітительського товариства імені Гоголя» состоялся торжественный вечер по такой программе: 1) «Наталка Полтавка» и 2) концерт, на котором исполнялась кантата Лысенко — Шевченко «На вічну пам'ять Котляревському»... Вообще — не правда ли, Александр Иосифович? — в те времена не принято было сочетать банкеты с концертами... (Если у Вас нет воспоминаний Остапа Лысенко, то я охотно их Вам привезу.)

У Вас, говорят, уже снег и начало лыжного спорта, а у нас еще переменная погода: солнечная, когда я должен заседать или работать, и дождливая, когда я решаю поехать на рыбную ловлю или собирать грибы. Закономерность — поразительная! Сейчас в доме тихо, телевизор и радио безмолвствуют, Тарасик спит, Андрюша (по случаю выезда родителей в театр) находится у бабушки на улице Ленина... Только где-то лают собаки да какие-то подвыпившие энтузиасты время от времени начинают «Ой у лузі та при березі», доказывая этим бессмертие украинской культуры... В общем, хорошо.

Да! В повести надо выверить знаки препинания — их кое где явно недостает, а изредка они поставлены там, где их не надо. В некоторых местах я это отметил, но не повсюду. Вообще, хотя я уже твердо усвоил «панцирь», «цигарка», «по-видимому», я не считаю себя арбитром в правописании и особенно в этих самых знаках...

Обнимаю Вас, целую ручки Евгении Кузьминичне. До скорого свидания! Рукопись Вам, разумеется, высылаю.

Ваш *М. Рыльский*

25/X 1960

341. ДО М. С. ЖИВОВА

28 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

Я глубоко виноват перед Вами, но, ей-богу, заслуживаю снисхождения. Завертелся в работе, в заседаниях, утонул в море писем,— и статья о Вашем «Тувиме» [1] затянулась. Но она будет написана. Будет написана, как это не смешно, скорее всего в Москве, в дни многошумной украинской декады, устроители которой, кажется, ре-

шили не очень беспокоить старика, т. е. меня, выступлениями...

Спасибо за статью о польских «кавказских» поэтах [2]. Наш том Тувима — если говорить о моем в нем участии — застопорился по тем же приблизительно причинам, по которым Вы никак не можете закончить книжку о Словацком. «Словника пияцкого» [3] у меня нет, но надеюсь получить его у Вас, когда буду в Москве, т. е. между 12-м и 22-м ноября.

Жму руку —

М. Рыльский

28/X 1960

342. ДО М. А. ШЕХТЕРА

28 жовтня 1960 р. Київ

Многоуважаемый Марк Ананьевич!

Я думаю, что «Океан» [1] сейчас печатать не следует. В свое время он был напечатан, и новая публикация его могла бы быть воспринята как спекуляция на теме (которой я посвятил новые стихи). Кроме того, «ничтожный пигмей» [2] метил в Трумена [3], а теперь вот уже и Эйзенхауэру [4] подходит естественный конец... Нет, не хочется старыми словами говорить о новых днях... Хотя, конечно, многое в «Океане» вполне злободневно.

С приветом

М. Рыльский

28/X 1960

343. ДО О. Н. ЩЕРБАНЯ

28 жовтня 1960 р.

Віце-президентові Академії наук УРСР
Олександрові Назаровичу Щербаню

Високошановний Олександре Назаровичу!

На превеликий жаль, я через стан свого здоров'я не можу бути у Вас завтра, 29-го жовтня. Думку свою про перспективи видання історії українського образотворчого мистецтва, над яким працює відповідний відділ керованого мною Інституту, про всі пов'язані з цим питання (кооперування та координація з іншими науковими установами і т. ін.) я висловив у своєму листі до голови бюро Від-

ділу суспільних наук АН УРСР О. С. Короїда [1]. Доручаю розмову в цій справі моєму заступникові по науковій частині М. М. Гордійчуку та завідувачеві відділу образотворчого мистецтва Ін[ститу]ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР Ю. Я. Турченку [2].

З глибокою пошаною

М. Рильський

28/X 1960

344. ДО Л. М. ЛЕОНОВА

31 жовтня 1960 р. Київ

Дорогой Леонид Максимович!

Посылаю Вам и свой вопль о природе [1], напечатанный в «Робітничій газеті» [2], выходящей на украинском и русском языках. Надо сказать, что эта статья была мне заказана редакцией. Ясно, что в ней нашли место отклики на Вашу справедливо-гневную статью [3] в «Литературной газете».

Крепко жму руку, надеюсь скоро встретиться в Москве.

Ваш *М. Рыльский*

31 октября 1960

345. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

1 листопада 1960 р. Київ

Милые Дейчики!

Утопая в бумажном море (в волны которого добросовестнейший Глузман все беспощаднее погружает меня), изнывая в заседательной суете, тщательно пытаясь время от времени обратиться к своему исконному ремеслу — поэзии,— я внезапно обнаружил в ящике буфетного шкафа (вернее, это сделал Богдан) верстку «Лирики Шевченко». Мое затуманенное (увы! не винными парами) сознание не может установить, когда я это получил и должен ли завизировать, или это мне прислано на память. На всякий случай прочитал и поставил свой «гриф». Хотелось бы — если это возможно — на 8-й странице статьи и, конечно, в самом тексте книги — исправить стихотворную ошибку пленительной Маруси, которую все мы, редакторы, в свое время проворонили.

Я — вероятно в окружении Гали и Богдана — выеду в Москву 10-го или 9-го. Надеюсь, кроме разного рода декадных предприятий, побывать и на Толстовской сессии ОЛЯ, которая будет 14—15 (кажется) ноября. Значит, скоро обнимемся. «Веселики» Вам надписаны и, конечно, уже высланы Оттоном Семеновичем.

Этот архонт передал мне сегодня просьбу одной из редакций — ответить на вопрос, как перевести на русский язык название моей «суммарной» декадной книжечки «Труди і дні»? Оказывается, я был весьма наивен, когда полагал, что все грамотные читатели поймут, откуда у меня это название, столь просто и адекватно переводимое на русский язык. Мне мерещилось даже, что работники редакций хотя бы краем уха слыхали о Гесиоде. Теперь вижу, что без комментариев нельзя употреблять даже слова Венера, потому что просвещенные современники ничего, кроме намека на венерические болезни, в нем не увидят. Страна сплошной грамотности кое-что позабыла из классического наследия... Это естественно, но жутковато.

Целую вас. Простите за неожиданное брюзжание — признак преклонного возраста.

М. Рыльский

1/XI 1960

Корректуру высылаю отдельно в Ваш адрес

346. ДО В. Ф. ЛАВРУШИНА

4 листопада 1960 р. Київ

Голові Оргкомітету
Третьої республіканської
славістичної конференції
проф. В. Ф. Лаврушину

Високошановний товаришу Лаврушин!

На жаль, я не зможу взяти участі в конференції, присвяченій пам'яті О. О. Потебні. Бажаю конференції щасливої роботи. Дозволяю собі висловити побажання, щоб на конференції піднято було розмову про видання творів Потебні, які давно стали раритетом. Мене як поета й перекладача особливо цікавить справа з публікацією зробленого Потебнею перекладу уривків із «Одіссеї», що

становить великий інтерес для теоретиків і практиків перекладу і має неабияку естетичну вартість.

З пошаною *М. Рильський*

4/XI 1960

347. ДО Г. С. ЧОРІ

4 листопада 1960 р. Київ

Дорогий товаришу Чорі!

Вкрай завантажений роботою, я тільки оце тепер урвав часину, щоб переглянути Вашу збірку. Багато в ній, на жаль, недозрілого, не дуже опрацьованого, а головне — мало оригінальності. Проте, здається мені, якась «іскорка» у Вас є, і тратити надію не треба. Раджу послати те, що здається Вам найбільше викінченим і найбільше своїм — не переспівуванням того, про що і як співали вже до Вас,— в редакцію журналу «Жовтень». При цьому зазначте, що це я Вам дав таку пораду.

Свої фольклорні матеріали пошліть, коли ласка, до Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук УРСР — Київ, вул. Кірова, 4 — у відділ фольклору, де завідувач Федір Іванович Лавров, а ще краще — в відділ фондів, яким завідує Мар'я Савишна Родіна.

Посилаю Вам свою книжку «Зграя веселиків».

З привітом

М. Рильський

4.XI 60

348. ДО І. І. ГОЛОБОРОДЬКА

10 листопада 1960 р. Київ

10 листопада 1960
Керсправами ЦК КПУ
Голобородькові
Іллі Івановичу

Високошановний Ілля Іванович!

Дуже прошу Вас дати вказівку про лікування в стаціонарі Ліксанупру видатного діяча радянської україн-

ської культури Михайла Венедиктовича Микиші, який має в такому лікуванні гостру потребу.

Дуже буду вдячний.

З глибокою пошаною.

М. Рильський

349. ДО Г. Й. ГРИГОР'ЄВА

14 листопада 1960 р. Київ

Дорогий тов. Григор'єв!

Ось вона, моя «двотомна» і трохи розбухла стаття про Толстого.

Перші три сторінки написані заново, від 4-ї залишився один рядок, до 5-ї — вставка на окремому листку, до 6-ї (теж майже цілком викресленої) — вставка; до 7-ї — вставка, до двох рядків, які залишилися від 9-ї — вставка, до 14-ї — вставка, закінчення 15-ї і 16 написані заново. Вийшла по суті нова стаття з притягненням матеріалу моєї «всесвітської» статті [1], про що даю примітку під 1-ю сторінкою. Дуже прошу цю примітку зберегти.

Ясно, що всю статтю треба зробити російською,— Ви ласкаво запропонували це зробити. Тільки — після перекладу, будь ласка, дайте мені ще раз прочитати...

Щодо цитат, то я посилаюсь на загальновідомі місця із загальновідомих творів Толстого, а понаходити сторінки зараз не маю змоги, нема творів Толстого під рукою... Доведеться Вам, між іншим, «повернути» на російську мову початок «Воскресения», який був у мене перекладений, і ще деякі місця (напр[иклад] з «Казаков»). Ну, це вже найлегше!

Д у ж е не хотілось би, щоб моя стаття була скорочена!

З прив[ітом] *М. Рильський*

14/XI 1960

Назва статті — орієнтовна! [2]

350. ДО Н. М. ГРІН

22 листопада 1960 р. Київ

Г. Старый Крым, Крымской области,
ул. Карла Либкнехта, № 48а
Грин Нине Николаевне

Уважаемая Нина Николаевна!

Ваше письмо про открытие в городе Старый Крым мемориального домика-музея А. С. Грина я переслал министру культуры УССР тов. Бабийчуку Г. В. с просьбой принять деятельное участие в быстрейшем решении этого вопроса.

С уважением к Вам
М. Рыльский

351. ДО О. Й. ДЕЙЧА

1 грудня 1960 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Бывают же, действительно, такие сны в руку! [1] Вчера утром написал статейку к «Ломикамню» (не волшебно-прекрасную, но вероятно приличную) — а сегодня утром приносят Ваше письмо с рассказом о сне... Статья отдана в перепечатку и будет завтра выслана вместе с Остапом Лысенко, которого я уже приготовил для Вас. Оттон Семенович, кстати т[о] е[сть] совершенно некстати заболел (сердце, желудок и т[ому] под[обное]) и лежит. Ваган Ал[ександрович] тоже чувствует себя неважно и к энергичной работе (о которой, правда, всю жизнь знал только понаслышке) мало приспособлен. Таким образом, имея двух архонтов, я «на сегодняшний день» не имею и одного полноценного секретаря.

В Киеве находится Воробьева [2] (которую Александр Иванович при встрече со мной назвал «известная вам Ирина Воробьева»), и завтра у меня будет с ней условленная по телефону встреча. Она хочет, сказала, говорить о «Ломикамне». Буду стоек (если у нее есть какие-то вздорные замечания) как вышеуказанный цветок плюс описанный Толстым татарник [3]. Между прочим, именно с татарника, украв этот мотив у Белецкого [4], о чем вчера и сообщил ему, я и начал свою статью. А встретился я

с А[лександром] И[вановичем] на редсовете в Держлітвидаві. Он оправляется и предлагает свои прожекты Держлітвидаву,— на просьбу же Бандуры окончить свою статью о Гринченко[5], из-за которой задерживается двухтомник, отвечал весьма неопределенно и загадочно.

Сумак[6] я слушал в более оригинальной обстановке, чем Вы. Дело в том, что на следующий день после приезда в Киев я по предложению телеоператора Жоржа поехал в село Стеблев Корсунь-Шевченковского района, где родился Нечуй-Левицкий[7] и в разное время жили Марко Вовчок[8] и Адам Мицкевич. В виду последнего обстоятельства с нами ездил и генеральный консул Польши[6] Ванда Дмитриевна Михалевская. Был открыт музей Нечуя[9] (в котором есть и экспонаты, связанные с Вовчком и Мицкевичем) и мемориальные доски всех трех писателей. Был митинг, открытие музея, скромная трапеза не без водки... На обратном пути, сидя в одной машине с консулом, я и имел возможность прослушать по радио весь концерт Сумак. Это, конечно, не «нормально», но интересно. Думаю, что Сумак надо бы отказаться от демонстрирования своего диапазона (что носит характер женщины с бородой в кунсткамере) и петь одним голосом, человеческим. Низы-то ведь у нее малоприятные, и Шаляпина[10] не выходит. Не знаю, обратил ли кто-нибудь внимание на идейную направленность ее концертов. Это ведь песни перуанцев, песни инков, песни порабощенных и угнетенных европейцами людей. В программе на этом поставлен явный акцент. А вот была ли она в бюстгалтере (Александр Васильевич[11] утверждает, что она поет без бюстгалтера), этого я по радио не мог видеть.... Говорят, что со своим мужем, безусловно талантливым композитором, она разошлась, предварительно подравшись, и что их совместные выступления продиктованы отнюдь не взаимной любовью... Наши собираются пойти на ее концерт, я не уверен, что присоединюсь к ним. Качуча[12] и отсутствие бюстгалтера действует на меня, увы, с меньшей силой, чем в былые годы. Повторяю, однако, что Сумак действительно незаурядное явление и что инкам я сочувствую.

Сегодня мы (я, Галя, Богдан) собираемся пойти на «Комедию ошибок»[13], которая, говорят, хорошо идет в русской драме. Вспоминаю, как Богдан, посмотрев со мной во МХАТе «Зимнюю сказку»[14], сказал, что это самая современная из пьес, которые он за последнее время видел.

Обнимаю Вас крепко, целую ручки Евгении Кузьминичне.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

1 декабря 1960

P. S. Вчера начал читать воспоминания Витте [15] — удивительно скучные...

М. Р.

352. ДО С. Я. КУЦЕКА

19 грудня 1960 р. Москва 19/XII 1960

Вельмишановний Сергію Яковичу!

Аж приїхавши в Москву, на Сесію Верховної Ради, вибрав я годину, щоб написати замітку до Вашої програми [1]. З огляду на те, що час не жде і всі строки пропущено, а також тому, що у Москві нелегко знайти друк[арську] машинку з українськими літерами, посилаю замітку ненадрукованою. Радий буду, коли замітка знадобиться, і бажаю успіху всьому колективу, який здійснив «Оргію».

З привітом *М. Рильський.*

Про одержання замітки сповістіть, будь ласка, на мою київську адресу.

М. Р.

353. ДО М. О. АБАЛКІНА

29 грудня 1960 р. Київ

Уважаемый тов. Абалкин!

Ваша телеграмма пришла в Киев, когда я был в Москве. Этим объясняется задержка с ответом.

Мне трудно сейчас сказать, что я предложу «Правде» для литературной страницы в 1961 году. Скорее всего это будут новые стихи из книги, над которой я работаю. Во всяком случае рад буду сотрудничать в литературной странице, как всегда с радостью пишу для «Правды» и с гордостью вижу свои материалы там напечатанными.

С глубоким уважением

М. Рыльский

29/XII 1960 года

354. ДО С. Ф. ЗЕРОВОЇ

29 грудня 1960 р. Київ

Дорога Софіє Федорівна!

Хоча і в Держлітвидаві згоджуються видавати переклади Миколи Костевича[1], але якось дуже з цим тягнуть,— я охоче погоджуюсь бути редактором «Римських поетів»[2] (хоча не знаю, що там редагувати) і написати передмову до них — для видавництва «Радянська школа». Так прошу й передати видавництву. Користуюсь приємною нагодою передати Вам сердечне новорічне привітання.

М. Рильський

29/XII 1960

355. ДО А. Ф. ХИЖНЯКА

30 грудня 1960 р. Київ

Дорогий Антоне Федоровичу!

Посилаючи Вам сердечне поздоровлення з Новим роком і побажання нового щастя, пишу разом з тим і в справі.

Хтось із робітників «Літ[ературної] газети» звернувся до мене, щоб я написав рецензію на переклад «Слова о полку Ігоревім» О. В. Коваленка. Я був погодився, але тепер подумав, що справу цю треба було б поставити ширше. Старий лікар у Дніпродзержинську, О. В. Коваленко, справді заслуговує уваги й поваги як людина, що багато років оддала тлумаченню й перекладанню «Слова». Але переклад цієї пам'ятки в українській літературі має дуже давню традицію, починаючи з Максимовича[1]. Свого часу я з покійним С. І. Масловим запропонував Академії наук УРСР видати всі українські переклади, яких є, певно, десятків зо два. (Замітка в «Советск[ой] культуре» під «сенсаційним» заголовком «Слово о полку Игореве»,— з якої можна подумати, ніби Коваленків переклад — перший,— плід звичайнісінького незнання справи.) Акад[емія] повністю нашого побажання не виконала, але «на сьогодні», як то кажуть, маємо два таких видання:

1) «Слово» і т. д., вид-во АН УРСР, 1953.

Тут вміщені передмови і стаття С. І. Маслова, текст «Слова», прозовий переклад його, зроблений Л. Є. Махновцем[2], 9 перекладів та переспівів «Сл[ова]» в дожовт-

новій літ[ературі] (серед них — Шевченкові уривки) і 2 переклади радянські.

2) «Сл[ово]» і т. д. в серії «Бібліотека поета», «Рад[янський] письм[енник]», 1955. Вступна стаття і примітки М. К. Гудзія. Вміщено — 7 дожовтневих перекладів «С[лова]» і 3 — пожовтневих (серед них і переклад Коваленка) а також окремо 3 переклади й переспіви «Плачу Ярославни» (Шашкевича[3], Шевченка, Федьковича[4]) і 7 поетичних творів на теми і мотиви «С[лова]» (від Федьковича до Воронька). (У вступній статті М. К. Гудзій дає, між іншим, досить схвальну оцінку роботі Коваленка.)

Отож я гадаю — чи не варто було б, щоб «Літ[ературна] газета» замовила якомусь літературознавцеві* широкий огляд цих книг і тих перекладів, які в них не ввійшли, під заголовком, скажемо,— «Слово о п[олку] І[горевім]» в українських перекладах»? Їй-богу, варто!

М. Рильський

---

* Не мені, звичайно,— я ж один із перекладачів «Слова»! М. Р.

М. Р.

356. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

Грудень 1960 р. Москва

Дорогая Маруся!

С нами снова стряслась беда. Я в «Огнях» сделал описку: написав *З*аири *Н*арьян вместо *Н*аири *З*арьян[1]. Это все равно, что написать вместо Патан Рыбак[2] — Ратан Ныбак. А моя ошибка попала и в «Новый мир!» Горе нам, грешным! Ну, ничего... Бог милостив. Хочу видеться с Вами и Дейчами в перерыве или после закрытия парламента.

М. Рыльский

1961

357. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

2 січня 1961 р. Київ

Дорогой Александр Иванович!

Еще раз поздравляю Вас с Новым годом, сердечный привет Вашим.

Посылаю Вам Ваше предисловие к «Энеиде», очень прошу Вас, просмотрев его, послать Сергею Карповичу Дароняну (в Гослитиздат). Обратите внимание на концовку. Конечно, нагловато, что они (гослитиздатовцы) позволили себе «исправлять» Вас, но Даронян утверждает, будто Вы дали согласие на сокращение конца статьи и будто не принято давать во вступительной статье оценку книги. Григорий Иванович Владыкин при мне заметил Дароняну, что такого правила — не давать оценок,— вообще говоря, нет. Может быть — в виду того, что Потапова жаждет возможно скорого выхода книги,— не стоит уже сейчас спорить с редакцией? Вам это, дорогой Александр Иванович, виднее.

Душевно Ваш *М. Рыльский*

2/XII 1961

358. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 січня 1961 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

В бытность мою в Москве гослитиздатовцы дали мне экземпляр корректуры «Лирики» Шевченка. Я не совсем понял, для чего это было сделано [1],— как подарок или же для правки. Прочитал свою статью и нашел там несколько мест, которые необходимо исправить. Поэтому посылаю Вам статью, а стихи беру с собой в Пущу-Водицу, куда еду завтра. Пересмотрю и их, но не поздно ли будет вносить в них правку?

Напишите мне об этом прямо в Пущу.

На днях получил из Ленинграда, благодаря любезности Ямпольского, Франка (большая серия «Библиотеки поэта»). Переводы Ахматовой [2] меня по-настоящему волнуют. У меня даже мелькает мыслишка написать статью [3] — «Франко в переводах Ахматовой», но вряд ли найдется для этого время.

После новогодних пиров, в которых принимали участие Погребняки, Костенки (Костенко — седой красавец, бывший секретарь ЦК Комсомола Украины... Вы, кажется, его у нас видели). Борецкий, Остапенко, мой племянник Петр и, конечно же, Йосипенки,— после пиров чувствую себя несколько кюхельбекерно, но это — состояние преходящее...

Перечитал «Кюхлю». Прекрасная книжка, но потрясла меня меньше, чем при первом чтении. Люблю, однако, Тынянова по-прежнему, передайте это Инне Юрьевне [5].

Под Новый год была у меня молодежь из консерватории и театрального института, если — по официальному разрешению — щедривки. Таких бригад было несколько, они разъезжали по предприятиям, «знатным» людям Киева и т. п. В «Спутнике агитатора» (выходящем на украинском и русском языках) помещена статья о щедривках и обычае щедрования как о *не*религиозном явлении, и несколько образцов щедривок. Очень все это мило!

Крепко целую Вас и Евгению Кузьминичну.

Статью Вашу [6] о путешествии по шевченковским местам мы все, обитатели мануара, читали с большой радостью.

Все шлют привет

Ваш *М. Рыльский*

2/XII 1961

359. ДО М. С. ЖИВОВА

2 січня 1961 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

Спасибо за присланное.

Статью Кубацкого отложил, чтобы почитать ее на «отдыхе» — в Пуще-Водице, в санатории им. 30-летия Сов[етской] Украины, куда еду завтра.

Материал о Шевченке [1] (я склоняю эту фамилию!) передаю в Ин[ститу]т литературы АН УССР.

Желаю счастливой поездки в Польшу.

А «Марию» — пришлите мне [2] в Киев (ул. Ленина, 68, кв. 70), я, конечно, почитаю с удовольствием (в этом не сомневаюсь).

Всегда Ваш *М. Рыльский*

2/I 1961

360. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

10 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Дорогий Григорію Прокоповичу!

Передаю Вам рукопис і свою коротеньку передмову [1]. Перегляньте ще раз рукопис — є в ньому деякі недогляди напр[иклад], навряд чи Садовський у розмовах із начальством опирався на своє «дворянство» (він посилався, звичайно, на георгіївський хрест), Кропивницький грав у «По ревізії» [2] не старосту (сільського), а старшину (волосного), і т. д. Подекуди я поробив зауваження на полях. На більше не маю часу.

Привіт

М. Рильський

10/I 1961

361. ДО Л. В. НІКУЛІНА

14 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Дорогой Лев Вениаминович!

Зря грустит Г. П. Григорьев (которого Вы сгоряча переименовали в Прокофьева) и зря он опечалил Вас. Предисловие, и весьма для автора лестное, я написал, так что теперь, по-видимому, задержки с изданием его книжки не будет.

Рад был прочитать — не помню где, кажется, в «Лит[ературной] газете»,— Вашу заметку о толстовских днях во Франции [1]. Очень приятно было узнать от Вас об этом поподробнее...

Живу я теперь и отдыхаю — вернее работаю — в санатории в Пуще-Водице (санаторий имени 30-летия Советской Украины). А что нашему поколению есть что вспомнить — это Вы верно говорите [2]...

Душевно Ваш *М. Рыльский*

14/I 1961

У нас (во всем Союзе) какая-то юбилейная страда... Что ни день, то годовщина — маститого, полумаститого, известного, полуизвестного... Дошло до того, что юбилеи Тычины и Эренбурга [3] будут отмечаться, кажется, в один день. А я готовлю доклад о Шевченко [4], годовщина смерти которого будет, по решению Совета мира, отмечаться в мировом масштабе. Вот это «таки да» юбіляр!

М. Р.

362. ДО М. І. РИЛЬСЬКОЇ-МАРТИНЮК

14 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Дорога Марусино!

«Спасибі Тобі, що Ти мені дякуєш».
Я добре розумію Тебе, що Ти скучаєш без роботи, і найближчим часом зроблю так, щоб Ти мала змогу періодично стукати на машинці [1]. Слово гонору!

Я собі тут і спочиваю, і працюю. Я теж без роботи не вмію жити.

Не конче мені подобається оця загрозлива для врожаю зимова весна (у нас тут цвітуть маргаритки, зеленіють бруньки на безі), але що подієш!

Цілую міцно Тебе, Любу, Петра, Тамару.

Дядько *Максим.*

14/I 1961

Поздоровляю із «старим» Новим роком!

363. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

16 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Дорогие мои!

Спасибо за письмо. Оно тоже долго шло, хотя не побывало в poste ristante * Вагана Алекс[андровича].

Форма соловейче [1] произведена Пеньковским [2] от фантастического слова соловеец. «Иудей, чай» — это здорово, но скольких бессонных ночей стоило это Льву Минаевичу!

Насчет Олеся — жду письма от Дароняна — в полной боевой готовности. Он говорил мне, что ему неясно, почему в последние годы Олесь мало писал. Я еще тогда объяснил ему, что Олесю было некогда — он пил пиво. А вообще неспроста во время моего последнего пребывания в Гослите там торчала гнусная фигура Овчарова!

Ну, ничего. Страшен сон, да милостив бог.

Целую крепко. Вероятно, в начале февраля буду в Москве на сессии Ленинского комитета.

Ваш *М. Рыльский*

16/I 1961

---

* Буквально: «в кишені до запитання» *(франц.)*. У даному випадку натяк на те, що лист не затримався у секретаря В. О. Маміонина.— *Ред.*

364. ДО Р. М. ЧУМАКА

16 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Дорогий Романе Мусійовичу!

Треба, на мою думку, видати одною книжкою праці Ненадкевича про Шевченка. Наше радянське шевченкознавство має чимало досягнень, але праці Ненадкевича вирізняються своєю конкретністю, тонкістю ідейно-естетичного аналізу, науковою обгрунтованістю. «Критично-творчий перегляд... «Невільничої» лірики» [1] треба включити в книгу. Автор неточно зве цю роботу «відновленим авторським текстом». Насправді це *поглиблена* і *поширена* редакція того тексту. Шкода, що видавництво включило роботи в план редакційної підготовки на 1961 р. Це значить, що вийде вона аж у 1962 році? *Дуже жаль!* Їй би треба вийти цього року.

З привітом *М. Рильський*

16/I 1961

365. ДО С. І. ЦЕТЛЯКА

24 січня 1961 р. Київ

Дорогий товаришу!

Тема, яку Ви обрали [1], дуже цікава. І порадників маєте Ви хороших... Відповідаю на ваші питання.

1) «Чи був Шевченко у цьому відношенні (тобто в змалюванні образу дитини) цілком оригінальним»? Ну, про кого ж із найбільших поетів світу можна сказати, що він був цілком оригінальним? Але мало є в світі поетів, у яких таке, як у Шевченка, місце в поезії (і в світогляді) займала *дитина* і *мати*. Ви згадуєте і Квітку [2], і «Поучение Мономаха [3], і Вишенського [4],— треба ще заглянути і в народну творчість. Там, мабуть, найглибше джерело Шевченкової поетизації дитини й матері.

2) Про образ «замученої дитини» у Достоєвського, звісно, можна говорити тільки в плані внутрішньої спорідненості. Ні про які впливи тут не може бути й мови.

3) Образи дітей в творчості Шевченка-художника доконче треба згадати. Вони дуже промовисті.

4) Шевченківські традиції — між іншим і в змалюванні матері та дитини — особливо сильно виявлені у Тичини, Малишка, почасти у Сосюри («Дитина поранила

пальчик»), із прозаїків — у Васильченка, Головка[5], Косинки[6] («На буряки»), Козланюка (чудесно намальоване дитинство Юрка Крука[7])... Трагічні образи дітей у Стефаника[8], можливо, теж якось внутрішньо пов'язані з Шевченком.

Бажаю щасливої роботи!

М. Рильський

24 січня 1961

366. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

2 лютого 1961 р. Київ

Дорогий Леоніде!

Видавництво (Держліт[видав]) раптом зацікавилося словацькою та чеською антологіями. Я їду днів на 10 до Москви, після повернення зможу, нарешті, сісти за ті матеріали до словацької антології, які досі лежать мертвим грузом у мене. А Тебе дуже прошу — і О. І. Бандура просить — зайти до в[идавницт]ва у справі дальших замовлень перекладів і т. д.

Твій *М. Рильський*

2/II 1961

367. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

10 лютого 1961 р. Москва

Дорогий Оресте!

Отак воно вийшло, що аж тут, у Москві, куди я приїхав для участі в роботі Комітету по Ленінських преміях, відповідаю на Ваш лист, який давно вже лежить у мене в папці термінових. А лист хороший, дуже він мене порадував. Що над збіркою працюєте — добре, що робите це не квапляючись — теж добре. Бєлінський радив колись Тургеневу[1] не друкувати нічого посереднього, «так собі», та й Пушкін казав: «Служенье муз не терпит суеты»[2]. Ваші мовні інтереси і дослідження можу тільки привітати. Вірші, які Ви прислали,— чисті, прозорі, щирі. Я, з Вашого дозволу, попробую їх «пристроїти», можливо, в «Літературній газеті».

Чи послав Вам свою «Зграю веселиків? Якщо не послав, то напишіть про це... Але не може бути..!

Останні місяці я найбільше працював над доповідями та статтями про Шевченка. Ви ж, певне, знаєте, що за

рішенням Всесвітньої Ради Миру соті роковини з дня смерті Шевченка будуть відзначатись у всесвітньому масштабі. Вірші «пописую». Найкраще писалося влітку, в селі Мале Устя біля Сосниці на Чернігівщині (довженківські місця), де я жив коло місяця з сином Богданом, невісткою Галею і внуком Андрієм, та на відпочинку у Будинку письменників у Гагрі...

Велике спасибі Вам за запрошення — дуже багато у мене планів на літо — і туди хочеться поїхати, і туди, і туди... А час невблаганний! Словом, нічого не обіцяю, а запрошення Ваше, та ще й з перспективою рибальства, дуже спокусливе...

Міцно обіймаю Вас. Привіт і уклін Стефі Йосипівні [8].

Ваш *М. Рильський*

10/II 1961

На конверті пишу московську адресу, але завтра вже вертаюсь до Києва, отже, пишіть мені туди — — — — —

(*Київ 40,* Радянська вул., № 7).

Це моя «дачна» адреса, але я там живу круглий рік.

368. ДО ВІДДІЛУ НАУКОВИХ КАДРІВ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

14 лютого 1961 р. Київ

Відповідаю на лист відділу 3-го лютого ц[ього] р[оку], перепрошуючи за затримку, причиною якої був мій виїзд до Москви для участі в роботі Комітету по Ленінських преміях.

I. Після 1955 року вийшли такі збірники моїх статей з літературознавства, мистецтвознавства та фольклористики:

1. Література і народна творчість. Київ, 1956.

2. Классики и современники (російською мовою). Москва, 1958.

3. Наша кровна справа. Київ, 1959.

II. За моєю редакцією вийшли такі видання:

1. Антологія української поезії в 4-х томах (редактори і упорядники М. Рильський і М. Нагнибіда), у 1-му томі — моя вступна стаття. К., 1957.

(Та ж сама антологія, з незначними змінами, поділена на 2 томи, вийшла в російських перекладах, Москва.

2. Юліуш Словацький, Вибрані твори в

двох томах (моя редакція і ряд перекладів). Київ, 1959.

3. Юлиуш Словацкий, Избранные сочинения в двух томах (моя загальна редакція і передмова). Москва, 1960.

III. Після 1955 р. вийшли такі мої брошури і відбитки:

1. Великий подвиг (Москва, 1957).

2. Розквіт народної творчості на Україні, Київ, 1957.

3. Художественный перевод с одного славянского языка на другой. Москва, 1958 (читано як доповідь на четвертому Міжнародному з'їзді славістів у Москві. Доповідь вийшла і українською мовою.)

4. Українські думи та історичні пісні. Київ, 1958.

5. Итоги и задачи изучения украинских дум и исторических песен. Москва, 1958 (теж читано на IV Міжнародному з'їзді славістів).

IV. За останні роки вийшли такі нові збірки моїх поезій: «Троянди й виноград» (в російському перекладі — «Розы и виноград») і «Далекі небосхили» (в рос[ійському] перекладі — «Далекие небосклоны»). За ці збірки нагороджено мене Ленінською премією 1960 року.

1960 року вийшла в Києві збірка «Зграя веселиків», а також перші два томи видання «Максим Рильський. Твори в десяти томах».

У Варшаві вийшла 1960 року збірка моїх поезій польською мовою під заголовком «Liryki».

V. 1958 року мене обрано академіком АН СРСР.

1960 року, в зв'язку з декадою української літератури й мистецтва в Москві, мене нагороджено орденом Леніна.

Академік *М. Рильський*

14 лютого 1961 р.

369. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

15 лютого 1961 р. Київ

Дорогий Оресте!

Вернувшися з Москви до Києва, я надумав був подати В[аші] чотири вірші (потім подумав — 3, без «Костика»)

в «Літ[ературну] газету», уже й передмову-«благословення» був написав (прикладаю його). Але перечитав ці вірші і намислив, що варто Вам ще над ними попрацювати. Замітки на полях я поробив олівцем. Не сердьтесь на причіпливого діда. Жду і цих віршів (опрацьованих), і нових... А ще чимало лежить у мене Ваших давніших, яким я досі, так би мовити, не дав ходу... Над книжкою — працюйте не поспішаючи...

Тисну Вам руку, привіт Стефі Йосипівні.

Ваш *М. Рильський*

15 лютого 1961

Дивився сьогодні на неповне затемнення сонця. У Ваших краях воно, мабуть, було повніше?

М. Р.

370. ДО В. В. ЗУБАРЯ

17 лютого 1961 р. Київ

Дорогий Вікторе!

Всяка невідкладна робота і виїзди з Києва спричинились до того, що я забарився з відповіддю. Отже:

«Вітрову доньку» прочитав [1] і посилаю Вам із своїми зауваженнями на полях. Головне в тому, що це річ іще сира, недороблена; багато випадів із стилю (мішанина газетної мови із поетичною, прозаїзми), багато чого подано надто прямолінійно, «в лоб». Не кажу вже про те, що Ви раз у раз в цій п'єсі збиваєтеся з традиційного п'ятистопового ямбу на шестистоповий (я це відзначав тільки на початку), а інколи й на чотиристоповий. (Подібні речі, правда, бували і у Лесі Укра[їнки], і навіть у Пушкіна.) Не думаю, щоб літ[ературний] працівник Чернівецького театру сказав Вам зовсім щиро, ніби справа утруднюється тільки тим, що «оформлення вимагає багато коштів». Зважте, до речі, що навіть «Лісова пісня» [2], яка, безперечно, вплинула на «Вітрову доньку», ставиться у нас рідко — і то не тільки через дорожнечу оформлення!

Якби я навіть «поручився» в Спілці письменників, що Ваша друга книжка скоро буде готова, то це навряд чи помогло б... Напевне навіть — не помогло б.

Я співчуваю Вашому бажанню вчитися в Моск[овському] літ[ературному] ін[ститут]ті, але — очевидно, доведеться почекати. А над «Вітровою донькою»

треба попрацювати, і то *добре* попрацювати. Між іншим, здається вона мені трохи розтягненою. Негаразд, розуміється, зробила редакція «Жовтня», що нічого Вам не відповіла (а може, вже відповіла?), але мені здається, що в такому вигляді, як є, Вашу річ іще рано друкувати.

Пишу це все, бажаючи Вам добра і творчих успіхів.

Ваш *М. Рильський*

17/II 1961

371. ДО М. С. ЖИВОВА

21 лютого 1961 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

В самые ближайшие дни я вышлю Вам отзыв о «Марии», который, надеюсь, сослужит Вам добрую службу.

А пока — громадная просьба: достать и выслать мне Zamek Kaniowski [1] (по-польски, разумеется). Буду очень признателен.

Ваш *М. Рыльский*

21/II 1961

372. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

22 лютого 1961 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

Наголос боги — в Одіссеї — гадаю, можна прийняти хоча і в наголосі богú не бачу «побутовщини», не можу прирівняти його до віршí... (А Шевченко таки писав: оці віршí віршую я [1]...).

Посилаю для «Вінка» вірш [2], який шлю одночасно і «Рад[янській] Житомирщині» [3]. Гадаю — одне одному не шкодить.

Привіт!

Ваш *М. Рильський*

22 лютого 1961

373. ДО О. Й. ДЕЙЧА

23 лютого 1961 р. Київ

Милый Александр Иосифович!

Я тоже слегка прихворнул — что-то вроде гриппа и вообще какое-то недомогание, вследствие которого врачи не выпускают меня из комнаты и даже предписали постельный режим, которого я, однако, не выдерживаю...

Сегодня получил книгу Платона Алекс[андровича] [1] о казаке Мамае — занятная книжка, на которую готовится рецензия мамаеведом Ильченком [2], я тоже собираюсь приложить руку (подпись) в этой рецензии. Это будет профилактическая мера, потому что кто-то собирается разбранить Платона за какие-то вымышленные грехи...

Пивторадни не так страшен [3], как его малюют. Как только выздоровею, возьму кой-какие материалы у Бабышкина (глав[ным] образом на предмет пополнения «Избранного») и вставлю в свою статью, столь желанную для Дарояна, фразу о националистических грехах Олеся в эмиграции. (Если бы мы в аналогичном аспекте перечислили все грехи Бунина и Куприна, то — не сдобровать бы им!) А потом уже напишу письмо к самому владыке Григорию [4] о некоторой странности поведения ведущих госиздатовцев.

Относительно фото [5] Садовского, Лысенка и пр[очих] буду нажимать на доктора искусствоведения [6], делает это и Богдан.

Крепко обнимаю Вас, низкий поклон Евгении Кузьминишне.

...Не успел я написать эту официальную фразу, как ко мне вошли сразу две врачихи из ЦЛК [7]... Настращали меня, даже новокаиновым лечением грозят. При этом я огорчил их своим легкомысленным отношением к медицине.

А сейчас ко мне просится какой-то гражданин из Одессы [8], который не менее легкомысленно отнесся к заявлению Ксени [9] (и врачей), что я нездоров. Итак — еще одна пауза.

Одессит ушел. Он редактор районной газеты и поэт. Недоволен жизнью. Ушел недовольный мною...

Теперь могу продолжать... Да! На днях видел по телевизору «Дядю Ваню» [10] в исполнении Киевск[ой] русск[ой] драмы (дядя Ваня — Романов [11]). Пришел к выводу, что чеховская драматургия больше устарела в наше время, чем драматургия Островского [12]. Галя с неожиданной горячностью согласилась.

Засим — до свиданьица, как говорит мой институтский зам [13] по хоз[яйственной] части.

Ваш *М. Рыльский*

23 февраля 1961 г.

Поздравляю с новым почтовым индексом. А номер телефона — тоже новый?

374. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

28 лютого 1961 р. Київ

Ох ты гой еси Борис Александрович!

Исполать тебе, батюшка! (добрый молодец)!

Ваша литературоведческая точность[1] меня умиляет. Цитату из «Прогулки»[2] я взял из украинск[ого] трехтомника 1955 г. «Дума про Коновченка» у меня выпала, спасибо, что указали. А что касается «расхождений в транскрипции, в пунктуации», по поводу которых Вы ехидно замечаете, что «Шевченко писал (повести) по-русски», то — да, милостисдарь, он писал их по-русски, но и в русской, и в украинской орфографии был не очень силен...— Шевченковское лирник, я полагаю, надо сохранить.

2) Стр. 7. «Перетика», бог с ним, с Гринченком и с академической ученостью... Мы можем позволить себе перевести: перелесок. Ась? «В перелесок я ходила»...

3) Стр. 9 «Горами хвилю підійма». Увы! Так у Шевченка. А мы-то вас, бедные, всю жизнь читали и пели хвилі. Нам даже казалось, что так логичнее! — однако же, у меня в цитате верно.

4) Стр. 13. Ну да, я перевел Белецкого с украинского перевода (он-то ведь писал по-русски!). И, разумеется, «друг другу», а не «один одному».

5) «Як мак процвітає» (стр. 17). Небезызвестный переводчик Б. А. Турганов перевел:

«Веселой толпою» (Собр. соч. в пяти томах, I, 154). Лихо, но для подстрочного перевода не годится. У того же переводчика в «Кобзаре» 1954 г.— стр. 95 — Маками алеют.

Уже лучше, не так ли?

Я бы дал «пестреют» (костюмы-то разноцветные!), словно (точно) «маков цвет». Вся беда в том, что это народнопесенная формула, а по-русски такой нет. «Как маки (маками) пестреют»?

6) В[аше] ц[енное] исправление на 41 стр. принимаю с благодарностью.

Целую, чада, и домочадцы тоже. Привет сердечный Ирине Петровне, Валентине Константиновне, Алюне.

М. Рыльский.

23 февраля 1961 года

С новым индексом Вас.

Да-с!

P. S. Я уже запечатал это письмо, когда мне передали отзыв Машинского[3] о моей работе (благожелательный). Я воспользуюсь советами Машинского и внесу в текст несколько уточнений, которые и пришлю Вам.

Люба Забашта-Малышко, оказывается, приукрасила истину, когда сообщила по телефону, что статья Андр[ея] Сам[ойловича][4] уже послана. Но Самойлович заверил меня, что буквально на днях вышлет статью. Это было несколько дней тому назад. *М. Р.*

375. ДО О. М. ТА Г. І. РИЛЬСЬКИХ

25 лютого 1961 р. Київ

Дорогі молодята!

Сердечно поздоровляю Вас із урочистим днем. Пригадую, як 15 років тому піднімав келих за спільне ваше щастя. Не можу, на жаль, через недугу повторити це сьогодні, але сподіваюсь відзначити іще й срібне ваше весілля, а далі — побачимо.

Цілую. *М. Р.*

25/II 1961

Привіт грозі прісноводних риб — Максимові Другому.

376. ДО Т. Й. СТАХ

25 лютого 1961 р. Київ

Дорогая Татьяна Осиповна!

Я с удовольствием «авторизовал» перевод еще двух «Вечерних бесед»[1]. Рад, что эти беседы пришлись Вам по душе...

Что касается идеи выпуска их в библиотечке «Огонька»[2], то я ничего не имею против, но предварительно предполагается издать их на украинском языке (когда наберется достаточное количество). Словом, это дело будущего.

С приветом *М. Рыльский*

25 февраля 1961 г.

377. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

25 лютого 1961 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Я хотел послать Вам только небольшие вставки в брошюру о Шевченке[1], вызванные очень дельными замеча-

ниями С. И. Машинского, но просмотрел всю рукопись (экземпляр, не очень хорошо перепечатанный) и внес еще кое-что. Посылаю поэтому всю рукопись, дабы Вы со свойственными Вам любезностью и дотошностью внесли эти исправления в рабочий экземпляр.

Место, где сравниваются Ш[евчен]ко и Державин[2] (40—42 стр.), дано у меня в первозданном виде,— у меня не осталось экземпляра со вставкой из Библии[3], которая, конечно, является украшением работы и ни в коем случае не должна быть снята.

Обнимаю, привет Вашим.

Я, к сожалению, немного прихворнул (обострение старого плеврита, сердечная слабость и т[ому] под[обная] мура)... Меня лечат и калечат (уколы), но, как видите, я еще на коне, т[о] е[сть] за письменным столом.

Ваш *М. Рыльский*

25 февраля 1961

378. ДО Р. Н. ГОЛОВІНА

27 лютого 1961 р. Київ

Шановний Романе Петровичу!

Вам, очевидно, невідомо, що з приводу козацьких могил у Берестечку група письменників (Антоненко-Давидович, Кротевич та інші, серед них і я) надрукували в «Литературной газете» (у Москві) листа... Пізніше чули ми про птахо- та кролеферму, писали і про це неподобство, але я не знаю гаразд, чи надруковано і це наше звернення. В усякому разі — знову візьмусь за цю справу... Разом з товаришами, звісно.

З привітом *М. Рильський*

27/II 1961

379. ДО М. П. СМИРНОВА

27 лютого 1961 р. Київ

Глубокоуважаемый тов. Смирнов!

Мне очень неприятно, что из-за забывчивости, которую так не хочется называть старческой, я не могу назвать здесь Вас по имени и отчеству. А ведь знал! Н. П.— Николай....? Сообщите, пожалуйста, полностью, и не сердитесь!

Я получил любезное письмо от Е. Н. Пермитина[1] с приглашением участвовать в «Охотничьих просторах» (под новой редакцией и по новой программе). С удовольствием принимаю это приглашение. Я — постоянный читатель «Просторов» и, в частности, того, что там помещаете Вы. Непременно пришлю несколько стихотворений. Кстати, мне ясно, что вещи, котор[ые] напечатаны только по-украински, могут быть помещены в альманахе (в переводе, конечно). А как быть с произведениями, опубликованными по-русски (в общей печати?). Вероятно, такой материал для альманаха не пойдет? Напишите мне, пожалуйста, об этом!

Посылаю свою украинскую брошюру «Природа і література». Думаю, что в редакции найдутся люди, которые смогут ее прочитать. Не подойдет ли она для помещения в альманахе?[2] И сможет ли — в случае положительного решения — редакция взять на себя организацию перевода? (Если нужно — материал можно сократить, согласовав, однако это со мной.)

К слову сказать, на 16 стр. брошюры есть у меня ссылка[3] на отв[етственного] редактора альманаха — Е. Пермитина. Пользуюсь случаем, чтобы передать ему литературно-охотничий привет.

Как Ваш давнишний читатель крепко жму Вам руку.

М. Рыльский

27 февраля 1961 г.

380. ДО С. І. ЦЕТЛЯКА

27 лютого 1961 р. Київ

Шановний тов. Цетляк!

Одержав В[ашу] листівку. Відповідаю коротко, бо дуже багато у мене роботи.

1. Я говорив про літературні впливи — таких не могло бути у Шевченка від Достоєвського (хронологія!), про це ж Ви і самі писали. А особисті зустрічі, петрашевці[1] — все це треба дослідити.

2. Чому б і не говорити про зміни у відношенні поета до дитини в зв'язку з життям поета?

3. Про свою творчість волію не говорити.

З привітом *М. Рильський*

27/II 1961

381. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

1 березня 1961 р. Київ

Дорогий Оресте!

«Першу половину» збірки одержав, переглянну незабаром, чекатиму другої... Спасибі за хороший лист і за принадне запрошення [1]. Побачимо, як складеться у мене літо... Дуже багато різних планів!

Збірка збіркою, а відберіть самі 2—3—4 вірші, щоб я їх міг дати, як проектував, до «Літ[ературної] газети». Або напишіть, які саме вірші дати із «першої половини». Я б і сам відібрав, та, може ж, якраз візьму такі, що вже десь друкувались?

Пробачте за сухість листа — переді мною буквально гора незробленої роботи. Привіт Вашій мамі і, коли писатимете до них, братам-романтикам.

Ваш завжди *М. Рильський*

1/III 1961

382. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

3 березня 1961 р. Київ

Дорогие!

Мы — если памяти не отшибли мне изумительные блины — условились, что Вы вышлете мне экземпляр (эксемпляр, как говорит Гундоров) статьи моей об Олесе. Я до сих пор не получил ее, а у себя пока что не нашел, да и искать из-за Шевченка [1] некогда... А хорошо бы ее иметь: я быстро внес бы (за полтора дня) исправления, а в 20-х числах, когда намечается академшевченковская сессия [2] в Москве, и привез бы. Вот оно как.

Читал в «Москве» * воспоминания Бориса Ефимова [3]. Воспоминания не ахти какие, но про Анатолия Васильевича [4] там хорошо.

Йосипенко (доктор наук, как рекомендовал Кирилюка на одном из шевченковских чтений Малышко) под свирепым давлением Богдана и моим выслал Вам снимки — постановку «Поджигателей» [5] («Полум'ярів») и несколько Садовских [6].

Целую вас, друзья.

Мануарцы приветствуют радостными кликами.

Ваш *М. Р.*

3/II 1961

* № 1 за этот год (прим. автора).

383. ДО В. В. ЗУБАРЯ

3 березня 1961 р. Київ

Дорогий Вікторе!

Не бійтеся надто гострої критики — бійтеся надто м'якої...

Ваші вірші в «Зорі» [1] мені сподобались. Ви таки лірик, Вікторе! І не без гумору («Мороз»).

Тисну Вам руку

М. Рильський

3/III 1961

384. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

5 березня 1961 р. Київ

Дорогий Іване Антоновичу!

Посилаємо нарешті — я й мій син Богдан — фото, пов'язані з озером Нароч.

Це прекрасне озеро викликає у мене стільки почуттів, я такий вдячний білоруським друзям, які дали нам змогу над ним пожити, що відчуваю, як мало відбивають усе це фотографії, які ми посилаємо... Уся надія на художників, які оформлюють альбом,— може, вони щось і зроблять із цих знімків, не розрахованих для друку...

З сердечним привітом і любов'ю

М. Рильський

5/III 1961

385. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

5 березня 1961 р. Київ

Дорогой Петр Петрович!

Очень рад, что мои стихи «в защиту печали» [1] Вам понравились. Перевод Ваш [2] мне кажется в общем удачным. М[ожет] б[ыть], надо еще кое-что подправить (в частности рифмы), усилить буквальную перекличку последней строфы III стихотворения с первой... А вообще — Вы напрасно думаете, что вряд ли перевод пойдет в центральной русской прессе... Пошлите в «Литерат[урную] газету»!

Несовпадение грамматических времен в I стихотв[орении] (кукует — куковали), конечно, огорчительно.

М[ожет] б[ыть], в 1-й строке сделать — «Грустя куковали»...

Мне будет очень приятно, если эти скромные стихи появятся и на чувашском языке...[3]

Ваш *М. Рыльский*

5/III 1961

Пишу Вам по адресу, который Вы дали в письме. В справочнике Союза сов[етских] писателей — иной адрес.

386. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

6 березня 1961 р. Київ

А Вы изрядный шутник [1], дорогой Борис Александрович!

Цитирую: «...какова бы ни была шевченковская орфография, она *обязательна* (курсив автора) для *любого* (курсив мой — *М. Р.*) издания». При таком положении мы и Пушкина должны были бы печатать с ятями и твердыми знаками, и Кольцова с его «фонетическим» правописанием и т. под. Ну, пусть мой пример с Пушкиным неубедителен, но Кольцова в первозданном виде трудно было бы читать людям взрослым, а от учеников средней школы пришлось бы прятать его книги...

Нет, не в любом издании, а только в академическом можно (не знаю, должно ли) целиком сохранять орфографию автора (да и то, пожалуй, с учетом современных норм правописания). Правописание Петра I [2] было весьма любопытно, и в научных сборниках документов соблюдается, конечно, это правописание. Однако в учебнике истории для средней школы нет никакой необходимости передавать чудовищную безграмотность великого преобразователя России. А Державин и Ломоносов [3] в «Биб[лиоте]ке поэта» разве даны с точным соблюдением их орфографий? Ну, а насчет корректоров Вы правы — это народец лихой...

«Горами хвилю»... Никакой тут у меня ехидности по отношению к Вам не было: «хвилі» пел (и читал) я...

За болгарский кожух — большое спасибо. Когда именно я буду в Москве (то есть когда будут академические шевченковские заседания) — еще точно не знаю. А Вас видеть в Киеве будем рады!

Спасибо и за сверку цитат для «Огонька» [4].

Александру Васильевичу[5] передайте от меня нежное рукопожатие. Когда буду в Москве — непременно постараюсь проведать его.

Самійловичу[6] о статье напомню...

У него семейное несчастье: Любовь Васильевна[7], катаясь на коньках, сломала ногу, лежит в больнице...

Сердечный привет Вам и Вашим.

Ваш *М. Рыльский*

6/III 1961

387. ДО П. П. СИЧЕНКА

10 березня 1961 р. Київ

Дорогий Петре Панасовичу!

Завантажений, як завжди, роботою, я відповідаю Вам з великим запізненням. Пробачте.

Дуже буде добре, коли Ви ті записи народної творчості, що ведете разом із дружиною, надсилатимете до нашого Інституту (Київ, вул. Кірова, 4, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук УРСР), у відділ фондів, яким завідує Марія Савишна Родіна.

Можливо, що Вам варто було б написати і послати[1] в один із наших журналів «Вітчизна»[2], «Дніпро», «Прапор»[3], «Жовтень» спомини (прозою) про той партизанський підрозділ, яким Ви керували. Це міг би бути інтересний матеріал.

Ваші вірші (і «дитячі», і «дорослі») — симпатичні, щирі, написані з віршового й мовного боку вправно... На жаль, мушу сказати одверто: більшості з них бракує оригінальності... Згадайте, як своєрідно й свіжо пишуть для дітей, скажемо, в російській літературі Маршак, Чуковський, Михалков, Барто[4]... Та й у нас — Забіла[5], Воронько, Стельмах, Бичко[6]... Проте, гадаю, дещо з Ваших «дитячих» віршів можна б умістити, приміром, у «Барвінку»[7]. Беру на себе сміливість послати Ваші зошити[8] в редакцію цього журналу...

Дуже добру річ намислили Ви — вивчати польську мову. Мені здається, що з Вас міг би виробитись хороший перекладач. Та й поза тим — знання мов завжди збагачує людину.

Бажаю Вам усього доброго.

М. Рильський

10/II 1961

388. ДО О. В. КОВАЛЕНКА

14 березня 1961 р. Київ

Високошановний тов. Коваленко!

(Пишу в обставинах, які не дають змоги перевірити Ваше ім'я та по-батькові,— а вони у мене через старечу забутливість випали з пам'яті. Пробачте.)

Спасибі за поправки до «Слова» — внесу їх у свій примірник. Це — зворушливе свідчення Вашої любові до пам'ятника і до своєї праці.

З якою це «Русалкою» Ви согрішили?[1] З пушкінською, очевидно? Ну, хай щастить...*

Книжку споминів про Яворницького[2] я читав і дав свої зауваження. Там багато анекдотичного, а часом і не дуже вірогідного матеріалу. Дмитро Іванович заслуговує на поважнішу книгу.

«Випердок» — слово справді оригінальне, а от — чи дуже вже хороше?

З пошаною *М. Рильський*

14/III 1961

---

* Чи відомий Вам, до речі, переклад «Русалки», зроблений Свідзінським![3] М. Р.

389. ДО М. С. ЖИВОВА

15 березня 1961 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

Возвращаю Вам подлинник «Марии» и Ваш перевод, присовокупляя к этому свой краткий отзыв. 23—24 марта я буду в Москве, но это будет молниеносный визит на шевченковскую сессию Академии наук.

На более продолжительное время приеду 4-го апреля (для участия в работе Комитета по Ленинским премиям),— тогда мы сможем и увидеться, и поговорить. Экземпляр Вашего «Тувима» «без дедикации»[1], а также брошюру о Тувиме Юлии Булаховской[2] (дочери Л. А. Булаховского) привезу или в первый, или в следующий приезд. Дело в том, что то и другое нужно найти,— а занят я чрезмерно, а библиотека моя, увы, далеко не в блестящем порядке.

«Польских певцов Украины»[3] передал в редакцию «Советской Украины». Как только буду иметь конкретное решение редакции — сообщу Вам об этом.

С сердечным рукопожатием

М. Рыльский

15/III 61

390. ДО Ю. М. МАРТИЧА

15 березня 1961 р. Київ

Дорогий Юхиме!

Доконче прочитаю Вашу повість[1] про Оксану Петрусенко і скажу свою думку. Ваша правда! Очевидці і споминальники часто брешуть. А Ви добру роботу робите, дорогий Юхиме, своїми біографічними повістями[2].

Ваш *М. Рильський*

15/III 1961

Привіт усій родині!

391. ДО ПРЕЗИДІЇ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

15 березня 1961 р. Київ

Автор цілого ряду серйозних дослідів з українського фольклору М. М. Плісецький[1] працює нині над докторською дисертацією про російсько-українські фольклорні взаємозв'язки в галузі епосу. Частину своєї праці він підготував до окремого видання. Це — цілком самостійна праця, якій т. Плісецький дав заголовок «Русско-украинские взаимосвязи в области героического эпоса». З приводу цієї праці я хочу висловити кілька міркувань.

Ми маємо чимало дослідів і цілі збірники, присвячені російсько-українським культурним зв'язкам. Вони стосуються здебільшого питань літератури, театру, кіно, образотворчих мистецтв. Значно меншу увагу приділяють наші дослідники проблемам фольклорних зв'язків. Праці таких учених давнішого часу, як В. Перетц, М. Сперанський[2], Ю. Яворський[3], Олексій Веселовський[4], В. Данилов[5], освітлюють переважно фольклорні зв'язки східних слов'янських народів у галузі пісні та казки. Питання російсько-українських зв'язків у галузі героїчного епосу (билини і думи) розроблялися колись О. Міллером[6], Антоновичем, Драгомановим[7], Кулішем[8], Безсоновим[9],

М. Петровим [10], А. Лободою, Ф. Колессою [11]... Поряд із цікавим фактичним матеріалом є в працях названих учених чимало хибного, а то й зовсім неприйнятого для нас. Спроби опрацювання проблеми зв'язків російської та української епічної народної творчості бачимо ми у таких сучасних дослідників, як Г. Сухобрус [12] і Я. Шуст [13]. Великої узагальнюючої праці з цього питання ми досі не маємо. Грунтовна і цікаво написана, з притягненням дуже широкого матеріалу і використанням нових самостійних спостережень, книга М. М. Плісецького заповнює цю значну проблему. Вона засвідчує споконвічну дружбу та братерство російського і українського народів і в тій царині, на яку не звертали досі нині фольклористи належно глибокої уваги.

За моїми відомостями, видавництво Академії наук СРСР має можливості для видання праць республіканських учених (у даному випадку — по лінії Інституту етнографії). Звертаюся до Президії АН УРСР з проханням рекомендувати до друку [14] Президії АН СРСР книгу М. М. Плісецького «Русско-украинские взаимосвязи в области героического эпоса» (обсягом — орієнтовно — 30 друк. аркушів).

Академік *М. Рильський*

15/III 1961

392. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

Перша половина березня 1961 р. Київ

Дорогий Оресте!

За днів 2—3 пришлю Вам докладного листа про В[ашу] збірку — я за різними клопотами, проводами старого, зустріччю нового, за різними засіданнями та метушнею ще не прочитав її. А прочитати хочу по-справжньому, бо люблю Вас.

Посилаю свою статейку про Шевченкову «жіночу лірику».

Привіт!

М. Рильський

393. ДО І. О. ІЛЬЄНКА

16 березня 1961 р. Київ

Дорогий тов. Ільєнко!

Спасибі за теплого листа. Ваші вірші симпатичні, але ще досить наївні і не дуже тим часом оригінальні. Ви

хочете «вчитись, працювати над собою» — хай Вам щастить!

Посилаю Вам свою книжечку «Труди і дні».

М. Рильський

16/III 1961

394. ДО І. М. ШАПОВАЛА

16 березня 1961 р. Київ

Шановний Іване Максимовичу!

Бажаю Вам успіху в доробці книжки[1] про Дмитра Ів[ановича] Яворницького. Ви робите благородну справу.

М. Рильський

16/III 1961

395. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

17 березня 1961 р. Київ

Дорогой Лев Адольфович!

С удовольствием прочитал Вашу статью в «Лит[ературной] газете» об Антокольском, любовь к творчеству которого я разделяю с Вами. У меня, к сожалению, еще нет книги А[нтокольского] о Пушкине[2], и ее не читал. Но одно место в В[ашей] статье остановило на себе, как говорится, мое внимание. Вы пишете: «...его (Анток[ольского]) соображение о том, что Пушкин завершил незаконченную им «Русалку» в «Яныше Королевиче» из «Песен западн[ых] славян», во всяком случае остроумно, интересно и поражает воображение».

Не знаю, как оно у Антокольского, указывает ли он на своих предшественников, но мысль о связи «Яныша» и «Русалки» высказана давно, напр[имер] П. Морозовым[3] в его статье о «Русалке» в III томе венгеровского издания[4] Пушкина (1909 г.), где дано довольно детальное сопоставление «Яныша» и «Русалки». А у Вас выходит, что Павел Григорьевич высказал эту мысль впервые.

Простите мне мое «начетничество». 23—24 марта я буду в Москве на сессии Акад[емии] наук, посвящ[енной] Шевченку, а с 4-го апреля приблизительно недельку на Комитете по Ленинским премиям. Быть может, увидимся. Привет!

М. Рыльский

17/III 1961

396. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

31 березня 1961 р. Київ

Родные мои!

Я буду в Москве четвертого апреля (в 1 часу дня — заседание Ленинской комиссии), а потому отвечаю с предельной краткостью:

1. Русский перевод статьи Малышка, разумеется, нехорош. Зря Малышко и занялся этим делом — перевод можно было организовать в Москве. Вы подчеркиваете такие ляпсусы, как «поэзии» (калька с українського «поезії») вместо «стихотворения» — подобное часто случается с нашими молодыми украинцами, когда они пишут по-русски. Словом, статью Малышка, неприятие которой было бы скандалом и которую (поскольку она является расширенным его докладом [1], и мне, и вам известным), надо тщательно отредактировать (тщательнее, чем отредактированы украинские переводы статей Александра Ивановича [2] в его двухтомнике). Но, разумеется, совершенно отпадает версия, что это буду делать я.

2. Нужна ли моя автобиография — я не знаю. Считаю все свои стихи — автобиографией. А если нужно, то новой я писать не буду. Можно воспользоваться той, которая приложена к 1-му тому [3] моего украинского десятитомника. Нельзя же быть перманентным автобиографом!

3. Договор Ваш и А[лександра] И[вановича] [4] с Держлітвидавом я передал по назначению.

4. Статью об Олесе привезу. Пополнять сборник мы не будем. Расскажу об этом при встрече.

Обнимаю Вас крепко. *М. Рыльский*

31/III 1961

397. ДО ДЕРЖАВНОГО ВИДАВНИЦТВА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР

3 квітня 1961 р. Київ

До Державного видавництва образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР

Спомини В. М. Кропивницького [1] про його батька, основоположника нового українського театру М. Л. Кропивницького, мають велике пізнавальне значення. У них жваво та інтересно намальовано не тільки постать геніального актора й режисера, але й його родину, і його оточення, і те історичне тло, на якому виріс М. Кропив-

ницький, виник і розцвів так званий театр корифеїв. Книгу безперечно варто видати [2].

М. Рильський

3/IV 1961

Не маю сумніву, що мемуари ці треба видати українською мовою.

398. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

8 квітня 1961 р. Київ

Дорогой Петр Петрович!

«Благословляю» Вас на посылку В[ашего] перевода в «Лит[ературную] газету». Кажется мне, Вы успешно преодолели некоторые трудности, что не удалось Вам в 1-м варианте.

В отношении фразы Гончара [1] — согласен с Вами...

Спасибо за присылку разных материалов (вырезок и т. п.)

Жму руку.

Ваш *М. Рыльский*

3/IV 1961

399. ДО В. І. ОРЛОВА

10 квітня 1961 р. Москва

Дорогой Владимир Иванович!

На Украине вышла интересная книжка о замечательном явлении украинского народного искусства — т[ак] наз[ываемом] портрете «козака Мамая». Книжку эту написал искусствовед Платон Александрович Белецкий. Совместно с Александром Иосифовичем Дейчем я написал отзыв об этой достойной внимания работе. Считаю, что было бы очень хорошо, если бы этот отзыв появился в «Советской культуре» [1].

С приветом *М. Рыльский*

10 апреля 1961

400. ДО Л. Ф. СТЕЦЕНКА

15 квітня 1961 р. Київ

Дорогий Леоніде Федосійовичу!

Сердечне спасибі Вам за Карпенка-Карого [1]. Добре видано і дбайливо упорядковано. Статтю В[ашу] [2] тільки переглянув, пізніше уважно почитаю.

Вам, може, й невідомо, що з приводу «Гандзі»[3] я написав був листа до Держлітвидаву, але це нічого не по могло.

А щодо Москви, то Ви, мабуть, маєте на увазі театри На жаль, нічого там не виходить. «Малий театр» був зацікавився «Хазяїном», але не поставив: надто м'яка, мовляв, сатира, автор ніби навіть симпатизує Пузиреві і т. ін.— про постановку «Сави Чалого» в Костромі[4] (у перекладі Б. Турганова) Ви певне знаєте...

Про «недосвіт» у Шевченка[5] писав покійний Василь Сімович (у Львові), але де вміщена та стаття — не пам'ятаю. Найти її можна, гадаю, за допомогою відділу шевченкознавства в Інституті літератури (завідувач — Є. П. Кирилюк).

Пишу коротко, бо й почуваю себе не дуже добре і треба їхати на сесію Академії наук. Бажаю Вам успіху з Вашою цікаво задуманою книжкою.

З привітом *М. Рильський*

15/IV 1961

401. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

22 квітня 1961 р. Київ

Дорогой Петр Петрович!

Спасибо за «Лит[ературную] газету». В Москве (где я как раз был, когда ее напечатали) очень радовались хорошие люди: чувашский поэт перевел украинского на русский язык!

Жму руку
М. Рыльский

22/IV 1961

402. ДО М. К. СМОЛЕНЧУКА

25 квітня 1961 р. Київ

Дорогий Миколо Кузьмичу!

Спасибі Вам за перший примірник першої Вашої книжки, до появи якої на світ і я трохи причетний. Тільки оце одержав її — а незабаром і перечитаю, щоб побачити, «що ж воно вийшло» в друкованому вигляді. Маю підозру, що ретельні редактори видавництва дещо в ній (повісті) обчухрали... ну, всі ми під редакторами ходимо!

Бажаю, щоб за першою ластівкою полетіла друга, а там і третя і т. ін.

Ваш *М. Рильський*

25/IV 1961

403. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

27 квітня 1961 р. Київ

Дорогие Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

Содержание нового немецкого «Кобзаря» [1] при беглом просмотре не вызвало у меня замечаний. Если что-нибудь придет мне в голову — напишу. А сейчас пишу письмо беспредметное, которое, по-видимому, отправлено будет одновременно с торжественным первомайским поздравлением.

Утопаю — не в наслаждениях, нет! — в заседаниях и в разборе писем, на которые — *все* — смогли бы ответить только сорок тысяч братьев. Впрочем, написал предисловие к фотоальбому [2] «Киев» для выставки в Югославии (новый жанр в моем многогранном творчестве) и статейку о Стельмахе [3], которую Вы уже, вероятно, читали в «Вечірньому Києві». Потихоньку перевожу Тувима... Работа интересная, но ей страшно мешает неинтересная работа...

Сегодня вместе с Малышко и Нагнибедой собираюсь в Белую Церковь на шевченковское чтение. Недавно в той же Белой Церкви мы изрядно поудили рыбу. Побывал я с Богданом (и с Йосипенко) и в Романовке. Председатель соседнего колхоза угостил нас «кубинским перваком», т. е. самогоном из кубинского сахарного тростника, который перерабатывается на местном сахзаводе. Напиток стоящий. Сегодня — весенний мелкий дождичек орошает наш сад, где отцветают персики, отцвели абрикосы, цветут вишни, черешни, сливы, зацветают груши, собираются цвести яблони. В общем — все в порядке.

Целую, обнимаю.

М. Рыльский

27/IV 1961

404. ДО Д. Т. ФЕДОРЕНКА

27 квітня 1961 р. Київ

Шановний Дмитре Тимофійовичу!

Спасибі за книжечку [1], зауважу тільки, що Ви, як і багато наших фольклористів, трохи неточно вживаєте терміну антирелігійна творчість. І в Вашій збірці, і в інших подібних виданнях подається не так антирелігійна, як здебільшого антицерковна, антипопівська, антиклерикальна творчість...

Поздоровляю Вас із Першим травня, бажаю щастя.

М. Рильський

27/IV 1961

405. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

6 травня 1961 р. Київ

Милый Михаил Васильевич!

На меня от Вашей телеграммы [1] повеяло песней. Спасибо Вам, спасибо! Желаю Вам счастья.

Максим Рыльский

6/V 1961

406. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

12 травня 1961 р. Київ

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Прикра хвороба і лікарський наказ прикували мене до ліжка. Отже, не можу сьогодні бути в Ін[ститу]ті, хоч і почуваю, що бути треба було б. В разі потреби підписати якісь папери прошу передати їх через мого водія. Прошу також Вас передати комісії по обстеженню Інституту, що дуже хотів би зустрітися з нею (з керівником її), але це можливе буде, очевидно, не раніше, як у понеділок. Спитайте, будь-ласка, Юрія Яковича [1], чи він підготував того листа в справі Затенацького [2] (і Мацапури [3]), який я мав підписати. Якщо підготував (і якщо потреба в цьому листі не відпала), то теж передайте мені.

Сьогодні о 1-й годині має бути у мене дружина інваліда Вітчизн[яної] війни Трайбермана — прошу передати їй лист, який я написав до тов. Давидова [4]. Найкраще буде, коли вона передасть цей лист особисто.

Щодо справи т. Сисоєва (двірника нашого будинку), то займусь нею, як тільки одужаю.

Всім привіт Ваш *М. Рильський*

12 травня 1961

Хотів сьогодні закінчити відзив на дисертацію[5] Венгерова, але мушу лежати, а диктувати такі речі не вмію. В усякім разі сподіваюсь, що незабаром вийду із стану «лежачого хворого», який мені не до смаку, і напишу цю рецензію, відносно якої т. Венгеров, звісно, хвилюється. *М. Р.*

407. ДО РЕДКОЛЕГІЇ «БИБЛИОТЕКИ СОВЕТСКОЙ ПОЭЗИИ»

17 травня 1961 р. Київ

В редколлегию
«Библиотеки советской поэзии» Гослитиздата

Я считаю вполне целесообразным включить в серию советской поэзии книгу Николая Панова[1] — поэта, работающего в литературе уже свыше сорока лет. Панов — поэт со своим творческим лицом, с широким кругом тем, с немалыми заслугами перед советской литературой. Книга его «Избранные стихи», выпущенная в 1956 году издательством «Советский писатель», давно разошлась. Она могла бы лечь в основу издания «Библиотеки поэта», которое я предлагаю осуществить.

М. Рыльский

17 мая 1961

408. ДО М. М. ПАНОВА

18 травня 1961 р. Київ

Дорогой Николай Николаевич!

Спасибо за книгу[1]. Прилагаю свое письмо в редколлегию «Библиотеки сов[етской] поэзии» — Вы, очевидно, найдете возможность его передать.

С приветом
М. Рыльский

18/V 1961

409. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

18 травня 1961 р. Київ

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Посилаю 3 примірники відзиву про дисертацію Венгерова — 2 примірники прошу дати в Відділ суспільних

наук, а один послати Венгерову в Житомир[1]. (Я послав би й сам, та забув ім'я й по-батькові Венгерова.)

Сподіваюсь бути завтра о 2-й год. в Інституті.

Мені прислали пам'ятну записку про деякі рукописи, які знаходяться у мене. Постараюся ці рукописи знайти і привезти завтра,— *але ж роботу* Кекуха про Симиренків[2] я передав з Інституту, коли ще там був, у Товариство охорони природи, П. С. Погребняку! Дуже прошу це перевірити.

Привіт усім

М. Рильський

18/V 1961

410. ДО М. С. ЖИВОВА

19 травня 1961 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

«Советская Украина» выбрала[1] для помещения на своих страницах Залесского «Отъезд казака» и «Неспетая дума» и Гощинского «Польский жаворонок» и «Просьба к буре». Маловато, но что с ними поделаешь, с редакторами! Я написал коротенькую «шапку» к этим вещам. А как поживает «Мария»?

С приветом *М. Рыльский*

19/V 1961

411. ДО С. М. НІЖИНСЬКОГО

19 травня 1961 р. Київ

Дорогий Сергію Миколайовичу!

Давно, давно лежить у мене в «паперовому морі» Ваш лист... Не сердьтесь за мовчання: я загруз у всяких справах, невідкладних, доконче потрібних і т. д....

Щиро признаюсь: ближчими часами не матиму змоги зайнятися Вашою збіркою (виїду з Києва). Та й нелегка справа з видавництвами, які просто сахаються поезії... Що, якби Ви вдалися до поетичної секції Спілки письм[енників] У[краї]ни (Київ, Орджонікідзе, 2),— головує в ній Микола Львович Нагнибіда,— то, може б, приїхали в Київ та почитали б свої вірші товаришам? — Я особисто знемігся, часу у мене нема навіть на те, щоб писати самому те, що хочеться...— Звичайно,

читання своїх віршів у Спілці Вам краще було б улаштувати десь над осінь, бо тепер люди «пороз'їдуться»...

Щодо «трудовлаштування»... Між іншим, Джек Лондон, негативно говорячи про роботу в газеті, мав на увазі ті газети, які виходять у капіталістичному світі!

Інститут наш не має змоги утримувати «на периферії» платних робітників. В окремих випадках він може тільки купувати у записувачів інтересні матеріали (фольклорні, етнографічні), але й тут бюджет наш дуже скупий.

Пробачте за такі «кислі» поради та повідомлення. Попробуйте справді, зв'язатися з секцією поезії, а також надішліть кілька віршів до «Літературної газети» (К., вул. Орджонікідзе, 2).

2). Там тепер редактором Загребельний Павло Архипович, людина жива і ініціативна.

З привітом *М. Рильський*

19/V 1961

412. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

Кінець травня 1961 р. Київ

Дорогий Миколо Львовичу!

Хочу завдати Вам як другові мороки. Посилаю збірку (рукописну) Степана Книша [1] і лист його до мене. Почитайте лист, і Вам, певне, так само, як мені, захочеться щось ізробити для цієї людини. Серед віршів Книша є, їй-богу, нічогенькі. А що можна зробити? Може, збірочку? А може, вмістити дещо в черговому альманасі молодих, якщо такий альманах робить «Радянський письменник?» А може, розіслати дещо по журналах? Взагалі мені думається, що наша поетична секція повинна б прикладати руки до таких-то справ.

Не сердьтесь за турботу, дорогий Миколо Львовичу!

Адреса Книша така:

Полтавська обл., м. Лохвиця, Базарний пров., 28. Книшу Степанові Анатолійовичу

М. Р.

413. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Григорію Прокоповичу!

Прочитав оце Ваше оповідання [1]. Воно мені сподобалось своєю думкою, але здалося написаним занадто «в

лоб». Аспазію, її матір, «Петра другого» Ви змалювали з першого ж моменту їх появи на сцені надто прямо, простолінійно, одними (чорними) фарбами. Не зовсім ясний «Петро перший» — адже він був здібний хлопець? Особливо схематично написано кінець оповідання.

Деякі зауваження олівцем і дрібні виправлення я зробив у рукописі. А загалом думаю, що треба Вам ще над оповіданням попрацювати. А тоді — і в «Вітчизну»!

З привітом

М. Рильський

4 червня 1961

414. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Ваган Александрович!

Мы устроились очень хорошо. Занимаем в небольшом уютном доме две комнаты с двумя верандами. Рядом пока никого нет. Очень много здесь цветов — роз и разных других. Воздух прекрасный. Множество птиц, особенно скворцов и ласточек. Море очень близко. Правда, вода в нем еще холодная, но Богдан и Галя купаются, Андрюша тоже полощется на берегу и собирает коллекцию камешков. Я пока от купанья воздерживаюсь.

Как Ваше здоровье, Ваган Александрович? Надеюсь, что если Вы в Ирпене, то Вам это письмо передадут или перешлют. Напишите о себе, а также о том, как прошли операции Николая Петровича. Вообще пишите о всех новостях.

Я передал свою рукопись [1] (новые стихи) в Держлітвидав. При случае, узнайте, пожалуйста, как обстоят с нею дела.

Крепко обнимаю Вас, привет всем

Ваш *М. Рыльский*

4 июня 1961

415. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Борис Александрович!

Ваше письмо я получил в Киеве, но сборы в дорогу помешали мне своевременно ответить. Огорчило меня Ваше известие о состоянии здоровья Ирины Петровны [1].

Хочется верить, что все обойдется благополучно. Самый нежный ей привет.

Здесь, в Коктебеле, очень хорошо: море в буквальном смысле — и море цветов, прежде всего роз. Воздух благоухает. Вода в море, однако, еще холодна. Богдан и Галя все же купаются и «пляжатся» (довольно противное слово), Андрей тоже делает робкие попытки окунуться в воду, собирает знаменитые коктебельские камешки или камушки (слава которых, однако, несколько померкла). Писателей почти нет, есть преимущественно окололитературные и почти литературные люди, преимущественно дамы с детишками,— e sempre bene *, господа! — как сказал Пушкин.

Я слыхал, что сюда собирается Александр Васильевич [2] — передайте ему привет. Ждем. Есть также слух, что прибудет в Коктебель *А. И.* Пузиков... Вы замечаете, что даже инициалы его звучат как название вина?

Поцелуйте Алюню [3], передавайте мой привет Валентине Константиновне [4].

Обнимаю. Пишите, обратный адрес — на конверте. Малышку я статью его вручил, просил завизировать и выслать в Москву.

Да! Вам, вероятно, известно, что я был среди «лиц, сопровождавших» Никиту Сергеевича [5] в Канев. И кроме меня из т[ак] наз[ываемой] «творческой интеллигенции» — только Бажан, Гончар и Малышко. Поездка была очень интересная, при встрече расскажу.

Обнимаю крепко

М. Рыльский

4 июня 1961

Галя, Богдан, Андрей (тут много Андреев — маленьких, а есть и Андрей-большой, сын m-me Старинкевич [7], пребывающий здесь с мамой, женой, тещей и потомком...) кланяются.

---

* И прекрасно (італ.).— Ред.

416. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогие друзья!

Тех, кто говорит, будто в Коктебеле нет зелени, надо побивать камнями (хотя бы теми камушками, которые со-

бирает Андрюша на берегу). Сколько роз — великолепнейших роз! — цветущего дрока, акаций, тамарисков, жасмина, флоксов и прочее! А какое прелестное (правда, еще холодноватое) море! А как мало писателей! Есть кое-кто, но больше люди окололитературные, полулитературные, много дам с детишками, среди которых множество Андреев. Есть и взрослый Андрей — сын Елизаветы Ивановны Старинкевич — вместе с мамашей, тещей, женой и детенышем.

Я в последний день в Киеве при встрече с Евгенией Кузьминишной был очень утомлен, потому не смог рассказать ей как следует о поездке в Канев... А поездка была чудесная, и как-нибудь расскажу о ней подробнее.

Написал статейку[1] («Вечірню розмову») для «Веч[ернего] Киева» — она, надеюсь, появится «во едину из суббот». Читаю по-польски скучноватый пока роман Ивашкевича[2] «Слава и хвала», собираюсь подзаняться Тувимом. Подагра ведет себя сносно, я веду себя — отлично.

Дети и внук целуют Вас, я сверх того и обнимаю.

М. Рыльский

417. ДО М. Г. ДЕРЕГУСА

5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Михайле Гордійовичу!

Привіт від кримських (коктебельських) троянд, жовтих дроків, червоних троянд і т. д. і від моря, поки ще канальськи холодного, але гарного як завжди. (Хоча Псьол кращий, їй-богу!)

До Вас зверталася харківська художниця Агнеса Михайлівна Уманська (дружина покійного українського письменника Дмитра Тася[1]) — писала Вам, як каже, двічі — і просить нагадати про її просьбу прийняти її до Спілки. Я це й роблю. Всі матеріали про себе вона Вам (правлінню чи, як вона пише, пленуму) послала. Розберіться в цій справі, дорогий друже! Тов. Уманська пише, що досі немає ніякої відповіді...

З сердечним потиском руки

М. Рильський

5 червня 1961

418. ДО К. В. КОЗЛОВСЬКОЇ

5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Глубокоуважаемая Екатерина Владимировна!

Я уехал из Киева, не успев ответить Вам. Чрезвычайно был занят.

Вашу заботу о памятниках [1] нашей истории я разделяю. Действительно, в этом отношении у нас делается не все, что надо бы. Но кое-какие сдвиги за последнее время есть. Я думаю, что мы возвратимся к этому разговору в августе или сентябре,— до того я буду в разъездах. Раньше был у нас комитет по охране памятников старины (он назывался как-то сложнее), теперь этими вопросами занимается горсовет, но к кому именно обращаться — точно не знаю. Рекомендую по этому вопросу посоветоваться с сотрудником института искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР (Кирова, 4) Дмитрием Михайловичем Косариком [2]. Он — энтузиаст этого дела (это он нашел, между прочим место, где был погребен Гурамишвили [3]). Известные Вам факты могут заинтересовать и нашего замечательного поэта, автора книги о Киеве «Повесть быстротекущих лет», Николая Николаевича Ушакова (Киев, ул. Коцюбинского, д. 2-а, кв. 11).

Дом № 12 по ул. Ульяновых (б[ывшая] Лабораторная), где живут, между прочим, мои добрые знакомые [4] (а одно короткое время жил и я), предполагается, как я слышал, сделать филиалом музея Ленина [5].

Памятник Н. В. Лысенко [6] решено, насколько мне известно, соорудить возле оперного театра (а памятник Пушкину [7], который раньше хотели там воздвигнуть, будет в Пушкинском парке, недалеко от киностудии... Я лично думаю, что это не лучшее решение! — все-таки Пушкинский парк где-то в стороне!). Вскоре, по-видимому, будет сдвинут с места и вопрос о памятнике Леси Украинки [8] (музей ее, как Вы знаете, уже создан). В Чернигове, насколько мне помнится, есть скромный памятник Коцюбинскому. О памятнике Сковороде [9] работы Кавалеридзе [10] в Лохвице (если я не ошибаюсь) Вам, конечно, известно. О Гулаке-Артемовском [11], Пимоненко, Макаренко [12], Кочерге [13] — тоже когда-нибудь встанет вопрос. Вы говорите о Киеве. Конечно, хорошо было бы, если бы в столице Украины и «матери городов русских» был пантеон или аллея славы, где были бы монументы всех вы-

дающихся деятелей Украины,— но об этом пока приходится только мечтать...

С приветом

М. Рыльский

5 июня 1961

419. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

7 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Жорж!

Живемо добре. Море, правда, ще холодне. Галя й Богдан купаються, Андрій теж полощеться біля берега, я — побоююсь, троянди — дуже багато, і прекрасних, усякі інші квіти, чудове повітря. Нам дали дві кімнати з двома верандами в окремому домику, де поки що ніхто більше не живе. Столуємося, звичайно, в спільній їдальні, годують добре. Знайомих мало. Відпочиває тут Старинкевич із сином Андрієм та з його жінкою, тещею і теж маленьким синком — три покоління. Відомих письменників щось не видно.

Не видно і бичколовів, через те я поваздрив Тобі, коли вчора Галя довідалась по телефону від Вагана Олександровича, що Ти і Максим поїхали по рибу. Правда, їдучи сюди автомобілем, бачили не так далеко вже від Коктебеля якесь дуже цікаве озеро, але не знаємо ще, що воно таке. Бачили також, гуляючи по «місту», велосипедиста з поплавочними вудками, але куди чи звідки він їхав — не встигли спитати. Так що удочки наші поки що «бездействуют».

Я в своїй телеграмі написав Тобі «пишіть», але поки що ні від кого не маємо звістки. По телефону 4—20—50 Галя вчора ні до кого не дозволнилась. Коли вона розмовляла з Ваган[ом] Ол[ександровичем], то було дуже погано чути.

Ходимо в кіно (і тут, у самому саду Будинку творчості, і в «міське»). Бачили вже «105 процентів алібі», «Альошкіну любов» (Андрій у своєму списку записав «Алешкин любов»), «Все для Єви», ще щось — забув уже що, а нема кого спитати: «діти» ще не прокинулись від традиційного післяобіденного сну.

Чи буваєте Ви в Голосієві? Чи поспіла вже клубника? Більше питань не задаю, бо, мабуть, завтра чи післязавтра будемо дзвонити зранку по телефону (вчора Галя дзвонила після обіду).

Пишіть, як живете, що робите, коли виїжджаєте і за яким маршрутом (очевидно, ми вас уже не застанемо!), як здоров'я, як кльов і т. д.

Всіх вас трьох цілую, Наталії Октавіановні, Георгію Касьяновичу [1], Івану Афанасьевичу, Олександрі Олександрівні [2] передайте привіт.

Ага, Жорж! Доконче узнай, як ім'я та по-батькові секретаря Житомирського обкому Лазуренка [3] (я знав, та забув) і напиши мені. У мене на столі в Голосієві лежить список депутатів Верх[овної] Ради, там є й Лазуренко.

Цілую. *Мусеїч.*

7/VI 1961

Сонний Богдан заглянув у двері, передає Тобі привіт. Галя і Андрій теж прокинулись, теж кланяються. Кажуть, що бачили ми поки що три фільми.

Як Максимові успіхи — шкільні і риболовні? Ні рибки, ні луски!

420. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ

7 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогі Олено Григорівна і Юрію Корнійовичу!

Привіт, маловірні Какомей! [1]

Тут не тільки море в прямому розумінні (ще холоднувате, біс би його забрав!), а й море троянд, жовтих дроків, червоних маків, тамарисків і подібної, мовляв Чехов, юриспруденції [2]. Живеться й навіть працюється (мені) підходяще. А Ви кажете! Знаменитостей на обрії поки немає (якщо не рахувати Старинкевич з потомством).

Ваш *М. Рильський*

7 червня 1961

421. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Оресте!

Не так склалось, як жадалось. З різних особистих причин я опинився не у Вас,— хоча скільки мрій про це було і у мене, і у Богдана та Галі, і у малого Андрія! — а в Коктебелі (Планерське), в Будинку творчості письменників. З цим будинком пов'язане ім'я поета і худож-

ника Максиміліана Волошина [1], що мав колись тут дачу [2], де гостювали відомі письменники, зокрема О. М. Толстой [3]. Волошин заповів цю дачу письменникам, і на цій території над морем Літфонд набудував багато домів і дімків. Дружина небіжчика Волошина, Марія Степанівна [4], живе тут (у тім самім будиночку) і нині. Для мене Коктебель теж дорогий споминами: я тут одпочивав з покійною дружиною в 1940 р., здається, році, і кілька моїх поезій у книжці «Збір винограду» мають позначку: Коктебель [5]. Тут дуже багато троянд, червоних маків, жовтих дроків, тамарисків та інших чудесних рослин. А все-таки жаль, що відпали наші спільні проекти!

Тепер про справу. Прочитав нарешті — в Києві був заклопотаний набагато вище голови — Вашу збірку і поробив до неї чимало зауважень, отже, й висилаю її Вам в окремих пакетах для остаточного доробленння. Висилаю збірку в с ю (до стор[інки]), хоча далеко не до всіх віршів є в мене «причіпки». Хотів би, щоб Ви переглянули в с і вірші головним чином у розумінні я с н о с т і й т о ч н о с т і вислову. Цих якостей подекуди Вам бракує. Розуміється, були видатні поети, напр[иклад], глава французьких символістів Малларме, які саме неясність вважали головною рисою поезії. Але я думаю, що нам з них не треба брати прикладу. Решта зауважень — на полях. Поему («Довгородь») Вам безперечно треба доробити, бо є вже чимало таких поем, в яких історію революції показано на історії одного села, і В а ш а повинна мати *більше своїх барв*.

Про заголовок ще подумайте. «Вогник з багаття» мені не подобається, як і Вашим.

Щодо Кримського видавництва... Скажу щиру правду: у «Радянський письменник» так трудно «пропхнути» збірку нового поета (а моє слово, на жаль, не має там магічного значення), що, може, н а п е р ш и й р а з можна погодитись і на К р и м в и д а в? (Якщо, звісно, це справа реальна.) Я охоче дав би й невеличку передмовку. Мабуть, довелось би додати й кримський цикл — певен, що він у Вас уже є. А можэ, будемо все-таки стукатись у «Рад[янський] письм[енник]»? — М і р к у й т е.

Обнімаю Вас. Привіт Стефі Йосипівні, Ліді [6], дітям.

Пишіть мені сюди, якщо лист буде не пізніше 23-го (25-го я виїжджаю в Київ), а потім — у Київ. Тутешня адреса — на конверті.

Ваш *М. Рильський*

6/VI 1961

422. ДО А. С. МАЛИШКА

8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Андрію!

Привіт Вам від Чорного моря, полуменистих троянд і всяких інших квітів, яких тут до біса, від шпаків, ластівок і т. д.

Живемо ми тут зовсім-таки нічогенько, я навіть дещо шкрябаю на папері. Під кінець місяця повернемось, і у мене на початок липня прямо-таки звірячі рибальські плани. Думаю з'їздити в Корнин [1], у Почуйки [2], а головне — помандрувати днів на 7—10 кудись у рибальське ельдорадо, наприклад на озеро Корму [3]. Не мислю собі цієї подорожі без Вас, тому «поимейте это в виду»!

Міцно обнімаю Вас, уклін Любові Василівні.

Ваш *М. Рильський*

8 червня 1961

Якщо черкнете кілька слів — буду дуже радий.

М. Р.

423. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Ваган Александрович!

Спасибо за письмо. Мы получили его на второй день после довольно неудачного разговора Гали с Вами по телефону (плохая слышимость).

Здесь хорошо, много цветов и птиц. «Дети» купаются, а я еще побаиваюсь. Вы пишете о киевских ценах на клубнику,— меня интересует, как дела с нашей клубникой в Голосеве. Ее должно быть много. Мы, конечно, едим клубнику каждый день.

О моей поездке в Москву Вы ответили правильно. Бог с ними, посовещаются и без меня!

Большая к Вам просьба: вышлите сюда несколько моих книжек на русском языке «Розы и виноград» (если они еще есть), «Лирика поздних лет», а также экземпляра два «Зграя веселиків».

Пишите о новостях, посылайте новую порцию пошты. Корректуру в Гослитиздат [1] я сегодня отправлю.

Обнимаю Ваш *М. Рыльский*

8/VI 1961

424. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

9 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Максиме!

Ми всі поздоровляємо Тебе з переходом у сьомий клас. Пиши, як там рибальські справи. Андрій Тобі пише окремого листа. Привіт! Всім!

Дід Максим

9/VI 1961

Я написав сьомий клас — а може, восьмий? Тут виникли суперечки. Ждемо від Тебе точного роз'яснення.

425. ДО Р. І. СМИРНОВА

11 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Ростислав Иванович!

Я в свое время не ответил Вам — простите меня.

«Две элегии и легкая (конечно же, легкая, а не легонькая!) сатира» переведены Вами хорошо. Спасибо. К сожалению, Вас опередил чувашский поэт, который перевел эту вещь (или эти вещи) на русский язык и опубликовал — с моего согласия в «Лит[ературной] газете». Но я сохраню Ваш перевод — он может еще пригодиться. Кроме того, можно ведь напечатать и Ваш перевод в каком-нибудь другом издании (газете или журнале). Монополии на переводы не должно быть, и опубликование разных переводов одной и той же вещи — вполне нормальное явление.

Вы пишете о недостатках своего перевода... Что ж! Перевода без жертв не бывает! (Это я давно когда-то сказал...).

Желаю Вам всего хорошего.

Ваш *М. Рыльский*

426. ДО І. І. СТЕШЕНКО

12 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорога Ірино Іванівно, alias * Орисю!

Листа до редакції [1] «Радянської України» про Китаєво, Голосієво та інші неподобства, прилучивши туди й деякі аналогічні приклади з Західної України (за листом одного мого кореспондента), я послав. Цікаво, чи надру-

кують цю єресь... Правда, до єресей моїх трохи ніби вже звикли. Тут, у Коктебелі, «Радянської України» не буває (буває тільки «Правда У[краї]ни» та «Літ[ературна газета»],— може, Ваша ласка буде постежити, чи не з'явиться там бува мій лист?

Tout' a vous ** *М. Рильський*

12 червня 1961

---

* Тобто (лат.).— Ред.
** Весь ваш або цілком ваш (франц.).— Ред.

427. ДО О. Й. ДЕЙЧА

15 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Александр Йосифович!

Ваше ответное письмо получено над морем (где находится наша столовая), в день приезда юбиляра Пузикова с двумя Тапями [1]. Борецкий здесь уже почти старожил. Он тоже обременен семейством — супругой и сыном, Александром II. Дни текут мирно и размеренно. Я сегодня впервые купался. В кино мы были 12 раз!!! На рыбной ловле (не морской, а пресноводной, в озере) — два раза. Заседания не было ни одного. Последнее наводит меня на мысль, что мое здоровье здесь, в Коктебеле, который, оказывается, воспевал не только Волошин, но и Северянин [2],— поправится. Отсутствие заседаний — целебней всяких купаний (Хе-хе! Экспромт! — как говорит герой Карпенко-Карого Бонавентура [3].)

Мои дальнейшие планы тоже не очень ясны, но вертятся главным образом вокруг Киева и его близких и далеких окрестностей (рыболовные экспедиции).

Что же это за свинство происходит с «Ломикамнем»? [4] Может быть, мне надо к[ак] н[ибудь] реагировать???

«Советский писатель» тоже хорош...[5] «Грустно на этом свете господа».

Целую Вас, поясной поклон Евгении Кузьминичне. Сопровождающие тоже кланяются.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

15/VI 1961

Что касается «Диспута» Гейне [7], то читали ли Вы в «Лит[ературной] газете» полемику о ямбах и хореях [8] между Грибачевым [9] и Щипачевым?

М. Р.

428. ДО В. С. КОСТЕНКА

15 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Василю Семеновичу!

Спасибі Вам за Ваш хороший лист [1] (хоча в тій частині, де йдеться про мене, Ви безперечно перебільшуєте).

Я часто думаю про Франкові слова:

Гуманний будь, і хай твоя гуманність
Пливе з криниці чистої любові [2].

І про слова Шевченка,— гнівного Шевченка,— яких ніхто з наших цитатників, здається, не наводить:

Добро найкращеє на світі,
То братолюбіє [3].

Великих учителів маємо ми, українці, і наведені слова їх ніяк не суперечать комуністичним ідеалам. Ми іноді за засідательською метушнею, за всякими чварами і дрібницями забуваємо, що мета, конкретна мета всесвітнього комуністичного руху — людське щастя. У Довженка, в тому його сценарії воєнних літ, який був так нещадно і так несправедливо розкритикований, є образ «партійного чинуші». Цей образ особливо розгнівав високого критика [4]. А таких чинуш — ой, як у нас багато! У всіх галузях. І вони страшенно шкодять прекрасній справі.

Тичина не любить, коли йому нагадують його давні рядки:

Як страшно! людське серце
До краю обідніло...[5]

А такі збіднені серця — звичайно, цього не треба узагальнювати — є таки серед нас, їх більше, ніж можна б подумати. Це має історичні пояснення, але — це факт, прикрий факт. Окозамилювачі теж, на жаль, є не тільки в сільському господарстві. Їх не судять, а треба б судити... громадським судом, звичайно.

Живеться нам тут добре. Сонце, море, троянди, шпаки, ластівки... І люди здебільшого хороші. Знаменитостей (письменницьких) поки що не видно, але можна жити і без знаменитостей. 12-го приїхав Борецький з дружиною й сином. Ми тут перебачили вже 11 кінофільмів — кількість, якої я не бачив у Києві протягом кількох років!

Їздили з Богданом двічі на недалеке тут озеро по рибу. Результати (карасики, невеликі коропці) поки що не блискучі, а все-таки — рибалили...

Бажаю Вам усього, усього кращого...

А радикуліт мені знайома штука...

Женіть його к бісу!

Ми вернемося після 25-го, сподіваюсь побачитись. Марії Теофанівні і дітям Вашим — сердечний привіт!

Коли побачите І. Т. Підоплічка [7], то передайте привіт і йому.

Обнімаю Вас, Галя, Богдан і Андрій кланяються.

Ваш *М. Рильський*

429. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Євгене Антоновичу!

Велике спасибі. Я одержав тим часом тільки листа, але сподіваюсь, що за ним прийде і книжка [1]. Я й не знав, що у Кочура є син [2], та ще й такий розумниця!

От так, я бачу, Тувіма ми таки цього літа зробимо. Вірші II півтома, призначені мені, я тут усі переклав. Це нелегка — і приємна робота!

Привіт Лії Наумівні.

Міцно стискаю Вам руку —

М. Рильський

16/VI 1961

430. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Іване Федоровичу!

Я, звичайно, не тільки не розсердився, а був радий одержати від Вас пакет (судячи по конверті, я був злякався, що це якісь документи з ІМФЕ на підпис!) із Вашим хорошим листом та з матеріалами збірника [1]. Посилаю Вам підписаний текст передмови з деякими виправленнями та вставками. Повертаю також список авторів (його, очевидно, є гадка вмістити в збірнику — добра гадка), зміст і рецензію Сингаївського [2]. Нот не повертаю, бо Ви пишете, що в каліграфічному вигляді нотний матеріал вже знаходиться в друкарні. Звичайно, ці ноти я збережу.

Щодо моїх «Вечірніх розмов», то в мене давно вже є думка запропонувати їх Київськ[ому] обл[асному] в[и]давництв]у. Але ідея цих розмов виникла в моїй бесіді

з редактором «Веч[ірнього] Києва» Святославом Павлов[ичем] Івановим[3], йому належить — за нашою домовленістю — і справа організації цього видання. Ми хочемо, щоб «розмов» набралося принаймні 20. До речі, 17-го червня або в наступну суботу в «Вечірн[ьому] Києві» має з'явитись моя «розмова» про національність і народність у мистецтві... Ця «розмова» може викликати розмови. Така власне і мета мого виступу.

Обнімаю Вас *М. Рильський*

16/VI 1961

Галя, Богдан, Андрій шлють привіт.

431. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Ваган Александрович!

Спасибо за Ваши хлопоты, за высланные книги и т. под. Но Вам сейчас надо заботиться не о моих делах, а о своем здоровье. Я послал сегодня утром телеграммы по поводу путевки[1] в Кончу-Заспу Чистякову[2] и Голобородько, о чем Вам тоже сообщил телеграммой. Надеюсь, что все получится как надо.

Обнимаю, желаю здоровья и хорошего настроения

Ваш *М. Рыльский*

16 июня 1961

432. ДО О. М. РИЛЬСЬКОЇ

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогая Леля!

Мои «малята» довольно ленивые на письма, конечно, напишут Вам отдельно. Я адресуюсь к Вам, полагая, что Жорж и Максим отбыли на Житомирщину (счастливцы!). Прошу Вас передать Жоржу, ч т о б ы о н о с т а в и л н а м с в е д е н и я о б о з е р е *Корма* (если они там побывают) и вообще о рыболовных местах, которые они с Максюшей посетят. Ведь мы же, вероятно, уже не застанем вас в Киеве... А м[ожет] б[ыть], еще застанем?

С сердечным приветом *М. Рыльский*

Спасибо за сведения о Голосееве, о Тарасе и т. под.

М. Р.

16/VI 1961

433. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

17 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Євгене Антоновичу!

Тувіма вчора одержав. Спасибі-преспасибі! Пишу на Ірпінь, бо, очевидно, Ви там. Це ще посилює мою впевненість, що справи з Тувімом рухаються в належному напрямку.

Ваш *М. Рильський*

17/VI 1961

А Ви знаєте, як було б добре, коли б Тувіма перекладав ранній Тичина, Тичина «Сонячних кларнетів». «Фантастичні думи, фантастичні мрії! [1]»

М. Р.

434. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА

18 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Григорий Николаевич!

Письмо к секретарю обкома я охотно посылаю. Хотелось бы, чтобы оно «возымело действие». О сказках подумаем действительно попозже... Кстати, в разговоре с Бандурой Вы говорили об издании сказок в русском переводе? И еще вопрос: разве все возможности в Москве исчерпаны? Напишите мне об этом, пожалуйста, в Киев, но лучше всего уже в августе, а то я, вероятно, буду в разъездах.

Ваш «веселый стишок» [1] я, конечно, получил. Спасибо.

С приветом *М. Рыльский*

18 июня 1961

Я живу и работаю в Коктебеле, недалеко от Вас [2], но вышло так, что не смог к Вам заглянуть. Может быть, осенью будете в Киеве? Вот тогда бы мы и встретились, и поговорили... Мое пребывание здесь подходит к концу... *М. Р.*

435. ДО Р. І. СМИРНОВА

18 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Глубокоуважаемый Ростислав Иванович!

Я, конечно, не возражаю против опубликования Ваших переводов в «Новом мире». Но должен прямо сказать, что над ними все же следует еще поработать. Некоторые недочеты своих переводов Вы сами указали в своем письме. Эти недочеты надо, разумеется, постараться устранить. «Куковали кукушки» — тавтология, но в поэзии принятая. («Куковала кукушка» — так начинается одно стихотворение Прокофьева.) Очень желательно было бы уточнить рифмовку[1]. У меня не встречается или почти не встречается такая приблизительная рифмовка, как «кукушек — минувших», «послушен — кукушек», «блестящ — прячь», «вспомнив — молний», «грусти — кустик» и т. д. Вашего перевода «Як не любити»[2] я или не знаю, или не помню.

Не сердитесь за мою придирчивость. Она законна. Желаю Вам всего, всего хорошего!

С уважением *М. Рыльский*

18 июня 1961

436. ДО І. С. ЧИРВИ

19 червня 1961 р. Планерське (Коктебель) 19 червня 1961 р.

Секретареві Кримського обкому КПУ
тов. І. С. Чирві

Високошановний Іване Сергійовичу!

Дуже прошу Вас допомогти видатному радянському поетові Григорію Миколайовичу Петникову, якого я знаю давно і глибоко шаную, в справі надання йому квартири в Сімферополі. Цього вимагають і характер його праці, і родинні його обставини.

З пошаною
М. Рильський

437. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

20 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Петре Остаповичу!

Спасибі за романівські і попільнянські новини. Хоча справа з романівськими бджолами мене вельми засмутила. Вона, до речі, досить типова. Звичайно, умисного злочину тут нема, але це, може, ще страшніше... Тут, у Криму, висять об'яви, що де проводиться обприскування хімікатами, звідти слід вивозити пасіку на 10 кілометрів... І нам би так треба!

А романівські браконьери... Якщо вони ловили рибу в ставу, де не ведеться рибне господарство, вудками, то які ж це браконьери?

Навіть якщо й не вудками, а, скажемо, ятерями чи волочком, то й це не така біда. Більша біда, що ніхто не дбає про те, щоб по-хазяйськи використати чудовий романівський став!

Я тут не пишу нових віршів (один тільки нашкрябав [1]), а перекладаю — охоче! — чудесного Юліана Тувіма.

Мемуарам Магомета бажаю щасливого кінця, самому Йосину Яковлевичу шлю привіт, а Вас обнімаю.

М. Рильський

20/VI 1961

438. ДО С. П. ІВАНОВА

21 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Святославе Павловичу!

От і друга коктебельська вечірня розмова [1]. Цього разу передрукована «дітьми» — Галею і Богданом — на машинці (на жаль, без українського шрифту), яку нам пощастило позичити...

27-го повернусь до Києва, а все-таки посилаю цю «розмову» поштою. Посилаю не без деякого остраху: знов я зачепив тему, яка може викликати суперечки...

Радий появі «Крил нашої пісні» в номері за 17/VI. Шкода тільки, що з вини чи то коректора, чи то друкарки, а може, й через мій недогляд невірно подана цитата із Шевченкового «Чернеця». Надруковано: «в червоних штанях оксамитових», а у Шевченка — «окса-

митних». Ну, й «Бандура» Давидовського[2] пишеться з великої літери: назва твору... Але це дрібниці.

Сердечно тисну Вашу руку. Ваш *М. Рильський*

21/VI 1961

Діти і внук Вам кланяються. Привіт усьому колективу «Вечірнього Києва!»

М. Р.

439. ДО Р. М. ЧУМАКА

21 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Романе Мусійовичу!

Спасибі Вам за хорошу звістку про мою збірку[1]. Що «Чайки»[2] могли збентежити редакторів, я розумію. «Услід якій шаланді нам летіть»[3] — це звучить як ревізіонізм, правда? Адже у нас ніхто й не подумає, що «шаланда» може бути не тільки політична, а скажемо, літературний напрям, що, врешті, іноді хитаються й помиляються і варті пошани люди, що мистецтво — не арифметика, а алгебра...

Адже так, дорогий Романе Мусійовичу?

Я буду в Києві у кінці місяця. Сердечний Вам привіт!

Ваш *М. Рильський*

21/VI 1961

440. ДО Н. В. СЕМАНЮК

28 червня 1961 р. Київ

Дорога Наталю Василівна!

Працю Романченка і Заславського[1] про Драгоманова я добре знаю, писав навіть відзив про неї для видавництва — позитивний. Я постараюсь довідатись, як стоїть нині справа з її публікацією. Повинен, одначе, зазначити, що плани цього року у видавництвах взагалі скорочені — через брак паперу, спричинений різними обставинами. А монографія тт. Заславського і Романченка дуже поважна обсягом. Взагалі видання цієї книги складніша річ, ніж це могло б здаватись. Маю все-таки певність, що вона таки буде видана — можливо, в 1962 році.

З сердечною пошаною

М. Рильський

28 червня 1961 р.

441. ДО О. Й. ДЕЙЧА

29 червня 1961 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Ваше второе письмо (от 20 июня) я получил уже в Киеве, куда прибыл по маршруту

были $2^1/_2$ дня
Коктебель — Феодосия — Севастополь — Симферополь — Киев
(на пароходе) (такси) (на самолете)

Таким образом испытаны разные виды транспорта (кроме лошадей, верблюдов, ослов и слонов). Письмо В[аше] переслал мне обязательный А. И. Борецкий. (Обязательный употребил я здесь в том значении, в котор[ом] им пользовались люди XIX столетия и почтенный А. Ф. Кони [1], по свидетельству Корнея Ивановича [2]. Статью Чуковского [3] я, конечно же, читал и даже порекомендовал прочесть министру просвещения УССР, доктору филологических наук Белодеду [4]. Статья живая, интересная. Кое с чем, вероятно, можно, как Вы и говорите, спорить, но это статья человека, знающего, любящего и чувствующего язык. Я даже послал К[орнею] И[вановичу] свою «Поэзию Шевченка» с благодарственной (за эту статью) надписью.

Если в Гослите интересуются моим мнением по поводу Сенкевича [5], то оно таково: издание трилогии было бы блистательным примером национальной бестактности. Я лично принял бы его как оскорбление.

Вы пишете о «Лирике» Квитки-Основьяненка в переводе Пеньковского. Это, разумеется, описка. Квитка никакой лирики, как Вы знаете, не писал. Вероятно, речь идет о Гулаке-Артемовском? Если так, то вполне вероятно, что я поддержал такое начинание, хотя лично Гулака недолюбливаю и факта этого не помню. Вероятно, составителем, редактором, предисловщиком намечен знаток Гулака, Иеремия Яковлевич [6]? Во всяком случае, это очень желательно. Идею издания «Дум» [7] (в переводе Турганова) я действительно (это уже помню) поддерживал. Как справится с этим делом Тург[анов] — это уже иной вопрос. Мне он говорил, что у него многое уже сделано, но ни строчки мне не показал.

Бунина и Сашу Черного [8] — приветствую. Конечно, Сашу, а не Александра... Ничего не поделаешь! Аверченка [9] можно бы и не издавать, хотя в свое время, как Вы

помните, он был издан с предисловием Ленина [10]. Я как-то попробовал его перечитывать. Это не так смешно, как скучно, не так талантливо, как бойко. А впрочем... м[ожет] б[ыть], нужно, чтобы наши читатели знали и э т о? В качестве коктебельца я предложил бы включить в план Максимилиана Волошина,— но достопочтенный, ведущий в Коктебеле примерную жизнь А. И. Пузиков с дрожью в голосе сообщил мне, что и так уже чуть ли не одновременно Гослит выпускает Пастернака, Цветаеву [11] и Ахматову... (А «Библиотека поэта» готовит Мандельштама!) Впрочем, о Волошине я все же буду писать в редколлегию «Библиотеки поэта».

О «Золотой грамоте» [12] Кочуры или Качуры я ничего не знаю.

«Патетической сонаты» [13] я не видел и не читал. Одесский театр ее недавно поставил (говорят, плохо), а Первомайский как-то сказал мне, что это именно та пьеса Кулиша, которую можно печатать без колебаний. Помню восторженные отзывы (были, впрочем, и не восторженные) о спектакле вахтанговцев [14].

Что, если Евгения Кузьминична, которой я целую ручки, вышлет мне книгу об Аксакове [15] — Машинского? Вот было бы хорошо! Об этом моем любимце — Аксакове — я мало читал толкового. Помню только рецензию Тургенева [16] на «Записки ружейного охотника» да блестящую (так, по крайней мере, мне казалось) статью Айхенвальда [17], который, право же, был талантлив... В основу книги Машинского легла, вероятно, его вступит[ельная] статья к аксаковскому четырехтомнику (1955—56.) [18]

Я сейчас в Киеве — предполагаю рыболовные выезды за его пределы, один из которых (выездов), как я мечтаю, продлится дней 10.

Целую.

М. Рыльский

Богдан, Галя, Андрей, Тарас — кланяются. Жорж, Леля, Максим выехали в автомобильное путешествие. Киев прекрасен.

М. Р.

442. ДО О. Й. ДЕЙЧА

30 червня 1961 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Шлю это письмо вдогонку вчерашнему. Дело в том, что вчера же я получил запрос от Гослитиздата, (подписанный Ю. М. Живовой) относительно трилогии Сенкевича. Поразмыслив, я решил, что всю трилогию издавать неприлично, но на «Потоп», скрепя сердце, можно согласиться. Но лучше, разумеется, «Крестоносцы» [1]. Гослиту я отвечаю в этом духе, а Вам шлю это дополнение для ясности.

Привет

М. Рыльский

30/VI 1961

443. ДО Ю. М. ЖИВОВОЇ

30 червня 1961 р. Київ

Гослитиздат,
старшему редактору редакции литератур
европейских стран народной демократии
Ю. М. Живовой

Уважаемая Юлия Марковна!

На Ваш вопрос [1] о моем мнении по поводу включения в план издательства «Трилогии» Генрика Сенкевича могу ответить только отрицательно. Издание «Трилогии» было бы, мне кажется, национальной бестактностью.

Я знаю, что в Народной Польше высоко ценят и охотно издают Сенкевича, не отрицая, однако, того, что мировоззрение его — в период создания «Трилогии» — было реакционным, а исторические события освещены в романах «Огнем и мечом» и «Пан Володыёвский» очень тенденциозно, в духе национальной ограниченности, прямо сказать — шовинизма. Известны мне также и выступления польских литературоведов, которые подвергают некоторой переоценке и художественный дар знаменитого писателя, видя в его произведениях больше внешней занимательности, чем высоты и глубины творческого изображения жизни.

Речь могла бы идти, пожалуй, только о «Потопе», но и с тем условием, чтобы роману было предпослано объек-

тивное и серьезное предисловие и чтобы он был снабжен хорошими комментариями.

Вообще же из наследия Сенкевича лучше всего было бы издать роман «Крестоносцы».

С уважением *М. Рыльский*

30/VI 1961

444. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

Кінець червня 1961 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

Тільки вчора повернувся з Криму, де — в Будинку творчості письменників «Коктебель» — відпочивав та й працював: перекладав Тувіма і т. ін... Між іншим, там я написав і передмовку до збірника [1] творів самодіяльн[их] поетів і композиторів Київщини, Житомирщини та Чернігівщини, яку уклав Ів[ан] Фед[орович] Ляшенко і має видати Київ[ське] обл[асне] в[идавництв]о (здається...). У збірці є й Ваші твори (композиторські) чи твір...

Про ахéян, рúмлян і т. д. Думаю, що аналогія з киянами і харків'янами не обов'язкова. У Шевченка — рúмляни («Що ті рúмляни убогі, брути та коклеси» [2] — так, здається) *. Я підтримую Ваших ахéян, рúмлян і т. ін.

Про Ненадкевича. Не знаю, що там робить у цій справі Олександр Іванович, але повинен сказати одверто, що справа з присвоєнням йому докторського ступеня, яка залежить від ВАКу, дуже нелегка. Між іншим, терміну honoris causa ** тепер не вживають. Зате все частіше практикується захист уже надрукованих праць як дисертацій. Може, піти б цим шляхом?

Ближчими днями я пораджуся про це з Олександром І[вановичем] [2] (якщо він у Києві).

Запалення легенів — серед літа — колись і я пережив! Сподіваюсь, що Ви вже до останку побороли цю неприємність.

Привіт Вашим!

Завжди Ваш *М. Рильський*

P. S. Єгиптяни, римляни у Л[есі] Укр[аїнки] завжди здавались мені трошки претензійними. *М. Р.*

---

* І у Франка: «За прикладом єгиптянки Марії» [4]

** Заради пошани *(лат.).— Ред.*

445. ДО К. В. КОЗЛОВСЬКОЇ

4 липня 1961 р. Київ

Многоуважаемая тов. Козловская!

По поводу возможности пригласить Е. А. Полевицкую [1] для встречи с киевлянами я обратился с письмом к председательнице Украинского театрального товарищества Наталии Михайловне Ужвий. Я думаю, что такая встреча желательна. Помню Полевицкую в театре «Соловцов» [2], в роли Настасьи Филипповны («Идиот» [3]). Это было очень сильно.

Юбилей Киева будет, разумеется, отпразднован. О дате серьезно думают историки и археологи.

С приветом *М. Рыльский*

4 июля 1961

446. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

6 липня 1961 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

З вдячністю повертаю Вам 2-й півтом I тому Тувіма. Хотів зберегти суперобкладинку в цілому вигляді, для цього знімав її, але... Словом, чортзна-що ці супери!

Завдяки Вашій люб'язності переклав те, що мені належало в I томі.

Тепер, їдучи в рибальську подорож, беру з собою «Kwiaty polskie» [1],— ачей і там, на березі Десни, зловлю декілька перекладів.

Словом, маю надію, що в кінці липня — на початку серпня ми, громадяни Тувімської Речі Посполитої, зберемося за круглим столом, поділимося своїми трофеями, подумаємо, як здобути Держлітвидавівську фортецю. Якось я стрів Лукаша [2], він захоплено говорив про свою роботу над Тувімом. У Вас і в Кочурі я не сумніваюсь, маю надію, що і наддністрянський наш брат [3] нас не підведе.

Обнімаю Вас, Лії Наумівні привіт.

Ваш *М. Рильський*

6/VII 1961

447. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

17 липня 1961 р. Київ

Дорогой Александр Васильевич!

Большое Вам спасибо за аккуратную пересылку коктебельской корреспонденции. Возвратившись из Коктебеля, я совершил рыболовную поездку: десять дней жили в палатке над озером, у Десны [1],— я, Малышко, Йосипенко с сыном, шофер Малышка. Рыбачили довольно удачно, Йосипенко действительно показывал чудеса со спиннингом (в первый день, напр[имер], поймал 12 щук и несколько окуней). Я и Малышко на удочки ловили плотву и окуней, были удачные дни. Сын Йосипенка Валерий и малышковский Жора «куховарили». Рыбные блюда, в том числе уха, были каждый день. Природа — прекрасная!

В последние дни к нам присоединился и Богдан. Только вчера возвратились. Впрочем, Йосипенки на «Победе» где-то застряли, еще сегодня утром их не было. Сегодня начал разбираться в огромной накопившейся почте. Письмо пишу Вам первому, прошу оценить!

Богдан, Галя, Андрюша кланяются. Я обнимаю Вас крепко. Коктебельцу Александру Ивановичу [2] — привет!..

Ваган [3] переведен из санатория в стационар, о нем заботится Илья Иванович [4], но в общем здоровье Вагана в очень тяжелом состоянии. В том же стационаре находится сейчас и Михнев (поджелудочная железа шалит!)... Дейчи писали мне, что Вы чувствуете себя бодро. Так и надо, дорогой Александр Васильевич!

Ваш *М. Рыльский*

17/VII 1961

448. ДО О. Й. ДЕЙЧА

17 липня 1961 р. Київ

Милый Александр Иосифович!

Вчера только возвратился из робинзонады, которая состоялась на берегу озера, возле Десны. Жили в палатке — 10 дней — три Робинзона: я, Малышко и Йосипенко и два Пятницы: сын Йосипенка Валерий и шофер Малышка Жора. В последние дни к нам присоединился гость с материка — Богдан. Рыбачили довольно удачно (Йосипенко, как спиннингист, даже блистательно). Пятницы готовили незатейливые, но сытные блюда во главе

с ухой, природа была упоительна. Я понемногу, кроме рыбной ловли, занимался литературой — переводил Тувима. Вскоре «Избранное» Тувима в украинской одежде, которую шьют, кроме меня, Дробязко, Кочур, Лукаш (переводчик «Фауста»), Павлычко,— будет окончено и предложено Держлітвидаву. А там — что бог даст!

Тувим — изумительный поэт, ярче даже, чем Евтушенко [1], «Мед» [2] которого не так силен, как зол. Горький мед, но несколько жидковатый. А вообще Евтушенко, разумеется, талантлив, хотя то, что говорит о нем Корнелий Люцианович [3], свидетельствует только о юношеской пылкости почтенного критика. Интересно, что я в Польше читал студентам стихи Евтушенка — в польском переводе... Зелинский будет читать в Париже лекцию о советской поэзии? Это восхитительно. Но, разумеется, под советской поэзией он понимает только русскую?

Тувим на русском языке представлен пока слабо (можно не передавать этого Живому). А это поэт — гейневской силы!

Целую Вас крепко. Рад, что мы с Вами угробили Сенкевича [4]. Целую ручки Евгении Кузьминичне. Все мануарцы восторженно кланяются.

Ваш *М. Рыльский*

17 июля 1961

449. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

28 липня 1961 р. Київ

Дорогой Леонид Николаевич!

Страстный путешественник и любитель того жанра, в котором написаны «Путешествие на Гарц» Гейне и Ваша «Это — родина моя!» * [1], сам пробовавший силы в этом жанре [2],— я с удовольствием прочитал эту книжку. «Вода» и «пламень», или как там оно у Пушкина [3], проза и стихи сливаются у Вас в органическое целое. «Хоть шумно строится поселок» (стр. 18) меня очень взволновало. Главный недостаток книжечки — скупость. Побольше бы, подольше бы!

На стр. 66 Вы пишите, что видели могилы великих поэтов, в том числе Мицкевича и Словацкого. Они, конечно, похоронены были в Париже (прах Мицкевича был перевезен на кладбище Монморанси из Константинополя, Словацкий, умерший в Париже, был похоронен на Монмартровском кладбище), сохранились их символические

надгробья,— но давно уже и прах Мицк[евича], й прах Словацк[ого] покоятся в краковском Вавеле *в одной нише*. О каких могилах М[ицкевича] и С[ловацкого] Вы, Леонид Николаевич, говорите?

Есть еще у меня одно замечание по поводу Ваших рассуждений о развитии русской поэзии, но это — как-нибудь в другой раз...

Обнимаю Вас

М. Рыльский

23/VII 1961

---

* Проза вперемешку со стихами. *М. Р.*

450. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 липня 1961 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!
Дорогая Евгения Кузьминична!

Привет! Как раз в тот день, когда я Вам описал свои путешествия [1] (письмо мое разошлось с Вашим) я прихворнул, легкомысленно приняв холодный душ. Болезнь — моя традиционная, с красивым названием пневмония... Тщанием врачей, в первую очередь Мокреевой [2] и профессора Михнева, я эту гостью прогнал... Надеюсь, что надолго.

Сейчас уже работаю, чувствую себя хорошо...

Посылаю перевод тех фраз [3], которые прислала Евгения Кузьминична. Перевод сделан Богданом под моим верховным наблюдением. Значение фраз кажется мне загадочным. Неужели автор предполагает эти не очень характерные речения вставить в русский текст? Впрочем, это его дело.

Целую, обнимаю.

Ваш *М. Рыльский*

451. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

30 липня 1961 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Проспект моего четырехтомника, который Вы мне прислали — спасибо Вам,— по-моему, хорош. Характеристика весьма лестна. Август и сентябрь я, по-видимому, буду в Киеве. Всегда рад видеть Вас и Вашу милую семью.

Что касается новых стихов актуального звучания, то их пока нет. Если возникнут — пришлю.

Крепко обнимаю. Привет!

Ваш *М. Рыльский*

30 июля 1961

452. ДО І. М. ШАПОВАЛА

30 липня 1961 р. Київ

Шановний Іване Максимовичу!

Пробачте, що відповідаю з таким великим запізненням,— мандрував поза Києвом, а потім хворів...

Якщо ще не пізно, то пришліть Вашу книжку про Яворницького [1] на адрес Інституту мистецтвознавства (Київ, вул. Кірова, 4) я напишу коротеньку передмову.

З привітом *М. Рильський*

30/VII 1961

453. ДО М. С. ЖИВОВА

1 серпня 1961 р. Київ

Дорогой Марк Семенович!

Посылаю Вам два экземпляра той страницы «Літературної газети», где напечатаны мои переводы из Тувима [1]. Рад буду, если один из этих экземпляров попадет в Польшу, к близким поэта.

Ваш *М. Рыльский*

1/VIII 1961

454. ДО П. А. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

1 серпня 1961 р. Київ

Дорогий Павле Архиповичу!

Дуже мені мило, що «Літ[ературна] газета» надрукувала мою добірку із Тувіма, та й ще так імпозантно, пов'язавши з найбільшою подією нашого часу [1]. Спасибі!

От шкода тільки, що «гарцерку» у вірші «Доні в Закопаному» чомусь перероблено на «*х*арцерку» (і в примітці — «*х*арцери»). Росіяни можуть писати «харцер» (хоч у польсько-російському словнику за редакцією Розвадовської, 1958 р.— *г*арцерство, гарцер): у них нема букви, яка б відповідала польському *h*. А у нас така бук-

ва є, і це — наше звичайне *г*. Росіяни пишуть і «Ханс Кристиан Андерсен» [2], іноді й ми позичаємо цього «Ханса», але це — помилка. Так недалеко вже й до того, щоб писати — Хенріх Хейне, а не Генріх Гейне!

Звичайно, це дрібниці... А проте...

З сердечним привітом

М. Рильський

1 серпня 1961 р.

455. ДО Л. О. КОПИЛЕНКА

11 серпня 1961 р. Київ

Дорогий Любиме!

Передаю статейку [1] про «Як вони поживають». Пробач, що не передрукував її — сподіваюсь, що в редакції (коли вона захоче цю статейку друкувати) цю справу буде залагоджено.

Ось тут Ти вже можеш помститись мені [2] за «гарцерів» — «харцерів»: бігме, не знаю, як писати: Прішвін чи Пришвін, Соколов-Мікітов [3] чи Соколов-Микитов. Орфографія наша, як історія мідян, «темна и непонятна»...[4] А тут ще лінощі і брак часу: ніяк не можу засісти за «Український правопис» у новому його виданні...

Привіт!

М. Рильський

11/VIII 1961

Я свідомо пишу *рисунки* [5], а не *малюнки*. *М. Р.*

456. ДО К. В. КОЗЛОВСЬКОЇ

15 серпня 1961 р. Київ

Уважаемая Екатерина Владимировна!

Украинское театральное товарищество горячо отозвалось на мое письмо о Полевицкой, обещает связаться с ней и устроить ее вечер в Киеве.

Что касается юбилея Киева, то, право же, мне просто нет времени вмешиваться в это дело. Оно сделается и без меня, я уверен.

С уважением

М. Рыльский

15/VIII 1961

Сообщите мне, пожалуйста, адрес внучки Гоголя и подробности о ее болезни [1]. *М. Р.*

457. ДО В. С. ЯКОВЛЕВА

15 серпня 1961 р. Київ

Многоуважаемый Всеволод Сергеевич!

Спасибо за интересные замечания к переводу «Голосеевской осени», сделанному Ушаковым, Вышеславским и Я. Смеляковым. Некоторые из этих замечаний очень метки. Не знаю, читали ли Вы перевод той же «Осени» М. Комиссаровой и А. Суркова. Вообще моей книжечке повезло — ее переводили многие люди.

Желаю Вам счастья и удач. Ваши взгляды на переводческое дело, да и передача Вами «Гол[осеевской] осени» показывают, что Вы можете хорошо работать в этой области.

Простите, что пишу так кратко: как всегда очень занят.

С приветом

М. Рыльский

15/VIII 61

458. ДО М. О. АБАЛКІНА

16 серпня 1961 р. Київ

Глубокоуважаемый Николай Александрович!

Посылаю Вам новое свое стихотворение «Радуга над миром»[1] в хорошем переводе Бориса Александровича Турганова. Рад буду, если вещь эта появится на страницах «Правды».

С уважением и приветом

М. Рыльский

16/VIII 1961

459. ДО М. К. ГУДЗІЯ

27 серпня 1961 р. Київ

Дорогий Миколо Калениковичу!

Розуміється, все для захисту дисертації[1] Платона Білецького буде зроблене. Між іншим — чому треба вважати «охаюванням» роботи зауваження товаришів, зроблені *до* прилюдного захисту з бажанням усунути із дисертації дошкульні місця?

Щоб Ви, дорогий Миколо Калениковичу, пересвідчились, як я ставлюсь до роботи Платона Олександровича, посилаю Вам мою і Ільченка статтю про його книжку.

Щиро Ваш *М. Рильський*

27/VIII 1961

460. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 серпня 1961 р. Київ

Мои дорогие!

Пишу Вам уже на Москву, полагая, что мое письмо застанет Вас дома. Это первое письмо Вам после общей нашей тяжелой утраты [1]. Не знаю, известно ли Вам о последнем дне Александра Ивановича. Писать про это не хочется, расскажу при встрече...

А теперь — о живом. У нас маленькое семейное торжество: вчера мы были у Андрея в детском саду на последнем утреннике (на «балу», как они это называют) — и забрали Андрея домой. 1-го сентября он «смело вденет ногу в стремя» [2], т. е. пойдет в школу (украинско-английскую). Уже приобретена для этого пузыря форма — с безобразно-огромным поясом и устрашающей фуражкой...

Вообще же особых событий в нашей семье не произошло.

Что касается Платона Александровича [3], то я полагаю, что с его диссертацией «все буде гаразд». Не знаю, читали ли Вы статью о его книжке про Мамая в «Літерат[урній] газеті». Статья написана в основном Ильченком, а подписана им и мною. Из нее видно мое (и Ильч[енко]) благожелательное отношение к милейшему Платону. Напрасно он, между прочим, так нервически отнесся к замечаниям товарищей, сделанным *до* защиты диссертации. Никакого злого умысла со стороны этих товарищей не было, они хотели помочь автору довести диссертацию «до кондиции»... Я со своей стороны предпринял шаги для благополучной защиты.

Целую и обнимаю.

Ваш *М. Рыльский*

28 августа 1961

461. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

31 серпня 1961 р. Київ

Дорогий Олександре Романовичу!

Заморочений різними справами, пишу Вам із запізненням і дуже коротко. Ваші «нариси» переглянув [1] (тим часом лише переглянув) з інтересом. «Гріхів» поки що не знайшов.

Я не можу відмовити бути В[ашим] опонентом по дисертації [2], але хай буде це зимою. Річ у тому, що крім моєї величезної перевантаженості єсть іще проект досить тривалої поїздки за кордон... А буде вона, ця поїздка, не то в вересні — жовтні, не то в жовтні — листопаді. Отже, найкращим місяцем був би для мене — січень 1962 р. Отаке-то, Олександре Романовичу!

З щирою приязню

М. Рильський

31/VIII 1961

462. ДО Т. Й. СТАХ

31 серпня 1961 р. Київ

Дорогая Татьяна Осиповна!

Пишу, наконец, о личном Вашем деле [1]. Вы горько говорите, как Вам отвечали люди: оставь надежду... Увы! И я пока не могу ничем Вас обнадежить. Был я недавно на одном собрании, где говорилось, что речь идет ныне, может идти не об улучшении жилищных условий, а о ликвидации *совершенно невозможных* условий (подвалы, страшное перенаселение и т[ому] под[обное]). Словом, по официальной линии ни черта, выражаясь прямо, не могу я сделать, ни к кому из вершителей судеб киевлян не могу обратиться,— это бы ничего не дало... Единственное, что могу пообещать,— в ближайшие дни поговорить с руководителями Союза писателей. Строить-то они ничего не строят, но о бытовых условиях творческих работников, членов Союза, должны же заботиться!

Знаю, что я Вас огорчаю этим ответом. Но поверьте: это все, что я мог сказать, и все, что могу сделать...

Ваш *М. Рыльский*

31/VIII 1961

P. S. Письмо это я написал после консультации со сведущим юристом, который помогает мне в моих депу-

татских делах. А дела эти — посложнее «Вечірніх розмов»... (Горькая шутка!)

Еще раз прошу прощения за то разочарование, которое я Вам приношу.

М. Р.

463. ДО Г. П. СВІТЛИЧНОЇ

Кінець серпня 1961 р. Київ

Дорога Ганно!

Простіть, що пишу так, хоч і знаю, як Вас по батькові. Признаюся: мені ще більше хочеться написати — Ганнусю!

Спасибі за «Стежки неходжені»! [1]

Я перегорнув оце Вашу книжечку, на мене війнуло весною! Спасибі...

М. Рильський

464. ДО М. Й. БІЛИКА

1 вересня 1961 р. Київ

Вельмишановний Михайле Йосиповичу!

Спасибі Вам за «Роксоланію» і за ті високі слова, що Ви звернули до мене.

Щодо «Енеїди» [1], то це, звісно, дуже поважна робота, і я залюбки почитав би уривки з неї, коли б Ви їх прислали. Але нині я маю стільки різної праці (і мороки), що дуже просив би прислати ці уривки десь пізніше, в листопаді — грудні. Раніше я просто не матиму змоги почитати їх. Звісно, я буду читати тільки український текст,— на порівняння з латинським оригіналом не почуваюся на силі.

З пошаною *М. Рильський*

1/IX 1961

Прошу ті уривки вислати мені знов-таки на Інститут.

465. ДО А. М. ДОБРЯНСЬКОГО

1 вересня 1961 р. Київ

Дорогий Анатолію Миколайовичу!

Ви взялися за цікаву тему — с о н е т [1]. Мої висловлювання про сонет і його перспективи Вам, певне, відомі.

Знаєте Ви й високий погляд на сонет Йоганнеса Бехера (мабуть, Вам потрапили до рук його «Сонети» в російському перекладі різних поетів з передмовою Л. Гінзбурга [2]? — Москва, 1960). Не кажу вже, що і Франкові сонети та думки про цю форму Вам відомі... Не раз удається до сонетної форми львів'янин Дм. Павличко.

Мої сонети зібрав викладач Львівського університету Неборячок, пропонує їх видавництвам, але видання поки що відкладається. Про Яворовського — не знаю. Може, й чув, та забув. Біда в тому, що Ви навіть уявити не можете моєї «завантаженості». Отже, шлю Вам, як-то кажуть, благословення на подвиг, а практично поки що нічим не можу Вам запомогти. Ну, коли щось уже буде у Вас «витанцьовуватись», то я з радістю почитаю... може, щось і пораджу.

З найкращими побажаннями

М. Рильський

4/IX 1961

466. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

4 вересня 1961 р. Київ

Дорогий Леоніде!

З подякою повертаю «Девственницу» [1], як проценти — посилаю «Труди і дні». Я говорив із Чумаком про наших словаків і чехів [2], треба буде взагалі до цієї справи повернутись. Але Чум[ак] каже, що хоч антології ці і є в плані, але реальна можливість їх видати буде тільки в 1962 році. Я, звичайно, почуваю себе винним у зволіканні, але... Ну, словом, ближчими днями побачимось і намітимо, що нам далі робити. В ділі цьому хоче помагати нам Кочур — думаю, що цим треба скористуватись.

М. Рильський

4 вересня 1961

467. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

7 вересня 1961 р. Київ

Дорогой Александр Васильевич!

Шлю привет из прекрасного ночного Киева. Я только что стоял на балконе и любовался им (Киевом). А днем

был на городской партийной конференции. Устал, хотя ничего не делал.

У нас ничего особенного за эти дни не произошло... Правда, на горизонте появился Николай Кузьмич Йосипенко. Вышла в «Радянському письменнику» моя лауреатская книжка («Троянди й виноград» и «Далекі небосхили»). Вышлю Вам, как только получу авторские экземпляры.

Буду благодарен, если Вы сообщите Ольге Сергеевне Смирновой (редакция литератур стран народной демократии), что моя статья о Мицкевиче[1] близится к концу.

Обнимаю Вас, все чада и домочадцы шлют привет. Кланяйтесь Александру Ивановичу[2] и вообще гослитиздатовцам.

Ваш *М. Рыльский*

1/IX 1961

468. ДО П. С. КАРАБАНА

12 вересня 1961 р. Київ

Дорогой Павел Сергеевич!

Как это печально, что старые друзья так редко встречаются! Одиночество — вещь нестерпимая, а я его все глубже испытываю...

Брат мой боялся не рева слона, а рева л ь в а. Что касается Брауна, то у него, кажется, мало общего с вышеуказанными зверями.

Ни в какое Закарпатье я не ездил и даже не собирался (Живов — человек, не отличающийся тонкостью слуха, напутал). Собирался было в Польшу, но это тоже не получилось. Провел очаровательный месяц — с Богданом, его женой Галей и их сыном Андреем — в Коктебеле. Потом дней десять жил над озером, у Десны, удил рыбу и вообще наслаждался жизнью. Потом болел воспалением легких, что стало у меня чем-то вроде традиции...

Дейчи, по моим сведениям, уехали или уезжают в Болгарию, к братушкам. Турганов благоденствует в Одессе, в Доме творчества писателей.

О смерти Вашего брата я слышал, выражаю искреннее соболезнование.

Кончина Белецкого была для меня личным ударом — но не неожиданным! Он последнее время был очень плох.

Ваши переводы из Шевченк*а* посмотрю. Намечается какое-то новое издание Ш[евчен]ка в Москве, Вам легче

узнать, как обстоит это дело. Посылаю Вам свою книжку о поэзии Шевченка, одна из целей которой — показать, что Ш[евчен]ко был не только не просто — народным поэтом, а и не народным в таком смысле, как мы говорим это о Кольцове... Словом, почитайте на досуге.

Обнимаю Вас крепко.

Привет Зинаиде Митрофановне.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

12/IX 1961

469. ДО О. В. КОВАЛЕНКА

12 вересня 1961 р. Київ

Шановний Олексію Васильовичу!

Пробачте мені, що буду відповідати коротко: багато роботи! Більше ніж можна уявити.

Архів Дм. Ів. Яворницького (чи частина його) перебуває в фондах Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (Київ, вул. Кірова, 4). Зав[ідуюча] відділом фондів — Марія Савишна Родіна.

Збірник пам'яті Яворницького лежить у мене на столі, та ніяк не доберусь до нього. А хочеться написати про Дмитра Івановича добре слово!

Чому Ви не посилаєте цікавих Ваших словникових матеріалів до Інституту мовознавства (К., Леніна, 54)?

Якщо Ви мені послали частину «Русалки», то пошукаю між паперами, бо щось не пам'ятаю. Не гнівайтесь на мене, я просто потопаю в паперах...

З пошаною *М. Рильський*

12/IX 1961

Спасибі за книжечку про Білгород-Дністровську фортецю. *М. Р.*

470. ДО М. О. АБАЛКІНА

18 вересня 1961 р. Київ

Глубокоуважаемый Николай Александрович!

Простите, что отвечаю так поздно.

Стихотворение свое («Радуга над миром») я не счел нужным и возможным переделывать.

Вы возражаете против того, что я прошлое называю «волчьей стаей веков» (т[о] е[сть] даю поэтическое

обобщение), полагаете, что надо это в стихах пополнить указание на то, что, мол, было и в прошлом кое-что хорошее...

А как же быть тогда с этими строками «Интернационала» [1]:

Весь мир насилья мы разрушим
До основанья, а затем
Мы наш, мы новый мир
построим —....?

Я ведь тоже говорю о мире насилия, а не вообще о мире. Впрочем, не будем спорить.

Постараюсь в ближайшее время выслать Вам новые стихи, которые, будем надеяться, не вызовут у Вас возражений...

С уважением и приветом,
М. Рыльский

18/IX 1961

471. ДО М. В. КАЗИДУБА

18 вересня 1961 р. Київ

Дорогий товаришу Михайле!

У віршах Ваших [1] почувається любов до життя, до людей, до краси. Це добре. Але трудно мені сказати по кількох речах, присланих мені, про Ваші поетичні здібності. Бачу тільки, що трапляються ще у Вас досить банальні «красивості» («бальзами із дощів та тепла»), занадто утерті словосполучення («діла натхненні»), не скрізь Ви цілком вправно орудуєте віршовою формою...

На жаль, не маю змоги (часу) ширше писати Вам. Раджу — не поспішаючи, коли у Вас набереться таких спроб більше — послати їх у Кабінет молодого автора (Київ, вул. Орджонікідзе, 2, Спілка радянських письменників України), де йде консультація початківців. Не сердьтесь за «сухість» цього листа: я таки дуже багато маю роботи!

З привітом *М. Рильський*

18/IX 1961

472. ДО О. К. КИСІЛЬ

18 вересня 1961 р. Київ

Дорогая Елена Константиновна!

Не забыл я о статье к книге Александра Григорьевича [1], и мы с Юр[ием] Григ[орьевичем] Костюком [2] делаем все, чтобы «продвинуть» эту книгу... Но это совсем не легко! Я думаю, что т. Костюк написал Вам о предпринимаемых нами шагах...

Для меня память А[лександра] Г[ригорьевича] дорога, и прошу не видеть в этом деле моего нежелания, а тем более злой воли...

С сердечным приветом

М. Рыльский

18/IX 1961

473. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

18 вересня 1961 р. Київ

Милая Маруся!

Спасибо Вам за письмо, за книгу [1], за «День поэзии» [2], за все. Вчера я послал Вам свою «лауреатскую» книжку, несколько рекламно и нескромно оформленную (мне этого оформления не показывали), но приятную для меня тем, что в нее входят «Троянды» и «Небосхили» — сборники, которых у меня уже нет и в магазинах тоже...

Вы много путешествовали в этом году, но самое главное — побывали в граде Китеже, что дается не каждому смертному... По Вашему письму я живо представил себе пленительную красоту Севера с его девственными лесами и прекрасными реками, красоту земли, где доселе сохранились былины... У Вас так живо, так свежо умение восхищаться и правдиво говорить о своем восхищении! А умение восхищаться — это и есть дар поэта.

Я отдыхал с Галей, Богданом и маленьким Андреем (впрочем, какой же он маленький! Он уже ученик 1-го класса!) в Коктебеле, в июне. Коктебель — это не Китеж, но он тоже хорош. Море и розы. А знаменитостей не было, только за день до моего отъезда приехал Маршак. Когда Вы снова посетите наш голосеевский дом, то покажем Вам киноснимки нашего коктебельского житья-бытья, сделанные Богданом.

После Коктебеля я вместе с Малышко и неуемным театроведом Йосипенко рыбачили на озере в Черниговской

области, неподалеко от Десны. Жили в палатке. Хорошо было!

По возвращении в Киев я, было, прихворнул, но это прошло. Стихов пишу мало, больше отвечаю на письма начинающих поэтов, людей, жаждущих получить жилье и т[ому] под[обное] (депутатская работа), занимаюсь всякой мелкой и не всегда нужной писаниной...

Кежуну я пошлю благодарность [3] за его милое стихотворение, посвященное мне,— а Ваши «Огни» [4] давно у меня в сердце.

Душевно Ваш *М. Рыльский*

Привет Николаю Леопольдовичу, Саше Прокофьеву, Ленинграду и ленинградцам, Комарову [5] и комаровцам.

Только что был Малышко, я прочитал ему Ваши слова о нем [6], о его стихотворении, о Вашей мысли перевести это стихотворение. Андрей Самойлович обрадовался и передал Вам привет.

М. Р.

18/IX 1961

474. ДО І. В. СТЕЛЕЦЬКОГО

18 вересня 1961 р. Київ

Шановний тов. Стелецький!

Спасибі за цікавий лист [1]. Чув я між іншим, що Бальмонт іноді виступав, читаючи свої вірші, з великим успіхом... Це, мабуть, бувало в іншій аудиторії, ніж Ви описуєте, і, мабуть, в роки більшої слави Бальмонта.

Взагалі артистів треба притягати до літературних вечорів, але я, правду кажучи, не великий прихильник саме акторського читання. Ну, та це довга розмова!

З привітом *М. Рильський*

18/IX 1961

475. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

20 вересня 1961 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Посылаю Вам два сонета [1], которые очень прошу перевести для «Правды» (Абалкину я пообещал новые стихи, отказавшись переделать то, что Вы переводили). Вы сами понимаете, что дело это спешное. Думаю, что

для верности лучше всего будет, если Вы перевод пришлете мне, чтобы я его «авторизовал». Хорошо?

Здесь промелькнул Борецкий, вчера отобедал у нас и уехал, провожаемый толпами народа (толпы состояли, кажется, из Полянкера [2] и еще какого-то писателя, которого Ник[олай] Петр[ович] не знает) в Москву.

Все хорошо, но в Киеве сильно похолодало.

Обнимаю Вас крепко

М. Рыльский

476. ДО Ю. М. МАРТИЧА

25 вересня 1961 р. Київ

Дорогий Юхиме!

Відповідаю з великим запізненням і (пробачте) гранично коротко.

1) Спомини Г. Лазаревського [1] справді дуже цікаві. А як бито за них і редактора «Укр[аїнської] лі[терату]ри» Яновського та й мене як «рекомендателя» і якоюсь мірою натхненника цих споминів,— ну й самого, звісно, автора!.. Про те треба буде поміркувати [2]...

2) Разом з І. А. Кочергою я над «Щорсом» власне не працював [3]. Він працював над моїм лібретто в основному разом з Лятошинським [4]. Шкода, що у мене не збереглися (а може, десь і є, тільки — де?) первісні варіанти цього лібретто... Я пробував бути новатором у такім найконсервативнішім жанрі, як оперове лібретто... Ну, й нічого доброго не вийшло!

Обнімаю Вас

М. Рильський

25/IX 1961

477. ДО ВИДАВНИЦТВА «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»

25 вересня 1961 р. Київ

До в[идавницт]ва
«Радянський письменник»

Посилаю зошит покійного (загинув на фронті!) поета Фед[ора] Мицика «Моя починається пісня» і давно вже присланий мені лист сина Мицика, з якого видно історію цього зошита.

Поезії Мицика безперечно талановиті, дуже варто їх видати. Прошу розглянути це пи-

тання якнайсерйозніше. (Знаю, звісно, про всі труднощі при укладанні планів.)

Дещо про Мицика можна довідатись і у Грибовського Анатолія Матвійовича, що працює (в кожному разі працював) у «Колгоспному селі».

Хотів би, щоб видавн[ицтво] зрозуміло, що я почуваю себе відповідальним перед пам'яттю талановитого поета — ну, і звичайно, перед видавництвом теж.

М. Рильський

25/IX 1961

478. ДО М. Ф. МИЦИКА

25 вересня 1961 р. Київ

Високошановний Мирославе Федоровичу!

Посилаю, нарешті, сьогодні вірші В[ашого] батька у в[идавницт]во «Радянський письменник» з своєю рекомендацією. Не гнівайтесь, що, заклопотаний різними справами, так страшенно затяг цю справу. Річ у тому, що видавництва наші з різних причин, головним чином через брак паперу, щороку скорочують плани. А все-таки — попробую! За наслідки не ручусь.

Коли Ви одержите цього листа, то напишіть мені. Може, у Вас є якісь інші можливості щодо видання спадщини В[ашого] батька?

З пошаною

М. Рильський

25/IX 1961

479. ДО Г. В. ШКРАБИ

25 вересня 1961 р. Київ

Високошановний тов. Шкраба!

Я дуже шаную пам'ять Максима Богдановича як тонкого поета и блискучого літературознавця. Я не раз писав, що Богданович — один із перших, хто звернув увагу на форму творів Шевченка і написав про неї дуже цікаву статтю. Богданович-поет — одне з найяскравіших і найсвоєрідніших явищ білоруської літератури. Разом з тим він належить до тих людей, що уособлювали в своїй діяльності дружбу трьох культур — білоруської, української, російської. Вінок любові кладемо всі ми на дочасну могилу автора прекрасного «Вянка» [1].

Не маючи ніякої змоги написати ширшу статтю про М. Богдановича, був би дуже радий, коли б відкреслені тут слова були вміщені в журналі «Полымя».

З привітом *М. Рильський*

25/IX 1961

480. ДО М. О. АБАЛКІНА

26 вересня 1961 р. Київ

Глубокоуважаемый Николай Александрович!

Согласно обещанию, посылаю новые стихи — два сонета в переводе Бориса Александровича Турганова.

Мне кажется, что они по своему характеру созвучны тем настроениям и мыслям, которыми живет в эти дни советский народ.

С уважением

М. Рыльский

26/IX 1961 г.

481. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

26 вересня 1961 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Спасибо за сонеты[1]. Я позволил себе «порыв народный» заменить «народа гением» («Народа гений...»), а из двух концовок (вероянтов) 2-го сонета выбрал первую, с атомом.

Шубейка для Алюни будет к концу месяца.

Обнимаю.

Ваш *М. Рыльский*

26/IX 1961

По поводу Ваших земледельческих работ[2] — «бог в помощь!»

Всеобщий привет

М. Р.

Я не виноват, что Гуслистый разъехался с моим письмом! — Мерси.

М. Р.

482. ДО М. К. ЛАЗУРЕНКА

4 жовтня 1961 р. Київ

Високошановний Михайле Костянтиновичу!

До Вас звернеться мій земляк, житомирянин Мих[айло] Польовий [1]. Не відмовте йому, будь ласка, в увазі, доручіть комусь ознайомитися з його повістю «Восьме літо» [2] (дія — в Житомирській обл[асті], у 1921 році). Про цю повість добре відзиваються відомі наші письменники. Непогано було б, коли б кілька розділів із цієї повісті з'явилося в «Радянській Житомирщині»!

Пробачте за турботу.

З пошаною *М. Рильський*

483. ДО А. Г. ДОВГОНОСА-КРЕССЕ

10 жовтня 1961 р. Київ

Дорогий Анатолію!

Гадаю, що нічого не змінилося і що в четвер 12.X о другій годині відбудеться засідання правління [1]. Коли не так, прошу Вас подзвонити мені до Інституту.

Посилаю свій лист — відповідь гол[овному] редакторові «Нової культури» Ст. Жулкевському — і дуже прошу до четверга організувати переклад цього листа на польську мову (і передрук). «Для ясності» прикладаю і лист Жулкевського.

Привіт!

М. Рильський

10/X 1961

484. ДО СТЕФАНА ЖУЛКЕВСЬКОГО

10 жовтня 1961 р. Київ

Головному редакторові «Нова культура»
товаришеві Стефану Жулкевському

Шановний товаришу!

Перепрошуючи, що спізнився з цим листом, відповідаю на поставлені мені в В[ашому] листі 10.VIII ц[ього] р[оку] питання.

1. Я найбільше перекладав на українську мову твори Міцкевича, зокрема — «Пан Тадеуш» (1-ше видання — 1927 р.), «Конрад Валленрод», «Кримські сонети» (весь

цикл), «Любовні сонети», балади («Чати», «Пані Твардовська», «То lubie» і т. ін.), дрібні ліричні поезії. Із Словацького переклав «У Швейцарії», «Гробниця Агамемнона», «Кулик» та інші дрібніші ліричні поезії, а також у співробітництві з Є. Дроб'язком поему «Беньовський». Із Марії Конопницької — «Cocolo», «Вільний наймит», «Старому торбаністові» і ще деякі вірші.

З сучасних польських поетів переклав дещо із Владислава Броневського, цілий ряд віршів Юліана Тувіма (для книжки «Вибрані поезії», над якою нині працює група українських поетів).

Про тиражі (naklady) моїх перекладів не маю точних відомостей. Можу тільки сказати, що «Пан Тадеуш» видавався кілька разів (окремою книжкою і в українському двотомнику Міцкевича 1955 року).

2. Керувався в виборі речей для перекладання головним чином своїми уподобаннями, любов'ю до поетів та їх творів.

3. Думаю, що перекладання польських поетів, зокрема Міцкевича, дало мені дуже багато як поетові — не тільки для вироблення й загострення мови і форми, але й для поширення творчих виднокругів.

4. Перекладаючи Тувіма, я буквально закохався в його поезію, але хотів у ближчому часі віддати якнайбільше уваги сучасній польській поезії взагалі.

5. Переклади з польської поезії мають на Україні давню традицію (Гулак-Артемовський, Куліш, Старицький, Грабовський [1], Франко, Леся Українка, Олена Пчілка). Радянські українські читачі виявляють великий інтерес до польської поезії, прози, драматургії — як класичної, так і сучасної.

6. Твори Міцкевича, Словацького, Елізи Ожешко [2], Реймонта [3], Конопніцької, видавані у нас великими тиражами, швидко розходяться і вже потребують нових видань.

Як на приклад тієї уваги, з якою ставляться в Радянському Союзі до перекладів з польської мови на мови народів Союзу, можу з гордістю вказати на той факт, що мій переклад «Пана Тадеуша» був удостоєний Сталінської премії (1950 р.).

З пошаною *М. Рильський*

485. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

11 жовтня 1961 р. Київ

Дорогий Оресте!

Посилаю сьогодні в «Літгазету» три В[аші] поезії із своєю передмовкою...

Першу частину збірки одержав... Ваші запрошення з описом природи [1] читав Богданові і Галині Федорівні — всі ми захопились перспективами, які Ви малюєте... А як складеться літо — ще не знаю.

Привіт Вам, Стефі Йосипівні, Лідії [2]....., всім.

Ваш *М. Рильський*

11/X 1961

486. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

12 жовтня 1961 р. Київ

Дорогие Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

От Вашего письма на меня повеяло ароматом [1] казанлыкских роз и турецкого кофе. Розы мы пока отложим, а турецкое кофе надеюсь «покуштувати» у Вас в ближайшем будущем, т. е. в дни съезда партии [2], на который я приеду, по-видимому, 16-го октября. Александр Васильевич [3] торжественно обещал устроить номер для меня, Богдана и Гали,— очень прошу Вас напомнить ему об этом.

О домике Леси [4] под Софией поговорим за чашкой кофе, хорошо?

Я говорил о выдвижении Александра Ивановича [5] на Ленинскую премию,— думаю, что это выдвижение поддержит наш Институт (искусствоведения), Институт литературы (где новый директор — Шамота! [6]) и, вероятно, бюро Отделения общественных наук АН УССР. А м[ожет] б[ыть], и наш Союз писателей?

В Голосеевской турецкой кофейне [7], которую надеюсь при Вашей помощи организовать, предполагаю открыть отделение для курильщиков кальяна, а также комнату для графоманов, которых мы будем медленно, но верно отравлять.

Целую Вас

М. Рыльский

12 октября 1961

Относительно поездки в Югославию все пока заглохло. Дело выяснится, когда я буду в Москве. А хорошо бы!..

М. Р.

487. ДО С. Д. ІВАНОВА

13 жовтня 1961 р. Київ

Вельмишановний тов. Іванов!

Нарешті випала мені хвилина, коли я зміг написати маленьке «напутнє слово» до «Гірських квітів». Посилаю це «слово» разом із рукописом (машинописом) збірки.

Повертаю також для тов. В. Микитася [2] проспект книги «Поети Закарпатської України» [3]. Прошу Вас уклінно передати тов. Микитасю, що, оскільки розумію, проспект цей складено дуже ретельно і що видання книги, на мою гадку, вельми бажане.

З пошаною

М. Рильський

13/X 1961

Перепрошую, що не передрукував своєї статейки,— не мав часу.

М. Р.

488. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

Друга половина жовтня 1961 р. Москва

Дорогий Максиме Молодший!

Привіт із Москви. Гагарін [1], якого Ти бачиш тут на марці, і Титов [2] — теж делегати з'їзду партії. Ми тут багато засідаємо, багато цікавого чуємо. Розкажу, коли приїду. Цілую Тебе, маму, папу. Всім привіт!

Максим Старший

489. ДО М. С. ЖИВОВА

1 листопада 1961 р. Москва

Милый Марк Семенович!

Я надеялся, что останусь после съезда хоть на денек, но съезд был столь продолжителен, что приходится уезжать сегодня (дела в Киеве ждут!), так и не повидав-

шись с Вами. Жаль! Есть, однако, основания предполагать, что я буду снова в Москве скоро, может быть, даже еще в ноябре,— вот тогда уж непременно увидимся... и поболтаем, как говаривал один мой знакомый, намекая на взбалтывание бутылки.

У меня есть некоторые книги из В[ашей] библиотеки,— постараюсь их поскорее возвратить Вам. А успеху Вашего расширенного Тувима — радуюсь вместе с Вами. Надеюсь, что не огорчу Вас и нашим украинским переводным Тувимом. Разумеется, в этом году он уже не успеет выйти...

Ваш *М. Рыльский*

1 ноября 1961

490. ДО П. В. ЖУРА

4 листопада 1961 р. Київ

Дорогий Петре Володимировичу!

Радий, що мій вірш у Вашому перекладі [1] з'явиться в святковому номері «Звезды» [2]. Коли буде щось у мене нове, то пришлю Вам (для «Октября» [3]).

Сильно запізнився з відповіддю — пробачте!

На з'їзді було дуже цікаво, та Ви це й самі знаєте.

Ваш *М. Рильський*

4/XI 1961

491. ДО М. С. ПИЛИНСЬКОГО

7 листопада 1961 р. Київ

Високошановний і дорогий Миколо Станіславовичу!

В справі упорядкування могили дорогого і Вам, і мені П. Г. Житецького [1] я звернувся з листом до начальника Київського міського управління культури В. В. Білоуса. Загалом же про ці речі збираюся виступити (як матиму час ... а коли я його матиму?)» в «Вечірньому Києві». Б редакції «В[ечірнього] К[иева]» є листи про впорядкування могили першого біографа Шевченка — Чалого [2] — і т. ін. Все це треба об'єднати і про все це треба голосно сказати. Хто не шанує свого минулого, той не гідний ввійти в майбутнє.

З пошаною й привітом

М. Рильський

7 листопада 1961 р.

Хоч запізнено, поздоровляю Вас із днем, яким датовано цей лист.

М. Р.

492. ДО Л. В. НІКУЛІНА

12 листопада 1961 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Сегодня утром мой сын рекомендовал мне прочесть Ваш роман в «Москве» [1] (это я и сделаю незамедлительно), а днем пришло Ваше милое стихотворное поздравление [2]. Спасибо!

А о романе напишу отдельно. Посылаю Вам свое «лауреатское» издание сборников «Розы и виноград» и «Далекие небосклоны».

Всегда Ваш *М. Рыльский*

12/XI 1961

493. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 листопада 1961 р. Київ

Дорогие!

Предпринимаю экстренные шаги по выдвижению Александра Ивановича [1] на Ленинскую премию. Ваше письмо (письма) получил. Подробнее напишу после окончания чертовски трудного дела — подготовки доклада [2] (первого) на всесоюзном *совещании* по советскому фольклору, которое состоится в Киеве 28-го ноября — 2-го декабря. Ужас!

Целую. Спасибо за лаконичное письмо (письма), которое получил вчера.

Ваш *М. Рыльский*

18/XI 1961

Богдан благодарит за газети[ую] вырезку.

494. ДО П. А. ДЕГТЯРЬОВА

4 грудня 1961 р. Київ

Шановний Павле Андріяновичу!

Вашу думку про «Літературний Крим» [1] можна тільки привітати. На Ваш лист постараюся докладніше відповісти, коли повернусь із Москви (сьогодні туди їду), тобто

в другій половині грудня. Дивно, що Ви, перелічуючи письменників, пов'язаних з Кримом, не назвали — із старих Руданського, із сучасних — Павленка [2].

Про Крим у мене є цикл поезій «Море і солов'ї» (в книжці «Збір винограду»). Переклав я також «Кримські сонети» Міцкевича і «Бахчисарайський фонтан» Пушкіна.

Повторюю — більш докладно напишу пізніше. Про перебування в Криму Вишні може, гадаю, дати Вам відомості його дружина Варвара Олексіївна Губенко-Вишня (Маслюченко) (Київ, Червоноармійська, 6, кв. не пам'ятаю) *, про Копиленка — його дружина Ціля Михайлівна Копиленко (Київ, вул. Леніна, 68, кв. 72), про Довженка — його дружина Юлія Іполитівна Солнцева (живе в Москві... Адреси я не пам'ятаю, але можна писати просто на «Мосфільм»). Про перебування Міцкевича в Криму є чимало нових матеріалів, головним чином у польськ[ій] літературі,— може, щось також зможу Вам вислати.

А чи не гадаєте Ви, що поруч із коротенькими нарисами треба б дати просто твори (чи уривки із творів) про Крим?

До речі, вперше в житті читаю вислів Маяковського «хрестоматийный глянец» [3], ужитий без іронії!

З привітом *М. Рильський*

4/XII 1961

Вам, мабуть, відомо, що Кримське видавництво готує збірку Руданського [5] в російському перекладі — з великою вступною статтею В. Я. Герасименка, де докладно говориться про життя поета в Криму.

---

* Але лист дійде і без позначення квартири.

495. ДО ВІДДІЛУ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА ГАЗЕТИ «ПРАВДА»

11 грудня 1961 р. Москва

В отдел литературы и искусства
газеты «Правда»

По договоренности с П. А. Сатюковым [1] передаю свою статью [2] о книге Андрея Малышко «Полудень віку». Я писал свою статью, пользуясь подлинником, и потому, естественно, приводил стихотворные цитаты по-украински. Их, однако, можно заменить соответственными цита-

тами из русского издания («Советский писатель» — «Полдень века»), которого у меня нет сейчас под рукой. Полагаю, что редакция решит этот вопрос сама.

С приветом *М. Рыльский*

11/XII 1961

496. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

12 грудня 1961 р. Москва

Дорогой товарищ Свяцкий!

Простите, что так официально: выскочило из памяти Ваше отчество.

Пишу из Москвы, где был на сессии Верховн[ого] Совета. Пишу, чтобы сообщить Вам, что первое мое впечатление от V песни «Беневского» очень благоприятно. Я брал с собой в Москву Вашу рукопись, думал почитать ее здесь повнимательнее. Увы — занят был так, что не мог этого сделать, и песня едет сегодня со мной опять в Киев. Оттуда уже напишу Вам более пространно. Кстати: имели ли Вы по поводу своего перевода какие либо разговоры с издательствами? Каковы Ваши планы в этом смысле? — Напишите!

С приветом

М. Рыльский

Киев, 40, Советская ул., № 7.

497. ДО ЧИТАЧА МАКСИМА СТЕПАНОВИЧА

16 грудня 1961 р. Київ

Шановний Максиме Степановичу!

Редакція «Вечірнього Києва» передала мені Ваш лист з приводу моєї «вечірньої розмови» «Козловський у Мар'янівці» [1]. Вважаю потрібним коротко відповісти Вам.

1) Що я хотів сказати своїм нарисом? — невже Ви цього не зрозуміли? Очевидно, я висловив свої думки і почуття не зовсім ясно. А може, Ви читали не досить уважно. Скажу коротко: я хотів передати читачам ту пошану й любов до Івана Козловського [2], до нашого талановитого народу, які, очевидно, поділяєте зі мною і Ви. Я хотів сказати: як радісно бути свідком і учасником таких вечорів, можливих тільки в нашій дійсності. Хотів я ще зазначити, як і Ви це помітили, що Козловський — справжній патріот.

2) Я особисто знав В. Верховинця[3], про якого Ви пишете, і глибоко шаную його пам'ять. Пам'ятаю й по сцені, і в житті дружину його Долю, яка, за моїми відомостями, живе нині в Полтаві. Знаю, яку роль відіграла в житті Івана Семеновича Полтава і полтавська громадськість. Але ж не меншу роль відіграли і вчителька Козловського в Київській школі Лисенка — Муравйова[4], і його сценічні вчителі Заньковецька та Саксаганський, про яких Іван Семенович з незмінною любов'ю згадує. А щодо подружжя Верховинців, то, може, Вам цікаво буде знати таке: недавно я був разом з Козловським у Київській опері на виставі «Доля людини». Іван Семенович познайомив мене із сином Василя Миколайовича Верховинця[5], який грає в оркестрі і зацікавлено говорив про якісь матеріали для біографії та видання творів його батька.

3) Головною причиною для Вашого листа було те, ніби я помиляюсь, зазначаючи, що Козловський народився в Мар'янівці Київської області. Ні, я не помиляюсь, Максиме Степановичу. Мар'янівок, як і Калиновок, Романівок, Ставищ, Городищ,— є багато на Україні, є вони й за межами України. Але Іван Семенович Козловський народився в селі Мар'янівці Гребінківського району Київської області. Районний центр Гребінки лежить по дорозі з Києва на Білу Церкву, знаходиться, отже, на Правобережній Україні і ніколи, ні за якого районування до Полтавської області не належав і не міг належати. Отже, Большая Советская Энциклопедия в даному разі справді помилилась. А користуватися цією енциклопедією, як і іншими довідковими виданнями, я буду й надалі, раджу це робити і іншим, тільки з одною умовою: користуватися критично.

Оце все, що я хотів Вам сказати.

З пошаною

М. Рильський

16/XII 1961

498. ДО М. К. ГУДЗІЯ

25 грудня 1961 р. Київ

Дорогой Николай Каллиникович!

Посылаю Вам еще один укр[аинский] перевод «Слова о полку И[гореве]». Автор перевода окончил Ленинградск[ий] ун[иверсите]т, сейчас по каким-то причинам

работает каменщиком. Его адрес — на обложке тетради. Махновец[1] не очень одобрительно отозвался о переводе,— я нахожу, что кое-что переводчику, И. Х. Мельникову, удалось. Он мечтает, чтобы его перевод был напечатан (под псевдонимом И. Гайдаменко... В наружности его, правда, очень мало гайдамацкого). Что Вы думаете по этому поводу?

Простите, что «завантажую» Вас. Но к кому же мне и обратиться? Я лично полагаю, что в сборнике переводов «Слова» (такой, кажется, снова готовится) можно бы поместить хотя бы отрывок из этого перевода. Ведь он, кажется, кое в чем не хуже Коваленко (днепродзержинского)...

Ваш *М. Рыльский*

25/XII 1961

Присовокупляю свою новую книжечку. *М. Р.*

499. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

26 грудня 1961 р. Київ

Дорогой тов. Свяцкий!

(А отчество-то Ваше я таки прочно забыл! Напомните, пожалуйста!)

Сегодня посылаю О. С. Смирновой письмо с рекомендацией «заказать» Вам «Беневского», с положительным отзывом о том, что я читал (V песнь).

Желаю радостного 1962 года. Пусть будет он годом русского «Беневского»!

Ваш *М. Рыльский*

500. ДО О. С. СМИРНОВОЇ

26 грудня 1961 р. Київ

Дорогая Ольга Сергеевна!

Я познакомился с переводом V песни поэмы Словацкого «Беневский», сделанным Святославом Свяцким. Перевод произвел на меня хорошее впечатление. Для детального разбора его у меня нет времени, но скажу главное: Свяцкий, мне кажется, уловил и передал тон, стиль, характер подлинника. Думаю, что следует ему заказать перевод всей поэмы, т[о] е[сть] пяти песен

и главнейших, важнейших отрывков из последующих песен. Ведь «Беневский» ждет не дождется своего русского переводчика!

Ваш *М. Рыльский*

26/XII 1961

Желаю радостно встретить Новый год — и радостно жить в нем! *М. Р.*

501. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

30 грудня 1961 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

Посилаю:

1) свої переклади уривків із «Польських квітів» (більшість із них Ви, Гр[игорій] Порф[ирович] і Лукаш уже читали; я скористувався зауваженням, дякую за них) — гадаю, що цього, може, й досить;

2) переклади — Дм[итра] Паламарчука [1] і Гр[игорія] Кочура з моїми зауваженнями.

Коли б до *Дм*[итра] *Па*ламарчука додати ще *Дм*[итра] *Па*вличка, то книжка була б в основному готова, правда? Ну, і, звісно, коли б ентузіаст Лозинський [2] (видно, це особливий рід — львівські ентузіасти!) написав статтю...

Обраний нами (ablativus auctoris)* спосіб взаєморедагування треба нам, гадаю, додержати до кінця. Хороший спосіб!.. (Не для всіх випадків, звичайно.)

2-го січня я їду до Москви, звідки на два тижні маю вирушити до Іллірії (П. П. Нестеровський [3] пояснив у примітці до «Дванадцятої ночі», що Іллірія — вигадана Шекспіром країна. Звісно, і я це слово вжив неточно. Їду до Югославії). Отже — знову зустрінуться тувімці чи тувімівці аж у 20-х числах січня. Павличкові оце зараз пишу грізний нагад. (А він одповість «у кінці січня буду в Києві»... і т. д.)

З привітом і низьким уклоном Лії Наумівні —

М. Рильський

30/XII 1961

---

* Авторські зобов'язання *(лат.).— Ред.*

1962

502. ДО Р. І. СМИРНОВА

4 січня 1962 р. Київ

Дорогой Ростислав Иванович!

Спасибо за стихотворные переводы, которые кажутся мне довольно удачными (хотелось бы увидеть их в «Нов[ом] мире» [1],— но ведь «Две элегии и сатира» напечатаны в «Лит[ературной] газете», это может послужить препятствием) — и за новогоднее поздравление.

Со своей стороны горячо поздравляю Вас. Привет А. П. Селявской! [2]

М. Рыльский

4/I 1962

503. ДО Т. Й. СТАХ

4 січня 1962 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Я своевременно не поздравил Вас с Новым годом — затерял было адрес. Итак: примите самые искренние поздравления и пожелания!

А к разговору о «Вечерних разговорах» мы возвратимся после моего возвращения из путешествия [1], в которое я сегодня отправляюсь, т. е. в 20-х числах января.

Привет!

М. Рыльский

4/I 1962

504. ДО П. М. ВОРОНЬКА

5 січня 1962 р. Київ

Дорогий Платоне Микитовичу!

Дзвонив я оце до Вас по телефону,— ніхто не відповідає. Тому пишу...

Ідеться про письменника Миколу Дашкієва [1]. Ви, мабуть, у загальних рисах знаєте його справу. Мені вдалося добитися скорочення строку його ув'язнення,— от тепер ідеться про звернення до Верховної Ради про помилування. Заяву Ви, як каже людина, що прийшла сьогодні до мене, обіцяли підтримати. Отже, і я з свого боку прошу Вас про це.

Ваш *М. Рильський*

5 січня 1962

505. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

13 січня 1962 р. Загреб

Дорогий Жорж!

Привіт із Загреба. Їздимо по країні. Купив електромлинок для кави. Постійної адреси не маю, можна писати в Белград, Спілка письменників Югославії (Jugoslavia, Beograd, Saviez Knjižewnika, Francuzka, 7).

Цілую всіх. *Муфудеїч*

13/I 1962

506. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

13 січня 1962 р. Загреб

Дорогий Максюша!

По дорозі в Белград ми мали зупинку в Празі. Коли ми підлітали до Праги, то на полі біля аеродрому почали вискакувати один за одним зайці. От би сюди Тебе з папою!

В Любляні ми купили гачків, мабуть, ще докупимо.

Цілую Тебе і всіх. *Дєдушка.*

507. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА

26 січня 1962 р. Київ

Дорогой Григорий Николаевич!

Спасибо за книгу и за письмо [1]. Опечатки исправлю, а вообще издание — приемлемое. Вы пишете — «наконец» вышла в свет. При наших издательских темпах книга вышла довольно скоро. О «Сказках Украины моей» — поговорим...

Я только что возвратился из Югославии. Была интересная писательская поездка. И писательские разговоры (с местными писателями) — подчас не лишенные остроты, но в общем дружелюбные. А страна — чудесная! Возможно, что напишу об этой поездке [2], скорее всего — для «Известий»!..

Благодарю за коктебельское фото.

Ваш *М. Рыльский*

26/I 1962

Послали ли Вы свою книжку Н. Н. Ушакову? Мне кажется, что Николай Николаевич мог бы написать о ней

рецензию (своеобразную, как все, что он пишет) — для «Советской Украины», к примеру. Я при встрече намекну ему на это.

М. Р.

508. ДО В. І. СИНЕНКА

27 січня 1962 р. Київ

Дорогий Володимире Івановичу!

Повернувся я оце з письменницької (в складі делегації) подорожі по Югославії. В розмовах із югославськими, зокрема, сербськими письменниками говорив я про Ваше «Золото Чорної гори» [1], зацікавив їх цією книгою. Було б дуже добре, якби у Вас знайшовся примірник її і ви послали б той примірник на адресу: «Москва, Воровского, 52, Союз писателей, Иностранная комиссия, Александру Даниловичу Романенко», пославшись при цьому на мій оцей лист. Романенко пошле книжку в Югославію. Даруйте мою забутливість — адже вона є і російською мовою? [2] Коли так, то краще послати по-російськи.

Привіт!

М. Рильський

27/I 1962

509. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

29 січня 1962 р. Київ

Дорогий Миколо Васильович!

Оце днів два, як повернувся я з Югославії,— а 3.II знову їду до Москви (академічні засідання, Комітет по Ленінських преміях)... А роботи спішної, а листів — !! отже, прочитав — з великою приємністю! І пісню «Одіссеї», до від'їзду ще перегляну пісню чи дві... Вернусь після 15-го... Коли встигну прочитати всю половину поеми, яку Ви прислали,—просто важко сказати. До речі: хто у Вас, так би мовити, офіційний редактор? — Повторюю: читаю Ваш переклад із справжньою насолодою, але не хотів би, щоб справа якось затримувалась через мене. Може, посилати Вам частинами те, що прочитаю (пісні по 2—3)?

Ваш *М. Рильський*

Привіт В[анній] дружині й синові.

29.I.1962

510. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

1 лютого 1962 р. Київ

Дорогие Дейчики!

Спасибо за письма (включаю сюда и письмо к Богдану). Начиная с 5-го и кончая 15-м я буду в Москве, тогда поговорим вообще и в частности о моей рекомендации Минкус[1] в жилищное строительство. Надо сделать это как-то так, чтобы она (рекоменд[ация]) была в моих киевских устах убедительной...

Расскажу подробнее о диковинной судьбе[2] «Зимових записів» (котор[ые] — в подлиннике — я сам послал в «Известия», лично Аджубею[2]...)

Вообще — пора нам, друзья, поговорить и поболтать (как выражался один мой друг, намекая на выпивку: поболтать бутылку)...

Целую.

М. Рыльский

1/II 1962

Не могу утерпеть: какую мадам Сан-Жен[4] видели мы в Белграде! Мадам «Женя» Книпович, т. е. Евгения Федоровна, котор[ую] в Югосл[авии] перекрестили было в Елену, вероятно уже Вам об этой артистке рассказывала...

М. Р.

511. ДО С. П. ІВАНОВА

1 березня 1962 р. Київ

Редакторові газети «Вечірній Київ»
С. П. Іванову

Дорогий Святославе Павловичу!

Вітаю Вас і в Вашій особі ввесь колектив редакції та співробітників «Вечірнього Києва» зі славним 35-річчям. Я уявляю собі керовану Вами газету, що по справедливості стала улюбленицею киян, як світлий і гарячий вогонь, до якого вечірньої пори радісно сходяться друзі. Вогонь цей освітлює наше повсякденне життя, зігріває людські серця, кидає проміння на дорогу, що веде в прекрасну далечінь. Я гордий і щасливий, що час від часу

докидаю й своїх дровець до цього вогню. Дозвольте мені під цим поздоровним листом підписатись

постійний співробітник «Вечірнього Києва»
Максим Рильський

1 березня 1962 року

512. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

1 березня 1962 р. Київ

Дорогая, милая Маруся!

Вы меня очень взволновали своим письмом [1]. Хорошо иметь таких читателей, как Вы! Посылаю Вам «Зимові записи» [2], вырезанные из «Вечірнього Києва». 3-го стихотворения в «Известиях» не поместили, хотя оно было туда послано и переведено (кстати, Вы тонко подметили в переводе неуместную «порошу»!). В тот же день все стихи (4) были набраны в «Правде», но из-за помещения (неожиданного для меня — там просто прочитали «Вечірній Київ») в «Известиях», естественно, не пошли. Перевел их для «Правды» Д. Седых. Теперь 3-е стихотворение (о клеветниках) обещали напечатать (в перев[оде] Седых) в той же «Правде» [3] — присовокупив два новых — в той же «Правде», но... пока что-то не видно.

Милая Маруся! Я уже не могу сказать «Кому повем печаль мою», потому, что эту печаль поняли — Вы. Спасибо!

Спешу ехать в Житомир, к избирателям. Целую Ваши талантливые ручки. Привет Николаю Леопольдовичу, Саше Прокофьеву и Насте.

Всегда Ваш
М. Рыльский

1/III 1962

Мне думается, что если у Вас будет охота и время, то неплохо было бы, если б Вы дали и свой перевод [4] «Записей»...

М. Р.

Киев 40, Советская ул., № 7

Вот и все!

513. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

7 березня 1962 р. Київ

Дорогие Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

Только вчера (6-го марта) возвратился из хорошей, но несколько утомительной поездки к избирателям. И вот сегодня отвечаю на В[аше] письмо.

«Ломикамень» подписал [1]. Уступил Воробьевой, назвав Л[есю] У[краинку] не «девушкой», а «молодой женщиной». Ей (Воробьевой) это виднее.

Насчет совещания [2]... Друзья мои по Тувиму и прочим переводческим предприятиям — Дробязко и Кочур — сообщили мне, на основании разговора с «головою» переводческой секции Кундзичем [3] («это голова!» [4], как говорят одесситы у Ильфа и Петрова), что совещания переводчиков в марте не будет. Впрочем, увидим... Я лично вовсе не рвусь «совещаться», тем более — «проводить совещание»... Ну, а вас, разумеется, всегда буду рад встретить в мануаре и на берегах Днепра... конечно же, многоводного, особенно в этом году (много было снега).

Где-то лежит у меня для Вас, Александр Иосифович, фотоснимок отзыва Мазона [5] на диссертацию Шаблиовского [6], где сказаны лестные слова о Вашей и Александра Ивановича книге [7] про Шевченка... Сейчас не могу найти этого фото в ужасающем, захлестывающем меня бумажном море. Но — найдется! Ничто в мире не пропадает.

Вы живете на улице Черняховского [8]? Мужа Людмилы Михайловны Старицкой-Черняховской, что ли? С каких это пор?

Целую вас, мои милые друзья.

Мануарцы кланяются.

Ваш *М. Рыльский*

7/III 1962, т. е. накануне женского дня, с каковым — опаздывая, конечно — и поздравляю Евгению Кузьминичну. Хороший это народ — женщины!

М. Р.

P. S. Диссертация Шаблиовского защищена блистательно.

514. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА

7 березня 1962 р. Київ

Дорогой Григорий Николаевич!

К сожалению, Бандура болен. Функции его исполняет главн[ый] редактор Держлітвидава, Роман Моисеевич Чумак. Я написал ему о Ваших сказках, очевидно, и Вам следует обратиться к нему же (Киев, Владимирская, 42). Я приложил и рецензию Белецкого.— Что касается моего предисловия, то я в принципе не отказываюсь.

Думаю, что после появления в прессе отзывов о Вашей книге возникнет вопрос о повторном ее тираже. Уверен, что такие отзывы — благоприятные — будут. Отчего бы Вам не постучаться снова в Москву?

Желаю Вам всего лучшего. У Вас, вероятно, уже растаяли снега, о которых Вы пишете. У нас тоже начинается весна, выражающаяся главным образом в слякоти: снега в этом году было много.

С приветом и весенними пожеланиями

М. Рыльский

7/III 1962

515. ДО О. М. ПІДСУХИ

7 березня 1962 р. Київ

Любий Олександре!

Спасибі за виписку із Довженкового щоденника. Я цей запис знаю, але мені приємно було одержати його від Вас.

Очевидно, Ви читали вже в «Дружбе народов», замітку чи статтю про Вас Гр. Левіна [2]. У справу надрукування цієї статті я трошки «замішаний» [3], «и моего тут капля меду есть...» [4].

Привіт!

М. Рильський

7/III 1962

516. ДО МАКСИМА ТАНКА

9 березня 1962 р. Київ

Дорогий Євгенію Івановичу!

Якщо вийде так, що «В затінку жайноронка» я дарую Вам вдруге, то прошу віднести це за рахунок старечої забутливості.

В усякому разі, мені хотілося зробити Вам віддарунок за Ваш «Хлеб надзенны» [1].

Я дуже люблю Вашу поезію. Спасибі!

М. Рильський

9/III 1962

517. ДО М. Й. БІЛИКА

10 березня 1962 р. Київ

Високошановний тов. Білик!

Зовсім даремно Ви тлумачите моє мовчання [1] як негативний відзив про В[ашу] роботу. Вся справа в тому, що за той час, відколи Ви прислали мені уривки з свого перекладу Вергілія [2], мені ніколи було і вгору глянути: то був у Москві, то в Югославії, то працював над зовсім не відкладними речами... Отже, не робіть собі ніяких поквапних висновків, не гнівайтесь на мене — і ще трохи, прошу Вас, почекайте. Скоро тільки матиму вільний день — переглянути В[аш] переклад і напишу Вам про нього.

М. Рильський

10/III 1962

518. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

11 березня 1962 р. Київ

Дорогие!

Тот же Дробязко сообщил мне, что киевское совещание переводчиков будет 29 марта. Правда, я вспомнил тут слова Фамусова [1] — «Меня не худо бы спроситься»,— ведь предполагается, что я как одна из вершин переводческого триглава (Маршак — Антокольский — Рыльский) буду возглавлять этот ареопаг [2],— ну, да ведь это в стиле нашей работы вообще... Итак, мы скоро увидимся. А это — главное. Лукаш ожидает Вашего, Александр Иосифович, выступления с явным интересом.

Целую.

М. Рыльский

11/III 1962

519. ДО І. М. КОЦЮБИНСЬКОЇ

11 березня 1962 р. Київ

Вельмишановна Ірино Михайлівна!

У справі вшанування пам'яті Михайла Михайловича Коцюбинського у всесвітньому масштабі я звернувся до голови Спілки письменників України О. Т. Гончара, який уже колись висловлював цю ідею.

А що з того буде — не знаю. Я особисто радий буду підтримати цю справу.

З пошаною

М. Рильський

11 березня 1962

520. ДО О. М. ЛИСЕНКА

11 березня 1962 р. Київ

Дорогий Остапе Миколайовичу!

Вчора я їздив з Р. В. Бабійчуком дивитись на новий варіант пам'ятника Миколі Віталійовичу. Хороший, але ми радили ще дещо доробити.

Щодо м і с ц я пам'ятника, то Бабійчук твердо сказав, що виконано буде рішення уряду, тобто пам'ятник стоятиме б і л я т е а т р у:

Вирішено поставити його ц ь о г о р о к у [1], вся справа в закінченні проекта.

Ваш *М. Рильський*

11/III 1962

521. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА»

12 березня 1962 р. Київ

До редакції «Літературної України»

Я взявся перекладати «Паризьку комуну» незабутнього Владислава Броневського, зовсім не маючи на оці, що незабаром — 18 III — буде день Паризької комуни. Тепер, згадавши цю дату і посилаючи в «Літературну Україну» свій переклад, я гадаю, що дуже буде доречно, коли він з'явиться в газеті [1] саме до цього дня.

М. Рильський

12.III 1962

P. S. Не знаю, чи був цей твір Броневського вже перекладений на українську мову. Якщо навіть був, то, мабуть, нічого лихого не буде в публікації нового перекладу. Згадаймо приклад: нові переклади із Пушкіна Олекси Новицького, що дали дотепникам змогу порівнювати їх із старими перекладами Михайла Старицького. Додам, що «Брожу ли я вдоль улиц шумных»[2] перекладав уже й Борис Грінченко, а також автор цього листа.

М. Р.

522. ДО Л. С. СОБОЛЄВА

12 березня 1962 р. Київ

Дорогой Леонид Сергеевич!

На заседании Герценовского комитета[1] 20 марта я, к сожалению, быть не смогу. Но на торжественном заседании 6 апреля я, как украинский советский писатель, как писавший об этой эпохе человек, охотно скажу[2] очень короткую речь про Герцена — гениального художника слова, великого гражданина, пламенного поборника свободы, равноправия и дружбы народов.

С сердечным уважением

М. Рыльский

12/III 1962

523. ДО Т. Й. СТАХ

12 березня 1962 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Возвращаю Вам «Козловского»[1]. Что касается «Пушкина»[2], то ведь он был напечатан — но-русски в «Правде»!

Восхищаюсь Вашей кипучей деятельностью. Но как же может пойти «Андрюша»[3] в «Труде»? Ведь он построен на украинском материале, я много говорю в нем о стихах Гр. Бойко[4] неизвестных (и это неплохо!) русскому читателю, и т[ому] под[обное]. Нет, не годится это!

Привет! *М. Рыльский*

12/III 1962

524. ДО Л. В. НІКУЛІНА

13 березня 1962 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Нехорошо, конечно, что в нашей прессе идет недостойная грызня [1] («Литгазета» и «Москва», та же «Литгазета» и «Литература и жизнь»). Неладно и то, что нашим критикам часто недостает такта. Хорошо, однако, что «Правда» видит правду. А вот то, что Вы переживали статейку в «Литгазете» — плохо, конечно, а вместе с тем и отрадно: ведь это свидетельствует, что Вы совсем не «старец», а тем более не «старик».

«Трус» [2], как Вы знаете, на второй тур не остался. А вот того, что я на Ленинском комитете отзывался о В[ашем] романе положительно, Вы можете и не знать. Меня поддержали, в том числе, помнится И. И. Анисимов [3]. Но решение большинства...

Я в своей жизни пережил столько неприятностей разного размера, что у меня выработался к ним иммунитет. Желаю и Вам того же (не неприятностей, разумеется, а иммунитета!).

Недавно в Киеве вышла книга воспоминаний старого русского актера и режиссера А. А. Сумарокова [4] «Без грима». В ней, между прочим, упоминается Ваш отец [5]... Вам небезынтересно будет перелистать эту книгу...

Всегда Ваш *М. Рыльский*

13/III 1962

525. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

21 березня 1962 р. Київ

Дорогой звездный поэт! [1]

Не позже субботы у Вас будет небольшая статья [2] старика Рыльского о Вашей книге. Постараюсь написать ее так, чтобы она была достойна книги.

Спасибо за поздравление с довольно печальной датой [3] («Мечтам и годам нет возврата») [4].

Ваш *М. Рыльский*

21/III 1962

526. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

24 березня 1962 р. Київ

Дорога Варваро Олексіївна!

Посилаю Вам лист [1] одного мого невтомного кореспондента (пенсіонер... біда з цими пенсіонерами!), власне перший листок, де я відкреслив місце, цікаве для Вас.

Польську мисливську книжку, що Ви мені залишили, помаленьку читаю. Подумаю, що можна буде зробити — може, використаю десь у своїх «Вечірніх розмовах»?

А товариш, що прислав мені отого листа, зветься В. Ярмольський, адреса його — Москва, Арбат, 38, кв. 3.

Ваш *М. Рильський*

24/III 1962

527. ДО В. А. ЗАКРУТКІНА

24 березня 1962 р. Київ

Дорогой Виталий Александрович!

Я — Ваш давний и внимательный читатель. Но вот мне недавно попала в руки Ваша огоньковская книжка «Лик земли» [1], и мне захотелось сказать Вам спасибо за ту горячую защиту родной природы, которая звучит на страницах этой книжки. Посылаю Вам свой новый стихотворный сборник [2]. Он написан по-украински, но, мне кажется, Вы его поймете. Хотелось бы, чтобы Вы заглянули на страницы 35 — стихотворение о диком козле [3] — и на 38 («Тирса і хохітва», т. е. «Ковыль и стрепет»).

С уважением и приветом

М. Рыльский

24/III 1962

528. ДО І. М. ШАПОВАЛА

24 березня 1962 р. Київ

Дорогий Іване Максимовичу!

Нарешті знайшовся у мене вільний (?) день, і я написав передмову до книги про Д. І. Яворницького [1]. Передмову читав К. Г. Гуслистий, вона йому сподобалась. Він зробив одне зауваження, яке я використаю.

Передмову передам безпосередньо в «Рад[янський] письменник» О. С. Дяченку, з яким я про це домовився.

Дяченко дає книгу на редакцію, словом, справа йде як слід...

А на мене не майте гніву за довге мовчання: роботи з мене не по вуха і навіть не тім'я, а значно більше.

З привітом *М. Рильський*

24/III 1962 р.

529. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

25 березня 1962 р. Київ

Дорогой Леонид Николаевич!

Вот оно, мое маленькое предисловие к Вашей книге. Простите, что посылаю его в черновом виде, даже с прожженным сигаретой листком. Надеюсь, что Вы — если эта статейка Вас «устраивает» — организуете перепечатку и при случае передадите и мне один экземпляр.

Между прочим. Ваша будущая книга в таком виде, как Вы мне ее дали, носит еще несколько неупорядоченный характер. Некоторые стихотворения (напр[имер], «Восточный сонет», «Прометей», «Лядумег») даны по два раза. Ну, да это пустяки.

Желаю счастья!

Ваш *М. Рыльский*

25/III 1962

А что, если бы назвать книгу не «Мои известия», а «Апрельская капель»?

530. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

25 березня 1962 р. Київ

Милые друзья!

Совещание переводчиков отложено на осень. А вот Ленинский комитет начнет заседать 2-го апреля. Я, очевидно, выеду 1-го. Мне предлагали поехать на юбилей Корнея Ивановича [1], но я, при всей моей любви к этому старому проказнику, отказался: работа, работа, работа! Юбилей, кажется, «имеет быть» 30-го марта. Я посылаю К[орнею] И[вановичу] поздравление, по-моему, тепло написанное, и книгу стихов. Вы, вероятно, будете на чествовании — и расскажете мне о нем у своего камелька, говоря поэтически — условным языком. Вчера попрощался с Александром Васильевичем [2], сегодня он уезжает в

Москву. Он был в своем репертуаре. Читаю на сон рыболовные и охотничьи журналы — и мемуары актеров[3]: Ильинского, Сумарокова, польского Сольского (простите за рифму) — человека, который немножко не дожил до ста лет, но умудрился все-таки отпраздновать свой столетний юбилей. Ну, Сумароков слабоват, а все же — любопытно. Некоторые подробности о нем я расскажу Вам, Александр Иосифович, когда Евгения Кузьминична выйдет хлопотать по хозяйству. (Как видите, я уже воображаю себя у Вас в гостях.)

На днях блистательно защитил докторскую диссертацию «Сатира Шевченко» Ивакин[4]. Хорошая книга, талантливый человек! (Я был одним из оппонентов.)

Целую. Мануарцы уже спят, но, разумеется, и во сне шлют Вам привет.

М. Рыльский

25/III 1962. Ночь. Тишина

531. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

26 березня 1962 р. Київ

Ярославу Вітошинському

Ти не дивуйся, Ярославе,
Що рідко я пишу Тобі:
Замучили щоденні справи,
Знемігся я у боротьбі.
Ну, боротьба — це просто рима,
Р о б о т а заїда́ Максима,
Та завжди другом є Твоїм
Нижчепідписаний Максим.

М. Рильський

26/III 1962

532. ДО Г. К. ДОКУЧАЄВА

26 березня 1962 р. Київ

Дорогой Георгий Константинович!

Большое Вам спасибо за хорошие, теплые слова![1]

Каждый раз, когда узнаешь, что тебя читают, понимают и любят, испытываешь большую радость.

Желаю Вам счастья.

М. Рыльский

26/III 1962

533. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

26 березня 1962 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

Посилаю Вам Павличкові переклади із своїми зауваженнями на маргінесах.

Справді, треба буде нам зібратися ближчими днями! До того часу, тобто завтра-післязавтра, я доб'ю Farbenlehre * і на цьому поставлю крапку щодо своїх перекладів.

Примірник усього нашого Тувіма, хай іще й не остаточно зредагований, треба доконче послати Лозинському.

І час уже подумати про примітки — багато є такого, чого читач навіть і не зовсім пересічний не второпає.

І — хронологія Тувімових творів!

Ваш *М. Рильський*

26/III 1962

534. ДО Р. М. ЧУМАКА

27 березня 1962 р. Київ

Дорогий Романе Мусійовичу!

Дуже шкодую, що не міг бути на обговоренні видавничого плану [1]. Переглянув, проте, план, особливих зауважень не маю. А як же буде з вибраним Владиславом Броневським? [2] Він стояв, по-моєму, в плані цього року, але — що в цій справі робиться?

Наша «група ентузіастів» (Павличко, Кочур, Дроб'язко, Лукаш, Паламарчук, я, передмовник Лозинський) незабаром закінчить «Вибране» Юліана Тувіма. Власне, майже всі переклади зроблено, іде «взаєморедагування», пишеться передмова. На підставі усної домовленості з Олександром Іларіоновичем і з Вами не маю сумніву, що цей прекрасний поет — Тувім — знайде собі місце в Держлітвидаві. Правда?

Ваш *М. Рильський*

27/III 1962

---

* Наука про кольори *(нім.)*.— *Ред.*

535. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО

Друга половина березня 1962 р. Київ

Дорогий Корнію Івановичу!

Ви знаєте, як я Вас люблю. Ви знаєте, як високо ціную я Ваш гострий зір — зір літературознавця, критика, мемуариста, теоретика й практика перекладацького мистецтва, поборника чистої, багатої й красивої мови. Як український літератор і громадянин я ніколи не забуду, що Ви — один із перших дослідників, які підняли вивчення Тараса Шевченка [1] на справжню височінь. Як людина, що вважає перекладати кровним своїм ділом, повинен признатись, що Ваше «Высокое искусство» [2] — одна з улюблених моїх книг, книг-порадниць. Те, що зробили Ви для вітчизняного літературознавства, зокрема для освітлення доби й творчості Некрасова [3], заслуговує глибокої подяки. Кожний рядок, що виходить з-під Вашого пера, будить думку. Ви оживили в пам'яті молодших образи Репіна [4], Чехова, Блока [5] та інших наших учителів.

У мене зберігається фотознімок, на якому зображені Ви в один із Ваших приїздів до Києва [6]. На руках у Вас — два хлопчики. Один із них — мій син. Тепер він уже батько родини, діти його захоплюються Вашими чудесними казками. Отже, знають Вас і люблять Вас усі наші покоління.

Поздоровляючи Вас із славним Вашим восьмидесятиріччям, я від щирого серця кажу Вам, дорогий Корнію Івановичу: спасибі!

Максим *Рильський*

536. ДО І. К. БІЛОДІДА

Початок квітня 1962 р. Київ

Дорогий Іване Костянтиновичу!

Ви, певне, маєте вже гнів на мене, що я досі не виконав своєї обіцянки — не написав статті про «Курс» [1]. Ох, як би Ви знали, які незчисленні і переважні — хоч і почесні — обов'язки лежать на мені і не дають часу і вгору глянути! Іноді, коли звертаються люди до мене як до поета з питанням — «над чим ви тепер працюєте?» — я тільки безнадійно махаю рукою.

І все-таки статтю про «Курс», очевидно пов'язавши з В[ашою] статтею в «Вітчизні» [2], я таки напишу, напишу,

не тільки «наступивши на горло власній пісні»[3] (пісня до цього вже звикла), а й відклавши набік усі інші діла й помисли.

З сердечним привітом

М. Рильський

537. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

1 квітня 1962 р. Київ

Дорогий друже Миколо Львовичу!

Посилаю — мабуть, пропустивши всі строки — дві поезії[1] Михася Калачинського, нашого брата по перу і по вудці. Коли ще можна якось використати — використайте.

Що таке «дивізія маланак»? Я не знаю, а через те — «обійшов». А якщо Ви знаєте — виправте. Коли вже наші сябри видадуть словник?

Обнімаю міцно.

Рибалка Панас Круть

1/IV 1962

538. ДО Т. Г. МАСЕНКА

13 квітня 1962 р. Київ

Дорогий Тереню Германович!

Свого часу я не подякував Вам за теплий Ваш лист, оздоблений тобілевичівською «Калиною»[1]. Отже — спасибі.

Щодо обміну віршованими посланнями[2], то, може, щось колись і наклюнеться...

А про «Надію»[3] я говорив з Бабійчуком, він обіцяв поцікавитися цією справою. Звісно, варто б і мені туди поїхати, та от з часом у мене трохи сутужно. І туди треба, і туди, і там засідати, і там радитись і т. под. При першій же нагоді я про ту «Надію» ще де з ким поговорю.

Міцно стискаю руку. «Калина» вже, певне, десь надрукована?

Ваш *М. Рильський*

13/IV 1962, після повернення з Москви, де результати голосування на Левінську премію просто-таки «повергли в недоумение» та й навіть в «уныние» багатьох із нас.

М. Р.

539. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

13 квітня 1962 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

Повернувся оце з Москви і застав пакета від Вас. Про справи Євгена Олександровича [1], список праць якого Ви ласкаво мені надіслали, пораджуся з товаришами. Але скажу щиро, що не маю певності в успіху... ВАК — строга установа!

Що маю я зробити з В[ашою] статтею «В работе над Гомером»? [2] Може, ми й мали про це з Вами розмову, але — каюсь — я забув. Напишіть! (Чому вона — по-російськи?)

Посилаю кінець третьої і четверту пісні «Одіссеї» з своїми причіпками.

А тепер — ось яке у мене прохання: короленкознавець Олександр Веніамінович Храбровицький написав брошуру [3] (по-російськи) «Короленко на Волыни. Биографическая хроника». 2 аркуші, з ілюстраціями. Він мріє, щоб видати це в Житомирському обласному видавництві. Я чув, що обласні в[идавницт]ва тепер «урізано»,— в якому стані Житомирське? І чи є можливість видати цю брошуру (на мій погляд, не позбавлену інтересу)?

Хотів би тов. Храбровицький і прочитати в Житомирі доповідь — «Короленко о литературе». Чи це можливо?

Я до такої міри завантажений, заморочений, запаморочений і т. д., що беру на себе сміливість просити Вас відписати про ці речі Храбровицькому, адреса якого: Москва Г-21, Зубовский бульвар, 16/20, кв. 106.

А від Вас чекаю листа.

Сердечно Ваш

М. Рильський

Привіт Вашим!

13/IV 1962

540. ДО М. Й. БІЛИКА

14 квітня 1962 р. Київ

Вельмишановний тов. Білик!

(На жаль, у мене записані тільки Ваші ініціали, тому звертаюсь так офіційно.)

Я переглянув ті уривки з «Енеїди», які Ви мені ласкаво прислали. Переглянув тим часом дуже побіжно, але

вже склалося у мене певне враження від Вашої роботи. Враження хороше. Мова загалом чиста, ясна, багата, вірш звучить добре. Якби потрібен був мій відзив для видавництва, то я такий відзив охоче напишу. Звичайно, це буде позитивний відзив. Написавши слово видавництво, я подумав про Львівський університет. Може б, справді університетське в[идавницт]во взялося за цю почесну справу?[1] Чи, може, Ви мали вже попередні розмови з іншими в[идавницт]вами?

Розуміється, навіть при побіжному ознайомленні я знайшов у Вашому перекладі окремі слова, проти яких можна заперечувати, важкуваті збіги приголосних і т. ін., але то вже дрібниці.

Щодо двоскладових стоп у гекзаметрі, то їх уживав такий прекрасний перекладач, як Микола Зеров, уживає й нині в своєму перекладі «Одіссеї», Борис Тен (Микола Васильович Хомичевський), що перекладав Гомера на замовлення Держлітвидаву. Звісно, це не спондеї, а звичайнісінькі хореї,— але вони урізноманітнюють, збагачують гекзаметр. Так мені здається.

Перший рядок «Іліади» у Гнедича[2] лунає так:

«Гнев, богиня, воспой Ахиллеса, Пелеева сына».

Звичайно люди з пам'яті цитують: «Гнев, о богиня, воспой...»,— але у Гнедича «о» немає, і вірш звучить енергійніше. А втім, коли Ви вже взяли собі принцип трискладовості, то нехай так і буде...

Чи відомий Вам переклад «Енеїди», зроблений Валерієм Брюсовим[3]? Брюсов поставив перед собою неможливе завдання — передати російською мовою звуки, фонетику латинської, і читати його переклад звичайному читачеві дуже важко. Але фахівцеві, на разі Вам, цікаво заглянути до того перекладу.

Радий буду, коли Ви напишете мені про видавничі перспективи,— і охоче, як уже казав, підтримаю Ваше добре діло.

З пошаною *М. Рильський*

14/IV 1962

541. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

14 квітня 1962 р. Київ

Дорогие Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

В последний день своего пребывания в Москве несколько раз звонил Вам — безуспешно. Вы, очевидно,

долго заседали в Гослите, а вечером — тоже отсутствовали. Пожимаю Вам руки уже из прекрасного далека — из мануара. Вы, конечно, знаете результаты нашего комитетского голосования. Результаты прискорбные. Правительство нам все увеличивает количество возможных премий,— а мы все время уменьшаем количество премий присуждаемых — и толкуем при этом о небывалом расцвете литературы и искусства! Нехорошо получается...

Всегда Ваш *М. Рыльский*

P. S. Только что обрезывал розы, слушал голоса уже прилетевших скворцов и никуда не улетавших синиц. Вот это чудесно!

М. Р.

542. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

16 квітня 1962 р. Київ

Дорогий Ярославе!

Не маю, на жаль, часу на просторішу відповідь. Ти обурюєшся деякими працями [1] з історії нашого мистецтва, але ж не все в них таке безнадійно погане! Про Копиця [2] ми потроху починаємо згадувати,— недавно і я згадав в одному вірші [3]. Чи читаєш ти журнал «Мистецтво» [4]? Бідненький він, правда... Ну, колись про все це поговоримо!

Твій *М. Рильський*

16/IV 1962

543. ДО Л. Г. КОРЕНЕВИЧА

16 квітня 1962 р. Київ

Тов. Кореневич!

Дійсно, жаль, що «Почуття земляцтва» [1] з'явилось у «Литературе и жизни» [2] з досадною, як-то кажуть, помилкою [3] чи недоглядом (а ще вірніше — з недоладним «виправленням»). Незабаром перші 20, здається, «Вечірніх розмов» виходять окремою книжкою в Києві. Дуже можливо, що вийде така книжка і російською мовою. Там уже про земляцтво в Москві буде так, як воно сказано у мене [4].

Розумію почуття, які викликали Ваш лист. На довшу відповідь не маю, на жаль, часу.

З привітом *М. Рильський*

16/IV 1962

544. ДО Г. П. КОЧУРА

29 квітня 1962 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Посилаю дві папки «Словацької антології». Здається, звідси можна буде щось одібрати вже відредаговане — і мною, і Первомайськ[им] — для «Всесвіту». Дещо, мабуть, треба відредагувати. Я б л и ж ч и м часом зможу взятись до цього діла,— але ж Ви кажете, що «Всесвіт» лементує, щоб давати йому матеріали зараз... Словом, подивіться. А в Держліт ми, мабуть, віддамо антологію тільки тоді, як вона буде остаточно готова до друку. Так?

Ваш *М. Рильський*

29/IV 1961

Напишіть мені, як Ви розв'язали цю справу — і чи не з'явився на обрії Леонід Соломонович [1]?

545. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

29 квітня 1962 р. Київ

Дорогий Іване Федоровичу!

Посилаю Вам лист тов. Шипка [1] і вирізку з газети, де надрукована його музика на мої слова *. Те й друге прошу зберегти,— а з музикою познайомитись і сказати, що Ви про неї думаєте. Це ж так симпатично: б а я н і с т р а й о н [н о г о] б у д и н к у нар[одної] тв[орчості]!

Ваш *М. Рильський*

29/IV 1962

---

* По секрету: це один із моїх проектів Гімну СРСР.

546. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

29 квітня 1962 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

Моя «ласкава увага» до «Одіссеї», на жаль, виявляється в дуже уповільненому темпі — нічого не вдієш! «Хочу, но не могу» [1],— як сказав Фет.

Про Вашу статтю відносно праці над перекладом Гомера можу тільки сказати, що вона цікава і варта надрукування в збірці «Вопросы перевода».

Непадкевич... у Спілці письменників знову (після свят) підніму це питання [2]. Шанси «за», мені здається, є. А докторський ступінь — знову повторюю, що справа не дуже реальна. Самі бачите, як ставиться до неї теперішній директор Ін[ститу]ту літератури... А в Москві... Вам, певне, відомо, що в комітеті по Ленінських преміях з науки та техніки не пройшов двотомник Білецького... Не пройшов, правда, бо не добрав тільки 5 голосів, але — не пройшов. А взагалі ставлення до гуманітарних наук там дуже суворе. Згадайте, що Булаховський так і помер, не обраний всесоюзним академіком, що досі не мають цього звання ні Благой [3], ні Жирмунський [4], ні Гудзій... Щоб надати Євг[енію] Ол[ександровичу] ступінь доктора без захисту дисертації (honoris causa *, як кажете Ви по-старосвітському), то треба б, щоб був у нього блискучий список великих опублікованих робіт, які дістали всесоюзний розголос... Ну, а тут же, Ви самі знаєте, цього нема.

Про Лисенка. Теж справа нелегка. Ми знаємо, яку вагу має він для нас, але переконати Всесвітню раду миру в його всесвітньому значенні я не берусь. Глінку [5] знають у всьому світі, Шопена [6] теж, та й Монюшко [7] більш відомий за межами своєї країни, ніж Микола Віталійович. (Про лист Станіславського зауважу в дужках, що ніхто того листа не бачив, він відомий тільки з отієї ходячої цитати [8].) Переіменовувати Київськ[ий] оперний театр ніхто, звичайно, не буде. Дай боже, щоб було таки поставлено пам'ятник! Мого «авторитетного слова» надто було б мало в справі всесвітнього святкування пам'яті Лисенка! Ви взагалі трохи теоретично, так би сказати, уявляєте собі дійсний стан речей.

Вертаюсь до Гомера. Ну, що ж... Коли б Держлітви-

---

* За заслуги *(лат.)*.— *Ред.*

дав запропонував мені бути офіціальним рецензентом (як фаховому перекладачеві, звісно, а не як знавцеві грецької літератури), то хай би так і було... Але справа не в цьому. Справа в тому, що я, можливо, тижнів на два-три виїду за межі України, отже, моє рецензування затягнеться... Можливо, що в [идавницт] ву досить буде мого загального (позитивного, звичайно) відзиву? В усякому разі я не хотів би стати гальмом у цьому великому ділі.

Спасибі, що написали Храбровицькому і про неможливість видання його книжки в Житомирі (за браком видавництва) — і про можливість його лекції [9] чи доповіді (без спеціального виклику).

З привітом *М. Рильський*

29/IV 1962

547. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

4 травня 1962 р. Київ

Дорогие мои!

Спасибо за каппе. Оно вполне соответствует нынешней майской температуре.

Относительно моей поездки в дальние края [1] — пока что «история мидян темна и непонятна». Когда прояснится — напишу.

Завтра посылаю в Гослит [издат] на адрес Борецкого (прямо-таки вслед за ним) предисловие к Косынке [2]. Оно на украинском языке (для «Рад [янського] письменника», о чем я и сообщаю Гослиту) — прошу изд [ательст] -во организовать перевод. Думаю, что это будет нетрудно.

Некотор [ые] свои соображения по поводу книги Косынки излагаю в письме к тому же Борецкому *.

Получил деньжонки за «Ломикамень» [3] — премного благодарен (Лесе Украинке, Вам и Детиздату).

Всегда Ваш *М. Рыльский*

4/V 1962

P. S. В том же Крыму обретается и любвеобильный Юлиан Григорьевич [4]. Я написал ему туда письмо — в ответ на его письмо... Он пишет о шевченковских делах [5] довольно неясно, к тому же отвратительным почерком. Ну, да у меня есть такой уполномоченный, как А. И. Дейч, — не пропадем мы с Тарасом Григорьевичем!

А как насчет Саши Прокофьева и его участия в этом предприятии, которое только весьма условно можно назвать золотым дном?

М. Р.

Мануарцы приветствуют.

---

* Полагаю, что состав переводчиков Косынки не претерпел изменений. Правда, Жан Васильевич[6] еще в Крыму, но ведь будет он и в Москве когда-нибудь? Да и Крым — не за горами (хотя в сущности именно за горами).

М. Р.

548. ДО Й. У. КОБОВА

9 травня 1962 р. Київ

Високошановний тов. Кобів!

Звертаюся до Є. К. Лазаренка[1] поки що з неофіціальним листом у справі видання Вергілієвої «Енеїди» в перекладі М. Й. Білика,— а як треба буде, то напишу й офіціальну рецензію. За редагування перекладу я взятись не можу, але постараюся допомогти цій хорошій справі.

З пошаною *М. Рильський*

9 травня 1962

549. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

11 травня 1962 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Прочитал я весь I том[1], и «чистые» листы, и «нечистые» (начиная с 400 стр.— со штампом «на сверку») и, кроме тех упущений, о которых я Вам писал, никаких б о л ь ш и х грехов не нашел (хотя кое-над чем можно бы еще подумать... но поздно). Наоборот, е щ е р а з у б е д и л с я, к а к о г о о п ы т н о г о и т о л к о в о г о р е д а к т о р а в В а ш е м л и ц е я и м е ю,— за что и выношу Вам украинское «спасибі», равнозначное русскому «спасибо».

Как видите, я еще в Киеве.

А Вы, очевидно, еще на улице Амундсена[2]. Кстати: кому это взбрело на ум так назвать улицу в О д е с с е? В Минске была улица П о л я р н а я, но живущие на этой улице белорусские писатели возопили о несуразности этого названия, и улица переименована...

7-го июня в Москве, в Институте этнографии, состоится защита[3] М. М. Плисецким диссертации о связях русск[ого] и укр[аинского] героического эпосов, т. е. о былинах и *думах*. Я — один из оппонентов. Вам будет очень любопытно побывать на этой защите. (Если будете в Москве, конечно.)

Ваш (Tout à vous) *

М. Рыльский

11.V 1962

Как это все-таки утораздило Веру Инбер назвать Доде гасконцем?[4]

550. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО

15 травня 1962 р. Київ

Дорогой Корней Иванович!

Посылаю Вам номер газеты «Вечірній Київ», на 3-й странице которого помещена статья укр[аинского] литературоведа и переводчика Григория Порфириевича Кочура о Вашей книге[1] «Мастерство Некрасова».

Ваш *М. Рыльский*

15 мая 1962

551. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

23 травня 1962 р. Київ

Дорогий Олександре Романовичу!

Завтра рушаю до Польщі. Вийшло так, що не написав і не маю вже часу написати розгорнутий відзив про В[ашу] дисертацію. «По здравом размышлении» вирішив, що зможу написати цей відзив (не хотілось би, щоб він був легковажним!) у червні, в Коктебелі, для чого й візьму книгу і матеріали з собою. Таким чином — будемо «диспутувати» в вересні... Та воно до того і йшло. Привіт.

Ваш *М. Рильський*

23/V 1962

---

* Увесь ваш *(франц.).— Ред.*

552. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

24 травня 1962 р. Варшава Готель Брістоль, 403

Дорогий Максиме!

На цій листівці — готель, де ми спинились [1]. Побудемо трохи в Варшаві, потім поїдемо по Польщі. Є навіть надія, що закинемо вудки на рибу. Цілую Тебе, маму і папу.

Дедушка

24/V 1962

553. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

30 травня 1962 р. Краків

Погода пасмурная,
настроение светлое

Дорогие!

Хотя я не имел в Польше встреч ни с джазовым трубачем, ни с герцогом (здесь их нет) и хотя меня не приглашал совет ее величества (королев в Польше тоже с давних пор нет) — путешествие наше поистине очаровательно. Сегодня прибыли в Краков. Пока что передвигаемся авто, что весьма утешительно. Хорошие люди, хорошие встречи. Целую Вас крепко, Галя и Богдан тоже.

Ваш *М. Рыльский*

554. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

30 травня 1962 р. Краків

Дорогий Жоржику!

Привіт із Кракова. Поїздка наша цікава, хоча досі було надто багато «зустрічей». Але я вже мрію про той час, коли Ти забереш мене і Максима II із Коктебеля, і ми, три мушкетери, майнемо в риболовний рай — у Кринки [1] чи щось подібне.

Цілую Тебе, Льолю, Максима, привіт усім

Муфудеїч.

30/V 1962

Галя і Богдан кланяються.

555. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

2 червня 1962 р. Краків 2/VI 1962

Дорогий Жоржику!

Листи йдуть дуже повільно, а проте гадаю, що ця листівка прийде раніше, ніж ми приїдемо (12-го).

Все йде гаразд. Багато цікавого бачили. Сьогодні рушаємо до Закопаного через Поронін [1] (де жив чи вірніше працював Ленін — жив він у Дунайці). Цілую Тебе міцно.

Твій *Мусеїч.*

Всім вітання.

556. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ

3 червня 1962 р. Закопане

Дорогі Олено Григорівна і Юрію Корнійовичу!

Давненько вже відчуваю докори сумління: ні разу не відвідав Вас у Кончі, хоч не раз до того поривався. Був навіть якось на озері, але нещасна пристрасть до рибальства затримала мене на воді аж до вечора, коли треба було виїздити додому.

А я скучив за Вами, і захотілося поговорити хоч би листовно «из прекрасного далека», з Закопаного. Я з сином Богданом і невісткою Галею подорожуємо по Польщі, і подорож наша — хороша й цікава. Але останнім часом «прекрасное далеко» трохи «подгадило»: цілими днями лле дощ, а сьогодні тут, у Закопаному, був навіть сніг, який, правда, зараз же й танув. А в горах він подекуди лежить. Ми їздили до прекрасного гірського озера з прекрасною назвою — Морське Око дорогою, обабіч якої стоїть чудовий ялиновий ліс, і в якому, звичайно, живуть сарни (не серни, а дикі кози, козулі) та олені (ми їх, на жаль, не бачили) і милувалися, цокаючи зубами, отим Морським Оком — польським озером Ріца [1]. Потім підіймалися — в тумані, чорт би його забрав — канатною дорогою на одну з тутешніх верховин, де просто вже лежить сніг і термометр показує 3° нижче нуля. Це — 3-го червня!

Мали чимало хороших зустрічей, у Кракові милувались (я далеко не вперше) дивами мистецтва. Словом, усе гаразд. Коли б тільки сонце!

12-го червня повернемось до Києва, але 14-го я їду до Москви, де маю бути опонентом на захисті одної доктор-

ської дисертації (справді цікавої), а 16-го вилітаю в Сімферополь, звідти — їду до більш-менш рідного Коктебеля. Там відпочиватиму зовсім патріархально: з двома невістками і двома внуками. А далі... Щось буде, мабуть, і далі.

Я все про себе. А про вас — коротко: я вас обох сердечно люблю.

Міцно обіймаю Вас, Юрію Корнійовичу, цілую ручки Олені Григорівні з усією властивою мені старопольською грацією...

Ваш *М. Рильський*

3/VI 1962
Закопане

557. ДО І. М. ДЗЮБИ

13 червня 1962 р. Київ

Шановний Іване Михайловичу!

Як воно сталося, що під статтею про Костоправа [1] в «Літ[ературній] Україні» (12 червня) стоїть тільки мій підпис і нема Вашого — не знаю. Статтю я передав через Андр[ія] Олександр[овича] Білецького [2].

Я звернувся до «Літ[ературної] України» з проханням пояснити читачам, що сталась помилка.

З привітом
М. Рильський

13/VI 1962

558. ДО П. С. КАРАБАНА

13 червня 1962 р. Київ

Дорогой Павел Сергеевич!

Застал Ваше письмо с «Триптихами о кобзарях», вернувшись из путешествия по Польше. Спасибо. Перевод прочитаю в Коктебеле, куда еду 14-го (завтра), оттуда уже напишу Вам о нем...

Должен Вам сообщить следующее:

1) «Триптих» вот уж сколько времени собирается перевести Турганов [1]. Перевел ли — не знаю,— но

2) Он редактирует для «Советск[ого] писателя» новую мою книгу «Радуга над миром», куда войдут стихи из «Зграї веселиків» и «В затінку жайворонка». Неужели он не привлек Вас к этой почтенной работе?

3) «Карпатские октавы» перевел Вышеславский (печатались в «Правде» [2]).

4) «Рідну мову» тоже кто-то перевел [3].

Вообще — неужели Вы потеряли всякую связь с Борисом Александровичем [4]?

Сердечно приветствую Вас и Ваших

М. Рыльский

13/VI 1962

А улица, на которой живете Вы, по-прежнему «2-я Аэропортовская»? Не Черняховского?

559. ДО СУМСЬКОГО ОБЛАСНОГО ВІДДІЛУ У СПРАВАХ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

13 червня 1962 р. Київ

В Сумський обласний відділ в справах
будівництва та архітектури
тов. Махонько М. П.

Тов. Ярмольський переслав мені Вашу відповідь йому в справі меморіальної таблиці на місці, де був (!) Троїцький собор. Лист цей мене дуже засмутив, особливо різнуло по серцю холодне: «после разборки Троицкого собора в г. Глухове». Я вчора вернувся із Польщі, і бачив, як там любовно зберігають і реставрують пам'ятники старовини. А «разборка» — справа, звісно, найлегша, але навряд чи найкраща. В усякому разі вважаю, що питання про обов'язкове встановлення меморіальної таблиці на місці Троїцького собору може бути і поставлене, і розв'язане вже сьогодні.

М. Рильський

13/VI 1962 р.

560. ДО П. С. КАРАБАНА

Не пізніше 14 червня 1962 р. Київ

Дорогой Павел Сергеевич!

Я уже написал Вам, что «Карпатские октавы» перевел Л. Вышеславский, и в его переводе идут они в моей издаваемой «Сов[етским] писателем» книге «Радуга над миром» (редактор Турганов). Ваш перевод, как и перевод «Триптиха», беру с собой в Коктебель. Принципиально

говоря, может быть и два, и сто переводов одной вещи,— но... Вот то-то и оно-то!

Если Кундзич говорил, что украинцы читают Пушкина по-русски (большинство действительно так и делает, но не все*), то те же украинцы, вероятно, предпочитают толстовский подлинник «Войны и мира» кундзичевскому его переводу. Но ведь дело *не в этом!*

Маржина — скот. А лиственница — модрина.

Засим целую Вас.

М. Рыльский

---

* Кундзич забыл о западноукраинских читателях, особенно старшего поколения.

561. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

14 червня 1962 р. Київ

Дорогий Іване Федоровичу!

Не знаю, чи ще побачуся з Вами до від'їзду, а тому вдаюсь до послуг пошти. Прошу Вас, коли не важко, послати-таки Іванові Шишку (пам'ятаєте — баяніст-композитор, написав пісню на мої слова?) «Багатоголосся» Ященка[1].

Адреса його — Дніпропетровська обл[асть], Царичанський район, селище Царичанка, Комсомольська вул, 4, Іванові Шишку.

З привітом *М. Рильський*

13, вірніше 14 (ніч) червня 1962.

А моя кримська адреса: Крим, п/в. Планерське, Будинок творчості письменників.

М. Р.

562. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

17 червня 1962 р. Планерське (Коктебель) 17.VI 1962

Дорогий Богдане!

У Москві все було добре: і засідання експертної комісії[1], досить, правда, нелегке для мене (я не знаю більшості із *35* вчених мужів, серед яких треба спинитися на двох для рекомендації їх у члени-кореспонденти), і захист дисертації[2] (17 за, 1 проти, 1 бюлетень зіпсований), і банкет у «Будапешті», на якому були і запрошені Плі-

сецьким Турганов та Борецький (зустріли мене на вокзалі). Словом, усе було добре, але тільки на другий день, збираючись на Внуковський аеродром, я помітив у себе на ногах носки різного кольору. Борецький з цього приводу сказав, що захист дисертації буде признаний недійсним... Так я й прилетів у Сімферополь, так доїхав і до Коктебеля.

Улаштувалися ми добре, у будинку поруч із торішнім, у двох кімнатах (Галя, Льоля і діти, правда, цю ніч переночували десь на одшибі від мене, в великому будинку. Директор хотів їх там і залишити, але ми настояли, щоб жити разом). Директор — симпатяга, українець, Петро Микитович Дигай чи Диган, щось таке. Обіцяв улаштувати рибальство десь на ставках, сам він сьогодні з Мусієнком (із ЦК КП Укр[аїни]) їздив човном на ловлю самодуром, каже, що зловили порядно, не знаю тільки чого саме. Словом, обіцяє помогти в рибальських справах.

Тут одпочивають Первенцев [3], Роберт Рождественський [4], Володимир Бєляєв [5], Ішлінський [6] з дружиною, Старинкевичі, кажуть, що є і Щербань, є чутка, що поза територією живе Інбер. Вчора помагав нам носити чемодани Масенко [...]

Безумці, серед них і Масенко, а взагалі їх дуже мало, купаються, але вода —15 °! Здається, і наші дами, під тиском Андрія і Максима, сьогодні полізуть на хвилину в воду... Погода — чудесна, тепло, сонце в якомусь молочному серпанку, море тихе-тихе. Тисячі шпаків. Море троянд. Цвіте дрок.

Богдане! Збери, будь ласка, докупи всі пакети і листи, які прислав мені Половинка [7]. Посилаю Тобі переписаний із «Лит[ературы] и жизни» вірш Риленкова [8] — Ти, мабуть, його не читав, а він вартий уваги. Цілую міцно. *Тато.* Цілую Тарасика і всіх. Усі шлють поцілунки.

Були вчора на обох серіях «Воскресения» [9] (крім Льолі). Дуже добра друга серія, збережено толстовський дух!

563. ДО Є. К. ДЕЙЧ

18 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогая Евгения Кузьминишна!

Был в Москве на двух академических заседаниях, один день... Второе заседание (удачная защита диссертации Плисецким) перешло в банкет (в «Будапеште»)...

Словом, я, не успев даже связаться с вами по телефону (что не всегда просто!!!), улетел в Симферополь. В С[имферополе] встретили меня прилетевшие из Киева Леля, Галя, Максим и Андрей, и теперь вся наша компания — в Коктебеле. Море тихо, но еще холодное (15°), купаются только смельчаки и безумцы. Розы, желтый дрок, лаванда, душистый табак, много отдыхающих, среди которых — несколько писателей (Марков [1], Первенцев, Роберт Рождественский, Влад[имир] Беляев, Кучер [2], Масенко, Старинкевич...), несметное количество детей (большинство — Андрюши) и еще больше веселых скворцов... Мы живем в одноэтажном, удаленном от суетливой магистрали домике... Неплохо. Я привез сюда польских поэтов, думаю подзаняться ими — Стаффом [3], Броневским, Галчинским [4]...

О путешествии (моем, Гали, Богдана) по Польше расскажу Вам в свое время. Скажу коротко: было хорошо и интересно.

У Цили Островской [5] уже есть «Ломикамень», а у меня еще нет...

Целую вас.

М. Рыльский

18/VI 1962 р.

564. ДО І. М. ВЕРИКІВСЬКОЇ

20 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорога Ірино Михайлівно!

З великим запізненням довідавшись про тяжку Вашу утрату [1], висловлюю глибоке співчуття Вам і всій родині. Я любив і шанував Михайла Івановича не тільки як видатного митця, а й як людину високої чесності й принциповості, ясного розуму й світлого серця.

Таким він назавжди залишиться в моїй пам'яті і в пам'яті всіх, хто його знав.

М. Рильський

20 червня 1962 р.

565. ДО П. С. КАРАБАНА

22 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Павел Сергеевич!

Богдан мне переслал Ваше письмо, адресованное Рыльским вообще. Оно очаровательно. Ведь для того, чтобы

узнать мой коктебельский адрес, достаточно поднять издавна любимую Вами телефонную трубку и с несколькими традиционными «алло, алло!» спросить любого сотрудника Литфонда или Союза писателей, чтобы узнать, как адресуются письма в наш Дом писателей. Мало того — почти все наши «коллеги по перу» знают этот адрес... Но Вы замкнулись в своей трехкомнатной квартире, как рак-отшельник, и мир для Вас — книга за семью печатями. Итак, вот он, адрес:

Крым, п./о. Планерское, Дом творчества писателей «Коктебель».

При помощи того же телефона, а равно путем опроса издательских работников, вообще — чрезвычайно легко Вы могли бы узнать, что Турганов — не в Крыму, а в своей обжитой московской квартире, которая находится в нескольких шагах от Вас, хотя, правда, на другой по названию улице (это я теперь знаю). И не «переводит» он «Триптиха», а перевел.

15-го июня я был в Москве — один день, на двух академических заседаниях и одном академическом банкете. Виделся с вышеупомянутым Т[ургановым], он удивлялся, что Вы не подаете признаков жизни... А жаль, очень жаль, что Вы не участвуете в уже сданном в «Советск[ий] писатель» сборнике моем «Радуга над миром» и переводите вещи, уже переведенные для этого сборника! По правде говоря, я удивлен, что Б[орис] А[лександрович] не привлек Вас к этой работе. Удивлен и огорчен. «Зграя веселиків» — стихотворение — тоже ведь переведено, на этот раз Б[орисом] А[лександровичем].

Поздравляю Вас с 19-летием[1], с квартирой, лифтом и т. п.,— и крепко жму Вашу руку. Зинаиде Митрофановне и потомству привет.

Старик *Рыльский*

Буду здесь по 9 июля.

22/VI 1962

566. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

22 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Жоржику!

Живемо ми добре, дружно. Всі наші купаються і пляжаться, крім мене,— вода ще холоднувата. Щовечора ходимо в кіно, прямо як на роботу. Я потроху працюю.

Сьогодні маємо поїхати катером на морську прогулянку, завтра проектується рибна ловля на озері, про яку я напишу Тобі окремо. Проте всі мрії про справжню риболовлю зв'язані з Твоїм майбутнім приїздом.

Цілую. Привіт Наталії Октавіановні і Георгію Касьяновичу, Івану Афанасьевичу і Олександрі Олександрівні.

Мусеїч

22/VI 1962

567. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

24 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Богданчику!

Тільки що купив російську «Лит[ературную] газету» з «Музами»[1] (вони дали у множині) і модами». Штани Голованівського[2] і вони викинули! Жаль — хороший був абзац! Там же стаття Квятковського[3] про Вознесенського — я ще не читав... зверни увагу,— здасться, цікаво. А чому Ти не пишеш нічого про вірш Риленкова, який я Тобі послав? (З цього Ти бачиш, що я не одержав Твій лист «від»... ну, ніякого «від» нема, бо Ти не поставив дати. Одержав також 2-й том московськ[ого] чотиритомника — 1-й Борець[4] дав мені ще в Москві, 2 бандеролі від Кочура — чеські поети, нову книгу Мартича[5]... Словом, насилу доніс.)

Учора були три мужчини — я, Андр[ій] і Макс[им] — на тому самому «юречківському» озері[6], зловили з десяток чи й більше коропців і карасів. Попадались і мініатюрні карасики та бобирі, яких ми викидали. Мало було червей, а то здобич була б більша. На картоплю, хліб і булку клює дуже погано. Було, правда, дві потяжки на картоплю, але то, мабуть, раки, яких там до біса. Ми з Максимом зловили 6 раків,— на жаль, через спеку вони у нас подохли. А рибу нам посмажили у їдальні. У Андрія зірвався рак і «великий» карась. Отже, йому не щастило, а поводив він себе як серйозний рибалка, тільки черв'яка не вміє надівати... А сьогодні Максим на закидушку піймав 2 чи 3 барабульки і кілька бичків. Отже, відкриваються нові перспективи. Мідій я щось тут не бачу...

А тепер — по порядку Твого листа.

1) За заходи щодо голубника та гладіолусів — спасибі.

2) Співчуваю Тобі відносно клопотів щодо Євтушенка[7] і т. д. Може б, замовили статтю про нього Ушакову? А втім, не знаю.

3) Килимникові — взаємний привіт. Усім, кого побачиш і хто цього вартий, кланяйся.

4) Молодець, що купив «Про людину»[8]... А «Вечірні розмови» ще не вийшли?

5) Тут внавряд чи напишу розмову— багато роботи («Думи» в перекл[аді] Турганова[9], польські і чеські поети, Мазуркевич[10]...)

6) Сценарій Бегічевої[11] — прошу Тебе, почитай поки що сам, скажеш мені свою думку. Ні сценарія, ні доповіді Мазуркевича[12] не висилай. У мене є книга Мазуркевича, цього досить.

Дуже й дуже прошу Тебе — розвідай у Спілці мисливців, чи діє в немисливський час будинок у Кринках, як там можна на кілька днів улаштуватись і т. д. Я попросив би про це Жоржа, але ж Ти його знаєш!..

Наші прийшли з купання в чудовому настрої. Я сьогодні вперше купався — вода вже тепла (22° було вдень. За градусами стежить Андрійко.)

[...]

Турганов у Москві подарував мені 2 пляшки прекрасного болгарського вина,— ми їх з «дівчатами» допиваємо з насолодою... Живемо мирно і добре. Ну, Галя напише Тобі окремо...

Цілую міцно. *Тарасові* і всім привіт і поцілунки.

Тато

24/VI 1962

Йосипенкові передай[13], що у мене, здається, нема вірша про Петрусенко, є тільки десь («Мандрівка в молод[ість]»?) згадка про її спів[14], що передавався, після її смерті, по радіо після визволення Києва...

568. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

25 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Миколо Григоровичу!

Отак за всякими справами досі не написав Вам, вірніше — не послав того листа, який потрапив був до Ільченка[1]. Аж тепер, «на чужині», тобто в Криму, почав пере-

глядати дещо з свого листування. Того бідолашного листа у мене під руками нема, тому сповіщаю про М. К. Зерова[2]: він був засланий і в засланні помер, посмертно реабілітований. Є думка перевидати деякі твори цієї інтересної і талановитої людини.

Щоб спокутувати перед Вами свій гріх, посилаю Вам свою статтю «Муза і люди» («Вечірній Київ», 16.VI, «Літ[ературна] Україна», 22.VI).

З сердечним привітом *М. Рильський*

25/VI 1962

569. ДО Ю. М. МАРТИЧА

26 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

За подарунок Ваш, Юхиме,
Я шлю рядки, закуті в рими,
Бо віршів кованих і рим
Наш заслуговує Юхим.

Так: друзі, друже, за́вжди * з нами [1],
Вони незгаслими сонцями
Наш шлях освітлюють земний...
Спасибі щире, друже мій!

М. Рильський

26 червня 1962.

Окремі В[аші] нариси я вже читав тепер, під плескіт Чорного (синього!) (зеленого!) (блакитного!) (сірого!) (сивого!) (золотого!) (рожевого!) моря прочитаю книжку підряд. Коли зловлю якусь «блоху» — вибачте, доведу до Вашого відома...

Ваш *М. Р.*

---

* Мушу ставити знак наголосу «за́вжди», хоч це власне і є нормальний наголос. Наші поети з невідомих мені причин уперто пишуть «завжди́». Це одно з непорозумінь, на які багата наша літературна мова.— *М. Р.*

570. ДО О. Й. ДЕЙЧА

27 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогой Александр Иосифович!

Об академических делах. Я был на заседании экспертной комиссии в тот день, о котором Вы говорите с преувеличенным, потому что мало обоснованным, негодованием [1]. У меня есть список кандидатов в члены-корреспонденты. На 1 — место — *13* по литературоведению, на *1—19* по языковедению. Головенченко [2], однако, ни там ни там нет. Оксман, о котором горячо говорили я и М. П. Алексеев [3], был представлен (не помню кем), но не подана необходимая документация. Вот почему кандидатура Юлиана Григорьевича отпала.

Я на общее собрание не поеду, о чем послал телеграмму Келдышу [4]. Насколько мне известно, Корнейчук и Шолохов таких телеграмм не посылают, а просто — не ездят. Я сослался на нездоровье, это почти правда. Виноградов при встрече в Москве сочувственно отнесся к престарелому поэту-академику, едущему на отдых и мечтающему не присутствовать на голосовании.

Что касается «Кобзаря», то хотелось бы более четких юридических отношений с Академиздательством. А вообще я перейду в рабочее состояние в августе. Мы сможем списаться тогда, недурно бы и встретиться в мануаре, хотя бы после Ваших Дубулт или Дубултов [5]...

Крепко целую Вас обоих.

Ваш *М. Рыльский*

27/VI 1962

Дети кланяются.
Море спокойно.
Жара.

571. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

29 черня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Богдане!

Життя наше йде добре, хоч досить одноманітно. Правда, сьогодні наші (крім мене) вперше катались на водяних велосипедах, а оце ввечері Максим і Андрій самостійно пішли до кіно, в «город» (іде фільм «Подводная лодка» чи щось подібне), ми, старші, залишились удома.

Якось узбецький письменник Рахімов [1] улаштував у

столовій (біля торішньої чебуречної — чебуреків цього року чомусь нема) прийом так навіть ніби на мою честь — шашлик, коньяк, ікра (і звідки він узяв її?), тости за Узбекистан і Україну, за російський народ, за дружбу народів. Були: Первенцев, Віктор Полторацький[2] (московський журналіст, читав напам'ять мої вірші по-українськи), Залигін[3], Кучер, Масенко... Проектується в неділю поїздка (письменницька) в Судацький р[айо]н, у радгосп, але не знаю, чи вона відбудеться.

На озеро ми більше не їздили, одна з причин — страшенна спека. Сьогодні, правда, і повітря, і вода посвіжішали вночі був сильний вітер, «норд»). Максим II кілька разів ловив на закидушку бички (попадались і барабульки), одного разу нам їх навіть посмажили в їдальні, і він з двома ж товаришами-риболовами уплітав їх з гордістю... Але чомусь він охолов до цієї справи, та й про озеро не згадує. Мабуть, покладає всі надії на Кринки (про які я досі не маю від Тебе відомостей). А як там з Корнином? Як добичливий рибалка дід Федя[4]?

Перекладаю потроху поляків, чехів (прислав мені Кочур), написав відзив на «Украинские думы в переводе Б. Турганова» (для видавництва) і великий ряд зауважень для цього рукопису (для Турганова), сьогодні закінчив до цих «Дум» вступну статтю. Книжку має випустити Гослитиздат.

На загальні збори Академ[ії] я не поїхав... Богдане! Ти дуже добре зробив, що поміг Жоржеві в справі резини. Прохання до Тебе і Жоржа (я пишу йому ще й окремо): купити для нашої поїздки 2—3 «ж е р л и ц і», взагалі спорядити експедицію як слід (не виключена ж можливість ловлі с а з а н і в!), передати також пачок із *15—20* сигарет — з фільтрами або «Тройку» чи «Москву». Грошей, каже наш міністр фінансів Галя, нам на поїздку вистачить... Зрештою, вона ще говоритиме з Тобою по телефону. А як у Тебе, у вас із грішми? Ну, це теж для телефонної розмови.

Цілую міцно Тебе й Тараса, якому я сьогодні вранці послав листівку, привіт усім. *Тато.*

Юля Маруня[5] влаштувалась, задоволена. А як там Вася?

29/VI 1962

Максим полюбляє за годинку до вечері підживлятись шашликом, іноді йому компанію складає і Андрій. «Дів-

чата» люблять поласувати коктейлем (є спеціальний кіоск), майже безалкогольним (щось подібне до кофе глясе з 20 грамами коньяку).

572. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

29 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Жоржику!

Життя наше іде «гут», мирно й тихо. Була, правда, страшенна спека, сьогодні трохи посвіжішало. Хлопці живуть у злагоді. Купаємось, гуляємо, ходимо до кіно, читаємо (Максим з захопленням читав роман Войнич[1] «Овод», казав, що не може одірватись). На озері ловили тільки раз, Максим не без успіху ловить у морі на закидушку (бички, трапляються й барабульки). Цього року тут дуже багато дітей, але, як відомо, «діти — квітки життя»[2]... Правда, часом ці квітки надто галасують — там, на березі моря, коло їдальні... Ну, а в нашому домику тихо і приємно.

Максим щодня каже, що напише Тобі листа. Ну, та й Ти не дуже балуєш нас листами!

Я даю (в листі) деякі вказівки Богданові щодо спорядження нашої експедиції в Кринки чи куди ми там поїдемо. Мрію про цю експедицію! Мабуть, треба захопити і газову плитку, і сковородку, і т. п.— як Ти думаєш? Ну, і є у мене в ящику буфета (в Голосієві) ножі з вилками та штопорами — їх теж варто узяти... Словом, щоб усе було влаштоване як слід!

«Дівчата» наші вже взяли квитки на літак, на 10 липня,— Ти, очевидно, як і умовлявся з Льолею, приїдеш на кілька днів раніше? Так?

Не забудь узяти с і т к и («садки») для риби! і ч е р в и (пудів зо два)!

Цілую міцно, привіт усім.

Мусеїч.

29/VI 1962

573. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

29 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Я перед Вами винен: досі не написав ні слова. Пробачте.

Не думайте, що я тут загулявся: звичайно, купаюсь і роблю інші приємні речі, але потроху теж і працюю, перекладаю Леопольда Стаффа — чудесний поет! — а оце мені прислали порцію чеських поетів для антології, то з польщизни переключився на чехизну, чи як його сказати?

Написав також відзив про цікаву книжку (рукопис) — «Українські думи» в російському перекладі Турганова (має випустити Гослитиздат) а оце сьогодні кінчив і вступну статтю до цієї книги.

В Москві 15-го був на захисті дисертації Плісецького (вдалому) і на засіданні експертної комісії по виборах членів-кореспондентів АН СРСР... а на самі вибори, на загальні збори Академії, як бачите, не поїхав. Ну, про все це розповім, як побачимось.

Виноградов сказав, що міжнародна конференція славістів [1] буде в Москві, в жовтні. Додав при цьому не без гумору, що от, мовляв, 42-мільйоновий український народ не зміг добитись, щоб конференцію (чи нараду, як вона там...) проведено було в Києві. Він каже, що проти цього проведення особливо рішуче виступав Микола Вікторович [2] (а Андрій Данилович [3] захищав, але невдало) — і радив мені поговорити з Сусловим [4]... «Вам же это просто...» Еге, просто! Я промимрив щось невиразне і з Сусловим, розуміється, не говорив...

А чи робиться щось для майбутньої доповіді [5] в Софії?..

Буду тут по *9* липня, після того ще деякий час мандруватиму по степах і водах України, отже... Словом, коли маєте охоту, то напишіть мені не зволікаючись.

Привіт усім товаришам — фольклористам, етнографам, мистецтвознавцям, усьому інститутському колективу...

Ваш *М. Рильський*

29/VI 1962

574. ДО П. А. ДЕГТЯРЬОВА

4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий товаришу Дегтярьов!

Їй-богу ж, ця робота упорядника збірки, а не моя — підбирати бібліографію моїх віршів і висловлювань про Крим! А точні дати моїх перебувань в Криму мені встановити нелегко.

Отже, коротко:

Збірка «Збір винограду», 1940, цикл поезій «Море й солов'ї».

Збірка «Сад над морем» (1955), поезії «Запрошення», «Над зелено-синім морем»...

В різні роки відпочивав у Ялті (в Будинку творчості письменників), у Нікітському саду, в Коктебелі (1-й раз — 1940). Чимало поїздив по Криму автомобілем, кілька разів був на Ай-Петрі, в Бахчисараї і т. д.

Переклав «Кримські сонети» Міцкевича. Надруковані в укр[аїнському] двотомнику Міцкевича.

Написав передмову до книжки «Крымские легенды» [1], певне, Вам відомої, а також до збірки поезій поета Григ[орія] Петникова, що живе в Старому Криму.

Піднімав перед відповідними організаціями клопотання про музей-заповідник Гріна в Ст[арому] Криму, і про встановлення пам'ятника Пушкіну в Гурзуфі (за проектом ленінградськ[ого] скульптора, лауреата Ленінськ[ої] премії Анікушіна).

Цього року, в червні, у Коктебелі, працював над перекладанням польського поета Леопольда Стаффа і чеського — Ярослава Врхліцького [2]. Переклади ще не надруковані.

Привіт!

М. Рильський

4 липня 1962

575. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Да! Поэтесса в «Ломикамне»
Как вам, друзья мои, близка мне,
И люб Верлен, и мил Бодлер [1],
И по нутру Аполлинер [2]
Мегсі! Спасибо вам

(э)М. (э)Р.

4/VII 62

576. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Богданчику!

Тільки що вернулася наша «чоловіча» компанія — я, Максим II, Андрій * — із місцевого будинківського кіно,

де йшла досить безглузда таджицька картина «Короткие истории о детях, которые...» і прочитав Твоє «Щедре літо» [1]. Їй-богу, добре! Молодчага! От тільки слово «зарозумілий» у передостанньому абзаці Ти (чи Платон) ужив у значенні «заумный»,— а воно по-українськи означає «самоуверенный» з відтінком «наглый», словом — не те...

Із Дзюбою, гадаю, чинять не дуже мудро, загрожуючи йому виключенням із Спілки. Він, кажуть, таки зарозуміло (от тут це слово на місці!) і нетактовно виступав у Львові... Про це йому можна було сказати, але загрожувати «адміністративними заходами», та ще й з публікацією про це в пресі [2],— негаразд...

Він, до речі (Дзюба), прислав мені сюди листа, де пише, що «ніякої помилки» в «Літ[ературній] Україні» не сталось, бо коли він готував статейку про грецьк[ого] поета Костоправа, то так і було умовлено, що підпишусь під нею «для авторитетності» тільки я. Каже, що разом зі мною охоче підпише яку-небудь іншу статтю...

Вчора був у нашій читальні «творчий вечір» — виступало душ із 10 прозаїків і поетів, у тому числі Наровчатов [3], Роберт Рождественський, Віктор Полторацький (він, виявляється, і поет — непоганий!), Дріз [4] (власне не сам — його вірш у російськ[ому] перекл[аді] прочитав білорусь[кий]-російський поет... забув прізвище), Муратов (р о с і й с ь к [и й] прозаїк), Віктор, здається Маршак [6] (теж рос[ійський] прозаїк), Юліан Семенов [7] (рос[ійський] прозаїк), Масенко, я, Кондирев [8], ще дехто... Хороший був вечір, людей було повно, дітей старались не пускати, вони товпились (т и х о) за вікнами, але Андрій Масенко і Андрій Рильський сиділи на парадному місці, між письменниками.

На ті листи, що Ти присилаєш, відповідаю по порядку. В «Мінську правду» послав телеграму [9] про Купалу. Послали ми також колективного листа з приводу перевезення останків [10] Купали із Москви до Мінська.

Сьогодні Льоля одержала від Жоржа загадкову телеграму — «Выехал среду» — а на телеграмі вчорашній штамп, тобто вівторок,— неясно, коли він виїхав і коли приїде. Вчора були вдруге на озері, 22 рибини. Андрій зловив одного «сазана», але «н а й б і л ь ш о г о!» В їдальні їх нам засмажили, ми (більш символічно!) пригощали рибою Первенцевых і Масенків.

Посилаю тобі знімок, зроблений одним із відпочиваю-

чих на пляжі, вірніше, в воді — і проявлений та надрукований за одну хвилину. Апарат «Момент».

Цілую. Тараса окремо. Всім привіт.

Тато

---

* Ходили в «місто», там мав іти фільм «Потерянные мечты» чи щось подібне, але виявилось, що нема квитків, отже, ми, мужчини, пішли в «наше» кіно, а Льоля, Галя і Юля вернулись до нас — різатись у підкидного... Тут аж 4 кіно — в будинку, в пансіонаті, в «Голубому заливі» і в селищі.

4 липня 1962 р.

577. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

6 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Богданчику!

Посилаю 2 доручення на гроші і на бандероль. Дуже погано Тебе було чути по телефону! Андрійко просто страждав, держачи трубку біля вуха! (Ми говорили не в кабіні.)

Жорж — у хорошому настрої, не проти будинку мисливців. Словом, плани у нас рожеві.

Учора в чебуречній уперше за весь час були чебуреки, ми там вечеряли — вся наша сім'я плюс Юля. Але — кошмар, жуть і жах! Чебуреків довелося ждати $2^1/_2$ години! Правда, ми ще споживали шашлик і суп «чанах» — похльобка така з м'ясом, нічого собі... І в невеличкій кількості кокур.

Сьогодні думаю закінчити відзив про Мазуркевича (нудне діло — ота методика!). Залишається з обов'язкових робіт лише стаття для мисливського журналу [1]... ну, і, звичайно, «Батьки та діти» [2].

Можливо, що по обіді поїдемо в Судак.

Жалію, що досі не писав Тобі авіапоштою — воно таки швидше...

Вразила мене звістка про смерть Гайового [3]... Що воно за тяжка хвороба?

Ну, цілую Тебе міцно. Очевидно, на відповідь од Тебе тут нема вже чого сподіватись. Із мисливськ[ого] будинку пришлю телеграму. Пустуна Тарасика, за яким сильно скучив Андрій, цілуємо теж усі, привіт бабі Мані [4], дідові Феді, всім.

Тато

6/VII 1962

578. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

8 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Дорогий Петре Остаповичу!

Спасибі за лист. Бажаю Вам передовсім здоров'я,— а там уже все прикладеться. До Магометової книжки [1] охоче напишу вступне слово. Люблю і його, і Вас, і ту благородну справу, якій Йосип Яковлевич служить.

Ваш *М. Рильський*

8/VII 1962

Завтра виїжджаю з Коктебеля, але не просто в Київ: ще трохи помандрую. *М. Р.*

579. ДО Р. І. СМИРНОВА

8 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Уважаемый Ростислав Иванович!

Ваше письмо переслано мне из Киева, где оно пролежало некот[орое] время, сюда, в Крым. Этим и объясняется моя задержка с ответом.

Мысль об издании В[ащих] стихотворений [1], со включением туда и переводов, в том числе и переводов моих вещей, я всячески приветствую. К переводу стихотворения «Пушкин», кот[орое] Вы мне прислали, особенных возражений нет. Только не очень скромно звучит обращение к покойному Чаренцу [2] — «Мой брат по вдохновенью». Кроме того, Вы разбиваете строки, чего я не делаю...

Мои «Вечерние беседы» — первая «порция», 20 «бесед» — вскоре выйдут в Киеве отдельной книжкой на украинском языке. Не исключена возможность и русского издания — в будущем.

Это письмо В[ас], очевидно, не застанет (Вы будете в Олонках [3], в фольклорной экспедиции,— желаю Вам успеха!),— но, разумеется, дождется. Я буду в Киеве в конце июля — в августе.

Всего Вам доброго!

М. Рыльский

8 июля 1962

580. ДО М. К. ГУДЗІЯ

17 липня 1962 р. Кринки Херсонської області

Дорогий Миколо Калениковичу!

Привіт із Будинку відпочинку мисливців та рибалок ім. Остапа Вишні. Є й такий будинок! Це на Херсонщині. Про літературні та академічні справи я тут і забув. Буду в Києві в серпні, вересні,— а в жовтні, здається, відбудеться в Москві міжнародна конференція славістів, то, мабуть, приїду.

Ваш *М. Рильський*

17/VII 1962

581. ДО П. С. КАРАБАНА

17 липня 1962 р. Кринки Херсонської області

Дорогой Павел Сергеевич!

Пишу вам из Херсонской области, из Дома отдыха охотников и рыболовов им. Остапа Вишни, куда занесла меня страсть к природе и рыбной ловле (на несколько дней). Рыбу здесь удить можно, а вот заниматься литературной работой — трудно. Поэтому отложил дружески-критический просмотр Ваших переводов до скорого возвращения в Киев. Конечно же, Вы правы: одна и та же вещь может — в принципе — быть напечатана в разных переводах. Но все-таки: если «Карпатские октавы», скажем, были напечатаны в «Правде», то вряд ли редактор другого органа судорожно ухватится за новый перевод... Даже новые переводы сонетов Шекспира, сделанные харьковским литературоведом Финкелем, пока что не удается «протолкнуть» в печать, потому что на пути стоит фигура Маршака. Вышеславский — не Маршак, но и я — не Шекспир. А все же — все же, м[ожет] б[ыть], Ленинградская «Звезда», а то и «Нов[ый] мир» напечатают мои вещи в Ваших переводах, независимо от книги в «Сов[етском] писат[еле]», которая, к тому же, не так скоро и выйдет...

А вообще — обнимаю Вас крепко, привет Зинаиде Митрофановне, Люде и внуку, имя которого, простите, запамятовал. В августе я буду более или менее оседло жить в Киеве.

Ваш *М. Рыльский*

17/VII 1962

582. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

17 липня 1962 р. Кринки Херсонської області

Дорогий Миколо Григоровичу!

Пишу коротесенько — із Будинку відпочинку мисливців та рибалок ім. Остапа Вишні в с. Кринки Цюрупинського району Херсонської обл., де я рибалив 5 днів. Спасибі Вам за В[аші] листи. Щодо вірша[1] «Вони й досі ходять серед нас» (про донощиків), то я й сам його люблю,— і, звичайно, деяких повторів ужив свідомо, а дещо з підкресленого Вами (в розумінні форми) вийшло «само собою»...

Можливо, що «Літ[ературна] газета» буде регулярно передруковувати мої нові «вечірні розмови» — тоді, звичайно, Ви їх матимете змогу читати. Це так добре, що далеко чи принаймні далеченько від рідного краю[2] Ви так цікавитесь нашими літературними справами!

З сердечним привітом

М. Рильський

17/VII 1962

Тут, у Кринках, був п'ять днів, їду тепер далі, в напрямку Києва...

583. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

21—22 липня 1962 р. Київ

* *
*

Четырехстопный ямб мне надоел,
А пятистопный, коим пишет Инбер,
Писали также Пушкин, Луговской
и Леся Украинка — очень к месту,
Когда желаешь с Дейчами вести
Беседу задушевную. Итак,
Я начинаю. Отдохнув чудесно
В волошинском уютном Коктебеле
(На пять писателей — пятьсот детей,
И мальчики — Андрюши поголовно,—
Но море, розы, желтый дрок, лаванда
Все это искупают), я и Жорж

С Максимом-младшим посетили дом
Охотников и рыболовов — «Крынки»,
Что именем Остапа освящен *,
Удили там довольно триумфально,
Потом же возвратились восвояси,
В благословенный тихий мануар...
О нашем путешествии не буду
Распространяться больше,— а скажу,
Что рад был здесь, среди огромной почты
Застать и Ваше милое письмо.

Я в Коктебеле получил посланье
От Оксмана, чей безобразный почерк
В отчаянье приводит, а талант
И живость мысли душу веселят.
О «Кобзаре» он говорит туманно,
Но ясно мне, что только в сентябре
Мы это дело сдвинем с мертвой точки.

О юморе классической поры [1] —
Об украинском — хоть убейте, я
Писать не буду... Знаю, что не выйдет!
Увольте ради бога, Александр
Иосифович! Это не моя
Парафія — скажу по-украински.
Не буду, не могу и не хочу! [2]

Перехожу на презренную прозу. Ваши московские новости [3] меня опечалили. Здесь есть тоже «веселенькая» новость: машину Петра Остапенка в лепешку разбил какой-то грузовик, везший подъемный кран. Петя, однако, успел выскочить, остался цел и невредим. Ему обещают возвратить (через суд) убытки... Ну, расскажу подробнее при свидании. О Казакевиче [4] мне писал Юлиан Григорьевич. Жаль! Талантливый человек... Он же, т. е. Юлиан Григорьевич, сообщил, что Паустовский поправляется. Рад этому сердечно.

Читали ли Вы в десятом номере «Коммуниста» редакционную статью «Об отношении к литературному наследию А. В. Луначарского», а в шестом номере «Вопросов литературы» статью Джусойты [5] «Единение народов, единение литератур»? Если нет, то почитайте.

Желаю Вам, дорогой Александр Иосифович, добить Гейне [6]. Крепко обнимаю Вас, целую ручки Евгении Кузьминичне.

Ночь. Мануарцы спят, но сквозь сон посылают Вам приветствия.

Ваш *М. Рыльский*

21—22 июля 1962

---

* Дом отдыха охотников и рыболовов имени Остапа Вишни, в Цурюпинском районе Херсонской области, недалеко от Каховки.

584. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

23 липня 1962 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

На телеграммы Ваши (в Коктебель) я отвечал письмами и делами. Это несколько архаично, но не так уж плохо.

Теперь, из дальних странствий возвратясь [1], отвечаю на Ваше письмо, которое застал у себя в Киеве — Голосееве.

Странствия мои после Коктебеля заключались в том, что я и Жорж (кот[орый] приехал в Планерское на машине) отвезли «девушек» [1a] и Андрея в Симферополь (попутно заглянув в Никитский сад и на Ай-Петри), усадили в самолет, а сами втроем (я, Жорж, Максим II) поехали в Дом отдыха охотников и рыболовов в Крынках, *имени Остапа Вишни*, где и прожили 5 дней в совершенно аксаковском стиле. После этого своим ходом, через Каховку, Херсон, Николаев, Умань (минуя Одессу) прибыли домой.

О думах. Рад, что все в порядке [2]. Впрочем, я в этом не сомневался.

Вы пишите о моих замечаниях к В[ашим] переводам, но — ни слова о моей вступительной статейке. Как это прикажите понимать?

Что касается редактирования дум, то, думаю, Ваше утверждение, будто все, кроме Вашего любимца Филарета [3], редактировали думы, нуждается в проверке.

Новые переводы (для «Сов[етского] писателя») высылайте в Киев, где я поселился на более или менее длительное время.

Жаль, что Вы не используете («использовываете») своего одесского особняка [4]! Очевидно, это будет попозже, в бархатном сезоне, да?

В Крыму и на Херсонщине (где находятся — близко возле Каховки — знаменитые Крынки) я не видел ни од-

ного дождя. В Умани застал ливень с грозой, ставший там обычным явлением.

В Киеве — последствия разрушительных ливней и дождей. С моим приездом, однако, дожди как будто прекратились. Надо было приехать раньше, а то эти беспорядки в природе гибельно отражаются на сборе урожая... Обнимаю Вас, Алюне желаю (в переносном смысле) ни пуху ни пера, привет Ирине Петровне и Валентине Константиновне.

Ваш *М. Рыльский*

23 июля 1962

585. ДО А. М. ХОРУНЖОГО

23 липня 1962 р. Київ

Дорогий Анатолію Мефодійовичу!

Звичайно, в моїх паперах, які — коли вони збережуться — завдадуть чимало клопоту майбутнім Косарикам [1], моєї промови [2], виголошеної колись у Кам'янці, нема. Отже, спасибі Вам за надіслання рукопису. Посилаю Вам на знак подяки свою книжечку.

Ваш *М. Рильський*

23 липня 1962 р.

586. ДО Х. А. ВАЙНЕРМАНА

24 липня 1962 р. Київ

Вельмишановний Ханане Абрамовичу!

Сердечне спасибі Вам за прислану мені книжку «Люблю і вірю» [1]. Бажаю Вам усього хорошого в житті і в творчості.

М. Рильський

24 липня 1962 р.

587. ДО М. Г. КОПАРНІВСЬКОГО

24 липня 1962 р. Київ

Дорогий Миколо Григоровичу!

В одному з своїх листів Ви прислали мені малюнок художника П. Басанця [1], власне — шматок малюнка. Спасибі. Цього у мене нема...

Чому Вас обурила інформація про книгу О. Кравець «Діяльність Т. Г. Шевченка в галузі етнографії» як про

«першу спробу»? Так, про Шевченка як етнографа (а не фольклориста — ці терміни ми тепер чітко розмежовуємо!) це таки перша узагальнююча наукова праця.

Ви згадуєте про листування Лисенка, справді дуже інтересне. Незабаром збірник листів великого композитора [2] зданий буде до друку.

Всього Вам доброго!

М. Рильський

24/VII 1962

588. ДО Д. В. ПАВЛИЧКА

27 липня 1962 р. Київ

Дорогий Дмитре!

Посилаю Вам вирізку з «Вечірнього Києва» — мою замітку [1] про «Пальмову віть».

Не гнівайтесь, коли дещо в ній здасться Вам старечим буркотінням.

Користуючись випадком, щоб нагадати Вам про Ваші борги перед Тувімом (збірку ми здали, і вона незабаром має йти в друк).

Тов. Лозинському прошу передати, що коли він ближчим часом не пришле короткої, не більше 1 аркуша, статті про Тувіма, то постане питання про те, щоб книжку давати без його статті.

Ваш *М. Рильський*

27/VII 1962

589. ДО О. Д. КУРІННОГО

3 серпня 1962 р. Київ

Дорогий Олександре Дмитровичу!

Так воно вийшло, що зошит Ваш лежить у мене давно, а я й досі нічого не відповів Вам. То праця невідкладна, то роз'їзди...

Отже, вірші Ваші мене зацікавили. Отже, посилаю Ваш зошит у «Літературну Україну» з проханням зробити й надрукувати «підбірку» [1],— а про книжку буде в нас мова далі, як я «осяду» більш-менш твердо в Києві, тобто з другої половини серпня: Напишіть тоді мені. Можливо, що треба Вам буде приїхати в Київ.

Може, й улаштуємо обговорення В[аших] поезій у секції поезії...

Бажаю всього найкращого.

М. Рильський

3 серпня 1962 р.

590. ДО О. Я. ЮЩЕНКА

3 серпня 1962 р. Київ

Дорогий Олексо!

Спасибі за привіт і хороші слова.

На берест подивлюсь [1], коли вернусь із невеликої мандрівки на Наддеснянщину [2].

Привіт!

М. Рильський

3 серпня 1962 р.

591. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

13 серпня 1962 р. Київ

Люба Варваро Олексіївна!

Ви маєте рацію,— але ж певне бачили, що «Літерат[урна] Україна» передрукувала — з листом львівських студентів [1] — «Батьків і дітей». Я знав, що вона має це зробити. Крім того, «Вечірні розмови» вийшли вже окремою книжкою * (перші двадцять). Автор передмови, редактор «В[ечірнього] К[иєва]» Святослав Павл[ович] Іванов розповідає там історію виникнення «Розмов».

Почуваю себе винним: у книжковому своєму морі досі не найшов отої польської книжки «Pod psem», яку маю Вам повернути.

В бібліотеці моїй назріває корінна реформа: робляться стелажі, незабаром досвідчена людина почне наводити у моїх книжках лад, і тоді я зможу, нарешті, знаходити на своїх полицях те, що мені потрібне. І знайду оту Вашу книжку... Да! Побажайте мені, мила Варваро Олексіївна, успіху в цьому важливому ділі.

«Из дальних странствий возвратясь» [2], я осів нарешті, в Києві — Голосієві — і радий буду Вас бачити в нашій господі. Найкраще буде, одначе, коли Ви перед тим, як мандрувати до мене, подзвоните напередодні Богданові в редакцію того ж «Вечірнього Києва» (9—40—31) (По секрету: незабаром мені мають поставити телефон — тут, на

«дачі» чи «віллі», як говорив покійний Мануїльський[3] (вілля). Уже й стовп телефонний стовбичить біля воріт)...

Ваш *М. Рильський*

13/VIII 1962

---

* Цю книжку «Розмови» незабаром матиму приємність Вам презентувати. *М. Р.*

592. ДО Т. Й. СТАХ

14 серпня 1962 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Я только сейчас возвратился из последней своей поездки «в синюю даль» и начинаю постепенно вспоминать, что я литератор. Итак — о книге. Вы, вероятно, знаете, что первые двадцать «Розмов» вышли уже на укр[аинском] языке (книжкой). А что касается русской книги, то, я думаю, можно будет добиться и ее издания (в Москве)... Но признаюсь честно: то, что моя проза выходит в чьих-то переводах, когда, вообще говоря, русские статьи свои я пишу сам, несколько удивляет некоторых моих московских приятелей. Ну, да это не беда. Одну-две «розмови» придется дать в моем переводе (ведь одна уже и напечатана в моем переводе[1] в «Лит[ературной] газете»). Всю книжку мне придется авторизовать по-настоящему, т. е. внимательно прочитать перед сдачей издательству. Сам я чрезвычайно занят сейчас очень срочной работой. Если Вы напишете в «Огонек» или другое издательство, что книжка уже почти готова и что я поддерживаю мысль о желательности ее издания, то я не буду иметь ничего против. Но «авторизацией» я смогу заняться только в сентябре. Вот так. А увидеть меня теперь — очень просто: по средам и пятницам я бываю от 12 до 2 на ул. Ленина, 68, кв. 70. Тел. 4-20-50.

Ваш *М. Рыльский*

14/VIII 1962

593. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 серпня 1962 р. Київ

Дорогие Дейчи!

Сообщаю в прозе, притом цезаревской[1]:

Слепчуку написал[2] (заехать не смог), жду благоприятного результата.

Обнимаю, целую, спешу в Институт...
Ох, и жизнь распроклятая! Лучше б капут!
Ну, не мне — (заседаньям, собраниям), други...
Дейчу нежный привет —
и евойной супруге.

М. Рыльский

28/VIII 1962

594. ДО Н. П. ФРАНЦЕВОЇ

28 серпня 1962 р. Київ

Вийшло так, високошановна й дорога тов. Францева, що дуже довго пролежав Ваш лист серед моїх паперів, і я не знаю тепер, в якому стані справи з упорядкуванням могили Г. Нарбута, з виданням альбому його творів, з виставкою і т. ін. Не гнівайтесь на мене за неакуратність, а напишіть мені на адресу Київ-30, вул. Радянська, 7, про всі ці справи, і я тоді звернусь у відповідні інстанції. В листі дуже прошу зазначити своє ім'я та по батькові (і повторити адресу).

З пошаною *М. Рильський*

28/VIII 1962

595. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

29 серпня 1962 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Рад, что фотография работы Остапенка [1] пригодилась. Конечно же, хорошо будет, если издательство укажет имя ее автора — и если перепадут ему какие-то деньжонки детишкам на молочишко.

Спасибо за объяснение (с наглядным пособием) слова «клапан суперобложки». Прибавлю, что я суперы эти обыкновенно снимаю с книг и бросаю в корзину. Очевидно, такая же судьба уготована (и не только у меня) и «клапану» с моим изображением. Может быть, в этом есть сермяжная правда?

Петр Филиппович здрав и невредим, ведет судебную тяжбу с учреждением (кажется «Ленкузней»), кран которого разбил вдрызг его лимузин. Борецкому (А. В.) поклон. Я послал ему письмо, он подражает народу в «Борисе Годунове» [2]. О кофеварке даны директивы.

Целую Вас и Ваших

М. Рыльский

29/VIII 1962

596. ДО С. С. ГЕЙЧЕНКА

30 серпня 1962 р. Київ

Дорогой Семен Степанович!

Простите за запоздалый ответ. Я был в разъездах и не мог своевременно ответить Вам на любезное приглашение [1].

Желаю новооткрытому дому-заповеднику или дому-музею Осиповых-Вульф процветания. А Вам — новых успехов в Вашей благородной деятельности.

С самыми лучшими чувствами

М. Рыльский

30/VIII 1962 г.

597. ДО П. В. ГУРІНЕНКА

30 серпня 1962 р. Київ

Шановний тов. Гуріненко!

Повертаю передмову до Косинки [1]. Думаю (див. моє зауваження на 3 стор.), що не варто цю статейку називати «Майстер новели» [2].

Я міг би не робити суто коректурної правки, але така вже моя звичка — не можу спокійно проходити повз друкарські помилки.

Вніс кілька невеликих виправлень чи уточнень.

М. Рильський

30/VIII 1962

598. ДО Д. Г. ДАВИДЮКА

30 серпня 1962 р. Київ

Дорогий Дмитре!

Я маю дуже багато роботи, через те не завжди акуратно відповідаю на листи. Оце між своїми паперами найшов Ваш лист із віршами. Вірші — молоді, як-то кажуть, «зелені», часом кульгає в них розмір, часом і мовна помилка вскочить, не дуже багато у Вас оригінального, свого — проте воно подекуди є, і через те мені здається, що Вам варто писати. Повертаю Вам Ваш зошит без докладного розгляду його (через брак часу). Раджу Вам відібрати те, що Ви вважаєте у себе кращим, і послати до журналу «Зміна» (Київ, Хрещатик, 10). У листі до

«Зміни» коротенько напишіть про себе, а також зазначте, що це я порадив Вам послати туди вірші.

Посилаю Вам свою книжку «Вогні».

Всього Вам доброго!

М. Рильський

30/VIII 1962

599. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

2 вересня 1962 р. Київ

Не знаю, други, где Вы ныне —
В каком саду, в какой пустыне [1],

знаю, что Вы получаете «Літературну Україну»,— и при всем этом не могу удержаться, чтобы не послать Вам вырезку из почтенной вышепазванной газеты (31 августа 1962), статью Полторацкого [2], явно доброжелательную.

Экстренно пишу статью о Тувиме (для украинского однотомника), а потому ограничиваюсь этими несколькими словами.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

2 сентября 1962

Скоро, увы, проходят дни лета!

600. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

3 вересня 1962 р. Київ

Пересилаю Вам лист (до мене) Димшиця, з яким Ви, очевидно, листуєтеся, чи послали йому книжку... Пропозицію Димшиця [1] нам треба обміркувати. Зайдіть до мене якось у середу або в п'ятницю, від 12 до 2 год. дня, на вул. Леніна, 68, кв. 70. Це мої «прийомні» депутатські дні, але ми знайдемо змогу поговорити на «не депутатську» тему. В інші години і дні я дуже зайнятий.

З прив[ітом] *М. Рильський*

3 вересня 1962

601. ДО П. С. КАРАБАНА

3 вересня 1962 р. Київ

Дорогой Павел Сергеевич!

«Здоровье» [1] так «здоровье»... Тоже ведь журнал!

А перевод действительно вольноватый [2]. «Сосед соседа распознал» — не то же, конечно, что «сусід сусіда пізнає».

Ну, да это бог с ним! «Вероянт» «науку» вместо «и разум» — лучше. А вот «светоч... врученный нацией» — это невозможно. У меня — «вручений народом», т. е. многонациональным советским народом!

Это необходимо исправить — и так, чтобы осталось, «вручений народом... всім народам несе...». Так-то вот, друг мой!

После исправления последней строфы можете печатать «авторизованный...». «Вольный авторизованный» — это уж как-то мудрено!

Обнимаю. Привет Вашим.

Старик *Рыльский*

(Увы! Теперь это уже вполне серьезно.)

3/IX 1962

602. ДО О. І. БАНДУРИ

4 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Олександре Іларіоновичу!

«Волею судеб» поет Юрій Карський під час війни опинився в Тбілісі, живе там і досі. Свого часу це був добрий перекладач, зокрема Пушкіна. Тепер він переклав «Русских женщин» Некрасова. Чи є така можливість, щоб їх видати? Взагалі було б дуже добре, коли б Держлітвидав притяг Карського як перекладача. Його адреса: Тбилиси, ул. Атарбекова, 27, Карскому Юрию Михайловичу.

К[арський] — член Спілки письменників.

Зробите добре діло, коли дасте йому якусь роботу!

Ваш *М. Рильський*

4/IX 1962

603. ДО І. М. ДУЗЯ

4 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Іване Михайловичу!

Відповідаю Вам з таким запізненням, що аж соромно. Вам, певно, відомо, що я писав про Остапа Вишню і у віршах, і в прозі. Ну, що я міг би ще про нього написати? І де взяти для того час? А головне — очевидно, всі вже строки минули [1], і Вам ніякі мої спомини тепер і не потрібні...

Радий був одержати збірник, присвячений Тичині[2]. Всі тут у Києві хвалять, кажуть: МОЛОДЦІ ОДЕСИТИ!

Шлю сердечний привіт Вам і товаришам Вашим...

М. Рильський

4/IX 1962

604. ДО Л. О. КОПИЛЕНКА

6 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Любиме!

Отак воно буває: сьогодні вранці, перегортаючи свій останній перекладацький зошит, я натрапив на три вірші[1] Ярослава Врхліцького і подумав: от якби якась дата, то можна б до «Літ[ературної] Укр[аїни]» дати (прошу пробачити: це незумисний каламбур). А потім заглянув до вчорашн[ьої] «Л[ітературної] У[країни]» — і всезнаючий М. І. Терещенко сповістив[2] мене, що 9/IX минає 50 років з дня смерті Врхліцького. То, може, таки ці три вірші і придадуться?

Привіт усьому посімейству на чолі з Цецілією Михайлівною? — а посилаю Тобі це додому, зважаючи, що субота — «банний день».

М. Рильський

6/IX 1962

Редакція, мабуть, уже одержала моє слівце про Курінного. А віршів Курін[ного] поки що не бачу — річ зрозуміла: Попович, Бородіно[3] і т. ін.

Спасибі за номер «Л[ітературної] У[країни]»[4]. Він мені потрібен був як одному з уболівальників хутора «Надія».

М. Р.

605. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

9 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Іване Антоновичу!

Спасибі велике за «Працяг размовы»[1]. Я ще тільки перегорнув кілька сторінок, і на мене повіяло свіжим вітром життя і любові до людей. Я ніби знов розмовляю з Вами десь поблизу Налібоцького лісу, над Німаном... «Працяг размовы»!

Сподіваюсь незабаром вислати Вам свою книжку прози... нарисів на різні теми, що друкувалися в «Вечірньому Києві».

Ваш *М. Рильський*

9 вересня 1962 р.

606. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

9 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

До книжки Магомета (яка, звичайно, в значній мірі є Вашою книжкою) я обіцяв написати маленьке вступне слово — нічого не змінилось, отже, чекаю рукопису. Ви казали, писали, що мені дасть цей рукопис Київське обласне в[идавниц]тво — так воно й буде?

Я в Києві і ближчим часом буду в Києві або під Києвом, словом, на «досягаемом расстоянии».

Сердечно Ваш

М. Рильський

9/IX 1962

607. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

9 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

«Дякуючи» незначній недузі, я кілька днів сидів удома і мав змогу прочитати тіпісні Одіссеї (V—XII), які залежалися у мене. Поробив, з В[ашого] дозволу, деякі зауваження і на полях,— головним чином щодо звучання окремих місць, збігів приголосних і т. ін.

Отже — присилайте те, що маєте далі. Я цілком згоден з А. О. Білецьким у високій оцінці В[ашої] роботи. Треба тільки, щоб вона вийшла в світ!

Про справи Є. О. Ненадкевича напишу окремо.

Щодо запису в музеї Шевченка [1], який став притчею во язицех [2], то це — якась провокація. Ні Аксьонов [3], ні Тарковський [4] того запису не робили. Аксьонов ніколи не був у Києві, а Тарк[овський] на той час був у Польщі. Справою зацікавились дуже високі інстанції.

Отже — чекаю нових пісень «Одіссеї», а Ви — виглядайте мого докладнішого листа. Привіт Вам і Вашим.

М. Рильський

9/IX 1962

608. ДО О. К. ЮГОВА

9 вересня 1962 р. Київ

Дорогой Алексей Кузьмич!

Спасибо за «Судьбы родного слова» [1]. Меня восхищает та ярость, с которой Вы боретесь за богатство языка. Может быть, с кое-чем из сказанного Вами можно и спорить, даже наверное можно... Но основной-то «пафос» Вашей борьбы нельзя не приветствовать. Я вот только что раскрыл наудачу В[ашу] книгу на 12 стр., и в глаза бросился абзац о «дурном лексикографическом обычае» «пятнать словарь русского народа неодобрительными и даже прямо запретительными пометами»... До чего же это правильно и хорошо! Обычай этот, увы, не чужд и украинским лексикографам. Попадаются в наших словарях такие курьезы, как пометка или помета *обл.* со ссылками, скажем, на Котляревского (Полтавская губерния по-старому) и Ивана Франко (Западная Украина, Галиция — тоже по-старому). Какая же это широкая была область, перешагивавшая из Полтавы — через государственную границу — во Львов и в Дрогобыч!

Еще раз раскрываю книгу, тоже наугад, на стр. 76—77. О слове гнуткий. Вы, защищая это слово от педанта-редактора, не дававшего этому слову «хода», вспомнили Аксакова и Лескова. Можно вспомнить и Майкова:

На удилище гнутком
Выводит на воду упорного леща («Рыбная ловля»).

В акад[емическом] «Словаре совр[еменного] русск[ого] литерат[урного] языка» (1954), в «гнезде» гнуть слово гнуткий приводится с примером из Тургенева («Двор[янское] гнездо»). Итак, с одной стороны Аксаков, Лесков [2], Майков [3], Тургенев — а с другой педант-редактор...

Ученый-лесовод, академик Укр[аинской] Акад[емии] наук П. С. Погребняк жаловался мне как-то на редактора его популярной книги о лесе, буквально не признающего никаких синонимов. И это, по наблюдениям Погребняка, да и по моим горестным заметкам, широко распространенное явление — такие вот редакторы... О том, что «девушка — гибкая, а удилище — гнуткое», такие редакторы даже и помыслить не могут!

Дорогой Алексей Кузьмич! Хотел было я послать Вам свою книгу статей (на укр[аинском] языке) «Про людину, для людини» — но подумал: а не послал ли я ее уже

Вам да и запамятовал об этом, по старческой забывчивости? Черкните, как говорится,— если уже есть у Вас эта книга, то вышлю что-нибудь другое, а нет — вышлю эту. Больно уж хочется отдарить Вас! *

М. Рыльский

9 сентября 1962

---

* Слово отдарить есть у Ушакова с пометкой: разг. А существительного отдарок в русском яз[ыке], кажется, нет действительно. По-украински есть: віддарунок. *М. Р.*

609. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

11 вересня 1962 р. Київ

Варваро Олексіївно! Голубко моя!

Ви написали гнівного листа,— а справа зовсім не в тому, що мене ввечері «замикають» чи як там, а в тому, що у нас був зіпсувався дзвінок... Це призводило до різних непорозумінь... Дзвінок оце зараз лагодять,— а я завжди радий Вас бачити у своїй господі!

Тепер у нас, правда, йде ремонт, великий «рейвах» у квартирі, а проте — місце для дорогих серцеві людей завжди знайдеться!

Посилаю Вам книжечку, якої у Вас напевно нема.

Ваш *М. Рильський*

11 вересня 1962

610. ДО М. О. КАРПЕНКА

11 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Олексію Івановичу!

Спасибі за «Народные истоки...» [1]. Я ще тільки заглянув у книжку, а вже бачу, що Ви ставите цікаві питання і цікаво розв'язуєте їх. Те, що мучить Вас — визначення народності і національності, їх рис, їх характеру і т. ін.— мучить і мене. Скажу щиро, такі муки я вітаю. А те, що Ви інколи відчуваєте гіркоту, про яку сказав Фет — «Как беден наш язык! Хочу и не могу», що Вам часом здається, як це категорично висловив Тютчев — «мысль изреченная есть ложь» [2],— все це незрівнянно ліпше, ніж «усе знаю» і «все висловив».

Книжку Вашу, звичайно, почитаю уважно. І напишу, що думаю.

Посилаю Вам свою книжку «Про людину...».

З привітом *М. Рильський*

11/IX 1962

611. ДО О. Д. КУРІННОГО

Не пізніше 14 вересня 1962 р. Київ

Дорогий земляче!

Редакція «Літературної України» відібрала [1] для друку такі Ваші вірші: «Донбас», «Осінній вечір», «Бумеранг», «Якби ненька співать не вчила». Я написав для цієї підбірки, як висловлюються в редакціях, маленьке напутнє слово. Отже — хай живе!

Зошит Вам повертаю. Там багато ще білих сторінок — бажаю наповнити їх хорошими віршами.

З привітом *М. Рильський*

Про видання збірки думати ще рано. Всьому свій час! А дещо із своїх поезій — і цих, що тут у зошиті, і нових, які Ви напишете, пошліть уже на свій страх і риск у «Дніпро» чи в «Вітчизну». Тільки не поспішайте! «Служенье муз не терпит суеты», чи як там воно у Пушкіна? Озовіться на цей лист. До речі — чи послав я Вам яку-небудь свою книжку?

М. Р.

612. ДО Т. Г. МАСЕНКА

15 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Тереню Германовичу!

(я пишу Ваше ім'я та по батькові з супровідним епітетом, хоч Ви чомусь у своєму останньому листі [1] до мене відмовились од цього звичаю.)

1. Книжка Ваших поезій була внесена в план Гослитиздата за моєю пропозицією. Я цієї пропозиції не знімав і не мав жодної підстави знімати.

2. Про лист Ваш до видавництва говорено і на тому засіданні, де я обстоював видання Вашої книжки, згадувано, що Ви писали, що от, мовляв, «Нагнибідона» і Ахматову вже видано, а Вас і досі — ні... Я все-таки доводив і,

здавалось мені, довів, що Ваш лист — це одно, а Ваш поетичний доробок — це інше...

3. Ясна річ, що на тому засіданні, де, як Ви пишете, В[ашу] книжку виключили з плану, я не був. Загалом кажучи, я й не міг бути, бо я ж не член редакційної ради Гослитиздата! (Пропозицію про видання В[ашої] книжки я вніс персонально, користуючись, так би мовити, дорадчим голосом ... Я тільки член редколегії біб[ліоте]ки радянської поезії. Книжку Вашу вирішено було видавати поза тією бібліотекою, у серії якої, до речі, досі не вийшла і моя книжка.)

Пишу головному редакторові Гослита, щоб він мені з'ясував, у чому річ.

М. Рильський.

15 вересня 1962

613. ДО О. В. КИЛИМНИКА

17 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Олег Володимирович!

(Не знаю, як воно буде кличний — Олегу чи Олеже?)

Зараз же після нашої розмови дзвонив до тов. Тронька [1] — він у відрядженні, буде тільки десь у середу, чи що... Отже, доведеться тоді ще раз подзвонити або заїхати.

А потім поїхав я до Держлітвидаву, де О. І. Бандура дав мені такі відомості:

1) «Володимир» друкується [2] і незабаром, у кожному разі цього року, вийде в світ.

2) П'ятитомник Семена Дмитровича [3] видавництво має випускати аж 1964 року. За словами Олек[андра] Ілар[іоновича], так було й домовлено з покійним Скляренком, що п'ятитомник розпочнеться виданням лише після того, як буде опублікований — окремо — «Володимир».

Такі справи.

Ваш *М. Рильський*

17 вересня 1962

614. ДО П. С. КАРАБАНА

18 вересня 1962 р. Київ

Дорогой Павел Сергеевич!

Я буду краток. Как только появится на свет, т[о] е[сть] будет написано, новое мое стихотворение, достой-

ное, по моему мнению, перевода,— вышлю его Вам. Пока я — бесплоден.

Постараюсь также выслать стихи молодых — Вы переведете их для «Юности» или для «Дружбы народов», или... словом, решите сами, для кого именно. Впрочем, эти молодые — народ очень бойкий и пробойный, они сами стоят за себя...

Ваш *М. Рыльский*

18/IX 1962

Шлю 4 стихотв[орения] Куринного, напечатан[ные] в «Літерат[урній] Україні» (бывшей «Літ[ературній] газеті»). Куринный еще не попал в «обойму» молодых (а такая уже есть).

М. Р.

615. ДО Т. Г. МАСЕНКА

18 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Тереню Германовичу!

Я написав кілька днів тому листа Ол[ександру] Ів[ановичу] Пузікову, в якому (думаючи, грішним ділом, що того злощасного листа з «Нагнибідоном» написали, під гнівну руку, таки Ви), де висловив думку, що навіть такий лист не має прямого відношення до видання Вашої книжки. Тепер усе це обертається інакше. Очевидно, Вам треба зв'язатися з Гослитиздатом і довести, що той лист — підробка [1]...

Дуже неприємна історія! А відповіді від Олександра Івановича я таки чекаю!

З привітом *М. Рильський*

18/IX 1962

616. ДО Т. Й. СТАХ

18 вересня 1962 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Вы говорите о моих статьях и «новеллах». В основном книжка, о котор[ой] Вы говорили (переписывались) с С. Л. Кирьяновым [1],— это будут «Вечерние беседы», несколько пополненные статейками и этюдами, которые формально не входили в этот цикл, но по сути к нему примыкают. По-видимому, все пойдет в В[аших] переводах, кроме вещей, кот[орые] я перевел (или сразу

написал по-русски) сам. Этим делом вплотную займусь через месяц (выезжаю из Киева отдохнуть),— а Вы пока свяжитесь с моим сыном Богданом («Веч[ірній] Київ», тел. 9-40-31), кот[орый] готовит сборник «Вечірн[і] розмов[и]» (больший, чем изданный областным изд[ательст]вом) для украинского издания.

Простите меня — Вы знаете, я так занят разными делами, что некогда подумать о собственных книгах...

Ваш *М. Рыльский*

18/IX 1962

617. ДО Г. І. ВЛАДИКІНА

20 вересня 1962 р. Київ

Директору Гослитиздата
Г. И. Владыкину

Глубокоуважаемый Григорий Иванович!

Меня очень огорчает, что с III томом моих сочинений происходит какая-то досадная и не совсем понятная мне задержка. Идут или шли какие-то разговоры с Б. А. Тургановым,— он, конечно, должен был продолжать относительно III тома ту работу, которую успешно выполнил, редактируя первые два тома. Почему-то в редакции литературы народов СССР возникла мысль, что редактирование переводов больших вещей (поэм) требует меньше труда и внимания, чем редактирование переводов мелких стихотворений. Я не вижу оснований для такого мнения. (Кстати, во II томе тоже были не только лирические стихотворения, а и поэмы.) К сожалению, именно основываясь на таком нелегко доказуемом мнении, а также на довольно шатком взгляде, по которому достоинство работы редактора измеряется количеством внесенных им исправлений, издательство никак не могло сойтись с Б[орисом] А[лександровичем] в вопросе об оплате его труда как редактора III тома и заключить с ним соответственный договор.

Со мной, автором, издательство не считало нужным посоветоваться в этом вопросе.

Не входя в разбирательство взаимоотношений издательства и Б. А. Турганова, но подчеркивая при этом, что тов. Турганов является редактором подавляющего числа моих книг, вышедших на русском языке, что у нас выработаны с ним за многие годы совместной работы общие

переводческие и редакторские принципы, что во всех сложных или трудных случаях он неизменно консультируется со мной, что, наконец, я ему как редактору вполне доверяю,— не могу не высказать своего недоумения по поводу задержки с III томом моих сочинений. Мне кажется, что я как писатель этого не заслужил.

С уважением *М. Рыльский*

20 сентября 1962

618. ДО Л. В. НІКУЛІНА

20 вересня 1962 р. Київ

Дорогой Лев Вениаминович!

Наш общий «подшефный», Г. П. Григорьев, ведет обширную переписку. Переписывается он, между прочим, и с Александром Львовичем Дымшицем. Этот последний высказал мнение, что неплохо было бы издать «В старом Киеве» на русском языке, в Москве, причем назвал изд[ательст]во «Советский писатель» и изд[ательст]во ВТО (Всерос[сийского] театр[ального] об[щест]ва). Я не знаю, есть ли конкретные возможности для осуществления этой мысли. Что, если бы Вы, дорогой Лев Вениаминович, позондировали почву да и черкнули мне об этом несколько слов? Писать прошу Вас по адресу санатория, куда я выезжаю на месяц — отдохнуть, т[о] е[сть] спокойно поработать. Адрес такой: Киев, Пуща-Водица, санаторий им. 30-летия Советской Украины.

Простите, что затрудняю Вас. Влечение к добрым делам одолело меня!

Всегда Ваш *М. Рыльский*

20 сентября 1962 г.

619. ДО Д. Є. БАЛАЦЬКОГО

21 вересня 1962 р. Київ

Дорогий Дмитре!

Найкраще буде, коли ти приїдеш до Києва в кінці жовтня, бо я виїжджаю на місяць у санаторій.

Найти зараз оті документи, про які ти пишеш, нема аж ніякої змоги: в домі («дачному») капітальний ремонт, жахливий розгардіяш, усі книжки і папери звалено на ку-

ни, яким буде даватися лад тільки після закінчення ремонту.

Посилаю Тобі свою книжку «Вечірні розмови».

Міцно обнімаю.

Твій *М. Рильський*

21/IX 1962

620. ДО Р. В. БАБІЙЧУКА

22 вересня 1962 р. Пуща-Водиця

Міністру культури УРСР
тов. Бабійчуку Р.

Шановний Ростислав Володимирович!

На моє ім'я надійшов лист від Ніни Миколаївни Грін про занедбаність будинку-музею в м. Старий Крим, де жив і працював видатний письменник Олександр Степанович Грін. Як видно з листа, в Міністерстві культури вже йдуть розмови про те, щоб будиночок Гріна став офіційно музеєм. Але ж одних розмов не досить. Хотілося, щоб Ви особисто активно втрутились в цю справу.

Про необхідність створення такого музею красномовно свідчать рядки листа Н. М. Грін, якого я Вам пересилаю і сподіваюсь, що ви Зробите все можливе [1] в цій справі.

З пошаною до Вас

М. Рильський

621. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

7 жовтня 1962 р. Київ

Дорогие чехословаки! [1]

Получил и подробное письмо Ваше и привесок к нему [2]. Пытался третьего дня созвониться с Вами из мануара (!), но не вышло. Думаю, что за эти дни Вы уже говорили с Богданом. Я сегодня буду его видеть. Все, что от меня зависит в отношении дела [3], о которым Вы пишете, я, конечно, сделаю. (Простите за тавтологию: д е л а и с д е л а ю. Кстати, Чуковский в последнем номере «Литературки» [3] оправдывает тавтологии и милые нелогичности языка.)

В мануаре — два телефонных аппарата: в столовой и кабинете. Номер в телефонной книге не будет помещен. Блеск! — Ну, Вы, конечно, этот номер знаете: 7-32-20.

С Борецким уже состоялась встреча. На надлежащей высоте, хотя и без vinum gallicum cognaci *. Кажется, так оно на медной латыни?

Действий де Голля [4] я не одобряю.

Обнимаю вас, дорогие друзья.

М. Рыльский

Только что звонил Богдан. Вчера вечером он к Вам не дозвонился, будет звонить сейчас.

М. Р.

622. ДО О. К. ЮГОВА

7 жовтня 1962 р. Пуща-Водиця

Дорогой Алексей Кузьмич!

«Судьбы» [1] в Киеве многих заинтересовали. Один мой знакомый хотел удивить меня этой книгой как новинкой и попутно упрекнул меня и товарищей, что мы ничего такого не делаем в отношении украинского языка. Он не совсем прав. Кстати, кажется, в январе будет в Киеве совещание [по] культуре украинского языка [2]...

Шлю сердечный привет.

Ваш *М. Рыльский*

7/X 1962

Спасибо за приглашение на пельмени — я до них сызмала охотник, как говаривали в старину...

М. Р.

623. ДО Л. В. НІКУЛІНА

10 жовтня 1962 р. Пуща-Водиця

Дорогой Лев Вениаминович!

По-видимому, придется немного подождать с разговором о книге Григорьева в «Советском писателе». Неподходящая ситуация! Вы же знаете, конечно, что сейчас пересматривают издательские планы с точки зрения «рентабельности» книг... Ну, а тут еще «профиль»! Быть может, погода прояснится, а пока — туманно, и потому — «молчи, скрывайся и таи» [1]. Кстати, письма мои к Н. В. Лесючевскому магического действия не имеют, так как и в «Сов[етском] писателе» я успел прослыть «либералом»...

---

* Гальське вино коньяка *(лат.)* — *Ред.*

Когда буду в Москве — непременно постараюсь увидеться с Вами, поговорить о прекрасной Франции... Не хворайте!

Всегда Ваш

М. Рыльский

10 октября 1962

Посмотрел в окно — какой чудесный листопад!

624. ДО Ф. І. САХНА

21 жовтня 1962 р. Київ

Високошановний Федосію Івановичу!

Спасибі за запрошення. На жаль, я не зможу приїхати на відкриття пам'ятника Шевченкові. Від щирого серця вітаю з цим святом Вас і Ваших земляків-недригайлівців. Звертаюся до Спілки письменників України з пропозицією послати когось із товаришів на відкриття.

Бажаю Вам і всім друзям-книголюбам усього найкращого.

М. Рильський

21/X 1962

625. ДО В. І. ПІВТОРАДНІ

22 жовтня 1962 р. Київ

Шановний Василю Ілліч!

Дуже я шкодую, що закинув колись писати прозою. Чому так сталось — сам не знаю. Розуміється, дещо із своїх «прозаїчних» задумів я використав у ліро-епічних творах... Проти кого я скеровував свою іронію? Проти тих «новаторів», які представлені були в «Новій генерації» [1], проти аспанфутівців [2] чи як їх там звали, проти, як Ви кажете, «критиків типу В. С...» [3].

Почасти, на схилі віку, я вернувся до прози в своїх «Вечірніх розмовах» (у «Вечірньому Києві»,— двадцять перших розмов випустило окремою книжкою Київське обласне в[идавницт]во).

Коли вернутись до минулого, то нагадаю Вам, що в журналі «Українська хата» (років не пам'ятаю) друкувались мої прозові речі, між інших нариси під загальним заголовком «Тишина», а також оповіданнячко «Глас

вопіющого», друкувались якісь прозаїчні речі і в «Літ[ературно]-науковому віснику» (до 1917 року).

Ну, але це ще не «радянська проза»!

З пошаною *М. Рильський*

22 жовтня 1962

626. ДО Р. М. ЧУМАКА

26 жовтня 1962 р. Київ

Трошки я приболів, дорогий Романе Мусійовичу, а тому не можу заїхати. Передаю «Щасливої дороги» з моїм напутнім словом [1]. Слово це я не встиг передрукувати. Гадаю, що це організуєте Ви,— тільки прошу дати мені змогу після передруку вичитати. Збірник справляє хороше враження, однак його треба ще раз переглянути.

Ваш *М. Рильський*

26/X 1962

Моя адреса «на сьогоднішній день»: вул. Леніна, 68, кв. 70, тел. 4-20-50.

627. ДО Й. У. КОБОВА

28 жовтня 1962 р. Київ

Високошановний товаришу Кобів!

Мою замітку чи лист п[ід] з[аголовком] «Хто ж видасть «Енеїду» Вергілія в українському перекладі?» надруковано в «Літературній Україні» 26 жовтня 1962 р. З редакційною поміткою зверху, вартою уваги: «Білі плями на карті нашої культури». Не знаю, чи дасть моя замітка якісь добрі наслідки,— може, тільки викличе юпітерівські перуни [1] з Міністерства вищої освіти? Добре було б, коли б на мій голос озвався ще хтось із товаришів — письменників та філологів.

З правдивою пошаною

М. Рильський

28 жовтня 1962 р.

628. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

28 жовтня 1962 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

Вам могло здатися, що я «сухувато» зустрів Вас у Спілці письменників... Річ у тому, що я втікав од різних

потрібних, напівпотрібних і цілком не потрібних розмов, був чимось дуже заклопотаний, а може, й відчував, що трошки прихворію... Це останнє таки сталося, я застудився, не виходжу з дому... Але це мине. Недуга несерйозна.

До «Одіссеї» Вашої візьмусь ближчим часом, якщо тільки не пошлють мене в складі делегації Т[оварист]ва радянсько-грецької дружби на батьківщину Одіссея [1]. Це мало б статися десь числа 16-го листопада. Але ще точно невідомо.

В «Літерат[урній] Україні» 26 жовтня надруковано мою замітку «Хто ж видасть «Енеїду» Верг[ілія] в укр[аїнському] перекладі?» з характерним редакційним написом зверху,— там я згадую й Вашу працю, яку я називаю трудом, виходячи з подвійного укр[аїнського] значення цього слова («натрудив руки»...).

Словом, ні про Вас, ні про Одіссея, ні про античний світ, який треба ж хоч частково, але повніше, ніж досі, відбити в українському дзеркалі,— я не забуваю.

Завжди Ваш *М. Рильський*

28/X 1962

629. ДО В. О. МИСИКА

1 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Василю Олександровичу!

Ех! Якби ж то була у нас «Енеїда» такого виключно блискучого перекладача, як Зеров! На жаль, вона, як мені казали тямущі в цій справі люди, безповоротно загинула, як і багато чого в тих архівах, про які Ви пишете [1]. А втім, попробую ще раз попитатись декого з людей, які були разом з Миколою Костевичем у Соловках. Але справа, здається, цілком безнадійна.

З сердечною приязню *М. Рильський*

1/XI 1962

630. ДО М. І. РУДНИЦЬКОГО

1 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Михайле Івановичу!

Я читав частину Біликового перекладу «Енеїди» і не вважаю його безнадійним [1]. Здавна знаю Вас як борця з «галицькою» мовою, але, їй-богу, «галицька»

небезпека ніяк не більше, як небезпека суцільного калькування з російської мови!

Гекзаметричний, неримований переклад Білика було б значно легше правити, ніж терцини Карманського[2]... Я боюсь, що Біликів переклад Ви читали давно, не в теперішній редакції. Звісно, якби можна було знайти переклад «Енеїди», що зробив Зеров, то не було б і мови про Білика. Та ба! Переклад той безнадійно утрачений.

Спасибі за увагу. Найкращі побажання!

Ваш *М. Рильський*

1/XI 1962

631. ДО О. П. СКЛЯРЕНКО

4 листопада 1962 р. Київ

Дорога Ольго Павлівно!

Щире Вам спасибі за «Володимира»[1]. Добре видання! Здається, щось «витанцьовується» з «Володимиром» і в Москві[2], у в[идавниц]ві «Известий». Я писав туди листа, він нібито вплинув... Про це краще знають Дейчі. Вони зараз у Києві і, мабуть, уже зв'язалися з Вами по телефону. Живуть вони в готелі «Україна». Їм дзвонити так: 5-21-01 (комутатор),— тоді 548.

Про меморіальну таблицю[3] та інші справи будемо говорити вже після свят, з якими сердечно Вас поздоровляю.

Ваш *М. Рильський*

4/XI 1962

632. ДО В. О. ТУРГАНОВА

4 листопада 1962 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

«В общем порядке» Вам посылается, конечно, Октябрьское поздравление, но пишу Вам и сверх «общего порядка», крепко пожимая руки и передавая приветы всему семейству во главе с Алюней. Насчет «нынешнего молодого человека» Андрюши[1]. Он не так плох, как Вы думаете. Я сидел в кабинете и работал, когда раздался крик Андрея: «Дедушка! Как имя и отчество Алюни?» Оказывается, он немедленно же по получении письма соорудил обратный дар (марочный) Алюне, вложил в конверт, надписал адрес,— но забыл написать любезную «препроводиловку».

Галя и Богдан обещали ему помочь в этом многотрудном деле, но как-то позабыли,— а я слегка приболел, пожил с неделю на улице Ленина (у нас там, в Голос[еене], был ремонт и холод — все не проводили газа...) — и только неск[олько] дней тому назад вспомнил про это дело и позвонил Гале, которая заверила меня, что все будет в порядке. Надеюсь, что письмо к Александре Борисовне от Андрея Богдановича уже послано. Этим будет положен конец дипломатическим осложнениям.

Жаль, что разбитной Регистан поспешил [2] со сдачей в печать «Радуги над миром» — и, т[аким] обр[азом], не внесены в книгу необходимые исправления! Сделайте все же все, что можно, Борис Александрович!

Кстати, «Советская Украина» будет переименована с 1-го января в «Радугу» (плагиат!),— но мой-Ваш «Триптих» [3] будет напечатан еще в «Сов[етской] Укр[аине]».

Итак — с праздником! Целую ручки Ирине Петровне, обнимаю Вас.

М. Рыльский

4/XI 1962

633. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

6 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Григорію Прокоповичу!

Я нічого свого часу не відповів Вам на В[ашу] пропозицію підняти клопотання про надання звання народного артиста СРСР Б. М. Лятошинському. Ви знаєте, що такі речі робляться у нас звичайно до певних дат — ювілейних тощо. Охоче при нагоді підтримаю Б. М. Лятошинського,— високо ставлю його творчість і шаную Його. Він вартий того звання! Але отак собі, без якогось офіційного приводу, піднімати це питання якось не випадає... І н і ч о г о ц е н е д а с т ь!

З сердечним привітом

М. Рильський

6/XI 1962

634. ДО А. С. МАЛИШКА

15 листопада 1962 р. Київ

Дорогий мій, любий Андрію!

Так хотілося мені сьогодні підняти за Вас у дружньому колі келих [1] — справжній, конкретний, реальний! І на

тобі! Враз підскочила у мене температура, і я — боюсь виткнути ніс із дому, щоб не розбушувався знов проклятущий плеврит чи подібна якась гидота.

Отже — не гнівайтесь на мене, хай не гнівається і дорога Любов Василівна, та й друзі хай не сердяться... Доводиться підняти мені вдома свій келих — символічний!

Посилаю Вам чернетку вірша [2], присвяченого Вам і надрукованого вчора в «Рад[янській] Україні». Як Ви можете переконатись, «муки творчості» (тобто всякого роду перекреслювання) бувають і тоді, коли пишеш від щирого серця... (пишеш просто лист до друга...)

Хай хоч ця чернетка візьме мовчазну участь у сьогоднішній товариській вечері! Хай буде непроголошеним тостом!

Статтю мою в «Известиях» [3] (учора) так безбожно скоротили (не повідомивши мене про це), що це власне уже й не моя стаття, а так «тінь від тіні».

Цілую Вас і обнімаю, низький уклін Любові Василівні, чолом усій громаді!

Максим Рильський

15 листопада 1962 р.

635. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 листопада 1962 р. Київ

Дорогие Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

Вы так живо описали свой отъезд из Киева, так заманчиво прозвучала калганівка, что я мысленно перенесся в это недалекое прошлое и мысленно же чокнулся с Вами.

В Грецию я отказался ехать по совету врачей, которые побаиваются резкой перемены климата в отношении моего хрупкого организма. Да что там Греция! Даже юбилейное малышковское заседание [1] — и то (сквозняками в коридорах) немножко простудило меня... Впрочем, сейчас я вполне здоров.

Поездку в Грецию заменяю чтением бористеновской «Одиссеи». Спокойно и не угрожает простудой.

Послесловие к «Владимиру» напишу [2], конечно. Вот только беда — неужели придется «проглотить» весь этот роман? Очень я привередливым читателем сделался в последнее время, и прочитать большую книгу, особенно если ее надо прочитать,— тяжелое для меня дело...

Вот нашумевшая «Даль свободного романа»[3] Бориса Иванова — вовсе не обязательное для меня чтение, и потому я читаю эту книгу. Как снотворное — действует недурно.

Впрочем, в отношении «Владимира» успокаиваю себя мыслью, что не надо выпить целую бочку вина, чтобы... и т. д.

В Москве буду 10-го, на сессии Верховного Совета. Вероятно к тому времени приурочено будет и первое заседание Ленинского комитета.

Думаю, что в моем послесловии к «Владимиру» можно будет процитировать Белецкого («в сохранившихся после покойного бумагах»[4]...).

В «Лит[ературной] газете» напечатаны не «письма Довженко», как Вы выражаетесь, а отрывки из его дневника, которые в гораздо более обширном размере публикует журнал «Дніпро».

Святослав Павлович Иванов, главный редактор «Вечірнього Києва», ушел из этого почтенного издания в заместители министра культуры (по делам кино). Все Богданы[5] несколько растеряны.

Целую Вас обоих. *М. Рыльский*

18/XI 1962

1) Дано указание о высылке вам «України» со стихотворением[6] Павло Тичины про Белецкого. Я еще не читал его. И ничего — жив!

2) «Лучей из пепла»[7] у Богдана нет.

636. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

18 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Олександре Романовичу!

З цікавістю прочитав відзиви Крижанівського і Ротковича[1]. Мої плани щодо Москви: 10 грудня я буду там на сесії Верховної Ради. Мабуть, десь після сесії буде і перше цього року засідання Комітету по Ленінських преміях.

Отже, коли б десь на той час (коло 15 грудня) призначено було і Ваш захист, то я одним пострілом убив би

трьох зайців. У полюванні такі випадки не зареєстровані...

З щирим привітом, з уклоном Вашій дружині —

М. Рильський

З минулими святами,
З новими радощами!

М. Р.

637. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

18 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

Посилаю XIII, XIV, XV і XVI пісні «Одіссеї».

Мав я їхати до Греції, але через непевність у своєму здоров'ї не поїхав, — отже, мандрую одіссеєвими слідами разом із Вами...

Привіт Вам і Вашим.

Передайте уклін Євгену Олександровичу [1]. Все не вдається мені як слід поговорити про нього в Спілці письмен[иків] — зроблю це ближчим часом доконче...

Ваш *М. Рильський*

18/XI 1962

638. ДО О. М. ЛИСЕНКА

19 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Остапе Миколайовичу!

Спасибі Вам велике за празькі фотографії [1].

Про пам'ятник М. В. Лисенка я мав розмову із А. Д. Скабою. Він сказав, що закінчення пам'ятника залежить від «другого Лисенка» [2], тобто від скульптора, і що він цьому «другому Лисенкові» весь час нагадує, щоб закінчував роботу.

Щодо того, щоб залишити на пам'ятнику різні фігури, крім основної, то Андрій Данилович заявив, що проти цього Президія ЦК КПУ, що це її рішення і що тут уже не варто й піднімати розмову.

З деяких побічних даних я гадаю, що справді не варто...

А щодо закінчення пам'ятника, то ближчим часом навідаюсь до М. Г. Лисенка. Добре було б, коли б це зробив і Левко Миколайович [3].

Можу Вам признатися, що Київська опера відкрила сезон у Москві «Тарасом Бульбою» завдяки моєму листу до Р. В. Бабійчука. Спочатку була думка не везти до Москви цієї «дорогої вистави», обмежитись показом опери із Києва по телевізору. Після мого листа «Тараса» до московського репертуару включили, а мені Ростислав Володимирович люб'язно написав [4], що він вивчив питання, підняте в моєму листі (я писав, що неможливо, щоб у лисенківський рік [5] на московських гастролях не було показано ні одної опери Лисенка), погоджується зо мною,— і «Тараса», за вказівкою Міністерства культури, включено до гастрольного репертуару...

Отаке-то!

З пошаною й привітом

М. Рильський

19/XI 1962

639. ДО М. С. ТИХОНОВА

20 листопада 1962 р. Київ

Дорогой Николай Семенович!

Очень жалею, что не привелось нам встретиться. Помимо желания увидеть старого друга, было у меня и одно литературно-общественное дело. Суть его вкратце такова: в Академии наук (всесоюзной) возникла мысль издать к юбилейному шевченковскому году — 1964 — «Кобзарь» на украинском языке с параллельно, тут же помещенными русскими переводами. Мыслится издание это в серии «Литературные памятники» [1]. Энтузиаст и вдохновитель этого предприятия — Ю. Г. Оксман. Предполагалось, что редактировать книгу буду я совместно с А. И. Дейчем. В книге должно быть предисловие и обстоятельные комментарии. Такого типа книги Шевченко еще не было. Это был бы прекрасный подарок читателям Советского Союза.

Но в издательстве Академии возникли какие-то сомнения относительно целесообразности этого издания. О них тебе подробнее напишет Ю. Г. Оксман.

Мне кажется, что возглавляемый тобой Шевченковский комитет должен решительно вмешаться в это дело, обратившись в Президиум Академии наук, а может быть в ЦК.

Всегда твой

М. Рыльский

20/XI 1962

640. ДО М. В. ФЕНЕНКА

20 листопада 1962 р. Київ

Високошановний Миколо Васильовичу!

Ваша праця про топоніміку[1] України в творах Шевченка знаходиться у вченого секретаря Ін[ститу]ту мистецтв[ознавства] Вікторії Арсенівни Юзвенко.

Я вклав у конверт і короткий свій відзив про працю. Послав би її Вам, та боюсь, що не застане вона Вас.

Раджу звернутися із цією працею до Кирила Кузьмича Цілуйка[2] в Ін[ститу]ті мовознавства (на розі вул. Володимирської — Леніна) (Цілуйко — спеціаліст по топоніміці) або до Євгена Прохоровича Кирилюка в Ін[ститу]ті літератури (Кірова, 4).

З привітом *М. Рильський*

20/XI 1962

641. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

21 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Оресте!

«Порадовал ты старого ловца». Так писав колись Фет Льву Толстому. Ви справді порадували мене, «старого ловця», своїми подорожніми віршами. Вони хороші, ясні і світлі. В сонетах Ваших, власне в сонеті про «двір Гірея-Хана» відчувається повів Міцкевича[1], але ж це — добрий повів! Не відкладаючи, посилаю цикл до «Літературної України», пропонуючи надрукувати його в в е с ь, крім вірша «Люди! Кримські акварелі», бо хоч там і є чудове «лежбище людське», але в цілому здається він мені ще не доробленим (зокрема — що значать рядки: «Тільки в еврики-бабуні Пензель барви полював»?).

Почуваю з Вашого листа, що незабаром і збірка буде «доведена до кондиції».

Я не гнівався на Вас за довге мовчання, але — дивувався.

Щодо особистих Ваших справ, то бажаю Вам ясної погоди. Читаючи Ваші зізнання і розуміючи, як Вам нелегко було їх писати, я згадував свою поему «Любов», за яку мені свого часу дісталось-таки від наших пуританів, чистоплюїв і лицемірів. Правда, у Вас було ніби щось інше, ніж те, що сталося в моєму «віршованому оповіданні», але от — згадалось. У Верлена є рядок[2]: «Il faut, voyez-

vous, nous pardonner les choses». Точний переклад: «Треба, бачите, прощати один одному [деякі] речі». Вороний переклав [3] так: «Треба, бачиш, прощать один одному в с е». Ну, все,— це, мабуть, неможливо...

Словом, не заглиблюючись у ці болючі речі, бажаю Вам душевного спокою.

Посилаю Вам окремим пакетом свою п р о з у — «Вечірні розмови» (на початку майбутнього року вони вийдуть у значно ширшому обсязі). А чи маєте Ви від мене «Зграю веселиків» і «В затінку жайворонка»? Я забув, чи посилав Вам ці книжки.

Отже — пишіть!

Обнімаю Вас —

Ваш *М. Рильський*

21 листопада 1962

642. ДО А. В. ГОЛОВКА

22 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Андрію Васильовичу!

Звертаюся до Вас особисто, але прикладаю й офіційну рекомендацію Євгену Олександровичу Ненадкевичу для вступу в Спілку. Оскільки мені відомо, матеріали його (заява і т. ін.) — у Спілці. Є. П. Кирилюк писав мені, що говорив з Вами про цього видатного шевченкознавця. Я підкреслюю — шевченкознавця — бо в чималому списку праць Ненадкевича (який я також про всякий випадок прикладаю) найбільше значення мають саме праці про Шевченка. Дуже добре діло зробить Спілка, коли прийме в свої ряди старенького!

З пошаною й привітом

М. Рильський

22 листопада 1962 р.

643. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

22 листопада 1962 р. Київ

Милые мои друзья!

1) Звонил сегодня к Александру Васильевичу [1], он сказал, между прочим, что появился сигнальный экземпляр Олеся [2]. Ура!

2) Получил от Н. С. Тихонова [3] как председателя Шевченк[овского] комитета (Всесоюзного юбилейного) дати-

рованное 17/XI письмо, где извещается, что я вхожу в этот Комитет. Очень мило. Я, впрочем, уже знал об этом.

К письму приложен «проект плана основных мероприятий» и т. д., т. е. плана работы юбил[ейного] Комитета.

В этом обширном плане есть такое место:

«Просить издательство АН СССР

а) выпустить в серии «Памятники мировой литературы» «Кобзарь» Т. Шевченко в оригинале и на русском языке (с предисловием и комментариями М. Т. Рыльского и А. И. Дейча)».

В этом же плане, выше, читаем:

— просить Учпедгиз переиздать критико-биографический очерк[4] А. Белецкого и А. Дейча «Тарас Шевченко»

и

— просить Детгиз... и т. д.

переиздать повесть[5] Л. Бать и А. Дейча «Тарас Шевченко».

Обо всех этих и разных других вещах поговорим вскоре на улице Черняховского[6], в салоне Евгении Кузьминичны.

Спасибо за воспоминания Наталии Александровны[7]. Я прочитал их в две полубессонные ночи. Много любопытного. И старика Гэрольда[8] она вспомнила! Да еще назвала известным критиком. А вот Дейч фигурирует главным образом как фамилия на афише[9] «Творческий путь Беранже»... Еще какой-то мудреный путеводитель или что-то в этом роде прислала мне Евгения Кузьминична,— я не успел разобраться, что должен с ним делать,— но спасибо, разумеется!

Всегда Ваш *М. Рыльский*

22/XI 1962

644. ДО О. З. МІНЬКІВСЬКОГО

22 листопада 1962 р. Київ

Вельмишановний Олександре Захаровичу!

До мене звернувся з листом учитель однієї з станиць Кубані Василь Орел[1] з листом, в якому порушує ряд цікавих питань розвитку української культури на Кубані (адже там живе багато українців). Серед цих питань є одне, що безпосередньо стосується і Вас. Він пише, що недавно газета «Советская Кубань» надрукувала статтю

«Старейший бандурист», в якій розповідається про одного з найстаріших бандуристів Кубані. Газета ставить питання про створення в Краснодарі капели бандуристів. Це, звичайно, питання, що стосується компетенції місцевих органів культури. Але Василь Орел ставить і більш конкретне питання — допомогти місцевому бандуристові організувати на перший час хоча б гурток аматорів цього чудового старовинного інструменту і просить на перший час надіслати бандуристові в дар три-чотири бандури.

Як ви дивитесь на це, дорогий Олександре Захаровичу? Може, серед артистів Вашої капели знайдуться такі, що позитивно відгукнуться на цю справу. Та, мабуть, і у Вашому «господарстві» знайдеться кілька інструментів, які, полагодивши, можна подарувати кубанцям.

Якщо щось вийде з цього, напишіть, будь ласка, авторові листа на таку адресу:

Краснодарський край, Отрадненский район, станица Малотенгинская школа, В. Н. Орел.

З пошаною до Вас *М. Рильський*

22/XI 1962

645. ДО УЧНІВ с. ЯСЕНИЦЯ-СІЛЬНА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

22 листопада 1960 р. Київ

с. Ясениця-Сільна Бориславського району
Львівської області
Піонерській дружині
школи імені Івана Франка
22/XI 62 р.

Дорогі діти!

Я дуже радий, що Ви шануєте пам'ять свого великого земляка Івана Франка. Ви щасливі, що вчитесь в тому селі, де починав свою науку І. Я. Франко, так чудово зображену в його незабутньому оповіданні «Грицева шкільна наука». За хорошу справу Ви взялись, організувавши в школі клуб інтернаціональної дружби. Тепер, Ви пишете, у Вас багато друзів у зарубіжних країнах. Зміцнюйте й далі дружбу з дітьми різних народів! Бажаю Вам у цій справі якнайкращих успіхів.

Що ж до вивчення героїчного рейду партизанського з'єднання під командуванням Шукаєва, яке діяло у вашій місцевості, то в цій справі я раджу Вам звернутися до Дрогобицького чи Львівського історико-краєзнавчих

музеїв. Сподіваюсь, що там Вам допоможуть. В мене ж, на жаль, таких матеріалів нема.

Бажаю Вам успіхів у навчанні й громадськокорисній праці.

М. Рильський

646. ДО О. Я. ЮЩЕНКА

22 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Олексо!

Спасибі за ліричний лист і вкладені в нього вірші про дерева [1], листя і т. ін. Дубові листки від Андрія Юрійовича [2] я також одержав. Коли б був у мене час писати вірші, то й я б дещо вшкварив на ці теми. Та нема часу, лихо його матері!

У мене в кімнаті, під портретами Заньковецької, Саксаганського, Пушкіна — кленові листки, яких я назбирав у Пущі-Водиці та й у себе в Голосієві. Вони ніби переносять мене в осінній ліс, куди сьогодні, приміром, через дощ і носа не виткнеш...

А що вже в поезію, то поки що путі до неї загороджені всякими непоетичними справами — або напівпоетичними, як писання якихось ніби б то літературознавчих статей... Словом, роблю все, крім того, чого мені найбільше хочеться...

Тисну руку. Ваш *М. Рильський*

22 листопада 1962 р.

647. ДО Г. П. КОЧУРА

24 листопада 1962 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Передаю верстку Тувіма.

По-моєму — хороша вийшла книжка. Читаючи її, я бачу навіч, як можна було розгорнути вступну статтю... Та ба! Писалась вона спішно, написана за добу чи дві,— та й мета була дати лише п о п у л я р н у замітку про поета... Словом, залишаю приємність аналізувати Тувіма нашим шановним критикам, а приємність читати його — нашим палким «шестидесятникам», які, між іншим, знайдуть чимало вже винайденого там, де вони ще тільки шукають.

Зауваження мої — на «маргінесах». Між іншим, вони

стосуються приміток, які дано в нас дуже скупо. Гадаю, до речі, що непогано було б у примітках позначити сторінки, до яких вони стосуються. Це полегшить читачам користування ними.

Ваш *М. Рильський*

24/XI 1962

648. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛИТЕРАТУРА И ЖИЗНЬ»

26 листопада 1962 р. Київ

В редакцию газеты
«Литература и жизнь»

В № 136(714) 16 ноября этого года в газете «Литература и жизнь» напечатана в переводе Т. И. Стах моя статья «Смотрю я в афишу». Статья эта была опубликована по-украински в газете «Вечірній Київ», в цикле «Вечірні розмови» («Вечерние беседы»), что, кстати, следовало «Литературе и жизни» отметить, под заголовком «Дивлюсь на афішу та й думку гадаю», что является шутливой переделкой популярной украинской песни «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю». Так как русским читателям эта песня известна далеко не всем, то можно согласиться с сокращенным и упрощенным заголовком, который дала статье уважаемая переводчица. Факт помещения моей статьи в «Литературе и жизни» мог меня, разумеется, только порадовать.

К сожалению, статья напечатана, как сказано в редакционном примечании, «с некоторыми сокращениями».

Вот эти-то «некоторые сокращения» и огорчили меня несказанно. Они в корне исказили мою мысль.

Я говорю в своей статье о репертуаре наших концертных исполнителей и ансамблей, призываю более внимательно и любовно относиться к культурному наследству, к национальным сокровищам искусства. В одном месте я упоминаю старинных композиторов Люлли [1] и Рамо [2], говорю, что их творчество — «целый... волшебный музыкальный мир».

А дальше идет три абзаца о современной музыке, которые редакция сочла нужным и возможным вычеркнуть. Вот эти абзацы:

«И о современной музыке. Сколько у нас консерватизма в этом деле! То, что Равель [3] и Дебюсси [4] доселе ходят в широких кругах слушателей, доселе фигурируют в справочных изданиях под предостерегающими марками «мо-

дернистов», «импрессионистов», что произведения их не без труда попадают, так сказать, просачиваются на наши концертные эстрады, что «Петрушку» гениального Стравинского [5] слышали среди нас только счастливые единицы,— ну, разве это нормально?

Имена Прокофьева [6] и Шостаковича [7] получили всемирное признание, их с большим уважением произносят и у нас. Однако я, вероятно, не ошибусь, если скажу, что произведения этих великих русских композиторов, советских композиторов, чаще исполняются за границей, чем у нас. И не пора ли снова пересмотреть оперное творчество Шостаковича, в частности «Катерину Измайлову» [8], так жестоко ошельмованную в хорошо памятные всем нам горькие времена?

...Как хорошо, что великолепный музыкант Мстислав Ростропович [9] все время последовательно включает в свои программы произведения наших современников! Как прекрасно, что Иван Козловский (неутомимый, к слову сказать, популяризатор украинской песни) свой концерт, которым он неожиданно порадовал москвичей в начале, кажется, этого года, составил из произведений русского классика XIX века Глинки — и английского композитора, родившегося в 1913 году, Бенджамина Бриттена» [10].

В последнем столбце статьи, после абзаца о колядках и щедривках, кончающегося словами «здоровое эстетическое чувство», было у меня — и отметено редакцией «Литературы и жизни» — такое место:

«Но повернемся снова «лицом к современности». Наша исполнительская общественность в большом долгу перед советскими украинскими композиторами. Где и когда вы можете услышать величественную поэму Людкевича «Заповіт» [11], которая сделала бы честь музыкальной культуре любого народа? Все признают очень высоким достижением нашего симфонизма 2-ю симфонию Ревуцкого,— а где, под управлением каких дирижеров она исполняется? А не пора ли, чтобы наши слушатели знали как следует чудесные симфонические вещи Лятошинского, чтобы стал лучше известным Данькевич как автор не только опер и хоровых произведений, а и как симфонист, чтобы лучше познакомилась наша общественность с творчеством Миколы Колессы [12], чтобы вышел из мрака забвения Василь Верховинец, чтобы Григорий Веревка [13] сам вспомнил горячие произведения своей молодости?

А фортепьянные произведения Косенко [14] или того же Ревуцкого! Кто из наших пианистов имеет их в своем

репертуаре? А наследство названных уже Козицкого [15] и Верыкивского?

Я мог бы перечислить еще много имен и произведений, мог бы указать на ту, действительно талантливую фалангу украинских композиторов среднего и младшего поколения, которая вписывает одну из самых блестящих страниц в историю украинской советской культуры. И могу при этом заверить, что эта фаланга представлена далеко, далеко не во весь рост в программах наших концертов...»

Все это благодаря «некоторым сокращениям» выпало из моей статьи,— и вышло, что я, призывая музыкальную общественность к Люлли и Рамо, к Бортнянскому [16] и Березовскому [17], к старинным песням, обошел гробовым молчанием нашу современность!

Обращаюсь к уважаемой редакции с настоятельной просьбой в той или иной форме исправить свой недосмотр.

На мой взгляд, лучше всего было бы напечатать в газете это мое письмо.

С уважением *М. Рыльский*

26 ноября 1962 г.

649. ДО М. С. ТИХОНОВА

Друга половина листопада 1962 р. Київ

Глубокоуважаемый Николай Семенович!

Присланный мне план всесоюзного Шевченковского комитета представляется мне достаточно обширным и продуманным. Конечно, в дальнейшей подготовительной работе Комитета возникнут новые вопросы и предложения.

Спасибо за сообщение о том, что я вхожу в состав комитета.

С уважением

М. Рыльский

650. ДО В. М. ОРЛА

Кінець листопада 1962 р. Київ

Шановний тов. Орел!

Ваше прохання — допомогти придбати 3—4 бандури я надіслав художньому керівникові Заслуженої капели бан-

дуристів УРСР О. З. Міньківському. Можливо, в них знайдеться така можливість.

З пошаною до Вас
М. Рильський

651. ДО Б. В. БЕРЕКЕТИ

1 грудня 1962 р. Київ

м. Нововолинськ Волинської області,
вул. Репіна, № 2
Берекеті В. В.

Шановний тов. Берекета!

Переді мною цикл Ваших віршів. Почну з першого «Фантазія не без причин»:

«Часом хочеться схопити
Сонце за проміння,
Часом за чуприну
Або за коріння.
Та за що-небудь,
Лиш би зачепитись.
Ох, як часом хочеться,
Щось дурне зробити».

Пробачте, шановний тов. Берекета, але перше, що Ви зробили дурного, це те, що написали оці вірші. Читаючи їх, так і хочеться по-батьківському схопити Вас за чуприну, а не сонце, як це намагаєтесь зробити Ви. Хай світить і зігріває воно нашу рідную землю. А Вам щиро порадив би спрямувати свою енергію не проти сонця, а на якісь, більш продуктивні справи.

На жаль, інші вірші також не кращі.

М. Рильський

652. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

1 грудня 1962 р. Київ 1/XII 1962

Дорогие Евгения Кузьминична и
Александр Иосифович!

Первый день зимы (по календарю). В воздухе порхают снежинки. Пришло от Вас письмо. Чего еще желать?

У нас тоже что-то бормотали о Лопе де Вега [1], а также

о Марджанове — вечер последнего[2], с докладом доктора Йосипенко и при участии грузинских актеров прошел, говорят, хорошо. Я не был.

Зато был с Богданом и Галей на премьере «Міщанина-шляхтича»[3] в театре Франка. Хорош был Журдэн — актер Дальский[4] (не Мамонт[5], конечно), довольно мила постановка — дипломная работа молодого режиссера[6]. Здорово использована была вертящаяся сцена. Мольер был бы потрясен.

Солженицына читаю[7] небольшими порциями. Насчет языка несогласен с Вами[8], А[лександр] И[осифович]. На фоне языковой серости большинства нынешних русских прозаиков язык Солженицына звучит свежо и крепко. Я говорю, конечно, не о крепких словцах, которые, по мнению Твардовского[9], использованы автором «умеренно и целесообразно». Я не уверен, что без них нельзя было обойтись. Непристойности Рабле в переводе Любимова[10] я когда-то вместе с Маршаком отстаивал... А вот как подумаешь, что найдутся читатели, которые будут смаковать эти непристойности и из-за них не увидят самого Рабле, то и впадешь в некоторое сомнение... Буквой «ф» Солженицын пользуется остроумно, Белодед в восторге от этого... Но разве дело в «ф» и его нецензурном эквиваленте?

Хор и оркестр[11] под управлением Шоу выступали и в Киеве, я слушал по телевизору. Действительно хорошо!

Ученый провинциал Борис Тен Вам не хочет никакого зла, он просто жаждет, чтобы его статья о переводах Гомера была помещена в книге. Так объяснил мне Андрей Белецкий. М[ожет] быть, она пойдет как послесловие? Кочур говорил, что послал Вам письмо с разными мудрыми предложениями. Ну, это его дело...

Йосипенко сообщаю[12] присланный Вами адрес и напоминаю о его обещании.

«Взгляд и нечто» о «Владимире», ей-богу же напишу!

Целую Вас.

М. Рыльский

Мануарцы кланяются
Олесь лежит на столе, и им хвастаюсь гостям.

653. ДО П. Г. КАЩУКА

1 грудня 1962 р. Київ

Маркуші, Бердичівського району,
Житомирської області
П. Г. Кащуку

Шановний тов. Кащук!

Ви пишете, що «у зовсім вільний, можна сказати, лишній час» написали роман, в якому приблизно 24 000 слів. Очевидно, і справді у Вас було багато вільного часу, якщо Ви мали можливість навіть слова підрахувати в своєму романі. В мене, на жаль вільного часу майже немає. Я можу сказати Вам зараз одне. Не знаю, як роман, а лист Ваш написано дуже поганою мовою, з багатьма помилками, хоч у ньому немає й 100 слів.

Отже, перед тим, як надсилати кудись свій роман, я радив би Вам показати його досвідченим учителям літератури, людям, які розуміються в художній творчості. Певне, що вони багато в чому допоможуть Вам.

З пошаною
Максим Рильський

654. ДО О. І. БАНДУРИ

8 грудня 1962 р. Київ

Дорогий Олександре Іларіоновичу!

Передаю Вам через свого «уповноваженого» — сина Богдана — «Вечірні розмови». Їх сьогодні тим часом 37 чи 38, але думаю, що видавництво може вже починати свою роботу над ними, а тим часом наспіють і ще дві (чи три?), які я додам, щоб було вже кругле число сорок [1].

Гадаю, що буде добре, як ми про це й говорили, коли вступне слово (ширше і інше, ніж те, що було в «обласному» виданні) замовлене буде Святославу Павловичу Іванову.

З сердечним привітом *М. Рильський*

8/XII 1962, від'їжджаючи до Білокам'яної.

655. ДО М. К. ГУДЗІЯ

23 грудня 1962 р. Київ

Дорогой, милый Николай Каллиникович!

Мне было больно читать Ваше гневное письмо[1]. Так ли уж я заслуживаю Вашего гнева?

Да, в журнале «Народна творчість і етнографія» напечатана рецензия[2] Озерова (Смоленск) и Рыженко (Москва) на книгу С. И. Василенка «Фольклор и литература Белоруссии эпохи феодализма». (Примечательно: рецензенты из Москвы и Смоленска помещают отзыв о работе по белорусской литературе и фольклору в украинском журнале. Вы на это обратили внимание?) Отзыв их нельзя назвать восторженным. В нем немало и критических замечаний. С моего ведома как редактора журнала напечатана эта рецензия? Да. С моего ведома. Я никогда не был преувеличенного мнения о Василенке как научном работнике. (Личные его качества мне мало известны и еще меньше меня интересуют.) Но литература и фольклор Белоруссии чрезвычайно скудно освещены, и появление большой новой работы по этому вопросу я считал нужным отметить в журнале, одним из заветов которого — укрепление дружеских связей между народами.

Идеальный редактор должен был бы читать не только присылаемые в журнал рецензии, но и книги, на которые эти рецензии написаны. Каюсь: я не идеальный редактор. Книги Василенка я не читал. Может быть, я слишком доверился рецензентам, спокойный тон статьи которых мне понравился, слишком доверился и моим товарищам по редактированию журнала. Заслужил ли я этим Ваших громов и молний?

Д. С. Лихачев в «Вопросах литературы» напечатал[3] резко отрицательный отзыв о книге Василенка. Возможно, что он прав в своем негодовании. Но одно место в его язвительной статье меня поразило. Он (как, между прочим, и тт. Озеров и Рыженко) упрекает Василенка в написании имени древнерусского певца Баян, а не Боян, «уничтожающе» заметив при этом, что баян — название музыкального инструмента. Вот этого я уже не ожидал от такого крупного ученого, как Лихачев! Ведь с одинаковым ядом мог бы он заметить о строках Пушкина —

Быть может, на холме немом [4]
Поставят тихий гроб Русланов
И струны громкие Баянов
Не будут говорить о нем! —

что в «музыкальном инструменте баяне» нет струн!

Да неужели же не знает тов. Лихачев, что написание Баян выдержало длительную борьбу с написанием Боян, что статья «Баян» энциклопед[ического] слов[аря] Брокгауза и Ефрона начинается словами «Форма Баян теперь сделалась популярна в России, между тем как у других славян и в «Слове о полку Игореве» встречается исключительно форма Боян», что, наконец, о музыкальном инструменте баян сказано в БСЭ: «название Б. было... дано... по имени древнерусского певца-сказочника Баяна — или Бояна» и т. д.!

Знает все это Лихачев, несомненно, а вот не погнушался же этой сомнительной остротой для вящего посрамления Василенка! Несерьезно это — и не очень красиво... Это бросает тень и на всю статью Лихачева.

«Изгнание» Василенка [5] из МГУ, возможно, вполне справедливо. Вероятно, Вы имеете основания для своей нелюбви к Сидельникову [6]. Означает ли это, однако, что журнал «Народна творчість» на этом основании должен безповоротно закрыть свои страницы для всего, что только не напишут Сидельников и Василенко?

Мы с Вами люди, мягко говоря, немолодые. Я Вас глубоко уважаю и искренне люблю. Надобно ли нам вносить в наши отношения ноты гнева и раздражения? Ей-богу, дорогой Николай Каллиникович, не надо!

О диссертации Венгерова [7]. Вы пишете про «две резко отрицательные рецензии на эту диссертацию». Я рад, что нашлось у нас два таких глубоких знатока польской литературы и в частности творчества Ванды Василевской, мнения которых столь решительно перевешивают оценки диссертации, данные мною и моими товарищами-оппонентами. Однако... Вы говорите о «стилистических перлах» Венгерова, которые отметили эти рецензенты. Я в своем отзыве (читали ли Вы его, кстати?) тоже говорю о стилистических неудачах, вычурностях и «красивостях» Венгерова. Но, а о сущности его работы, об огромном труде, проделанном Венгеровым, так сказать, «по целине»,— об этом говорят авторы отзывов? О значении этой работы для наших культурных связей с Польшей говорят они?

Возвращаясь снова к Василенку, Вы замечаете: «...что

касается рецензии на книгу Василенка в Вашем журнале, то на нее последует печатная реакция при моем ближайшем участии». В добрый час!

Не справедливее ли было бы, однако, дать общий обзор украинского журнала в русской (всесоюзной) печати — он, право же, этого заслуживает, — указав при этом и на отдельные промахи и недочеты?

Дорогий Миколо Калениковичу! Я хочу дивитись на Ваш лист, як на «последнюю тучу рассеянной бури» [8], бо мало є людей, яких би так глибоко поважав я й любив, як Вас!

Ваш завжди *М. Рильський*

23 грудня 1962 р.

656. ДО Г. П. КОЧУРА

Між 4 і 25 грудня 1962 р. Київ

Григорію Порфир[овичу]!

1) Чи читали Ви в «Літ[ературній] Україні» вірш Грінченка [1] — з моєю «розвідкою», (де завдяки редакційній чи моїй недбалості вийшло, що слово т в і р — жіноч[ого] роду (вона)?

2) Переклав я сонет Волошина [2] «Старинным золотом и желчью напитал вечерний свет холмы» і разом з двома перекладами Дроб'язка послав у ту ж «Літ[ературну] Україну». Книжку Волошина [3] передав Вам через Євгена Ант[оновича].

3) Чи бачили ви російського «гослитиздатівського» Олеся?

М. Р.

1963

657. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

8 січня 1963 р. Київ

Дорогий Григорію Прокоповичу!

Дейнар живе в Одесі, от тільки десь я загубив його адресу. Ще за життя дружини своєї Діни (Євдокії) Володимирівни Стефанович [1] (Ви, звичайно, її пам'ятаєте на сцені) розійшовся з нею, одружився із своєю ученицею. Донедавна він часом виступав у ролі Карася [2] (в оперов[ому] театрі). Власноручно побудував собі хату над

морем, щоліта рибалить разом з дружиною. Як тільки я знайду його адресу, то надішлю Вам...

Бажаю здоров'я і всього Вам доброго.

Ваш *М. Рильський*

3/I 1963

658. ДО Т. Й. СТАХ

4 січня 1963 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Посылаю «Дороже золота» и «Друзья зеленого друга»[1], письмо к Н. В. Лесючевскому[2] (нарочно не запечатанное, чтобы Вы могли с ним ознакомиться) и список «Розмов», по какому они пойдут в Держлітвидаві. Крестиком отмечены вещи, которые не стояли под рубрикой «розмов», но по тематике и характеру вполне подходят. Вы их, кажется, не переводили. Быть может, стоит и их перевести? Это немножко задержит высылку рукописи, но при Вашей оперативности может быть сделано быстро.

Список этот я посылаю еще и потому, что в нем уточнен хронологический порядок «бесед». (Я думаю, что беседы — лучше, чем разговоры).

Всего лучшего!

Ваш *М. Рыльский*

4/I 1963

659. ДО М. К. ГУДЗІЯ

6 січня 1963 р. Київ

Милый, милый Николай Каллиникович!

Да махните же Вы рукой на этого несносного «редактора М. Рыльского, вспомните того Рыльского, с которым у Вас была не одна задушевная беседа и который Вас — повторяю это — любит и уважает, как немногих из людей. Мы ведь остались одни,— нет с нами Александра Ивановича[1], нет Леонида Арсеньевича[2],— мы далеко не молоды, основное, что мы любим и ценим на земле, у нас, мне кажется, общее... И надо ли нам омрачать свои доселе светлые отношения мелочами, ну право же, ей-богу же, мелочами?

Откликнитесь добрым словом, Миколо Калениковичу, и я в тот же миг забуду все то, не очень для меня лест-

ное, что Вы обо мне в гневе своем сказали. А если и затаю обиду, то только на Ваш почерк, действительно мучительный...

А к нашим разногласиям возвращаться не стоит...

Ваш *М. Рыльский*

6/I 1963

Сочельник — вечер, когда первая звезда за окном возвещает людям радость и мир. *М. Р.*

660. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

8 січня 1963 р. Київ

Дорогие друзья!

Так как Евгения Кузьминична знает все, то ей известна, конечно, и доброжелательная рецензия на «Ломикамень» [1] в 12-м номере «Звезды». От ее внимательного взора не ускользнуло и то, что статья подписана П. Владимиров. Я имею подозрение, что этот П. Владимиров — никто иной, как заместитель главн[ого] редактора «Звезды» и автор помещенной в этом же номере любопытной статейки о выкупе Шевченка — Петр Владимирович Жур. Это, вообще говоря, симпатяга и миляга. Он водил меня в Ленинграде [2] по шевченковским местам, которые таки здорово знает... И рецензия, право же, недурна...

Мы с благодарностью проводили старый и с упованиями (и упиваниями) встретили новый год, отпраздновали 50-летие Рыбака (наш друг Борецкий произнес на его чествовании блестящую речь). Я получил новое ругательное письмо от неистового Каллиниковича [3] и ответил на это письмо кротким призывом к миру, объяснением в любви, просьбой забыть несносного редактора Рыльского и вспомнить старого друга Рыльского... Писал я это письмо в сочельник, а потому указал Ник[олаю] Кал[линиковичу] на вечернюю звезду, заглядывающую в окно и предвещающую людям новую радость и мир... Если Вы будете видеть Гудзия, то прямо скажите ему, что я его люблю даже тогда, когда он меня бранит.

Шлю поздравительные телеграммы Смелякову и Чиковани. Последний, говорят, тяжело болен...

Крепко обнимаю Вас под оглушительные (радостные) крики Тараса. Он не ходит пока в детсад, так как «мазок» выявил в нем «бациллоносителя» дифтерита (сам он,

слава богу, здоровехонек). Бациллоноситель — это звучит грозно. Но орденоносец как-то приятнее.

Обнимаю Вас обоих крепко.

Ваш *М. Рыльский*

8/I 1962

Мануарцы шумно приветствуют.

661. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

8 січня 1963 р. Київ

Дорогий Миколо Васильовичу!

Посилаю сімнадцяту пісню, найближчим часом пришлю наступну порцію і взагалі завершу це читання, яке дає мені велику приємність серед засідань, зібрань і всякої іншої суєти. Редактор «Всесвіту» Полторацький казав мені, що має друкувати одну з пісень «Одіссеї». Дуже добре!

Шлю Вам також свою статейку [1] про «жіночу лірику» Шевч[енка], хоч вона, мабуть, Вам і відома.

Про філологічні (етимологічні) мудрості [2] з словом Одіссей та епітетами до нього нічого сказати не можу. Думаю, що це тонкість, приступна тільки Вам, А. О. Білецькому та ще, може, Лукашеві й Кочуру.

Привіт

Ваш *М. Рильський*

8 січня 1963 р.

662. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

13 січня 1963 р. Київ

Дорогий Оресте!

Передаю Вашу збірку із своєю рекомендацією та порадою дати її на рецензію В. П'янову [1] та А. Кацнельсону у видавництво «Радянський письменник». Збірка, на мою думку, справді поетична, ясна, цільна, пронизана одною думкою, одним настроєм, словом — хороша. Звісно, дещо ще може бути в ній дошліфоване...

З Кацнельсоном цими днями я говорив про Вас, він тепло відзивався про В[аші] вірші.

Назва... Диявольськи трудна це річ — назва! Що ж, думаймо вдвох. Мені набігло поки що тільки одно — «Волоть і колос»... Можливо, ви намислите щось краще.

Приємно мені було дістати В[аш] давній зошит. Хоч і писаний він у трагічний час, а весняний. Дещо справді можна буде з нього використати, тільки, мабуть, не для цієї «нашої» збірки. Зошит я маю Вам повернути, так?

Жду «Поеми про море». Розумію так, що треба буде пошукати цьому морю дороги в якийсь журнал... Ну, та побачимо!

Обнімаю Вас.

М. Рильський

13 січня 1963 р.

663. ДО О. І. ПЕТРОВСЬКОГО

13 січня 1963 р. Київ

Дорогий Олександре Івановичу!

Я свого часу послав у Спілку рекомендацію Є. О. Ненадкевичу,— прошу передати в комісію по прийому (чи як вона зветься) і рекомендацію того ж Ненадкевича, що дає Борис Тен (М. В. Хомичевський), а також список праць Ненадкевича (хоч він, мабуть, уже є в «справі» Ненадк[евича]).

Крім мене і Б. Тена, Ненадкевича рекомендує ще, оскільки я знаю, Є. П. Кирилюк.

Якщо Ви передасте в комісію мою думку, що час уже розглянути (і позитивно розв'язати) цю справу, то я буду щиро вдячний.

М. Рильський

13/I 1963

664. ДО Д. І. СЕДИХ

14 січня 1963 р. Київ

Дорогой Дмитрий Иванович!

Вы, очевидно, уже прибыли из санатория с таким поэтическим названием [1] в Москву и обретаетесь в добром здоровье. Лелею мечту, что предстоящим летом мы с Вами совершим набег на подмосковных окуней... А пока — посылаю Вам «Сербские песни» [2], которые, к сожалению, были у Вас, как Вы писали, причиной семейных неурядиц. Шучу, конечно, и желаю мира Вашему дому... Буду рад, если «Песни» зазвучат на русском языке. Встреча украинцев с Хрущевым и Тито, которая не так давно состоялась в Киеве и на которой я имел честь присутство-

вать, утверждает меня в мысли, что стихи о Югославии сейчас могут «пойти»...

А «Клеветники»-то мои — Ваши наконец увидели свет! Не в газете, правда, а в книжке моей «Радуга над миром», которую выпустил «Сов[етский] писатель». Не знаю, правда, вышел ли уже тираж этой довольно изящно оформленной книжки,— у меня пока один экземпляр, любезно присланный мне Лесючевским.

В первой половине февраля я буду в Москве, на Комитете по Ленинским премиям. Остановлюсь, вероятно, в гост[инице] «Москва». Рад буду встретиться с Вами.

О судьбе «Клеветников» можно было бы написать забавную новеллу. Сатюков и Абалкин (порознь) давали мне объяснения, аналогичные тем, которые давали Вам. Объяснения, я бы сказал, курьезные.

С крепким рукопожатием

М. Рыльский

14 января 1963 г.

665. ДО Г. П. КОЧУРА

15 січня 1963 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Кінчив підготовку матеріалу для статті про Гофштейна [1]. Отже, за кілька днів напишу й статтю,— а Вам через Фанні Семенівну [2] передам рукопис книжки, бо, задихаючись під тягарем усякої засідательської та іншої суєти, не можу, фізично не можу довести його до ладу [3]. А довести треба, деякі переклади явно волають, щоб їх поправлено!

Посилаю Вам вірші Мільянича [4].

Мої співробітники в Ін[ституту] ті переклали мені лист Мільянича, в якому я й сам сяк-так розібрався,— ну, а в віршах таки не розберусь. Ви знаєте все, як відомо, тому погляньте,— може, й варто щось із того Мільянича перекласти?

До Зерова візьмемось [5], очевидно, в лютому. Раніше не вийде, я вже бачу.

Ваш *М. Рильський*

15/I 1963

666. ДО Т. Й. СТАХ

15 січня 1963 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Возвращаю Вам «Малышко» и «Сердитых читателей» [1]. Посылаю русск[ий] перев[од] «Козловскому» [2] (в 2-х экземплярах). Книжку «Розмов» пришлю, как только найду (под руками нет ни одного экземпляра). Последнюю мою (пока) «розмову» — «Співак і слово» [3] переводить, разумеется, не надо, так как она построена на украинском материале и имеет, так сказать, местное значение.

Привет!

М. Рыльский

15/I 1963

667. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 січня 1963 р. Київ

Дорогие!

Спешно шлю выписку из последнего письма Николая Каллиниковича [1] — последний абзац:

«Больше я не буду напоминать Вам о вонючем клопе, из-за которого у нас завязалась невеселая переписка, но переписка возникла у нас отнюдь не из-за мелочей, как Вам кажется: эти «мелочи» укрепляют позиции мерзавца, насосавшего немало доносами своими и в родной ему Белоруссии, и в Москве. Но будет об этом. Будем считать тему эту исчерпанной».

Выше говорится о «с в е р хдружеском» отношении Н[иколая] К[аллиниковича] ко мне.

Т[аким] обр[азом] мир восторжествовал. Осанна в вышних!

Ваш *М. Рыльский*

18/I 1963

668. ДО В. В. КОМАРОВА

18 січня 1963 р. Київ

г. Татарск, Новосибирской области,
2-е почтовое отделение,
до востребования
Комарову Вячеславу Борисовичу

Уважаемый тов. Комаров!

Я очень уважаю писателя Л. М. Леонова, преклоняюсь перед его большим талантом. К сожалению, написать Вам о всех моих встречах с писателем или дать развернутую характеристику его творчества я не имею возможности в связи с занятостью другими неотложными делами. Что же касается его романа «Русский лес», то о нем я не раз упоминал как о большом событии в нашей литературной жизни.

С уважением
М. Рыльский

669. ДО О. Й. ДЕЙЧА

19 січня 1963 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Спеша переслать Вам выписку из мирного послания Гудзия, не успел ответить В[ам] на некоторые пункты В[ашего] письма. Итак.

1). Поездка в Колодяжное. Если буду в Киеве, то с удовольствием поеду на родину Леси с автором «Ломикамня» и Евгенией Кузьминичной, тоже имеющей в своем характере что-то саксифражистое [1]. «Посмотрим, как сложатся обстоятельства» (А. Дейч).

2). «Одно стихотворение поэта» [2]. А черт его знает, какое рекомендовать радиостанции о д н о стихотворение? М[ожет] б[ыть], «Раздумья» [3] (1) в переводе Седых, где я говорю об ушедшей молодости и о любви к молодежи? Ась? (Перевод напечатан в «Правде», можно добыть его и у самого переводчика.)

3). Посылаю половину «Вечерн[его] Киева» [4] от 17/I («В[ечерний] К[иев]» Вы будете получать с 1 февраля) — о Станиславском. Статья Йосипенка — это результат вивисекции, произведенной над докладом Йосипенка на торж[ественном] заседании в театре Франка. Вивисектором был — при моем соучастии — Богдан. Статья Тара-

совой — это ее выступление на том же вечере. Сонет был прочитан мною тогда же, после чего я, уронив стул (в президиуме) и целуя ручку Алле Константиновне, преподнес его вышеназванной очаровательнице под бурные аплодисменты собравшихся.

4). Меня вызывали на жюри[5] по памятникам Шевченку в Москве на 21-е — я ответил телеграммой, что поехать не могу.

Буду в Москве 4-го — на сессии Академии, а с 6-го по 14-е на Ленинск[ом] комитете.

5). Разве я обещал Вам читать рукопись Дурылина[6]? Побойтесь бога! Я бормотал, что надо книгу поддержать — и все...

6). Целую. Привет от всех Рыльских.

Ваш *М. Рыльский*

19/I 1963

---

670. ДО А. Г. БОНДАР

21 січня 1963 р. Київ — 21 січня 63 р.

Міністру освіти Української РСР
тов. Бондар А. Г.

Шановна Алло Григорівно!

До мене звернулася група батьків, діти яких навчаються в Київській школі № 127 (Дарниця). Вони висловлюють цілком зрозуміле занепокоєння, що в цій українській школі діти чують українську мову лише на уроках. На перервах і в розмовах з учнями поза уроками вчителі говорять з ними російською мовою. До речі, тривожні сигнали з цього приводу надходять до мене і з інших шкіл республіки, зокрема з Донбасу.

Ми з Вами, звичайно, добре розуміємо, що Законом про перебудову народної освіти передбачено, що батьки самі визначають мову навчання своїх дітей. Отже, якщо батьки учнів Дарницької школи № 127 виявили бажання навчати своїх дітей українською мовою, то вони напевне хочуть, щоб їх діти вивчали шкільні предмети саме цією мовою, щоб учителі не лише на уроках, а й у позакласний та позашкільний час вчили своїх вихованців говорити хорошою літературною мовою.

Не правильним, мені здається, ставлення до української мови і в школах з російською мовою викладання. Вивченню цієї мови, що є державною мовою республіки,

приділяється менше уваги, ніж вивчення будь-якої іноземної мови.

Хотів би почути Ваші міркування з цього приводу, шановна Алло Григорівно.

З пошаною

671. ДО М. М. ГОРДІЙЧУКА

22 січня 1963 р. Київ

Дорогий Миколо Максимовичу!

Пересилаю Вам листа тов. Зуляка (Тернопільська обл[асть], Мельниця-Подільська, Зуляк Василь Олександрович). Я не зможу поїхати [1], бо від'їжджаю якраз 3-го до Москви, але дуже бажано, щоб поїхали Ви і Гуменюк, яких Зуляк запрошує, а може, й ще хтось, напр[иклад] Іван Федорович [2] та Валеріан Данилович [3] (дивіться самі), щоб Інститут привітав мельнице-подільський оркестр. Мені здається, добре буде, коли хтось із наших музикознавців напише до цієї дати статтю про оркестр у Мельнице-Подільській для «Радянської культури». Як треба буде моєї підтримки щодо надрукування цієї статті, то я зроблю все, що можу.

Ваш *М. Рильський*

22 січня 1963

672. ДО М. Г. ЄРМОЛЕНКО

22 січня 1963 р. Київ 22 січня 1963 року

ст. Бровари, Київської області,
вул. Фурманова, 10
Єрмоленко М. Г.

Шановна Маргарито Георгіївно!

Прочитав Вашого листа, вірші, переклади з Гейне. Насамперед бажаю Вам найшвидшого видужання, а після — доброго здоров'я і щасливого повернення до благородної праці — вчителя.

Тепер про вірші. Перше, що кидається у вічі,— це різка художня грань між Вашими власними віршами й перекладами з Гейне, зробленими з німецької мови. Хоч переклади потребують ще удосконалення, але крізь їх рядки

пробивається світло справжньої поезії — поезії великого Гейне.

Цього, на жаль, не скажеш про Ваші власні вірші вони значно слабші. В них бракує щирості, почуттів, переживань. Це тому, що Ви пишете не про те, що самі бачили, пережили й відчули, а берете за основу замітку в газети, до того ж за змістом далеку від життя, яке Вас оточує, від подій, з якими Ви кожен день стикаєтесь.

Спробуйте писати про те, що Вас найбільше хвилює, що вже не раз пережили й передумали, або що має певне соціальне звучання в нашому житті, виношуйте нові, свіжі образи (я ж певен, що Ви багато читаєте і маєте, звідки брати приклад), шліфуйте кожне слово, і, може, згодом я матиму задоволення і радість читати Ваші хороші, свіжі поезії.

Бажаю Вам успіхів, а головне — доброго здоров'я!

З пошаною

М. Рильський

673. ДО Д. І. СЄДИХ

23 січня 1963 р. Київ

Спасибі, дорогий Сєдих,
Що ви мій український «стих»
«Стихом» російським переклали,
І стиль віддавши мій, і зміст...
Спасибі й за хороший лист,
Що Ви по-українськи склали...

Что касается некоторых моих карандашных замечаний к переводу, то самое важное из них — это по поводу «стихов» Вука Караджича [1]. Я думаю, дорогой Дмитрий Иванович, что Вы эту «перешкоду» преодолеете, быть может, еще улучшите некоторые места, сотрете мой карандаш и направите «Песни» туда, куда найдете наиболее подходящим. Посему ставлю на Вашем переводе «гриф», т. е. свою подпись.

Рыболовные перспективы, которые Вы развернули передо мною, наполняют меня радостью, как попутный ветер наполняет рыбацкий парус. Простите за кудрявость. Это случайно. Супруге Вашей низкий поклон. Надеюсь, она не ревнует Вас к рыбной ловле так, как ревнует к этому невинному занятию (от слова вино) нашего общего

друга Нагнибеду его жена. Впрочем, она, кажется, имеет основание именно так толковать слова «невинные занятия», отбрасывая при этом частичку «не».

Ваш *М. Рыльский*

23/I 1963

674. ДО Т. Й. СТАХ

23 січня 1963 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Не из иероглифа, поставленного под Вашим письмом, а из содержания этого письма, я понял, что оно от Вас. Отвечаю: о Шевченке (склоняю!) я писал не раз, буду работать над одной или двумя статьями о нем к предстоящей юбилейной дате (1964 год), а проходная, так сказать, статейка о нем или очередное стихотвореньице не входят в мои планы. Потому на сей раз **ничего** «Лит[ературной] России» не обещаю.

Спасибо за сообщение хороших отзывов про «Дороже золота» [1] и за присылку двух номеров еженедельника.

Поздравляю с Татьяниным — Вашим — днем, желаю именинице всяческих радостей.

Ваш *М. Рыльский*

23/I 1963

675. ДО В. К. КЕТЛІНСЬКОЇ

24 січня 1963 р. Київ

Дорогая Вера Казимировна!

Я постараюсь помочь [1] Ц. Я. Галецкой. Но что выйдет из этого — не знаю. Не следует преувеличивать значение моего «авторитетного слова». За мной упрочилась репутация «либерала» и «ходатая по делам» людей, нуждающихся в помощи, и к моему слову не всегда прислушиваются. Все же попытаюсь сделать что могу [2]...

С сердечным приветом

М. Рыльский

24 января 1963 г.

676. ДО Г. П. КОЧУРА

25 січня 1963 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Сьогодні передаю Ф. С. Гофштейн матеріали збірки Гофштейна, які Ви ласкаво згодились «причесати», і — в трьох примірниках — свою статтю про Г., яку уклінно прошу прочитати

Ваш *М. Рильський*

25/I 1963

677. ДО Ф. М. НЕБОРЯЧКА

26 січня 1963 р. Київ

Дорогий Федоре Матвійовичу!

Де ще той травень! Що ще буде з нами в травні! А загалом кажучи, я був би дуже радий взяти участь у Лесиних святах [1] у Львові! Тільки навіщо ж «очолювати»! Це вже накладає офіційне ярмо,— а сама ж Леся не дуже полюбляла ярма, особливо офіційні. А взяти участь, коли доля те дозволить, візьму охоче. Мрія при тому малює й поїздку кудись по пструги чи й коропи — разом з Вами та й з Леонілою Іванівною [2], яка, здається мені, теж завзята рибалка. Тільки от що. На 17 травня, здається, планується якась поїздка на батьківщину Лесі [3], в Колодяжне, що теж дуже вабить мене. Так що, може, треба буде це якось узгодити.

Сердечний Вам привіт.

Передайте мої уклони Леонілі Іванівні та невтомному Євгену Костянтиновичу [4]. Ісполать йому!

Ваш *М. Рильський*

26 січня 1963

678. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

28 січня 1963 р. Київ

Нарешті дочитав я, дорогий Миколо Васильовичу, Вашу «Одіссею» — і тепер уже з повним правом вітаю, поздоровляю і гратулюю Вас: Ви довершили великий подвиг! Не знаю, в якому стані справа з друкуванням,— видавництво якось ні разу не говорило зі мною про це.

Ваша стаття дуже цікава, якщо будуть зо мною консультуватись, то я пораджу вмістити її в книзі [1]. Проте,

ніде гріха таїти, вона не зовсім для нашого «широкого читача»; який не дуже-то відрізняє Афродіту від Афіни[2] і Зевса від Аполлона... Між іншим, я не раз уже висловлював думку[3], що треба видати популярну книжку про міфи, і не тільки грецькі та римські, а й біблійні (Стар[ий] і Нов[ий] Завіт),— без цього нашій молоді майже книгою за сіма печатями залишається вся культура минулих віків. У всякому разі, Ваша стаття ніяк не може замінити популярної передмови. Дейчової передмови[4] я не читав. Можу тільки сказати, що Дейча саме я й рекомендував як передмовника,— і що він не ставив собі завданням написати вчену монографію, а тільки хотів розповісти сучасним читачам, що таке Гомер і з чим його їдять. Кочур, здається давав якісь поради Олександрові Йосифовичу, і дечим він, оскільки я знаю, скористувався...

Статтю про Ненадкев[ича][5] передав у «Радянське літературознавство». Мені того ж дня подзвонили, що статтю друкуватимуть.

А про Спілку письменників... Я безпосередньо переслав туди свою рекомендацію і список праць Є[вгена] О[лександровича], подав, оскільки знаю, рекомендацію і Кирилюк... І невже ж там, у Спілці, досі нема заяви самого Є[вгена] О[лександровича], а також В[ашої] рекомендації? Якщо нема, то хай він негайно шле разом з Вашою рекомендацією (Вам написати нову легше, ніж оце мені зараз шукати серед паперів ту, що Ви мені прислали... Страшенно зараз багато у мене невідкладної роботи) і в окремому листі до Спілки хай напише, що за його відомостями рекомендації Рильського і Кирилюка вже подано в Спілку...

А як Ваш сад, «зелений кабінет»? Чи стала в пригоді моя телеграма?[6]

З привітом *М. Рильський*

28/I 1963

679. ДО О. І. БАНДУРИ

8 лютого 1963 р. Київ

Дорогий Олександре Іларіоновичу!

Посилаю Вам останні 3 вечірні розмови. Розмовою «Серйозна річ — мистецтво» і має завершитись книжка[1] (вона — ця розмова — на ту тему, про яку ми говорили з Вами).

Посилаю також вступну статтю Святослава Павловича Іванова.

Привіт!
Ваш *М. Рильський*

3/II 1964

680. ДО В. Ф. ЛОБКА

3 лютого 1963 р. Київ

Шановний тов. Лобко!

Ви говорите про обурливі факти, я поділяю Ваше обурення. Все, що в моїй змозі, я роблю і робитиму в справі розвитку нашого слова, нашої культури.

Деякі імена людей, яких Ви вважаєте ворогами української культури, названі Вами, може, не зовсім обмірковано.

«Русифікацію» Київської музкомедії, оскільки мені відомо, припинено.

М. Рильський

3/II 1963

681. ДО І. І. ПІЛЬГУКА

3 лютого 1963 р. Київ

Дорогий Іване Івановичу!

Отаке буває: Ви написали хорошу статтю [1] про забуті чи замовчувані твори Грінченка — і «Літерат[урна] Україна» не знайшла потрібним її надрукувати. А львівський ректор Є. К. Лазаренко знайшов ту саму «Матільду Аграманте» (до речі, і я її міг знайти, бо у мене на полицях стоять комплекти ЛНВісника), прислав мені, я переслав тій самій «Л[ітературній] У[країні] — і вірш надруковано... Це, розуміється, несправедливо щодо В[ашої] статті і взагалі характерне для наших редакцій. За публікацію «Матільди» я вже одержав подячні листи від читачів, просять ще щось надрукувати із «забутого» Грінченка...

Заморочений і запаморочений роботою й метушнею всякою, я свого часу нічого Вам не відповів. Щоб сяк-так спокутувати свій гріх, посилаю Вам свого «Жайворонка» [2].

З привітом *М. Рильський*

3/II 1963

682. ДО Д. І. СЄДИХ

3 лютого 1963 р. Київ

Дорогой Дмитрий Иванович!

Буду в Москве раньше, чем Вы получите это письмо (приеду 4-го, остановлюсь в «Москве»), но на всякий случай пишу: «Сербские песни» Вы причесали как следует, «труба» (боевая) на месте, давайте в «Правду» [1]...

А в Москве я буду числа до *14-го*. Звоните!

Привет Вам и В[ашей] супруге.

Ваш *М. Рыльский*

3/II 1963

683. ДО Є. К. ДЕЙЧ

26 лютого 1963 р. Київ

Милая Евгения Кузьминична!

Недуг мой проходит медленно, пребываю в полупротоплазматическом состоянии. Пытаюсь, однако, понемножку работать.

Жду от Вас реляции о поездке в Переделкино [1], а со своей стороны сообщаю, что майские празднества в память Леси Украинки предполагается провести именно в Колодяжном, предварительно съехавшись во Львове (и в Луцке). Так что Львов и Колодяжное не взаимоисключают друг друга, а наоборот.

Читаю «Повести Белкина» [2] и «Дети капитана Гранта» [3]. Вот, оказывается, что надо читать болящим! Внуки и синички, клюющие за окном повешенное для них сало, тешат мое усталое сердце.

5-го марта, говорят, будет в Москве совещание по литературе и искусству [4] «на высшем уровне». Я, конечно, не смогу на это совещание поехать. Невзирая на это, совещание все-таки состоится. Больше того: я уверен, что оно даст такие же результаты, какие дало бы и при моем участии.

Обнимаю Вас, друзья, мануарцы приветствуют.

М. Рыльский

26 февраля 1963

684. ДО Л. Д. ДМИТЕРКА

26 лютого 1963 р. Київ 26 лютого 1963 року

Київ, вул. Орджонікідзе, 2,
редакція журналу «Вітчизна»
тов. Дмитерку Л. Д.

Шановний Любомире Дмитровичу!

Я одержав листа[1] від автора «Матеріалів до синонімічного словника української мови» А. Є. Вагмета[2], широковідомого читачам журналу «Вітчизна» і всім, хто по-справжньому цікавиться українською мовою. На мою думку, претензії автора листа цілком слушні. Справді, не зрозуміло, чому журнал перестав друкувати ці дуже цінні й потрібні матеріали?

Хотів би почути з цього приводу Ваші міркування

З пошапою *М. Рильський*

685. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

26 лютого 1963 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Поправляюсь — хотя и туговато. Пытаюсь работать, но скоро устаю. Прочел пока «Марину»[1] и отметил места, которые необходимо исправить. Необходимо, Борис Алекс[андрович]! Кстати, Вы отметили, что примечания к «Марине» заняли мало места... Да,— но ведь переведены только первые эпиграфы, а дальше эпиграфы идут без переводов (в примечаниях). Рятуйте!

Через день-два вышлю в Гослит[издат] (очев[идно] — Дароняну) состав IV тома. А еще через день — два и остальные поэмы — Вам...

Крепко обнимаю.

Привет Ирине Петровне и Алюне...

Вам *М. Рыльский*

26/II 1963

686. ДО С. О. ЩЕРБИНИ

26 лютого 1963 р. Київ

26 февраля 1963 года
Московская область, Мытищи, 9,
улица Никитина, 2
тов. Щербине С. А.

Уважаемый Семен Алексеевич!

Получил Ваше письмо и «Пісню про сокола». Должен огорчить Вас — песня мне не понравилась. Взять хотя бы такие два четырехстишия (а они, пожалуй, лучшие в песне):

«Коли ж сокіл, нудьгуючи,
Змив до хмари, як стріла,
Його хмара, жартуючи (?),
З щирим серцем обняла.

Мій соколе, все для тебе!
Забудь Землю хоч на мить.
Візьми сонце (?), глянь на небо,
В нім моя любов горить.

По задуму Вашого роману эту песню должен петь агроном на вечере художественной самодеятельности. А не лучше было бы порекомендовать ему выбрать хорошую песню народную или литературного происхождения с соответствующим сюжетом. Ведь их так много в сокровищнице народного искусства!

С уважением
М. Рыльский

687. ДО П. Ф. ЛОВЕЦЬКОГО

27 лютого 1963 р. Київ

Високошановний Павле Федосійовичу!

Спасибі Вам за Ваші книжки[1] «На власні очі» (я одержав раніше, але не встиг подякувати) і «Перші стежки-доріжки». Сердечно написані й цікаві книжки! Саме такого типу літератури нам бракує.

Пишіть і далі — у Вас, очевидно, неабиякий досвід і вміння бачити.

Надсилаю Вам свою книжечку «В затінку жайворонка», в ній знайдете Ви й речі, які перегукуються з Вашими.

З щирим привітом
М. Рильський

27 лютого 1963 р.

688. ДО Л. О. ОКЧИМСА

Кінець лютого 1963 р. Київ

Київ, вул. Воровського, 16,
кв. 22
Л. О. Окчимсу

Шановний тов. Окчимс!

Нарешті прочитав Ваші вірші. Скажу одверто: не відчув я в них поезії, не знайшов жодного свіжого образу. Що, наприклад, поетичного в таких рядках:

Знаю, незабаром з'явиться зима,
Занесе все снігом, сумніву нема.

Так може написати навіть учень першого класу, в якого й на думці немає бути поетом.

Надто примітивно оспівуєте Ви працю (вірш «Вночі»). Крізь вікна своєї квартири Ви дивитесь на завод, де

світяться вікна, мелькають там тіні.
Радісна праця, вільна, заводь
Бадьорий танок до ранкової зміни!

Порівнювати працю робітників заводу з бадьорим, веселим танком — зовсім недоречно.

Беручись писати вірші, Ви не замислюєтесь над їх змістом і формою, над призначенням кожного слова поезії, а поспішаєте якнайшвидше нанизати одна на одну сяк-так заримовані свої розхристані думки. Ось вдумайтесь самі в такі рядки:

Сьогодні у мене натхнення
І знову вірші свої я пишу.
Що ви! Що ви! Прошу вибачення.
Не хваліть за це мене, прошу.
Я тренируюсь часто в віршах, римі,
Та не знаю з ким пораду мать,
Хто б мені вказав з поетів нині,
Як мені відомим в світі стать.

Мабуть, оце бажання «відомим у світі стать» і збило Вас на хибну стежку.

Якщо Вам подобається поезія, вдумливо читайте, милуйтесь кращими її зразками, але самому не раджу писати, бо, на жаль, в жодному з кільканадцяти Ваших віршів я не побачив й іскорки поезії.

З пошаною

689. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

1 березня 1963 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Вот я и дочитал III том. Весьма буду обязан, если Вы обратите внимание на мои очень немногочисленные пометы. IV том тоже составил, на днях вышлю. Сижу еще в четырех стенах — дурацкое существование полубольного-полуздорового! А за окном солнце, влюбленные синицы и воробьи, воркующие голуби, капель... Так-то-с!

Привет Вашим, крепко обнимаю.

Ваш *М. Рыльский*

1/III 1963

690. ДО О. Т. ГОНЧАРА

2 березня 1963 р. Київ

Дорогий Олександре Терентійовичу!

Ще не зовсім виборсався я з своєї недуги, але — ніби виборсуюсь. І от мені потрапив у руки другий номер «Вітчизни», а в ньому — Ваш роман у новелах[1]. Треба сказати, що останнім часом став я дуже перебірливим і примхливим щодо своєї «лектури». Почнеш ото книжку — ніби й зацікавишся — і чомусь не дочитуєш...

Мова не про так званих «молодих» — і «старики», навіть уславлені, частенько мене розчаровують.

Ну, і от узявся я до Вашого роману. На мене війнуло справжньою поезією. Читаю і радію. І мені захотілось про це Вам сказати[2]...

Ваш *М. Рильський*

2 березня 1963

691. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

2 березня 1963 р. Київ

Дорогий Миколо Григоровичу!

Їздив я до Москви на Комітет по Ленінських преміях — та й захворів 10-го січня (запалення легенів «традиційне» у мене), пролежав якийсь час у Москві (зі мною був син, приїхала й невістка, отже, був догляд своїх людей + лікарів із «Кремлівки»), переїхав до Києва, та й досі ще не випускають лікарі із дому... Працюю, одначе, потрошку.

В Чернігові я бував не раз[1], звідси й «Чернігівські сонети». У великій приязні був я з покійним Мих[айлом] Мих[айловичем] Могилянським[2], якого, мабуть, і Ви знали, з його сином Дмитром[3]. Між іншим, у Ленінграді живе якийсь родич Могилянського, у нього є великий рукопис — мемуари Мих[айла] Михайловича. Я зацікавлюся цією справою: Могилянський стрічався з дуже багатьма людьми (між іншим — він перекладав Коцюбинського для горьківського «Знання»[4]) і вельми цікаво розповідав про ті зустрічі. Може, пощастить і видати ті мемуари чи хоч частину їх?

Руставелівський пленум[5] Спілки письменників із найкращих спогадів у моєму житті. А от на глібовському ювілеї[6] 1927 року я не був...

Твори Концевича[7] мені присилав Борис Тен (Мик[ола] Вас[ильович] Хомичевський). Справді — здібна і нещасна людина той Концевич... Щодо Бориса Тена (псевдонім — од давньої грецької назви Дніпра), то він щасливо закінчив переклад «Одіссеї»...

Спасибі за високу оцінку моїх «Розмов...»[8]. Збірник «Розмов» (понад 40) має випустити Держлітвидав, а також по-російськи, в трошки іншому складі — «Советский писатель».

Сердечний Вам привіт!

М. Рильський

2 березня 1963

692. ДО А. Л. СМЕТАНИ

2 березня 1963 р. Київ

Шановний тов. Сметана!

Ви просите «розсудити» Вас із тов. Дембським. Нелегка це справа. Дембський має рацію, коли дорікає, що київські диктори припускаються помилок у вимові. Маєте рацію й Ви, коли протестуєте проти деяких «смакових» рецептів у мові. Думаю, що нам конче потрібен хороший орфоепічний словник-порадник. Адже мова й вимова накульгують не тільки в радіо, але і в школі, і в театрі і т. ін. Ви посилаєтесь на славнозвісну «двомовність». «Двомовність» не може бути виправданням! І російська, і українська мови повинні звучать по радіо, в театрі і т. ін. чисто. Ясна річ, що основою повинен бути цент-

ральний діалект,— московський для російської мови, києво-полтавський для української.

З прив[ітом] *М. Рильський*

2/III 1963

693. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

4 березня 1963 р. Київ

Дорога Вікторія Арсенівна!

Якось недуга не квапиться мене покинути остаточно,— ще почуваю слабість, легко втомлююсь і т. п. Ну, та «с нами бог»!

Що гадаєте Ви робити в справі скорочення співробітників? Які плани у дирекції? Давоніть (7-32-20)!

Тим часом велика до Вас просьба: прислати мені (через Ніколая Петров[ича] [1] звіт про роботу Акад[емії] наук УРСР у 1962-му році (він, очевидно, є в Ін[ституту] ті).

З сердечним привітом — з уклоном усьому колективу —

М. Рильський

4 березня 1963

694. ДО І. І. ПІЛЬГУКА

6 березня 1963 р. Київ

Дорогий Іване Івановичу!

Радий я, що справа з виданням Грінченкової спадщини нарешті зрушила з мертвої точки [1]. В цьому і Ваша велика заслуга.

Початок статті Олександра Івановича [2], дуже інтересний, я знаю. Гадаю, що він став Вам у пригоді при написанні Вашої статті.

Щиро Ваш *М. Рильський*

6 березня 1963 р.

695. ДО Ю. К. СМОЛИЧА

7 березня 1963 р. Київ

Дорогий Юрію Корнійовичу!

Трошки оце я прихворів і через те не можу тимчасово включитися в лекції «за синє море» про рідну мову. Щоб написати таку лекцію, треба бути цілком здоро-

вим, а то вийде чортзна-що... Але на разі справа не в лекціях. Я радий був побачити листа від Вас і можу в відповідь сказати одно: моя до Вас приязнь не в'яне й не кришиться пилом. І до Олени Григорівни теж.

У чому й розписуюсь —

М. Рильський

7/III 1963

696. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

8 березня 1963 р. Київ

Дорогие!

Медленно, но, кажется, верно поправляюсь. Пока еще в мануаре,— в санаторий врачи пустят, вероятно, на той неделе.

Мечтаю, что за время моего отсутствия будет наконец приведена в порядок моя библиотека, которой пока пользоваться невозможно. Делать это будет — не Дольберг, ибо выяснилось, что этот старый книготорговец (бывш[ий] директор литфондовской книгарні) дальше обложек книжек не читал... Правда, Александру Иосифовичу должно быть лестно, что он («Гарри из Дюссельдорфа» [1]) стоит рядом с Диккенсом [2] и неподалеку от Дюма [3], но находить книги в биб[лиоте]ке, расположенной по такой системе, довольно затруднительно.

«Записки суфлера» [4] собираюсь почитать, а что касается воспоминаний Прохора Коваленка [5] (я его помню еще по школе Лысенка и по дооктябрьскому театру), то я — один из виновников появления этой небезынтересной книжки на свет.

Посылаю Вам пока «Новели» Косинки [6] и номер «Літ[ературної] України» [7] со статьей Микити Шумила об этой книжке. Он, Шумило, кстати подчеркивает идейно-художественную силу рассказа «Политика»... Статья вообще выдержана в панегирическом духе.

Целую. С женским днем вас!

Посылаю и «Сов[етскую] Украину» [8] со статьей о «Ломикамне» (С. Викторов — это Витя Скоморовский? [9]), с рецензией на Доленго [10] Поступальского и т. под. Где-то редакция выцарапала бульварный роман Куприна [11], кот[орый] и печатает с 1-го номера (Вам бы надо почитать и начало...). Совершенно ясно, что Куприн во время написания романа был уже рамоли...

Еще раз целую. Мануарцы шлют поклоны. Вообще все в порядке. А там, в столице СССР — в Москве — что было вчера? Что, м[ожет] б[ыть], продолжается сегодня?

8/III 1963 Ваш *М. Рыльский*

697. ДО Б. А. СКОРОПАДА

8 березня 1963 р. Київ 8 березня 1963 року

с. Красногорівка, Донецької області,
вул. Бєлінського, 3
тов. Скоропаду Б. А.

Шановний тов. Скоропад!

Одержав Вашого листа і кілька віршів. По-перше, мушу Вам щиро сказати, що серед віршів я не знайшов жодного, який би можна було рекомендувати до друку. Отже, про видання збірки поезій, якщо всі Ваші вірші написані на такому художньому рівні, не доводиться говорити.

Немає такої теми, якій би не можна було надати цікавого змісту, художньої, справді поетичної форми. Надіслані Вами вірші в основному присвячені надзвичайно важливій темі — боротьбі за мир. Але Ви не замислюєтесь над тим, щоб образи були свіжі, оригінальні, щоб мова Ваших віршів відрізнялась від мови газетних статей. Справді, що поетичного є в таких, скажімо, рядках:

«Мир на земле — значит нет войны,
Нет горя, слез, гибели родных, друзей,
Нет сожженных сел, городов, разоренной страны,
Нет сирот, калек, обездоленных людей».

Та ви, мабуть, і самі тепер відчуваєте, що в них відсутні не лише образи, а й розмір.

В нашій країні друкується багато поетичних творів. Прочитайте їх уважно, вдумайтеся в зміст і форму, Ви легко побачите, в чому недосконалість ваших віршів.

З пошаною *М. Рильський*

698. ДО Т. Й. СТАХ

8 березня 1963 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Пытался сегодня дозвониться к Вам по телефону — он все время занят, вероятно по случаю женского дня, с которым я Вас и поздравляю.

Ответ консультанта[1] «Охоты и охотн[ичьего] хозяйства» очень забавен. Позволю себе по этому поводу деликатно выругать редактора журнала. А «Почему я не езжу»[2] лучше всего послать в «Огонек», тем более, что Софронов[3] в своем недавнем выступлении по киевскому радио тепло вспоминал обо мне.

А что слыхать про «Веч[ерние] беседы» в «Советском писателе»? Когда я был в Москве, то Лесючевский по телефону успокоил меня, заявив, что все будет в порядке. Дальнейшее — в тумане...

Ваш *М. Рыльский*

8 марта 1963 г.

699. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

8 березня 1963 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Спасибо за письмо[1] и за заботы о третьем томе. Относительно перевода эпиграфов[2] смотрите сами.

А теперь вот какое дело. На днях я высылаю в изд[ательст]во четвертый том. Среди статей, которые я там даю, есть и «Героический эпос украинского народа» — статья о думах и истори[ческих] песнях. Там есть большие цитаты из дум. Что, если бы их снабдить Вашими стихотворными переводами? Как Вы думаете?

Впрочем, Вы вплотную подумаете об этом, когда будет получен четвертый том. По-моему, было бы неплохо!

Меня врачи в санаторий еще не пускают, вероятно, пустят на той неделе. Понемножку работаю, да-с!

С женским днем Вас! Привет Вашим!

М. Рыльский

8/III 1963

700. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

15 березня 1963 р. Конча-Заспа

Милые мои летучие голландцы,
тучки небесные, вечные странники [1]!

Только я послал Вам 1) Косынку в оригинале, 2) «Со[ветскую] Украину» с гимном в честь «Ломикамня» и 3) «Літературну Україну» с дифирамбом Шумила Косынке,— а Вы, оказывается, уже в Малеевке. Думаю, однако, что посланное мною дойдет до Вас... Не сомневаюсь также, что Вы с 1 марта получаете «Вечірній Київ»...

Я, впрочем, тоже переселился — в санаторий «Конча-Заспа» (см. адрес на конверте). Своего тезоименитства 19 марта «бучно справляти» не буду,— отмечу это событие по возвращении в Киев, в апреле. А о поездке в Колодяжне (веселый месяц май!) мечтаю упорно. О поездке с вами, конечно.

Послал в Москву телеграмму, что на писательском пленуме по состоянию здоровья быть не смогу. Вообще «состояние здоровья» иногда бывает полезно... Помаленьку (по-маленьку?) готовлюсь к работе или работам о Шевченке, почитываю книгу Приймы [2] «Ш[евченко] и русск[ая] литература XIX в.» ... А «состояние», между нами говоря, удовлетворительное.

Давно я не читал такой дряни, как «Апельсины из Марокко» Аксенова (в «Юности» [4]). А может быть, это у меня старческое непонимание нового слова? Сомневаюсь...

Целую вас, дорогие друзья. Пишите, пожалуйста! Сюда! В Кончу!

Ваш *М. Рыльский*

15 марта 1963

701. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

16 березня 1963 р. Конча-Заспа

Дорогий Оресте!

У минулому місяці, в Москві, захопив я собі запалення легенів та й довгенько хворів. Тепер оце поправляюсь у санаторії «Конча-Заспа», під Києвом. Потрошку, звісно, працюю. Досі ще не знаю, що там думає робити «Радянський письменник» з Вашою збіркою, отже, сьогодні ж таки пишу їм запит. Морський Ваш цикл почитаю з цікавістю... Справді-таки, хто не писав про море! Присилайте мені його (якщо це буде швидко) сюди (Київ-84, сана-

торій «Конча-Заспа», палата 49) або на Радянську, 7... Що воно там сталося з Вашими віршами в «Літ[ературній] Україні», далебі, не знаю. До речі, там новий редактор — тов. Цмокаленко[1] (тов. Загребельний на довший час виїхав лікуватись у Крим). Запитаю редакцію...

А взагалі — бачу, що Ви бадьорі й маєте охоту працювати далі. Хай Вам щастить!

М. Рильський

16/III 1963

702. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

21 березня 1963 р. Конча-Заспа

Дорога Варваро Олексіївна!

Спасибі велике за фото[1], хоч я на цьому фото маю підозрілий вигляд сільського джигуна (писаря з «По ревізії»[2]).

В міру сил обнімаю і цілую Вас.

Ваш *М. Рильський*

21/III 1963

Солов'їв будемо слухати разом...

703. ДО Д. М. БОБИРЯ

22 березня 1963 р. Конча-Заспа

пречудову
знамениту
пречудесну
За прехорошу патерицю
Стискаю міцно Вам правицю...
«Не для подагри — для краси
Максиме, посох цей носи»! —

Спасибі, дорогі Маріє Олександрівно і Діодоре!

А статтю про словник[1] і т. ін. я послав до «Рад[янської] України», а абзац про «затамувати подих»[2] вставив, а що з того буде — не знаю.

Настрій маю хороший — ще, чого доброго, і вірші почну писати. Власне вже почав — див[ись] початок цього листа.

Завжди Ваш *М. Рильський*

22 березня 1963 р.

704. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

22 березня 1963 р. Конча-Заспа

Дорогий Оресте!

Нарешті в «Літ[ературній] Україні» (22 березня) надруковано (скупо) «З Кримського пішохіддя». Думаю, не сумніваюсь, що Ви цю газету одержуєте, отже, й не шлю Вам її.

Написав листа до «Рад[янського] письменника» з запитом, що видавництво думає робити з Вашою збіркою. Жду відповіді.

Привіт!

М. Рильський

22/III 1963

705. ДО Г. П. КОЧУРА

24 березня 1963 р. Конча-Заспа

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

«Иванов седьмой» [1] — це знаменито!

У мене з ним також «тяжба» з приводу чергової «розмови», якої він не хоче друкувати... Ну, а що Ви пішли на компроміс, то, може, хай воно так і буде... хоча, признатись, полемічну частину В[ашої] статті [2] я читав з найбільшою приємністю.

За Пастернаків переклад [3] «У нашім раї» спасибі. Я тільки поверхово глянув, але він здався мені кращим за перекл[ад] Твардовського («Среди красот земного рая»). Отже, шліть і другий переклад, я їх пошлю в Ленінград мосму співредактору Прокоф'єву... і з а з н а ч т е, будь ласка, з в і д к и в з я т о ці переклади.

Зерова читатиму і думатиму над ним.

Привіт!

М. Рильський

24 березня 1963

706. ДО О. Й. ДЕЙЧА

25 березня 1963 р. Конча-Заспа

Александру Дейчу

о т в е т н а х о р е и ч е с к о е п о с л а н и е [1]

Суровый Дант не презирал сонета [2],—
И я его орудием избрал,

Когда мне Дейч послание прислал
В уборе хореического цвета.

Душевно благодарен Вам за это
Письмо, мой друг. В нем слово прочитал
Я дивное. Так — вот он где, причал
Исканий наших средь обманов света!

Теперь мы можем радостно вздохнуть:
Ясна нам цель, начертан верный путь
И не собьемся мы с дороги ныне.

Обнять в сей день прекрасный будет рад
Прокофьев Вознесенского, как брат,
И Эренбург Галину [3] в Сохуине!

М. Рыльский

Прозаическое письмо тоже получил. В ответ на него целую Вас обоих. Шагинян я поздравил с 75-летием (если меня не подвели сведения Миколы Терещенка, печатаемые в «Літ[ературній] Україні». Получил письмо от Юлиана Григорьевича [4],— он пытается гальванизировать труп неродившегося академического «Кобзаря»... Оригинал!

Ваш *М. Рыльский*

25 марта 1963

707. ДО Б. А. БУРКАТОВА

26 березня 1963 р. Конча-Заспа

Високошановний Борисе Абрамовичу!

Посилаю статтю [1] на тему, яка здається мені важливою. Був би втішений, якби вона з'явилась у «Літ[ературній] Україні» ближчими днями (перед нарадою [2] творчої інтелігенції, яка має бути на початку квітня).

З пошаною *М. Рильський*

26 березня 1963 р.

708. ДО О. І. ДЕЯ

26 березня 1963 р. Конча-Заспа

Дорогий Олексію Івановичу!

Дуже прошу Вас провести через учену раду рекомендацію книжки О. Кисіля про театр. Книжку упорядкував

Ю. Костюк, передмову мою можна розглядати як підставу для рекомендації. Ця рекомендація потрібна Видавництву образотворчого мистецтва і нотної літератури.

З привітом
М. Рильський

26 березня 1963

709. ДО Б. А. БУРКАТОВА

27 березня 1963 р. Конча-Заспа

Високошановний Борисе Абрамовичу!

Вчора я послав Вам дуже погано вичитану статтю «Вшир і вглиб». Передаю пильніше правлений примірник і дуже прошу той, попередній, переслати мені (найкраще — або через подавця цього листа, або через мого сина Богдана, що працює в «Вечірньому Києві». Його телефон 9-40-31).

З привітом *М. Рильський*

27 березня 1963 р.

710. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Милые друзья!

Вчерашним телефонным разговором я не совсем доволен: перед тел[ефонным] аппаратом я тупею. Не высказал поэтому того, что хотел.

Дело в том, что я не хочу уподобиться тургеневскому Обалдую [1]. Тот непременно торчал на всех пирушках в околотке,— а я вроде Обалдуя во всех шевченковских предприятиях. Поэтому, т. к. я

1) Составитель и предисловщик для «Биб[лиоте]ки поэта»,

2) автор большой статьи для шевченковского сборника [2], затеянного ОЛЯ АН СССР,

3) буду делать книгу о «Кобзаре» [3] для той серии, в которой вышли «Поэмы Гомера» [4] Маркиша и т. п.

4) что-то еще буду делать,—

считаю, что вступительную статью [5] к гослитиздатовскому многотомнику *мне* ни в коем случае *не следует* писать. Статья Белецкого и Дейча в пятитомнике очень хороша,— почему не

дать ее? Может быть, кое-где подновив (что ляжет уже на одного Дейча)? Я во всяком случае категорически (как говорил, кажется, Кропивницкий в «По ревизии» или кто-то другой из корифеев) отказываюсь от писания статьи к этому изданию. Да мне никто этого и не предлагал (официально)!

Состав гослитовской редколлегии. Вы назвали милейшего Ник[олая] Семеновича[6]. Это чисто декоративная фигура.

А ведь во всех гослитовских изданиях, начиная с довоенного «Кобзаря», деятельнейшее участие принимал Ушаков. За что же теперь ему такая обида?

А как возникла кандидатура Новиченко для академического двуязычного «Кобзаря»? Из соображений того, что издание надо делать необычайно быстро, а я очень занят. Возможна такая комбинация: Вы и Новиченко делаете отбор переводов (я могу быть при этом лишь добровольным консультантом), а в качестве вступительных статей идут две: Белецкого «Мировое значение» и небольшая моя, скомпилированная из моих прежних. Айзеншток комментирует. Это было бы толково.

Читали ли Вы в «Літер[атурній] Україні» (29 марта) мою статью «Вшир і вглиб»? Если нет — то я Вам пошлю ее. Мне бы хотелось, чтобы Вы ее прочитали.

Я был огорчен, не услыхав по телефону голоса Евгении Кузьминичны. Неужели она за что-то на меня гневается?

Крепко обнимаю

М. Рыльский

5/IV 1963

711. ДО Т. Г. ЖАЛИЛО

6 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Уважаемая Татьяна Георгиевна!

Спасибо Вам за Ваше теплое письмо. Отвечаю на него с большим опозданием, потому что очень занят, к тому же был нездоров.

По поводу моей «Короткой новеллы» Вы поставили столько вопросов, и таких сложных, что я не в силах на них ответить.

Признаюсь по правде: то, что я описал в своем рассказике, действительно было когда-то в Киеве. Я только

присочинил ответ Липы: «И я тоже» ... Вот из-за этого-то ответа возникают те вопросы, которые Вас волнуют. Кто знает, «что было бы, если бы...» и т. д. Ивана Ивановича Липа, по-видимому, искренне любила и уважала... Потом — полюбила брата. Детей у них не было. (Я пишу в новелле, что это неважно. Неправда! Это как раз важно!) Она могла разойтись, развестись с Ив[аном] Ив[ановичем],— хотя в дореволюционные годы это было очень нелегко (вспомните Анну Каренину) и сопряжено с массой гадостей (официальные свидетели «прелюбодеяния» и т. под.). Ну, вышла бы за его брата. Братья вряд ли остались бы друзьями. А были бы счастливы Липа и Семен Иванович, зная, что они разбили счастье ни в чем неповинного Ивана Ивановича? Вообще все это очень, очень сложно! Повторяю: дать исчерпывающие ответы на все Ваши вопросы я не в силах. А вообще когда я писал эту новеллу (для газеты «Вечірній Київ», откуда и взята она для «Работницы»), то мне хотелось сказать именно то, что человеческие отношения в любви и в браке чрезвычайно сложны, что никогда не надо спешить с моральным обвинением человека — ну, и что бывают «верные жены» в старинном понимании этого слова, как Липа. Ко времени смерти Ивана Ивановича и Липа и Семен Иванович уже были стары. Вы пишете, что они могли все же сойтись, жить вместе. Что вышло бы из этого? Опять-таки не знаю. Может, это было бы счастье, хотя и запоздалое, а может быть — и нет... Кто знает!

С уважением

М. Рыльский

6 апреля 1963 г.

712. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

6 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Дорогий Орестеі

Кінчаю своє сидіння в санаторії, завтра переїжджаю до Києва... Я тут таки непогано підлікувався. Багато гуляв, ковтав якісь ліки, ставили мені банки і т. под. Вчора, між іншим, лежачи під банками (мій лікар, теж український поет [1], каже, що банки проганяють сліди моєї недуги) чую раптом по радіо: «Народный артист СССР И. С. Козловский исполнит арию Ленского...» і під чарівний голос друга мого Івана Семеновича, під слова

Куда, куда вы удалились,
Весны моей златые дни —

я терпляче лежав під осоружними банками... А слова... символічні!

Але я не тільки лікувався й гуляв, але, грішним ділом, і чимало працював. Інакше не можу! Написав статтю про Воронька [2] до його російського однотомника (в кінці року Воронькові буде п'ятдесят літ), статтю «Вшир і вглиб» для «Літерат[урної] України» (Ви, певне, її читали) і велику розвідку для Академії наук СРСР «Шевченко-новатор» ... Словом, байдиків не бив.

Признаюсь: коли одержав Вашого листа, де Ви обурюєтесь правкою Вашого вірша в газеті, то згарячу був і собі написав листа до редактора про неприпущенність такої «правки» ... Але потім роздумав і порвав листа. Краще буде при зустрічі з цим новим редактором, тов. Цмокаленком, поговорити про це усно і по змозі лагідно, а то ж можна і нашкодити якомусь робітникові редакції, котрий «не відав, що творив»...

Вашу збірку в «Рад[янському] письменникові» досі «читають» ... На моє листовне запитання про неї (а також на пропозицію видати мою нову книжку) мені навіть не відповіли... Дивовижні «нрави»! Отже, теж, повернувшись до Києва, говоритиму у в[идавницт]ві про ці речі.

Ваш цикл «Синє море, де крабів їдять» я не встиг як слід прочитати. Зроблю це в Києві і тоді напишу Вам, як і що...

У червні, мабуть, поїду в Гагру (поблизу від мене спочиватимуть син, невістка і два внуки). А за Ваше запрошення — спасибі... Хотілось би мені порибалити з Вами! Побачимо, як воно буде.

Бувайте здорові й веселі!

М. Рильський

6/IV 1963

713. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

6 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Дорогой Борис Александрович!

Завтра отбываю из Кончи восвояси, т. е. на Советскую, 7. Так и не встретил я здесь весны. Люди видели пролетающих гусей. Гуси совершили две ошибки: 1) слишком рано улетели с юга — и 2) показались не

мне, а каким-то жалким урбанистам. А вообще — холодно!

В *ближайшие дни* высылаю IV том (все перепечатал и вычитал), из-за которого по непостижимым для меня причинам задерживается III...

Апрель и май, по крайней мере первую половину мая буду в Киеве. Значит, если Вы будете ехать не в модные Карловы Вары, а в нашу милую Одессу, то мы в Киеве увидимся. Привет и объятия!

М. Рыльский

6/IV 1963

714. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА»

9 квітня 1963 р. Київ

До редакції
«Літературної України»

Дуже прошу надрукувати цей мій лист до тов. Жовтіса,— йдеться про дуже важливе літературознавче питання.

М. Рильський

9/IV 1963

715. ДО М. М. ГРУБІАНА

11 квітня 1963 р. Київ

Глубокоуважаемый Матвей Михайлович!

Спасибо Вам за «Ключи» [1]. Жаль только, что я не смог прочесть сделанную по-еврейски надпись... Думаю, что при случае мне в этом поможет кто-нибудь из моих друзей — еврейских писателей.

Посылаю Вам свою «Радугу над миром».

М. Рыльский

11/IV 1963

716. ДО Х. К. ЄРМАКОВА

11 квітня 1963 р. Київ

Уважаемый Фома Кузьмич!

Заметку Вашу «Шевченко в удмуртской литературе» я направил в ту же редакцию «Літературної України», куда Вы ее раньше послали.

Настоятельно советую напечатать ее[1].

С уваж[ением] *М. Рыльский*

11/IV 1963

717. ДО Ф. О. БІБІКА

12 квітня 1963 р. Київ 12 квітня 1963 року

Шановний Федоре Олексійовичу!

Мені жаль, що моя стаття «Серйозна річ мистецтво» чомусь так роздратувала Вас. Основні думки цієї статті я обстоюю. Вони полягають у тому, що мистецтво — таки серйозна річ. Думки ці я розвинув далі в статті «Вшир і вглиб», надрукованій у тій же «Літературній Україні» 29 березня ц[ього] р[оку].

Речення своє про людей, що «не беруть безпосередньої участі в мистецтві», я вважаю не зовсім удалим. Річ не в тому, чи беруть люди «безпосередню участь» у мистецтві, чи ні, а в тому, що є люди глухі й сліпі до мистецтва (між іншим, і серед тих, які «беруть участь») і що не кожен глядач, читач, слухач має право говорити від імені народу. Народ — справді найвищий суддя, я про це говорив не раз, але народ у його цілому, а не окремі особи, серед яких, на жаль, є ще й нездари, і дурні... Нічого не вдієш!

Що в «доводи Ільїчова»[1] можна «вставити що-небудь своє», як Ви пишите, то це таки свята правда! Ільїчов говорив дуже розумні й корисні речі, але не можна думати, що на ньому спинилась мистецтвознавча й літературознавча мисль — і далі вже нікуди йти, не вільно нікому нічого сказати...

Що я ніби написав щось «на руку» абстракціоністам, то це вже суща неправда. Можливо, що Ви все-таки читали щось моє, окрім тієї статті, яка Вам так не сподобалась?

Не буду вдаватись в дальшу полеміку з Вами, бо Ви таки справді маєте нахил дуже спрощувати деякі речі,

серед них і історію культури. Крім того, мене не заохочує до дальшої розмови з Вами і тон, в якому написаний Ваш лист.

М. Рильський

718. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

12 квітня 1963 р. Київ 12 апреля 1963 г.

Дорогие!

О «составе» и характере академкобзаря мы уже говорили по телефону. Я и Новиченко ждем Вашего приезда, после которого у нас запляшут лес и горы. Статью мою можно будет скомпаминировать[1] из книжки «Поэзия Шевченко» и из моей новой статьи «Шевченко-новатор». Но ни там, ни там нет биографии Шевченко, и я за это не берусь. М[ожет] б[ыть], отдельно дать краткое жизнеописание? Для Вас, Александр Иосифович, это «пара пустяков»...

Что касается статьи Александра Ивановича, то ведь она есть — в сборнике X шевченковской конференции в Киеве... Это — последний в жизни доклад Белецкого («Світове значення творчості Шевченка»), не оглашенный на конференции по болезни автора. Этот доклад и можно, и нужно предпослать II тому «Кобзаря».

Что касается гослитовского издания, то мою статью «Поэтика Шевч[енко]» или нечто подобное, разумеется, можно будет дать, но у меня опять-таки нет биографии, а она ведь нужна. Я от этого жанра решительно отказываюсь. «Проза Ш[евчен]ко» Белецкого — это правильно (для III т.). Но в IV томе гослитовского же пятитомника 1949 года была помещена любопытная статья И. Кочерги «Драматический элемент в творчестве Ш[евченко]» — вот ее бы снова дать! Право, стоит...

Книгу укр[аинской] лит[ерату]ры[2] Якубец мне тоже прислал. Я горячо поблагодарил его...* А выбор-то действительно странноватый... Комментарии и вступит[ельные] статьи тоже не лишены, как Вы изволили заметить, некоторых странностей. Напр[имер], лютый враг Хмельницкого[4] Барабаш[5] назван одним из его соратников... А все же — молодец Якубец!

Статью «Вшир і вглиб» я В[ам] пришлю,— если она в ближайшие дни не появится в «Огоньке»...

Обнимаю (-ем), жду (-ем).

Ваш *М. Рыльский*

А для французского издания Ш[евчен]ко — готовьте предельно сжатую биографическую часть!

---

* И организовал статью[5] о ней Гр. Кочура в «Літ[ературній] Україні»...

719. ДО Е. СІДЛЕЦЬКОЇ

12 квітня 1963 р. Київ 12 квітня 1963 року

Дорога тов. Сідлецька!

Переглянув Ваші вірші. Не знаю Вашого віку, але вірші ці здаються мені дуже молодими, юними, навіть дитячими... Словом, зовсім незрілими. Хороші в них почуття, видно, що пишете Ви щиро... Але те, що Ви прислали, здається мені недбалим щодо форми, написаним поквапливо. Крім того — Ви весь час користуєтесь утертими, заяложеними образами, порівняннями, епітетами, ніде у Вас не видно свого, свіжого, оригінального. Пишете Ви двома мовами,— треба, мабуть, вибрати якусь одну.

Для докладного рецензування всіх Ваших спроб я не маю, на жаль, часу. Чи не зверталися Ви до Комісії по роботі з молодими авторами (Київ, вул. Орджонікідзе, 2, Спілка письменників України)? Ця комісія власне й існує для того, щоб помагати своїми порадами початківцям...

А я з свого боку раджу Вам побільше читати письменників (не тільки поетів) і класичних, і сучасних (російських, українських, польських і т. ін.), і звернути увагу на те, що кожен з них має своє творче обличчя, свою манеру, свій стиль. Крім того, треба пам'ятати, що великі поети (і прозаїки, і драматурги) завжди пильно опрацьовували свої твори.

З привітом

М. Рильський

720. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

12 квітня 1963 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Седьмой том Толстого получили[1]. Спасибо. «Свои люди — сочтемся». Богдан обещает срочно найти для Вас V том укр[аинско]-р[усского] словаря.

Относительно предложения, сделанного Вам от моего имени бойким Борцом[2], то должен сказать, что статью мою «Вшир і вглиб» перевел для «Огонька»[3] Д. М. Прикордонный, я этот перевод авторизовал, он скоро появится (надеюсь) в «Огоньке»,— надо ли делать новый перевод?

Другое дело — иные не переведенные еще статьи, тоже посланные мною в IV томе, как я его себе смыслю, А. Г. Марусичу[4]. Вот тут-то было бы чудесно, если бы Вы к ним приложили свою многоопытную руку!

Алфавитный указатель[5] в конце IV тома необходим как воздух. Прошу Вас передать это редакции.

Посылаю вырезки из двух номеров «Рад[янської] Укр[аїни]» — статтю о словаре[6]...

Обнимаю. Привіт Вашій дружині і Вашій родині. Домочадцы тоже кланяются.

Я уже, конечно, возвратился из санатория в родовой замок.

Ваш *М. Рыльский*

12 апреля 1963

721. ДО М. К. СМОЛЕНЧУКА

13 квітня 1963 р. Київ

Дорогий Миколо Кузьмичу!

Спасибі за «Степівчан»[1] (прочитати ще не встиг, тільки переглянув... Маю враження, що це цікава річ) і за вирізки з газет.

Додаю свою рекомендацію (здається потрібні ще дві).

Ви, очевидно, знаєте, що Вам треба подати в Спілку 1) свою заяву, 2) список творів (книжки і важливіше, надруковане в пресі), 3) самі твори і 4) рекомендації.

Бажаю успіху!

М. Рильський

13 квітня 1963 р.

722. ДО М. А. СВЕТЛОВА

17 квітня 1963 р. Москва

Москва, Герцена, 53, ЦДЛ
Михаилу Светлову

Прими дорогой друг сердечное поздравление. Люблю Тебя и Твою поэзию. День, когда я перевел «Гренаду» [1], один из радостных в моей жизни. Целую

Максим Рыльский

От М. Рыльского, Москва, гостиница «Москва», 737

723. ДО В. В. ПАСТУШЕНКА

18 квітня 1963 р. Київ

Дорогий Валентине Володимировичу!

Пробачте, що так забарився з відповіддю на Ваш лист. Дуже багато у мене роботи!

За лист, за теплі слова, звернені до мене,— спасибі [1].

Ваші вірші переглянув, подекуди поробив на полях свої зауваження,— тому й повертаю вірші Вам.

Ви любите життя, любите працю, любите трудящих людей... Це все дуже добре. На жаль, у Ваших віршах дуже мало с в о г о, а багато і епітетів, і метафор, і порівнянь, і рим, не раз і не два вживаних уже до Вас... Я не вимагаю, щоб Ви ганялися за н а р о ч и т о ю оригінальністю, але коли поет не каже людям нічого нового, то його й нецікаво читати.

Посилаю Вам книжку «На допомогу молодим авторам» — там Ви знайдете чимало цікавого й корисного для себе, особливо в статтях Ушакова, Шаховського [2], Кацнельсона.

Шлю Вам також на спомин свою книжку «Труди і дні» (цей заголовок позичено у давнього грецького письменника Гесіода).

Вертаючись до Ваших поетичних спроб, скажу одверто: про видання збірки думати Вам іще рано...

З привітом *М. Рильський*

18 квітня 1963 р.

724. ДО Б. Є. ПАТОНА

18 квітня 1963 р. Київ 18 квітня 1963

Президенту Академії наук
Української РСР
тов. Патону Б. Є.

Шановний Борисе Євгенійовичу!

До мене звернувся з листом[1] директор літературно-меморіального музею Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР в селі Шевченковому Звенигородського району Черкаської області В. Шевченко з проханням підтримати його клопотання перед Президією Академії наук УРСР про виділення в розпорядження музею вантажної автомашини УАЗ-450-А або автобуса для використання в агітаційних і частково в господарських справах.

На мою думку, прохання музею слід було б задовольнити. Адже в зв'язку з наближенням 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка агітаційна робота серед населення значно пожвавилась не лише в селах Звенигородського району, але і в інших районах Черкаської області. Звичайно, не маючи власного транспорту, музей, природно, відчуває серйозні труднощі в цій справі.

Треба також зважити й на необхідність упорядкування пам'ятних шевченківських місць в селі, зокрема, озеленення садиб музею й хати дяка, де жив і навчався грамоти Т. Г. Шевченко. Для озеленення цих садиб потрібно багато води, джерела якої віддалені від них на значну відстань.

Отже, все це змусило мене звернутись до Вас, шановний Борисе Євгенійовичу, з сердечним проханням виділити для музею необхідний автотранспорт.

Про Ваше рішення прошу мене повідомити.

З пошаною

725. ДО М. СОКОВА

18 квітня 1963 р. Київ

Дорогой тов. Соков!

Спасибо и Вам — за теплое Ваше письмо.

В Бахчисарае я был несколько раз. Много там поэтических воспоминаний! Кстати, я перевел на укр[аинский] язык «Бахчисарайский фонтан» Пушкина и сонеты Мицкевича о Бахчисарае.

Киев наш становится год от года красивее и зеленее.. Вы хорошо назвали его: человеческий сад...

С К. А. Лаптевым[1] я встречался не раз, когда он пел еще в Киеве, любовался его прекрасным голосом, восхищался той смелостью, с какою он, баритон, пел теноровую партию в опере Мейтуса «Молодая гвардия»... Но больше ничего, пожалуй, не могу о нем сказать. Бориса Романовича Гмырю[2] знаю хорошо. Превосходный певец, причем очень культурный... Я горд, что он пел партию Сусанина[3] в Ленинграде по-украински — в моем переводе... Недавно в Москве он вдвоем с Козловским исполнял «Моцарта и Сальери» Римского-Корсакова (в зале Чайковского). Здесь, в Киеве, он тоже пел Сальери с каким-то из наших теноров (не вспомню сейчас, с кем именно).

Желаю Вам всего хорошего

М. Рыльский

18/IV 1963

---

726. ДО І. О. ВИРГАНА

25 квітня 1963 р. Київ

Шановний Іване Оникійовичу!

Республіканський комітет по підготовці та відзначенню 100-річчя з дня народження видатного українського письменника-революціонера П. А. Грабовського звертається до Вас, члена комітету, подати свої пропозиції про увічнення пам'яті П. А. Грабовського в м. Харкові.

Про засідання комітету Вас буде повідомлено.

Голова республіканського комітету *М. Рильський*

727. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

25 квітня 1963 р. Київ

Здраво, друже! — как говорят сербы. (К слову о сербах: наша Киевская опера будет гастролировать в Белграде. Ее директора, небезызвестного В. П. Гонтаря[1], принял Броз Тито[2]. Еще одно подтверждение того, что мой югославский цикл[3] можно было смелее давать в четырехтомнике[4].)

В Москве я был действительно совершенно экспромтом: приезжал проголосовать утром — чем, увы, не помог нашему другу Андрею Самойловичу[5] — и участвовать в вечернем заседании, после чего укатил в Киев. В проме-

жутке отсыпался после довольно интенсивной ночи в вагоне, проведенной с Александром Евдокимовичем[6]. Виноват, конечно, что не позвонил Вам. Mea maxima culpa! А Борецкиса[7] не бейте: он еще маленький...

Поговорить нам с Вами о делах[8] при вышеописанных обстоятельствах было бы затруднительно... Что касается Пархоменок и Россельсов[9], пляшущих на могиле Шевченка и совершающих неприличные телодвижения по адресу людей, от всего сердца потрудившимися над русским «Кобзарем», то утешаю себя русской пословицей: бог не выдаст, Россельс не съ̂ест. Ежели Липкин[10] и Петровых[11] по мудрым предначертаниям Марусевича-Чесменского[12] будут руководить гослитовским изданием Шевченко, то мне остается только почтительно уйти в сторону. Хватит с меня и того, что я составил «Избранное» Ш[евченко] для «Библиотеки поэта» и пишу к нему вступление, написал для академ[ического] сборника огромную (62 печатн[ые] страницы) статью «Шевченко-новатор», в ближайшее время примусь за книгу о «Кобзаре» для того же Гослита (по линии очаровательной Фелицаты[13]), возглавляю академическое издание Ш[евченко] для «Памятников мировой литературы»... И то страшно!

Поздравляю с думами![14] От всего сердца!

Привет сердечный Вам и Вашим. С Первомаем поздравлю отдельно. Сейчас — тоже. Ваш *М. Рыльский*

25 апреля 1963 г.

728. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

26 квітня 1963 р. Київ

Давно я не писав Вам, дорогий Миколо Григоровичу! То хворів, а то працював — і таки добренько працював!

Про Шаляпіна і «Дубинушку»[1] справді, мабуть, більше знає Григор'єв, але щось подібне (ніби він співав у Києві разом із публікою) чув від своїх старших братів.

Ви одержуєте «Вітчизну» — почитайте у 4-му номері досить химерний нарис[2] Мих[айла] Ів[ановича] Рудницького про Шаляпіна і Соломію Крушельницьку[3]. Рудницький — львівський літературознавець, у минулому поет, викладає в університеті... А що власне він хотів сказати цим нарисом — нелегко добрати...

Велике Вам спасибі за Делакруа![4] Ви знаєте, ці спомини — я ще читав малим хлопцем, у журналі «Вестник

иностранной литературы»[5]! Звичайно, все забув, пам'ятаю тільки, що там — дуже цікаві міркування про мистецтво. Залюбки читаю знову. Ближчим часом матиму змогу вислати Вам якийсь книжковий віддарунок...

Ваш *М. Рильський*

26 квітня 1963 р.

729. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

27 квітня 1963 р. Київ

Дорогий Євгене Антоновичу!

Передаю Вам для Григорія Порфировича, як умовився з ним, статтю свою про Зерова[1].

Звичайно, буду вдячний, коли й Ви бистрим поглядом оглянете цю статейку...

Ваш *М. Рильський*

27 квітня 1963 р.

730. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

29 квітня 1963 р. Київ

Дорогий Юрію!

Я страшенно запустив своє листування з Вами, та й зараз пишу наспіх, просто задихаючись під тягарем різної праці. Отже, «по пунктах»:

1) Ті переклади (із Пушкіна тощо), які у вас є, пришліть мені. Хоча Ви перекладали речі, які вже в інших перекладах надруковані (напр[иклад] «Домик в Коломне»), проте я, керуючись думкою, що хороші речі варто мати в кількох хороших перекладах, постараюся десь їх примістити.

2) «Дружба народов» мені поки що В[ашого] вірша не прислала,— запитаю її, в чому справа. Радо «благословлю» Ваш вірш.

3) Збірка «День поезії», здається, здана до друку,— а чи пішли там Ваші поезії, я не знаю... Сподіваюсь, що пішли. А коли не пішли, то, на жаль, уже пізно щось робити.

4) «Літерат[урну] Україну» запитаю про долю В[ашних] віршів.

5) Переклади з Бараташвілі раджу послати Мик[олі] Плат[оновичу] Бажану (Київ, вул. Рєпіна, д. 5, кв. 5).

Шлю Вам свою «Радугу над миром».

З першотравневим привітом, з весняними побажаннями

М. Рильський

29 квітня 1963 р.

731. ДО Ю. Я. БАРАБАША

5 травня 1963 р. Київ

Дорогий Юрію Яковичу!

Посилаю Вам свою замітку[1] про Олександра Йосифовича Дейча (13 травня йому минає 70 років). Думаю, що цей друг української літератури, знавець і популяризатор літератури всесвітньої, людина кипучої енергії і дорога нам багатьма своїми працями, заслуговує на те, щоб «Литературная газета» вмістила цю скромну замітку.

З привітом

М. Рильський

5 травня 1963 р.

732. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

20 травня 1963 р. Київ

Дорога Варваро Олексіївна!

Відповідаю в екстренному порядку. «Дід» на фото[1], який завдав Вам клопоту,— найстаріший львівський письменник Денис Якович Лукіянович, народився 1873 р., оскільки мені відомо, здравствує й нині[2]. Автор повісті «За кадильну» та інш[их] творів: публіцистичних статей, праць про Франка, Шевченка, Кобилянську та ін.

Докладніше — в Українській Радянській Енциклопедії.

За фото — спасибі, за те, що Вам сподобалась моя статейка про Яворинницького[3] — спасибі, за те, що не забуваєте мене,— тричі спасибі.

Завжди Ваш *М. Рильський*

20/V 1963

733. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

25 травня 1963 р. Київ

Дорогой Михаил Васильевич!

К 150-летию со дня рождения Шевченко готовятся издания в изд[ательст]ве Академии наук СССР и Гослитиздате. Как редакторы этих изданий я и А. И. Дейч вновь просмотрели Ваш перевод «Катерины» и позволили себе сделать несколько замечаний. Одно из этих замечаний относится к следующему знаменитому месту [1]:

Попід горою, яром, долом,
Мов ті дуби високочолі,
Дуби з гетьманщини стоять.
У яру гребля, верби вряд,
Ставок під кригою в неволі
І ополонка — воду брать...
Мов покотьоло червоніє
Крізь хмару — сонце зайнялось.

Чудесно передав это место, Вы по вполне понятным причинам обошли слово «покотьоло». По словарю Гринченко покотьоло — «деревянный кружок (детская игрушка)». Сравнение — очень характерное для шедшего от романтизма к реализму Шевченко. Никто из переводчиков, конечно, доселе этого «покотьола» не передал. Третий редактор академического издания, Л. Н. Новиченко, предлагает использовать здесь русское слово колобок. Как Вы на это смотрите, Михаил Васильевич?

Посылаем Вам текст Вашего перевода, очень просим пересмотреть его, учтя наши немногочисленные замечания. И не гневитесь на нас, старых педантов!

М. Рыльский

25.V 1963

734. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

27 травня 1963 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Сочувствую Вам: Вы попали, с болезнью Валентины Константиновны, действительно в трудное положение. Сочувствую, разумеется, и милой Валентине Константиновне...

А Алюню Вам таки на июнь, который, по прогнозам, будет очень жарким, надо вывезти хотя бы куда-нибудь в Подмосковье!

Даронян звонил. По разного рода соображениям — глав[ным] образом спешности — пришлось отказаться от большой шевченковской редколлегии. Что касается введения в нее Петровых и Липкина, то это вообще чепуха... Остановились на таком составе редколлегии: Тихонов, Дейч и я.

О параллельных переводах... Вряд ли это практически осуществимо, дорогой Борис Александрович! Если издательство и найдет это возможным, то я лично физически не смогу уже участвовать в редакционной работе (ведь параллельные-то переводы надо прочитать для нового издания так же внимательно, как и все иное!). Честно говоря, я вообще жалею, что не отказался от этой редакторской работы. Вообще из-за работ подобного типа я совершенно погибаю как поэт — и имею немало неприятностей как человек.

Адрес Петра Степановича Погребняка: Киев, ул. Артема, д. 18, кв. 15.

Насчет «Пети с Любой»... Вряд ли!

О думах на днях сделаем заметку в «Вечерн[ем] Киеве». Какой-то йолоп сбил Богдана с толку, сказав, будто это не первое в истории издание такого типа. Я рассеял это недоразумение.

Обнимаю Вас. Все народонаселение Ленина, 68, и голосеевской усадьбы приветствует.

Ваш *М. Рыльский*

27 июня 1963 г.

735. ДО М. О. АБАЛКІНА

30 травня 1963 р. Київ

Глубокоуважаемый Николай Александрович!

Отвечаю на В[аш] вопрос[1]:

Я сдал в печать сборник лирических стихотворений «Зимові записи» («Зимние записи»).

Работаю (совместно с Г. П. Кочуром) над редактированием антологий словацкой и чешской поэзии (на украинском языке).

Написал ряд статей для различных изданий о Тарасе Шевченко (к 150-летию со дня рождения).

Совместно с А. И. Дейчем и Л. Н. Новиченко готовлю

к печати стихотворные произведения Шевченко для серии «Литературные памятники» Акад[емии] наук СССР. Издание будет на двух языках: украинском и русском (параллельно). Такого типа издания у нас доселе не было.

Работаю над переводами польских поэтов.

Я и А. И. Дейч написали популярный очерк о Шевченко для издания его на французском языке, работаем над расширенным очерком такого же характера, который будет издан отдельной книжкой на ряде языков мира[2].

Вообще моя работа (помимо личной поэтической) сосредоточена сейчас вокруг Шевченко, юбилей которого, как известно, отмечаться будет в мировом масштабе.

Для «Литературной страницы» в данный момент ничего прислать не могу: нет ничего!

С уважением

М. Рыльский

30 мая 1963 года

736. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

30 травня 1963 р. Київ

Дорогие!

Мильон (миллион) раз спасибо за сигареты, приветы и конфеты.

Только что говорил по телефону с Новиченко и Бажаном.

1) Новиченко: Задержал 1 том, обещает возвратить не позже 3-го июня, тогда возьмет 2-й том. Читает очень внимательно. Утверждает, что в украинских изданиях, которыми он пользуется, дано современное правописание, а потому никакой особенной корректуры не требуется. Подготовку украинских текстов (расклейку) берет на себя.

2) Бажан. Хвалит наше предисловие к французскому изданию[1]. Просит написать обещанную нами книжку, которую, как он полагает, издавать будет изд[ательст]во лит[ерату]ры на иностранных языках — в Москве. Относительно издания этой же книжки на украинском и русском языках Микола Платонович утверждает, что при небольших редакционных изменениях для жителей Тамбова и Полтавы может пойти тот же популярный очерк, который пойдет в Калькутту и Лиссабон. Все может быть!

Относительно французского издания. Он согласен, что «И мертвым, и живым» и т. п. вряд ли подходит для французов, но... уже поздно. Арагон, который, оказывается, сердится «на нас» (сов[етских] писателей и общественность) за разные грехи, умыл руки, книгу будет переводить один поэт[2] (он назвал фамилию, но я по телефону «не второпав»), а перед нашей статьей пойдет маленькое слово Сартра[3] (??).

Сообщил он также, что для проведения шевченковс[ких] торжеств в мае 1964 Юнеско ассигнует 10 000 долларов (!!!), а потому можно будет пригласить из-за границы душ 60 (!!!!!). Великолепно! Он очень просит меня и Александра Иосифовича подумать о списке желательных гостей. Давайте *подумаем!*

Жду чудотворного результата[4] ножниц и клея в руках гениальной Евгении Кузьминичны, т. е. брошюры о Шевченко — для Кобеляк, Сызрани, Парижа и Токио.

Теперь — такое дело. Для «Малой серии» статью я написал, для академиздания тоже, для Фелицаты буду писать[5], расширяя свою «Поэзию Шевченко», книгу о «Кобзаре», дал статью в академический сборник («Шевченко-новатор»)... Ну как же я могу писать еще предисловие к гослитиздатовским пятитомнику и «Кобзарю»?

Предлагаю:

1) К пятитомнику дать вновь пересмотренную и дополненную (Дейчем) статью Белецкого и Дейча;

2) К «Кобзарю» — слегка подправленную (мной) статью «Книга народа», с которой издаются у нас украинские «Кобзарі».

Как только получу 1-й том от Леонида Ник[олаевича] — молниеносно вышлю. А ему дам 2-й.

Целую, обнимаю etc.

Всегда Ваш
М. Рыльский

30 мая 1963

Пишите!
Мануарцы от мала до велика
вітають.

737. ДО О. З. ДУНА

30 травня 1963 р. Київ

Високошановний Олександре Зіновійовичу!

Відповідаю Вам, перепрошуючи за запізнення, коротенько:

1) З Лахуті[1] я був знайомий, але якихось особливо цікавих розмов із ним про літературу, зокрема про українську, не пригадую. В ближчих стосунках з Лахуті, оскільки мені відомо, був П. Г. Тичина[2].

2) Перекладів своїх із Лахуті[3], навіть «Бажання», про яке Ви згадуєте, я зовсім не пам'ятаю. Я взагалі поганий бібліограф у відношенні до самого себе...

3) Чи буде в Києві конференція, присвячена Лесі Українці? Мабуть, таки буде, але я нічого про це не знаю. Раджу Вам звернутися до Інституту літератури АН УРСР (Київ, вул. Кірова, 4) та до президії правління Спілки письменників України (К., вул. Орджонікідзе, 2).

4) Булатович[4] — був такий поет. Він був репресований, тепер, здається, посмертно реабілітований. Це — не точні відомості. Здається.

Матвєєва-Сибіряка[5] я знав. Справді це була цікава людина. Про долю його спадщини не знаю нічого. Зверніться до «Радянського літературознавства», може, Вашу статтю й надрукують... Але я в цьому не певен, знаючи редакційні «нрави».

Пробачте за телеграфну сухість цього листа — робота заїла!

З пошаною *М. Рильський*

30/VI 1963

738. ДО Ю. В. ЗАРУБИ

2 червня 1963 р. Київ

Високошановний Юрій Володимировичу!

Я не можу не написати Вам цього листа. Ідеться про статтю О. Ільченка «Всяк сущий в ній язик». Я свого часу (по телефону) сказав Вам, що можу з приводу цієї статті написати тільки протест. Ці згарячу сказані слова викликані були місцем у статті про так званий «зелений» російсько-укр[аїнський] словник 1948 року, виразом автора (у номері від 18-го травня) «присяжні словоблюстителі зразка 1948 року». 1948 рік — це саме рік видання «зеленого» словника, про долю якого, недоліки якого, умови створення якого і громадську

вагу якого я говорив у своїй статті про словники, недавно вміщеній в Вашій же таки газеті. Я мав усі підстави гадати, що Олександр Єлисейович під убивчо-іронічним «присяжні словоблюстителі» розумів трьох редакторів словника: двох покійних — Л. А. Булаховського та М. Я. Калиновича[1] (що фактично був «душею» цієї виконаної в дуже важких обставинах роботи) і одного ще живого — мене. Свого часу, читаючи в рукописі статтю тов. Ільченка ще тоді, коли мав він гадку надрукувати її в «Известиях», і в цілому схвально поставившись до неї, я просив його зняти різкі слова про «зелений» словник як несправедливі. Він обіцяв це зробити... І от у «Рад[янській] Укр[аїні]» з'являється його стаття з отим реченням, про яке я говорю вище. Я не міг не образитись. Цим і викликана була моя фраза по телефону про «протест».

Але — і для цього власне я пишу цей лист — в цілому я вважаю статтю О. Є. Ільченка хоч і спірною подекуди, але цікавою і багато в чому вірною. Думки деяких наших мовознавців, що це «шкідлива» стаття, я не поділяю. В розмові з А. Д. Скабою я сказав, що мовознавці могли б виступити зі спокійними міркуваннями з приводу тих місць і положень статті які їм здаються невірними, але робити «харакірі» тов. Ільченку нема ніякої потреби й рації. Приблизно такі самі думки висловив я і в розмові з Г. Г. Шевелем[2].

Я перечув через люди, що група письменників має написати лист чи статтю, в якій би дано було свого роду підсумки з приводу трьох статей в «Рад[янській] У[краї]ні» про мову: І. К. Білодіда, моєї та Ільченка[3]. Це буде добре, хоч на мою особисту думку рано ще робити підсумки, а варто було продовжити розмову про мову, як це робила «Литературная газета» протягом року чи й більше. Але думку про письменницький лист[4] — варто привітати. Мені, очевидно, незручно було б підписуватись під цим листом як авторові одної із статей. Але я буду дуже вдячний, коли редакція «Рад[янської] Укр[аїни]» дасть мені змогу познайомитися з цим листом перед його надрукуванням.

Оце те, що я хотів сказати Вам.

З сердечною пошаною

М. Рильський

739. ДО П. Ф. ЛОВЕЦЬКОГО

2 червня 1963 р. Київ

Високошановний тов. Ловецький!

Ми з Вами вже знайомі — листовно і по книжках (Ваших і моїх). Перепрошую, що забув Ваше ім'я та по батькові, а книжки, де вони зазначені, нема у мене зараз під руками.

Спасибі за копію листа, який Ви послали до ЦК КПУ. Звичайно, лист цей стане укладачам словника в пригоді *.

Деякі Ваші етимологічні міркування здаються мені спірними — напр[иклад], бажант (фазан) Ви пояснюєте як бажаний птах,— тим часом це польське Bazant,— а дієслова bazać по-польськи нема.

А взагалі у Ваших міркуваннях і спостереженнях є чимало вірного і цікавого.

З привітом

М. Рильський

2/VI 1963

---

* Я так зрозумів, що подібного ж листа[1] послали Ви і до Інституту мовознавства — це добре.

740. ДО М. Ф. ПИЯШЕВА

2 червня 1963 р. Київ

Уважаемый товарищ Пияшев!

Как-то так вышло (из-за моей необычайной занятости), что я до сих пор не ответил на В[аше] письмо, датированное... 5 февраля.

О моих встречах с советскими и зарубежными писателями можно найти кое-что в моей автобиографии (I том моего четырехтомника на русском языке [«Сочинения...», ГИХЛ, 1963 г.])

Переписку с писателями и читателями я веду очень широкую, но она совершенно не упорядочена, и прислать музею я ничего не могу. Кое-какие материалы обо мне могли бы дать Б. А. Турганов (Москва А-319, ул. Черняховского, 4, кв. 93, тел. 7-69-78), А. И. Дейч (М[осква] А-319, ул. Черняховского 4, кв. 134, тел. 7-13-35). Сказать по правде, мне не только недосуг, а как-то и не хочется заботиться о своей «славе».

Посылаю:

1) Книжки свои «Далекие небесклоны» и «Розы и виноград», удостоенные Ленинской премии;
2) сборник «Лирика поздних лет»;
3) рукопись стихотворения «Легенда віків» (на украинском языке) — о Шопене и Шевченко;
4) фото.

Прошу Вас извинить меня за крайнюю неаккуратность.

М. Рыльский

2/VI 1963

741. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

3 червня 1963 р. Київ

Дорогий Іване Антоновичу!

Великий привіт і глибока подяка Вам за чудове «Там, дзе синее Нарач». Ви нагадали мені такі щасливі, такі світлі хвилини мого життя!

Посилаю Вам книжку мого улюбленого поета [1]. Вона якоюсь мірою символізує людську дружбу і дружбу народів,— як і Ваше «...дзе синее...»

М. Рильський

3 червня 1963

742. ДО ВЧЕНОЇ РАДИ ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

3 червня 1963 р. Київ

Посилаю (в двох примірниках) відзив [1] про книжку Ю. Я. Барабаша «Чисте золото правди», подану як дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата філологічних наук.

Ще не вирішив, яким видом транспорту прибуду до Харкова 16-го червня,— сповіщу про це телеграмою чи по телефону.

М. Рильський

3/VI 1963

Один примірник посилаю тов. Барабашу в Москву.

743. ДО О. Й. ДЕЙЧА

3 червня 1963 р. Київ

Музыкальная шкатулка[1] Рыльского откликается на музыкальную шкатулку Дейча. Она говорит:

Дорогой Александр Иосифович!

Наши письма разошлись,— я и не представлял, что Евгения Кузьминична в такой потрясающей мере проявит свой гений, когда в субботу 1-го июня говорил возвратившемуся из Варшавы Роману Чумаку, что статья — книга о Шевченко будет не позже, чем дней через десять. Я не врал, оказывается! Гип-гип-ура!

О новиченко-шевченковских делах я Вам писал. Сегодня понедельник — но еще начало дня... Жду I тома, который моментально вышлю Вам.

Орлов в восторге, что я оказался самым аккуратным из организаторов шевченковской книжки в «Биб[лиоте]-ке поэта». Немудрено быть самым аккуратным, когда имеешь таких соперников в этой области, как Иеремия-кунктатор[2] и Саша-воин[3]! Воину, к тому же, что-то вырезали...

Насчет Леси[4]. Правильное решение! Но неужели она будет представлена в юбилейный год *только лирикой?*

Богдан оформляет свои болгарские дела[5]. Все это нельзя сделать моментально, как представляется бурнопламенному Александру Васильевичу.

Примите поцелуи, объятия и дружеские восклицания всех мануарцев. О нашей поездке[6] в Ковель была в «Літерат[урній] Україні» заметка Шаховского (и, кажется, кого-то еще), в ней упоминается, конечно, имя знатного московского гостя А. И. Дейча...

Всегда Ваш *М. Рыльский*

3 июня 1963 г.

744. ДО Д. Є. ВАЛАЦЬКОГО

4 червня 1963 р. Київ

Дорогий Дмитре!

Спасибі за лист. Винниченка одержали[1].

У середині червня їдемо (я, Богдан, Галя, Андрій і Тартарен[2]) до Гагр. Я житиму в Будинку творчості письменників, сімейство — поблизу, в Будинку відпочинку. Далі — хто зна, як воно складеться...

У вересні маю їхати до Болгарії, на з'їзд славістів...

Ти нічого не пишеш про Штогаренкову пропозицію[3] щодо консерваторії — якщо він од неї не відмовляється, то, може, в другій половині липня чи в серпні ми поновили б ці розмови? В розумінні квартири в Києві. Хоча сам бачиш, яке це важке діло...

Обнімаю тебе й цілую. Пробач за сухий лист — справ по саме тім'я і навіть вище.

Твій *М. Рильський*

4/VI 1963

745. ДО О. А. БЕНІЦЬКОГО

4 червня 1963 р. Київ 4 червня 1963 року

с. Грушка,
Кам'янець-Подільського району,
Хмельницької області
тов. Беніцькому О. А.

Шановний тов. Беніцький!

Свої вірші «Лети, моє слово» і «Пісню юності» Ви, очевидно, надсилали до газети «Радянська освіта» для надрукування. Редакція не схвалила їх до друку й коротко Вам пояснила чому саме.

Ви даремно ображаєтесь на редакцію. Ваші поетичні спроби й справді сіренькі, в них не знайти ні свіжих думок, ні нових образів. Це — швидше переспіви давно вже написаного іншими поетами.

Отже, я далекий від думки, що редакція не об'єктивно оцінила Ваші вірші.

Працюйте, вчіться! Бажаю успіхів!

М. Рильський

746. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

4 червня 1963 р. Київ

Дорогий Оресте!

Аж оце тепер — скільки часу минуло — почитав по-справжньому «Синє море...» Загальне враження: колоритно, мова багата (я й до Грінченка примушений був удаватись)... Хотілось би більшої ясності й послідовності.

О. С. Дяченко, директор «Радянського письменника», казав мені, що має друкувати Ваші вірші в гурті з дру-

гим чи й двома поетами. Такі випадки бували. Малишко починав теж[1] у такій гуртовій збірці. Мабуть, вид[авництв]о написало Вам про це.

Посилаю Вам книжку Тувіма — і найкращі мої побажання.

Ваш *М. Рильський*

4 червня 1963

747. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

6 червня 1963 р. Київ

Милые мои друзья!

Вчера был хороший день: у меня обедал Иван Семенович Козловский, тепло, кстати, вспоминавший об Александре Иосифовиче,— и пришла гениальная рукопись[1] о Шевченке. Про последнее событие я сегодня сообщил Роману Мусійовичу Чумаку, чем несказанно его обрадовал. Сейчас же сажусь перечитать этот драгоценный манускрипт. Полагаю, что в основном он может пойти и для русских читателей — да и для украинских... Почему украинцу в Ужгороде, а тем более в Торонто не почитать поэтических слов о Каневе и Чернечьей — Тарасовой горе?

Новиченко прислал мне I том Шевч[енко] со своими замечаниями, возле которых я поставил для ясности букву Н. в кружочке. Есть замечания тонкие и верные, рядом с такими я ставлю + (плюс). Словом, Вам надо просмотреть их — и дать материал переводчикам... Я сегодня же отправляю ему II том.

Украинские тексты обещает Леон[ид] Ник[олаевич] представить через день-два!

Относительно предисловия к пятитомнику напишу отдельно. Возникла одна идейка...

Обнимаю Вас крепко обоих.

М. Рыльский

6 июня 1963 г.

Статью для «Вітчизни»[2], дорогая Е[вгения] К[узминична], постараюсь сделать до отъезда в дальние края.

М. Р.

Мануарцы приветствуют.

748. ДО В. П. КОЗАЧЕНКА

15 червня 1968 р. Київ

Дорогий Василю Павловичу!

Їй же богу, треба рятувати Євгена Антоновича Дроб'язка, який просто-таки загибає в своїх «сутеренах». Я чув про якусь житлоплощу для письменників у Нивках. Якби там було дано квартиру Є[вгену] А[нтоновичу], то це б справі не помогло, бо він — людина хвора, йому дуже важко їздити (недавно він одмовився під'їхати на моїй автомашині, бо це йому протипоказано). Чи не можна було б для т. Дроб'язка виміняти «нивську» квартиру на житло десь у центрі міста? «Очи всех на тя уповают» [1].

Ваш *М. Рильський*

15/VI 1963 р.

749. ДО Б. Є. ПАТОНА

Не пізніше 17 червня 1963 р. Київ

Високошановний Борисе Євгенійовичу!

Свого часу я, виходячи з міркувань складності багатопрофільності Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії, обстоював думку про доцільність мати в Інституті двох заступників директора по науковій частині, із яких один приділяв би основну увагу відділам мистецтвознавства (музика, театр, кіно, образотворче мистецтво), а другий — відділам фольклору та етнографії (при повній, звичайно, погодженості дій). Ця думка свого часу була схвалена Президією АН УРСР, і такий стан речей (тобто два заступники директора по науковій частині) існував досі. Тепер без погодження зі мною і без мого відома виникла в Президії гадка, щоб в Інституті був тільки один заступник директора по науковій частині. Я рішуче обстоюю свою попередню думку: в Інституті, яким керую я (людина похилого віку з дуже багатьма літературними та громадськими обов'язками), треба мати двох заступників [1] директора по науковій частині.

Їдучи з 20 червня в професійну відпустку, дуже прошу Президію і Вас особисто цього питання не розв'язувати.

Директор ІМФЕ АН УРСР *М. Рильський*

750. ДО Г. П. КОЧУРА

Травень — червень 1963 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Пересилаю Вам ці переклади Юрченка [1], хоча ми скоро (у вівторок) і побачимось. Наконечний дав мені вірш [2] Святоплука Чеха «Наша мова» в своєму перекладі,— чи є цей вірш в нашій антології? Треба, щоб був!

Ваш *М. Рильський*

751. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

17 червня 1963 р. Москва

Дорогий Максимський!

Даю Тобі поради щодо ловлі линів. Передовсім треба вибрати місце — найкраще, коли ловля буде з човна, серед очерету, подібне до того, на якому ми ловили з Твоїм папою на Святищі [1]. Викошувати нічого не варто, щоб не попсувати тої обстановки, до якої звикла риба. Можна тільки вигребти граблями кропивку на дні, та й то не дуже сильно, бо риба любить ходити серед кропивки. Тоді звечора треба вкинути принаду — наприклад густу пшоняну кашу на молоці. Добре, коли каша трохи пригорить,— тоді вона дає сильніший запах *. А другого дня рано-вранці можна вже починати ловлю. Ловити на одному місці можна багато днів підряд, потрошку підсипаючи принади. Треба тихенько під'їхати човном і стояти по змозі безшумно. Ловити можна на черв'яка, на м'ясо великої ракушки (шматочок; його, щоб він держався, треба трошки примотати до гачка тоненьким волоконцем прядива... Тільки де у нас те прядиво?), мабуть, і на малу ракушку (я не пробував). Коли каша буде така густа, що держатиметься на гачку, то можна попробувать закинути і на кашу. Попробуйте на кашу з хлібом чи тістом, здобивши олією. Ловлять і на шматочки ракової шийки та на внутрощі рака, так само, як і ракушку, примотуючи. Але ви з папою, мабуть, будете ловити просто на черви. Глибину треба давати до дна чи майже до дна.

Пиши мені про київські новини та про рибальські справи — уже на Гантіаді (мама знає адресу). Цілую Тебе, папу і маму. Всім привіт.

Максим-старший

7/VI 1963

---

* Принади першого разу треба всипати чимало, кілька пригорщей.

752. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

21 червня 1963 р. Москва

Дорогой Михаил Васильевич!

Мы — я и Александр Иосифович — просто восхищены и тронуты Вашей аккуратностью и тщательностью, с которыми Вы пересмотрели свой перевод «Катерины». Спасибо Вам!

Более подробно об отдельных исправлениях и уточнениях напишет Вам Александр Иосифович [1].

Ваш *М. Рыльский*

21 июня 1963 г.

753. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

21 червня 1963 р. Москва

Дорогий Жорж!

Сьогодні кінчається пленум, про який Ти знаєш, розуміється, із газет. Узавтра я вилітаю в Гагри. Погода весь час була погана — дощ, та й холоднувато. Тільки сьогодні обійшлось без дощу. Зустріч у Москві з космонавтами буде, здається, завтра.

Чи одержав Максим-молодший мого листа про ловлю линів? Як ви живете-поживаєте? Пиши мені на Гагру (Абхазия, Гагра, Дом творчества Литфонда). Я звідти напишу докладнішого листа. Цілую Тебе, Льолю, Максима, всім привіт! Степанові Васильовичу [2] я напишу вже з Гагри.

Муфудеїч

21/VI 1963

754. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

23 червня 1963 р. Гагра

Дорогие!

Первым на аэродроме меня встретил Тарас, за ним появилась юркая фигурка Андрея, а там уже возникли и их родители с сияющими лицами. Все они проводили меня на машине в Гагру, вместе со мной ели чебуреки и шашлыки в ресторанчике на свежем воздухе, над какой-то речушкой. Я тяпнул стакашку весьма сомнительной «ромовой настойки», кроме того взрослые распили объемистую бутылку хорошего и дешевого (чудное сочетание) грузинского вина, а малыши с залихватским видом тянули лимонад. Какими они стали сорванцами, эти малыши,— уму непостижимо! Жах! — как говорит Николай Петрович... Бедная Галя! Бедный Богдан!

Сорванцы все же очаровательны...

Поселился я над морем, на втором этаже. Веранда, на которой я строчу это письмо, выходит прямо на море. Ночью была гроза, море сильно шумело. Я хвастался, что люблю спать под морской шум, но недурно было бы, если б он был немного потише... «Свободная стихия» скандалит и сейчас, выставлен на берегу щит: «Сегодня купаться воспрещается». Вблизи этого щита и купаются любители сильных ощущений.

А я вот сел и нацарапал статейку[1] о боярине Дмитрии и князе Владимире. Статейка довольно наглая, потому что романа-то я толком не читал,— но, может быть, сойдет? Словом, посылаю в Ваши руки. Не перепечатал, потому что на это нужно время, а мне, честно говоря, хочется поразить Вас быстротой выполнения. Исправляйте, кромсайте, делайте что хотите.

Целую.

М. Рыльский

755. ДО С. В. МАЙСТРЕНКА

23 червня 1963 р. Гагра

Дорогий Степане Васильовичу!

Ось я і в Гагрі. Про Москву розповім при побаченні, скажу тільки, що там панували дощ і холод, так що довелось позичити у Дейча светр чи, як він каже, жилет. Тут теж був дощ, коли я приїхав, а вночі ще й гроза. Моя кімната на другому поверсі, з балконом, виходить

просто на море. Вночі воно таки сильно шуміло! Тепер, над вечір, ніби розпогодилось, море наче вщухає...

Мене зустріли на аеродромі вся наша компанія на чолі з милим бешкетником Тарасом, провели мене в Гагру. Влаштувався я добре...

Прошу Вас, пишіть про новини, присилайте і найпотрібніші листи. Дуже прошу також зберігати, ввійшовши у відповідну конвенцію з Оленою Максимівною, Жоржем, Максимом та Марією Михайлівною [1], усі номери «Літературної України», «Литературной газеты» та «Литературной России»...

Ну і все, що варте зберігання.

Як там справи із перекладом статті про Тараса Григоровича? [2] Чи не завдає вона Вам надто багато клопоту?

Про рибальство не питаю, бо, очевидно, всі ці дні і у Вас була погана погода. А як трапиться щось цікаве — напишіть неодмінно! Максимові я послав цілий трактат про ловлю линів — нехай він покаже його Вам (коли зберіг).

Пишу це на балконі, під шум «свободной стихии»... а мрію про тихе озеро, плесо чи ставок на Україні, про коливання і різні еволюції поплавця, про «виводку» чималенької рибини і таке інше. Недавно провів сонце (так любив говорити Семенко: «ходімо проведем сонце!»), а це вже серед блідо-блакитного неба висить місячний серпик, незабаром виткнуться й зорі... Гарно-таки й тут!

Міцно тисну руку, всім привіт!

Ваш *М. Рильський*

23/VI 1963

Дуже тут багато квітів. Цвітуть магнолії, зацвітають олеандри, буяють різні троянди...

756. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

28 червня 1963 р. Гагра

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Пишу Вам на балконі своєї кімнати, що виходить просто на море, під шум цього моря, яке вночі здорово було розбушувалось, а тепер ніби вщухає... Є надія, що гроза, яка була минулої ночі, не повториться. А втім — хто знає, он уже якісь підозрілі хмарини закрадаються до місячного серпа...

Мою (н а ш у) доповідь[1] Ви очевидно довели до остаточного ладу і спрямували на належну путь. А що кажуть у комітеті «словянистов», як висловлюється один мій приятель, п р о м о є о ф о р м л е н н я н а п о ї з д к у д о С о ф і ї? Напишіть про це доконче, прошу Вас!

Радий буду мати від Вас і інститутські новини — хотілось би хороші. Я перед від'їздом написав до Івана Костянтиновича[2] про те, що хотів би залучити до роботи в Інституті М. М. Плісецького[3],— відповіді тим часом не дістав. Може, Ви щось про це знаєте? Я говорив у цій справі з Костем Григоровичем, він поділяє мою думку... Знаю, що думка ця може викликати певний опір, але я переконаний, що в особі М[арка] М[ойсейовича] Інститут мав би таки справжнього фольклориста...

Передайте привіт Костеві Григоровичу[4], Олексієві Івановичу[5], всьому колективу.

Мої діти і внуки благополучно обрітаються в Гантіаді, вчора зустріли мене в аеропорті і провели в Гагру. Тарас і Андрій стали страшенними шибайголовами, а про «дитячу площадку» Галя щось не чула. Словом, для Галі та почасти й для Богдана, кажучи по-одеськи, «это тот отдых!». Між іншим, в «Известиях» було недавно відзначено, що Будинок відпочинку в Гантіаді допустився надміру («излишества») в «штучному озелененні». До речі — а буває о з е л е н е н н я і н е ш т у ч н е? Я особисто в цій справі вітаю всі і всілякі наміри. Сам я ще не був у Гантіаді, тільки проїздив мимо. Богдан каже, що там дуже багато троянд. Затінку обмаль.

Троянд до чорта і в Гагрі («до чорта» я сказав з особливою ніжністю). Цвітуть магнолії, зацвітають олеандри, взагалі з квітами все в порядку.

Міцно стискаю руку.

Ваш *М. Рильський*

23 червня 1963

757. ДО Г. П. КОЧУРА

24 червня 1963 р. Гагра

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Негайно напишіть, будь ласка, чи можна висилати словаків[1] (звісно, частинами) на Вашу адресу? Мені здається це кращим, ніж посилати їх маестро Струтин-

ському, бо вони ще раз повинні побувати в Ваших руках. Моя адреса на конверті.

Привіт од плескоту моря і полумені троянд.

Ваш *М. Рильський*

24/VI 1963

758. ДО О. М. РИЛЬСЬКОЇ

24 червня 1963 р. Гагра

Милая Леля!

Итак, я уже гагрский житель. Дети (все) встретили меня на аэродроме, потом проводили в Гагру, где мы на свежем воздухе, в маленьком ресторанчике над речушкой, текущей среди города, ели чебуреки и шашлыки...

Я прилетел 22-го в дождь, ночью была гроза, вчера с утра еще дождило, а теперь погода хоть куда... Тарас и Андрюша — очаровательные сорванцы. Сегодня был у меня Богдан, послезавтра приедет Галя, мечтающая отдохнуть от детей и, конечно, походить по магазинам...

Моя комната с балконом, на 2-м этаже, выходит прямо на море, и пишу я это на балконе, под плеск моря...

Много цветов — магнолии, розы и т[ому] под[обное], зацветают и олеандры...

А как там наши цветы? Живет ли у нас их добрая фея Леся [1]?

Леличка, надо, чтобы были поставлены к о л ь я возле г л а д и о л у с о в и п о м и д о р о в — их же нужно подвязать... Дожди, конечно, насытили землю, а все-таки цветы надо будет поливать, а о с о б е н н о гладиолусы. Леся, разумеется, посадит летники — астры, львиный зев, вербену, левкои и т. под.

Как наша клубника и прочие ягоды? Сварили ли Вы хоть немного варенья?

Вообще пишите о б о в с е х д е л а х, больших и маленьких. Максимскому и Жоржу я послал письма еще из Москвы, Степану Васильевичу — уже отсюда. Надеюсь на ответы.

Не возникло ли у Вас непредвиденных финансовых затруднений? В общем — пишите! Всех целую, всем приветы.

Ваш *М. Рыльский*

24/VI 1963

759. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

1 липня 1963 р. Гагра

Дорогой Александр Васильевич!

III том получил. Спасибо. Как будто все в порядке.

С отъездом Бор[иса] Ал[ександровича] [1] в Одессу, а Дейчей на дачу Вам стало, вероятно, скучновато?

В июле мы встретимся в Киеве — в Пуще — сварим уху на славу. Богдан и Андрей ловят морскую рыбу на самодур— не без успеха, я еще не пробовал. По утрам купаюсь — чудесно! — гуляю и, конечно, работаю. В общем все идет как следует.

Обнимаю

М. Рыльский

1 июля 1963

760. ДО Г. П. КОЧУРА

1 липня 1963 р. Гагра

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Посилаю сьогодні 6 пакетів із словаками, над рештою працюю. Не пізніше як за тиждень скінчу.

Я не сказав би, що мій вельмишановний співредактор [1] передав мені матеріали в блискуче підготовленому стані... Це, очевидно, відбилось і на якості моєї роботи. Подекуди доводилося редагувати прямо-таки наосліп.

Гадаю, що Ви, Григорію Порфирійовичу, доведете тепер рукопис до кондиції.

Різні зауваження не тільки часткового, а й загального характеру я поробив на берегах.

Цими днями я написав Чумакові, що не маю фізичної змоги працювати над чехами. Слово моє тверде, як адамант [2].

Сердечно Ваш *М. Рильський*

1 липня 1963 р.

761. ДО С. В. МАЙСТРЕНКА

1 липня 1963 р. Гагра

Дорогий Степане Васильовичу!

Ви не можете собі уявити — та ні, можете, Ви ж бо справжній рибалка! — як рвуся я душею посидіти з Вами десь на Святиці чи над Дніпровою затокою! Правда,

люди ловлять рибу й тут, навіть Богдан з Андрієм ловлять на самодур ставрид та ще якихось «глибинних» риб... Збираюся і я з ними якось уранці рушити в море... Але все це — не те!

Я живу непогано, купаюсь щоранку, працюю над Словацькою антологією, гуляю... Словом, усе гаразд, але хочу на Святище! Або на придесенські озера... про які Йосипенко пише мені з захопленням...

А тепер — про справи.

1) Спасибі за вдумливий переклад книжки про Шевченка. Такі маленькі непорозуміння, як те, що «сквозной образ» Ви переклали «ажуровим» (а це ж наскрізний, такий, що пронизує всі твори, образ!) і залишили назву «Дочка ктитора» (як пишуть російські перекладачі) для звичайнісінької Шевченкової «Титарівни», не знижують його високих якостей. Я вніс подекуди стилістичні і змістові виправлення.

Український і російський тексти не повинні точно збігатися. Напр[иклад], в українському тексті не потрібна примітка до слова Січ, а в російському не треба давати прикладів Шевченкового звукопису («Гармидер, галас, гам у гаї»[1] і т. ін.).

2) Дякую М. Ф. Вишневському[2] за цінні зауваження — деякі з них я використав, з приводу решти пишу зауваження на полях російського і укр[аїнського] рукописів.

3) Обидва рукописи треба, довівши їх до ладу, послати на підпис Дейчеві Олександру Йосиповичу. Адреса: Москва, А-319, улица Черняховского, д. 4, кв. 134.

4) Підписую й договори. Якщо їх не послано моєму співавторові, то це теж слід зробити.

5) Спомини про Вишню[3] прорецензую уже в Києві.

Привіт усім мешканцям благословенної голосіївської пустині.

Міцно стискаю руку —

М. Рильський

1 липня 1963 р.

В договори впишіть адреси авторів.

762. ДО Ц. К. ОСТРОВСЬКОЇ

2 липня 1963 р. Гагра

Дорогая Циля!

Спасибо за милое письмо. Загадочного пакета для Андрея и Тараса не распечатываю до завтрашней встречи с ними. Галин адрес: Абхазия, Гагрский район, Гантиади, Дом отдыха. Только поспешите с письмом,— ведь мы одиннадцатого отбываем. А письма идут так медленно...

С горнаробразовским начальством [1] так и не смог поговорить — очевидно, придется возобновить это дело после приезда. Наше дело правое, мы победим...

Привет от моря, роз, кани и всяческих красот. Море, согласно предписаниям Горького [2], смеется. А в день моего приезда была гроза. Тоже красиво, но беспокойно: я не мог уснуть (гроза разразилась ночью).

Целую Вас, дорогая Циля.

М. Рыльский

Поздравляю с учебными успехами!

2 июля 1963

763. ДО О. М. ТА Г. І. РИЛЬСЬКИХ

2 липня 1963 р. Гагра

Дорогая Леля!

Получил В[аше] письмо по поводу Ксени [1] и сейчас же послал В[ам] авиапочтой подписанные мною документы изготовления Павла Петровича [2]. А ответов на мои письма еще нет. Знаю только из письма Степ[ана] Вас[ильевича], что Максимский получил мое рыболовное послание. Очень долго идут обыкновенные письма. Перехожу с запозданием на авиапочту.

Вчера я, Галя, Бог[дан] и малыши ездили с веселой, главным образом грузинской компанией в живописное, прекрасное ущелье по дороге на Рицу. Шашлык, мелкая форель (ее наловили накидной сеткой в реке), вино, тамада, речи... Чудесный вечер! Тарас делается знаменитостью на все Черноморское побережье. Андрей сидел как взрослый рядом со мной, далеко от папы и мамы, и залихватски потягивал ситро... Перехожу (на след[ующей] странице) на разговор с Жоржем.

Ваш *М. Рыльский*

2/VII 1963

Дорогий Жорж!

Чутки про линяру, зловленого Тобою в Святищі за моїми рецептами, і взагалі про ваші рибальські успіхи докотились до Чорного моря. Слава!

Маю намір після повернення додому оселитись у палатці на березі Святищі на тиждень. Це ж ніяк не гірше за Сосницю! А там десь у серпні (августі) майнемо з Тобою на Волинь чи в Кринки! Га?

Ніколай має виїхати за нами 7-го. Будь ласка, приготуй йому для нас *4* удочки легкого типу. Треба також, щоб він захопив червей. Прикладаю окрему інструкцію тов. Глебову, яку треба негайно йому передати.

Цілую Тебе, Льолю, Максимського, привіт усім.

Муфудеїч

2/VII 1963

764. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

8 липня 1963 р. Гагра

Дорогий Максимський!

Спасибі Тобі за Твій хороший рибальський лист. Я вже писав татові, що хочу після повернення в Київ пожити з тиждень на Святищі, в палатці. Сподіваюсь, що Ти будеш моїм компаньйоном. Ми покажемо «кузькину мать» і окуням, і линам, і пліткам, і лящам,— усьому населенню Святища! Спробуємо ловити на рогульку щук...

Сьогодні їду до наших у Гантіаді, збираємось узавтра спробувати нову для мене ловлю на самодур. (Богдан і Андрій уже ловили, і не без удачі.)

Цілую Тебе, маму, тата.

М. Рильський (Максим-старший)

8 липня 1963 р.

765. ДО Г. П. КОЧУРА

5 липня 1963 р. Гагра

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Сьогодні висилаю другу порцію словаків — 4 пакети. Завтра чи післязавтра вишлю наступну. Сквозь магический кристалл [1] бачу вже закінчення всієї роботи.

Минули часи, коли я був редактором-деспотом і інколи просто переписував на свій лад цілі переклади, залишаючи тільки ім'я перекладача. Тепер дбаю лише про

літературну грамотність, а перекладач має зберігати своє обличчя і свою відповідальність.

Ну, кавалок редакторської роботи залишаю й Вам, шановний колего. Це Ви побачите, переглядаючи рукопис.

Привіт Вам і милій Вашій дружині.

М. Рильський

5 липня 1963 р.

766. ДО Г. П. КОЧУРА

9 липня 1963 р. Гагра

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Вчора вислав два, сьогодні висилаю два останні пакети. Отже, кінчив усе, що Ви мені дали. У Вашій телеграмі, адресованій Рыльгеру (жарти телеграфа), загадкові слова: шлем продолжение. Якщо справді Ви його шлете, то я ще не одержав та, мабуть, тут і не одержу, бо післязавтра рушаю на Київ.

Ваш *М. Рильський*

9/VII 1963

767. ДО В. Г. СТРУТИНСЬКОГО

15 липня 1963 р. Київ

Дорогий Валентине!

Посилаю Вам ті словацькі матеріали, що Ви прислали мені в Гагру (я їх одержав у переддень виїзду відтіля), а також оцей лист тов. Вербицької [1]. Підтримую Вербицьку! Звісно, навряд чи до з'їзду в Софії книжка про Пруса зможе вийти (якщо вона ще не друкується), але взагалі її варто видати! Подзвоню Вам найближчими днями.

А матеріали словацькі треба передати Кочурові, хай доводить до християнського вигляду.

Ваш *М. Рильський*

15/VII 1963

Вербицькій прошу Вас написати, як стоїть справа. Чи дійсно «стоїть»?

768. ДО С. І. ЦЕТЛЯКА

15 липня 1963 р. Київ

Шановний тов. Цетляк!

Я так само, як і Ви, думаю, що наша спокійна розмова[1] про Шевченкове віршування (на сторінках «Літ[ературної] України») — хороше явище. Питання дуже цікаве — і до кінця ще не розв'язане... А «Л[ітературна] У[країна]» робить добру справу, що дає місце таким листам.

Ваш «Образ дитини...» написаний цікаво і, на мою думку, вартий публікації. Для докладнішого відзиву, пробачте мені, не маю часу...

З привітом *М. Рильський*

15/VII 1963

769. ДО В. В. ЯРМОЛЬСЬКОГО

15 липня 1963 р. Київ

Шановний Василю Володимировичу!

Оце, повернувшись з відпочинку, прочитав Ваш нарис про старовинне українське місто Глухів, хоч з нарису зовсім не видно, що воно українське. Щиро кажучи, людина, яка ніколи не була в цьому місті, прочитавши нарис, так і не збагне,— що ж то воно за місто, чим знаменитий Глухів? Може, тим, що в ньому була Малоросійська колегія[1], яку очолював генерал-фельдмаршал Румянцев-Задунайський[2], бо ж саме цьому питанню Ви приділяєте найбільше місця в нарисі.

Не думаю, що цей період історії возвеличує славне українське місто.

Про те, що в присутності царя Петра І в Глухові вперше було піддано анафемі гетьмана Мазепу[3], багатьом відомо з підручників історії.

Згадуєте ви й імена Гоголя, Шевченка, композиторів Бортнянського та Березовського, не забули й про Сергеєва-Ценського[4] та Довженка, які вчились в місцевому учительському інституті, але вони проходять непомітні, мов тіні.

Отже, на жаль, нарис про Глухів у Вас не вийшов. Мало сказати про архітектурні пам'ятники й не згадати про майстрів народних умільців, які їх створювали.

Прочитавши Ваш нарис, інший малоінформований в історії України читач і справді подумає, що історія Глу-

хова, його економічний і культурний розквіт починається з часів Малоросійської колегії. Тим часом до її появи на українській землі Глухів налічував сотні років своєї історії, і цю історію творив народ (жителі цього міста), який чомусь випав з Вашого нарису. А в Глухові напевне є і старі люди, й архівні матеріали, які б могли розкрити перед Вами цікаві сторінки історії цього міста в дореволюційний час і, головне, за радянської влади.

Можна було б висловити ще багато критичних зауважень до Вашого нарису, але й цих досить, щоб саме сказати: в такому вигляді його, на жаль, не можна рекомендувати будь-якому друкованому органові. Це було б поганою для Вас послугою.

Отже, збирайте, досліджуйте, вивчайте матеріали, відбирайте з них найбільш цікаві й повчальні, тоді вже беріться й до нарису.

Повертаю Вам рукопис.

Бажаю успіхів

770. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

16 липня 1963 р. Київ

Дорогие!

«Из дальних странствий возвратясь» [1], т. е. приехав из Гагр[ы] — машиной, ведомой Николаем Петровичем, в сопровождении Гали, Богдана и довольно шумных спутников Андрея и Тараса (а также рассудительного сына Николая — Валерика), пишу Вам пока несколько слов.

Из Вашего последнего, кажется, письма, полученного мною в Гагринском доме безделия (я, правда, работал), выходит, что с Шевченко в Гослите все как будто наладилось. Гослит, однако, ничего мне про это не написал, Сергей Карпович Даронян просто не счел нужным ответить на мое письмо. Поэтому считаю себя в этом деле пока что свободным...

Обнимаю вас крепко и соответственно целую.

Мануарцы шлют хоровой привет.

Ваш *М. Рыльский*

16/VII 1963

771. ДО Г. Д. ЗЛЕНКА

16 липня 1963 р. Київ

Шановний Григорію Дем'яновичу!

Вашу думку про видання [1] творів академіка Яворницького я вважаю вартою підтримки,— але хіба тільки самого Яворницького треба перевидати (з коментарями)? Ми пишаємось іменем великого філолога Потебні, а де можна знайти такі його класичні твори, як «Мысль и язык», «Объяснение малорусских народных песен» і т. ін.? Сумцов [2] і Багалій [3] відомі широким читацьким колам тільки за іменами. Та навіть спадщина недавно померлого М. Я. Калиновича — його мовознавчі і літературознавчі статті,— де їх можна знайти? Я напишу до «Літ[ературної] України» [4], що Ваш лист вартий уваги, але не зовсім ясно уявляю, яке в [идавницт]во візьметься за видання Яворницького. В[идавницт]во Акад[емії] наук УРСР? Але ж у нього такі «завантажені» плани! Словом, це річ не така проста...

Привіт Вам, дружині Вашій Надії [5] і «хрещеникові» моєму Тарасу. У мене теж є внук Тарас...

Ваш *М. Рильський*

16/VII 1963

772. ДО П. Ю. ДАНИЛКА

28 липня 1963 р. Київ

Шановний Панасе Юхимовичу!

Спасибі за лист Ваш і матеріали [1], пробачте, що так запізнився з відповіддю. Міркування Ваші про сонет — вірні, хоча висловлювання тов. Шеремета [2] навряд чи варте серйозної полеміки.

Мої сонети [3] давно зібрав і підготував до друку професор Львівського університету Ф. М. Неборячок, але видавництва наші все якось не можуть уставити їх у план [4]...

Дякую за виписку із «Укр[аинской] жизни» [5].

Може, колись використаю...

З привітом *М. Рильський*

28/VII 1963

773. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 липня 1963 р. Київ

Дорогие друзья!

Неделю я прожил в палатке на берегу озера с поэтическим названием Святище (это километров 25 от Киева — Лавру оттуда видно), удил ежеутренно и ежевечерно рыбу, почти ничего не читал и ничего не писал (чем нарушил знаменитое правило nulla dies sine linea *), питался диким медом (т. е. рыбой собственного улова) и акридами (т. е. ухой, кулешом и яичницей, которые готовил мой спутник Степан Васильевич [1]). Соседом нашим на берегу был пресимпатичный дед, который *50* лет подряд проводит лето над этим озером. Бывали гости — Богдан, Галя, Андрей и др., в том числе Борецкий. Вчера возвратился в лоно культуры и засел продолжать работу над докладом о Лесе [2], котор[ый] буду читать в Киеве. Реликвии для Вас [3] сохраню, конечно.

Борецкий был на Святище во время празднования тезоименитства Степана Васильевича, священнодействовал над ухой (Коля параллельно с этим жарил шашлыки), и я не успел сказать ему о путевках для Хенкиных [4],— сейчас пишу ему экстренное послание по этому поводу. Целую вас, дорогие мои!

Мануарцы зычным криком приветствуют вас. Впрочем, два мануарца находятся в путешествии — Жорж и Максим junior **. Они поехали на автомобиле в Крым, оттуда — в Крынки, где находится Дом отдыха охотников и рыболовов имени Остапа Вишни. Окуни там ловятся действительно отменные...

Ваш *М. Рыльский*

28/VII 1963

Дорогая Женя!

Дмитерко при встрече выскажу [5] свое негодование. Он поступил просто нечестно. Вообще кое-что предприму в этом направлении, но советую Вам отнестись и относиться к человеческой подлости и глупости так, как они этого заслуживают: с холодным презрением.

М. Р.

---

* Жодного дня без праці *(лат.)*.— *Ред.*
** Молодший *(лат.)*.— *Ред.*

774. ДО І. М. КОЦЮБИНСЬКОЇ

28 липня 1963 р. Київ

Високошановна Ірино Михайлівно!

На жаль, я не можу взяти на себе редагування книги [1], укладеної тов. Морозом,— певна річ, не з гонорарних міркувань! Дуже, дуже я обтяжений різною роботою... Чи не проминули Ви моєї статті [2] в «Правде» про Михайла Михайловича («Ласковая звезда»)? Вірю, що ні, бо мені боляче було б, якби Ви її не прочитали...

З пошаною
М. Рильський

28/VII 1963

775. ДО Г. П. КОЧУРА

28 липня 1963 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Після рибальського виїзду на лоно природи вернувся до лона цивілізації. Працюю над доповіддю про Лесю Укр[аїнку], отже,— чехи хай почекають до 2-го серпня (чи до 3-го)...

Посилаю Вам лист [1], присланий мені на підставі мого «висловлювання» про свою працю в «Правде», де я пишу, що редагую чехів і словаків «совместно с Г. Кочуром».

Ваш *М. Рильський*

28/VII 1963

776. ДО В. Ф. ПОКАЛЬЧУКА

28 липня 1963 р. Київ

Шановний тов. Покальчук!

Спасибі за вирізку з «Прапора Леніна» [1]. Мою статтю про Лесині місця [2] і Лесине свято ц[ього] р[оку] на Волині передрукувала з «Вечірнього Києва» газета «Литературная Россия» (26 липня 1963 р.). На жаль, не можу Вам послати вирізку, бо — єдиний маю примірник газети...

Працюю над доповіддю про Л[есю] У[країнку].

З привітом *М. Рильський*

28/VII 1963

777. ДО П. П. СИЧЕНКА

Друга половина липня 1963 р. Київ

Дорогий Петре Панасовичу!

Через різні мандрівки і велику завантаженість дуже запізнився з подякою за «Найсмачніше яблуко» і за теплий В[аш] лист[1].

Уявіть собі: вертаючись із Гагр автомобілем до Києва, я в якомусь кіоску купив для свого внука Ваше «Яблуко», а приїхавши додому застав Вашу книжку[2] з написом!

Привіт Вам і найкращі побажання!

М. Рильський

778. ДО Д. Є. БАЛАЦЬКОГО

2 серпня 1963 р. Київ

Дорогий Дмитре!

Я непогано відпочив у Гагрі, а потім тиждень жив у наметі над озером Святищем, біля Осокорків, із своїм секретарем Степ[аном] Вас[ильовичем] Майстренком. Рибалили і пеклись на сонці, яке недаром називають китайці драконом. Поруч з нами був намет дідуся, старого арсенальця, який *50* років підряд одпочиває на цьому озері, добре пам'ятає молодого Донця[1] і любить говорити: «Какая божественная природа, и как ее портит грубая рука человека!» (Він вірші цитує і пісні співає — приємним тенорком — по-українськи, а говорить по-російськи, вірніше — по-київськи.)

Про твої справи поговорю із Штогаренком обов'язково.

Обнімаю *Максим*

2/VIII 1963

779. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

2 серпня 1963 р. Київ

Милые Дейчи!

Посылаю вырезки из «Дніпра» (рецензия на «Ломикамень»[1], в целом положительная) и «Радянської культури» (стаття известного русского литературоведа[2] А. И. Дейча) в робкой надежде опередить Евгения Антоновича[3]. Посылаю и приглашение на вчерашний вечер

Леси, кот[орый] в общем прошел очень мило. (По телевизору — по 1-й программе показывался вечер в Москве, а по 2-й — вечер в Киеве. Шикарно!) Большое изложение моего доклада печатается во всех газетах Украины, а доклад полностью [4] — в «Літерат[урній] Україні». Последнюю вышлю, как только получу. Хорош был и концерт, но программы его я по рассеянности не захватил. На вечере, открытом умной, красивой и краткой речью Гончара, выступали со стихами Малышко, Вал[ентина] Ткаченко [5] и Павлычко (хорошо!), и с речами рабочий завода [6] Ленкузня (тоже хорошо), армянин [7] (фамилии не упомнил), грузин [8] (Цулукидзе) и грузинка [9], белорус (Иван Мележ [10]) и даже португалец [11] (тоже не помню фамилии). Только великого старшего брата почему-то не было.

Центральные газеты Вы, конечно, читали. Вообще пресса достойно отметила Лесю. Совет Мира молодец!

Изготовил вступит[ельную] статью к I тому Шевченко, даю на перепечатку. Сообщаю об этом Сергею Карповичу [12], болезненно пережившему мое письмо демаршевого характера.

Ваш tout à vous *

М. Рыльский

С Дмитерко не успел еще поругаться. Постараюсь это сделать.

М. Р.

780. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

2 серпня 1963 р. Київ

Дорогий Миколо Григоровичу!

Я відпочивав у Гагрі, потім тиждень жив на озері під Києвом — у палатці чи то наметі, рибалив. Відпустка моя ще не кінчилась, але я тим часом нікуди з Києва не їду (далеко),— а по рибу таки робитиму «вилазки».

За Ваші міркування з приводу статті Зленка і мого додатку до неї — спасибі. Про М. Н. Петровського сперечатись не буду [1], хоча — що ж то за «націоналіст», якого не зачепили в найлютіші часи культу? Калинович — блискучий мовознавець і літературознавець, статей якого Ви зараз ніде не знайдете... А до Антоновича у нас таке

* Весь Ваш *(франц.)*.— *Ред.*

ставлення (див. Укр[аїнську] Рад[янську] Енцикл[опедію]), що годі й говорити про видання хоч би й деяких — справді дуже цінних — творів його.

Вчора виступав у К[иївському] театрі ім. Лесі Українки з доповіддю про велику поетесу. Ви одержуєте «Літерат[урну] Україну», отже, в № за 1 серпня[2] прочитаєте чи, мабуть, уже прочитали і цю доповідь, і інші матеріали. Добре відзначила роковини «Лесі» «Правда» (теж 1 серпня).

Міцно тисну Вам руку.

М. Рильський

2/VIII 1963

781. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 серпня 1963 р. Київ

Дорогие мои!

Посылаю номер «Літ[ературної] Укр[аїни]», посвященный Лесе. Не судите слишком строго мой доклад, особенно за диспропорцию: я широко размахнулся, и когда дошел до вершины творчества поэтессы, то именно эту часть доклада — важнейшую — вынужден был скомкать.

Получил написанное лонгфелловским размером[1] послание Разжиревших поэтов[2], но сам, из-за невыносимой жары, стихами отвечать не способен.

О падении Виноградова и возвышении Храпченко[3] слышу от вас первых... Ну, что ж... «То в высшем суждено совете»...[4]

Айзенштоку-пророку кланяйтесь. Я ему писал из Гагры, но на ответ не особенно надеялся. Очень прошу Вас обратить внимание Иеремии Яковлевича на такие места в его комментариях ко 2-му тому русского шевченковского пятитомника 1955 года (это пригодится, думаю, для новых комментариев).

Стр. 393

«В воскресенье да ранешенько»...

Стихотворение является свободной вариацией на темы чумацких народных песен»...

Сомневаюсь. Чумацкие песни все ведутся от мужского имени. По стихотв[орному] размеру это также не похоже на чумацкие песни. Словом, это типичное «женское» стихотворение (не песня!) Шевченко, а не «вариация».

Стр. 422—423, комментарий к стихотворению «Подражание». Название сборника Чечота «Piosnki wieśniacze znad Niemna, Dniepra i Dniestra» означает «Сельские песни с Немана» и т. д., а не «Веснянки с Немана»... Комментатора ввело в заблуждение звуковое сходство.

Wieśnaczy wieśniacki происходит не от wiosna (весна), а от wieś — село, деревня.

Договора на гослитовского Ш[евчен]ка подписал и послал по указанному вами адресу.

Засим обнимаю вас крепко, привет Иерем[ие] Як[овлевичу], Прокофьеву, Брауну, Марусе [12].

Ваш *М. Рыльский*

5/VIII 1963

782. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

6 серпня 1963 р. Київ

Драгоценные Дейчи!

Вслед за пакетом, в кот[ором] находится номер «Літ[ературної] Укр[аїни]» и мое послание, спешно посылаю Вам это краткое сообщение. Я получил датированное 1 августа с[его] г[ода] письмо редколлегии серии «Литер[атурные] памятники» за подписями Оксмана и Ознобишина [1] (в копии). Письмо это адресовано знаменитому Самсонову, копии посланы М. Ф. Рыльск[ому], Л. Н. Новиченко, А. И. Дейчу, И. Я. Айзенштоку и наследникам А. И. Белецкого. В нем находится предположение заключить со всеми нами договоры на Шевченка. Вы, конечно, аналогичную копию получите, но, может быть, только по возвращении в Москву, а потому извещаю вас об этом.

Теперь очи всех нас глядят с упованием и надеждой на величественную фигуру Самсонова [2].

Ваш *М. Рыльский*

6/VIII 1963

783. ДО Т. Й. СТАХ

12 серпня 1963 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Странные дела творятся вокруг «Вечірніх розмов»! Как это могла почтенная Анна Захаровна Кравченко [1]

«не утвердить» «Живительн[ых] истоков»[2], ни слова не сказав об этом автору? Прошу рассеять мое недоумение.

«Голос мудрий і віщий» для «Розмов» не подходит аж ніяк, потому что это — в сокращенном виде мой доклад о Лесе, который напечатала полностью «Літ[ературна] Україна». Он, вероятно,— и, полагаю, в расширенном виде,— войдет в будущий сборник моих статей. А в «Розмовах» именно место «Источникам». Это мое мнение очень прошу Вас сообщить Анне Захаровне,— со мной непосредственно она (как и издательство вообще) почему-то не желает общаться...

С Марченко[3] — поговорю.

Ваш *М. Рыльский*

12 августа 1963 г.

784. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

12 серпня 1963 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Повинную голову топор не сечет. Рад возобновлению переписки.

С Юхимом у нас будет еще морока, а все-таки он славный парень и книга выйдет[1] любопытная и нужная.

Перечитал «Шипшину», и что-то мне не хочется ее переделывать. Мысль — ясна и выражена, ей-богу, недурно.

Осел (осѣлъ) в Киеве — с кратковременными выездами на рыбную ловлю — и жду Ваших писем, а м[ожет] б[ыть], и встречи во время Вашего следования в преславную Одессу. («Із Одеси преславної привезли чуму» — Шевч[енко][2].)

Там, кстати, в санатории Чкалова, насколько я понимаю, находится знаменитый Йосипенко с супругой...

Привет Вашим — передавайте, когда будете писать...

Ваш *М. Рыльский*

12/VIII 1963

785. ДО Г. П. КОЧУРА

13 серпня 1963 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійович!

Взавтра у Струтинського буде перша порція чехів. Деяку пайку роботи над ними залишаю Вам.

Ви мало користуєтесь своїм правом співредактора антології: поправки вносите несміливим олівцем, робите на берегах рукопису зауваження і цим обмежуєтесь,— а час у нас настільки обмежений, що вже ні в які переговори з перекладачами ми вступати не будемо, треба довести діло до кінця нам самим. Отже, я «действую», «действуйте» й Ви!

З сердечним привітом

М. Рильський

13 серпня 1963 р.

786. ДО АДАМА ГАЛІСА

20 серпня 1963 р. Київ

Високошановний товаришу Галіс!

Спасибі Вам за Ваш лист, такий милий і дружній, і за вирізку із «Przyjaźni». Я цей журнал одержую, але, очевидно, ще не дістав номера, де надруковані Ваші «Myśli...». Сердечно дякую за них. Дуже тішить мене, скажу відверто, думка про видання мого однотомника[2] польською мовою (більшого ніж чудесне півівське видання[3]).

Ви збираєтесь бути в Києві 25-го вересня — 5-го жовтня. Боюсь, що в вересні Ви мене не застане [те], але на початку жовтня я буду вже в Києві, і, певна річ, мені буде дуже мило зустрітися з Вами.

З пошаною й привітом

М. Рильський

20/VIII 1963

Посилаю Вам книжку «Вибраних поезій» Тувіма в перекладах гуртка ентузіастів-«тувімістів», до яких належу і я.

М. Р.

787. ДО Г. Н. КОЧУРА

20 серпня 1963 р. Київ 20/VIII 1963

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

З інтересом прочитав статтю Шотоли[1]. В деяких місцях зробив на маргінесах зауваження — кілька дрібних адресовано перекладачеві, кілька — авторові. Звісно, до автора вони не дійдуть, але, можливо, деякі твердження потребують редакційних приміток.

Шкода, що Шотола майже зовсім не торкнувся чесько-українських літературних зв'язків,— а вони були, починаючи десь іще з Челаковського [2], неабиякі. Ні слова про Франка і чеську літ[ерату]ру! Ні слова про Шевченка і чеську літ[ерату]ру!

Мабуть, потрібен у цьому розумінні якийсь пост-скриптум [3], складений шановним Г. П. Кочуром!

(Цікаво також, що з російських поетів кілька разів названий Лермонтов і ні разу — Пушкін!)

(Взагалі «Списки» імен у автора статті дуже примхливі й суб'єктивні.)

Ваш *М. Рильський*

788. ДО Г. П. КОЧУРА

20 серпня 1963 р. Київ

Сил моїх нема, дорогий і жорстокий Григорію Порфирійовичу!

Я пробував, як це Ви бачите з першої сторінки, правити цей переклад [1], додержуючись манери перекладача,— але спромігся тільки на зауваження олівцем і на епіграму вгорі [2] з ученою приміткою.

Посилаю Вам цей «горішок» [3]. Чи справді у Грубіна шостистопний ямб без цезури? І чи справді треба так давати по-українськи? І чи не варто замовити — спішно — новий переклад, де б не було «хлані бджіл» і т[ому] под[ібного]? Я глибоко шаную Бориса Тена, але за цей переклад охоче вкинув би його в Бористен, звідки він і взяв свій псевдонім.

Я прочитав передмову [4] і віддав її Струтинському з листом до Вас (у мене є деякі зауваження), переклав «Маленьку продавицю» Слад[е]ка [5] і «На берегах річки Свратки» Незвала [6]... Все це було нелегко, але дало мені справжню радість. А переклад Миколи Васильовича сприйняв як зубний біль... Захотілося втекти на «сині вод гладіні» [7], у серці виник «леденіючий» жаль чи жах...

Чудище обло, огромно, стозѣвно и лаяй...[8]

Ваш *М. Рильський*

20.VIII 1963

789. ДО М. Д. КЛИМЕНКА

23 серпня 1963 р. Київ

Дорогий Михайле!

Два місяці був у відпустці, потім поринув у гарячкову і обов'язкову роботу. Сьогодні «викроїв» час для В[ашої] збірки [1], читаю її з приємністю, але й роблю деякі зауваження. Завтра вишлю рукопис із тими зауваженнями. Не гнівайтесь на мене за неакуратність!

Ваш *М. Рильський*

23/VIII 1963

790. ДО ДИРЕКТОРА РОМАНІВСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

29 серпня 1963 р. Київ

Посилаю в бібліотеку школи трохи книжок, серед них твори В. І. Леніна, «Кобзар» Шевченка та чимало інших.

Бажаю Вам, учительському колективу і учням, щасливого навчального року.

М. Рильський

29/VIII 1963

791. ДО В. І. ДІДЕНКА

2 вересня 1963 р. Київ

Дорогий Василю!

Прочитав Ваш «Край дніпрельстанський» [1] (про назву варто ще подумати...). Загалом — сподобалось: хороша, соковита мова, ясно, свіжо (без штукарства), симпатичні думки й настрої, є й оригінальні образи, і неутерті епітети. Словом, поезія. Проте варто ще трошки попрацювати. Я на полях поробив зауваження олівцем. Може, не всі вони справедливі, може, є серед них і причіпки, а проте гадаю, що вони стануть Вам у пригоді. Взагалі — будьте жорстокішим до себе самого, відкидайте все, що тільки «так собі». Між іншим, Ви безбожно кокетуєте р и м а м и, це призводить ч а с о м до того, що для рими Ви вигадуєте небувалі, а то й неможливі слова. Не варто цього робити.

Я готовий рекомендувати Вашу книжку Держлітвидаву, але із спокійнішою душею зроблю це, коли Ви ще раз пройдетесь по рукопису авторедакторським пером.

З привітом *М. Рильський*

2/IX 1963

792. ДО Г. П. КОЧУРА

2 вересня 1963 р. Київ

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Миг вожделенний настал[1]. Посилаю сьогодні Струтинському останню порцію і чехів у своїх перекладах. Довелось перекласти замість Дніпра (Бориса Тена) і один словацький сонет[2] (Гвездослава). Подивіться, як воно. А що, як би ми запропонували «Літ[ературній] Україні» сторінку чеської і сторінку словацької поезії? Як Ви на це дивитесь?

Загляньте до мене десь у кінці тижня, найкраще в п'ятницю шостого, годині о 12-й. Перед тим, звісно, подзвоніть.

Поляки один по одному, не кваплячись, дякують за Тувіма. Вчора одержав лист від Северина Поллака[9], де він пише, що по-українськи польська поезія виходить краще, ніж по-російському...

Привіт!

М. Рильський

2/IX 1963

793. ДО Б. І. ТУРОВСЬКОГО

2 вересня 1963 р. Київ

Дорогий Богдане!

В дуже важливій справі[1], яку Ви порушили в листі до мене (Світлицький), я звернувся до заступн[ика] голови Ради Міністрів УРСР П. Т. Тронька. Сподіваюсь на його діяльну допомогу.

Ваш *М. Рильський*

2/IX 1963

794. ДО ВАЛЕНТИНИ ПРЯДКО

7 вересня 1963 р. Київ

Дорога Валентино!

З Лесею Українкою я ніколи в житті не зустрічався. Шаную її дуже глибоко, як справді велику письменницю.

Посилаю Вам на пам'ять свою книжку

М. Рильський

7 вересня 1963

795. ДО АДАМА ГАЛІСА

10 вересня 1963 р. Київ

Високошановний товаришу Адаме!

Спасибі Вам за лист[1], за добрі слова, за вирізку із заміткою Ярослава Івашкевича[2] (дуже мені приємною), за сповіщення про те, що PIW має видавати мою книжку... Флоріана Неуважного добре знаю, я був офіційним опонентом на захисті його кандидатської дисертації. Список перекладачів, який Ви наводите, мене тішить.

Радий буду побачитися з Вами в Києві.

Ваш *М. Рильський*

10/IX 1963

796. ДО ВЧЕНОЇ РАДИ ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

12 вересня 1963 р. Київ

В ученый совет Института археологии
Академии наук УССР

Со всей решительностью и полной уверенностью поддерживаю ходатайство Института о присвоении ученой степени доктора филологических наук Виктору Платоновичу Петрову[1]. Труды В. П. Петрова в области этнографии, фольклористики, археологии, литературоведения, языкознания свидетельствуют о разносторонности научных интересов автора и подлинной глубине познаний, о последовательной верности его марксистско-ленинской методологии, о смелости в постановке вопросов и продуманности в их решении, о максимальной научной добросовестности.

Присуждение В. П. Петрову степени доктора филологических наук будет вполне справедливым и целиком заслуженным.

Прошу совет довести это мое мнение до сведения Высшей Аттестационной Комиссии СССР.

Академик, доктор филологических наук
М. Рыльский

12 сентября 1963 г.

797. ДО М. К. ГУДЗІЯ

18 вересня 1963 р. Київ

Дорогой Николай Каллиникович!

Пишу Вам по несколько неожиданному поводу. Дело вот в чем. Возможно, что Держлітвидав України попросил Вас прорецензировать[1] посмертную книжку стихотворений Миколи Зерова. Не мне Вам доказывать, как важно будет появление этого забытого у нас великолепного мастера. Зеров, как Вы знаете, умер в ссылке, несправедливо сосланный по гнусной клевете. Теперь реабилитирован, что Вы тоже знаете. Минувшего не воротишь, но, составляя эту книжку при деятельном участии Г. П. Кочура, я, с одной стороны, в каком-то отношении исполнял свой нравственный долг, а с другой — уверен был, что она будет иметь большое эстетико-воспитательное значение.

Издательство не без колебаний решилось на публикацию этой книжки, но почему-то выпуск ее отодвигает куда-то далеко, на 1965 год...

Так вот, дорогой Николай Каллиникович, если Вы будете рецензировать книжку Зерова и Вас удовлетворит состав ее, а также моя вступительная статья, то б о л ь ш а я к Вам п р о с ь б а: указать на желательность возможно скорого выхода ее в свет...

С сердечным рукопожатием

М. Рыльский

13/IX 1963

798. ДО М. Д. КЛИМЕНКА

18 вересня 1963 р. Київ

Дорогий Михайле!

Недавно оце одержав Вашого листа, а сьогодні збираюся їхати до Болгарії.

Отже, пишу Вам коротенько:

1) Ви надто вже песимістично дивитесь[1] на нові свої вірші. З них таки можна зробити книжку, і я певен, що Ви зробите.

1) Про відрядження[2] Вам у подорож (дуже це добра думка!) прикладаю кілька слів на адресу президії Спілки,— може, вони, ці слова, стануть Вам у пригоді...

Ваш *М. Рильський*

18 вересня 1963

799. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

13 вересня 1963 р. Київ **Київ**

Дорогий Миколо Григоровичу!

Пробачте, що пишу всього кілька слів: збираюсь до Болгарії, на V Міжнародний конгрес славістів... Маю всі підстави гадати, що українська радянська славістика буде там представлена як слід. Веземо ряд книжок, підготованих і виданих до конгресу, будемо виступати з доповідями... Одну з цих доповідей посилаю Вам...

Бажаю всього Вам найсвітлішого.

М. Рильський

13 вересня 1963 р.

800. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

13 вересня 1963 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Спасибі за газету, де відзначено мій скромний подарунок Романівці.

Другу Вашу збірку, ще не бачивши, благословляю. Їду оце до Болгарії на з'їзд славістів, на початку жовтня повернусь. Буду радий Вас бачити. Як потрібна буде моя допомога у виданні чи в «просуванні» книжки — до Ваших послуг!

«Дня поезії» щось і я не бачу.

Ваш *М. Рильський*

13 вересня 1963 р.

801. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО

13 вересня 1963 р. Київ

Дорогой Корней Иванович!

С большим интересом, как всегда, прочитал в «Литературной газете» Вашу «Неточную точность» [1]. Все справедливо и метко. Относительно «змеи» в сербском эпосе... Мне как переводчику сербских дум (неужели я не послал Вам своих переводов?) тоже встречалась эта проклятущая змея, имеющая в сербском эпосе положительный характер... Кажется, и я, грешным делом, по следам Старицкого заменял эту змею нашей родной зозулею...

Стихотворное обращение Фета к Толстому [2] я давно

знаю и очень люблю. Да, это «не Фет»,— и все-таки — это очень даже Фет! Фет той поры, когда с ним дружил Толстой...

Относительно замены Гребневым[3] образа матери образом жены скажу, что это очень смело, но что Гребнев по-своему был прав — прав с точки зрения высокого искусства...

Одно маленькое замечание, дорогой Корней Иванович! Вы приводите строку из Старицкого (трансформированная строка Некрасова):

Як липа без верху у лузі[4]

и даете перевод: Как липа без вершины на лугу. Но украинский луг не совсем соответствует русскому лугу. В «Словаре» Гринченко[4]: луг — лес на низменности, низменность, поросшая лесом (2-е значение — щелок). Правда, во II томе «Укр[аїнсько]-рос[ійського] словника» Акад[емии] наук УССР 1958 г. 1-е значение укр[аинского] луг — (поросший травой участок земли) луг, а 2-е — лес (на низменности) сопровождено ремаркой уст., но именно луг — лес имели в виду создатели народных песен «Ой не шуми, луже, зелений байраче» и «Ой у лузі та при березі червона калина» (где, кстати, «при березі» означает не у березы, а над берегом, на берегу). Именно про луг в этом смысле думал Старицкий, переводя Некрасова...

На лугу в русском смысле слова липы не растут...

Для русского луг принято вообще украинское лука́ (множеств. луки).

Простите меня, Корней Иванович, за многословие, продиктованное — любовью к слову.

Всегда Ваш

М. Рыльский

13/IX 1963

802. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

29 вересня 1963 р. Київ

Дорогой Александр Васильевич!

Поездка в Болгарию была хороша,— надеюсь, что смогу Вам о ней рассказать при встрече. Если что-либо напечатаю, то вышлю Вам.

Еще раз — большое спасибо, что Вы помогли в поездке Богдана,— он увидел много интересного, сделал немало фото и киноснимков, помогал мне во всех житейских делах как старый практик. Передайте мою благодарность и А. К. Долуде [1]...

С пароходом у нас не вышло [2], хотя посол Органов [3] и хотел в этом нам помочь. Пришлось лететь — и вот я шлю привет из Киева, где успел уже совершить две, даже три рыболовные экскурсии — не очень, правда, блестящие...

«Польскую поэзию» [4] мне уже купили в Киеве,— если будет что-либо интересное, приберегите для меня. Вы, вероятно, приедете в Киев на Октябрьские праздники?

Обнимаю.

М. Рыльский

29/IX 1963

803. ДО О. І. ПУЗІКОВА

29 вересня 1963 р. Київ

Дорогой Александр Иванович!

Посылая Вам сердечный привет из Киева, куда я возвратился из осененной Вашим и других друзей благословением поездки в страну табака, винограда, красивых девушек и чудесной поэзии — Болгарию *,— позволю себе вместе с тем побеспокоить Вас небольшой просьбой. У Золя есть небольшая статья «Что я ненавижу». Ее нет в огоньковском восемьнадцатитомнике, не нашел я ее и в Ваших работах о Золя [1]. Быть может, Вы могли бы найти эту статью и, перепечатав на машинке, прислать мне? Она нужна мне для цитаты [2] — причем не в статье, а в цикле стихотворений. Забавно, не правда ли? Буду очень благодарен!

Всегда Ваш *М. Рыльский*

29/IX 1963

---

* Прошу простить за кудрявый стиль! *М. Р.*

804. ДО Г. Ф. РИЛЬСЬКОЇ

29 вересня 1963 р. Київ 29/IX 1963

Дорога Галю!

Спасибі за лист. Поїздка наша до Болгарії була дуже цікава,— розкажемо, як зустрінемось. Богдан зробив ба-

гато фото (чимало вже проявив і надрукував — дуже хороші!) і кінознімків.

Після прильоту із Софії (Софія — Бухарест — пролетіли над Києвом — Москва — Київ... Це все за один день!) їздили з Богданом, Жоржем, Петром Остапенком, Максимом і Андрюшею на одно з дарницьких озер, а вчора я, Богдан, Степ[ан] Васильович і Коля рибалили в Кончі... Я сьогодні на «нашому» ставку зловив 3 окуньчики «для Тарасика». Завтра у мене і у Богдана починається трудове життя...

Сьогодні їздили в цирк — Тарас, Андрій, Петро Филипович, Люба, Томочка [1]... Нашим дітлахам дуже сподобалось. Цирк — німецький.

Ми теж за вами скучили. Цілую Вас і Льолю.

«Дєдушка»

І всі цілують — «от мала до велика».

805. ДО Д. І. СЄДИХ

29 вересня 1963 р. Київ

Дорогий Дмитре Івановичу!

І я цього року, повернувшися з Гагри, пожив з тиждень у наметі на бєрезі озера з поетичним назвищем Святище (кілометрів 35 од Києва), половив рибки — не гігантської, але хорошої (плітки й підлящики на пшеницю, тісто, хліб, черв'яка, окуні на черв'яка), кілька разів удвох із сином Богданом ловив непоганих підлящиків, пліток, в'язиків (на горох) в озері Конча під Києвом... Словом, трохи порибалив... А вчора у мене на тій же Кончі зірвалась на живця щука... «Прокляття, розпач і ганьба» [1], як писав Олесь...

А про Світязьке озеро [2] (яке не треба плутати з озером Світезь у Білорусії, пов'язане з іменем Міцкевича) я багато чув і раніше, а ще більше — цього року, коли був на Волині, в Ковелі, на науковій сесії пам'яті Лесі Українки, сесії, що обернулась у справжнє народне свято... Чув — але не побував там, не встиг.

Пишу новий цикл віршів [3] (верлібром!). Як вийде щось путяще — вишлю Вам...

Ваш *М. Рильський*

29/IX 1963

806. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

29 вересня 1963 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

До самого последнего дня в Болгарии мы не знали с Богданом — полетим или поплывем. Обстоятельства сложились так, что пришлось лететь. Итак, я снова в Киеве. Поездка была интересная, съезд славистов — тоже... Но пока не буду пускаться в описания. Вероятно, в «Вечірньому Києві» тисну очередную «розмову», посвященную Болгарии...

Привет Вам и всему семейству.

Старый гусар *М. Рыльский*

29/IX 1963

807. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

3 жовтня 1963 р. Київ

Дорогие друзья!

Сначала о деле, т. е. о Шевченке. Жду новых переводов. Нельзя ли сделать так, чтобы по отдельному экземпляру их получил и Новиченко? Тогда мы прочитали бы их параллельно, это ускорило бы дело... Это мое предложение, с Новиченк*ом* я не виделся и не говорил, но по моим сведениям он в Киеве. Если нужны будут какие-то изменения в статье для академиздания, то — я готов сделать, что нужно.

В нашу общую книжку[1] о Ш[евчен]ке я внес не очень существенные дополнения и исправления. Вообще оказалось — незадолго до моего отъезда в Б[олга]рию,— что она почему-то долго мариновалась у редактора Держлітвидава. Что касается переводов на иностранные языки, то Бажан ведь, помнится, говорил, что это организует Москва? Юнеско, что ли? (М[осковск]ое отделение.) Ш[евченковс]кий комитет? Вам это легче узнать, дорогая Евгения Кузьминична! (При помощи Карабутенка напр[имер].)

Теперь — о Ваших впечатлениях[2] от Югославии. Вы меня обидели в открытке, поясняя, что Ядран — это Адриатическое море. Ведь я же когда-то провозгласил в Югославии тост за процветание славянского мира «от Ядрана до Янана»,— тост несколько опасный, но сошедший с рук!..

Ходят ли до сих пор славянки-магометанки в Сараево в паранджах? Из-под паранджи особенно выразительно звучат революционные лозунги!

Вы мало пишете о совещании переводчиков[3] и о встречах с югославскими писателями. Ивана Лалича[4] я живо помню,— а вот встречались ли вы с другом советской поэзии, поэтессой и переводчицей — Десанкой Максимович[5], с главой белградских русистов Радованом Лаличем[6] (он потом был в Софии на конгрессе), со словенским литературоведом, поэтом и переводчиком Миле Клопчичем[7] (один из лучших переводчиков Пушкина, собирался переводить для нового издания Шевченка,— я послал ему словарь Гринченка)? Не слышали ль — делается ли, собираются ли делать в Югославии перевод черногорского романа[8] друга нашего Синенка? Я обратил внимание югославов на эту книгу.

В Цетинье и вообще в Черногории я был два раза — первый раз вскоре после окончания войны... А вот в Сплите не был, горько жалею об этом...

Перехожу, наконец, к моему и Богдана путешествию в Болгарию. О характере конгресса (или съезда) ярко свидетельствуют программа съезда и список участников (кое-кого, очень немногих, правда, не было, зато были и люди, не внесенные в программу и в список). Черт возьми! Были слависты из Австралии и из Южной Африки, прелюбопытные были люди. Были мюнхенские украинцы, они означены в списке ГФР (Bundesrepublik Deutschland) латинскими буквами: Horbatsch Anna-Halia, Horbatsch Olexa, Nakonetschna Hanna, но это просто — Ганна и Олекса Горбач, Ганна Наконечна... Горбач читал в секции языкознания доклад об украинских арго... (см. программу, стр. 18). У меня есть две печатных его статьи, одна из них — «Арго українських вояків». Из этой последней статьи явствует, что пан Горбач был в рядах Советской Армии во время второй мировой войны, а потом «как-то» очутился в Мюнхене. По поводу докладов Н. Е. Крутиковой и Вервеса — Булаховской — Вединой[9] (см. программа, стр. 40) он, Горбач, заявил, что докладчики замалчивают недоразумения, ссоры и т[ому] под[обное] между поляками, русскими и украинцами о том, что польские романтики «украинской школы» хотели привлечь украинцев на свою сторону для совместной «антицарської, антиросійської боротьби» — причем он определенно ставил знак равенства между словами «антицарська» и «антиросійська». Взявши слово

в прениях, я заметил, что, конечно, недоразумения Latargi, говоря по-польски, бывали, но не о них следует говорить, когда речь идет о взаимосвязях. Я протестовал против отождествления понятий «антицарский» и «антирусский» и заявил, что взаимоотношения поляков, русских и украинцев надо мерить по Мицкевичу и Словацкому, а не по Сенкевичу, по Герцену, а не по Каткову[10] (это вызвало аплодисменты), по Шевченку и Франку, а не по украинским шовинистам, имена которых даже не хочется называть. Очень довольны были моим выступлением поляки — Казимеж Выка[11] и наш друг Марьян Якубец...

Чтобы покончить с мюнхенцами, замечу еще, что Ганна Наконечна с не совсем понятной горячностью лобызала меня и Николая Каллиниковича, а Ганна-Галя Горбач подарила мне изящный томик своих переводов Коцюбинского на немецкий язык, а также антологию украинской прозы на том же языке. В антологии с любопытным названием «Blauer November» (на последней стр[анице] обложки — «Синій листопад») — такие авторы: Коцюбинский, Стефаник, Михайло Ивченко[12] (вы, пожалуй, и не знаете этого писателя), Слисаренко[13], Хвильовий[14], Виктор Домонтович (это — В. П. Петров), Довженко, Косынка, Любченко[15], Юрий Лыпа[16], Пидмогильный[17], Сенченко, Яновский, Вильде... Нет, как видите, ни Панча, ни Копыленко, ни Вишни, ни Черемшины, ни Мартовича[18], ни Козланюка, ни Гончара, ни Стельмаха...

Вообще говоря, панове мюнхенцы вроде как бы заигрывали с нами, но докладами Білодіда и др., Вервеса и др., моим выступлением по поводу выступления Горбача были определенно недовольны.

Доклады и выступления советской делегации, в частности украинцев, были хорошо приняты и расценены. Я посылаю вам и программу, и список участников — во-первых, потому, что надо дарить друзьям то, что самому дорого, а во-вторых — потому, что это у вас лучше сохранится, чем у меня.

Посылаю и наш коллективный доклад «У [країнські] думи и т. п.», который я огласил (в сокращении) на фольклористической секции, а также приглашение на болгарский вечер памяти Леси Украинки. Вечер прошел очень тепло. Кстати, я на нем не только читал стихи, как об этом сказано в газетах, а и произнес довольно сильную, хотя и не очень связную, речь о Лесе и о болгарско-украинской дружбе...

Присовокупляю также программу киевского вечера памяти Леси 1 августа этого года,— я, кажется, не посылал ее Вам.

Я ходил на заседания, а Богдан бродил по Софии, делал фото- и киносниимки...

В заключение съезда был прием, на котором выступили — Тодор Живков [19], новый председатель международного комитета славистов Гавранек [20], а за ним — спровоцированный Виноградовым и Шептуновым [21] — я (!) со стихотворением «Болгария». За мной — Виноградов. Первого секретаря Болгарской компартии многочисленные участники конгресса еще слушали, а Гавранеку, мне и Виноградову пришлось выступать при страшнейшем шуме разгоряченных напитками славистов — по микрофону. Правда, люди, стоявшие у громкоговорителей, даже на улице, нас слышали...

Была милая встреча и в Союзе болг[арских] писателей.

В воскресенье ездили в Рыльский монастырь, где я снялся рядом с образом патрона моего брата, Ивана Рыльского (Рылского), который в самом деле праздновал именины в день святого Ивана Рыльского. Прилагаю сделанный Богданом снимок.

Два последние дня — поездка в автобусе по стране в таком составе: Корсакас [22] (Литва), Благой, Бушмин [23], Филин [24], Рыбаков [25], Иванов (из ЦК), Вервес, Богдан, я. Компания была на редкость дружная, только иногда, в частности при восхождении на Шипку, теряли Дмитра Дмитр[овича] Благого. Потом он находился и обвинял нас в неаккуратности... К сливовице, а также к припасенным нами с Богданом бутылке перцовки и бутылке столичной наши отечественные слависты относились весьма положительно...

В живописнейшем городе Тырново меня потрясла лобная стена, с которой сбрасывали изменников родины, в том числе епископа, который помог войти в город татарам... Остроумное изобретение!

У Велчева [26] я был, со многими славистами, в гостях. Там преподнесли несколько запоздалые университетские юбилейные грамоты Гудзию и Благому. Подвыпивший Ник[олай] Каллин[никович] был в своем репертуаре, утверждая, что никаких закономерностей нет не только в истории литературы, а и в истории человечества вообще, что все это — сплошной хаос и цепь случайно-

стей... Петр Георгиевич Богатырев[27] опьянел, не выпив ни капли спиртного...

С Русакиевым[28] встречался несколько раз, а книжку свою послал ему уже из Киева (там я раздал, вообще говоря, много своих книг...).

Ну, всего не расскажешь!

До встречи — хочется думать, что она будет в мануаре (заключительное заседание шевченковской редколлегии).

Целую Вас обоих крепко, мануарцы приветствуют.

Ваш *М. Рыльский*

3, увы, октября 1963

В субботу ждем прилета Гали и Лели из Кисловодска.

808. ДО С. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

3 жовтня 1963 р. Київ

Милые друзья!

В отчете своем о поездке в Болгарию я пропустил имя одного из участников поездки по стране — милейшего секретаря Всесоюзн[ого] комитета славистов Андрея Николаевича Робинсона[1].

Спешу исправить свою оплошность.

Ваш *М. Рыльский*
(экий росчерк!)

3/X 1963

Привет старому гусару Александру Васильевичу!

809. ДО А. Н. САЛАХЯНА

5 жовтня 1961 р. Київ

Дорогой Акоп Ншанович!

Возвратившись из Болгарии, слегка простудился и неделю прохворал (несерьезно),— и этим и объясняется моя задержка с ответом[1] Вам лично и редакции «Д[ружбы] Н[ародов]»[2]. В ближайшие дни напишу подробнее свои соображения о дальнейших планах «Дружбы народов» и т. под.

Ваш *М. Рыльский*

Прошу передать мои извинения и мой привет Б. А. Смирнову[3].

5/X 1963

810. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

6 жовтня 1963 р. Київ

Дорогие друзья!

Наши письма — Ваше с новыми переводами Шевченко и мое с отчетом о поездке в долину роз (фигурально) — «розминулися в дорозі», чем и снимается упрек, что я Вас не балую письмами. Еще как балую! Целую диссертацию (с дополнит[ельным] сообщением о Робинсоне) написал!

Теперь — о присланных вами переводах Липкина, Петровых, Озерова. Возвращаю их со своими замечаниями на полях. Общий вывод: ни один из этих переводов не лучше доселе печатавшихся. Можно, конечно, поработав над этими переводами (что в первую очередь должны сделать сами переводчики), напечатать их в одном из шевченковских изданий, но — зачем, собственно? «Обновить» состав переводов — это не может быть самоцелью. Боюсь, что кое-кто применит к редакторам украинскую пословицу: «хоч гірше, аби інше».

Что касается «Заповіту», то уважаемый Лев Адольфович кое в чем приблизил перевод к подлиннику по буквальному смыслу, но снизил общее поэтическое звучание. Это, увы, не то, о чем мы все мечтаем. Основания для замены перевода Твардовского переводом Озерова — нет.

В академ[ическом] издании, я полагаю, надо дать несколько переводов «Заповіту» (м[ожет] б[ыть] в примечаниях). Поляки в «Избранном» Ш[евченко] 1955 г. дали «Заповіт» в переводах Я. Ивашкевича и Л. Пастернака [1].

Кстати, есть «Заповіт» со множеством «вѣроянтов» у нашего друга Карабана. Я, помнится, послал его в ленингр[адскую] «Биб[лиоте]ку поэта», но вам легко его раздобыть у самого переводчика, пожилого бонвивана Павла Сергеевича. Он, между прочим, довольно резонно предлагает писать не «завещание», а «Завет». (Сам Ш[евченко], как вы изволите знать, никак не озаглавил этого стихотворения.)

Автор «Звездных сонетов», личный друг Гагарина и космоса — Л. Н. Вышеславский принес мне «Давыдовы псалмы» (переводить «Ив[ана] Пидкову» он отказался, объясняя это смущением перед тенью покойного Михайлова [2], а также сжатостью сроков подачи). Как только

прочту эти переводы, в которых Давид-Леонид[3] поднимает пращу на Голиафе-Россельса[4], вышлю вам...

Вышеславский побывал в Старом Крыму у заместителя председателя земного шара Петникова[5] и подарил мне фото, на котором он сидит рядом с этим живым экспонатом футуристической старины... К переводам «Псалмов» это, впрочем, прямого отношения не имеет.

Я думаю, что — когда вы будете чувствовать приближение часа окончания шевченковской страды, то нам надо будет встретиться друг с другом и с Л. Н. Новиченко. Для последних штрихов. Лучше всего будет сделать это под сводами мануара. Не правда ли?

Ваш *М. Рыльский*

6/X 1963

Мануарцы кричат: гип-гип-ура!

М. Р.

811. ДО Ф. О. ІВАНОВОЇ

7 жовтня 1963 р. Київ

Дорогая Фелицата Александровна!

В октябре я, конечно, сдам книжку о «Кобзаре». Не скрою (да и не скрывал), что в основу ее будет положена моя книжка «Поэзия Т. Шевченко». Введу, однако, новые главы — о мастерстве поэта, в частности об особенностях его стихосложения, о стиле его баллад (особенно — «У тієї Катерини») и т. под. Словом, постараюсь расширить, углубить и т. под.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

7 октября 1963 г.

Не удивляйтесь разнобою: октябрь — и ландыши (на конверте). В душе поэта — вечная весна.

М. Р.

812. ДО А. Н. САЛАХЯНА

9 жовтня 1963 р. Київ

Дорогий Акопе Нишановичу!

З радістю напишу — коли це потрібно — невеличку передмову до В[ашої] книжки про Шевченка[1]. (До речі, мені вчора нагадав про це Л. М. Новиченко.) Якщо у Вас

є «зайвий» примірник рукопису, то, будь ласка, вишліть мені — по-перше, щоб було від чого «відштовхнутись», а по-друге,— мені хочеться бути одним із перших читачів Вашої книжки.

Посилаю лист — відповідь до редакції «Дружбы народов». Сподіваюсь у кінці року — а може, й раніше — зустрітись у Москві.

З привітом *М. Рильський*

9 октября 1963

813. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

10 жовтня 1963 р. Київ

Дорогой маэстро!

Я уже писал Вам, что обратился с посланием к А. И. Пузикову по поводу «Гайдамаков» [1]. Полагаю, что письмо мое будет фигурировать при разговоре с Косолаповым [2] и что разговор этот приведет к вожделенному решению.

Забыл сообщить, что врученные Вами экземпляры «Дум» раздал умно и целесообразно зарубежным и отечественным славистам.

В Ясной Поляне мы тоже бывали-с [3], ночевали у швейцара местной ресторации, который в отрочестве служил в имении Толстых, но больше помнил Софью Андреевну, чем невзрачного старичка Льва Николаевича. Николай Петрович Глебов в ту же поездку нашел, что Спасское-Лутовиново Тургенева куда пригляднее место, чем Ясная Поляна... В общем — не везет Льву Николаевичу. А писал недурно...

Ваш *М. Рыльский*

Привет Вашим!

10 октября 1963 г.

814. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

13 жовтня 1963 р. Київ

Дорогой Леонид Николаевич!

Прочитал «Псалмы». Вообще хорошо, но есть у меня несколько замечаний. Очень прошу Вас внять им и с экстренной быстротою доделать перевод, после чего я и пошлю его судье праведному — А. И. Дейчу.

Ваш *М. Рыльский*

13 октября 1963

815. ДО ВАЛЕНТИНИ ПРЯДКО

15 жовтня 1963 р. Київ 15 жовтня 1963 року

Дорога Валентино!

Одержав Вашого листа [1]. Про своє життя і творчий шлях треба розповідати довго, а я, на жаль, не маю часу, бо заклопотаний багатьма іншими невідкладними справами. Власне при вивченні в XI класі української радянської літератури вчителі напевне розповідали учням і про моє життя, і про мою творчість, та й з інших літературних джерел Ви зможете про це дізнатись.

Далі Ви пишете, що Вам 17 років і Ви вперше в своєму житті покохали людину, яка далеко від Вас — в Радянській Армії і повернеться лише через три роки. Але Ваше запитання — чи ждати його з Армії, чи ні — мене здивувало, навіть збентежило трохи. Адже Ви пишете, що покохали вперше в житті і покохали глибоко. Тож бережіть своє перше кохання, не розмінюйте його, бо воно найчистіше і найсвятіше.

Бажаю Вам успіхів у навчанні й житті.

М. Рильський

816. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 жовтня 1963 р. Київ

Дорогие друзья!

Посылаю «Давидовы псалмы» в переводе Вышеславского — для ясности в двух экземплярах: один с моими карандашными замечаниями и другой — исправленный В[ышеславским] согласно моим замечаниям. По-моему, исправил он хорошо. Исправленный экземпляр «визирую».

Вы, вероятно, знаете, что в недалеком будущем состоится заседание редколлегии «Литературных памятников», где будет докладывать о нашем «Кобзаре» Оксман. Вряд ли я смогу приехать на это обсуждение, но меня озадачило: в списке вещей, которые предполагают вставить в серию, есть даже Чулков (не Георгий [1], конечно, а Михаил [2]) XVIII ст., «и то и сио»,— а относительно Тараса Григорьевича были сомнения, достоин ли он войти в серию!!!

Страстно целую вас обоих.

Жду эпистолы.

Ваш *М. Рыльский*

18 октября 1963 (Роняет лес багряный свой убор [3].)

Думаю, что перевод Вышеславского надо дать и в академиздание.

М.

817. ДО П. А. ДЕГТЯРЬОВА

19 жовтня 1963 р. Київ

Вельмишановний Павле Андріяновичу!

Я ніколи не тільки не приятелював, але й не був знайомий з Максиміліаном Волошиним. Читав його вірші ще замолоду, а пізніше, в Коктебелі, бував у його дуже цікавому домі, з інтересом дивився на його малюнки, чимало чув про нього від його дружини, яка живе в Коктебелі і досі.

Нічого не знайшов тим часом у своїй міцкевічіані такого про Міцкевича і Крим, що Вам могло б придатися. Є розвідки про перебування Міцк[евича] в Петербурзі, в Москві, на Україні (але не в Криму),— воно Вам, очевидно, ні до чого...

З пошаною

М. Рильський

19/X 1963

818. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

19 жовтня 1963 р. Київ

Дорогие Александр Иосифович и Евгения Кузьминична!

Вчера я послал Вам «Псалмы» Давида—Шевченка—Вышеславцева. Недурственно, по-моему. Сейчас прилагаю к этому письму «Завет» и «Архимеда» в обработке Павла Панченко [1]. «Архимед» вышел недурно, а «Заповіт» — не Рио-де-Жанейро... «Архимеда» можно бы тиснуть... Посылаю также «Катерину», изнасилованную — после москалика — И. В. Воробьевой [2] (см. мою краткую рецензию [3] и замечания на полях). Предоставляю Вам удовольствие объясниться с достопочтенной переводчицей. При этом ничуть не завидую. Относительно «б о л ь ш о й семьи» [4] продолжаю думать, что это слово не покрывает шевченковской «в е л и к о ї сім'ї»...

Мои стихи о Болгарии [5] вряд ли придется переводить

Марии Ивановне, потому что они уже переведены и давно напечатаны. Вот разве новое что-либо напишется. Ну, тогда — да!

Целую вас крепко

Старик *Рыльский*

19/X 1963

Получили ли «Кобзарь»? Автореферат о Драгоманове?

819. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

19 жовтня 1963 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Спасибі за надіслання романівської газети. Чи бували Ви, до речі, в Романівці? Хороше село, хоч не дуже, сказати правду, багате... Я таки щороку буваю там («мандрівка в молодість»).

Зичу всього Вам доброго.

Ваш *М. Рильський*

19 жовтня 1963

820. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

24 жовтня 1963 р. Київ

Милые мои друзья!

На акедемиздатовском аэропаге, к сожалению, быть не смогу: занят по горло и даже — выше. Вся надежда на Юлиана Григорьевича! [1]

Спасибо за Вийона [2] и за Дейча из Дюссельдорфа [3]. Дейча уже вкушаю мелкими, но жадными глотками, Вийона предвкушаю.

В последнем номере «Вітчизни» [4] напечатана (в подлиннике) статья Луначарского о Дидро [5], найденная одним из наших литературоведов в старой «Киевской мысли» [6]. Известна Александру Иосифовичу эта статья? Если не известна, то, может быть, прислать Вам ее?

Дятел на голосеевской сосне кланяется вам и ждет вас. Вместе с ним обсудим окончательно шевченковские дела. Pereat * Россельс, fiat ** Шевченко!

Всегда Ваш *М. Рыльский*

---

* Хай згине *(лат.).— Ред.*

** Хай буде *(лат.).— Ред.*

Мануарцы от мала до велика приветствуют вас веселыми голосами. Поздравляю с победой английских футболистов над сборной командой мира.

М. Р.

24/X 1963

821. ДО Г. І. ВЛАДИКІНА

25 жовтня 1963 р. Київ

Москва, Гослитиздат
Владыкину Г. И.

Среди поэтов так называемого «среднего поколения» на Украине работает Олекса Ющенко. О его творчестве я писал в своей вступительной статье к его «Избранному» (Киев, Гослитиздат Украины, 1958 г.) и, в первую очередь, остановился на жанре песни, в котором успешно выступает поэт.

Сейчас мне хочется несколько дополнить написанное раньше о поэте Олексе Ющенко. Книги, последовавшие после «Избранного» («Люди і квіти», «Краса землі», «Шляхи близькі, шляхи далекі»), не исключая поэта-песенника, больше и глубже раскрывают поэта-лирика (хотя, конечно, эти понятия родственны).

В одной аннотации на книгу «Зеленеют дали» (Москва, «Советский писатель», 1960 г.) говорится:

«Олекса Ющенко — известный на Украине поэт, автор многих популярных песен. (От себя добавлю — и книг.) Недавно в Киеве вышло его «Избранное». Поэт этот — лирик «по самой строчечной сути». Пишет ли он на гражданские темы или о любви, пишет ли он о природе или слагает песни — всюду мы ощущаем присутствие автора. В этом — сила большинства его стихов. Это приближает его стихи к читателю, позволяет все время чувствовать рядом с собою умного и веселого собеседника.

Поэт хорошо знает природу родной Украины, его привлекает мелодика народной песни. Народным речитативом написаны интересные сюжетные стихи «Кузнецы».

Душевно и волнующе написаны стихи о Янке Купале, о Белоруссии. Красивы и оригинальны «Молдавские мелодии». Читатель не пройдет мимо стихов о Праге, о чешских друзьях. Удались зарисовки Советской Эстонии».

Это чувство дружбы отметила и «Литературная газета» от 24.VII 1955 г. в краткой статье «В братской семье» о книге О. Ющенко «Криница» (М., 1955 г. «Советский писатель»): «Светлой, радостной дружбе народов нашей страны посвящено большинство стихотворений, вошедших в книгу О. Ющенко. Поэт пишет об исторической Переяславской Раде и Богдане Хмельницком, о Горьком и Давиде Гурамишвили. Поэзией дружбы согреты стихи о весне в Чувашии и о чудесной Чаткальской долине в Узбекистане. И в пейзажных зарисовках, и в любовной лирике эта тема выступает на первый план.

Утверждая радость и счастье мирного труда народов, поэт пишет:

Пусть вечно здравствовать будут
Дружба,
верность, любовь!»

Я целиком присоединяюсь к приведенным здесь строкам. Лирика Олексы Ющенко согрета чувством дружбы народов. Здесь уместно вспомнить хотя бы стихотворение «Украина — Белорусь», отлично переведенное на русский язык Николаем Асеевым, а также стихотворение «Криница». Возле криницы, которая стала светлым символом, с давних времен сходились три дороги трех братьев — с Украины, России, Белоруссии. Криница породнила их навеки.

Люб кринице народ — всем дорога открыта,
У нее для любого хватает щедрот.
Кем-то к древнему дубу подкова прибита...
— То на счастье, на долю! — толкует народ.
«Пейте все на здоровье»,— сказала б с любовью,
Если б только могла...

Струна дружбы народов в творчестве поэта-лирика Олексы Ющенко звучит искренне, не приглушенно. Свежестью чувств наполнено большинство его стихотворений.

Мне кажется, пришло время шире представить творчество этого поэта русскому читателю.

М. Рыльский

25.10.1963 г.

822. ДО О. Б. ГАТОВА

25 жовтня 1963 р. Київ

Дорогой Александр Борисович!

Простите, что задержался с ответом. «Тополю» прочитал [1] — есть находки, но «недужны» вряд ли соответствует украинскому «байдуже», а «болиголову» я нашел у Даля, но ударение, конечно, бо*ли*голова. «Царским немцам» — не очень как будто понятно... Слово «брат» Вам, действительно, удалось вставить, но оно в начале строки как-то теряется.

Если Вы согласны с моими замечаниями, то прошу Вас внести соответствующие поправки и передать перевод непосредственно моему соредактору А. Й. Дейчу.

Относительно «Царей» [2] пока не скажу ничего — надо посмотреть переводы... В принципе думаю, что в одном из изданий следует дать Ваш перевод.

Приветствую Вас и Людмилу Семеновну [3].

М. Рыльский

25/X 1963

823. ДО Є. М. ІЩЕНКА

26 жовтня 1963 р. Київ

Високошановний Євгене Миколайовичу!

Д. Гуліа [1], батька абхазької літератури, я бачив у житті раз чи два, він справив на мене враження чарівливої людини («обаятельного человека»).

На всі інші Ваші питання мушу, на жаль, коротко відповісти: ні.

Бажаю розквіту абхазькій літературі, як і всім національним літературам.

З пошаною *М. Рильський*

26/X 1963

824. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА

26 жовтня 1963 р. Київ

Дорогой Григорий Николаевич!

Спасибо за белорусские сказки [1], за «Открытие страницы» [2], за память, за добрые слова. Вышеславский подарил мне фото, на котором изображены Вы — председатель зем-

ного шара и он — певец космоса... Это мне напомнило наши с Вами встречи.

Ваш *М. Рыльский*

26/X 1963

825. ДО Д. І. СЕДИХ

26 жовтня 1963 р. Київ

Дорогой Дмитрий Иванович!

Вы угадали: «Огни над городом»[1] — из того верлибрного цикла, о к[ото]ром я Вам писал. Вы, вероятно, догадываетесь, что переводчика «Огоньку» подсказал автор...

Цикл пишется, вероятно, скоро будет закончен. Тогда пошлю его Вам, причем выскажу и свои соображения относительно того, как переводить в е р л и б р ы.

Вероятно, мы толкнемся в «Нов[ый] мир» — А. Г. Дементьев просил меня прислать туда новые стихи.

С поэтическим и рыболовным приветом *М. Рыльский*

Не изменяйте рыбной ловле! Ни с кем и ни с чем.

26/X 1963

826. ДО Є. К. ДЕЙЧ

28 жовтня 1963 р. Київ

Дорогая Евгения Кузьминична!

Совершенно партикулярный вопрос: к а к и м я и о т ч е с т в о Л. Д. О п у л ь с к о й, которая прислала мне подготовленное ею издание «Казаков»[1] Толстого «в память о знакомстве у Дейчей (с Ю. Т. Оксманом)». Я помню эту милую женщину, но имя-отчество забыл,— а хочется поблагодарить ее за это чудесное издание (серия «Лит[ературные] памятники»), замечательное между прочим и солидным списком опечаток. Надеюсь, что в нашем Шевченке список будет меньше...

Целую ручки, обнимаю Александра Иосифовича.

Ваш *М. Рильський*

28 октября 1963

827. ДО О. Й. ДЕЙЧА

30 жовтня 1963 р. Київ

Копия письма,
которое я посылаю сегодня
Айзенштоку.
М. Р.

Єремієі Серце мліє
Зникають надії,—
Примітками до Шевченка
Навіть і не віє!

Що ж нам діяти, нещасним,
Дейчеві й Максиму,
Помітивши над Тарасом
Катастрофу зриму?

Зглянь тесь, Яковичу, друже,
Урятуйте справу!
Чорна хмара наступає
З академвидаву!

Максим Рильський

30/X 1963. Мануар

Дорогой А[лександр] И[осифович]! Постараюсь Вам выслать «Вітчизну» с Луначарским — Дидро. Но вот Вы пишете, что знаете эту статью. Откуда? Ведь «Вітчизна» подает ее как свежеоткопанную в архивах жемчужину, доселе никому не известную?

Примите, друзья, мои пламенные поцелуи.

М. Р.

828. ДО Л. М. ЛЕОНОВА

7 листопада 1963 р. Київ Киев. 7 ноября 1963 года

Уважаемый Леонид Максимович!

Задуманное нами совместное выступление [1] по вопросам охраны природы затянулось осуществлением. Вину за опоздание берет на себя покаянно наш общий приятель П. С. Погребняк, за которым числится черновой текст нашего выступления. Я разделяю его мысль, что наше выступление должно содержать наряду с острой критикой живучих ханжеств и всяческих нарушений закона об охране природы также и поддержку многим превосходным

начинаниям, в частности — идеям о разумном, лишенном хищничества пользовании продуктивными силами природы.

П[етр] С[тепанович] был угнетаем в течение нескольких месяцев редакторами его книги; с ними он вел борьбу, по его словам — «вдень и вночи». Книга его издается в Москве [2], редакторы ее русские люди, но борьбу с ними за чистоту великого русского языка П[етру] С[тепановичу] пришлось вести одному. Простим ему опоздание.

Ныне он обещает помочь нам в течение ближайших дней — подождем.

Пользуясь случаем, поздравляю Вас с 46-ой годовщиной Великой Октябрьской социалистической революции и желаю Вам здоровья и всяческого благополучия!

Уважающий Вас

829. ДО Д. І. СЕДИХ

11 листопада 1963 р. Київ

Дорогой Дмитрий Иванович!

Основной принцип моих верлибров (которыми написан весь цикл «Таємниця осіннього листя», кроме первого вступительного стихотворения, написанного «классическим» размером и с рифмами) — это свободный стих, но все же стих. Как Вы можете заметить, каждая строчка звучит у меня в отдельности как ритмически организованная единица. Словом, мои верлибры — это не прозаические строки разной длины, а строки все же стихотворные.

Оста́нні троянди,
Бі́лі троянди,
Вересне́ві троянди.
Вони́ одяглися
В ри́зи неви́нності...

Ведь каждая строка, отдельно взятая, могла бы быть началом «правильного» стихотворения!

Словом, основное пожелание: чтобы чувствовалась музыка слов!

Что касается «Огней родного города», то их ни в коем случае нельзя исключать. Вы, вероятно, изволили заметить, что Леонов, прежде чем напечатать свою повесть «Evgenia Ivanovna» в «Знамени», печатал отрывки

из нее и в «Огоньке», и в других органах. Это — не единичный пример. «Огни» мои — тоже отрывок из «Таємниці», которую я считаю цельной, объединенной одной мыслью или одним настроением вещью.

Кстати, последние строки «Огней» у меня рифмованные, что Вы не совсем отразили в своем «огоньковском» переводе:

Києве — квіте!
Ніхто не здолає тепер погасити
Величних твоїх, як спів,
Дружбою *вмитих*,
В майбутнє *розкритих*
Незгасних *вогнів* —
Творчих *вогнів!*

Обнимаю Вас крепко.

М. Рыльский

14/XI-1963

830. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

14 листопада 1963 р. Київ

Друзья мои!

1) Зачем Вам I том укр[аинского] академич[еского] издания Шевченко? Именно 1-й? Только 1-й? Не совсем понимаю.

2) По вопросу о нашем биогр[афическом] очерке и о приспособлении его к французск[ому] изданию с Вами, вероятно, уже говорил Держлітвидав (редактор Лещенко [1]).

3) Снятие «Тарасовой ночи» из «Кобзаря» считаю не совсем продуманным шагом. Относительно поправок к «Тарас[овой] ночи» и «Сотнику» — желательно, чтобы с Тургановым поговорил Даронян, Пузиков, еще кто-нибудь авторитетный из издательства — я писал, на письмо никакого «реагажа» не получил.

4) Я вычитал и русск[ую], и укр[аинскую] 1-ю верстку очерка — Вам, как обещал мне Чумак, будет выслан правленный мною русский экземпляр.

5) Относительно оплаты этого нашего монументального труда. Чум[ак] сказал, что за русск[ие] и укр[аинские] тексты будет платить Держліт, а за иноземные

издания — «треба буде з'ясувати». Нехай з'ясовує. Надо же нам наконец разбогатеть!

С нежным приветом

Ваш неизменно

М. Рыльский

14/XI 1963

Очень прошу позвонить Гатову (который Аггей Григорьевич в совете по переводу), что мною написано письмо о «Проекте оплаты переводчиков» в адрес зам [естителя] председателя Совета Министров УССР П. Т. Тронько (по его же предложению) с соответственной критикой «Проекта». Письмо подписали Ю. Збанацкий[2] (зам [еститель] председ [ателя] президиума правл [ения] Союза писат [елей] Укр [аины]) и М. Рыльский (председатель всесоюзного совета). Тронько обещал всемерную поддержку. Привет!

— М. Р.

831. ДО Р. М. ЧУМАКА

15 листопада 1963 р. Київ

Дорогий Романе Мусійовичу!

Михайло Клименко, поет, близький моєму серцеві,— любить природу й тонко відчуває її, любить життя і нефальшиво пише про цю любов, любить мову і добре володіє нею,— має вже, як Ви, мабуть, знаєте, три книжечки, а тепер оце злагодив нову, яку я читав у міру її писання і до дечого чіплявся, а Клименко виправляв...

Словом, як Ви розумієте, йдеться не про що інше як про видання цієї нової збірки. От я собі й подумав — удатися до Держлітвидаву. Перші книжки Клименка вийшли в «Р [адянському] письмен [нику]», а тепер ідеться вже не про першу книжку, а про книжку дозрілого поета із своїм обличчям і своєю манерою. Поміркуйте, Романе Мусійовичу!

Ваш *М. Рильський*

15 листопада 1963

832. ДО Ф. М. НЕБОРЯЧКА

20 листопада 1963 р. Київ

Любий Федоре Матвійовичу!

Дуже я був засмучений, коли почув у Львові, що Ви недужі. Сподіваюсь проте, що Ви незабаром поборете чи, може, вже й побороли свою недугу. Хотів був Вам подзвонити, але, по-перше, страшенно був «завантажений» (захист дисертації [1] Бабишкіна, що тривав щось біля 5 годин, зустріч в університеті і в Спілці письменників), а по-друге,— побоювався, що потурбую Вас.

У дорозі до Києва Леоніла Іванівна [2] передала мені від Вас гачки — це такий милий, такий зворушливий подарунок! Спасибі!

Сподіваюсь-таки на спільне рибальство десь у Карпатах, на отих легендарних пстругів — ну, й на добру розмову з Вами...

Міцно стискаю руку, всього Вам доброго бажаю, передовсім — здоров'я.

Ваш *М. Рильський*

20/XI 1963

833. ДО О. І. АДЖУБЕЯ

25 листопада 1963 р. Київ

Дорогой Алексей Иванович!

Давно я не испытывал такого огорчения, какое испытал, прочтя в «Известиях» от 21-го ноября этого года заметку «Такие музеи не нужны». Заметка помещена под рубрикой «Рейд «Известий», подписал ее ряд собственных корреспондентов [1] газеты,— тем не менее в той части, где речь идет о музее И. П. Котляревского [2] в Полтаве, она не только несправедлива, но и фактически неверна. Скажу прямо, что эта часть заметки, опубликованной как раз в те дни, когда Украина и все республики Советского Союза отмечают 125-летие со дня смерти зачинателя новой украинской литературы И. П. Котляревского, была воспринята нашей общественностью как оскорбление. Так именно восприняли ее все присутствовавшие на заседании памяти Котляревского в Киевском Доме учителя, проходившем под моим председательством 21 ноября, т. е. в день появления заметки.

Нужен ли музей Котляревского в Полтаве? — спрашивают собственные корреспонденты. Для меня и для моих

товарищей вопрос стоит иначе: возможно ли, чтобы в Полтаве не было музея автора «Наталки Полтавки»? Точно так же я и мои товарищи не представляем себе закрытия пушкинского музея-заповедника в Михайловском или пушкинского мемориального музея в Ленинграде только на том основании, что есть музей Пушкина в Москве.

Жители Полтавы свято чтут память своего земляка, вся жизнь которого связана с их городом. В 1903 году, благодаря дружным усилиям украинских писателей Панаса Мирного [3] и М. М. Коцюбинского и русского писателя В. Г. Короленко открытие памятника Котляревскому в Полтаве превратилось из мелкого провинциального события, как мыслили себе это «отцы города», во всеукраинское и всероссийское торжество, в котором принимали участие и гости, приехавшие из Западной Украины, входившей тогда в состав Австро-Венгрии. Это была демонстрация мощи передовых сил и передовых идей того времени.

И вот через шестьдесят лет после этого праздника, вызвавшего, кстати, большое неудовольствие царских чиновников, возникает у нас, в Советском Союзе, это изумительное предложение: закрыть музей Котляревского в Полтаве!

Авторы заметки пишут об этом музее: «В нем почти нет подлинных документов и личных вещей писателя. Основные экспонаты — аляповато написанные картины, которые, по замыслам авторов, отображают важнейшие события в жизни писателя, некоторые его книги, иллюстрации к ним. Ясно, что такой музей не нужен, ибо наиболее важные документы об И. Котляревском экспонируются в Киевском литературном музее».

Какие это «личные вещи писателя» имеют в виду корреспонденты «Известий»? Шляпу, трость, гусиное перо? Почему так верят они в непогрешимость своего эстетического вкуса, говоря о произведениях известных украинских художников, именами которых гордится украинский народ, что это «аляповатые картины», не без иронии прибавляя при этом, что эти картины «по замыслам авторов» отражают важнейшие события в жизни Котляревского? Почему иллюстрации к произведениям Котляревского, в том числе великолепные работы покойного Ижакевича [4], считают они не достойными внимания экспонатами? Знают ли они, что в музее хранятся такие замечательные документы, как, например, воспоминания брата великого русского актера М. С. Щепкина [5], с которым свя-

зывала Котляревского большая личная и творческая дружба?

Но самое замечательное в процитированном отрывке — это последняя фраза: «...наиболее важные документы об И. Котляревском экспонируются в Киевском литературном музее». Товарищам корреспондентам надлежало бы знать, что литературного музея в Киеве нет[6]. Вот если бы «Известия» подняли вопрос, почему действительно нет до сих пор в Киеве литературного музея, это можно было бы только приветствовать.

Не знаю, какие выводы сделаете Вы, дорогой Алексей Иванович, из этого письма. Возможно, что заметка «Такие музеи не нужны» напечатана была в Ваше отсутствие и без Вашего ведома. Во всяком случае появление ее в такой авторитетной и влиятельной газете, как «Известия», посеяла тревогу в сердцах граждан Советской Украины. И эту тревогу нужно рассеять.

Ваш *Максим Рыльский*

25/XI 1963

834. ДО ПРЕЗИДІЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

26 листопада 1963 р. Київ

До президії Спілки письменників України

До мене звертається багато читачів, щирих прихильників таланту широковідомого письменника Олександра Степановича Гріна, який останні роки свого життя прожив у м. Старий Крим. Вони занепокоєні долею дружини покійного письменника Ніни Миколаївни Грін.

В будинку, де колись жив і працював письменник, зібрано багато цінних матеріалів, які розповідають про життя і творчість О. С. Гріна. Хоч цей будинок офіціально і не визнано літературно-меморіальним музеєм (якщо не вважати меморіальної дошки, що висить на ньому), все ж його щороку відвідує тисячі людей. З книги відгуків видно, що лише за останні три роки будиночок О. С. Гріна відвідало понад 15 тисяч чоловік.

Відвідувачі завжди сердечно дякують Ніну Миколаївну Грін, яка, незважаючи на свої сімдесят років, не лише зразково справляється з обов'язками екскурсовода, а й виконує всю роботу по підтриманню чистоти й порядку в будиночку й саду письменника. Тим часом ця невтомна літня жінка одержує лише 21 карб[ованець] пенсії. За твори письменника, які в останні роки виходять великими

тиражами в нас і в зарубіжних країнах, вона ось уже 16 років не одержує гонорарів.

Тому я звертаюсь до президії Спілки письменників України з великим проханням — невідкладно порушити питання перед Радою Міністрів УРСР про призначення Ніні Миколаївні Грін персональної пенсії республіканського значення. Своєю роботою по увічненню пам'яті О. С. Гріна, популяризації його творчості серед широких верств населення вона заслуговує на це.

М. Рильський

26 листопада 1963 р.

835. ДО Д. І. СЕДИХ

4 грудня 1963 р. Київ

Дорогой Дмитрий Иванович!

Ваше авиаписьмо (того, первого, я так и не обнаружил у себя) датировано 30/XI, а получено 4/XII. Вот так авиа!

В целом я одобряю Ваш перевод «Тайны осенней листвы». Авторизую, как говорится.

Есть у меня, однако, несколько замечаний и предложений — я их сделал на полях. Особенно это касается вводного стихотворения. Прошу Вас не сердиться на меня за эти замечания и предложения. «Служенье муз не терпит суеты».

Я буду в Москве, очевидно, в середине декабря (16-го — сессия Верх[овного] Совета).

Крепко жму Вашу поэтическую, рыбацкую и дружескую руку

Ваш *М. Рыльский*

4/XI 1963

Вверяю это письмо все той же коварной авиапочте.

М. Р.

836. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 грудня 1963 р. Київ

Дорогие мои, вот вам и Шевченко для французского издания. Все, что сделали Вы, Александр Иосифович, ad usum francusum * (простите эту сверхварварскую латынь!) очень хорошо. Первый экземпляр я завтра возвращаю Держлітвидаву (корректуру тоже).

---

* На користь французів *(лат.)*.— *Ред.*

Предлагаю на 20—21 стр. нашей рукописи изъять цитату из «Утопленої» [1], потому что вряд ли во французском переводе передана будет звукопись Шевченко...

Целую.

М. Рыльский

5/XII 1963

А Вы знаете, вчера Кочур купил гиляровские «Предсмертные мысли Франции» [2]... И где же? В книгарні Літфонду!! Мне и в голову не приходило, что они там есть!!!

Приеду в Москву, вероятно, 15-го,— сообщу, впрочем. Если надо будет остаться на так называемую пару дней — ну-к что-ж! Останусь.

Работы у меня чертовски много, для так называемого творчества ни секунды нет! Дьявольщина!

М. Р.

---

837. ДО О. А. ПАЛІЙЧУКА

7 грудня 1963 р. Київ

Дорогий Леоніде!

Пробачте мені за довгу мою мовчанку. Дуже багато у мене роботи, так багато, що міг би комусь частину її й перекинути... Та й тепер оце не маю часу розглянути Ваш зошит так докладно, як мені б хотілося.

Передовсім — про Ваш лист [1]. У ньому багато болю, і біль цей, на жаль, таки має свої причини. Але... Ви пишете, що Вам лише 22 роки, отже, Ви навіть уяви не маєте, в якому стані була українська культура до 1917 року. Правда, можете почитати про це в книжках, у споминах, але живих спостережень це не замінить. Я все своє життя присвятив українському слову, можна це сказати і про багатьох моїх товаришів,— страшно було б подумати, що всю свою роботу робили ми марно! Я вірю в силу народу, в силу народної душі, і це надає сил мені самому. Я бував не раз за кордоном і з радістю бачив, що слова Україна, українці, українська література набувають там дедалі яснішого і конкретнішого значення. Роковини Франка, Лесі Українки і Шевченка, проведені в світовому масштабі, мали величезний резонанс. Недавно, напр[иклад], Академія наук демократичної Німеччини прислала мені великий збірник статей Франка у німецькому

перекладі. До 150-річчя народження Шевченка перекладає його, можна сказати, ввесь культурний світ, у Франції, приміром (де величезну роботу по популяризації багатонаціональної радянської літератури веде Луї Арагон), має вийти двотомник Шевченка. Перекладають його на англійську, італійську і інші мови. Я вже не кажу про слов'янські землі — Польщу, Чехословаччину, Болгарію, Югославію... Майбутнє 150-річчя Шевченка виллється, безперечно, в величезне свято українського народу — і свято міжнародне...

Словом, я ніяк не втратив і, певен, ніколи не втрачу віри, що

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...[2]

Серед російських товаришів та й серед наших-таки земляків є таки люди, які недооцінюють оцю «нашу думу, нашу пісню». Але і в Москві, і в Ленінграді, і скрізь у Радянському Союзі є багато щирих наших друзів, які чесно дивляться на нас як на вільних серед вільних і рівних серед рівних...

А тепер — дуже коротко — про Ваші вірші. Є в них теплота, є щирість, хотілось би трохи ширшого тематичного кола, але це, гадаю, прийде. Не хочу радити Вам: «пишіть» — бо Ви й самі це робитимете незалежно від моєї поради... Зате хочу вірити, що Ви знайдете свої фарби, свої тони, свій голос, позбавитесь штампів, які зразу ж кидаються в вічі, коли поглянеш хоч би на Ваше римування: троянди — веранди, глибока — синьоока (до речі, дуже «затріпаний» епітет, до чого спричинився і я, грішний), миром — кумиром і т. д. Ви любите мову і добре її відчуваєте, Ви маєте очі, щоб бачити світ. Словом, я думаю, що з Вас може виробитись поет. Остерігайтесь тільки романсовості, ознаки якої я бачу вже в вірші «Лілії білі, червоні троянди», того «надриву», що можна помітити в деяких Ваших віршах. Будьте суворі до себе.

На жаль, не можу більше писати: кличе невідкладна обов'язкова праця.

Бажаю Вам усього доброго.

Шлю свою книжку «Зграя веселиків», вертаю Вам Ваш зошит.

З привітом *М. Рильський.*

7/XII 1963

838. ДО В. І. ДІДЕНКА

14 грудня 1963 р. Київ

Дорогий Василю!

Ваша збірка справляє на мене (в новому своєму вигляді) таке враження, що я хочу поклопотатись про неї в Держлітвидаві. Їду сьогодні на якийсь там тиждень до Москви, а тоді візьмусь за це діло.

А Ви ще довго гулятимете в Гуляйполі? [1]

Ваш *М. Рильський*

14/XII 1963

839. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

19 грудня 1963 р. Москва

Дорогий Григорію Прокоповичу!

Пишу Вам із Москви, куди захопив з собою В[аш] лист.

Отже: велике спасибі Вам за бажання упорядкувати мою бібліотеку, але навіщо ж Вам ота морока? Та й мені хочеться швидких темпів у цьому ділі, бо далі я «так жити не можу»,— а Ви ж, звичайно, маєте с в о ю цікаву роботу... А за поради — спасибі!

Про Білоусова мені ще раніше писав Нікулін [1]. Я послав йому своє шанобливе висловлювання про Івана Олексійовича, якого, на жаль, особисто не знав.

Ваш *М. Рильський*

19/XII 1963

840. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

21 грудня 1963 р. Москва

Дорогой Петр Петрович!

Спасибо — запоздалое — за Ваш салам [1]. Вы прислали мне и стихотворение «Раны поэта», искреннее и теплое. Вероятно, Дмитерко его дал уже кому-то переводить? Или Вы не знаете? Я в последнее время стараюсь поменьше работать — чувствую большую усталость — но если нужно будет, то переведу это стихотворение [2]...

Крепко жму руку —

М. Рыльский

21/XII

Пишу из Москвы, но сегодня еду в Киев...

841. ДО О. Й. ДЕЙЧА

28 грудня 1963 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Ваше бодрое и жизнерадостное, овеянное морским бризом[1] письмо получил. Спасибо. К сожалению, я продолжаю себя чувствовать плоховато, по-видимому, скоро поеду на более или менее длительный отдых. Мануар всегда будет рад таким дорогим гостям, но смогу ли я поработать с Вами над Шевченко и Айзенштоком как следует,— наперед не могу ручаться. Во всяком случае, Пуща-Водица, где я вероятнее всего буду отдыхать,— в нескольких морских узлах от Голосеево... Значит, при всех условиях мы увидимся, ежели Вы заедете (залетите) в Киев.

Турганов мне прислал «Тарасову ночь»[2] в исправленном виде, обещая все свои исправления (и те, которые я ему порекомендую) внести в верстку I тома (Гослитовского).

Я внимательно прочел этот новый — исправленный — вариант перевода и дал некоторые дополнительные рекомендации переводчику. Думаю, что все будет в порядке.

Крепко обнимаю Вас, низкий поклон Евгении Кузьминичне.

Ваш *М. Рыльский*

28/XII 1963

Привет ялтинцам. Новогоднее поздравление шлю особо.

Поздравление В. Н. Собко послал на его киевск[ий] адрес. С Лукашом вчера говорил по телефону.

Дело, оказывается, не только в «раблезианстве» Боккаччо, а в архаичности и непривычности языка Ник[олая] Алекс[еевича][3].

М. Р.

1964

842. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

2 січня 1964 р. Київ

Дорогий Іване Антоновичу!

Тихої зимової ночі читав я «Роздум і слова». І мені стало тепло на душі. Радісно було читати про нашого рідного Якуба Коласа, про інших білоруських друзів, про Толстого і Чехова, яких Ви любите так ніжно (і я так

само люблю їх), про Остапа Вишню, Юрія Яновського, інших моїх товаришів... Багато чого ворухнулось у моїй душі, коли я прочитав рядки, присвячені мені особисто... Я почув плескіт Німана, побачив, як синіє вдалечині оспіваний Міцкевичем Налібоцький ліс. І побачив Вас, і захотілось мені міцно потиснути Вам руку. Це я й роблю.

Завжди Ваш *М. Рильський*

2/I 1964

843. ДО М. Л. БРАУНА

3 січня 1964 р. Київ

Дорогой Николай Леопольдович!

Помещение в *избранном* Шевченко — в малой серии — тех отрывков из «Гайдамаков» («Кровавый пир» и «Пир в Лысянке»), которые предлагаются,— *невозможно.* Это будет грубейшая ошибка! Вне контекста поэмы эти главки выглядят ужасно. Пишу об этом А. А. Прокофьеву, В. Н. Орлову, редактору биб[лиоте]ки Николаевой — и вот Вам.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

3/I 1964

844. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 січня 1964 р. Київ

Дорогие Александр Иосифович и Евгения Кузьминична!

Обратите внимание на 1-ю стр[аницу] «Лит[ературной] газеты» от 4/I. Там помещена прямо-таки рекламная заметка о нашей брошюре [1], которая стала знаменитой до ее выхода в свет, как «Трофеи» Эредиа [2]. Заметка названа «Великому Кобзарю посвящается» или что-то в этом роде, автор ее, насколько я знаю, собственный корреспондент «Литературки» Григорьев... Еще раньше обращались ко мне по поводу этой же брошюры работники редакции «Комуніста України», обольщенные газетным известием, что знаменитая брошюра знаменитых Дейча и Рыльского уже вышла. Не найдя ее в магазинах, они чаяли получить ее у меня. Увы! Брошюра еще не вышла в свет, хотя, говорят, отпечатана.

Дорогие друзья! Не дать ли нам в академическом Шевченко несколько переводов «Заповіту»? Поляки в своем издании 1955 года дали два...

В Пущу еду, это решено, в ближайшее время. Мечтаю там не работать (ну, тетрадь для стихов возьму), но на досуге разделать Россельса [3].

Обнимаю Вас.

Ваш *М. Рыльский*

5/I 1964

845. ДО Т. І. ВОЛГІНОЇ

6 січня 1964 р. Київ

Дорогая Таня!

Хотя слово «наймичка» в смысле «наемная работница» в русск[ом] языке есть (правда, «найма́чка»), что подтверждается современным академическим словарем русского языка и толк[овым] словарем под ред[акцией] Ушакова,— я все же, исходя из того, что в тексте В[ашего] перевода нигде нет «наймичка», а всюду «работница», обратился в Гослитиздат с поддержкой Вашей просьбы оставить «Работница».

Искренне Ваш

М. Рыльский

6/I 1964

846. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 січня 1964 р. Київ

Дорогие Евгения Кузьминична и Александр Иосифович!

Чертовски обидно было слышать Ваши голоса так хорошо, как будто Вы находились в соседней комнате,— и самому оставаться неслышимым или почти неслышимым. Я так старался — и на́ поди! — «вас плохо слышно», «не слышу» etc.

Итак, прибегаем к технике пещерного века: к почте.

Цинговатовой я ответил [1], что: 1) текстологом никогда не был и в этих делах чувствую себя беспомощно, 2) болен, на некоторое время почти выключился из всякой работы, а потому рыться в хранилищах рукописей, консультироваться с шевченковедами и т. п. физически не могу («Пуща» у меня начнется только 20, но я уже считаюсь на санаторном положении), 3) «думками» называть ряд стихотворений Шевченко необязательно, тем более что «думка» сомнительно русское слово, 4) название «Завещание» следует дать, но, может быть, в квадратных

скобках []), 5) хронологию следует соблюсти (в отношении «Катерины» и других вещей), 6) «Осину» — ввиду того, что у нас «Собр[ание] соч[инений]», а не «Полное собрание сочинений»,— можно бы дать и в приложении (она, насколько я понимаю, и не переведена еще?)... Относительно «Наймички» пишу, что я лично под влиянием Волгиной склоняюсь к «Работнице», но — если это дело действительно трудное,— пусть она, Екат[ерина] Иосиф[овна], обратится со словом увещательным к Татьяне Ильиничне, ссылаясь на то, что наймичка в смысле работница есть у Ушакова (с ремаркой *обл.*), и в академсловаре самоновейшем, без всякой ремарки, со ссылками на Соколова-Микитова и Катаева (первого трудно заподозрить в пристрастии к украинизмам). Ваша ссылка [2] на «наймитов капитализма», дорогой А[лександр] И[осифович], неубедительна: с недавних пор у нас начали писать и говорить «наймит» вместо старого доброго «наемник». Зачем — неизвестно. Очевидно, в порядке сближения языков. Это столь же несуразно, как «хлопкороб», «хлебороб» и т. п.

Как это вышло, между прочим, что мы, сидя под голосеевским сикомором, в нескольких километрах от Волгиной и имея полную возможность хотя бы позвонить ей по поводу «Наймички» — «Работницы»,— не сделали этого? В малой серии «Биб[лиоте]ки поэта» поэма идет под названием «Работница»... Кстати, об этом издании и кое-каких осложнениях с ним я напишу несколько позже, после получения соотв[етствующего] материала из Ленинграда. Дело любопытное! (Оставляю Вас заинтригованными.)

В порядке самообразования читаю «Королевского брадобрея» [3]. Стихом, действительно, владел Анат[олий] Вас[ильевич] посредственно,— а вещь презанятная...

Целую вас, жду В[ашего] письма, которое, очевидно, получу в тот же день, когда Вы получите мое.

Ваш *М. Рыльский*

13/I 1964

Все приветствуют. Миколі Олексійовичу Лукашу тоже привет [4]. Читали ли вы — и читал ли он — на прошлой неделе статью Ивашкевича [5] в «Лит[ературной] газете» о русской антологии польской поэзии и о нашем украинском Тувиме?

М. Р.

847. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

16 січня 1964 р. Київ

Дорогий Григорію Прокоповичу!

Спасибі за книжку Серебрякової [1]. Я стрічався з нею у Москві у Дейчів. Шлю їй свою книжечку.

«Вмер батько наш» [2] чув я минулого року на вечорі пам'яті Лисенка в Київськ[ому] педінституті, в виконанні інстит[утського] хору (диригент Петровський [3]). Кантату на слова Самійленка [4] виконують рідко, але ні те, ні те, як бачите, не заборонене.

3-го лютого має Спілка письменників відзначити 80-річчя з дня народження Самійленка. Пропонували мені головування, але я через недугу відмовився. Їду до санаторію. Спасибі за пропозицію помогти в упорядкуванні бібліотеки. Коли треба буде — уклінно звернусь до Вас.

Ваш *М. Рильський*

16/I 1964

До Шевченк[ових] роковин готуються у нас дуже широко. Це не значить, що треба доконче друкувати в с е, написане в зв'язку з великою річницею.

М. Р.

848. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

16 січня 1964 р. Київ

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Привіт Вам і всьому колективу. Почуваю себе ще не зовсім гаразд, санаторне лікування мені к о н ч е потрібне, і числа 20 я їду до Пущі для повного відпочинку і лікування. Ч и т р е б а ц е я к о с ь о ф о р м л я т и? Ч и п о т р і б е н м е н і л і к а р с ь к и й *бюлетень*? Передайте це, будь ласка, через Богдана.

Дуже прошу також передати той сценарій Довженка [1] про Америку, який я п о т а є м н о давав Андрієві Артамоновичу [2].

Ваш *М. Рильський*

16/I 1964

849. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

20 січня 1964 р. Київ

Дорогие друзья!

Сегодня отправляю Е. К. Цинговатовой стихотворения и поэмы Ш[евчен]ко — вступит[ельную] статью, автобиографию и комментарии послал раньше. К комментариям есть у меня, как я писал Екат[ерине] Иосиф[овне], несколько замечаний. К примеру — Айзеншток пишет (как писывал и я), что на Хортице[1] находилась Запор[ожская] Сечь. Современные нам историки утверждают[2], что Сечи там не было, а была построенная Дмитрием Вишневецким[3] крепость, задачей которой было противоборствовать Сечи в интересах Польши. (См. УРЕ, Запорізька Січ.) Иногда Иерем[ия] Яков[л]евич] фантазирует относительно песен, упоминаемых Ш[евчен]ко. Так, «Ой не шуми, луже» он неизвестно почему считает бурлацкой песней (по-моему, это просто лирическая песня), а если уж девушка у Ш[евчен]ко поет Гриця, то это, по мнению комментатора, непременно «Ой не ходи, Грицю, та на вечорниці»,— хотя песен украинских, где фигурирует Гриць, довольно много. Вот такие мелочи...

В двух словах о Ш[евченко] в «Биб[лиоте]ке поэта». В том составе, кот[орый] я дал издательству, было только вступление к поэме. Александр Андреевич[4] (он и Браун — редакторы переводов) заметил мне как-то, что надо бы дать еще кое-что из «Гайдамаков», и я легкомысленно согласился: давайте! Получив корректуру, я ужаснулся: дорогие мои товарищи поместили в избранном Ш[евчен]ко, в юбилейном издании (у нас же будут гости на Ш[евченковс]ких праздниках отовсюду, в том числе из Польши!!) самые кровожадные и страшные главы — «Червоний бенкет» и «Бенкет у Лисянці», с детальными описаниями зверств, которые исторически объяснимы и объяснены у самого Шевч[енко] в других местах поэмы, в эпилоге, в послесловии,— но взятые изолированно производят самое тяжкое впечатление. Я забил тревогу, в один день послал 4 письма — редактору Николаевой, Прокофьеву, Брауну и В. Н. Орлову. Вскоре отозвался Орлов — сначала успокоительной телеграммой, а потом письмом, в котором пишет, что он снял эти два «пира» и оставил только вступление.

Кстати — читали ли Вы статью Антокольского[5] о восьмитомнике Блока (в «Лит[ературной] газете» за 18/I),

где Поль де Антоколь, отдавая дань уважения редакторам Чуковскому и Суркову, поет весьма убедительный дифирамб третьему редактору — В. Н. Орлову? Статья вообще хорошая и даже ясная, что не всегда бывает с нашим другом.

Собираюсь сегодня выехать в Пущу. «На душе моей смутно» [6], по выражению Гоголя. Впрочем, в какой-то перспективе мерещится восклицание другого русского классика: «Мы еще повоюем»! [7]

Обнимаю вас. Мануарды кланяются. Вчера я, в порядке душевной ванны, читал «Чук и Гек» Гайдара [8]. Сойдя вниз, в столовую, я воскликнул: «Где Чук?» — Я тут! — ответил мне Тарас из-под рояля (это его любимое место отдохновения и обдумывания проказ).

Ваш *М. Рыльский*

20/I 1964

850. ДО О. М. ПІДСУХИ

20 січня 1964 р. Київ

Дорогий Олександре Миколайовичу!

Повертаю Вам довженківські матеріали, з яких я поробив уже потрібні мені виписки, і сценарій «Прощай, Америка».

Їду до Пущі. Днів 10—15 відпочиватиму (умовно), бо везу з собою 2 шевченківські коректури, сподіваюсь трохи підправити здоров'я і виконати свій обов'язок перед пам'яттю Олександра Петровича.

Ваш *М. Рильський*

20/I 1964

851. ДО Ф. О. ІВАНОВОЇ

22 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогая Фелициата Александровна!

Возвращаю корректуру. Вы заметите, вероятно, что на титульном листе я предлагаю заглавие «Кобзарь» Тараса Шевченко» [1], т. е.— поставить «Кобзарь» в кавычки и вставить Тараса. Иначе можно понимать это и в именительном падеже: «Кобзарь Шевченко», как «Поэт Шевченко», «Писатель Шевченко». Боюсь, что типографические соображения помешают осуществлению этой моей

просьбы. Жаль. Кстати, рукопись моя была озаглавлена «Кобзарь» Тараса Шевченко».

Рецензию Дейча я при правке с благодарностью использовал.

Нахожусь сейчас в санатории «Пуща-Водица», откуда и шлю Вам сердечный привет.

Ваш *М. Рыльский*

22/I 1964

352. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

26 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогие друзья!

Евгения Кузьминична пишет, что «свидание не за горами», т[ак] к[ак] 4-го февраля начинается Ленинск[ий] комитет. Увы! Комитет этот состоится без меня, о чем я и сообщил высокому начальству, т. е. Тихонову и Анисимову. Из списка найденных у меня врачами болезней могу к В[ашему] сведению и без ложной скромности назвать: радикулит со всяческими ответвлениями, подагру, диабет... Не говоря уже о всяких атеросклерозах и т[ому] под[обное]. Ввиду вышесказанного решил не прерывать лечения и в Москву на сессии Комитета не ехать.

Если это Катерина Цинговатова придумала [1], как аргумент, название русской повести Шевченко Наймичка, то я начинаю серьезно подумывать о ее гениальности. Шевченко, видно, чувствовал, что точного русского соответствия «Наймичке» нет,— как нет, к примеру, точного соответствия английскому «клерк» и французскому консьержка, вследствие чего русские переводчики пишут клерк, а не стряпчий, и консьержка, а не привратница.

Если Вы увидите Сашу Прокофьева и Николая Леопольдовича, то скажите им, чтобы они не гневались на меня, что я — как написал об этом Орлову — беру вину за ошибку с «Гайдамаками», которая могла произойти, на себя — и на себя же беру ответственность за типографские затруднения, которые повлекло за собой снятие тех двух жутких глав «Гайдамаков»...

Сейчас читаю корректуру русских «Вечерних бесед» и, кроме того, в данный момент жду приезда Богдана,

Гали, Андрея и Тараса — Андрея с коньками и Тараса с санками, как он об этом предупредил меня по телефону.

Крепко обнимаю вас, друзья.

Bam toujours * *М. Рыльский*

26 января 1964

№ На днях выходит наконец наша капитальная брошюра (!) о Шевченко. Напишите, сколько экземпляров украинских и сколько русских приобрести для вас...

853. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

31 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогие друзья!

После вчерашнего телефонного разговора сегодня получил ваше письмо. И сегодня же, да!, отвечаю на него. О «Тарасовой ночи» [1] не будем спорить. Она сделана не хуже других переводов. Я перечитал все переводы за последнее время, и хотя совсем не с позиций Россельса, а все же думаю, что большинство из них, даже прославленные «Гайдамаки» Твардовского, даже «Катерина» Исаковского — между нами говоря, еще далеко не то. Упорная прямолинейная хореизация Исаковским «Катерины» меня прямо раздражает, Твардовский то и дело пишет так, как ни за что не написал бы в оригинальных своих стихах, и т. д. «Дивчата» или «девчата», люльки в смысле трубки и тому подобная украинизация — это же все от лукавого! Это же все не перевод, а калька! Вы скажете, что я поздно спохватился. Может быть. Но мы же и не могли с Вами заставить переводчиков сделать новые переводы, не могли произвести революцию во всем деле переводов Шевченко. Мы кое-что заплатали, и выглядит оно, вообще говоря, прилично. У меня ощущение, что почти образцовый перевод — это «Княжна» В. Гиппиуса [2]. Но перед Гиппиусом не стояло таких трудностей, как перед Исаковским, Твардовским, Асеевым, как перед переводчиками шевченковских песен и т. под.

Все это — между нами. Это разговор на ушко.

А все «отступы и пробелы» [3] — это, конечно, вздор. Вы совершенно правы, дорогой мой соавтор «хвилюючої роз-

* Завжди *(франц.).— Ред.*

повіді», что Ш[евчен]ко был гением, но не Гротом и не Ушаковым (лексикографом). В украинских изданиях меня выводят из себя попытки передать «особенности» «шевченковского правописания», вроде «живие» вместо «живії» или «зострінеться» вместо «зустрінеться». Шевченко по-украински надо издавать для «широкого читателя» современным украинским правописанием, без всяких совершенно непоследовательных попыток «сберечь особенности» совершенно непоследовательной орфо(?)графии Тараса Григорьевича. Тем более это касается «отступов и пробелов», часто абсолютно случайных у поэта. Я не читал рукописей Кольцова, но покойный Русов [4] говорил мне, что они были написаны кольцовской фонетикой — так, как говорили в то время в Воронежской губернии. Это, вероятно, страшновато читать. Что касается пресловутого «академического» издания Шевченко, то не мешает вспомнить, что в редколлегии предыдущего тоже академического было несколько академиков (Корнейчук, Тычина, Белецкий, Гудзий, Рыльский) и такой вправду ученый-текстолог, как Маслов,— а редколлегия нынешнего издания украшена только именем Гудзия как «свадебного генерала», по его собственному признанию. Щегольните этим перед бывшим поклонником [5] сеньера Хинкулова [6], который (поклонник) отрекся от него с быстротой, превышающей быстроту апостола Петра [7] (в гораздо более сложных обстоятельствах).

Коротко: Марусич, Екатерина Иосифовна и прочие друзья занимаются совершенно не тем, чем надо. Якобы «точное соблюдение» всяческой графической чепухи ничего ни на иоту не прибавит к славе Тараса.

Нельзя ли подробнее рассказать [8], как обсуждали сборник «Мастерство перевода» и делали котлету по-киевски из Владимира Михайловича [9].

1-го номера «Иностр[анной] лит[ерату]ры» [10] я еще не видел, а вот во «Всесвіті» [11] (кажется, в 12 ном[ере] за прошл[ый] год) помещены статья о Кафке Затонского — интересная — и несколько его вещей. Мое впечатление: бедняга Кафка. Неудачник при жизни, он был после смерти несправедливо произведен в боги одними и, кажется, тоже несправедливо низвергнут в преисподнюю другими...

Насчет «Владимира» [12] Богдану намекну. Кстати, возможно, что завтра (или в следующую субботу) будет в «Веч[ірньому] Києві» моя розмова про Дмитрия Николае-

вича Ревуцкого [13]... Следите! (запоздалое, впрочем, восклицание).

Обнимаю, целую и пр.

М. Рыльский

31/I 1964

Жив ли Касьян Голейзовский? Это единственно известный мне Касьян, которого можно было бы поздравить 29 февраля.

854. ДО Г. П. КОЧУРА

31 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Я ще живу. Лікуюсь. Прочитав в «Україні» добірку [1], з якої читачам не видно, де чеські, а де словацькі поети. Взагалі — скупувата добірка. Але й за те спасибі.

А ось Вам «перший чорногуз» із Верлена. «Проби пера й чорнила»:

Тихе небо понад дахом
Синє та безкрає.
Темні віти понад дахом
Дерево схиляє *
Дзвін ласкавий у повітрі
Ніжно-ніжно плине,
Десь на дереві в повітрі
Чути зойк пташиний.
Скрізь життя спокійне й просте,
Боже, боже милий,
Звуки лагідні і прості
З міста надлетіли.
— Що ж зробив ти, що так плачеш,
Тужиш так душею,
Що зробив ти, що так плачеш,
З юністю своєю?

Отаке. Виходить, останню строфу каже Верленові б о г! Ніколи я над цим не замислювався.

Стискаю Вам руку. Пущаводицький пустельник.

М. Рильський

31/I 1964

---

* Брюсов дає в я з, Сологуб в найвідомішому варіанті — т о п о л ь, а у Верл[ена] просто un arbre, як і дані un oisean, а не якась певна пташка. Думаю, що це для Верл[ена] х а р а к т е р н е.
М. Р.

855. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

1 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Дорога Варвара Олексіївна!

Пересилаю Вам лист відомого Вам Орисіо-Кравченка [1], розберіться з ним, як самі знаєте... Гадаю, між нами кажучи, що претензії Орисіо на монополію в перекладах Вишні не зовсім підставні, хоч, може, якусь частку рації він у своїх скаргах все-таки має...

Болящий сорокома недугами *М. Рильський*

1/II 1964

856. ДО Є. К. ДЕЙЧ

2 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогая Евгения Кузьминична!

Посылаю вырезку из «Правды Украины» [1].

Еще в продаже нету
Сей книжки небольшой,
А шум идет по свету
Газетною тропой.

Ужасная шумиха!
Реклама из реклам!
Ох! Чует сердце лихо * —
Не правда ли, madame?

Всегда Ваш *М. Рыльский*

Привет monsieur Жозефу.

---

* (Лихо. Есть такое русское слово.) Французские элементы в письме объясняются тем, что я потихоньку перевожу Верлена. *М. Р.*

2/II 1964

857. ДО О. В. ЧЕЛЬЦОВА

2 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Глубокоуважаемый Алексей Васильевич!

Простите, что с таким запозданием отвечаю на Ваше письмо [1]. Я нездоров, лечусь в санатории...

Впрочем, если бы я ответил Вам сразу, то ответ был бы тот же самый, который я дам теперь. Дело в том, что

русские юбилейные шевченковские издания — Гослитиздата и «Советского писателя» — давно уже сданы в печать, и Ваши переводы, так сказать, некуда уже «пристроить». «Причинна», начало которой Вы прислали, идет в русских изданиях в переводе Исаковского, «Гайдамаки» — Твардовского, «Вечер» — Ушакова. Ваши переводы совершенно правильно оценил когда-то Короленко, как «вполне литературные». Вы пишете, что письмо Кор[оленко] к Вам было напечатано в «Учительской газете» в 1961 р. «Учительская газета» собирается в шевченковские дни напечатать в сокращении одну из моих статей о Шевченко. Что, если бы Вы предложили ей эти свои переводы, сославшись на этот мой совет? М[ожет] б[ыть], газета дала бы их в одном номере с моей статьей?

С уважением

М. Рыльский

3/II 1964

858. ДО Д. Д. ФЕДОРЯЧЕНКА

3 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Заступникові директора
Київського театру опери та балету
тов. Федоряченку

Шановний тов. Федоряченко!

У відповідь на Ваш лист від 24 січня ц[ього] р[оку] за № 03/32 маю честь повідомити:

1) В бібліотеці (нотній) театру, безперечно, зберігається частина мого перекладу опери «Страшний двір» Монюшко, а не Дворжака, як Ви пишете. Це приблизно половина. Сього часу міністр культури УРСР Р. В. Бабійчук запевняв мене, що ця опера таки піде на сцені Київського театру. Я чекав, що це здійсниться, і на перший же заклик театру переклав би цю оперу до кінця.

2) Мою роботу по перекладу «Страшного двора» не можна вважати невиконаною, як Ви це категорично пишете, я виконав приблизно половину і радий буду виконати до кінця.

Якщо все-таки Дирекція вважає, що ставити оперу не буде, то прошу, ознайомившись із поданим мною матеріалом, установити, чи справді винен я театрові триста

крб., чи, може, все-таки іншу суму,— і суму, встановлену Дирекцією, я, звичайно, поверну.

З пошаною

М. Рильський

3/II 1964

859. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогие друзья!

Только что получил Ваше письмо, и, пользуясь тем, что нахожусь в «оазисе» (ох, уж этот оазис!), отвечаю немедленно.

Завидую вам, что были вы на вечере памяти Луначарского и даже принимали в нем участие (о котором — участии — пишете весьма скупо). Понимаю «пафос» выступления Эренбурга [2]. Скоро вот выйдут мои «Вечірні розмови» по-русски и по-украински (по-украински уже вышли, но в продаже еще нет) — там в статейке «Серьезная вещь искусство» я робко говорю о тех же вещах, даже ссылаюсь на один разговор [3] — Анатолия Васильевича с Лениным... Но марусичи сильны!..

О переводах из Шевченко потолкуем еще как-нибудь под придорожным вязом... Что касается 149 псалма [4], то пусть идет в двух переводах, ничего худого здесь нет. Нечто подобное было у нас с изданием Пушкина: в отдельности стихотворение «Жил на свете рыцарь бедный» перевел я, а в «Сценах из рыцарских времен» (не ошибаюсь ли я? Словом, в каком-то драматическом стихотворении) перевел Первомайский. И semper bene, господа!

Борец, вероятно, перепутал Ронсара [5] с Вийоном. Впрочем, Вийона ведь тоже прислала мне Евгения Кузьминична, а не бывший друг Хинкулова. О Гавлич(е)ке [6], о том, что он вышел, я даже не знал. Эткинд свою интересную книгу мне прислал [7], я скромно отблагодарил его своей старой работой о переводе с одного славянского языка на другой. Книгу Эткинда у меня схватили (на время, конечно) диоскуры [6] — Кочур и Лукаш.

Богдан сегодня привез мне 5 авторских экземпляров нашей эпохальной брошюры — на укр[аинском] языке. Надеюсь, что Чумак послал Вам аналогичную порцию. Впрочем, проверю это завтра *. Оптовую же закупку для меня и для вас произведет Богдан, как только эта «схви-

льована розповідь» появится на полках книжных магазинов.

Целую Вас и обнимаю. Новые анализы моей крови и тому подобного дали очень хорошие результаты. Я, впрочем, как и приличествует строителю новой жизни, не успокаиваюсь на достигнутом.

Обнимаю вас

М. Рыльский

Перевел уже здесь три стихотворения Верлена.

5/II 1964

---

* Намекну Чумаку и на гонорарную сторону дела.

860. ДО Г. П. КОЧУРА

6 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогий Григорію Порфирійовичу!

Поздоровляю з «Гамлетом» [1]. Це — таки велике діло!

Я незабаром (14-го) повертаюсь до Києва, отже, мабуть, побачимося з Вами вже під крилами Голосіївського лісу. Переклав іще з Верлена [2] «Il faut, voyez-vous, nous pardonner les choses» і «L'heure du berger», б'юсь над «Il pleure dans mon coeur» [3]. Ніяк не дається остання строфа! Щодо «Il faut, voyez-vous», то вийшло ніби незле. Вороний переклав колись перший рядок — «Треба, бачиш, прощать одно одному все» — нічого собі, хоч і не зовсім точно. А Сологуб [4] ушкварив незрозуміле: «Знайте, надо миру даровать прощенье»... Взагалі і сологубівським, і брюсовським перекладам бракує чарівної верленівської простоти. Брюсов перекладає Верлена на мову російського модернізму не першого гатунку, з різними красивостями, які зовсім чужі були Верленові. Тої особливості в римуванні [5] «Le ciel est», на яку Ви вказуєте, я грішним ділом і не помітив. Не помітив її — принаймні не віддав — і Брюсов у другому (останньому) своєму варіанті. А в першому досить настирливо грає римами «нежно — безмятежно...» і т. д. Сологуб цю штуку помітив (чи помітила Чеботаревська [6]). Попробую, може, щось зробити... А може, й так залишу [7].

До Словаччини я не поїду [8], на жаль. (Листа звідти, до речі, я не бачив). Хоч і стараюсь виконати наказ Вашої дружини [9], але ще не зважуюсь на далекі подоро-

жі. А Вам було б дуже добре поїхати. Порадьтесь у Спілці письменників, як це оформити. Словаки, мабуть, не зовсім уявляють собі, яка це у нас складна річ. Адже моя «епохальна» поїздка до Польщі на запрошення Т[оварист]ва польсько-рад[янської] дружби (позаторік) відбулася після кількох місяців тяганини і після того, як дозвіл на цю поїздку підписали два члени Президії ЦК КПРС! Поляки сильно дивувались, чому я так довго не їду до них у гості... Словом, порадьтеся з так званим керівництвом Спілки.

Завжди Ваш *М. Рильський*

6/II 1964

«Зимові записи» поки що маю в єдиному примірнику. Чортзна-що робиться у нас із випуском книжок «на ринок»!

М. Р.

«Гаспара Гаузера»[10], якого я зробив колись «під Шевченка»,— навряд чи зможу поновити. А перекласти— постараюсь.

Між іншим, у томику Верлена, який Ви мені дали (з написом Ал. Бєлецкий, 1903), до вірша «Le ciel est» приписано в кінці (олівцем) таку строфу[11]:

Qu'a tu fait, o toi que voilà
Pleurant toujours,
Dis, qu'a tu fait, toi que voilà,
De ton amour?

Не знаю, звідки це взято, але воно здається мені в вірші зовсім зайвим.

Р. М.

861. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

7 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Дорога моя Варваро Олексіївно!

Спасибі за лист у мою пуща-водицинську пустинь. Чому, питаєте, лист Орисіо-Кравченко пересланий через мене? А так захотів сам Орисіо, який чомусь останнім часом у різних своїх справах звертається саме до мене як до якоїсь високої чи принаймні справедливої інстанції. Прислав мені якось і свої твори російською мовою. Справляє враження «выжившего из ума». А може, й не було з чого «выживать»?

Ніби потроху викарабкуюсь із своїх хвороб, основні з яких — радикуліт і діабет. 14-го кінчаю сидіння в Пущі. Радий буду побачитися з Вами. Часто згадую про Вас, про все добре й лихе, чому ми з Вами були не тільки свідками, а й учасниками.

Цілую Ваші ручки.

Максим Рильський.

7 лютого 1964

862. ДО І. Ю. СЕНЧЕНКА

9 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогий Іване Юхимовичу!

Одержав оце Вашого милого листа [1]. Дубовку [2] я знаю, познайомився з ним невдовзі після його повернення з країни Івана Денисовича [3], у Будинку творчості білоруських письменників. Він вразив мене тоді молодечими своїми очима (при довжелезній бороді). З того часу я обмінююся з ним листами і книжками. В проекті листа до «Р[адянського] письменника» Ви пишете, що Дубовка живе і працює на Білорусії. Ви самі знаєте, що живе він у Москві. Я гадаю, що думку про українське видання Дубовки підняли Ви правильно,— а от тільки в «Рад[янському] письм[еннику]» чи в «Держлітвидаві»? Здається мені, що в «Р[адянському] п[исьменнику]» панує зараз деяка розгубленість, та й взагалі з видавничими планами, як я чув, твориться зараз чортвідь-що. Чотирнадцятого лютого я повертаюся з санаторію додому, то, може, тоді вже ми з Вами поміркуємо про Дубовку, дійсно хорошого і справжнього поета. Мій київський телефон 7-32-20 (це «голосіївський»). А втім, про всякий випадок зараз-таки пишу короткого листа (на підставі В[ашого] проекту) до «Рад[янського] письменника» — хай він там буде.

Поетична душа у Вас, Іване Юхимовичу!

З любов'ю *М. Рильський*

9/II 1964

863. ДО ВИДАВНИЦТВА «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»

9 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

На Білорусі живе і працює один із найстарших її поетів — Уладзімір Дубовка. Поет цей високообдарований, майстер слова, знавець усних словесних багатств Білору-

сі, автор багатьох поем і ліричних творів. Йому в свій час довелося випити гірку чашу, як і багатьом іншим письменникам. Хоч він пробув у засланні мало не чверть сторіччя, але лихо не зламало його. Повернувся він сильний духом, повний енергії і зараз переживає начебто другу молодість: з-під його пера виходять нові твори один кращий за другого. Було б добре познайомити з творчістю Уладзіміра Дубовки наших читачів та водночас і поетів — у Дубовки є чого повчитися! Тож і вважаю, що вчасно було б внести в план видань на 1965 рік однотомник Дубовки [1]. У нас є багато досвідчених вмілих перекладачів, і нема сумніву, що протягом цього року вони встигли б перекласти том кращих творів поета.

З щирим привітом *Максим Рильський*

864. ДО С. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

10 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Дорогие друзья!

Сегодня — как раз, когда у меня была лечащая врачиха,— звонил Борец и сказал, что послал мне Гавличка. Сегодня же получил Гавличка и календарь от В а с. Спасибо. Оказывается, это не только «Тирольские элегии» (которые чудесно перевел для нашей антологии Лукаш), а и вообще избранный Гавличек! (Один из любимых поэтов Жана Франко.)

Конечно же, Седых кое-где не дотянул, хотя кое-что и исправил по моим советам. Цикл «Таємниця осіннього листя» был напечатан в «Літ[ературній] Україні» [1] с маленькой врезкой, где пояснялось, почему я вдруг на склоне лет обратился к верлибру *. По секрету говоря, я хотел показать, что и верлибр — т о ж е с т и х и, а не прозаические строки разной длины. Седых это более или менее отразил. Ему, вероятно, довольно лестно, что его перевод напечатан в «Новом мире»,— а я направил стихи именно в этот журнал (рекомендуя как переводчика Седыха), во-первых, из дружелюбных чувств к А. Г. Дементьеву (я изредка с ним переписываюсь), а во-вторых — из свойственной мне наклонности к фронде.

Написал небольшое эссе [2] о последнем стихотворении Шевченко («Чи не покинуть нам, небого») (для «Комуніста України») и работаю над бо́льшим — о «Чернеце» [3]. Кажется, только так и можно сказать что-то новое,—

а все эти общие «великий», «народный», «совершенно народный», «единомышленник Чернышевского» [3] и т. д. до зубной боли навязли в зубах...

Не издать ли для Марусича небольшой словарик [4] малопонятных слов?

Целую Вас.

Всегда — *М. Рыльский*

10/II 1964

---

* Если найду в Киеве номер газеты или копию цикла, то вышлю Вам. Вышлю вообще! Без всяких «если»!

Борцу привет. 14-го я кончаю здешний курс.

865. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

12 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Спасибі, дорогий Миколо, за Ваш такий щирий вірш [1], спасибі за добре Ваше серце.

Дружнє багаття [2] — це велика річ, це велике щастя, і як добре, коли є рука, на яку можна обіпертись!

І не соромтесь бажання відпочити: яка ж може бути робота без відпочинку?

Обнімаю Вас міцно.

М. Рильський

12/II 1964

Колись ми з «Михайлем» Семенком сиділи над Дніпром і дивились мовчки на річку. «Михайль» сказав: «А знаєш, це теж наша поетична робота — сидіти і дивитись».

М. Р.

866. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

20 лютого 1964 р. Київ

Дорогий друже!

Ти раз у раз сердишся, що я рідко пишу. Але зважі: до страшенної моєї завантаженості додалися ще останнього часу і різні хвороби — і радикуліт, і діабет, і подагра, і перевтома... Словом, чортзна-що! Отже, не гнівайся й пам'ятай, що я залишаюсь твоїм другом. Посилаю тобі свої «Вечірні розмови», а також переказую 20 крб.— може, хоч чарчину вип'єш за здоров'я сьогоднішнього ювіляра Левка Ревуцького.

До Радзієвського [1] я так і не зібрався написати...
Ну, бувай! Обнімаю. Привіт усій родині.

М. Рильський

867. ДО С. В. СТЕФАНИКА

21 лютого 1964 р. Київ

Дорогий Семене Васильовичу!

Невабаром ми зустрінемось, а тому й не посилаю Вам своєї нової книжки — радий буду вручити її в своїй господі. Чув я, що Ви нездужали,— ну, і на ті теми поговоримо при зустрічі...

А тим часом звертаюсь до Вас от у якій справі. У Львівському книжково-журнальному видавництві давно вже лежить складена («набрана») книжка статей і споминів про Олександра Мишугу з моєю передмовою [1]. Але чомусь видавництво «маринує» її, вважаючи, що вона, мовляв, «неактуальна», чи що. Відколи це шанувати своїх великих людей і свою культурну спадщину стало «неактуальним»? Може б, Ваша ласка була (коли Ви поділяєте мою думку, що така книжка варта видання) поговорити на цю тему в обкомі, від якого, очевидно, видавництво залежить? Книжка, бігме, цікава!

Рудницький у своїй книжці «В наймах у Мельпомени», в нарисі про Мишуту, пише чомусь, що Мишуга «хотів присвятити свій талант і своє знання» «вихованню молодих співаків»,— і запевняє, ніби він «не встиг цього зробити». Дивно! В книжці, про яку я говорю, чимало розповідається про педагогічну роботу Мишуги в Києві, у школі Лисенка,— і це ж один із прекрасних прикладів єднання галичан і наддніпрянських українців тоді, коли їх ділив державний кордон! Взагалі книжка цікава...

Пробачте, що турбую Вас такою справою (далекою від сільського господарства [2]). Сердечний привіт Вашій родині.

Ваш *М. Рильський*

21 лютого 1964

868. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

22 лютого 1964 р. Київ

Дорогие друзья!

Посылаю Вам сегодня *25* украинских биографий Шевченко [1] (П. Жур в своей книжке «Шевченковский Петер-

бург» склоняет эту фамилию, причем ссылается на Грота и на Рыльского!) и «Вечірні розмови». Вероятно, скоро выйдут и русские «Веч[ерние] беседы», но, во-первых, состав этих книг несколько различен, во-вторых, я хочу, чтобы у Вас были мои украинские «Розмови». О Гейне (и Дейче) [2] для «Иностр[анной] лит[ерату]ры» что-нибудь придумаю этакое эссеистое (и небольшое). Я обещал Вам послать «Вечірн[ій] Київ» за 21-е (вчерашнее), но ведь Вы получаете «В[ечірній] К[иїв]»! Номер за 21-е весьма примечателен материалами о Шевченке [3]. Я на всякий случай сберегу этот номер.

С Чумаком и Турбаем [4]—Бажаном о гонорарах [5] еще не говорил, поговорю непременно.

Всегда и неизменно Ваш *М. Рыльский*

22 февраля 1964

В журнале «Театр» увидел фото: Касьян Голейзовский с молоденькой и в достаточной мере обнаженной балериной. Уж не поздравить ли его с именинами и в самом деле?

Мануарцы приветствуют. *М. Р.*

«Таємницю осіннього листя» и переводы из Верлена вышлю в ближайшие дни.

869. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

25 лютого 1964 р. Київ

Дорогие друзья!

Большое спасибо за апельсины,— конечно же, лучшие, чем у Аксенова [1].

«Наймичку»-«Батрачку» Максимова [2] почитаю, дам почитать и Леониду Николаевичу [3],— но, вообще говоря, волгинская «Наймичка» [4] — один из лучших переводов Шевченко(а).

Вы очевидно, уже получили и мои «Розмови», и нашего «Шевченко». Сегодня посылаю «Розмови» Борцу — на адрес издательства.

Я забыл Вам сказать во время телефонного разговора, что мне звонил какой-то работник издательства «Наука» (бывшее издательство Академии наук), что ввиду неподачи нами рукописи Шевченко во время, то есть *до* юбилейной даты хотя бы за два месяца, книготорговцы не соглашаются признать это юбилейным изданием...

Я бормотал о том, что большие шевченковские тор-

жества будут в мае и что я все, зависящее от меня, сделал (я, кстати, не знал, что Иеремия[5] еще тянет дело с комментариями), а в общем посоветовал позвонить моему соредактору, некоему А. И. Дейчу. Был ли такой звонок?

Слушал вчера по телевизору чтение актером Франько[6] произведения Шевченко и решил, что к теме «Шевченко и его паразиты»[7] можно присоединить еще тему «Шевченко и его исказители».

Еще на шевченковскую тему. Недавно прочитал эпиграф из «Кобзаря» — начало стихотворения, посвященного Щепкину,— «Заворожи мені, волхве» и т. д.— где бы Вы думали? В журнале «Природа и охота» за 1885 год в статье какого-то В. Гана «Гончие собаки в русской псовой охоте». Это эпиграф ко всей статье (а к главе первой — «Думи мої, думи мої, квіти мої, діти») і т. д. Каково? «Розмову про Гейне» — планирую... Напишу, si fata sinant *. Нужна ли Вам «Библиография А. И. Дейча»?

Если нужна, то вышлю.

А «Таємницю осіннього листя» и четыре стихотворения Верлена пошлю послезавтра.

Целую, обнимаю.

М. Рыльский

25/II 1964

870. ДО П. В. ЖУРА

25 лютого 1964 р. Київ

Дорогий Петре Володимировичу!

Прочитав у Вашому «Шевченк[овском] Петербурге»[1] (за який — велике спасибі!) примітку до 21-ї стор[інки] і Ваш рукописний додаток[2] до тієї примітки — і засмутився. Ви відміняєте Шевченка «вслед за Максимом Рыльским»,— а Рильський капітулював перед видавцями та редакторами — і не відміняє!

Та таки й важко, мабуть, провести цю реформу — за Гротом, Добролюбовим[3] і т. д.— бо піде ж ні в газетах, ні в журналах, ні в окремих виданнях таки не відміняють!

Шлю Вам свої «Розмови» і сердечний привіт

М. Рильський

25/II 1964 р.

---

* Якщо дозволить доля *(лат.).— Ред.*

871. ДО Н. В. СЕМАНЮК

25 лютого 1964 р. Київ

Дорога Наталіє Василівно!

Посилаю Вам свої «Вечірні розмови». З приводу надісланого рукопису напишу трохи пізніше.

На жаль, здоров'я моє підупало, хоч усе-таки сяк-так працюю...

Сердечно Ваш
М. Рильський

25 лютого 1964

872. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ

26 лютого 1964 р. Київ

Дорогі друзі!

Ваш лист [1] мене сильно порадував. Згадалося багато з того, що «снилось, говорилось»...[2] Між іншим, Юрію Корнійовичу, я недавно комусь розповідав про спільну нашу подорож [3] по українській землі. А оце хтось казав, що частина зйомок «Войны и мира» [4] (Бондарчук) відбувалася в Меджибожі [5]... І я згадав, як ми ночували в рибальському курені, як стояли потім під дощем на якійсь гребельці, як я несподівано — влучним пострілом «збив» крижня, він упав недалечко, на землю, ми шукали-шукали його та й не могли знайти. Багато чого згадалось...

Я — в Голосієві, що трохи утруднює комунікацію з містом, особливо тому, що там (унизу) копають і прокладають якісь труби... Але тим часом ще можна до мене проїхати — досить складним шляхом: угору мимо так званого Горіховатського ставка, на вулицю Олега Кошового[6], звідти на Добру путь (оце ж цю «добру путь» і розривають безпощадно!), потім на Стрілкову, а звідти й на нашу Радянську-Советскую. Я вдень їжджу на голкотерапію (це в зв'язку з тим, що я ще й п'ю жень-шень, кидає на мене безперечну тінь у міжнародному розумінні), за день-два, мабуть, і в свій Інститут почну заглядати, отже, найкраще мене навідати, як Ви пишете, десь о шостій і далі годині дня... Радий буду побачитись, подарувати Вам нове видання «Вечірніх розмов» (удвічі більше, ніж було попереднє), а може, ко-

ли нарешті з'являться в продажі мої «Зимові записи» (вірші), то і їх... І поговорити...

«Обратно» обіймаю Вас.

Завжди Ваш *М. Рильський*

26 лютого 1964

Ви себе зовете старими друзями — це, звичайно, в розумінні давніми; добрими — правильно; а призабутими — несправедливо!

М. Р.

873. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

28 лютого 1964 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

«Удивляюсь обоюдному молчанию» — как телеграфировал когда-то Паустовский Смоличу. Первым нарушаю это молчание.

Вчера отправил Вам «Вечірні розмови». Интересно, как там с русским изданием этих «Розмов» — «Бесед» — в «Советском писателе»? Буду благодарен, если вы узнаете об этом и сообщите мне.

Что касается «Гайдамаков» в «Худ[ожественной] литературе», то — могу написать Косолапычу [1] и теперь... А м[ожет] б[ыть], лучше поговорить с ним во время Комитета по Ленинским премиям, на заключительной сессии которого я имею довольно твердое намерение быть? (Из чего Вы можете сделать вывод, что мое разностороннее недомогание как будто идет на убыль.) Напишите и об этом.

Радиопередачу о себе слушал в Пуще. Получилось, ей-богу, здорово!

Лечусь иглотерапией, что в соединении с жень-шенем бросает на меня тень в идеологическом отношении...

Итак — жду вестей, известий и сообщений,— а м[ожет] б[ыть], и новых томов графа Толстого (зеркала русской революции [2])?

Всегда Ваш *М. Рыльский*

Привет Ирине Петровне, Алюне, Валентине Константиновне. 28/II 1964 (накануне Касьянова дня).

874. ДО Л. І. МАЗУРА

6 березня 1964 р. Київ

Дорогий Лесю Івановичу!

Спасибі за хороший лист [1] і за вірші справді вдібного Бориса Остапенка [2]. Остапенкові пишу підбадьорливий лист. Бажаю Вам усього, всього хорошого.

Дещо з віршів Остапенка, можливо, пощастить надрукувати.

Ваш земляк, що ніколи не забуває рідних верб і беріз, рідної річки, рідних людей.

М. Рильський

6/III 1964

875. ДО Б. В. ОСТАПЕНКА

6 березня 1964 р. Київ

Дорогий Борисе!

Наш спільний земляк Лесь Іванович Мазур прислав мені декілька віршів, які порадували мене своєю щирістю і свіжістю. Можливо, що деякі з них мені пощастить улаштувати [1] в якомусь із київських друкованих органів, може, в «Літературній Україні».

Бажаю Вам щастя, здоров'я і творчих радощів.

Моя адреса: Київ—40, Радянська вул, 7.

Скажіть — чи не Ваш родич [2] Петро Пилипович Остапенко, скульптор, що живе в Києві? Він теж із Лозовик родом.

Ваш *М. Рильський*

6/III 1964

876. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

5 березня 1964 р. Київ

Дорогой Святослав Павлович!

Последние месяцы я болею (и все же много работаю, особенно в связи с юбилеем Шевченко), это отразилось на моей переписке: я стал еще более неаккуратен, чем был доселе.

Меня взволновали Ваши переводы [1] моих стихотворений из «Голосеевской осени»... Но Вы сами знаете, что эта «Осень» уже переведена несколькими переводчиками... А я рад был бы увидеть В а ш и переводы в печати.

Что касается «Бенёвского», то я думаю, что следует продолжать атаку на изд[ательст]во «Художественная литература». Если позволит мне здоровье, то я буду в Москве на заключительной сессии Комитета по Ленинским премиям (вероятно, в начале апреля) — хорошо было бы, если бы Ольга Сергеевна [2] связалась тогда со мной и мы вместе поговорили бы с тов. Косолаповым. (Письмо, по-моему,— «не то!».)

Перевод 10-й песни, на мой взгляд, очень хорош.

С сердечным приветом *М. Рыльский*

6/III 1964

877. ДО Н. В. СЕМАНЮК

6 березня 1964 р. Київ

Дорога Наталіє Василівно!

Ще далеко не зовсім одужавши, я, проте, почав уже бувати у себе в Інституті. Сьогодні покажу товаришам Ваші записи свята Івана Купали (і свята Марка Черемшини). Щодо мене, то я від усього серця вітаю цю справу!

Ваш *М. Рильський*

6/III 1964

878. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

12 березня 1964 р. Київ

Дорогие друзья!

Шевченковский девятый вал пошел на спад. Разного рода приглашения и программы будут Вам высланы завтра. А равно и фелицатовский «Кобзарь». «Кобзарь» пошлю и Оксману. Борецкий получит тоже это издание и Фелицата. Я сейчас, как Вам известно, на улице Ленина. О здоровье своем скажу словами Карабана: «радости мало». На днях меня посмотрят авторитетные врачи и решат, что со мною делать. Пока на эту тему не стоит больше говорить... (Вчера на академсессии я все же читал доклад [1] о Шевченко. Не без труда удержался в стоячем положении...)

За сонеты Шекспира — спасибо [2]. Хорошо издано и, вероятно, хорошо переведено. Однако и Шекспира, и Маршака я люблю не за сонеты. Сонеты эти — смертная

скучища! «Король Лир» и «Гамлет» — живы, а это — мертвечина. Ей-богу!

Вступительная статья Аникста[3] — любопытна. Она построена на намеках: ежели, мол, Шекспир и был гомосексуалистом, то — замнем это! Ведь говорил же Пушкин, что незачем жалеть об уничтоженных дневниках Байрона[4]... А Маршак, дескать, молодец, что воспользовался отсутствием в английском языке родов и потому там, где неизвестно, к женщине или мужчине обращался Шекспир, успешно поставил женщину...

К этому, собственно, и сводится статья...

Своим сообщением о кунктаторстве Айзенштока Вы повергли меня, Александр Иосифович, в уныние. А я-то думал, что на него подействовало мое стихотворное послание! Впрочем, Вы говорили о втором томе — ну, а первый сдан, что ли?

Мечтаю, что 19-ое все-таки как-то отпразднуя в кругу друзей — и как было бы прелестно, если бы в этом кругу были вы!

С нежной дружбой

М. Рыльский

12/III 1964

879. ДО В. Ф. ЛОБКА

12 березня 1964 р. Київ

Тов. Лобко!

Ваш лист (копію) до тов. Ільїчова одержав. У цій же справі я писав до редактора «Известий»[1]. Відповіді не одержав.

М. Рильський

12 березня 1964

880. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

13 березня 1964 р. Київ

Дорогий Юрію!

Коли раніше я був неакуратний у листуванні через страшенну завантаженість роботою, то тепер додалась ще така неприємна обставина: я хворий, і то зразу на кілька недуг... А працювати, проте, доводиться.

Отже, коротенько:

1) «Домик в Коломне» пришліть, але я й сам не знаю, чи вдасться його десь «пристроїти».

2) Може, у Вас є нові переклади із Лермонтова, то пришліть: адже, гадаю, його 150-річчя буде якось відзначатись нашими журналами! (Щодо видавництв, то — не знаю...)

3) Посилаю Вам свою книжку «Зимові записи» (вона тільки недавно вийшла, хоч газети давно писали про її вихід) і «Кобзарь» Тараса Шевченко». Ця остання для Вас, думаю, буде цікавіша, ніж популярний біографічний нарис, який ми написали з Дейчем.

Жду лермонтовських поезій!

Ваш *М. Рильський*

12/III 1964

881. ДО Б. М. ЛЯТОШИНСЬКОГО

12 березня 1964 р. Київ

Дорогой Борис Николаевич!

И что это вздумалось Вам — писать музыку [1] на мои незрелые, полудетские стихи! Я прочитал Ваши переводы — возражений нет, кроме одного: в «Колыбельной» у меня ведь рифмуются четные строки, а у Вас стихотворение вышло без рифм. Не помню, есть ли вообще русский перевод этого стихотворения. А сам я сейчас не в состоянии ничего придумать. Быть может, Вы это исправите? Или попросите сделать это Татьяну Ильиничну Волгину? *[2]

Не отвечал так долго из-за шевченковских дней, которыми был очень занят, а главным образом — из-за осаждающих меня болезней...

С сердечным приветом *М. Рыльский*

12/III 1964

P. S. Признаться, я в своем 1-м томе не нашел стихотворение «Бескрайное поле»!!!

---

* Адрес Волгиной: ул. Ленина, 68, кв. 3, тел. Б-5-19-19.

882. ДО В. Я. ГРІНЧАКА

14 березня 1964 р. Київ

Шановний Василю Яковичу!

Передаю Вам рукопис (машинопис) збірки Василя Діденка «Моя любов» [1], а також додатково зошит його віршів.

На мій погляд, Діденко належить до талановитих поетів молодої генерації, він має свій голос, своє обличчя, свою манеру. Пише хорошою мовою, добре володіє віршем. Словом, я за те, щоб «Молодь» видала його книжку. Не берусь сам за упорядкування цієї книжки, бо недужий і не здатний зараз віддатися цій справі. Я думаю, що це можна зробити і без мене. А якщо треба буде невеличкої передмови до книжки, то я, думаю, зможу написати таку передмову [2]. Добре було б, коли б Діденків рукопис не залежався «в портфелі видавництва».

З привітом *М. Рильський*

14/III 1964

883. ДО В. І. ДІДЕНКА

14 березня 1964 р. Київ

Дорогий Василю!

Гарячка Шевченківських днів, а головне — різні хвороби, які так і не хочуть мене кидати,— спричинились до того, що я тільки тепер передаю Ваш рукопис Грінчакові. До рукопису додаю свою рекомендацію видати книжку по змозі швидше і висловлюю згоду написати невеличку передмову.

Щодо «маленької книжечки», про яку Ви мрієте, то я особисто просто не маю фізичної змоги взятись до цієї справи. Та й хто ту книжечку видасть? Я думаю, що вона тільки пошкодить виданню книжки на 3 аркуші, яку обіцяє Вам «Молодь». А якщо та сама «Молодь» погодиться перед виданням більшої книжки випустити маленьку, «метелика», то такого «метелика» найкраще зробити Вам самому. Можливо, що якби не поганий стан мого здоров'я, то я виявив би в цьому ділі більшу енергію...

Отаке-то!

Ваш *М. Рильський*

14/III 1964

884. ДО Т. Й. СТАХ

14 березня 1964 р. Київ

Дорогая Татьяна Иосифовна!

Прочитал Ваш перевод «Учителя словесности» [1], кое-где позволил себе осторожные исправления... Но куда Вы

думаете это посылать? Интересно ли это будет русским читателям?

От меня «ни слуху ни духу»... Ну, иногда я явлюсь «в свете», 11-го даже читал в Академии доклад о Шевченко,— а вообще-то я серьезно болен, и то не одним, а сразу несколькими недугами... Об этом, впрочем, не хочется говорить.

Мне сообщили из Москвы, что «Вечерн[ие] беседы» находятся «на сверке», значит — нам придется еще немного подождать.

С сердечным приветом

М. Рыльский

14/III 1964

885. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

15 березня 1964 р. Київ

Мои доротие!

Послал Вам (посылкой) грандиозный «люксусовый» «Кобзарь» [1], о котором с восхищением отзывалась Евгения Кузьминична. Действительно — хорошо сделано.

Просматривая «Огонек» за март (№ 11), наткнулся на перевод «Завещания», сделанный Ушаковым и перепечатанный из «Радуги» (№ 3, 1964). Он помещен как раз под статьей Прокофьева, где Александр Андреевич не впервые заявляет, что нет еще настоящего перевода «Заповіту» по-русски.

Выписываю ушаковский перевод со своими замечаниями:

Я умру — похороните Н а д степью широкой Вы меня на Украине На горе высокой,	Почему «н а д» степью?
Чтобы нивы б е з г р а н и ц ы, Чтобы Днепр и кручи Были видны, было слышно — К а к г р е м и т г р е м у ч и й.	трудно, конечно, передать «широкополі», но все же нужен был какой-то красивый эпитет!
А когда он в сине-море Унесет с Украйны Вражескую кровь, тогда я Поля и курганы,	
Все оставлю и н а п р а в л ю П у т и свои к богу Помолиться... А дотоле	«направлю пути». Несколько искусственно!

Знать не знаю бога.
Вы меня похороните, «поховайте та вставайте»
Цепи разорвите,
Вражескою злою кровью
Волю окропите.
И в семье большой и вольной,
В семье нашей новой
Помянуть не позабудьте
Меня добрым словом.

Тут есть находки. К «большой» (а не «великой») семье я в конце концов склоняюсь. Есть, мне кажется, и недоделки. Во всяком случае, думается, это один из «Заповитов», который можно поместить в академиздании (как мы об этом говорили).

С любовью *М. Рыльский*

15/III 1964

Мы вот всё говорим: нет еще настоящего «Заповіта» по-русски... Да ведь это можно сказать о подавляющем большинстве стихотворений Ш[евченко]!

М. Р.

886. ДО О. Є. ОПАНАСЮКА

16 березня 1964 р. Київ

Шановний тов. Опанасюк!

Ваш нарис [1] про героїв малинського підпілля — в «Рад[янській] Житомирщині» — прочитав з цікавістю і задоволенням. Передаю газети моєму доброму приятелеві, членові редколегії «Дніпра» Олександру Микол[айовичу] Підсусі, пишу йому, що добре буде, коли «Дніпро» запланує Вашу повість [2]. Отже,— бажаю Вам успіху в роботі!

З привітом *М. Рильський*

887. ДО О. М. ПІДСУХИ

16 березня 1964 р. Київ

Дорогий Олександре Миколайовичу!

Ще в 1947 році я одним із перших озвався про героїв малинського підпілля лікаря Івана Іван[овича] Сосніна [1] та дочку його Ніну [2] (в циклі «Весняні води» [3]). Довгенько малинське підпілля якось замовчували, одним із ди-

вовижних мотивів цього було те, що батьки декотрих з молодих малинських антифашистів-партизанів були репресовані. Ну, такий був час! Тепер звернено належну увагу на героїв малинського підпілля, добре знають цю справу П. Т. Тронько, секретар Житомирського сільськ[ого] обкому М. К. Лазуренко та інші. Про малинців з'явилась чимала література хронікального характеру. Над цією темою працює Ол[ексій] Опанасюк (м. Брусилів, Житомирської обл[асті], вул. Рози Люксембург, № 15, або Житомир, редакція газети «Радянська Житомирщина»), що надрукував у «Радянській Житомирщині» нариси про героїв малинського підпілля, які я Вам і прикладаю.

Опанасюк на підставі цих нарисів і великого матеріалу, що є в його розпорядженні, пише повість. Повість, мені здається, може вийти цікавою. А звертаюсь я до Вас як до діяльного члена редколегії «Дніпра», щоб журнал запланував цю повість. Дуже було б добре, коли б редакція якось зв'язалася з тов. Опанасюком (адресу я дав вище).

Ваш *М. Рильський*

16/III 1964

888. ДО О. С. МАМАЛАТА

17 березня 1964 р.

Директорові Київського тубінституту
О. С. Мамалату

Високошановний Олександре Самійловичу!

Два роки тому лікувався в Вашому інституті й переніс операцію на легенях заступник директора Укрлітфонду Микола Михайлович Гусєв.

Тепер становище його здоров'я знов ускладнилось і він потребує стаціонарного лікування. Дуже прошу прийняти його на обстеження і лікування в керований Вами інститут.

З пошаною
М. Рильський

17 березня 1964

889. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 березня 1964 р. Київ

Дорогие мои Евгения Кузьминична
и Александр Иосифович!

Итак, накануне своего дня рождения я очутился в так называемом стационаре. О впечатлениях своих здешних пока не пишу... А хочу написать о другом.

Мне попал здесь в руки журнал «Радуга» (бывшая «Советская Украина»), третий номер. Открывается этот номер большой и хорошей подборкой стихотворений, среди них — вернее, на первом месте — стихотворение нашего друга П. Г. Антокольского «Киевский март». Стихотворение хорошее, «антокольское», но меня поразили в нем такие строки о Шевченко:

Тот каторжник в песках Арала
С тузом бубновым на спине,
Чья песня в муках не сгорала
И вздрагивала, как во сне.

Не совсем понимаю, почему песня Тараса «вздрагивала, как во сне»,— но бог с ним. А вот зачем дорогой Павел Григорьевич сослал рядового Шевченка («с правом выслуги») на каторгу, да еще прицепил ему на спину «бубновый туз»,— вот этого уже никак «не збагну». Мне кажется это слишком жестокой карой за возмутительные стихи, даже Микола-Нерон [1] был мягче...

Впрочем, то ли еще делают с Тарасом Григорьевичем наши шевченковеды, четырех из которых так загадочно объединил [2] в своем почти мистическом решении Комитет по Ленинским премиям в области науки и техники! Разумеется, к восхитительному квартету — Новиков [3], Шабліовский, Прийма, Назаренко [4] — можно было бы еще прибавить Кирилюка, Бельчикова, Хинкулова и с добрый десяток подобных... Удивительные вещи происходят на свете!

Пишите мне, дорогие друзья, на мой «мануарский» адрес — мне передадут...

Крепко обнимаю. Александру Васильевичу [5] привет и поцелуй.

Ваш *М. Рыльский*

18/III 1964

Ронсара [6] в переводах Левика читал с удовольствием. Передайте Левику мое спасибо.

890. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

23 березня 1964 р. Київ

Дорогой Борис Александрович!

Милое Ваше поздравление передано мне в стационар, где я, увы, нахожусь. Однако ни о стационаре, ни о недугах своих (любимая тема местных обитателей) я писать не буду. Спасибо — вот что я хотел сказать...

Вчера был день посещений, и у меня были Леля, Галя, Богдан, а потом явился и знатный московский гость — Ал[екса]ндр В[асильеви]ч Борецкий. Последний, однако, скуповат был на рассказы о Москве. А я, признаться, соскучился по Белокаменной, по москвичам, по друзьям. Когда мне удастся свидеться с вами — пока неясно. А когда споем вместе «стаканчики граненые» — и того неяснее.

Весна идет, весна приближается (пока основной признак — слякоть...). Где-то вдали мерцают и надежды, мечты, сновидения, грезы... Будем им верить!

Крепко обнимаю Вас, привет сердечный Вашим. Пишите мне на обыкновенный мой адрес.

Всегда Ваш

М. Рыльский

23 (кажется) марта 1964

891. ДО М. К. ГУДЗІЯ

27 березня 1964 р. Київ

Дорогий Миколо Калениковичу!

Спасибі Вам за добре слово [1] про мою книжечку «Кобзарь» Тараса Шевченко». Багато чого в цій книжці «не дотягнено». Треба було сказати щось не тільки про «Ой пішла я у яр за водою», а й про такі дивовижні речі, як «Ой люлі, люлі, моя дитино», «У перетику ходила», «У неділеньку та ранесенько» (з потрясаюче простою кінцівкою: «А я так його любила»), ширше поговорити про один із найдовершеніших творів Шевченка — «Чернець» (про «Чернеця» я надрукував у шевченківські дні окрему статтю в «Літературній Україні»)... Багато чого треба було сказати! Але я радий і гордий, що хоч почасти уник — як Ви про це пишете — тих шаблонів, штампів і трафаретів, якими переповнені солідні томи наших шановних шевченкознавців. Прямо-таки нестерпно читати ці

томи (як і більшість газетних статей про Шевченка, що з'явилися в ювілейні дні)!

Щодо комічного квартету, висунутого на Ленінську премію, то Ви надто узагальнено припускаєте, ніби Новикова, Прийму, Назаренка і Шабліовського рекомендує «Україна».

Про баладу [2] «У тієї Катерини». Я, гадаю, мав повну підставу написати, що останні слова Катерини вимовлені були з «горьким раскаянием». Це зовсім не «чтение в сердцах». Адже у Шевченка ясно сказано:

Катерина подивилась
Та й заголосила:
«Це не брат мій, це мій милий,
Я тебе дурила».

Слово «заголосила» вряд ли может вызвать разные толкования! И это — одна из гениальных черт баллады: «заголосила»!

Посылаю Вам (незаметно перешел на русский язык!) свою книжку «Зимові записи». Прошу обратить внимание на четыре стихотворения, объединенные именно этим названием,— «Зимові записи», особенно на 3-е («Вони між нами ходять», стр. 30). Когда-нибудь при встрече расскажу Вам историю этого стихотворения...

Сердечно стискаю Вам руку, завжди Ваш

М. Рильський

27 березня 1964

892. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

27 березня 1964 р. Київ 27 марта 1964

Друзья мои!

Пишу уже не из больничного узилища, где смотрят на мир сквозь призму клизмы, а с улицы Ленина, 68, кв. 70. Здесь, право, значительно милее, и я все увереннее повторяю строку из брюсовского перевода Верлена: «Надежда чуть блестит, как под окном солома».

Поздравляю с айзенштоковским чудом [1]. Урра!

Танюк [2] — милый энтузиаст, но он с потрясающей быстротой сумел настроить против себя руководящих украинских товарищей, и вряд ли при данном положении вещей можно ему помочь поставить что-либо на Украине. Недавно на совещании о драматургии (и театре) при Ми-

нистерстве культуры, с участием Скабы и Кондуфора, Йосипенко выступил с огромным докладом, в котором, кажется, досталось и Танюку за постановку, если не ошибаюсь, «Шельменко-денщика» [3]. В разговоре со мной он, во всяком случае, всячески хулил Танюка. Вот если бы Танюк поставил «Маклену Грассу» или «Патетическую сонату» [4] в «Современнике» [5], если бы он перестал заявлять urbi et orbi * о своем преклонении перед Курбасом [6], то, может быть, в будущем и возможна была бы та «помощь» ему, о которой Вы пишете.

Я не возражаю против «Наймички» Максимова в академиздании, но поработать ему надо, засучив рукава.

Возвращаю Вам со своими пометами «Заповіти» Липкина и Карабана. Оба, увы, не Рио-де-Жанейро. На Липкине блестяще оправдалась французская поговорка, что «критиковать легко» и т. д.

Карабашкин перевод звучит, мне кажется, естественнее, хотя, как всегда, «вероянты» никуда не годятся. Кстати, в одном письме Павел Сергеевич утверждал, что «Заповіт» — это «Завет», а не «Завещание». Очевидно, он отказался от своей мысли или забыл о ней. Остальное — как говорится, «смотри на полях».

Заколдованная вещь — этот «Заповіт»! Кстати, в нескольких печатных органах я читал горячее высказывание о Ш[евчен]ко нашего друга Прокофьева. В нем он, между прочим, говорит, что никому еще не удалось удовлетворительно перевести «Заповіт». По-видимому для подтверждения этой мысли органы непосредственно под статьей Прокофьева поместили перевод Твардовского...

Обратите внимание на заметку Н. Павлюк(а) [7] в № 1 журнала «Русская литература» (орган Пушкинского Дома) «Стихотворение Шевченко в переводе шлиссельбургского узника» [8]. Право, недурно перевел этот узник новорусский «Минули літа молодії»!.. Что, если...

Спасибо за обед в мою честь! [2]

Кочур перевел «Гамлета» и скромно говорит, что в сравнении с другими украинскими переводами перевод его хорош, а в сравнении с английским подлинником — плох... Я, Кочур и Лукаш, кажется, скоро подадим во «Всесвіт» подборку Верлена [10], череп которого, по мнению Вознесенского [11], похож был на череп Ленина. Обнимаю, целую

М. Рыльский

---

* Усім і кожному *(лат.)*.— *Ред.*

Не выдержал, пишу продолжение. Ведь это ответ сразу на два письма! Спасибо за сигареты и «Опричнину» [12]. Один киевский мудрец сказал как-то: «Все Гринченки — националисты». Могу сказать теперь: все Веселовские — умницы. Борецкий был у меня в палате. А сегодня звонил уже по телефону, предлагал книжные новинки, например, исследование Морозова [13] о Шекспире...

Вы сами понимаете, друзья мои, что о «Поэтическом мире Гейне» я напишу, несколько оправившись. Сейчас просто неспособен написать что-либо путное.

Лермонтова при жизни [14] признал не только Белинский, а и «вся мыслящая Россия», как говорили когда-то, а также Николай I. Вообще он-то понял, что это незаурядная сила! Вообще в своих оценках, например «Ревизора» и Шевченко, неудобоназываемый тормоз [15] проявил критическую проницаемость. И все же хорошо, что Антокольский пишет о Лермонтове — ведь это тоже юбиляр этого года! [16]

Ваш *М. Р.* со чады и домочадцы

Драча как человека [17] и собеседника знаю очень мало, жду от Евгении Кузьминичны подробности.

893. ДО П. В. ЖУРА

29 березня 1964 р. Київ

Дорогий Петре Володимировичу!

Дуже прошу Вас допомогти мені [1] в справі листа про відмінювання українських прізвищ: а саме: дати аргументацію, чому треба відмінювати «фамилии на *о* по образцу, колесо». Мені потрібна точна цитата в цій справі із Грота, посилання (точне) на те, що прізвища (зокрема прізвище Шевченка) відміняли Добролюбов, Чернишевський та інші Шевченкові сучасники (приклади!) і т. ін. Словом, я готовий написати в цій справі листа [2], але обгрунтованого.

Цікаво, між іншим, коли укр[аїнські] прізвища перестали відміняти в рос[ійській] мові — і на якій підставі.

З дружнім привітом

М. Рильський

29/III 1964

894. ДО А. Г. БОНДАР

3 квітня 1964 р. Київ

Міністру освіти Української РСР
тов. Бондар А. Г.

Вельмишановна Алло Григорівно!

В 1927 році Державне видавництво України видало методичний посібник до дитячих ігор зі співами «Веснянючка» відомого українського композитора, музикознавця і педагога В. М. Верховинця. Книга ця відіграла надзвичайно велику роль в естетичному вихованні дітей. На жаль, тепер вона стала бібліографічною рідкістю.

Тому слід всіляко вітати ініціативу Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, який порушив питання про перевидання цієї книги.

Я з свого боку дуже прошу Вас, вельмишановна Алло Григорівно, дати вказівку видавництву «Радянська школа» про включення згаданої книги до плану видавництва на 1965 рік.

З глибокою повагою

895. ДО М. Л. КАРПА

10 квітня 1964 р. Київ

10 апреля 1964 года
Ленинградская область, Песочный,
до востребования
М. Л. Карпу

Уважаемый Меир Львович!

Получил Ваше письмо, в котором Вы справедливо критикуете недостатки книги Т. К. Кичко «Іудаїзм без прикрас», выпущенной издательством Академии наук УССР.

Соглашаясь с мыслями, изложенными в Вашем письме, хочу обратить Ваше внимание на то, что ошибочные положения этой книги были подвергнуты справедливой критике на страницах украинской республиканской печати, в московской «Литературной газете» и особенно на всесоюзном совещании по вопросам атеистической работы, созванном идеологической комиссией ЦК КПСС.

По состоянию здоровья я, к сожалению, не имею возможности написать Вам развернутую рецензию на

данную книгу. Скажу лишь, что я полностью согласен с теми критическими замечаниями, которые были высказаны в нашей печати по адресу книги и ее автора.

С уважением

М. Рыльский

896. ДО В. П. КОЗАЧЕНКА

10 квітня 1964 р. Київ

10 квітня 1964 року
Відповідальному секретареві правління
Спілки письменників України
тов. Козаченкові В. П.

Вельмишановний Василю Павловичу!

Я довідався, що в лікарні Радянського району по бульвару Шевченка, № 17, перебуває на лікуванні серйозно хворий письменник Федір Миколайович Бурлака.

Мені також відомо, що тов. Бурлака потребує не лише моральної, а й матеріальної підтримки. Тим часом ніхто з письменників, крім, можливо, близьких друзів, не відвідує його.

Я не буду Вас переконувати, як тяжко людині залишитись одинокою, та ще і в лікарняних умовах. Тому дуже прошу зробити все від вас залежне, щоб допомогти тов. Бурлаці Ф. М. відчути щире братнє піклування про нього його друзів-письменників.

З глибокою повагою

М. Рильський

897. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

11 квітня 1964 р. Київ

Дорогий Оресте!

Як завжди, зрадів, одержавши Вашого листа, хоч і сумно було читати про недугу Вашої доні... Я й сам, на жаль, не можу похвалитися здоров'ям: затяжний радикуліт і всякі інші супутні хвороби, нехай їм біс! Отже, тим часом ніяких планів на літо не маю... Мабуть, житиму десь під Києвом, в основному — на своїй «дачі».

Цикл Ваших віршів справляє хороше враження, хоч подекуди і здаються вони мені трохи неясними... А може,

це через радикуліт і пов'язаний з ним загальний підупад духу? Чи Ви кудись їх послали? Чи я щось маю з ними зробити? Напишіть!

Дуже приємно мені, що «Радянський письменник» зрушив Вашу справу з мертвої точки — хоч і не так, як нам «снилось, говорилось»...

Посилаю Вам «Зимові записи», де є й вірш, присвячений Вам [1]. Привіт В[ашій] мамі і всій родині.

Ваш *М. Рильський*

898. ДО Г. Б. МЕЛЬНИКОВА

12 квітня 1964 р. Київ

Ректорові Дніпропетровського
державного університету
проф. Г. Б. Мельникову

Високошановний товаришу Мельникові!

Я цілком підтримую рішення вченої ради історико-філологічного факультету ДДУ про надання вченого ступеня кандидата філологічних наук без захисту дисертації, за сукупністю наукових праць, Ірині Михайлівні Коцюбинській.

Прошу довести це до відома ВАК.

Академік, доктор філологічних наук *М. Рильський*

12 квітня 1964 р.

899. ДО К. П. ДОРОШЕНКО

18 квітня 1964 р. Київ

Високошановна Катерино Петрівна!

Не так давно вийшла книжка споминів Вадима Андреєва,— сина відомого російського письменника Леоніда Андреєва,— під заголовком, здається, «Детство». Там Вадим Андреєв пише, що його «бабушка» була з роду Шевченків, дочка Варфоломія Шевченка [1], Євфросинія Варфоломіївна Вієльгорська (по чоловіку). Мені прислала фото цієї жінки моя знайома, літераторка Бегічева Ганна Олексіївна. Якщо музей зацікавиться цим фото (я його посилаю), то додаткові відомості можна знайти в названій вище книжці Вадима Андреєва [2] і у

тов. Бегічевої, адреса якої — Москва, Г-34, Мансуровский пер., д. 3, кв. 1, Анне Алексеевне Бегичевой.

З пошаною *М. Рильський*

18 квітня 1964

900. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

19 квітня 1964 р. Київ

Дорогой Александр Васильевич!

Давненько не слыхал я Вашего голоса, соскучился. Посылаю Вам русский вариант нашего с А[лександром] И[осифовичем] [1] очерка о Шевченко. Очень прошу Вас, дорогой друг, узнать, что делается в «Советском писателе» с моими «Вечерними беседами».

Я еще не вполне «очухался»,— а все же вчера ездил с Жоржем и Максимом на дарницкие луга, любовались прилетными утками, куликами, чибисами, слушали жаворонков. А вообще пока малоподвижен (врачи советуют ходить поменьше) и, главное, не очень трудоспособен. Последнее меня особенно огорчает. Здесь на горизонте мелькнул Борис Александрович [2], ехавший в свое одесское имение. Оттуда он должен возвратиться в Пущу — но пока о нем ни слуху ни духу. Вы, вероятно, приедете на первомайские дни? Рад буду увидеться!

Обнимаю Вас

М. Рыльский

19 апреля 1964

901. ДО О. Й. ДЕЙЧА

20 квітня 1964 р. Київ

Дорогой Александр Иосифович!

Приобрел для Вас и просил Степана Васильевича послать Вам трехтомник статей «Світова велич Шевченка» [1]. Трехтомник этот — неисчерпаемый кладезь цитат. Издан хорошо. В содержании, конечно, есть пробелы и недочеты. Но в общем заглавию своему — «Світова велич» — издание соответствует.

Здоровье мое продолжает скрипеть, как немазанное колесо, и самое отвратительное — это тот признак всяких и всех болезней, о котором когда-то писал Джером

К. Джером[2]: «Общая неохота к какому бы то ни было труду». А без работы что и за жизнь!

У нас начались солнечные дни запоздалой весны, мне предлагают уповать на солнышко... Уповаю... Хотелось бы ожить на солнце, как делают это мушки и букашки! Сегодня, сидя на балконе (живу еще на улице Ленина), видел первую (для меня) бабочку, третьего дня ездил с Жоржем и Максимом на дарницкие луга, видели на озерах прилетных уток, на берегах озер — куликов и чибисов, жаворонки трепетали и звенели в воздухе. Оказывается, все это по-настоящему мило тогда, когда чувствуешь сам себя участником жизни. А быть только скучным свидетелем и созерцателем — совсем не то!

Простите мне невеселый тон этого письма. Будем считать его временным явлением.

Посылаю Вам переводы из Шевченко — в том числе и несколько вариантов «Заповіту» — Ларисы Дмитриевны Лебедевой (Кишинев — 14, ул. Пирогова, № 58, кв. № 7). Вряд ли мы их используем, есть в них много слабого, а все же — второй вариант «Заповіту», напр[имер], не так уж плох... Шлю переводчице несколько ни к чему не обязывающих слов.

Обнимаю Вас крепко, нежный привет Евгении Кузьминичне.

Ваш *М. Рыльский*

20/IV 1964

Мануарцы и неманyарцы кланяются.

902. ДО М. О. ШОЛОХОВА

22 квітня 1964 р. Київ г. Киев, 22/IV 64 г.

Дорогой Михаил Александрович!

Душевно просим Вас вместе с Марией Петровной пожаловать к нам в мае сего года на празднества, посвященные 150-летию со дня рождения Т. Г. Шевченка.

Еще раз посмотрите нашу родную Украину, Днепр широкий, Шевченком и Гоголем воспетый, походите по днепровским кручам, где ступал наш великий Кобзарь. Поклонитесь могиле Тараса. Будем рады встретить в своем доме Вас с родной семьей.

Возьмите с собой милую свою дочь Машу, сына Мишу. Пусть и они, дети Дона, посмотрят Днепр и чудесный край нашей республики, в защиту сокровищ природы

которой Вы так мужественно вступили в благородную борьбу.

Мы глубоко признательны Вам за ваше участие в защите лесов Карпат, Крыма и птиц дельты Дуная.

Ждем Вас в Киеве.

Путешествие по родине Т. Г. Шевченко будет Вам отдыхом от больших трудов и придаст Вам новых сил и вдохновения для творчества на благо грядущих поколений.

Всегда Ваш
М. Рыльский

903. ДО О. К. КИСІЛЬ

23 квітня 1964 р. Київ

Дорогая Елена Константиновна!

Я уже несколько месяцев болею, не бываю в Институте, почти не работаю... Вот почему я своевременно не ответил на В[аше] письмо, не откликнулся на дату 28 марта[1] (в те дни я находился в больнице). Об издании произведений Александра Григорьевича помню, буду напоминать тому, кому следует, да вот хворь проклятая не позволяет мне быть в достаточной степени энергичным!

С сердечным приветом
М. Рыльский

23 апреля 1964

904. ДО М. Д. КЛИМЕНКА

23 квітня 1964 р. Київ

Дорогий Михайле!

Шкода, що так воно вийшло[1] в Держлітвидаві — «Дніпрі» з В[ашою] збіркою! Не певен, що зможу бути на обговоренні Ваших поезій у секції, бо хворий і ніде не бываю. Отже, пишу коротко свою думку про В[аші] поезії Миколі Львовичу Нагнибіді з просьбою підтримати Вас. Це все, що я тим часом можу зробити...

Ваш *М. Рильський*

23 апреля 1964

905. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

23 квітня 1964 р. Київ

Дорогий Миколо!

Спасибі Вам за Ваш лист [1], за вірш (який я вже знав і який мені до серця своєю світлою щирістю), за перспективи коропиної ловлі... На жаль, я ще перебуваю в стані, при якому нема чого й думати про коропині ставки... Хворію та й хворію, як той дурень!

А тут ось яка справа. Михайло Клименко (з Житомира) пише, що секція поезії пропонує влаштувати обговорення його нової збірки — десь у кінці квітня чи на початку травня. Я навряд чи зможу бути на цьому обговоренні, а тому скажу свою думку про нові вірші Клименка, які я уважно читав: вони варті уваги і публікації. Сердечні, прості, хороші вірші! Словом, я голосую за і закликаю до цього самого і Вас, любий Миколо.

Міцно обнімаю

М. Рильський

23 квітня 1964

906. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

23 квітня 1964 р. Київ

Дорогой Лев Адольфович!

Спасибо за полную любви к нашему «святому ремеслу» книгу «Работа поэта». Посылаю Вам свои «Зимові записи».

Относительно «попавшего в беду человека» [2], о котором Вы пишете, то я постараюсь выяснить обстоятельства дела — а что смогу, сделаю. «Могу» я сейчас, к сожалению, мало — нездоровье проклятое!

С приветом *М. Рыльский*

23 апреля 1964 г.

907. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

23 квітня 1964 р. Київ

Дорогий Петре Остаповичу!

Не гнівайтесь, що давно не писав Вам, не подякував за Ваш хороший лист із вкладеною Вами «Перемогою» [1], де вміщена стаття Донця (цікава!) та випискою про мого

батька[2] (справді мені відомою). Я давненько й серйозно нездужаю. Аж набридло!

Посилаю Вам свої «Зимові записи» і сердечний привіт.

Ваш *М. Рильський*

23 квітня 1964

908. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

23 квітня 1964 р. Київ

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Пише мені Леонід Бондар-Дністровий, що послав мені на адресу Інституту «народні оповідання про Шевченка». Я у себе такого рукопису не бачу, може, він досі десь в Інституті? Дуже прошу пошукати його, попросити когось із фольклористів переглянути і написати про наслідки цього перегляду безпосередньо Л е о н і д у Б о н д а р ю - Д н і с т р о в о м у (Київська область, Білоцерківський район, с. Буки).

Я переселився на свою «віллу», покладав надії на сонце й свіже повітря, але поки що почуваю себе дуже «посередньо». Рухатись важко!

Думаю, що ще до одержання цього листа ми з Вами зв'яжемось по телефону, а може, Ви й заїдете, розкажете про Москву і т. ін.

Ваш *М. Рильський*

23/IV 1964

909. ДО Ф. Г. ОВЧАРЕНКА

24 квітня 1964 р. Київ 24 квітня 1964 року

Директору Кіровоградського педагогічного
інституту імені О. С. Пушкіна
тов. Овчаренку Ф. Г.

Вельмишановний Федоре Гнатовичу!

У вересні 1961 року до Вас звернулися наукові працівники рукописного відділу Інституту російської літератури Академії наук СРСР Н. В. Ізмайлов і Г. Г. Шаповалова з проханням передати архівові цього інституту в дар або на зберігання записи російського фольклору, зроблені викладачами й студентами педінституту в Кіровоградській області.

Рукописний відділ Інституту російської літератури не одержав від Вас відповіді. Тим часом до їх прохання слід було б уважно прислухатись, бо, як правильно зазначають автори листа, цінна колекція, зібрана викладачами й студентами Вашого інституту, буде ретельно зберігатись у фольклорному фонді рукописного відділу Пушкінського Дому, буде опрацьована й стане доступною всім дослідникам, і насамперед, звичайно, науковим працівникам керованого Вами інституту, якщо їм потрібно буде вивчати ці записи з використанням порівняльного матеріалу.

Пересилаючи Вам копію листа наукових працівників рукописного відділу Пушкінського Дому, я дуже прошу Вас зважити на серйозність пропозицій, викладених у ньому, й зробити практичні заходи щодо їх здійснення.

З глибокою повагою

910. ДО М. І. КУШНІРЕНКА

26 квітня 1964 р. Київ

Дорогий Михайле!

Хочеться мені сказати Вам добре слово. Мені здається, що у Вас є та риса, яку колись називали «іскрою божою». У Вас є думки, є любов до слова, любов до людини й природи, є нахил (поки що не дуже розвинений) по-своєму бачити і віддавати світ. Ви скаржитесь, що мало де бували, мало їздили... Здається мені — інколи люди перебільшують значення отого «їздити». У мене був дядько, учасник іще російсько-турецької війни, який, одначе, нічогісінько цікавого не міг про ту війну розповісти. Про турків, наприклад, він тільки якось зауважив із подивом у голосі: «А турки співають!» Знав я людей, які об'їздили мало не ввесь світ — і, по суті, нічого не побачили. А от Лев Толстой майже все життя прожив у Ясній Поляні — а духовними очима бачив цілий світ!

Звичайно, подорожувати, спостерігати життя у всіх його проявах — річ прекрасна для письменника. Одначе ми часто не помічаємо, які цікаві речі оточують нас у повсякденному житті. Ви, приміром, живете у Менському (недавно ще Сосницькому) районі — який це чудовий закуток землі! Він навіяв Довженкові його геніальну «Зачаровану Десну», але я переконаний, що тамтешня природа і тамтешні люди — невичерпне джерело для художника, зокрема для художника слова! Та й у кожній

країні світу для спостережливого ока відбивається цілий світ...

Ви — це я вже почав говорити про Ваші поетичні спроби — маєте нахил до ліричних роздумів. Це добре. Але коло Ваших роздумів здається мені ще вузькуватим. Важко було б мені підказати Вам теми для віршів чи дати рецепт, як ті теми оспівувати. Та загалом, гадаю, Ви стоїте на вірній дорозі. Я повертаю Вам Ваш зошит із своїми здебільшого дріб'язковими зауваженнями. Подекуди я не витерпів і понадписував у місцях, які мені сподобались, «добре» або «+». Але працювати Вам ще треба багато і наполегливо, зокрема над ясністю вислову, яка поєднувалась би з оригінальністю, над віршовою формою, над мовою (чистотою і багатством її)... Подекуди вживаєте Ви невірні наголоси і сумнівні рими... Але перед Вами — широка і ясна путь, на якій бажаю Вам щастя. До речі: не пробували Ви себе в прозі (мова йде, звичайно, не тільки про газетні кореспонденції)?

Всього Вам доброго!

М. Рильський

26 квітня 1964

911. ДО О. Є. ОПАНАСЮКА

29 квітня 1964 р. Київ

Шановний тов. Опанасюк!

Редакція журналу «Дніпро» (Київ, Хрещатик, № 10) сповістила, що чекає Вашої повісті про малинське підпілля. Звичайно, я нічого не можу Вам обіцяти, крім того, що члени редколегії уважно поставляться до Вашого твору і в разі схвалення надрукують його. Можливо, звісно, що редколегія побажає і деяких виправлень... Отже, коли Ваш твір буде закінчений,— шліть його до «Дніпра».

З привітом

М. Рильський

29/IV 1964

Поздоровляю з 1-м Травня!

912. ДО Ю. Л. ЮРКЕВИЧА

30 квітня 1964 р. Київ

Дорогий Юрію Львовичу!

На жаль, недуга моя затяглась, і через те, мабуть, і мій лист буде не дуже бадьорий...

Те, що написано було в попельнянській газеті (вона, здається, зветься «Перемога») про «магната» Юркевича,— сумне, звичайно, але... звикли ми вже до такого! Ще й не таке буває! А Магомет справді тепло, добре, правдиво згадав нашого незабутнього «доктора» (як усі ми називали Осипа Вячеславовича). До речі, помагав Магометові написати його книжечку (надто, по-моєму, скупу, але то вже певне вина видавництва) теж один із співробітників попельнянської «Перемоги», дуже інтересний і культурний чоловік, талановитий поет (в колишньому вчитель) Петро Остапович Омельченко. Колись, надіюсь,— одужавши,— написати статейку для «Вечірнього Києва» про Магометову книжку, згадаю там добрим словом і «магната». Мені, старому, дозволяється деякий «лібералізм».

Про народну художницю Марію Примаченко у нас писали. Справді, не все у нас гаразд із пропагандою народного образотворчого мистецтва. Проте журнал «Народна творчість та етнографія», якого я є головним редактором, приділяє з номера в номер увагу народним митцям, дає репродукції їх творів і т. ін. (може, Ви зацікавитесь цим журналом? Його адреса: Київ—29, вул. Кірова, 4.)

Посилаю Вам один його немер, посилаю також свою збірку поезій «Зимові записи».

З сердечним привітом *М. Рильський*

30/IV 1964

Отже — з 1-м Травня!

913. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

5 травня 1964 р. Київ

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Посилаю Вам — з проханням повернути — лист від моїх земляків із Житомирської станції хмелярства,— вони просять допомогти їм в організації кінофотостудії. Зокрема прошу Вас звернути увагу на відкреслене міс-

це[1] — поконсультуйтеся з нашими господарниками та кінознавцями. Невже ми справді можемо їм отого «Пантофлекса» продати? Взагалі — що їм порадити, як допомогти в такому симпатичному ділі?

Ваш *М. Рильський*

5 травня 1964

914. ДО Р. В. БАБІЙЧУКА

8 травня 1964 р. Київ

Шановний Ростиславе Володимировичу!

За Вашою вказівкою я і група моїх співавторів (а саме — композитор С. Жданов, лібреттист О. Галабутська[1] та сценарист Ф. Коцюбинський[2]) розпочали роботу над створенням опери[3] за відомою повістю М. Коцюбинського «Фата моргана».

Вже написана у віршах більша частина лібретто, яку я відредагував і виправив. Композитор Жданов написав музичний вступ — увертюру-плач заробітчан і пісню-мрію України.

Робота наша підійшла до такого періоду, коли вже композиторові і лібреттистові треба надовго сісти за інструменти і працювати, не одриваючись. Це забере у них весь робочий час і сили. Тому слід поставити питання про підписання договору, який дасть авторам тверду основу і певність в доцільності здійснення цього нелегкого творчого задуму, а також накладе певні обов'язки і на замовника. Сам я, шановний Ростиславе Володимировичу, не можу бути у Вас особисто за станом здоров'я. А робота над оперою на сюжет «Фата моргана» (до речі, про назву опери треба буде ще поміркувати), на мою думку, заслуговує серйозної уваги.

З пошаною й привітом

М. Рильський

8 травня 1964 р.

915. ДО КАЗИМІРА ЛЕПШЕГО

Не пізніше 9 травня 1964 р. Київ

Ректорові Краківського
Ягеллонського університету
професорові Казімежу Лепшему

Високошановний професоре!

З великою радістю довідався я про надання мені ступеня доктора Ягеллонського університету honoris causa. Складаю глибоку подяку за це високе відзначення моїх скромних заслуг. За станом здоров'я я не можу прибути на ювілейні свята, за запрошення на які теж сердечно дякую, і поздоровляю з цими святами ввесь професорський та студентський колектив славного Ягеллонського університету, всю польську громадськість. Нехай живе вільна наука в вільній народній Польщі, нехай квітне дружба народів!

Академік СРСР і УРСР

Максим Рильський

916. ДО О. К. БАБИШКІНА

10 травня 1964 р. Київ

Дорогий Олег Кіндратович!

Передаю Вам доброблену свою статтю [1] про Олеся в двох примірниках. Сам їду сьогодні до Москви, в Кремлівську лікарню.

З сердечним привітом

М. Рильський

10 травня 1964

917. ДО П. М. ВОРОНЬКА

10 травня 1964 р. Київ

Дорогий Платоне!

Їду сьогодні до Москви, в Кремлівку. Хочеться вірити, що ненадовго і не без користі для мого підупалого здоров'я. А Ви тим часом розправляйтеся тут з Лермонтовим [1] і всякими іншими хорошими речами й людьми.

Обіймаю Вас міцно

М. Рильський

10 травня 1964

918. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ

10 травня 1964 р. Київ

Дорогі друзі!

Незважаючи на те, що мене лікують найкращі лікарі міста, я ще живу. (Дотеп, що йде ще від Мольєра.) Але живу погано, бо — хворію. Отже, ті самі найкращі лікарі посилають мене до Москви, в Кремлівську лікарню. Радикуліт («випадіння диска») і всяке інше чортовиння обсіли мене і не дають змоги жити по-справжньому, тобто працювати і радіти життю, птахам, друзям...

«Найкращі» покладають надії на «стаціонарне» лікування. Я теж не хочу тратити надій, отже, їду сьогодні до Москви. Всією душею обіймаю Вас, милі мої.

Ваш завжди *М. Рильський*

10 травня 1964 р.

919. ДО О. Й. ДЕЙЧА

13 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогой Александр Иосифович!

Гип-гип-ура! — по Вашему адресу, и — фе — по моему. Но горб имеем сердца! [1] Крепко, крепко Вас обнимаю и желаю Вам всяческого счастья [2]. Евгении Кузьминичне сверх того желаю перестать температурить [3]. Крепко надеюсь на кунцевских чудотворцев — и на Бога-Саваофа-Иегову. Также на Зевса и всю его компанию. Звонить отсюда — почти невозможно (через восьмерку, а город все время занят), потому не обижайтесь, что ограничиваюсь пока письмом. Д 7-13-35, однако, до сих пор помню твердо.

С любовью

М. Рыльский

13/V 1964

920. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

13 травня 1964 р.
Москва, Кунцевська лікарня

Дорогий Жоржик!

Привіт тобі і всьому сімейству від Муфудеєвича, який не тратить надії разом половити рибу в цьому році. Тут добре, хоча, звичайно, нудно.

Цілую всіх —

М. Рильський

13/V 1964

921. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогие друзья!

Борецкого у меня в воскресенье не было, зато были (в порядке поступления): 1) «нечистая сила», по мифологии Евгении Кузьминичны [1], 2) Галя, 3) Богдан, 4) Йосипенко, 5) Смолич, 6) жена Смолича, 7) Павлычко. Духовное пиршество! [2] (Даже слегка утомительное.) Йосип[енко] и другие участники идеологического совещания увлеченно, но не очень вразумительно рассказывали об этом, как теперь любят говорить, форуме высоких умов. Вы, вероятно, знаете про это событие больше, чем я. В веках значение его определится яснее.

Книга Шаповала об Яворницком имеет на Украине хорошие отзывы. Я рад, что приложил руку к ее изданию. Конечно, это не Рио-де-Жанейро — кое-где в книге есть нечто провинциальное, может быть, и лишнее, кое-чего явно недостает,— но Шаповал — благородный энтузиаст, а Дмитрий Иванович Яворницкий — светлая личность, человек, много несправедливостей претерпевший при жизни.

Поддержать книгу [3], дорогой Александр Иосифович, ей-богу, нужно.

Получил переданный Борецким экземпляр «Вечерних бесед». Довольно мило, хотя бумага плоховата... Рад буду увидеть Вас, друзья, в стенах «оцієї незамкнутої тюрми» [4], ну, а вдали мерещится и встреча на вольной волюшке. Шевченка в мировом масштабе Вы отпразднуете [5], по-видимому, без меня,— ну ничего... Старик не обидится, я для него кое-что все-таки сделал.

Так я и остаюсь пока Вашим должником, дорогой Александр Иосифович, по Гейне. Даст бог,— «сквитаемся».

Крепко целую Вас обоих.

Ваш *М. Рыльский*

17 мая 1964

922. ДО С. В. МАЙСТРЕНКА

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогий Степане Васильовичу!

Шлю Вам категоричний привіт. Чи передали Ви куди слід (тобто Бабишкіну) статтю про Олеся? Що взагалі

нового і цікавого в нашій канцелярії? Зберігайте газети з інтересним матеріалом!

Як Ваші риболовні подвиги?

Коли я вирвуся звідси — аллах (у якого вірить Насер [1]) відає! Але хочеться вірити, що перебування тут дасть якісь наслідки!

Обіймаю Вас, привіт Якову Васильовичу [2].

Ваш *М. Рильський*

17/V 1964

923. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогий Жоржику!

Спасибі Тобі за телефонний дзвінок. Моє лікування — радикуліту — власне тільки вчора почалось. Не буду вдаватись у медичні подробиці.

Сильно я тут нудьгую,— ну, та колись же воно кінчиться! Багато читаю, а писати — не хочеться, і це мене дуже сердить.

Ех! Який я радий буду всіх вас побачити! А тим часом міцно цілую Тебе, Сабанєєва [1], Наталію Октавіанівну [2] і Георгія Касьяновича.

Ні рибки ні луски!

Твій *М. Рильський*
(«дедушка»)

17 травня 1964

924. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогой Борис Александрович!

Сообщение с внешним миром у нас весьма затруднено: звонить по телефону можно только с 4-х до 9-ти, «через восьмерку», и город, как правило, бывает занят. Один герой *50* минут безостановочно набирал эту самую «восьмерку», пока добился-таки города. К нам, вообще говоря, не разрешается звонить, разве по особому какому-то разрешению. Этим и объясняется, что между нами до сих пор не состоялся телефонный разговор.

О состоянии своего здоровья не буду говорить — в сущности, только вчера началось лечение собственно радикулита. Поживем — увидим...

Библиотека здесь хорошая, читаю много, а вот работать пока не работается... А что за жизнь без работы?

Вообще «стационарное лечение» — не Рио-де-Жанейро. Не буду Вам описывать здешнюю жизнь, а рад был бы весточке от Вас, хотя бы письменной. Мне передавали, что у Вас дома тоже какое-то госпитальное настроение... От всей души желаю, чтобы оно развеялось, приветствую Вас и Ваших.

Эх, как жаль, что не смог я поехать в Краков! Там, говорят, было торжественное шествие новоизбранных докторов в мантиях — не хватало меня! Кстати, в газетах о юбилее Ягеллонского университета я что-то ни строчки не прочитал...

Крепко обнимаю

Ваш *М. Рыльский*

17 мая 1964

925. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорога Вікторіє Арсенівна!

Шлю сердечний привіт Вам і всім товаришам. Який би радий був я опинитися знов серед Вас! Навіть на найнудніщому засіданні. Не трачу надії, одначе, що таке колись буде, тільки коли? «Не весте ни дня, ни часа, егда же сын человеческий приидет» [1].

Така досада! Я виходив кудись із палати («одиночки») — і в той час до мене дзвонив Іван Костянтинович [2]! Передайте йому від мене щирий ягеллонівський привіт [3]. Мабуть, я йому й напишу (дзвонити для мене — складна річ).

Ваш *М. Рильський*

17/V 1964

Кость Григорович [4] дуже зворушив мене, приїхавши проводжати мене — з весняними квітами! Скажіть йому про це. *М. Р.*

926. ДО І. К. БІЛОДІДА

19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогий Іване Костянтиновичу!

Ви мені дзвонили, а медсестра мене не знайшла... От жаль! Звідси подзвонити — це мені труднувато. Отже,

пишу. Якось животію, якось лікуюсь, не трачу надії на не таке вже далеке побачення з Вами... А коли була б Ваша ласка і охота, то, може б, черкнули мені тим часом сюди кілька слів — про Краків [1] і всякі такі речі?..

Читаю багато, перечитую Пришвіна, нудьгую і нуджусь. Писати щось — не пишеться. Ех! Я б оце ладен був розбирати інститутську склоку, аби тільки не сидіти «в оцій незамкнутій тюрмі», як я непочтиво називаю хорошу оцю лікарню!

Бувайте здорові, дорогий Іване Костянтиновичу!

Ваш *М. Рильський*

19 травня 1964

927. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорога Варваро Олексіївна!

Пишу Вам не для того, щоб описати своє «життя» в лікарні, а для того, щоб ще раз від усієї душі подякувати за Ваше добре й ніжне ставлення до мене. Нуджусь тут я сильно, а во ім'я чого — побачимо. Діти (Богдан і Галя) регулярно відвідують мене в дні, коли це дозволено, а минулої неділі було у мене аж дев'ять душ, між ними Смоличі і Павличко...

Живу в одиночній палаті — раніше жив разом з одним милим чоловіком. Тепер нас розселили, і я щодня ходжу до нього в гості (він — «лежачий»)... Погода погана, все йдуть дощі, от і сьогодні капає, і я мало користуюсь дозволом «гуляти» (вірніше — сидіти на повітрі, бо ліва нога поки що не годиться для прогулянок). Ну, все буде якщо не гаразд, то «якось-то буде», мовляв Купер'ян [1].

Завжди Ваш *М. Рильський*

19/V 1964

928. ДО К. Г. ГУСЛИСТОГО

19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогий Костю Григоровичу!

Дуже ви мене схвилювали, прийшовши провести мене — та ще й з квітами! А їхати було дуже погано, страшенно трясло (задній вагон — міжнародний «панський» особливо трясе). Уже в поїзді ми подумали з Бог-

даном та Галею, що розумніше було полетіти. А це нам чомусь і на думку не спадало.

Про своє життя-буття чи скніння-животіння в цій благоустроєній лікарні, про лікування — не хочу Вам писати. Стараюся себе втішити геніальним міркуванням безсмертного Купер'яна: якось-то буде!

«Щоб хворіти, треба бути дуже здоровою людиною». Цей афоризм особливо ясним став в умовах лікарні, та ще й клінічної, та ще й зразкової...

Я скучив за звичайним життям «на волі», за інститутом, за товаришами, навіть, їй-богу, за засіданнями. Цікавлюсь, розуміється, що там у нас робиться — може, напишете? Бо ж неясно ще, коли я звідси випишусь, тижнів два таки ще пробуду. Обіймаю Вас міцно, салям усьому товариству кревному та сердешному...

Ваш *М. Рильський*

19 травня 1964 р.

929. ДО О. І. ДЕЯ

21 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Спасибі Вам, дорогий Олексію Івановичу, за ваші відбитки про книжний друк на Україні [1]. Я прочитав їх залюбки. Дякую й за «Ігри та пісні» [2]. Який тільки в біса я «відповідальний редактор»? Чудовий концерт чи навіть цикл концертів можна було б улаштувати на матеріалі цього збірника! Покійний Верховинець, до речі, влаштовував подібні концерти. Але теперішні керівники хорових капел воліють не вдаватися до таких речей: спокійніше!

Шлю сердечний привіт Вам і всім товаришам по Інституту.

Ваш *М. Рильський*

21 травня 1964 р.

Шкода, що через якийсь (не Ваш, звичайно) недогляд «Із літ моєї молодості» у статті «Книгопечатание на Украине конца XIX — начала XX в.» обернулося в підтексті під титульним листом (560) на *«13* лет моей молодости»! Ну, та буває ще й не таке. Колись по радіо передавали назву повісті Кундзіча «Як Тарас їхав по Полтавщині»,— а в газетах надрукували по-російськи: «Как-то раз ехал по Полтавщине»... Всяко буває!

Ще раз — Ваш *М. Рильський*

930. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

23 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Милый Леонид Николаевич!

Ваш акростих прекрасен [1] и очень лестен для меня. Я, к сожалению, нахожусь пока в полной творческой прострации и неспособен не только к акростихам, а и к простым стихам. Считайте поэтому меня своим должником. Надеюсь — придет время, и я хвачу целое стихотворное послание поэту космоса. Вы, по-видимому, будете чествовать Тараса на «высоком бреге» Днепра — сожалею, что не буду принимать участие в этом народном и международном празднике. Никогда не подозревал, что моя болезнь (комплекс болезней, будь он неладен!) так затянется... На днях я своим врачам сообщил мольеровское (повторенное потом Толстым) изречение: несмотря на то, что его лечили лучшие врачи города, он выздоровел... Эскулапам (вернее, эскулапихам) это не очень понравилось... А меня именно это изречение поддерживает...

Привет Вам сердечный

Ваш *М. Рыльский*

23 мая 1964 г.

931. ДО М. К. ГУДЗІЯ

28 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Милий друже, Миколо Калениковичу!

Очень Вы меня обрадовали и растрогали своим письмом [1]. Неужели же Вы предпочтете сессию АН УССР всенародному и всемирному празднику на берегах Днепра! Вчера у меня был Тронько (заместитель председ[ателя] Сов[ета] Министров Укр[аины]), выражал сожаление, что Вас не будет на шевченковских торжествах, собирался к Вам по этому поводу позвонить... Так что, может быть, он Вас убедил — и тогда, пожалуй, письмо это Вы прочтете, только возвратившись из Киева?

Ваш коньячный способ борьбы с бессонницей великолепен. Мне он, к сожалению, недоступен и противопоказан.

Читаю книгу Шкловского [2] о Толстом («Жизнь замечат[ельных] людей»). Много интересных мыслей и наблюдений, достаточно воды. В общем, при всей талантливости Шкловского, это «не Рио-де-Жанейро», как говаривал незабвенный Остап Бендер. О «Казаках», например, сов-

сем не то, чего бы хотелось. Вообще Шкл[овский] подробно останавливается на том, что интересует его,— и часто проходит мимо того, что интересует читателя...

Выйдя «на свободу», постараюсь достать и прочитать ту, по-видимому, курьезную работу про «Слово» [3], о которой Вы пишете.

Привет Вашей супруге, крепко обнимаю Вас.

Всегда Ваш *М. Рыльский*

23 мая 1964

932. ДО М. І. РИЛЬСЬКОЇ-МАРТИНЮК, Л. І. РИЛЬСЬКОЇ, Т. П. ОСТАПЕНКО

28 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Хорошого листа Ви мені написали, дорогі Марусю, Любо і Тамаро, такого хорошого, що я аж ніби відчув себе в сім'ї Остапенків-Рильських-Мартинюків. Я скучив за всіма Вами, мрію, що незабаром побачимось. Щодо мого здоров'я, то поки що хвалитись не буду. Вся надія на бога. Радий, що будівництво Марусі в Романівці іде так блискуче, а Тамара стала справжнісінькою машиністкою. Петрові Пилиповичу бажаю ні пуху ні пера у всіх його ділах.

Дід Максим

28/V 1964

933. ДО О. Я. ЮЩЕНКА

30 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогий Олексо!

Спасибі, спасибі Вам за милого листа [1], за хороші слова, за книжку «Шевченко йде по світу» [2], таку широку і разом з тим цілеспрямовану своєю тематикою. Звичайно, багато чого в ній я уже знаю. Про своє «життя-буття» в оцьому храмі здоров'я нічого Вам не писатиму: не варто!

Обіймаю Вас міцно.

Ваш *Максим Рильський* або *Massimo*, як називав мене чомусь (по-іспанськи, чи що) Луговською.

Привіт друзям

М. Рильський (ще раз)

30 травня 1964

934. ДО М. К. ГУДЗІЯ

4 червня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

...голос твой мне был отрадой,
Великодушный гражданин.

Этот эпиграф [1], быть может, не совсем подходит к случаю, но я хочу сказать, дорогой Николай Каллиникович (запутался! Два *л* или два *н*?), что Ваши письма действительно были мне отрадой в этом доме скуки и муки. Скоро я отсюда вырвусь — болеть на воле — и даже лелею надежду встретиться с Вами в Киеве, куда Вы, по-видимому, на днях едете.

Вслед за «Толстым» Шкловского прочитал «Достоевского» Гроссмана [2]. Книга, по-моему, более соответствует своему назначению, в ней есть меткие наблюдения и смелые мысли... Но она очень уж иконописна. Как можно было так легко отмахнуться от знаменитого письма Страхова [3] к Толстому? Так что-то вскользь пробормотать об отношениях Достоевского с Победоносцевым? [4] Много такого в этой хорошей книге...

Когда-нибудь еще поговорим об этом...

А шевченковские торжества в Киеве, Каневе, Моринцах, судя по газетам, были и впрямь великолепны!

Вы слышали, конечно, о пожаре в Киевской публ[ичной] библиотеке. Страшно! Білодід, впрочем, пишет, что самые драгоценные рукописи и книги сохранились, что биб[лиоте]ку можно будет почти полностью укомплектовать, использовав имеющиеся на складах дублеты и т. п. Дай-то бог!

Обнимаю Вас, дорогой Миколо Калениковичу, низкий поклон Вашей супруге. Если захотите написать — пишите уже на киевский адрес.

Ваш *М. Рыльский*

4 июня 1964

935. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

6 червня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Дорогой брат мой во Шевченке

и во всем хорошем! Целую Тебя крепко, улетая в Киев, на тихие воды и ясные зори Украины.

Максим Рыльский

6 июня 1964 г.

936. ДО А. С. МАЛИШКА

8 червня 1964 р. Київ

Дорогий мій, рідний Андрію!

Не трачу надії, що здобудусь ще на те, щоб віршованим словом подякувати Вам за Ваш задушевний цикл [1], присвячений мені. Тим часом роблю це «презренной прозой». Ви зворушили в душі багато того, що «снилось, говорилось», і за це спасибі Вам, спасибі!

Приїхав я з лікарні, але ще далеко не можу назвати себе здоровою людиною. Хвороб у мене знайшли до чорта, але фактично мучить проклятий радикуліт. Робили там мені всілякі процедури, але... кажуть, що вони благотворно подіють пізніше. Невропатолог навіть сказала: «через місяць-півтора будете здорові». Хм..!

Обнімаю Вас міцно-міцно, привіт Любові Василівні. Буду радий бачити вас у себе. Як тут гарно тепер!

Ваш *М. Рильський*

8 червня 1964 р.

937. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

11 червня 1964 р. Київ

Милые друзья!

Конечно же, цикл Малышко, посвященный мне,— акт большого душевного и поэтического благородства. Многое в нем просто отлично. А все в целом — хороший дар мне от друга. Вот почему, превозмогая разного рода боли, я написал Малышку ответ [1], который и напечатан вчера в «Вечірн[ьому] Києві». Ввиду того, что Вам в санатории [2] мог не достаться номер «В[ечірнього] К[иева]», посылаю стихотворение в машинописном виде.

Что касается отсутствия телефона, то вообразите себе такую ситуацию: девушка (в XVIII—XIX ст.) из Ромен или Лохвицы хочет передать привет сердечному другу в Крым или Одессу... Она передает его через чумака, едущего по рыбу или по соль. Это не очень скоро выходит, но ведь какая поэзия: любовное послание — на волах!

Дело кончается осенью того же года веселой свадьбой — весіллям! А вы говорите — телефон!

Целую вас обоих.

Старый чумак Рыльский

11 июня 1964

Мануарцы приветствуют

938. ДО Н. В. СЕМАНЮК

11 червня 1964 р. Київ

Дорога Наталіє Василівно!

Спасибі за добрі, теплі слова [1], за хорошу китицю квітів (на листівці)... Я оце вже приїхав із моск[овської] лікарні, живу в своєму домі — також серед квітів,— і вони веселять мені, ще, на жаль, недужому, серце. Я оце згадав своє подорожування [2] колишнє по Підкарпаттю, згадав чудові карпатські полонини, і подумалось мені, що ні з чим краще не можна порівнять творчість улюбленого мого Марка Черемшини, як власне з гірськими квітами... дарма, що чимало є в тій творчості трагічного.

Ще раз — спасибі Вам!

Ваш *М. Рильський*

11 червня 1964

ПРИМІТКИ

1957

1. ДО А. Ф. ХИЖНЯКА

18 січня 1957 р., Київ

Друкується вперше за автографом, який зберігається в адресата (Київ).

У написанні року автором допущено механічну описку. Треба 1957 р., оскільки ювілей П. Хузангая відзначався в січні 1957 р.

Хижняк Антон Федорович (нар. 1907) — український радянський письменник; у 1950—1961 рр. редактор «Літературної газети».

[1] Фетісов Михайло Іванович (1907—1960) — російський радянський літературознавець.

[2] Хузангай Петро (Педер) Петрович (1907—1970) — чуваський радянський поет.

[3] ...долю цієї статті...— Стаття М. Фетісова «Натхненний співець чувасько-української дружби» надрукована до 50-річчя П. Хузангая в «Літературній газеті», 1957, 25 січня.

2. ДО П. І. КРАВЧУКА

22 січня 1957 р., Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1665.

Кравчук Петро Ількович (нар. 1911) — журналіст, науковець, діяч прогресивних українських організацій у Канаді.

[1] ...спасибі... за дуже цікаву збірку.— Мається на увазі рукопис збірки віршів українських робітничо-фермерських поетів, упорядкованої П. Кравчуком, яка вийшла у видавництві «Радянський письменник» 1958 р. під назвою «Поети Канади». М. Т. Рильський написав до неї передмову «З-за синього моря».

[2] «Радянський письменник» — республіканське видавництво Спілки письменників України. Засноване 1933 р. у Харкові під назвою «Радянська література»; з 1939 р. «Радянський письменник» знаходиться у Києві; випускає перші видання творів літераторів республіки.

3. ДО К. Г. ГУСЛИСТОГО

22 січня 1957 р., Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10770.

Гуслистий Кость Григорович (1902—1973) — український радянський історик і етнограф; на той час заступник директора Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР.

[1] «Народна творчість та етнографія» — журнал, орган Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії іме-

---

Складаємо подяку літературознавцям Є. К. Дейч і Г. П. Кочуру за допомогу у коментуванні.

ні М. Т. Рильського АН УРСР і Міністерства культури УРСР. Видається з 1925 р. українською мовою у Києві (виходив під різними назвами); з 1957 — сучасна назва.

4. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

26 січня 1957 р., Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Г-1233.

Комиссарова Марія Іванівна (нар. 1904) — російська радянська поетеса і перекладачка. Здійснила численні переклади на російську мову із Шевченка, Лесі Українки, сучасних українських поетів. Один з перших перекладачів творів М. Рильського російською мовою. Їй належать переклади віршів «В полях на гречку пали росы...», «Поле чернеет...», «Яблоки поспели, красные поспели...», «Отчизна моя», «Стихи о Ленинграде», «Огни», «Почернели заводи в озерах...», «Как забыть...», «Осенью мы с Вишнею бродили...», «В тени жаворонка», «Тоска по молодости», «Шиповник», «Андрею Малышко, прочитав третий цикл «Дороги под яворами» та ін.

М. І. Комиссарова присвятила кілька віршів М. Т. Рильському. З Комиссаровою та її чоловіком російським поетом і перекладачем Миколою Леопольдовичем Брауном (1902—1975) М. Т. Рильський підтримував довголітні дружні стосунки і листування.

1982 р. М. Комиссарова удостоєна звання лауреата премії імені Максима Рильського.

[1] ...дело с всесоюзным гимном...— М. Т. Рильський брав участь у конкурсі на створення тексту нового Державного Гімну СРСР. М. І. Комиссарова була автором перекладу тексту, написаного М. Т. Рильським.

[2] Ісаковський Михайло Васильович (1900—1973) — російський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці.

[3] Михалков Сергій Володимирович (нар. 1913) — російський радянський письменник, лауреат Ленінської премії, Герой Соціалістичної Праці. Разом із поетом Г. Ель-Регістаном написав текст Державного Гімну СРСР (музика О. Александрова).

[4] Бажан Микола Платонович (1904—1983) — український радянський поет, державний і громадський діяч, академік АН УРСР, лауреат Ленінської премії, Герой Соціалістичної Праці.

[5] Данькевич Костянтин Федорович (1908—1984) — український радянський композитор, народний артист СРСР.

[6] Філіпенко Аркадій Дмитрович (1912—1983) — український радянський композитор.

[7] ...на юбилее Катаева.— Вечір з нагоди 60-річчя російського радянського письменника, Героя Соціалістичної Праці Валентина Петровича Катаєва (1897—1986), на якому М. Т. Рильський виступив із привітанням, відбувся 5 лютого у Москві в Центральному Будинку літераторів.

[8] ...Сессия Верховного Совета.— Шоста Сесія Верховної Ради СРСР, на якій М. Т. Рильський виступив у дебатах по доповіді «Питання міжнародного становища і зовнішньої політики Радянського Союзу» (газ. «Известия», 1957, 14 лютого).

[9] ...писательский пленум...— Третій пленум правління СП СРСР відбувся 14—16 травня 1957 р. із порядком денним «Про деякі питання розвитку радянської літератури після XX з'їзду КПРС».

[10] ...вступительной статьей к 1 тому антологии украинской поэзии.— Стаття «Новая украинская

поэзия дооктябрьской поры» вміщена у I томі вид.: Антология украинской поэзии. В 2-х т., М., Государственное издательство художественной литературы, 1958, с. 3—35.

[11] Николай Леопольдович — М. Л. Браун.

[12] Александр Андреевич — Прокоф'єв Олександр Андрійович (1900—1971) — російський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії.

5. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

27 січня 1957 р., Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві Л. С. Первомайського (Москва).

Первомайський Леонід Соломонович (Гуревич Ілля Шльомович; 1908—1973) — український радянський поет.

[1] ...свої переклади із словаків.— Переклади до вид.: Словацька поезія. Антологія. К., Держлітвидав України, 1964, редактором якого М. Т. Рильський був разом із Л. С. Первомайським і Г. П. Кочуром.

[2] Малишко... висловив... бажання перекладати словаків.— У виданні «Словацька поезія» вміщено такі переклади, здійснені українським радянським поетом Андрієм Самійловичем Малишком (1912—1970): із Янка Краля «Завербований і зачарована дівиця Увагу» та «Дивний Янко»; із Гвездослава — «Воля» та «Чому виходив я».

6. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

10 лютого 1957 р., Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-453.

Датується за поштовим штемпелем.

Омельченко Петро Остапович (1911—1977) — український радянський поет.

[1] «Перець» — український ілюстрований журнал сатири й гумору, заснований у Харкові 1927 р. під назвою «Червоний перець». Із 1941 р. виходить у Києві під сучасною назвою.

[2] Магомет Йосип Якович (1880—1974) — український народний селекціонер із м. Сквири, приятель М. Т. Рильського.

7. ДО О. Й. ДЕЙЧА

23 лютого 1957 р., Київ

Вперше частково надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 184, в статті О. Й. Дейча «По дороге дружбы».

Подається за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

Дейч Олександр Йосипович (1893—1972) — російський радянський письменник, літературознавець, мистецтвознавець, перекладач, близький довголітній друг М. Рильського.

Початок дружби М. Т. Рильського і О. Й. Дейча припадає на дореволюційні роки, коли вони, будучи гімназистами різних київських гімназій, часто зустрічалися в театрах, на філармонічних концертах, художніх виставках. Майже водночас розпочали свою творчу діяльність: Максим Рильський як поет, Олександр Дейч як критик. Закоханість у літературу і мистецтво, що зародилася в юнацькі роки, єднала обох письменників впродовж усього життя.

М. Т. Рильський і О. Й. Дейч спільно працювали як редактори багатотомних видань російською мовою творів Т. Шевченка, Лесі Українки, О. Олеся. Дейч був одним із перших перекладачів творів М. Т. Рильського російською мовою, редагував його поетичні збірки в перекладах російською мовою.

М. Рильський написав передмову та був редактором повісті Дейча про Лесю Українку «Ломикамень». Перу О. Й. Дейча належать грунтовні спогади про Максима Рильського «Дорогою дружби» (Незабутній Максим Рильський, «Дніпро», К., 1968, с. 40—82). Листи М. Т. Рильського до Дейча зберігаються в архіві О. Й. Дейча (Москва). Охоплюють період від 1943 р. до 1964 р. Доля ранніших листів невідома. Листи О. Й. Дейча до М. Т. Рильського зберігаються у Б. М. Рильського (Київ).

[1] ...возвратился с прогулки с «хвостами».— У своїх спогадах про М. Т. Рильського О. Й. Дейч пише: «Ось він іде, розмовляючи, лісом, часто зупиняючись і, надівши окуляри, розглядає дерева і птахів. І тут же, то забігаючи наперед, то відстаючи, біжать по талому снігу одна, дві, три мисливські собаки — Лемка, Лорд, Рекс. Вони так хвацько виляли хвостами, ударяючи нас по ногах, що я їх прозвав «хвости» («Незабутній Максим Рильський», с. 60).

[2] Дятла из отведенном участке нет.— У своїх спогадах О. Дейч пише: «Треба сказати, що, коли ми перший раз жили в Голосієві і часто ранками гуляли з Максимом Тадейовичем у лісі, нас дивувала постійність дятла, який сидів на одній і тій же сосні і в один і той же час. Нас зворушувала його стійкість, і так народився жарт» (*Олександр Дейч.* Дорогою дружби, К., «Дніпро», 1977, с. 262).

[3] В статье... Луначарского о Шевченко...— Реферат радянського партійного і державного діяча, літературного критика і письменника Анатолія Васильовича Луначарського (1875—1933) «Великий народный поэт «Тарас Шевченко». Вперше російською мовою надрукований у збірнику: *Луначарский А.* Статьи о литературе. М., Гослитиздат, 1957.

У книжці О. І. Білецького і О. Й. Дейча «Тарас Шевченко» (М., «Просвещение», 1964) написано: «История этой работы А. В. Луначарского до сих пор была неясна. Русский текст ее не сохранился». Далі сказано, що М. І. Рудницький у спогадах «Письменники зблизька» (кн. 2, Львів, 1959) розповідає про те, що 30 березня 1911 р. А. В. Луначарський прочитав у Парижі реферат про Шевченка у зв'язку з 50-річчям з дня смерті великого поета. У 1912 р. у Львові був опублікований український переклад, зроблений з російського рукопису (російський текст втрачено). Цей переклад перевидано у Полтаві (1917) і в Одесі (1921). На Україні окремою книжкою переклад видано до ювілею Шевченка в 1964 р.

[4] Критик... разумеется, Корней Иванович.— Йдеться про статтю К. І. Чуковського «Шевченко», опубліковану в журналі «Русская мысль», 1911 р.

[5] ...впоследствии... Чуковский много... хорошего сказал о Тарасе Григорьевиче.— У своїх спогадах російський радянський письменник, критик, літературознавець і перекладач, лауреат Ленінської премії Корній Іванович Чуковський (Корнейчуков Микола Васильович; 1882—1969) зазначав, що Т. Г. Шевченко був одним із його найулюбленіших поетів поряд із М. Некрасовим і У. Уітменом. Він автор статті «Шевчен-

ко і Некрасов» (1939), виступав із науковим аналізом перекладів Шевченка російською мовою («Мастерство перевода», 1941), брав участь у редагуванні кількох російських видань поета.

[6] Єфремов Сергій Олександрович (1876—1937) — український громадсько-політичний діяч, літератор.

[7] Возняк Михайло Степанович (1881—1954) — український радянський літературознавець.

[8] То, что Вы пишете об Андреевой...— В листі до М. Т. Рильського від 20 лютого 1957 р. О. Й. Дейч писав: «В Москве сенсация. В МХАТ явилась некая женщина по фамилии Андреева и сказала, что может сыграть Анну Каренину. Ее прослушали и допустили. Зал ломится от публики, Андреева стяжала лавры, а Тарасова грозит уйти со сцены, на прощание сыграв Марию Тюдор. Играет Андреева после семнадцатилетнего отсутствия и без системы Станиславского. Когда я сказал о последнем обстоятельстве одному пропагандисту системы, он не задумываясь ответил: «Значит, она талантливый человек! Станиславский говорил, что талантливые люди могут играть без его системы».

[9] ...по-видимому, Марья Федоровна? — Андреєва (Юрковська; 1868—1953) — російська радянська актриса і громадський діяч.

[10] ...не та Андреева! — У листі О. Дейча йшлося про актрису МХАТу Андреєву Анну Михайлівну (нар. 1923).

[11] Тарасова Алла Костянтинівна (1898—1973) — російська радянська актриса, народна артистка СРСР.

[12] Пенінь єрка — у царській Росії дівчина, яку після закінчення середнього закритого жіночого навчального закладу залишено при ньому для педагогічного стажування.

[13] Станіславський Костянтин Сергійович (Алексеєв; 1863—1938) — російський радянський актор, режисер, педагог, теоретик театру, народний артист СРСР.

[14] Блакитний (Елланський) Василь Михайлович (1894—1925) — український радянський письменник і громадський діяч.— За редакцією О. Й. Дейча та з його переднім словом вийшло видання; *Эллан Василь* (Блакитный). Избранное. Перевод с украинского, М., Советский писатель, 1958.

[15] ...воля Бажана...— У листі до М. Т. Рильського від 20 лютого 1957 р. О. Й. Дейч писав: «Кирьянов предлагает мне взять на себя однотомник Блакитного, уверял, что это предложение Бажана. Но я плохо помню его стихи. Как Вы относитесь к этому?»

[16] Чумак Василь Григорович (1901—1919) — український радянський поет.

[17] Об Олесе пока ничего не слышно...— Мовиться про намір видати вибране українського поета Олександра Олеся (Олександр Іванович Кандиба; 1878—1944).

[18] ...однофамилец Василя Чумака.— Чумак Роман Мусійович (нар. 1918) — український радянський письменник; на той час головний редактор видавництва «Дніпро».

[19] Йосипенко Микола Кузьмич (1912—1983) — український радянський театрознавець.

[20] ...замечаний на макет.— Макет видання «Український драматичний театр», підготовлений ІМФЕ АН УРСР, яке вийшло в 2-х томах у видавництві АН УРСР (1958—1959). М. Т. Рильський був його відповідальним редактором.

[21] Жду верстки «Роз».— Йдеться про видання російською мовою збірки М. Т. Рильського «Розы и виноград», яка вийшла 1957 р. у видавництві «Советский писатель». О. Й. Дейч був редактором цієї книжки.

[22] Евгения Кузьминична — Дейч-Малкіна Євгенія Кузьмівна (нар. 1918) — російський радянський літературознавець, дружина О. Й. Дейча.

8. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

26 лютого 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Ляшенко Іван Федорович (нар. 1927) — український радянський музикознавець; на той час секретар партійної організації ІМФЕ АН УРСР.

[1] Кириченко Олексій Іларіонович (1908—1975) — радянський партійний і державний діяч; у 1953—1957 рр.— перший секретар ЦК Компартії України.

[2] Червоненко Степан Васильович (нар. 1915) — радянський партійний і державний діяч, дипломат; у 1956—1959 рр. секретар ЦК Компартії України.

[3] Маміконян Ваган-Олександрович (1900—1961) — в 1947—1961 рр. особистий секретар М. Т. Рильського.

9. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

19 березня 1957 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...чудо фотоискусства...— Йдеться про фотографію, яку надіслав О. Дейч М. Рильському на згадку про вечір, проведений у сім'ї російської радянської поетеси Віри Михайлівни Інбер (1890—1972).

[2] «Девушка из Нагасаки».— Очевидно, йдеться про невибагливу пісеньку, що була популярна за молодих років М. Рильського та О. Дейча на слова В. Інбер.

10. ДО В. І. СИНЕНКА

29 березня 1957 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Літературна Україна», 1982, 1 липня (публікація Т. І. Самкової).

Подається за автографом: КЛМР, Р-1109.

Синенко Володимир Іванович (1907—1981) — український радянський письменник.

[1] ...переклади із сербської.— Перекладені М. Рильським уривки із сербських народних пісень використані у книжці В. Синенка «Золото чорної гори» («Молодь», 1957).

[2] ...«Черногорці і Бонапарте» (чи навпаки)...— Твір О. Пушкіна має назву «Бонапарт и черногорцы».

[3] Нехода Іван Іванович (1910—1963) — український радянський поет.

11. ДО О. Й. ДЕЙЧА

30 березня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...почти пушкинских строк...— М. Рильський довільно цитує початок вірша О. Пушкіна «Труд» (1830):

Миг вожделенный настал: окончен мой труд многолетний.
Что ж непонятная грусть тайно тревожит меня?

[2] ...вступительную статью к Антологии...— Стаття «Новая украинская поэзия дооктябрьской поры» вміщена в книжці: Антология украинской поэзии. В 2-х т., М., Гослитиздат, 1958, т. 1, с. 5—35.

[3] Письмо Ваше...— лист О. Й. Дейча від 27 березня 1957 р.

[4] Ваган Александрович — В. О. Маміконян.

[5] Читал ли Сурков Валери? — У згаданому вище листі О. Й. Дейч писав, що О. О. Сурков «всех удивил, выступив с требованием издавать, хотя бы в малых тиражах (кого бы Вы подумали?), Рильке, Аполлинера, Валери и Осипа Мандельштама». Сурков Олексій Олександрович (1899—1983) — російський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці. Валері Поль (1871—1945) — французький поет і критик.

[6] Малларме Стефан (1842—1898) — французький поет.

[7] Деркач Борис Андрійович (нар. 1929) — український радянський літературознавець.

[8] Относительно Луначарского — глубоко Вам сочувствую...— О. Дейч в листах неодноразово наголошував на труднощі з підготовкою видання: *Луначарский А. В.* О театре и драматургии. Избранные статьи в двух томах. М. «Искусство», 1958. Вступна стаття, упорядкування, редагування і коментарі О. Дейча. В «Советской культуре», 1958, 16 вересня, була надрукована рецензія М. Т. Рильського «Луначарский о театре и драматургии».

[9] ...цитируете украинского классика...— У листі до М. Т. Рильського від 27 березня 1957 р. О. Дейч, перефразувавши слова Рильського з листа до Дейчів від 19 березня 1957 р., писав: «Цитируя известного украинского классика, я восклицаю: «Какой я дурак, что взялся за это дело!»

[10] Чуковскому я послал пространную телеграмму...— Телеграма з нагоди 75-річчя К. І. Чуковського.

[11] ...Данте в домашний адрес...— Йдеться про надіслану К. Чуковському книжку: *Данте Аліґ'єрі.* Божественна комедія. Пекло. К., Держлітвидав України, 1956. Переклад М. Рильського і П. Карманського.

[12] ...занятная... в «Москве» статья о Чехове.— Стаття К. Чуковського «Антон Чехов» вміщена в журн. «Москва», 1957, № 2.

[13] ...поеду смотреть на химеры Notre-Daime...— Йдеться про передбачувану поїздку до Франції, зокрема відвідування Собору Паризької богоматері.

12. ДО М. А. ДЕЙНАРА

31 березня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, Р-340.

Дейнар Микола Антонович (1888—1968) — український радянський співак (бас), близький приятель М. Т. Рильського.

[1] ...снилось, говорилось...— Слова із вірша Т. Шевченка «І широкую долину...» (1848).

[2] Бульйонська — вулиця в м. Києві (нині Боженка), де з 1926 по 1934 рр. жив М. Т. Рильський.

[3] «Дядюшка» — Чуприна Іван Федорович (1875—1956), рідний брат матері М. Рильського.

[4] Сергій — Титаренко Сергій Григорович, завідуючий редакційним відділом у видавництві «Книгоспілка». У 30-ті роки репресований.

[5] Богдан — Рильський Богдан Тадейович (1882—1939), рідний брат М. Рильського.

[6] Клемацький Іван Данилович — романчанин, завзятий рибалка, приятель М. Рильського.

[7] «Чи в Києві, чи в Одесі, чи в самій Полтаві...». — М. Рильський перефразовує рядок з вірша українського поета Степана Васильовича Руданського (1834—1873) «Добре торгувалось» (1857): «Чи в Києві, чи в Полтаві, чи в самій столиці».

[8] ...двічі побував у Польщі... — М. Рильський у квітні 1956 р. взяв участь у роботі сесії Польської Академії наук, присвяченій 100-річчю з дня смерті Адама Міцкевича, а в жовтні того ж року був учасником декади української радянської культури в Польській Народній Республіці.

[9] ...в Австрії... — В травні 1956 р. М. Рильський у складі парламентської делегації Верховної Ради СРСР відвідав Австрію.

[10] «Сад над морем» — поетичний збірник М. Рильського, що вийшов 1955 р. у видавництві «Радянський письменник».

[11] Катерина Миколаївна — К. М. Рильська (1886—1958) — дружина М. Т. Рильського.

[12] Гречаний Олександр Львович, філолог, спільний знайомий.

13. ДО Ф. М. НЕБОРЯЧКА

18 квітня 1957 р. Київ

Друкується вперше, за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2278.

Неборячок Федір Матвійович (нар. 1909 р.) — український радянський літературознавець.

[1] Сімович Василь Іванович (1880—1944) — український філолог і літературознавець.

[2] Книжку «Поэзия Ад[ама] Мицкевича»... — Йдеться про вид.: *Рыльский М.* Поэзия Адама Мицкевича. М., Гослитиздат, 1956.

[3] Українське видання. — *Рильський М.* Про поезію Адама Міцкевича. К., Держлітвидав України, 1955.

[4] У вірші «У кошику хліб...». — Мається на увазі рядок «У кошику хліб, пара удок і «Пан» з вірша «Коли засиніють веселі гаї...» (1920), у якому М. Рильський згадує роман норвезького письменника Кнута Гамсуна (1859—1952) «Пан» (1894).

[5] Нечай Данило (? — 1651) — брацлавський полковник, герой народно-визвольної війни 1648—1654 рр.

[6] Саксаганський Панас Карпович (Тобілевич; 1859—1940) — український актор і режисер, театральний діяч дореволюційного і радянського театру.

[7] Кабиця — козак в опереті М. В. Лисенка «Чорноморці».

[8] ...в опереті Лисенка — Старицького «Чорноморці...» — Йдеться про оперету «Чорноморці» (1872) українського композитора, піаніста, педагога, музично-громадського діяча, основоположника української класичної музики Миколи Віталійовича Лисенка (1842—1912) на текст драми українського письменника, театрального і культурно-громадського діяча Михайла Петровича Старицького (1840—1904).

14. ДО Ю. С. МЕЙТУСА

30 квітня 1957 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією автографа: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10664.

Мейтус Юлій Сергійович (нар. 1903) — український радянський композитор.

[1] ...первую картину «Щастя».— Йдеться про роботу М. Рильського над лібретто опери Ю. Мейтуса за драмою І. Франка «Украдене щастя». Прем'єра опери відбулася у Львівському академічному оперному театрі ім. І. Франка у вересні 1960 р.

15. ДО Ф. П. ФОЛОМІНА

19 травня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 46, оп. 1, спр. 48.

Фоломін Федір Петрович (1908—1978) — російський радянський поет.

[1] ...использовать страницы «Литературной газеты»...— Лист не був опублікований.

[2] Баратинський Євген Абрамович (1800—1844) — російський поет.

[3] Тютчев Федір Іванович (1803—1873) — російський поет.

[4] Батюшков Костянтин Миколайович (1787—1855) — російський поет.

[5] Язиков Микола Михайлович (1803—1847) — російський поет.

[6] Фет (Шеншин) Афанасій Афанасійович (1820—1892) — російський поет.

[7] ...с одним серьезным литературоведом...— О. Й. Дейчем.

[8] Гейне Генріх (1797—1856) — німецький поет.

[9] Гете Йоганн Вольфганг (1749—1832) — німецький поет і мислитель.

[10] Ахматова (Горенко) Анна Андріївна (1889—1966) — російська радянська поетеса.

[11] Дудінцев Володимир Дмитрович (нар. 1918) — російський радянський письменник.

[12] ...не к ночи будь помянут.— Натяк на те, що творчість цього письменника у той час була піддана у пресі необгрунтованій критиці.

[13] Розанов Василь Васильович (1856—1919) — російський письменник, критик, публіцист, філософ; співробітник газети «Новое время».

[14] «Новое время» — російська газета, видавалася в Петербурзі з 1868 по 1917 рр. Із 1876 р., коли видавав газету російський публіцист і літератор Олексій Сергійович Суворін (1834—1912), була найбільш безпринципною серед російських газет. В. І. Ленін назвав «Новое время» «зразком продажних газет». «Нововременство» стало виразом, однозначним з поняттями: відступництво, ренегатство, підлабузництво» (*Ленін В. І.* Повне зібр. творів, т. 22, с. 42).

[15] ...чудовищно-обскурантские и реакционные мысли...— Маються на увазі публіцистичні виступи А. Фета на

початку 60-х років минулого сторіччя, в яких він виступив на захист прав поміщиків.

[16] Катков Михайло Никифорович (1818—1887) — російський журналіст і публіцист. Із 1863 р.— після повстання в Польщі, перейшов до табору дворянської реакції, виступав з нападками на демократичний рух і передову літературу.

[17] Хомяков Олексій Степанович (1804—1860) — російський поет, публіцист. Як і інші слов'янофіли, ідеалізував православ'я, патріархальні засади російського життя.

[18] Ніцше Фрідріх (1844—1900) — німецький філософ, представник ірраціоналізму та волюнтаризму. Ніцшеанство було одним з ідейних джерел фашизму.

[19] Д'Аннунціо Габріеле (1863—1938) — італійський письменник і політичний діяч. Прихильник італійського фашизму.

[20] Марінетті Філіппо Томмазо (1876—1944) — італійський письменник. У 1919 р. проголосив спільність італійського футуризму з фашизмом.

[21] Сурков О. О.— на той час перший секретар Правління Спілки письменників СРСР.

16. ДО К. М. РИЛЬСЬКОЇ

25 травня 1957 р. Париж

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1621.

[1] Леонтьєв Олексій Миколайович (1903—1979) — російський радянський психолог.

[2] Клемент Федір Дмитрович (1903—1973) — радянський фізик; на час поїздки до Франції — ректор Тартуського університету.

[3] ...прибули в Париж.— М. Рильський очолював радянську делегацію на VIII з'їзді асоціації «Франція — СРСР», що проходив у Парижі із 8 по 10 червня 1957 р.

[4] Лувр — один із найбільших художніх музеїв світу, видатна пам'ятка французької архітектури, колишня резиденція французьких королів.

[5] Прованс — історична провінція на півдні Франції.

17. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

26 травня 1957 р. Париж

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-345.

Рильський Максим Георгійович (нар. 1947) — онук М. Т. Рильського; журналіст.

[1] Оце — башта Ейфеля...— На листівці, яку надіслав М. Т. Рильський онуку Максиму, зображення Ейфелевої вежі — металевої гратчастої споруди, що збудував французький інженер А.-Г. Ейфель 1889 р. для всесвітньої виставки в Парижі як символ досягнень техніки XIX ст.

[2] Рильський Андрій Богданович (нар. 1954) — онук М. Т. Рильського, філолог-арабіст.

[3] Рильська Галина Феодосіївна (нар. 1929) — невістка М. Т. Рильського, дружина Б. М. Рильського.

18. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

26 травня 1957 р. Париж

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 2, арк. 24.

19. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

28 травня 1957 р. Париж

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-297.

Рильський Богдан Максимович (нар. 1930) — син поета, журналіст; з 1966 р.— директор Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського.

[1] Оце... собор Паризької богоматері.— На листівці, яку надіслав М. Т. Рильський сину, зображення Собору Паризької богоматері, пам'ятки архітектури французької готики, споруджено 1163—1257 рр.

[2] ...зовсім такий, як у В. Гюго! — Мається на увазі опис собору в романі французького письменника Віктора-Марі Гюго (1802—1885) «Собор Паризької богоматері» (1831).

[3] ...рецепт є у листі з Вільно...— Під час перебування в 1956 р. у Вільнюсі М. Т. Рильський познайомився з місцевим квітникарем С. А. Ейхер-Лоркою, який надіслав йому цибулі гладіолусів, висловив поради щодо їх вирощення.

20. ДО К. М. РИЛЬСЬКОЇ

29 травня 1957 р. Париж

Вперше надруковано в газ. «Літературна Україна», 1987, 1 січня (стаття Н. А. Підпалої «Благословенна будь, моя єдина...»)

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-869.

21. ДО К. М. РИЛЬСЬКОЇ

31 травня 1957 р. Марсель

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1622.

22. ДО РЕДАКЦІЇ «ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЗЕТИ»

24 червня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2746.

[1] Андріанова Надія Миколаївна (нар. 1921) — український радянський прозаїк, критик і перекладач.

[2] Овруцька Марія Яківна (1895—1986) — український радянський перекладач.

[3] Лондон Джек (Джон Гріфіт Лондон; 1876—1916) — американський письменник.

[4] Бакулін Павло — російський радянський перекладач п'єс і автор лібретто.

[5] Голишева Олена Михайлівна (1907—1984) — російська радянська перекладачка.

[6] Ізаков Борис Романович (1903—1988) — російський радянський перекладач, публіцист, драматург.

[7] Шоу Джордж Бернард (1856—1950) — англійський драматург і публіцист.

[8] Київський театр імені Франка — Київський державний ордена Леніна академічний український драматичний театр імені І. Франка. Заснований 1920 р. у Вінниці на базі Нового Львівського театру та групи митців «Молодого театру» (Київ). В 1920—1922 рр.— пересувний, з 1923 р.— у Харкові, з 1926 р.— у Києві. З 1920 р.— імені І. Франка, з 1940 р.— академічний.

[9] Гозенпуд Абрам Якимович (нар. 1908) — український і російський радянський літературознавець і музикознавець, перекладач.

[10] ...надрукувати цього листа.— Лист не був надрукований.

23. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

25 червня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10481.

Вітошинський Ярослав Теофілович — музикознавець, приятель М. Т. Рильського.

[1] ...новому журналі...— У 1957 р. відновлено вихід журналу ІМФЕ АН УРСР під назвою «Народна творчість та етнографія».

24. ДО П. Х. КРАСЮКА

25 червня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2159.

Красюк Петро Харитонович (нар. 1924 р.) — український радянський поет-байкар.

25. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

26 червня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Л. С. Первомайського (Москва).

[1] Чаренца перекладаю й редагую...— Йдеться про роботу М. Т. Рильського над підготовкою видання вибраних творів вірменського поета Єгіше Чаранца (Єгіше Абгарович Согомонян; 1897—1937). Книжка вийшла друком у Держлітвидаві за спільною редакцією М. Рильського та Л. Первомайського.

[2] Горак Іржі (1884—1975) — чеський фольклорист, етнограф і літературознавець.

[3] ...в Твоїй роботі...— Впродовж багатьох років Л. Первомайський перекладав балади світу.

26. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

29 червня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-988.

Корсовецький Орест Іванович (нар. 1925) — український радянський поет. За фахом учитель. Вчителював на Вінниччині, в Криму. Із 1965 р. по 1987 р. жив і працював на Чукотці. Свої поетичні спроби 1957 р. вперше надіслав М. Рильському, які зацікавили поета. Від того часу між М. Рильським і О. Корсовецьким установилось постійне творче спілкування. М. Рильський надсилав молодшому колезі книжки, і не тільки свої, висловлював поради, зауваження до окремих віршів, уважно стежив за його творчим зростанням.

За рекомендаціями М. Рильського вірші О. Корсовецького друкувалися в «Літературній Україні», журналах «Дніпро» і «Дружба народов». Своєму молодшому побратимові М. Рильський

присвятив вірш «Напутнє», який вміщено у збірці «Зимові записи».

У 1980 р. О. Корсовецький передав до фондів Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського автографи 30 листів М. Т. Рильського до нього. Листи О. І. Корсовецького до М. Т. Рильського зберігаються в музеї Максима Рильського і у рукописному відділі ІЛ АН УРСР.

[1] Що з того вийде...— У «Літературній газеті» від 23 липня 1957 р. надруковано 5 віршів (без «Далека у мене мандрівка») із переднім словом М. Рильського:

«Не так давно в Києві відбулась нарада збирачів народної творчості, скликана Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук УРСР. Один із учасників наради поклав на стіл президії кілька поезій. Як виявилось, це був Орест Корсовецький із Вінниччини. Поезії зразу впали мені в око. Вони сподобались своєю щирістю, прозорістю, любов'ю до мови, повівом народності.

Пропонуючи тепер кілька віршів Корсовецького «Літературній газеті», я разом з тим бажаю авторові їх не тільки успіху, але й дальшого зросту, тобто поширення й поглиблення тематики й нових досягнень у мові й формі.

Хай щастить!

Максим Рильський».

27. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

1 липня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1234.

[1] ...«Нева» с Вашим чудесным переводом...— з перекладом вірша М. Рильського «Ленинграду», який було опубліковано у журналі «Нева», 1957, № 6, с. 13.

[2] ...такое хорошее письмо...— лист від 24 червня 1957 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4844), де М. Комісарова детально розповідає про святкування 250-річчя Ленінграда.

[3] Поздравляю Вашего сына...— У згаданому листі М. Комісарова повідомила, що її син закінчив середню школу.

[4] ...в праздничной «Неве»...— У журналі «Нева», 1957, № 6, присвяченому 250-річчю заснування Ленінграда, були вміщені кольорові ліногравюри архітектурних пам'яток міста.

[5] У нас тоже будет свой памятник Пушкина...— Пам'ятник О. С. Пушкіну роботи народного художника СРСР Олександра Олександровича Ковальова (нар. 1916 р.) було відкрито в Києві 2 червня 1962 р.

[6] Хочу написать об этой поездке книжку... прозой и стихами, как «Путешествие на Гарц» Гейне.— Мається на увазі перша частина твору Генріха Гейне «Подорожні картини» (1826—1931). Свій задум М. Рильський втілив у «Книзі про Францію», яка стала складовою частиною збірки «Далекі небосхили» (1959).

28. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 липня 1957 р. Київ

Вперше частково надруковано у журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 184 (стаття О. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Джоконда — портрет роботи італійського художника Леонардо да Вінчі (1452—1519), який зберігається у Луврі.

[2] Синерама — панорамне кіно, у якому використовується три 35-міліметрові кіноплівки.

[3] ...напечатал в «Вечірньому Києві...».— Нарис М. Рильського «На шляхах дружби (Із французьких вражень)» надруковано у газеті Київського міського комітету Компартії України та міської Ради народних депутатів «Вечірньому Києві», 1957, 21 і 22 червня.

[4] Moulin Rouge (франц.) — «Червоний млин», колись добре відоме вар'єте із сумнівною славою; нині — кінотеатр.

[5] Рабле Франсуа (1483—1553) — французький письменник.

[6] Доде Альфонс (1840—1897) — французький письменник.

[7] ...перевел на украинский...— Переклад М. Рильського оповідання Мопассана «Півень проспівав» вперше вміщено у вид.: *Мопассан Гі де.* Твори в 10 т., т. 8, «Книгоспілка», 1929.

[8] Тичина Павло Григорович (1891—1967) — український радянський поет, державний і громадський діяч, академік АН УРСР, Герой Соціалістичної Праці.

[9] ...в Малом Ларуссе...— назва словника французької мови, що належить до серії енциклопедичних видань, засновником якої був французький педагог і лексикограф П'єр Ларусс (1817—1875).

[10] ...сыновьям Альбиона.— Жителі Британських островів.

[11] Александр Иванович (Білецький Олександр Іванович; 1884—1961) — український і російський радянський літературознавець, дійсний член АН СРСР.

[12] Білецька Марія Ростиславівна (1885—1963) — викладач іноземних мов, дружина О. І. Білецького.

[13] Білецький Плато́н Олександрович (нар. 1922) — український радянський мистецтвознавець і живописець, син О. І. Білецького.

[14] Гудзій Микола Каленикович (1887—1965) — російський і український літературознавець, академік АН УРСР.

[15] Музичка Андрій Васильович (1886—1966) — український радянський літературознавець.

[16] Пільгук Іван Іванович (1899—1984) — український радянський літературознавець. У рукописному відділі Інституту літератури зберігається чорновий автограф (ф. 137, од. зб. 1372), а в музеї М. Рильського (од. зб. Р-1034) — машинопис, попереднього відгуку М. Рильського на дисертацію І. І. Пільгука «Творчість Т. Г. Шевченка та її вплив на українську літературу другої половини XIX ст.».

29. ДО Ф. І. ОЛЕНЧЕНКА

2 липня 1957 р. Київ

Вперше скорочено надруковано в газ. «Вечірній Харків», 1987, 8 серпня (публікація Ф. І. Оленченка і В. П. Дяченка «Невідомі листи М. Т. Рильського»).

Подається за авторизованим машинописом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2293.

Оленченко Федір Іванович — філолог; на той час працював в органах народної освіти м. Харкова.

[1] ...В[аш у] працю про М. Стельмаха.— Наукова розвідка Ф. І. Оленченка про роман «Велика рідня» (1956) Михайла Панасовича Стельмаха (1912—1983) — українського радянського

письменника, громадського діяча, академіка АН УРСР, Героя Соціалістичної Праці, лауреата Ленінської премії.

[2] «Людська кров — не водиця» — роман М. Стельмаха «Кров людська — не водиця» (1957).

[3] Стельмах Григорій Юхимович (1903—1982) — український радянський етнограф.

30. ДО В. В. ЗУБАРЯ

3 липня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-592.

Зубар Віктор Володимирович (нар. 1923) — український радянський поет.

[1] ...Ваше «Пагіння».— Збірка віршів В. Зубаря «Пагіння» вийшла 1959 р. у видавництві «Радянський письменник» із передмовою М. Рильського «Перша книга Віктора Зубаря».

31. ДО Л. В. НІКУЛІНА

18 липня 1957 р. Київ

Вперше у скороченому вигляді надруковано в журн. «Москва», 1966, № 8, с. 196 (стаття Л. Нікуліна «Чародей слова»).

Подається за машинописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-289.

Нікулін Лев Веніамінович (1891—1967) — російський радянський письменник.

[1] Читал Вашу статью...— *Нікулін Л.* Национальный праздник французского народа («Известия», 1957, 14 липня).

[2] ...не надо было Горькому «плевать в лицо» прекрасной Франции...— Максим Горький (Пешков Олексій Максимович; 1868—1936) в одному із памфлетів, перелічуючи пороки буржуазної Франції, звинувачував її в розпусті і продажності.

[3] ...листок с маркой Пушкинского заповедника...— На поштовому папері зображено Пушкінський державний заповідник у с. Михайлівське Псковської обл.

[4] Moulin de Daudet — старий вітряний млин у Провансі, звідки Альфонс Доде писав свої «Листи з мого млина». Нині музей-заповідник.

[5] Містраль Фредерік (1830—1914) — провансальський поет (Франція).

32. ДО О. Й. ДЕЙЧА

22 липня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Получили ль Вы мои французские крокй? — Крокі (від франц. croquis) — начерк; мається на увазі нарис М. Рильського про подорож до Франції.

У листі від 21 липня О. Й. Дейч писав: «Дорогой Максим Фаддеевич! Спасибо за оба подарка, то есть за чудесное письмо о Вашем путешествии и за статью из «Вечернего Киева». Из всего этого мы узнали очень много нового. Я ведь давно не был в тех местах, а в Провансе вообще не был. Знаю другой юг — Лазурный берег, Ментону, Ниццу, Каппы и пр. Любопытно, что у Вас в Провансе явилась ассоциация с Украиной, а много лет назад А. В. Луначарский несколько раз называл Украину «француз-

ским Провансом», а Прованс именовал «южной Украиной». Не говорю уже о том, что он сопоставлял Шевченко с Мистралем и отдавал полное предпочтение нашему Тарасу. Как раз, когда Вы были во Франции, я написал в «Лит[ературной] газете» статью «Луначарский и Украина», где говорится об этом.

Ваши «Путевые картины» нам понравились. Единственный их недостаток, что они слишком коротки. Надеемся, что Вы их продолжите. Гейне как-то писал о своем «Путешествии по Гарцу»: «Можете говорить об этом, что угодно, но мои стихи там — божественны». Мне кажется, что Вы можете повторить это, причем плагиат окажется чистейшей правдой. Особенно удачно стихотворение «Серне Шопена».

[2] ...статья Луначарского...— У листі від 16 серпня 1957 р. О. Й. Дейч сповіщав із підмосковної дачі М. Рильському: «Статья Луначарского из «Украинской жизни» перепечатана и лежит в городе для Вас».

[3] «Украинская жизнь» — суспільно-літературний журнал, який видавався в 1912—1916 рр. у Москві російською мовою.

33. ДО М. П. ПОЛОТАЯ

23 липня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2372.

Полотай Михайло Панасович (нар. 1897) — український радянський дослідник мистецтва кобзарів і бандуристів.

[1] Книгу про епос...— Йдеться про підготовку вид.: Основные проблемы эпоса восточных славян. М., Изд-во АН СССР, 1958.

[2] Виноградов Віктор Володимирович (1895—1969) — російський радянський мовознавець, на той час (1950—1963) академік — секретар відділення літератури і мови АН СРСР.

[3] Ваші статті можна було б використати...— Стаття М. П. Полотая «Українська народна пісня і мистецтво кобзарів у творчості М. В. Гоголя» надруковано в журн. «Народна творчість і етнографія», 1959, № 2.

[4] Солодченко Яків Пантелеймонович (1902—1986) — журналіст, на той час відповідальний секретар редакції журналу «Народна творчість та етнографія».

34. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

9 серпня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-986.

[1] ...«Літературна газета» послала Вам уже примірник...— У «Літературній газеті» 23 липня 1957 р. було вміщено добірку поезій О. Корсовецького з переднім словом М. Рильського.

[2] ...виїжджаю днів на десять.— Йдеться про поїздку М. Т. Рильського моторним човном по Дніпру до с. Сорокашичі Чернігівської області, де він відпочивав у середині серпня 1957 р.

35. ДО П. В. ЖУРА

11 вересня 1957 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу. Статті. Виступи. Нотатки. К., «Радянський письменник», 1975, с. 318.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-76.

Жур Петро Володимирович (нар. 1914) — російський і український радянський письменник, літературознавець, перекладач.

[1] Охоче «авторизую» Ваші переклади.— Переклади поезій М. Рильського «Арлезіанки», «Адріатика» та «До Рони», які були надруковані під заголовком «Из «Книги о Франции» в журн. «Звезда», 1958, № 1.

[2] ...замінити дієслово «глодал...».— Другий рядок вірша «Адріатика» («Мне Латвії рукав») в перекладі Жура надруковано так: «Что моет Латвии предел...».

36. ДО М. П. ЧЕЧНЬОВОЇ

11 вересня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1130.

Чечньова Марина Павлівна — льотчиця, Герой Радянського Союзу. Разом з нею в складі делегації Слов'янського комітету СРСР М. Рильський у кінці серпня 1957 р. перебував у Болгарії на торжествах, присвячених 80-річчю боїв на Шипці.

[1] Об именном сундучке...— Йдеться про різьблену дерев'яну скриньку, подаровану М. Рильському під час його перебування в Болгарії. Зберігається у музеї поета.

[2] Пишу кое-что (пока в стихах)...— Йдеться про роботу над віршами «Болгарії», «Шабля Христо Ботева» та «Сади Болгарії»; надруковано в журн. «Дніпро», 1957, № 11.

[3] Шлю Вам свою книгу...— На збірці «Сад над морем» (Стихи. М., «Сов. писатель», 1955), подарованій льотчиці, напис: «Марине Павловне Чечневой в знак уважения и дружбы от спутника по поездке в Болгарию. *М. Рыльский.* 11/IX 1957». Нині книжка знаходиться у фондах музею.

37. ДО М. І. РИЛЬСЬКОЇ-МАРТИНЮК

24 вересня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-567.

Рильська-Мартинюк Марія Іванівна (1910—1968) — племінниця М. Т. Рильського; тривалий час працювала економістом у Романівській МТС на Житомирщині.

[1] ...треба їхати до Москви, а звідтіля... в Китай.— До Китаю у складі парламентської делегації М. Рильський не поїхав. У подорожніх зошитах поета (т. 19, с. 85) є такий запис: «Кінець вересня, подорож до Югославії на дискусію (конференцію) ЮНЕСКО. Я в складі радянської делегації... Спочатку я мав їхати в цій делегації, потім одержав телеграму, що їду в складі парламентської делегації в Китай. Отже, в Москву. Розмова з Георгадзе Михайлом Порфировичем [на той час секретар Президії Верховної Ради СРСР.— *Ред.*] «Надо ехать в Югославию. А в Китай — Козланюк».

[2] Балацький Дмитро Євменович (1901—1981) — український радянський хоровий диригент, приятель поета.

[3] Остапенко Петро Пилипович (нар. 1922) — український радянський скульптор, заслужений художник УРСР, чоловік племінниці поета Рильської Любові Іванівни.

[4] ...хазяйновитому Петі...— Племінник поета Рильський Петро Іванович (1911—1988), брат Марії Іванівни.

[5] Іван Іванович — Бердичевський І. І.; на той час директор Романівської МТС.

38. ДО О. Й. ДЕЙЧА

18 жовтня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...будете без телефона.— У листі від 14 жовтня 1957 р. О. Дейч, повідомляючи про переїзд на нову квартиру по вул. Аеропортівській (нині Черняхівського), непокоїться тим, що певний час буде позбавлений телефону.

[2] Об Олесе Чумаке, Лесе Украинке...— Йдеться про спільний намір О. Дейча і М. Рильського видати твори Олександра Олеся російською мовою, про спільну працю над виданням творів Лесі Українки російською мовою для бібліотеки поета («Малая серия») та про роботу О. Дейча над редагуванням вибраних поезій Р. Чумака російською мовою «О чем поёт душа».

[3] «История театра».— Мається на увазі макет видання «Український драматичний театр. Нариси історії. В 2-х т.», над яким працював колектив відділу театру ІМФЕ АН УРСР. М. Рильський був відповідальним редактором цієї роботи. Дейчеві цей макет було надіслано для ознайомлення як знавцеві історії українського театру.

[4] За статью Луначарского...— Йдеться про надісланий М. Рильському передрук статті А. В. Луначарського «О национализме вообще и украинском движении в частности».

39. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 листопада 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...«Содержание» Лесиной книги.— Йдеться про підготовку видання: *Украинка Леся.* Стихотворения и поэмы. Л., «Советский писатель», 1958. Підготовка тексту та приміток — М. Рильського і О. Дейча.

[2] Ямпольський Ісаак Григорович (нар. 1903) — російський радянський письменник, на той час працівник редакції «Библиотека поэта» Ленінградського відділення видавництва «Советский писатель».

[3] О двух подписях...— У вищезгаданій книжці вміщено статтю «Леся Украинка», написану спільно М. Рильським і О. Дейчем.

[4] ...дружеские происки... Гозеннуда.— А. А. Гозеннуд мав намір сам підготувати вступну статтю до вищезгаданого видання.

40. ДО Л. В. НІКУЛІНА

2 листопада 1957 р. Київ

Вперше скорочено надруковано в журн. «Москва», 1966, № 8 (стаття Л. В. Нікуліна «Чародей слова»). Тут же йдеться про історію написання листа: «Осенью 1957 года мне стало известно, что могилы декабриста Сергея Волконского, его жены Марии Николаевны и декабриста Поджио в селе Вороньках Ново-Басанского района Черниговской области находятся в забвении. Я написал об этом Рыльскому и 2 ноября 1957 года получил от него краткий, но весьма убедительный ответ...»

Подається за машинописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-289.

[1] Посылаю Вам письмо...— подаємо текст цього листа: «Депутату Верховної Ради Союзу РСР тов. Рильському М. Ф.

На Ваш лист від 15 вересня 1957 року Виконком обласної ради депутатів трудящих повідомляє, що з метою увічнення пам'яті декабристів С. Волконського, М. Волконської і О. Поджіо вирішено встановити пам'ятник на їх могилі в селі Вороньках Ново-Басанського району.

Деталі пам'ятника вже виготовлені в Чернігівській архітектурній майстерні і буде встановлено на початку 1958 року.

Заступник голови виконкому облради депутатів трудящих В. Чехов» (КЛМР, од. зб. ДФ-289).

41. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

4 листопада 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-985.

[1] Поему Вашу одержав...— поема О. І. Корсовецького «На Довгороді». Окремі частини опубліковано в альманасі «Вінниччина» 1957 і 1958 рр.

[2] Шлю свою нову книжку — збірку «Троянди й виноград».

42. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

4 листопада 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-455.

[1] ...до Вас, у Харліївку.— Йдеться про село Попільнянського району Житомирської області, де на той час вчителював П. Омельченко.

43. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

9 листопада 1957 р. Москва

Друкується вперше за автографом, що зберігається у Державному літературному музеї СРСР (відділ рукописів, ОФ $\frac{832}{5}$).

[1] ...о ваших переводах...— У збірці Р. Чумака «О чем поет душа» (М., «Советский писатель», 1958) вміщено переклади М. Ісаковського.

44. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

25 листопада 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-984.

[1] «Дніпро» — щомісячний літературно-художній і громадсько-політичний журнал, орган ЦК ЛКСМ України. Заснований 1927 р. у Харкові під назвою «Молодняк», з 1935 видається у Києві (1937—1941 рр.— «Молодий більшовик»). З 1944 р. виходить під сучасною назвою.

[2] Новиченко Леонід Миколайович (нар. 1914) — український радянський літературознавець, академік АН УРСР. Перу Новиченка належать книжки «Повість про поета» (1941), «Поетичний світ Максима Рильського» (1980) та ряд статей про окремі збірки та певні періоди творчості М. Рильського.

45. ДО О. М. НОВИЦЬКОГО

25 листопада 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Новицький Олекса Миколайович (нар. 1914) — український радянський поет і перекладач.

[1] ...щось із нею зробите...— переклад О. М. Новицького надруковано.

46. ДО О. М. ПІДСУХИ

25 листопада 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Підсуха Олександр Миколайович (нар. 1918) — український радянський поет; у 1953—1958 рр.— відповідальний редактор журналу «Дніпро».

47. ДО Й. Г. ГРИШАШВІЛІ

13 грудня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Тбіліському музеї-бібліотеці ім. академіка Й. Гришашвілі АН ГРСР.

Гришашвілі (Мамулашвілі) Йосип Григорович (1889—1965) — грузинський радянський поет, літературознавець.

[1] Сосюра Володимир Миколайович (1898—1965) — український радянський поет.

48. ДО ДЕРЖЛІТВИДАВУ УКРАЇНИ

25 грудня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом, який зберігається у О. І. Бандури (Київ).

[1] Климкович Михась (Михайло Миколайович; 1899—1954) — білоруський радянський письменник.

[2] ...тексти... драматичної трилогії.— «Георгій Скорина» (1946—1947).

[3] Калачинський Михась (Михайло Іванович; нар. 1916) — білоруський радянський поет; на той час секретар правління Спілки письменників Білорусії.

[4] ...книжку Климковича варто видати.— Українською мовою таке видання не було здійснене.

[5] Бандура Олександр Іларіонович (нар. 1918) — видавничий працівник; на той час директор Державного видавництва художньої літератури УРСР (із 1964 р. видавництво «Дніпро»).

49. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

25 грудня 1957 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1705.

Турганов Борис Олександрович (1901—1980) — російський радянський поет і перекладач. Перу Турганова належать переклади поем, циклів, окремих віршів Максима Рильського — «Слово о матери-Родине», «Я — сын Страны Советов», «Переяславская рада», «Белоруссия», «Радуга над миром», «Стихи о Белоруссии», «Триптих о кобзарях», «Журавлиная стая» тощо. Турганов був редактором багатьох російських видань Максима Рильського. М. Рильський працював разом із Тургановим над редагуванням російських перекладів творів Шевченка, Франка, Міцкевича. Упродовж багатьох років вони підтримували творчі й дружні стосунки.

[1] ...дела с «Советской Россией...» — Тут, очевидно, мовиться про намір підготувати для видавництва «Советская Россия» збірку вибраних творів М. Рильського, але таке видання не було здійснене.

[2] ...переводы... из Франка...— Йдеться про підготовку вид.: *Франко И.* Сочинения в 10-ти т. М., Гослитиздат, 1956—1959. Редактором видання разом з О. Білецьким і Б. Тургановим був М. Рильський.

[3] Относительно подновленной «Чаши дружбы...».— Очевидно, мається на увазі пропозиція Турганова перевидати збірку М. Рильського «Чаша дружбы», яка вийшла 1947 р. за редакцією Б. Турганова.

[4] Гундоров Олександр Семенович (1895—1973) — генерал-лейтенант; на той час голова Слов'янського комітету СРСР.

[5] Спасибо за превосходные переводы моих стихотворений о Болгарии...— переклади Б. Турганова циклу М. Рильського «Стихи о Болгарии» опубліковані в журн. «Славяне», 1957, № 11.

[6] Ботев Христо (1849—1876) — болгарський революційний діяч, поет і публіцист.

[7] О Сосюре буду писать Владыкину.— Очевидно, йдеться про намір М. Рильського написати лист директору Гослитиздата Владикіну Григорію Івановичу (1909—1983) з приводу видання творів В. М. Сосюри з нагоди 60-річчя від дня його народження.

[8] Вороний Микола Кіндратович (1871—1942) — український поет, театрознавець. Між М. Рильським і М. Вороним були теплі, дружні стосунки. В ІЛ АН УРСР (ф. 110) зберігається кілька віршованих експромтів М. Рильського та акростих, написаний з нагоди 35-ліття творчої діяльності М. Вороного. Нижче подаємо його текст (ф. 110, од. зб. 27):

Миколі Вороному
в радісний день 35-літнього ювілею
жмуток євшан-зілля

Вітаю Вороного нині!
Одважно линучи з-над хмар,
Рабів будив ти у долині,
Огонь злобивши, як Ікар.

Не відаючи супокою,
Оспалих кликав громадян...
Миколо! Це ж перед тобою
У тебе вкрадений євшан!

Максим Рильський

18 листопада 1928 р.
Київ

[9] ...в Ант[ологии] это отразиться не может.— Йдеться про вид.: Антология украинской поэзии. В 2-х т. М. Рильський був членом редколегії та упорядником, а Б. Турганов — редактором перекладів. Твори М. Вороного не друкувалися.

[10] Ирина Петровна — дружина Б. О. Турганова.

[11] Алюся — дочка Б. О. Турганова.

1958

50. ДО Л. А. БУЛАХОВСЬКОГО

22 січня 1958 р. Конча-Заспа

Вперше надруковано у журн. «Мовознавство», 1985, № 2, с. 14 (стаття Ю. Л. Булаховської «Слово наукове, слово поетичне»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1519.

Булаховський Леонід Арсенійович (1888—1961) — український і російський радянський мовознавець, академік АН УРСР.

[1] Халупка Само (1812—1883) — словацький поет. М. Т. Рильський переклав такі його твори: «Бранко», «Жаль», «Козак», «Млинар і корчмар», «Сон», «Турок-поничанин». Ці переклади вміщено в антології «Словацька поезія», яка вийшла друком у Держлітвидаві 1964 р.

51. ДО О. С. ДЯЧЕНКА

22 січня 1958 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1996.

Дяченко Олександр Сергійович (1919—1984) — український радянський критик, літературознавець і перекладач; на той час директор видавництва «Радянський письменник».

[1] Мороз Анатолій Трохимович (нар. 1928) — український радянський письменник; на той час головний редактор видавництва «Радянський письменник».

52. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

1 лютого 1958 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві Л. С. Первомайського (Москва).

[1] Вірші Само Халупки хочу дати до «Вітчизни...».— Вірш словацького поета Само Халупки «Козак» надруковано в журн. «Вітчизна», 1958, № 6.

[2] У нашій Антології...— Словацька поезія. Антологія, К., Держлітвидав України, 1964. За редакцією М. Рильського, Л. Первомайського, Г. Кочура.

53. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

2 лютого 1958 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...люблю торжественность скуки.— Йдеться про вислів Свидригайлова — персонажа роману російського письменника Федора Михайловича Достоєвського (1821—1881) «Злочин і кара» (1866).

[2] Перевел стихи очень интересных словацких поэтов...— Для антології «Словацька поезія» М. Рильський переклав твори таких поетів: Янка Краля (1822—1876), Івана Краска (1876—1958), Штефана Крчмерого (1892—1955), Павола Гвездослава (Орсаг; 1849—1921), Само Халупки (1812—1883), Людовіта Штура (1815—1856).

[3] Люба — Рильська Любов Іванівна (нар. 1921), племінниця поета, дочка І. Т. Рильського.

[4] ...сижу над докладом о переводах...— Йдеться про роботу над доповіддю «Художественный перевод с одного славянского языка на другой», з якою М. Т. Рильський виступив на IV Міжнародному з'їзді славістів, що відбувся в серпні 1958 р. у Москві.

[5] ...первого тома Антологии...— Антология украинской поэзии. В 2-х т. М., Гослитиздат, 1958.

[6] ...Вам надо писать о Садовском.— Стаття про М. К. Садовського «Рыцарь украинской сцены» вперше надрукована в книзі: *Дейч А.* Голос памяти. М., «Искусство», 1966. Садовський Микола Карпович (Тобілевич; 1856—1933) — український актор, режисер, діяч дожовтневого і радянського театру, письменник.

[7] ...один могу выслать...— Таку книжку М. Т. Рильський Дейчеві надіслав.

54. ДО І. С. ОЛІЙНИКА

11 лютого 1958 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1571.

Олійник Іван Степанович (нар. 1922) — український радянський мовознавець.

[1] ...бути Вашим оппонентом...— У фондах музею (КЛМР, од. зб. Р-1572) зберігається автограф «Відгуку про дисертацію І. С. Олійника «Синоніміка в поезіях Лесі Українки», датований 20 травня 1958 р. Захист відбувся 1 липня 1958 р. в Одеському державному університеті.

55. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

14 лютого 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10483.

56. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 березня 1958 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода. Статьи. Заметки. Письма. М., «Советский писатель», 1986, с. 286—288.

Подається за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...рецензию В. А. Сахновского-Панкеева...— Очевидно, йдеться про рецензію російського радянського літературознавця Володимира Олексійовича Сахновського-Панкеєва (1927—1979) на написану М. Т. Рильським і О. Й. Дейчем вступну статтю та підготовлений ними рукопис видання: *Украинка Л.* Стихотворения и поэмы. Перевод с украинского. Л., «Советский писатель», 1958 (Библиотека поэта. Малая серия).

[2] Николаю Николаевичу шлю свои замечания к переводам.— У згаданому виданні вміщено переклади «Contra spem spero», «Товарищам», «Другу на память», «Возвращение», «Весна в Египте», здійснені російським радянським поетом і перекладачем Миколою Миколайовичем Ушаковим (1899—1973).

[3] Перевод «Энеиды», сделанный полковником в отставке...— Переклад Костянтина Васильовича Худанського

(1906—1966) вийшов друком у газетному видавництві «Калининградская правда» 1957 р. На цей переклад О. Дейч відгукнувся 20 червня 1958 р. в «Літературній газеті» рецензією «Новий переклад «Енеїди», де висловив ряд критичних зауважень.

[4] Бражнін (Пейсін; 1898—1982) Ілля Львович — російський радянський письменник і перекладач.

[5] Потапова (Длигач) Віра Аркадіївна (нар. 1910) — російська радянська поетеса, перекладачка.

[6] ...в приводимом Вами отрывке.— У листі від 25 лютого 1958 р. О. Й. Дейч цитує переклад К. Худенського:

Эней поспешно в путь собрался,
Из юфти чоботы обул,
Подтыкался и подвязался,
Покрепче пояс затянул.
Потолще в руки взял дубину,
Чтоб коль придется образину
От злых собак оборонить.
А после за руки схватились
И прямо в пекло потащились,
Грехи у черта замолить.

(Підкреслення Дейча).

[7] ...в Голосеевском мануаре...— У своїх спогадах «Дорогою дружбы» О. Дейч, розповідаючи про перші відвідини дачі М. Т. Рильського в Голосієві, згадує: «Максим Тадейович запитав: — Як подобається Вам наш шато?

— Який же це шато? — заперечив я.— Це мануар.

Рильський замислився. Потім, зайшовши вже в кабінет, за звичкою взяв товстий словник і почав гортати його. Знайшовши старовинне французьке слово «мануар», він одразу ж погодився зі мною.

— Так, так, звичайно, «шато» — це замок-фортеця, з підйомними мостами і рівчаками, заповненими водою, з гарматами й бійницями. А «мануар», наскільки я зрозумів, просто замок-резиденція.

З того часу незмінно і в розмові, і в листуванні у нас фігурувало слово «мануар» і «мануарці» (Незабутній Максим Рильський, с. 53).

Глєбов Микола Петрович (1920—1987) — шофер, у 1948—1964 рр. був водієм у М. Т. Рильського.

57. ДО М. В. ПИЛАТЮКА

13 березня 1958 р. Київ

Вперше російською мовою надруковано у журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 96 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1045.

Пилатюк Михайло Васильович (нар. 1939) — вчитель середньої школи в с. Садове Баришівського району на Київщині; на той час студент відділу німецької мови Чернівецького державного університету.

[1] ...початок... майбутньої своєї пісні.— М. В. Пилатюк друкував свої вірші у журналах «Дніпро», «Жовтень», 1972 р. у видавництві «Карпати» вийшла його поетична збірка «Гуцулові птиці».

58. ДО О. Й. ДЕЙЧА

28 квітня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «Драматичні етюди» Олеся...— Етюдами «Над Дніпром» та «По дорові в казку» О. Дейч зацікавився у зв'язку із початком підготовки до видання творів Олеся російською мовою.

[2] Вигвам — так жартома, використовуючи назву житла індіанців Північної Америки, М. Рильський говорить про квартиру О. Білецького.

[3] Галлон (*англ.* Gallon) — міра об'єму рідин і сипких тіл в Англії.

[4] Смолич Юрій Корнійович (1900—1976) — український радянський письменник, Герой Соціалістичної Праці, близький приятель М. Т. Рильського.

Тут ідеться про підготовку книги Ю. К. Смолича «Разговор с читателем и писателем. Статьи. Перевод с украинского». М., «Советский писатель», 1960, рукопис якої в той час рецензував О. І. Дейч.

[5] Грипп хорошо лечить перцовкой.— У листі до М. Рильського від 23 квітня 1958 р. О. Дейч, зокрема, писав: «Мое дурное настроение объясняется еще и бестемпературным гриппом, замучившим меня и особенно мою носоглотку. Несколько дней уже не выхожу из дома и по внешнему виду напоминаю Фауста до омоложения и встречи с Маргаритой».

[6] Стойкий Принц...— Б. О. Турганов, під квартирою якого, як повідомив М. Рильському О. Дейч, на першому поверсі мала розміститися поліклініка Літфонду з рентгенкабінетом.

[7] ...американского пианиста...— Йдеться про концерт лауреата першої премії на Міжнародному конкурсі імені П. І. Чайковського у Москві 1958 р. Вана Кліберна (Клайберн Гарві Лаван; нар. 1934). Дав два концерти у Києві.

[8] «Лоэнгрин» — опера німецького композитора Ріхарда Вагнера (1813—1883).

[9] Хрущов Микита Сергійович (1894—1971) — радянський державний і партійний діяч; на той час Перший секретар ЦК КПРС.

[10] Рябініна Олександра Петрівна (1897—1977) — видавничий працівник; на той час завідуюча редакцією літератур народів СРСР Гослитиздата у Москві.

[11] Борецький Олександр Васильович (1908—1974) — видавничий працівник, приятель М. Т. Рильського.

59. ДО М. С. ЖИВОВА

28 квітня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається у ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

Живов Марк Семенович (1893—1962) — російський радянський літературознавець і перекладач.

[1] ...отзыв о Вашей книге...— Йдеться про відгук на підготовлений рукопис збірника; Из польских поэтов. Стихи о мире, о дружбе, о Советском Союзе. М., Издательство иностранной литературы, 1959.

60. ДО О. Т. ТВАРДОВСЬКОГО

Квітень 1958 р. Київ

Друкується вперше за текстом телеграми ЦДАЛМ СРСР, ф. 1816, оп. 1, од. зб. 67.

Орієнтовно місяць встановлено на підставі згадки про вітання із першотравневим святом.

Твардовський Олександр Трифонович (1910—1971) — російський радянський поет, лауреат Ленінської премії.

61. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

21 травня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1, арк. 8.

[1] ...рецензии на диссертации...— Йдеться про відзиви М. Т. Рильського як офіційного опонента на дисертацію українського радянського літературознавця Василя Васильовича Фащенка (нар. 1929) «Новела Олеся Гончара» і на дисертацію І. С. Олійника «Синоніміка в поезіях Лесі Українки» (надруковано у т. 16 даного видання, с. 437—441).

[2] ...диссертацию Г. М. Гнатюк...— Відзив на дисертацію українського радянського мовознавця Галини Макарівни Гнатюк (нар. 1927) «Російсько-українські мовні зв'язки другої половини XVIII — першої чверті XIX ст.» надрукований в т. 16 даного видання, с. 442—444.

[3] Кондуфор Юрій Юрійович (нар. 1922) — український радянський історик, академік АН УРСР. В 1958—1968 рр.— завідуючий відділом культури ЦК КП України.

62. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДНІПРО»

22 травня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-343.

Автограф пошкоджено: відірвано дату. Місяць і рік написання встановлено за рядками записки М. Т. Рильського до особистого секретаря В. О. Маміконяна від 19 травня 1958 р.: «Захватите с собой Нечерду — я завтра почитаю...» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1).

[1] Нечерда Борис Андрійович (нар. 1939) — український радянський поет.

63. ДО Ю. С. МЕЙТУСА

24 травня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1124.

[1] Посилаю... третю дію.— Йдеться про роботу М. Рильського над лібретто опери за однойменною п'єсою І. Я. Франка «Украдене щастя», музику до якої написав Ю. Мейтус.

[2] Вірш Прокоф'єва...— переклад поезії О. А. Прокоф'єва «На калині високій зозуля кує», на текст якої Ю. С. Мейтус написав музику. Вперше переклад М. Рильського надруковано у нотах: *Мейтус Ю.* Два романси на слова О. Прокоф'єва. К., Дер-

жавне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1958, с. 3—6.

[3] Олександра Іванівна — О. І. Васильєва, дружина Ю. С. Мейтуса.

64. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

29 травня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1, арк. 9.

65. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

8 червня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10309.

Бриль Янка (Іван Антонович; нар. 1917) — білоруський радянський письменник.

[1] ...хочу я приїхати до Білорусії.— Подорож по Білорусії М. Рильський здійснив у червні 1958 р. Подорожні враження покладено в основу циклу «На братній землі», вперше надрукованому в журн. «Вітчизна», 1958, № 9.

66. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

8 червня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Уезжаю из Киева...— Мається на увазі поїздка до Білорусії.

[2] ...украинский однотомник Олеся...— *Олесь О.* Вибране. К., «Радянський письменник», 1958; передмова М. Рильського — «Поезія О. Олеся».

[3] ...рецензийку о Вашем «Гарри»? — Рецензія на книжку О. Дейча «Гарри из Дюссельдорфа. Повесть о Генрихе Гейне». М., Детгиз, 1957 не була написана.

[4] Новиченко... защитил докторскую диссертацию о Тычине.— Йдеться про працю Леоніда Новиченка «Поезія і революція (творчість П. Тичини в перші пожовтневі роки)».

[5] Ал[екса]ндр Иванович — О. І. Білецький.

[6] Кирилюк Євген Прохорович (1902—1989) — український радянський літературознавець, лауреат Ленінської премії.

[7] Овчаров Григорій Філатович (нар. 1904) — український радянський критик і літературознавець.

[8] Крутікова Ніна Євгенівна (нар. 1913) — український і російський радянський літературознавець, член-кореспондент АН УРСР.

[9] Передонов — персонаж роману російського письменника Федора Кузьмича Сологуба (Тетерніков; 1863—1927) «Мелкий бес» (1907), в якому втілено усе низьке і вульгарне, що бачив письменник у житті людини.

[10] Терсит — персонаж в «Іліаді», синонім боягуза і наклепника. Вислів «презрительный Терсид» М. Рильський, очевидно, бере з балади російського письменника Василя Андрійовича Жуковського (1783—1852) «Торжество победителей» (1828; переспів із Шіллера): «Нет великого Патрокла; жив презрительный

Терсид» (*Жуковський В.* Соч. в 3-х т. М., 1980, «Художественная литература», т. 2, с. 140).

[11] ...один киевский профессор...— Коваленко Михайло Михайлович.

[12] «Йеста Берлинга» — твір шведської письменниці Сельми Лагерлеф (1858—1940) «Сага про Йесту Берлінга». У листі від 4 червня 1958 р. О. Дейч сповіщав, що пише вступну статтю до російського видання цього твору.

[13] Живова Юлія Марківна (нар. 1925) — російський радянський літературознавець; на той час працювала редактором Гослитиздата.

[14] ...статью о Конопницкой.— Йдеться про передмову «Мария Конопницкая» до вид.: *Конопницкая М.* Сочинения. В 4-х т., т. 1. М., Гослитиздат, 1959, с. 5—16.

[15] ...перед отъездом в Бразилию...— У кінці липня — на початку серпня М. Рильський у складі делегації депутатів Верховної Ради СРСР взяв участь у 47-ій сесії Міжпарламентського союзу, що відбулася в Ріо-де-Жанейро.

[16] Мечта Остапа Бендера...— У романі російських радянських письменників Іллі Ільфа (Ілля Арнольдович Файнзільберг; 1897—1937) та Євгенія Петровича Петрова (Катаєв; 1902—1942) «Золоте теля» головний герой мріє: «Я хочу уехать, уехать очень далеко, в Рио-де-Жанейро... Я с детства хочу в Рио-де-Жанейро».

[17] О сочинении Поступальского...— Йдеться про негативний відгук російського радянського поета і перекладача Поступальського Ігоря Стефановича (нар. 1907) про роботу О. Прокоф'єва і М. Браула над підготовкою видання: *Рыльский М.* Избранные произведения. В 2-х т. Гослитиздат, 1957, та перекладачів, який він надіслав до видавництва та в інші інстанції.

[18] ...змея Тугарина...— мається на увазі Б. О. Турганов.

[19] На концерте Стоковского...— Йдеться про виступ у Києві американського диригента Леопольда Стоковського (1882—1977).

67. ДО О. Є. КОРНІЙЧУКА

9 червня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 435, оп. 1, спр. 1135, арк. 6.

Корнійчук Олександр Євдокимович (1905—1972) — український радянський драматург, державний і громадський діяч, академік АН СРСР і АН УРСР, Герой Соціалістичної Праці.

Лист, очевидно, написано у зв'язку із опублікуванням 8 червня 1958 р. у «Правде» Постанови ЦК КПРС «Про виправлення помилок в оцінці опер «Велика дружба», «Богдан Хмельницький» та «Від усього серця». Авторами лібретто оперя «Богдан Хмельницький» (музика К. Данькевича) були В. Л. Василевська і О. Є. Корнійчук. 1951 р. ці опери зазнали несправедливої критики.

[1] Ванда Львівна — Василевська (1905—1964) — польська і радянська письменниця та громадська діячка, дружина О. Є. Корнійчука.

[2] ...книжку нашого института...— Йдеться про II том підготовленої колективом ІМФЕ АН УРСР праці «Українська народна поетична творчість» (К., «Радянська школа», 1958).

68. ДО О. Й. ДЕЙЧА

11 червня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Платон Александрович подарил... книгу о китайском искусстве...— *Белецкий П.* Китайское искусство. Очерки. Госиздат изобразительного искусства и музлитературы УССР, 1956. На ній напис: «Глибокоповажному Максиму Тадейовичу Рильському, прапороносцеві укр[аїнської] культури, яка, незважаючи на привабливість іноземних культур, владно кличе до себе автора, некрасномовного, але щирого прихильника усього прекрасного, що було створено на її ниві. *П. Білецький.* 10.II 58, у Києві».

[2] ...издание «Пани Твардовской...».— Йдеться про переклад балади А. Міцкевича «Пані Твардовська» російського радянського поета Голодного (Еплтейн Михайло Семенович, 1903—1949), що вийшов друком 1958 р. у державному видавництві дитячої літератури «Наша книгарня» (Варшава). Ілюстрації З. Рихліцького.

[3] Посылаю Вам «Драматичні етюди» Олеся...— М. Рильський надіслав О. Дейчеві взяте у О. І. Білецького видання: *Олесь О.* Вибрані твори, вид. 2. Книгоспілка, 1929, де вміщені драматичні етюди «Над Дніпром» та «По дорозі в казку».

[4] ...вряд ли они... нужны для русского издания.— У російському виданні, яке вийшло 1962 р. в Гослитиздато, вміщено лише драматичний етюд «Над Дніпром» у перекладі М. Комісарової.

[5] Руссо Жан-Жак (1712—1778) — французький просвітитель і філософ, педагог, письменник.

[6] Шатобріан Франсуа Рене де (1768—1848) — французький письменник.

[7] Аксаков Сергій Тимофійович (1791—1859) — російський письменник.

[8] Пришвін Михайло Михайлович (1873—1954) — російський радянський письменник.

[9] ...опыт... о бушменском образе жизни...— бушмени — лісові люди — групи племен, найстародавніше корінне населення Південної Африки.

[10] Бельчиков Микола Федорович (1890—1979) — російський радянський літературознавець.

69. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

25 червня 1958 р. Берег озера Нарач (Білорусія)

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1.

[1] Спасибо за первое поздравление.— 20 червня 1958 р. М. Рильський був обраний дійсним членом Академії наук СРСР.

70. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

27 червня 1958 р. Берег озера Нарач (Білорусія)

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10310.

[1] ...поездки по мицкевичевским местам...— Враження від відвідин місць, пов'язаних із іменем Адама Міцкевича,

відбилися у віршах «Міндовгів замок», «Камінь філаретів», «Мариля», «Дуб Данила», «Коло дуба в Щорсах», що ввійшли до циклу «На братній землі».

[2] «Белорусские сонеты» — цикл «На братній землі».

[3] Нехай — Няхай Ригор Осипович (нар. 1914) — білоруський радянський поет.

[4] ...послал стихотворение «Белорусским друзьям...» — надруковано у газ. «Літаратура і мастацтво», 1958, 28 червня.

[5] Николай Петрович — Глебов М. П.

[6] ...как будто мы в этом до известной степени являемся причиной...— Очевидно, тут натяк про відвідини Янки Бриля, про які останній написав у своїх спогадах «Культура і душа»: «...я мав щастя приймати його у своїх рідних місцях, над озером Світязь коло Новогрудка. Добре пам'ятається не тільки радість тієї зустрічі, але й неспокій, з яким ми з дружиною чекали на такого гостя. Ми тільки-но приїхали туди, поселилися в лісництві, зайнявши з родиною половину невеликої хати-п'ятистінки. Гостей приїхало восьмеро, в хаті тіснява... І тут наш головний гість ще раз засвідчив свою високу людську простоту, заспокоїв нас тим, що й справді — в тісноті, та не в скруті... (Син Країни Рад. Спогади про Максима Рильського. К., «Радянський письменник», 1982, с. 33). Бриль був застуджений, коли приймав Максима Тадейовича у лісництві.

71. ДО В. М. ІНБЕР

2 липня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР, ф. 1072, оп. 1, од. зб. 192.

[1] ...статью о моих «Розах и винограде...».— Йдеться про присвячену збірці віршів М. Рильського в російських перекладах статтю В. Інбер «Власть поэта», опубліковану в «Литературной газете», 1958, 1 липня.

[2] Стрекоза на томе Мицкевича...— У згадуваній статті В. Інбер є таке місце: «В прохладном зеленоватом свете, в легкой одежде и сандалях, сидел Рыльский: он работал. Перед ним на небольшом столе был раскрыт том Мицкевича. Прозрачная стрекоза, трепеща крыльями, опустилась на раскрытую книгу и застыла на ней.

Передо мной, несомненно был поэт, облеченный властью подчинять себе быстролетящее мгновение и приобщать к этой власти своих читателей».

[3] Спасибо за хорошее слово об Александре Иосифовиче.— У статті В. Інбер високо оцінила роботу О. Й. Дейча, який був редактором збірки «Розы и виноград».

72. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

9 липня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-456.

Датується за позначкою адресата на листі.

[1] ...посилаю «Дванадцяту ніч».— *Шекспір У.* Дванадцята ніч, або Як вам подобається. К., Держлітвидав України, 1958.

73. ДО Р. О. НЯХАЯ
12 липня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10514.

[1] ...цикл надрукувати повністю... в журналі «Полымя».— Цикл «На братній землі» у перекладах М. Танка, В. Дубовки, П. Пестрака, А. Звонака, М. Калачінського білоруською мовою надруковано у журн. «Полымя», 1958, № 12, с. 50—55.

«Полымя» — щомісячний літературно-художній і громадсько-політичний журнал, видається в Мінську з 1922 р. білоруською мовою.

74. ДО Л. В. НІКУЛІНА
28 серпня 1958 р. Київ

Вперше надруковано у журн. «Москва», 1966, № 8, с. 196 (стаття Л. Нікуліна «Чародей слова»).

Подається за машинописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-289.

[1] ...о чем мечтал Остап...— Мається на увазі слова О. Бендера, героя роману І. Ільфа та Є. Петрова «Золоте теля»: «Полтора миллиона человек, и все поголовно в белых штанах» (*Ильф И., Петров Е.*— Золотой теленок. М., Высшая школа, 1982, с. 23).

[2] ...из города имени... Вильяма Шекспира.— Очевидно, мається на увазі місто Стратфорд в Англії, де народився У. Шекспір.

[3] ...съезд славистов...— IV Міжнародний з'їзд славістів, який відбувся у вересні 1958 р. у Москві. На цьому з'їзді М. Рильський виступив із доповіддю «Художній переклад із однієї слов'янської мови на іншу».

75. ДО О. С. ДЯЧЕНКА
31 серпня 1958 р. Москва

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1998.

[1] ...нову свою збірку...— Збірка «Далекі небосхили» вийшла у видавництві «Радянський письменник» 1959 р.

76. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА
31 серпня 1958 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-457. Датується за поштовим штемпелем.

77. ДО А. Д. ДЄЄВА
18 вересня 1958 р. Київ

Вперше українською мовою надруковано в газ. «Літературна Україна», 1984, 1 листопада (стаття Ф. П. Погребеника «Штрих до портрета»).

Подається за автографом: ЦДАЛМ СРСР, ф. 613, оп. 7.

Дєєв Аркадій Дмитрович (1897—1969) — російський радянський літературознавець; на той час співробітник редакції літератури народів СРСР Гослитиздата.

[1] Посылаю «Панские забавы» и «Поэму о белой сорочке»... «Башмаки...» — Йдеться про підготовку восьмого тому десятитомного видання творів І. Франка російською мовою. М. Рильський був редактором тому.

78. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

29 вересня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-938.

Дроб'язко Євген Антонович (1898—1980) — український радянський перекладач, лауреат премії імені Максима Рильського (1978).

[1] Посилаю III пісню «Беньовського...» — М. Рильський разом із Є. Дроб'язком працював над перекладом поеми польського поета Юліуша Словацького (1809—1849) «Беньовський» (1841). У виданні поеми українською мовою, що вийшло 1959 р. у Держлітвидаві, М. Рильському належить переклад першої, другої і п'ятої пісень поеми, а Є. Дроб'язку — третьої і четвертої. Уривки з незавершеного тексту дальших пісень перекладені спільно. М. Рильський був редактором видання.

[2] ...з примітками Клойнера...— Очевидно, йдеться про одне із видань творів Ю. Словацького польською мовою з примітками Юліуша Клейнера (Kleiner; 1886—1957) — польського літературознавця, автора капітальних монографій про творчість З. Красинського, Ю. Словацького, А. Міцкевича.

79. ДО О. С. ДЯЧЕНКА

27 вересня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-471.

[1] ...працюю в районній газеті.— П. Омельченко із 1957 до 1971 р. був літературним працівником редакції районної газети «Перемога» в Попільні Житомирської області.

80. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

27 вересня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-990.

[1] ...чи надрукована Ваша поема «На Довгороді...».— Окремі уривки з цієї поеми друкувались в альманасі «Вінниччина» 1957 і 1958 рр.

81. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

27 вересня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-458.

[1] Отримав Вашу збірку.— Йдеться про рукопис збірки «Нас правда в наступ шле», яка вийшла у видавництві «Радянський письменник» 1959 р.

У меморіальній бібліотеці зберігається книжка з написом «Дорогому Максиму Тадейовичу Рильському від щирого серця. *П. Омельченко.* 28.X 59 р. Попельня».

[2] У поемці про Леніна й Горького...— У поемі «Одного ранку на Капрі».

[3] ...італійської назви рибальського виселку...— Piccola marina — виселок, розташований на березі Капрі.

82. ДО Ю. І. СОЛНЦЕВОЇ

29 вересня 1953 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР, ф. 2081, оп. 1, од. зб. 1534, арк. 3.

Солнцева Юлія Іполитівна (1901—1989) — російська та українська радянська актриса і кінорежисер, народна артистка СРСР, дружина О. П. Довженка.

[1] ...вырезку из «Правды Украины»...— Йдеться про рецензію М. Т. Рильського «Поэма о человеке (Впечатления о кинофильме «Поэма о море» по сценарию А. П. Довженко)», опубліковану в газ. «Правда Украины», 1958, 28 вересня.

83. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

17 жовтня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-989.

84. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

19 жовтня 1958 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода, с. 306—307. Подається за автографом, що зберігається в адресата (Ленінград).

Свяцький Святослав Павлович (нар. 1931) — російський радянський перекладач.

[1] Свое... мнение... сообщаю славянской редакции...— М. Рильський був редактором видання вибраних творів Ю. Словацького російською мовою в двох томах, яке на той час готувалося і вийшло друком в Гослитиздате 1960 р. У цьому виданні вміщено переклад Свяцького трагедії Ю. Словацького «Балладина».

[2] ...У Даля и Ушакова...— Йдеться про чотиритомний «Толковый словарь живого великорусского языка» (1863—1866), укладений російським письменником, лексикографом та етнографом Володимиром Івановичем Далем (1801—1872) та про чотиритомний «Толковый словарь русского языка» (1935—1940), головним редактором якого був російський радянський мовознавець Дмитро Миколайович Ушаков (1873—1942).

85. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

28 жовтня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-939.

[1] Лія Наумівна Вайсблат (нар. 1905) — дружина Є. А. Дроб'язка.

86. ДО С. С. ЖДАНОВА

29 жовтня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-156.

Жданов Сергій Сергійович (1907—1968) — український радянський композитор.

[1] Диодор Николаевич — Бобир Діодор Миколайович (1907—1980) — український радянський поет, перекладач, лауреат премії імені Максима Рильського (1980).

[2] «Заздоровна пісня».— Йдеться про текст фінального хору з музичної комедії «Паливода XVIII століття» за однойме-

ною комедією І. Тобілевича, лібретто якої написали М. Рильський і Д. Бобир, а музику С. Жданов. «Заздоровна пісня» надрукована у виданні: *Рильський М.* Іскри вогню великого. К. «Радянський письменник», 1965, с. 132—133.

87. ДО М. С. ЖИВОВА

5 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

[1] ...поездка была удачной...— У вересні М. С. Живов і О. М. Новицький супроводжували польських літературознавців під час поїздки по Україні.

[2] Кубацький Вацлав (нар. 1907) — польський літературознавець і письменник.

[3] Бальмонт Костянтин Дмитрович (1867—1942) — російський поет.

[4] Замаховська Марія Михайлівна — російська радянська перекладачка.

88. ДО О. Й. ДЕЙЧА

6 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Посылаю Вам переводы...— переклади віршів М. Рильського для збірки «Далекие небосклоны», яку редагував О. Дейч.

[2] Хелемський Яків Айзикович (нар. 1914) — російський радянський поет і перекладач.

[3] Іринін (Бурштин) Борис Сергійович (1893—1964) — російський радянський поет і перекладач.

[4] Вера Клавдиевна — Звягінцева Віра Клавдіївна (1894—1972) — російська радянська поетеса і перекладачка.

[5] ...справилась с острогрудыми негритянками.— Йдеться про переклад В. К. Звягінцевою рядків із циклу «Ріо-де-Жанейро»:

Де негритянок гострогрудих
Плантатор білий гвалтував.

У перекладі В. Звягінцевої:

Где острогрудых негритянок
Плантатор белый растлевал.

[6] ...отзыв о весьма длинном Мамае...— відгук Максима Рильського на працю П. О. Білецького «Козак Мамай. Народна картина», яка вийшла друком у 1960 р.

[7] ...Йосипенко умоляет...— Рецензію на монографію М. Йосипенка «Марко Лукич Кропивницький», яка мала захищатись як докторська дисертація, для газети «Советская культура» О. Й. Дейч не написав. Йому належить офіційний відгук на цю роботу для ВАКу.

[8] «Советская культура» — газета ЦК КПРС, виходить у Москві з 1973 р. російською мовою. В 1953—1972 рр. газета під тією ж назвою видавалася Міністерством культури СРСР та ЦК профспілки працівників культури.

* Гришко Микола Миколайович (1901—1964) — український радянський ботанік, академік АН УРСР, близький приятель М. Т. Рильського.

89. ДО П. Х. КРАСЮКА

6 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2161.

[1] ...про книжку, що вийшла цього року...— *Тичина П.* Дружбою ми здружені. Поезії. К., Держлітвидав України, 1958.

[2] ...до «Літ[ературної] газети».— Статтю П. Красюка «Завжди чесний, молодий» надруковано у «Літературній газеті» 16 грудня 1958 р.

90. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Посылаю переводы...— переклади російською мовою віршів М. Рильського для збірки «Далекие небосклоны», яку редагував О. Й. Дейч.

[2] Озеров (Гольдберг) Лев Адольфович (нар. 1914) — російський радянський поет, літературознавець, перекладач.

[3] Рождественський Всеволод Олександрович (1895—1977) — російський радянський поет і перекладач.

[4] Примечания мои к «белорусским» стихам...— авторські примітки до поетичного циклу «На братній землі».

[5] Николай Николаевич... справится с французским циклом.— У виданні «Далекие небосклоны» за редакцією О. Дейча (1960) із циклу «Книга про Францію» вміщено переклади М. М. Ушакова таких віршів «Солов'ям України», «Знову про солов'їв», «Парижу із Києва».

[6] ...имя Веры Михайловны...— Йдеться про В. М. Інбер. У листі до М. Т. Рильського від 6 листопада цього року О. Й. Дейч писав: «Вера Михайловна срочно уезжает в Чехословакию на целый месяц, поэтому приходится передать стихи из французского цикла Ушакову».

[7] Александр Иванович — О. І. Білецький.

[8] ...историю с ленинградским двухтомником...— Очевидно, йдеться про невиконану О. І. Білецьким обіцянку написати передмову до вид.: *Рыльский М.* Избранные произведения. В 2-х т., що вийшло в 1957 р. за редакцією М. Брауна і О. Прокоф'єва.

[9] ...он «не подведет...» — Йдеться про передбачувану роботу О. І. Білецького над вступною статею для зібрань творів М. Рильського українською та російською мовами. Український текст статті було вміщено у першому томі десятитомного видання творів М. Рильського, а російський вийшов окремим виданням: *Белецкий А. И.* Максим Рыльский. М., «Знание», 1961. 32 с. (Всесоюзное общество по распространению политических и научных знаний, серия 6, № 17).

У першому томі чотиритомного російського видання вміщена вступна стаття Андрія Малишка «Слово о поэте».

[10] ...при Вашей действенной помощи.— Над згадуваною статею О. І. Білецький працював у Москві на квартирі Дейчів.

[11] В. А.— Ці слова у кінці листа дописані рукою В. О. Маміконяна.

91 ДО Ю. С. КОБИЛЕЦЬКОГО

15 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 52, оп. 1, спр. 49, арк. 5.

Кобилецький Юрій (Іван) Свиридович (1906—1987) — український радянський літературознавець.

[1] ...буду завтра бачити Миколу Калениковича... поговорю з ним.— Академік АН УРСР М. К. Гудзій на той час був членом Всесоюзної атестаційної комісії, яка мала розглядати клопотання про присвоєння Ю. С. Кобилецькому звання професора за сукупністю літературознавчих праць та педагогічну роботу (без захисту докторської дисертації).

[2] Щодо справ, які лежать у ВАКу...— Розгляд вищезгаданого клопотання у ВАКу затримувався. Звання професора Ю. С. Кобилецькому було присвоєно у 1961 р.

[3] ...борітеся — поборите! — рядок із поеми Т. Г. Шевченка «Кавказ» (1845).

[4] «...Хрещениця» — дочка Ю. Кобилецького Оксана (нар. 1945), названим батьком якої був М. Рильський.

92. ДО ЛІТГУРТКІВЦІВ НОВОЯРИЧЕВСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

26 листопада 1958 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Українська мова і література в школі», 1983, № 4 (стаття В. Я. Мацюка «Нема щасливішої долі»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1477.

93. ДО О. Й. ДЕЙЧА

28 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Действительно, в БСЭ ударение гéвея...— У перших публікаціях із циклу «Ріо-де-Жанейро» другий рядок шостої строфи 5-го вірша («У нас там на городах пахне кропом...») писався так: «Гевéя тут густі здіймає віти». У подальших виданнях, зважаючи на наголос, М. Рильський цей рядок змінив: «Тут гéвея густі здіймає віти».

[2] Купревич Василь Феофілович (1897—1969) — білоруський радянський ботанік, разом із М. Рильським у складі делегації Верховної Ради СРСР брав участь в роботі 47-ї сесії Міжпарламентського союзу в Ріо-де-Жанейро.

[3] Вышеславский хорошо сделал свою порцию «французских» стихов.— У виданні «Далекие небосклоны» за редакцією О. Дейча (1960) вміщено такі переклади російського радянського поета Вишеславського Леоніда Миколайовича (нар. 1914) «Фламінго», «Нотр-Дам», «Авіньйонські дзвони», «Місто революції», «Французькому народу», «Монмартр».

[4] Ваш совместный литературный портрет Шевченка...— Йдеться про вид.: *Білецький О. І., Дейч О. Й.* Тарас Григорович Шевченко. Літературний портрет. К., Держлітвидав України, 1958.

[5] ...перевод Минкус...— Йдеться про переклад російської радянської перекладачки Мінкус Ріки Адольфівни (нар. 1907) вірша «Серце Шопена» із «Книги про Францію».

94. ДО О. К. КИСІЛЬ

28 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: Чернігівський обласний державний архів, Р-1052, оп. 1, спр. 17, арк. 1.

Кисіль Олена Костянтинівна — дружина українського радянського театрознавця Олександра Григоровича Кисіля (Кисельов; 1889—1942).

[1] Погребняк Петро Степанович (1900—1976) — український радянський лісівник і грунтознавець, академік АН УРСР, близький приятель М. Т. Рильського.

[2] Леонов Леонід Максимович (нар. 1899) — російський радянський письменник, лауреат Ленінської премії, Герой Соціалістичної Праці, дійсний член АН СРСР.

95. ДО Н. В. СЕМАНЮК

28 листопада 1958 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, ДФ-176.

Семанюк Наталія Василівна (1891—1974) — дружина українського письменника Марка Черемшини (Семанюк Іван Юрійович; 1874—1927); на той час директор Снятинського літературно-меморіального музею Марка Черемшини (Івано-Франківська обл.).

[1] ...з ювілеєм цього славного міста.— У 1958 р. минуло 810 років з часу першої згадки про місто Снятин.

[2] Щодо перекладу «На високій полонині...».— В ІЛ АН УРСР (ф. 137, од. зб. 10815) зберігається лист Н. В. Семанюк від 20 березня 1958 р.:

«До 10 березня ц. р. в Держлітвидаві у тов. Леоніда Солонька знаходилась дуже цінна етнографічна праця про Гуцульщину Станіслава Віценча «На високій полонині».

Переглянувши її, тов. Солонько дав дуже гарну рецензію і підтримав пропозицію щодо її перекладу на українську мову.

В зв'язку з тим, що це етнографічна книга, він порекомендував звернутися з цим питанням до інституту мистецтвознавства. Тому сердечно прошу Вас, Максиме Тадейовичу, дозволити мені переклад книги «На високій полонині» на українську мову».

[3] Шлю кілька своїх книг...— У Снятинському літературно-меморіальному музеї Марка Черемшини зберігаються збірки: «Слово про рідну матір» (К., 1958, із написом — «Снятинському музеєві Марка Черемшини — з сердечним привітанням. *М. Рильський.* 28.XI 1958 р.»; «На оновленій землі» (Львів, 1956, із написом — «Снятинському музеєві Марка Черемшини — *Максим Рильський.* 29.XI 1958 р.»

96. ДО Р. О. НЯХАЯ

29 листопада 1958 р Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10515.

[1] Богданович Максим Адамович (1891—1917) — білоруський поет, перекладач і літературознавець.

[2] ...взявся написати статтю.— Стаття М. Т. Рильського «Богданович Максим Адамович» вміщена в Українській Радянській Енциклопедії (вид. 1-ше, т. 1. К., 1959, с. 625). Автограф зберігається: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10827.

97. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

4 грудня 1958 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1258.

1959

98. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

13 січня 1959 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, Р-994.

[1] ...найкращі побажання Вашому хорові.— О. І. Корсовецький був організатором і керівником самодіяльного колгоспного хору народної пісні у селі Гранові на Вінниччині, де тоді вчителював.

99. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДРУЖБА НАРОДОВ»

13 січня 1959 р Москва

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР, ф. 2284, оп. 1, од. зб. 98.

[1] ...посылаю несколько стихотворений...— У журналі «Дружба народов», 1959, № 8, вміщено поезії О. Корсовецького «На солнце чернеют ребята...», «Поздняя луна висит над мглою...» (переклад Л. Озерова); «У запруды плещется речушка...», «И с каких же это пор...» (переклад П. Грушко) із вступним словом М. Рильського «Сельский учитель»: «Орест Корсовецкий молодой сельский учитель. Он страстно любит родную землю, свою Винничину. Внимание его к языку особенно примечательно: он записывает произведения народного творчества и делает выписки из книг, из словарей. Одно время он так увлекался народными названиями растений, что я подумал, читая его первые опыты, уж не ботаник ли он? Оказалось, нет. Его специальность литература и пение.

Серьезное отношение к своему литературному труду в сочетании с тонким чувством красок и тонов жизни помогут, конечно, Оресту Корсовецкому преодолеть некоторую абстрактность и неясность, еще встречающуюся в его стихах. Одаренность поэта мне представляется несомненной».

100. ДО П. М. СЛОБОДЯНЮКА

18 січня 1959 р. Москва

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2487.

Слободянюк Петро Митрофанович — журналіст; на той час працював в редакції Сквирської районної газети.

101. ДО А. А. АХМАТОВОЇ

10 січня 1959 р. Москва

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 299—300 (публікація І. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за авторизованим машинописом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...перевести несколько стихотворений...— У російському виданні творів О. Олеся (1962) перекладів А. Ахматової немає.

102. ДО О. С. ДЯЧЕНКА

24 січня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1999.

[1] ...анотацію на контртитулі.— Видавництво прислухалось до прохання автора, і у вид.: *Рильський М.* «Далекі небосхили». К., «Радянський письменник», 1959, анотації немає.

[2] До гейнівських книг...— «Подорож на Гарц».

103. ДО Л. Т. МЕЛЬНИЧУК-ЛУЧКО

30 січня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1212.

Мельничук-Лучко Леонтина Тимофіївна (нар. 1927) — український радянський театрознавець.

[1] Труд свій чесно боронити...— Йдеться про захист кандидатської дисертації адресатки на тему «Саксаганський — актор», офіційним опонентом якої був М. Т. Рильський. Захист відбувся у Москві 20 лютого 1959 р. в Інституті історії мистецтв АН СРСР. В ІЛ АН УРСР (ф. 137, од. зб. 1362) зберігається чорновий автограф відгуку.

[2] Юрій Степанович — Мельничук (1921—1963) — український радянський письменник-публіцист і літературознавець, чоловік Л. Т. Мельничук-Лучко.

104. ДО А. Д. ДЕЄВА

11 лютого 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР, ф. 613, оп. 7.

[1] ...против содержания 10-го тома...— Йдеться про 10-й том десятитомного зібрання творів І. Франка російською мовою, членом редакційної колегії якого був М. Т. Рильський.

[2] А. Ю.— Кримський Агатангел Юхимович (1871—1942) — український радянський учений, сходознавець, славіст і письменник, академік.

[3] Доманицький Василь Миколайович (1877—1910) — український філолог, історик і фольклорист.

[4] Коцюбинський Михайло Михайлович (1864—1913) — український письменник і громадський діяч.

[4a] ...взяться за «Энеиду» — за редагування російського перекладу поеми І. Котляревського «Енеїда», виконаний В. А. Поганової.

[5] ...привлечь к этому делу Н. К. Гудвия? — Передмову до видання поеми І. Котляревського «Енеїда» російською мовою (Гослитиздат, 1961) написав О. І. Білецький.

[6] Трегубов Єлисей Кипріянович (1849—1920) — україн-

ський культурно-освітній діяч, член Київської громади, співробітник журналу «Киевская старина». М. Рильський розповідає про нього як про свого вчителя в автобіографічному нарисі «Із давніх літ» (1946).

[7] Ягич Ватрослав (Ігнатій, Ґнат Вінцентійович; 1838—1923) — хорватський філолог-славіст.

У 50-му томі 50-томного зібрання творів Івана Франка опубліковано 18 листів І. Франка до Ягича за фотокопіями автографів, що зберігаються в університетській бібліотеці в Загребі (Югославія). 19 листів Ягича до Франка зберігаються у відділі рукописів ІЛ АН УРСР. Вперше листи Франка до Ягича були опубліковані у вид.: «Slavia orientalis», 1959, N 2—3.

[8] Бонч-Бруєвич Володимир Дмитрович (1873—1955) — професіональний революціонер, радянський державний і партійний діяч, історик, етнограф, літератор; листувався з І. Я. Франком, переклав російською мовою деякі його твори.

105. ДО П. С. ПОГРЕБНЯКА

16 лютого 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2360.

[1] Посилаю свою «Природу і літературу».— *Рильський М.* Природа і література. АН УРСР. Українське товариство охорони природи та сприяння розвитку природних багатств, 1960.

[2] Щодо підзаголовка...— У згаданому виданні на контртитулі нічого не зазначено.

106. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

6 квітня 1959 р. Москва

Друкується за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10505. Оригінал зберігається в архіві Ю. М. Карського (м. Тбілісі).

Карський Юрій Михайлович (1915—1981) — український радянський поет і перекладач, жив у Тбілісі.

[1] ...пишу з Москви.— М. Т. Рильський брав участь у засіданнях комітету по Ленінських преміях у галузі літератури, мистецтва і архітектури при Раді Міністрів СРСР.

[2] «Русские женщины» — переклад поеми М. О. Некрасова здійснив український радянський поет і перекладач, лауреат премії імені Максима Рильського (1973) Микола Іванович Терещенко (1898—1966).

[3] Пригара Марія Аркадіївна (1908—1983) — українська радянська поетеса і перекладачка.

107. ДО В. С. КОСТЕНКА

8 квітня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1589.

Костенко Василь Семенович (нар. 1912) — український радянський історик, у минулому комсомольський і партійний працівник; на той час працював в головній редакції Української Радянської Енциклопедії.

[1] ...про якого «Антоновича Б.» (чи П.) іде мова? — у ІЛ АН УРСР (ф. 137, од. зб. 4986) зберігається лист В. С. Костенка до М. Т. Рильського від 8 квітня: «Інститут філософії АН УРСР запропонував дати до 1-го тому УРЕ статтю «Антонович Б.», але ніхто з них не може написати цю статтю,

не знають де взяти матеріал. Може б, Ви погодились написати цю (невеличку) статтю, а може, порадите, які джерела можна використати для цього?»

[2] Антонович Володимир Боніфатійович (1834—1908) — український історик, археолог, етнограф, археограф, член-кореспондент Російської Академії наук.

Близький друг Тадея Рильського. Іван Франко називав їх українськими Діоскурами. В. Б. Антонович — хрещений батько майбутнього поета.

1904 р. в зв'язку із відзначенням 70-річчя В. Б. Антоновича малий Максим присвятив ювілярові вірш «Могила Запорозька» і надіслав йому із таким листом: «Високошановний Володимире Боніфатійович!

З приводу Вашого ювілею я посилаю отсей вірш, яко славному діячеві України. *М. Рильський*» (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 8059). Пізнішу редакцію цього вірша вперше вміщено в даному виданні (т. 1, с. 313—314).

[3] Антонович Максим Олексійович (1835—1918) — вітчизняний філософ-матеріаліст, просвітитель, публіцист, критик і природознавець.

[4] Антонович Дмитро Володимирович (1872—1945) — український історик мистецтва і театру, займався політичною діяльністю; був активним діячем Центральної ради, після громадянської війни перебував в еміграції.

[5] Антонович Данило Сидорович (Будько; 1889—1975) — український радянський актор, народний артист СРСР.

108. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

14 квітня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. Є. Сиваченка (Київ).

[1] ...по диссертации Флориана Неуважного...— Флоріан Неуважний (нар. 1929) — польський літературознавець, професор Варшавського університету; на той час аспірант Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. О. І. Білецький був керівником його дисертації на тему «В. В. Маяковский и польская поэзия 1918—1939 годов». М. Рильський був офіційним опонентом на захисті цієї дисертації, що відбувся у червні 1959 р. У ІЛ АН УРСР зберігається чорновий автограф відзиву (ф. 137, од. зб. 1368).

109. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

17 квітня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-460.

[1] «Благословення» до В[ашої] книжки...— Збірка П. Омельченка «Нас правда в наступ шле» (1959) вийшла з передмовою Т. Г. Масенка.

110. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

28 квітня 1959 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода, с. 307.

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Ленінград).

[1] «Каневский замок» — поема польського поета Северина Гощинського (1801—1876).

[2] Навроцький Борис Олексійович (1894—1943) — український радянський літературознавець.

[3] Айзеншток Ієремія Якович (1900—1980) — український і російський радянський літературознавець.

[4] ...французского стихотворения Гулака-Артемовского...— Йдеться про вірш «В Полтаву», написаний українським поетом Петром Петровичем Гулаком-Артемовським (1790—1865) французькою мовою. Переклад цього вірша був здійснений М. Рильським і вперше опублікований у вид.: *Гулак-Артемовський П. П.* Твори. К., «Дніпро», 1964, с. 130.

[5] Гоголь Микола Васильович (1809—1852) — російський письменник.

111. ДО В. О. МАМИКОНЯНА

10 травня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1, арк. 15.

[1] Посылаю Вам стихот[ворение]...— Очевидно, мається на увазі вірш «Вогні» (Відповідь на вірш А. Малишка «Вогник»), який написано 9 травня, а 15 травня вірш був надрукований в «Літературній газеті».

112. ДО В. Г. СТРУТИНСЬКОГО

13 травня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1575.

Струтинський Валентин Григорович (нар. 1924) — український радянський перекладач; на той час працював у Держлітвидаві України.

[1] ...прочитав я статтю Г. Д. Вервеса...— вступну статтю до вид.: *Словацький Ю.* Вибрані твори. В 2-х т. К., Держлітвидав України, 1959. Вервес Григорій Давидович (нар. 1920) — український радянський літературознавець, член-кореспондент АН УРСР. Автор досліджень з історії слов'янських літератур та міжслов'янських літературних зв'язків. Його перу належить монографія «Максим Рильський в колі слов'янських поетів» (1968).

113. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

3 червня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-318.

[1] Тарасик росте.— Рильський Тарас Богданович (нар. 1959) — онук М. Т. Рильського, нині філолог.

114. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

5 червня 1959 р. Київ

Вперше скорочено російською мовою надруковано в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 196—197 (публікація І. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-993.

[1] «Назар Стодоля» — п'єса Т. Г. Шевченка (1843).

[2] «Сорочинський ярмарок».— Цю п'єсу М. П. Старицький написав у 1874 р., а 1883 р. на її сюжетній основі разом із композитором Гротенком створив комічну оперету, яка набула широкої популярності.

[3] Смеляков Ярослав Васильович (1913—1972) — російський радянський поет.

[4] «Давай мутить твой Водопад...».— Йдеться про вислів із листа О. С. Пушкіна до поета і критика, близького свого друга Петра Андрійовича Вяземського (1792—1878) від 14 серпня 1825 р.: «Благодарю очень за Водопад. Давай мутить его сейчас же». (*Пушкін А. С.* Полн. собр. соч. в 10-ти т. Издательство Академии наук СССР, т. X, 1949, с. 170). Тобто у такий спосіб О. С. Пушкін пропонує аналізувати надісланий йому Вяземським твір «Водоспад».

115 ДО В. О. МАМІКОНЯНА

8 червня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, од. 1, спр. 1, арк. 17.

[1] ...прилагаемого отзыва.— Який саме відгук мається на увазі, не з'ясовано.

[2] ...на докладе Кравцова...— доповідь керівника на громадських засадах групи фольклористів-славістів ІМФЕ АН УРСР радянського фольклориста і літературознавця Миколи Івановича Кравцова (1905—1980) «Історико-порівняльне вивчення слов'янського фольклору».

[3] Костем Григорьевичем — К. Г. Гуслистим.

[4] ...поехать на кладбище...— на могилу дружини К. М. Рильської.

116. ДО В. С. СТЕФАНИКА

10 червня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-184.

Стефаник Семен Васильович (1904—1981) — громадський і державний діяч УРСР, син Василя Стефаника; на той час працював головою Львівського облвиконкому.

117. ДО С. С. ГЕЙЧЕНКА

13 червня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Пушкінські Гори Псковської обл.).

Гейченко Семен Степанович (нар. 1903) — довголітній директор Пушкінського заповідника у Михайлівському (Псковська обл.), Герой Соціалістичної Праці.

[1] «Пушкін на нашій землі».— Стаття надрукована в газеті «Радянська Україна», 1959, 7 червня.

118. ДО А. І. КАЦНЕЛЬСОНА

15 червня 1959 р. Київ

Вперше частково надруковано у вид.: Незабутній Максим Рильський. К., «Дніпро», 1968, с. 198 (стаття Х. Лойцкера «Таким він був»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-930.

Кацнельсон Абрам Ісакович (нар. 1914) — український радянський поет; на той час секретар поетичної секції СПУ, лауреат премії імені М. Т. Рильського (1984).

[1] Гофштейн Давид Наумович (1889—1952) — єврейський радянський поет, який жив і працював на Україні.

[2] Лойцкер Хаїм Борисович (1899—1970) — єврейський радянський критик і літературознавець.

119. ДО ВИДАВНИЦТВА «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»

16 червня 1959 р. Київ

Вперше частково надруковано у вид.: *Зленко Г.* Нетлінне. Одеса, «Маяк», 1968, с. 184.

Подається за автографом, що зберігається у М. К. Смоленчука (м. Кіровоград).

[1] Кропивницький Марко Лукич (1840—1910) — український драматург, актор і режисер, основоположник українського професійного реалістичного театру.

[2] Смоленчук Микола Кузьмич (нар. 1927) — український радянський письменник.

[3] «Шляхами життя...».— Так називався рукопис, який читав М. Рильський і рекомендував видавництву. У процесі підготовки видання назва змінилась на «Степи полянові», вийшла друком 1961 р. у видавництві «Радянський письменник». У меморіальній бібліотеці М. Рильського зберігається книжка з дарчим написом «Дорогому М. Т. Рильському перший примірник моєї першої книжки — з щонайщирішою пошаною. *М. Смоленчук*».

120. ДО О. І. ГУДЗЕНКО

17 червня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР, ф. 2207, оп. 1, од. зб. 222, арк. 1.

Гудзенко Ольга Ісаївна — мати радянського поета Гудзенка Семена Петровича (1922—1953).

[1] ...конкурсе, про который Вы пишете...— У листі до М. Рильського О. Гудзенко писала: «В 1937 году на Украине проводился конкурс учащихся средней школы на лучшее литературное произведение, посвященное столетию со дня смерти А. С. Пушкина. Для проведения конкурса была организована при Министерстве просвещения УССР комиссия, которую, если память мне не изменяет, возглавляли Вы. Среди произведений, представленных на конкурс школой № 45 г. Киева, были стихи о Пушкине, написанные моим сыном — Семеном (Сариком) Гудзенко, учеником 7-го класса этой школы. За эти стихи сын был премирован ежемесячной стипендией и поездкой в Артек. Я обращаюсь к Вам с просьбой помочь разыскать эти стихи или посоветовать мне, куда обратиться по этому вопросу...» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3873).

121. ДО К. О. ФЕДІНА

24 червня 1959 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 300 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за автографом, що зберігається в родинному архіві К. О. Федіна (Москва).

Федін Костянтин Олександрович (1892—1977) — російський радянський письменник і громадський діяч, дійсний член АН СРСР, Герой Соціалістичної Праці.

[1] «Лето в Ясной Поляне» — Нарис надруковано в газ. «Литературная газета», 1959, 20 червня.

[2] ...помещены стихи...— вірші «Ясная Поляна» и «Кучерская в «Ясной Поляне».

У листі-відповіді від 30 червня 1959 р. К. Федін писав: «...Я тронутый Вашим откликом на мои яснополянские записки,— спасибо Вам! Стихи Ваши — особенно о «кучерской» — много говорят сердцу, потому что уводят из Ясной в глубину трагедии, воплощенной Вами с такой точностью в «худощавой руке»... «судьи» и вместе «подсудимого». Я уезжаю в деревню и возьму с собой и Ваши «Розы» и Ваш «Виноград» — «прекрасное с полезным» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7554).

122. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

27 червня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. Є. Сиваченка (Київ).

[1] Спасибі за коштовний дар...— Це подяка М. Т. Рильському за надіслану статтю «Анчар», що була вміщена в «Научных записках Киевского университета», т. 18, вып. 2, Сборник филологического факультета, 12, 1959, с. 519, із таким дарчим написом: «Дорогому Максимові Тадейовичу від автора першої статті. *О. Білецький*». Зберігається в меморіальній бібліотеці.

[2] Аполлон — у грецькій міфології бог світла і сонця, пізніше — покровитель мистецтва і муз.

[3] Анчар — вірш О. С. Пушкіна «Анчар» (1828).

[4] Аарон — за Біблією, старший брат Мойсея, родоначальник староєврейських первосвящеників. Коли Мойсей хотів довести, що звання верховного жреця Аарон дістав од самого бога Ягве, він звелів дванадцяти колінам Ізраїлевим, а також Ааронові принести по одній пастушій палиці. І другого дня на очах віруючих сотворив чудо: серед усіх палиць тільки Ааронова випустила бруньки, потім вкрилася цвітом і плодами мигдалю.

123. ДО П. І. БАРАТИНСЬКОГО

18 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

[1] Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Попільня, Житомирської обл.).

Баратинський Пилип Іванович (нар. 1919) — український радянський поет, живе в Попільні на Житомирщині.

124. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

18 липня 1959 р. Поблизу Дрозобича

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1.

[1] Рачук Ігор Антонович (нар. 1922) — російський радянський мистецтвознавець.

[2] ...мои статьи в журнале «Искусство кино...» — Йдеться про статтю М. Рильського «Правда, красота, истина (До дискусії з приводу фільмів «Поема про море» і «Два Федори»)», надруковану в журналі «Искусство кино», 1959, № 5, с. 66—67.

[3] ...в I томе Довженко.— Передмову М. Т. Рильського «Олександр Довженко» вміщено у вид.: *Довженко О.* Твори в 3-х т. К., Держлітвидав України, т. 1. 1958.

125. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

14 липня 1959 р. Львівська область

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-328.

Рильський Георгій Іванович (1919—1980) — син К. М. Рильської від першого шлюбу, усиновлений М. Т. Рильським; журналіст і кінооператор.

[1] ...на Станіславщину...— з 1962 р. Івано-Франківська область.

[2] Муфудеїч — так звав діда онук Максим, коли був маленьким, потім М. Рильський жартівливо так себе називав.

[3] ...двох Микол.— М. П. Йосипенко і М. П. Глебов.

126. ДО О. В. КОВАЛЕНКА

15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 153, од. зб. 190.

Коваленко Олексій Васильович (1908—1975) — літератор, перекладач «Слова о полку Ігоревім».

[1] Спомини Жемчужникова...— Спогади Льва Михайловича Жемчужникова (1828—1912), українського і російського художника «Мои воспоминания из прошлого».

[2] Куницький Олекса Силович — особу не встановлено.

[3] Вербицький Микола Андрійович (1843—1909) — український поет і педагог.

[4] Сергій Іванович — С. І. Маслов (1880—1957) — український радянський літературознавець і педагог.

[5] Заньковецька (Адасовська) Марія Костянтинівна (1854—1934) — українська радянська актриса й театральний діяч.

[6] Ільїн Василь Семенович (1901—1963) — український радянський мовознавець.

127. ДО М. М. СИМАШКЕВИЧ

15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10333.

Симашкевич Милиця Миколаївна (1900—1976) художниця театру і кіно.

[1] ...в листі до мене...— В ІЛ АН УРСР (ф. 137, од. зб. 6877) зберігається лист М. М. Симашкевич до М. Т. Рильського від 3 квітня 1958 р.

[2] Касіян Василь Ілліч (1896—1976) — український радянський графік, народний художник СРСР, Герой Соціалістичної Праці.

128. ДО О. К. ШЕРЕВЕРІ (ВЕСНЯНСЬКОГО)

15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2662.

Шереверя (Весняньский) Олександр Костянтинович — на той час учитель Старинської середньої школи Бориспільського району Київської обл.

[1] Думка Ваша...— Лист О. К. Шеревері зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7913.

[3] Литвиненко Валентин Гаврилович (1908—1979) — український радянський живописець, графік і письменник.

129. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

19 липня 1959 р. Яремча

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві М. Є. Сиваченка (Київ).

130. ДО М. І. БУКІНА

19 липня 1959 р. Яремча

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1852.

Букін Микола Іванович (нар. 1916) — російський радянський поет.

[1] Ваше письмо...— Лист М. І. Букіна від 15 листопада 1958 р. з перекладом вірша «Песня о партии» зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3255.

131. ДО Ю. В. БУНДЗЯКИ

19 липня 1959 р. Яремча

Друкується вперше за фотокопією автографа: ІЛ АН УРСР; ф. 137, од. зб. 10626.

Бундзяка Юрій Васильович (нар. 1914) — на той час учитель в с. Глушків Городенківського району Івано-Франківської області.

[1] ...відповідаю тільки нині.— Листи Ю. В. Бундзяки з віршами та сонетами зберігаються в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3277—3288.

[2] Павличко Дмитро Васильович (нар. 1929) — український радянський поет, лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка та премії імені Максима Рильського (1985).

[3] Родіна Марія Савівна (1909—1987) — український радянський фольклорист.

132. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

19 липня 1959 р. Яремча

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-513.

133. ДО О. М. РИЛЬСЬКОЇ

19 липня 1959 р. Яремча

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-329.

Рильська Олена Максимівна (нар. 1921) — невістка поета, дружина Г. І. Рильського.

[3] Посилаю Вам мисливську листівку...— Написано на листівці із малюнком художника В. І. Курдаса «У парі», де зображено мисливських собак.

134. ДО О. О. ГОВОРОВА

2 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-345.

Говоров Олександр Олександрович (нар. 1938) — російський радянський поет. Листи О. О. Говорова до М. Рильського зберігаються в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3673—3682.

135. ДО Д. М. ЛЕВЧИШИНА

2 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1213.

Левчишин Денис Маркович — на той час працівник Іллінецької районної газети «Прапор перемоги» (Вінницька область).

136. ДО А. С. МАЛИШКА

5 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 1.

[1] ...рішення щодо Гайдамацького острова...— Йдеться про намір М. Рильського і А. Малишка поїхати моторним човном по Дніпру на відпочинок та рибну ловлю.

[2] Привіт Любі.— Йдеться про Любов Василівну Забашту (нар. 1918), українську радянську поетесу, дружину А. С. Малишка.

137. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

6 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-987.

[1] Стефа Йосинівна Вознякевич — мати О. І. Корсовецького.

138. ДО М. К. БІЛОГУРОВА

19 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1831.

Білогуров Микола Кіндратович (нар. 1907) — український журналіст; на той час відповідальний редактор газети «Правда України».

[1] Личук Юстин Тодорович (1901—1986) — новатор сільськогосподарського виробництва, двічі Герой Соціалістичної Праці.

[2] ...в своїх «Карпатських октавах...» — Надруковано в газеті «Радянська Україна», 1959, 9 серпня.

139. ДО Г. І. ТАЛАНА

21 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2534.

Талан Григорій Іполитович — на той час вчитель Павлівської школи Сталінської області (нині Донецька).

[1] Спасибі за лист.— Цей лист не зберігся. Пізніше листування зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. Н 89—7197.

[2] Мета моєї статті...— Йдеться про статтю «З гадок про мову. Лист до письменників, учителів, акторів, промовців, лінгвістів, до молоді й до старших», надруковану в «Літературній газеті», 1959, 17 липня.

[3] Тичину я таки «зачепив»...— У згаданій статті читаємо: «Не можу втриматись, щоб не посперечатися тут і з найвидатнішими нашими поетами.

Гей, червоне знамено,
ти від партії дано...

Всі знають ці рядки Павла Тичини. Проте я насмілююсь твердити, що в живій мові переважають наголоси «знамéно» (як «стремéно») і «дáно». У наших словниках, правда,— подвійний наголос: «знамéнó», «стремéнó». Молодші поети, серед них і Андрій Малишко, теж злюбили собі оцей наголос — знаменó, вживають тільки його. «Данó», на мою гадку, наголосовий русизм, якому підкорилась більшість наших поетів. Грішив ним, признаюсь, і я».

[4] ...Малишка люблю...— У цій же статті М. Рильський пише: «Всі знають і люблять чудесну пісню Платона Майбороди на слова Андрія Малишка — «Пісню про рушник».

Шкода, одначе, що в цій пісні піби узаконено наголос «вишивáний» («І рушник вишивáний на щастя дала»). Розуміється ж вишúваний, як і гантóваний, і мерéжаний, дорогий Андрію!»

[5] В[ашої] оцінки роману Ільченка.— Йдеться про роман українського радянського письменника Олександра Єлисейовича Ільченка (нар. 1909) «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця» (1958).

140. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

26 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-992.

[1] ...у Кременці... має бути сесія...— У Кременці на ювілейній сесії АН УРСР, присвяченій 150-річчю з дня народження Юліуша Словацького, 5 вересня М. Рильський виступив із доповіддю «Ю. Словацький — поет, гуманіст, патріот».

141. ДО Л. Г. КОРЕНЕВИЧА

27 серпня 1959 р. Київ

Вперше частково надруковано у газ. «Вечірній Київ», 1977, 11 квітня (стаття Б. М. Рильського «Постійний співробітник»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Кореневич Леонід Гнатович (нар. 1935) — український радянський літературознавець і видавничий працівник; на той час працював у газеті «Вечірній Київ».

[1] Відповідаю на Вашу анкету...— Як студент-заочник Московського державного університету Л. Кореневич надіслав письменникам анкету із запитанням, відповіді на які використав у своїй дипломній роботі «Письменник у газеті».

[2] «Радянська Україна» — орган ЦК Компартії України, Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР. Виходить у Києві. Почала видаватися 1917 р. під назвою «Коммунист». З 1926 р. виходить українською мовою; з 1943 р. під сучасною назвою.

[3] «Правда Украины» — орган ЦК Компартії України, Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР. Почала виходити у Києві російською мовою з 1938 р. під назвою «Советская Украина», сучасна назва — з 1944 р.

[4] «Літературна газета» — орган правління Спілки письменників України, заснована 1927 р. у Києві. З 1962 р. виходить під назвою «Літературна Україна».

[5] «Правда» — орган ЦК КПРС, видається у Москві. Заснована В. І. Леніним 1912 р.

[6] «Известия Советов народных депутатов СССР» — газета, видається у Москві з 1917 р.

[7] «Литературная газета» — орган правління Спілки письменників СРСР, видається в Москві з 1929 р.

142. ДО М. Ф. МИЦИКА

31 серпня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Ф. О. Мицика (с. Вилнопіль, Тальненського району, Черкаської обл.).

Мицик Мирослав Федорович (1939—1965) — український журналіст і фольклорист.

[1] ...розберусь із спадщиною Вашого батька.— Йдеться про українського радянського поета Федора Олексійовича Мицика (1911—1941). Загинув у перші дні Великої Вітчизняної війни, посмертно прийнятий у члени Спілки письменників України. Окремим виданням вийшла книга поезій «Моїй землі» (1962).

143. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 вересня 1959 р. Москва

Вперше скорочено надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 183—184 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Получил Вашу открытку...— Дейчі на той час перебували в Будинку творчості у Ялті.

[2] МХАТ — на той час Московський художній академічний театр імені Горького, заснований 1898 р. К. С. Станіславським і В. І. Немировичем-Данченком.

[3] Иван Великий — дзвіниця Московського Кремля «Іван Великий».

[4] Ліхтентул Арон Якович (1905—1975) — співробітник апарату Спілки письменників СРСР.

[5] Рошаль Григорій Львович (1899—1983) — російський радянський кінорежисер.

[6] «Карпатские октавы» напечатанные... в «Правде»...— Цикл надруковано 6 вересня 1959 р.

[7] Жора Неведомский — Невідомський Георгій Костянтинович (нар. 1928), водій.

[8] ...написал одну штуковину.— Мається на увазі вірш «Зграя веселиків».

[9] Міхалевська Ванда Дмитрівна (1906—1986) — польська громадська діячка, із 1957 по 1965 рр. працювала Генеральним консулом ПНР у Києві.

[10] Якубець Мар'ян (нар. 1910) — польський літературознавець, славіст.

[11] Стахеєв Борис Федорович (нар. 1924) — російський радянський літературознавець.

[12] Нікольський Сергій Васильович (нар. 1922) — російський радянський літературознавець.

[13] Пузіков Олександр Іванович (нар. 1911) — російський радянський літературознавець; на той час головний редактор Гослитиздата.

[14] Кажется, дела на мази...— Очевидно, йдеться про включення у план Гослитиздата чотиритомного видання творів М. Рильського російською мовою.

[15] ...покупать коляску для Тарасика...— онука М. Рильського.

[16] Жорж — Рильський Георгій Іванович.

[17] Абстиненція — цілковите утримання від спиртних напоїв.

[18] Александра Петровна — О. П. Рябініна.

144. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

12 вересня 1959 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-868.

145. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 вересня 1959 р. Москва

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Иван Васильевич (І. В. Дорба, нар. 1906) — російський радянський письменник і перекладач, чоловік О. П. Рябініної.

[2] А ракета-то, а? — Йдеться про запуск 12 вересня 1959 р. радянської автоматичної станції «Луна-2». Поверхні місяця досягла 14 вересня.

[3] Татьяна Николаевна — дружина О. І. Пузікова.

[4] ...на выставку...— виставку досягнень народного господарства СРСР, яка була відкрита у Москві 16 червня 1959 р. Створена на базі трьох всесоюзних виставок: сільськогосподарської, промислової і будівництва.

146. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

14 вересня 1959 р. Москва

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Інституті російської літератури (Пушкінський Дім) АН СРСР (Ленінград), ф. 726, оп. 2, од. зб. 866.

[1] Воронько Платон Микитович (1913—1988) — український радянський поет.

[2] ...«Родным краем» в «Огоньке».— Добірка віршів О. Прокоф'єва «Родимый край» вміщена в журн. «Огонек», 1959, № 38, с. 26.

[3] ...о Твоей любви к Остапу Вишне и обратно.— Про взаємну приязнь і дружбу між О. Прокоф'євим і українським радянським письменником Остапом Вишнею (Губенком Павлом Михайловичем; 1889—1956) М. Рильський розповідає у статті «Олександр Прокоф'єв» (див. т. 14, с. 176—177).

[4] ...поклон Насте — дружині О. А. Прокоф'єва.

[5] Николай Леопольдович и Маруся — М. Л. Браун і М. І. Коміссарова.

147. ДО І. П. ОЧКУРЕНКА

6 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-125.

Очкуренко Іван Панасович (1886—1970) — агроном, земляк М. Рильського з Романівки, перший чоловік К. М. Рильської.

148. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

6 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2137.

Кошарнівський Микола Григорович (1900—1979) — вчитель, краєзнавець, колекціонер.

149. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

8 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10506.

Автограф зберігається в архіві Ю. М. Карського (Тбілісі).

[1] Бараташвілі Ніколоз Мелітонович (1817—1845) — грузинський поет.

[2] ...редактирует Антологию...— Йдеться про роботу М. П. Бажана над підготовкою вид.: Поезія грузинського народу. Антологія. В 2-х т. К., Держлітвидав України, 1961.

150. ДО П. Й. ПАНЧА

8 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-94.

Панч (Панченко) Петро Йосипович (1891—1978) — український радянський письменник.

[1] Чи вартий той Шиндель друкування...— У фондах музею (КЛМР, од. зб. А-329) зберігається відповідь П. Й. Панча від 12 жовтня 1959 р.:

Дорогий Максиме Тадейовичу!

З Давидом Шинделем я листуюся вже більше 30 рок[ів], ще з того часу, як він присилав свої оповідання до ж. «Черв[оний] шлях». Я допомагав йому як початківцеві. Деякі речі правив, і вони були надруковані в журналах типу «Службовець». Тепер Д. Шиндель хоче видати їх окремою книжкою. Із редакцій і вид[авниц]в йому рукописи повертають із слушними зауваженнями. Я йому весь час раджу доопрацювати, особливо речі, написані давно. Радянський читач виріс, зросли і вимоги вид[авниц]в. Шиндель з цим не погоджується, а вбачає в цьому бюрократизм редакторів, небажання працювати з «молодими». Він хоче «Най хтось із письменників-киян зродагує та виправить усі мої (його — *П. П.*) оповідання, відповідно новим вимогам і надрукує їх».

Ця цитата із листа Шинделя до мене скаже Вам більше за мої пояснення. Цьому «молодому» письменнику уже за сімдесят років, а тому й не дивно, що бажання побачити свою збірку оповідань надрукованою набирає в нього уже хворобливого вигляду.

П. П.

12/X 1959.

151. ДО М. В. ПИЛАТЮКА
8 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1046.

152. ДО О. М. ФІНКЕЛЯ
10 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, архівний фонд О. М. Фінкеля, Р-85—115, арк. 1.

Фінкель Олександр Мойсейович (1899—1968) — український та російський радянський лінгвіст, теоретик і практик перекладу, професор Харківського університету.

[1] ...почитаю Ваши переводы...— В цьому ж архіві (Р-85—116, арк. 1—2) зберігається написаний 1960 р. відгук М. Рильського «Про новий переклад сонетів Шекспіра, виконаний О. Фінкелем», який опубліковано у вид.: Іноземна філологія. Міжвідомчий республіканський збірник, вип. 25, Львів, 1971, с. 152—153.

[2] ...опубликование Ваших переводов...— Вперше сонети Шекспіра у перекладі О. М. Фінкеля надруковано у вид.: Шекспировские чтения, 1976. М., 1977, с. 215—284.

[3] Маршак Самуїл Якович (1887—1964) — російський радянський поет і перекладач, лауреат Ленінської премії. Маршаку належать широковідомі переклади сонетів Шекспіра.

153. ДО ЛІТГУРТКІВЦІВ НОВОЯРИЧІВСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
13 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1478.

[1] Галан Ярослав Олександрович (1902—1949) — український радянський письменник.

154. ДО П. П. СИЧЕНКА
14 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (с. Ясногородка Київської області).

Сиченко Петро Панасович (нар. 1922) — український радянський письменник, на той час учитель Ясногородської середньої школи.

[1] Кузьменко Микола Лаврінович (1906—1942) — український письменник.

155. ДО Є. П. КИРИЛЮКА
14 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2082.

156. ДО К. О. ГОРДІЄНКА
24 жовтня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-337.

Гордієнко Костянтин Олексійович (нар. 1899) — український радянський письменник.

[1] ...приписка про щук...— Цей лист невідомий.

[2] ...поздоровляю Вас із святом...— 20 вересня 1959 р. К. О. Гордієнку виповнилось 60 років.

[3] ...Ваші книги в 1960 році.— Очевидно, йдеться про долю роману «Девушка под яблоней», надрукованому у видавництві «Советский писатель» 1961 р.

157. ДО П. І. ТЕРНЮКА

6 листопада 1959 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією автографа: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10437.

Тернюк Петро Іванович (1908—1982) — український радянський перекладач і театрознавець.

[1] Барбюс Анрі (1873—1935) — французький письменник.

[2] Флобер Гюстав (1821—1880) — французький письменник.

[3] Мопассан Анрі-Рене-Альбер-Гі (1850—1893) — французький письменник.

158. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

22 листопада 1959 р. Варшава

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-870.

[1] Доповідь моя в Академії...— У кінці листопада — на початку грудня М. Т. Рильський взяв участь у роботі сесії Польської Академії наук у Варшаві, присвяченій 150-річчю з дня народження Ю. Словацького. Виступив із доповіддю на тему «Юліуш Словацький і українська поезія».

[2] Броневський Владислав (1897—1962) — польський поет.

[3] Кручковський Леон (1900—1962) — польський письменник і громадський діяч.

[4] Келіна Анастасія Іванівна (нар. 1912) — громадський діяч, на той час заступник голови українського Товариства дружби і культурних зв'язків із зарубіжними країнами.

159. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

11 грудня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2138.

160. ДО ВЛАДИСЛАВА БРОНЕВСЬКОГО

25 грудня 1959 р. Київ

Вперше українською мовою надруковано в газ. «Наша культура» (Варшава), 1967, № 2 (стаття А. Верби «Листи українців до Броневського»).

Подається за автографом, що зберігається у фондах музею В. Броневського у Варшаві.

[1] ...напечатаны мои переводы...— Переклади віршів В. Броневського «Листопадовий вітер шаліє», «Рідне місто», «У поїзді», які були опубліковані в «Літературній газеті» 22 грудня 1959 р.

161. ДО М. Ф. МИЦИКА

25 грудня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві Ф. О. Мицика (с. Вишнопіль Тальнівського району Черкаської області).

162. ДО П. І. КРАВЧУКА

28 грудня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1668.

[1] ...номер журналу.— Стаття Кравчука надрукована в журн. «Народна творчість та етнографія», 1959, № 3.

163. ДО М. К. СМОЛЕНЧУКА

30 грудня 1959 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Кіровоград).

[1] ...відкриття музейної кімнати...— адресат запрошував М. Т. Рильського на відкриття музейної кімнати корифеїв українського театру в Бобринці на Кіровоградщині.

[2] ...свою нову книжечку...— «Голосіївська осінь».

[3] Карпенко-Карий (Тобілевич) Іван Карпович (1845—1907) — український драматург.

1960

164. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

10 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-940.

[1] ...нашу тувімську нараду...— Йдеться про зустріч, на якій мали домовитись про роботу над перекладами українською мовою віршів польського поета Юліана Тувіма (1894—1953). Згодом у вступній статті до видання вибраних поезій Тувіма (К., Держлітвидав України, 1963) М. Т. Рильський, зокрема, писав: «...кілька приятелів і однодумців зібралися якось і намислили з власної доброї охоти, без усяких видавничих замовлень, перекласти вірші Тувіма і зладити таку збірку, яка б дала українському читачеві більш-менш ясне уявлення про цього чудесного, і простого, і складного водночас, поета».

[2] ...перекажіть... Дейчам...— Подружжя Дейчів на той час перебували в Будинку творчості в Ірпені.

165. ДО Л. В. НІКУЛІНА

10 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-289.

[1] ...спасибо за В[ашу] цитату...— Йдеться про таке місце у статті Л. В. Нікуліна «По Франции» (надрукована в журн. «Октябрь», 1960, № 1): «Думаю, что не вызову досады прекрасного поэта Украины и всей нашей Родины Максима Фаддеевича Рыльского, если приведу несколько строк из его письма: «...совершил непродолжительное, к сожалению, но незабываемое путешествие по Провансу... Были ли Вы в дорогом нам обоим по юношеским воспоминаниям moulin Dondet. Это прелестно! А как мило, что провансальцы поставили памятник не только Мистралю, но и его героине Мигеіо. Поэт, влюбленный в свою живописную, милую Украину, даже в непродолжительном путешествии не упустил осмотреть своего рода литературную реликвию, известную по «Письмам с моей мельницы» Альфонса Доде, и тронут тем, что провансальцы поставили памятник героине народной поэмы Фредерика Мистраля — Мирейо».

166. ДО А. С. МАЛИШКА
11 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 3.

[1] Вірші Прокоф'єва...— Йдеться про переклади М. Т. Рильського для збірки О. Прокоф'єва «Вибрана лірика» (К., Держлітвидав України, 1960).

[2] ...номер «Вечірнього Києва»...— Примірник газети «Вечірнього Києва» за 31 грудня 1959 р., де вміщено статті М. Рильського «Роздуми про людську красу», Л. М. Леонова «Уклін з Москви», англійського публіциста Ральфа Паркера «Що таке щастя».

[3] ...про рушничок дещо набааграв.— У вищезгаданій статті М. Рильський писав: «Із стіни дивиться на нас Шевченко. Портрет його оповитий українським вишиваним рушником,— може, рушничок цей залетів у кімнату із тої пісні Андрія Малишка та Платона Майбороди, яку співає вся Україна, від якої, кажучи пісенними словами, «вся Україна плаче».

167. ДО С. С. СМИРНОВА
21 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-603.

Смирнов Сергій Сергійович (1915—1976) — російський радянський письменник, лауреат Ленінської премії; на той час головний редактор «Литературной газеты».

[1] Посылаю Вам свою заметку...— рецензію на книжку українського радянського літературознавця Арона Абрамовича Тростянецького (1914—1986) «Юрий Яновский. Критико-биографический очерк». М., Советский писатель, 1959. Під назвою «Книга о большом художнике» рецензія була надрукована в «Литературной газете», 1960, 19 травня.

168. ДО Б. Г. БІКБАЯ
23 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше з аавтографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. од. зб. 1821.

Бікбай Баязіт Гаязітович (1909—1968) — башкирський радянський письменник. Автор вірша «Максиму Рильському».

[1] Спасибо за милое письмо...— Лист Б. Бікбая від 8 січня 1960 (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3072).

169. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО
23 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2139.

170. ДО Н. М. УЖВІЙ
23 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2578.

Ужвій Наталя Михайлівна (1898—1986) — українська радянська актриса, народна артистка СРСР, Герой Соціалістичної Праці; на той час голова Українського театрального товариства (УТТ).

171. ДО О. Й. ДЕЙЧА
25 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...договор из Гослитиздата...— Договір на вступну статтю до видання вибраних творів Олеся російською мовою, над підготовкою якої М. Рильський працював разом із О. Дейчем.

[2] ...рассеять мое недоумение...— У листі-відповіді від 28 січня 1960 р. О. Дейч писав: «Думаю, что договор на статью об Олесе первая ласточка, за которой последует и договор на редактирование и составление. Завтра я переговорю об этом».

172. ДО Б. О. ТУРГАНОВА
25 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1403.

[1] ...написал письмо к Тихонову...— М. Тихонов разом із Б. О. Тургановим був редактором цього видання.

[2] ...в восторг от берета...— Очевидно, йдеться про подарунок Б. Турганова М. Йосипенку.

[3] ...хлопочет о Пуще...— Йдеться про намір Б. Турганова лікуватися у санаторії імені «30-річчя Радянської України», що знаходиться у Пущі-Водиці під Києвом.

173. ДО В. В. ВИНОГРАДОВА
29 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1868.

Датується за позначкою секретаря на машинописній копії, яка зберігається там же.

[1] ...посвящен творчеству Шевченко.— До програми V Міжнародного конгресу славістів, що відбувся у вересні 1963 р. в Софії, була включена доповідь Є. П. Кирилюка «Українські письменники — революційні демократи й літератури західних і південних слов'янських народів у XIX столітті».

[2] ...связям украинской литературы с литературами других славянских народов...— До програми конгресу включено теми: Н. К. Волинський «Украинский романтизм в связи с развитием романтизма в славянских литературах»; О. В. Шпильова «Основные этапы украинско-болгарских литературных связей XIX—XX вв.»; Н. Є. Крутікова «Русский реализм и становление украинской реалистической прозы»; В. І. Шевчук «Основні проблеми українсько-чеських літературних зв'язків»; Г. Д. Вервес, Ю. Л. Булаховська, В. П. Ведіна «Українсько-польські літературні взаємини в XX ст.»; І. К. Білодід, Г. П. Їжакевич, З. Т. Франко «Співвідношення стилів української літературної мови в порівнянні з іншими східнослов'янськими в період творення національних літературних мов».

[3] ...доклад об украинской народной лирической песне.— До програми конгресу включено такі теми із українського фольклору: М. Т. Рильський, Г. С. Сухобрус, В. А. Юзвенко, В. О. Захаржевська «Українські думи і героїчний епос слов'янських народів»; П. В. Лінтур «Народные баллады Закарпатья и их западнославянские связи»; О. І. Дейч, О. І. Зілинський, Р. Ф. Кирчів, Н. С. Шумада «Український фольклор в слов'янських літературах».

174. ДО Р. В. ЗАРЯНА
29 січня 1960 р. Київ

Вперше надруковано вірменською мовою у вид.: *Павло Тичина. Максим Рильський.* Про Вірменію і вірменську культуру. Єреван, Видавництво АН ВірмРСР, 1973, 158 с.; російською мовою — у журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 300—301 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2019.

Зарян Рубен Варосович (нар. 1909) — вірменський радянський театрознавець і літературознавець.

[1] ...высказаться о творчестве...— Даний лист є відповіддю на прохання Р. В. Заряна висловитися про творчість М. С. Сар'яна для альбому, що тоді готувався в Інституті мистецтв Вірменської АН.

[2] Сар'ян Мартірос Сергійович (1880—1972) — вірменський радянський живописець, народний художник СРСР, лауреат Ленінської премії, Герой Соціалістичної Праці.

175. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА
30 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: Пушкінський Дім, ф. 726, оп. 2, од. зб. 866.

[1] ...о постигшем Тебя горе...— смерть дружини О. А. Прокоф'єва.

[2] Книга должна выйти к декаде украинского искусства и литературы.— «Вибрана лірика» О. Прокоф'єва вийшла до Декади української літератури і мистецтва, яка відбулася у Москві 12—21 листопада 1960 р. У меморіальній бібліотеці зберігається книга з написом: «Дорогому Максиму Фаддеевичу, замечательному другу моему — во имя и во славу поэзии. *А. Прокофьев.* 20.XI 60. Москва».

176. ДО Ю. В. ГРОМА
31 січня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1943.

[1] Спасибі за лист.— Це відповідь на лист завідуючого музеєм С. Руданського в Хомутинцях на Вінниччині Ю. В. Грома від 16 січня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3847).

177. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
2 лютого 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...речь Антокольского...— У листі до М. Рильського від 28 січня 1960 р., розповідаючи про хід звітно-виборних зборів московської письменницької організації, О. Й. Дейч, зокрема, писав: «Побил рекорд Павлик Антокольский, который заявил, что есть три грандиозных явления современности: кинофильм «Баллада о солдате», повесть Ю. Нагибина «Павлик» и выступление Мариэтты Шагинян о научных теориях Козырева, опровергнутые академиками Капицей и Таммом. «Я приветствую,— кричал Анто-

кольский,— победу невежества этого старого человека — писательницы Шагинян над наукой маститых академиков»,— и зал аплодировал Павлику...».

Антокольский Павло Григорович (1896—1978) — російський радянський поет.

[2] ...заумь Карабана...— У згадуваному листі О. Дейч розповідав, як під час перерви на звітно-виборних зборах російський перекладач Павло Карабан (Шлейман Павло Соломонович; 1893—1968) настирливо вимагав від нього та його дружини негайно ознайомитися не менш як із десятьма варіантами його перекладів з Олеся.

[3] Шагінян Маріетта Сергіївна (1888—1982) — російська радянська письменниця, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії.

[4] ...вышлю Вам книгу М. Рудницкого...— книжку українського радянського письменника і педагога Михайла Івановича Рудницького (1889—1975) «Письменники зблизька. Спогади» [Кн. 2]. Львів, Книжково-журнальне видавництво, 1959.

[5] ...разумно похваленным Щипачевым.— У цьому ж листі О. Й. Дейч писав: «Сперва был доклад Щипачева, признавшего, что Луначарский хорошо писал статьи».

Щипачов Степан Петрович (1898—1980) — російський радянський поет.

[6] ...в «Правде» мою статью...— Стаття М. Т. Рильського «Великий мастер слова» надрукована в газ. «Правда», 1960, 29 січня.

[7] Єрмілов Володимир Володимирович (1904—1965) — російський радянський літературознавець.

[8] «Коммунист Украины» — щомісячний теоретичний і політичний журнал ЦК Компартії України. Заснований у листопаді 1924 р. під назвою «Більшовик». Стаття М. Т. Рильського «Великий художник слова» надрукована в журналі «Комуніст України», 1960, № 1, с. 73—76.

[9] Корней Иванович.— К. І. Чуковський.

[10] ...твердо решил ехать на 9-е февраля...— Поїхати в Ленінград на конференцію, присвячену Т. Шевченку. Цей намір не здійснився, оскільки Максим Тадейович на той час захворів на запалення легень. ...9-ое февраля — Максим Тадейович помилився. Треба: «9 марта».

[11] Как «Над Днепром»? — Мається на увазі робота М. І. Комісарової над перекладом драматичного етюду О. Олеся «Над Дніпром».

178. ДО Д. Д. КОПИЦІ

2 лютого 1960 р. Київ

Друкується за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2105.

Копиця Давид Демидович (1906—1965) — український радянський літературознавець і громадський діяч.

179. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

9 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-641.

Глузман Оттон Семенович — на той час літературний секретар М. Т. Рильського.

[1] ...моєї російської книжки...— *Рыльский М.* Лирика поздних лет. М., «Правда», 1960 (Б-ка «Огонек», № 19.)

[2] Для «Зміни» напишу щось...— У журналі «Зміна» 1960, № 3 надруковано вірш М. Т. Рильського «Як не любити...». «Зміна» — громадсько-політичний і літературно-художній ілюстрований журнал ЦК ЛКСМ України, заснований 1953 р. З 1965 р. виходить під назвою «Ранок».

[3] ...Рецензію на дисертацію Порочкіной...— У ІЛ АН УРСР зберігається відзив М. Т. Рильського на кандидатську дисертацію І. М. Порочкіної «Творчество Марии Пуймановой» (ф. 137, од. зб. 1374).

[4] Апушкін Яків Володимирович (нар. 1899) — російський радянський письменник, автор драматичних етюдів про Т. Г. Шевченка.

180. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

10 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Вперше скорочено надруковано у вид.: Искусство перевода, 1986, с. 281.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1237.

[1] Спасибо за переводы...— переклади віршів із циклу «Голосіївська осінь», які надіслала М. І. Комісарова.

[2] Борис Александрович — Б. О. Турганов.

[3] В журнале «Советская Украина...» — Поетичний цикл «Голосіївська осінь» у перекладі російською мовою був надрукований у журн. «Советская Украина», 1960, № 3.

«Советская Украина» — попередня назва щомісячного літературно-художнього та громадсько-політичного журналу «Радуга» — органу Спілки письменників України.

[4] Смирнов Лев Васильович (нар. 1928) — російський радянський поет і перекладач, на той час жив і працював у Києві.

[5] ...дадим Ваши переводы...— У збірці «Лирика поздних лет» із циклу «Голосіївська осінь» вміщено такі переклади, виконані М. Комісаровою: «Ночь, и ветер вербы нагибает...», «Почернели заводи в озерах...», «У Верлена есть стихотворенье...», «Осенью мы с Вишнею бродили...», «Лес повитый серебристой дымкой...», «Комната во мраке утопает...», «Как забыть...», «В ресторане в Гданьске...».

[6] Дементьєв Олександр Григорович (1904—1985) — російський радянський літературознавець і критик; на той час заступник головного редактора журналу «Новый мир».

[7] «Новый мир» — щомісячний літературно-художній і громадсько-політичний журнал, орган Спілки письменників СРСР. Видається у Москві із січня 1925 р.

[8] ...дать «Осень» целиком.— У журналі «Новый мир», 1960, № 5, надруковано 10 із 14 поезій із циклу «Голосіївська осінь» у перекладах М. Комісарової та О. Суркова.

[9] Пушкинский Дом — Інститут російської літератури, створений у Петербурзі 1905 р. як сховище музейного типу та джерелознавчий центр пушкінознавства. У 1918 р. ввійшов до складу АН СРСР.

181. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

10 лютого 1960 р.

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-320.

182. ДО О. Й. ДЕЙЧА

11 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Аттическая соль — вислів належить давньоримському політичному діячеві, оратору, філософу і письменнику Марку Тулію Цицерону (106—43 до н. е.). Говорячи про ораторське мистецтво, він особливо виділяв жителів Аттіки, уславлених своїм красномовством. Він твердив, що усі жителі Аттіки «посипані сіллю гострослів'я», досконало володіють гострим словом. Крім того, сіль в Аттіці добували шляхом випарювання морської води, завдяки чому аттична сіль вважалась особливо чистою. Вислів «аттична сіль» увійшов в літературну мову в значенні: витончене гострослів'я, витончений дотеп.

[2] ...«чеховская вакханалия...» — У листі до М. Т. Рильського від 29 січня 1960 р. Є. К. Дейч розповідала про вечори у Москві, присвячені 100-річчю з дня народження А. П. Чехова.

[3] ...русская драма...— Київський державний ордена Трудового Червоного Прапора академічний російський драматичний театр імені Лесі Українки. Створений 1926 р. у Києві із складу Другого театру Української Радянської Республіки імені В. І. Леніна, що виник на базі театру Соловцов.

[4] Островський Арсен Георгійович (нар. 1897) — російський радянський поет і перекладач, який живе і працює в Ленінграді. О. Й. Дейч просив його нагадати М. І. Комісаровій, щоб вона прискорила роботу над перекладом «Над Дніпром» О. Олеся.

[5] Санов (Смульсон) Лазар Самійлович (1913—1987) — український радянський критик.

[6] Вера Клавдиевна — В. К. Звягінцева.

[7] ...статью о лирике Шевченка...— Йдеться про пропозицію Гослитиздата написати вступну статтю до видання: *Шевченко Т. Г.* Лирика. М., Гослитиздат, 1961.

[8] Дароняны и Бабаяны — Даронян Сергій Карпович (нар. 1925) — літературознавець, на той час завідуючий редакцією літератур народів СРСР Гослитиздата. Бабаян Едуард Йоганкесович (1922—1966) — літературознавець, на той час заступник головного редактора Гослитиздата.

[9] Тихонов Микола Семенович — на той час голова Комітету по Ленінських преміях.

[10] Кніпович Євгенія Федорівна (1898—1988) — російський радянський літературознавець, на той час відповідальний секретар Комітету по Ленінських преміях.

183. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

6 лютого 1960 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-643.

[1] Посылаю диссертацію Федорова і відзив на неї...— Відзив на докторську дисертацію російського радянського літературознавця Андрія Венедиктовича Федорова (нар. 1906) «Введение в теорию перевода (Лингвистические проблемы)», офіційним опонентом якої був М. Т. Рильський. Чорновий автограф відгуку зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1387.

[2] Міхньов Анатолій Львович (1909—1970) — український радянський терапевт.

[3] Алла Захарівна — дружина В. О. Маміконяна.

184. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

23 лютого 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1.

185. ДО МАРІЇ МАРЧАНОВОЇ

24 лютого 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2230.

Марчанова Марія (1892—1979) — чеська поетеса і перекладачка.

[1] Радий, що незабаром поговорю з чеським читачем... — У листі від 30 січня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5549) М. Марчанова, зокрема, писала: «Очень рада сообщить Вам, что в нашем издательстве художественной литературы (Státni nakladatestvi krásne literaturu) выйдет второе издание сборника Ваших стихов. Первое издание 1947 г. (Znameni Vah) будет переработано и пополнено новыми переводами моими и моих товарищей переводчиков».

186. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

26 лютого 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...после 1-го дня съезда партии... — XXI з'їзд Комуністичної партії України відбувся у Києві 16—19 лютого 1960 р. М. Т. Рильський був делегатом з'їзду.

[2] Бегічева Ганна Олексіївна (1899—1985) — перекладачка, журналіст.

[3] «Всесвіт» — український літературно-художній та громадсько-політичний ілюстрований щомісячний журнал, орган Спілки письменників України та Українського Товариства дружби й культурного зв'язку з зарубіжними країнами. Заснований 1925 р.

[4] ...пьеса Хикмета... — п'єса «Празькі куранти» турецького письменника і громадського діяча Назима Хікмета Рама (1902—1963). Надрукована в журн. «Всесвіт» (1960, № 2), за редакцією М. Рильського.

[5] ...прислал «Нарбута...» — книжку П. О. Білецького «Георгій Іванович Нарбут». З передмовою М. Т. Рильського вийшла 1959 р. у Державному видавництві образотворчого мистецтва і музичної літератури. Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Глибокоповажному і дорогому Максиму Тадейовичу Рильському з щирою подякою за передмову, за співчуття і сприяння у справі вшанування пам'яті нашого славного художника. *Платон Білецький*».

[6] ...договоры на Кандыбу. — Договори на написання передмови та упорядкування вибраних творів О. Олеся російською мовою.

187. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

26 лютого 1960 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 299—300 (публікація І. О. Ільника «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1240.

[1] ...о поездке в родные костромские места! — Про свою подорож до земляків М. І. Комісарова писала в листі, що зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4859.

[2] «Звезда» — літературно-художній і громадсько-політичний журнал, орган Спілки письменників СРСР. Видається в Ленінграді з 1924 р.

[3] 16-го марта...— Описка, треба: 16-го февраля.

[4] Пуйманова Марія (1893—1958) — чеська письменниця.

188. ДО Л. В. НІКУЛІНА

26 лютого 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-289.

Рік встановлено за змістом листа на підставі згадок про книжку Л. В. Нікуліна, про статтю М. Т. Рильського в журналі «Комуніст України» та дарчого напису на подарованій книжці.

[1] ...спасибо за книжку...— *Никулин Л.* Чехов. Бунин. Куприн. Литературные портреты. М., «Советский писатель», 1960. Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Максиму Фадеевичу с уважением *Л. Никулин.* 1960. 22.II».

[2] Бунін Іван Олексійович (1870—1953) — російський письменник.

[3] Купрін Олександр Іванович (1870—1938) — російський письменник.

[4] Рахманінов Сергій Васильович (1873—1943) — російський композитор, піаніст і диригент.

189. ДО О. І. БАНДУРИ

27 лютого 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] Шолохов Михайло Олександрович (1905—1984) — російський радянський письменник, академік АН СРСР, двічі Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської і Нобелівської премій.

[2] Майстренко І. П.— Очевидно, йдеться про українського радянського письменника Гната Петровича Майстренка (1934—1987).

190. ДО О. Й. ДЕЙЧА

28 лютого 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Статья Александра Ивановича...— стаття О. І. Білецького «Творчість Максима Рильського», вміщена у 1-му томі вид.: *Рильський М.* Твори. В 10-ти т. К., Держлітвидав України, 1960—1962.

[2] ...канун именин Касьяна...— Це останній день лютого у високосний рік — 29 лютого, день Касяна.

[3] Касьян с Красной Мечи...— герой однойменного опо-

відання російського письменника Івана Сергійовича Тургенєва (1818—1883) із циклу «Записки охотника» (1847—1852).

[4] Голейзовський Касян Ярославович (1892—1970) — радянський артист балету і балетмейстер.

191. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 лютого 1960 р. Київ

Вперше частково українською мовою надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 322.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...«о небосклонах-горизонтах...».— У видавництві «Советский писатель» вирішувалось питання про переклад російською мовою назви збірки «Далекі небосхили».

[2] У Ушакова...— Йдеться про чотиритомний «Толковый словарь русского языка» під редакцією Дмитра Миколайовича Ушакова (1873—1942).

[3] Бабаєвський Семен Петрович (нар. 1909) — російський радянський письменник.

[4] Моряки старинных фамилий, влюбленные в далекие горизонты.— Початкові рядки вірша «Мои предки» російського поета Михайла Олексійовича Кузміна (1875—1936).

[5] Андрей Александрович — А. О. Білецький (нар. 1911) — український радянський філолог, син О. І. Білецького.

[6] Пастернак Борис Леонідович (1890—1960) — російський радянський письменник.

[7] «Много шуму из ничего» — назва комедії У. Шекспіра, яка стала прислів'ям.

[8] «...на вчерашнем основано духе...».— Рядок із твору «Поток-богатырь» російського письменника Олексія Костянтиновича Толстого (1817—1875).

[9] «Дом Бернарды Альбы» — п'єса іспанського поета і драматурга Гарсіа Лорки (1898—1936).

[10] Повесть о Лесе Украинке...— В журн. «Советская Украина» не друкувалась, оскільки невдовзі вийшла окремим виданням у Москві.

[11] Радуюсь успеху «Гарри»...— Йдеться про вихід з друку другого видання книжки О. Й. Дейча «Гарри из Дюссельдорфа», присвяченої творчості Генріха Гейне. У меморіальній бібліотеці М. Рильського зберігається книга з дарчим написом: «Дорогому Максиму Фаддеевичу в радостный день. С любовью *Ал. Дейч.* 9.IV 60».

[12] ...почему мы любим театр.— Йдеться про книжку О. Й. Дейча «Мы любим театр» (М., «Искусство», 1960).

[13] «...а все-таки вертится».— Вислів, який приписують італійському астроному, фізику і механіку Галілео Галілею (1564—1642). Притягнутий до суду інквізиції за прихильність до «єретичного» вчення Коперника про рух землі, він змушений був, стоячи на колінах, поклястися, що зрікається єресі. За легендою, після зречення Галілей, тупнувши ногою, промовив: «Eppur si muove» — «А все-таки вона обертається».

192. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

3 березня 1960 р.

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1, арк. 28.

193. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

5 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. Є. Сиваченка (Київ).

[1] Шолом Федір Якович (1922—1980) — український радянський літературознавець.

[2] «Матеріали до вивчення...» — «Матеріали до вивчення історії української літератури». Посібник для філологічних факультетів університетів і педагогічних інститутів. В 5-ти т., упорядкували О. І. Білецький і Ф. Я. Шолом. К., «Радянська школа», 1959.

[3] ...статью о Вороном.— Вступна стаття О. І. Білецького до вид.: *Вороний М.* Вибрані поезії. К., «Радянський письменник», 1959.

[4] Собираюсь... написать статью...— Рецензія «Потрібна корисна справа» на видання поезій М. Чернявського та М. Вороного, які видав «Радянський письменник» у серії «Бібліотека поета», надрукована в газеті «Радянська Україна», (1960, 27 березня).

[5] ...камнях отметаемых...— Біблійний вираз, вживається, коли мова йде про щось, до чого люди ставляться зневажливо, а воно справді має велику цінність. Можливо, у даному випадку М. Т. Рильський вжив цей вираз, згадавши назву статті Г. Хоткевича «Камни отметаемые», надруковану 1909 р. в журн. «Українська хата» і присвячену трьом українським письменникам: М. Філянському, А. Хомику та М. Черемшині, на творчість яких критика у той час не звертала належної уваги.

[6] Щоголев (Щоголів) Яків Іванович (1823—1898) — український поет.

[7] Чернявський Микола Федорович (1868—1946) — український письменник.

[8] ...отруганного К. Волынским...— Йдеться про статтю українського радянського критика і літературознавця Костя Петровича Волинського (нар. 1922) «Читач повинен знати правду», надруковану в «Літературній газеті» 11 грудня 1959 р.

[9] Бабишкін Олег Кіндратович (нар. 1918) — український радянський критик і літературознавець. Упорядник та автор вступної статті до вибраних творів М. Чернявського, про які йдеться в листі.

[10] Платон Александрович — П. О. Білецький.

[11] ...нагрузить Вас...— У листі до М. Т. Рильського від 2 березня 1960 р. Є. К. Дейч писала: «Пользуясь оказией, прошу милого Александра Ивановича передать Вам скумбрийку, а также несколько диких птичек из семейства куриных (куропаток) и тетеревиных (рябчиков)».

[12] Лупа Грабуздов — вигаданий гуртком митців, що об'єднувалися навколо художника Георгія Івановича Нарбута (1886—1920), персонаж, такий собі «неслужащий дворянин» з Пирятинщини, український, за висловом М. К. Зерова, Козьма Прутков. Поети складали вірші, приписуючи їх Грабуздову, друкували фейлетони, підписані цим прізвищем. З'явився навіть «портрет», який підписав ніби сам Грабуздов тими самими словами, що їх наводить у листі М. Т. Рильський.

194. ДО В. І. ДІДЕНКА
5 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1976.

Діденко Василь Іванович (1937—1990) — український радянський поет.

195. ДО М. В. ПИЛАТЮКА
5 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2382.

196. ДО О. М. ПІДСУХИ
5 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] Спасибі... за поздоровлення...— У своєму листі О. М. Підсуха вітав М. Т. Рильського з одужанням після захворювання запаленням легенів.

[2]...зворушливий вірш.— Вірш «Колисала мене мати», присвячений М. Т. Рильському. Вперше надрукований у «Літературній газеті» (1960, 14 жовтня).

[3]...процитую Франка...— М. Т. Рильський наводить рядки з поеми І. Я. Франка «Похорон» (1899).

197. ДО В. І. БОРОВОГО
7 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1844.

Боровий Василь Іванович — на той час робітник коксохімічного заводу у Харкові.

[1] Спасибі за лист...— лист В. І. Борового від 25 лютого 1960 р. з доданими віршами та зауваженнями до них зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3191.

[2] Вирган (Вергун) Іван Оникійович (1908—1975) — український радянський поет.

[3] «Лісова ідилія» — поема І. Я. Франка, написана 1900 р.

198. ДО П. М. ВОРОНЬКА
7 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10219.

[1] Спасибі... за Вашу поему.— Поема «Стежинами дружби людської», вперше надрукована в журналі «Вітчизна», 1960, № 3, с. 3—16.

[2] ...побачив... Коктебель...— У травні 1940 р. у Будинку творчості письменників у Коктебелі відбулося знайомство М. Т. Рильського з П. М. Вороньком, який прибув туди з фронту боїв з білофіннами. Після відпочинку Максим Тадейович запросив П. М. Воронька до себе в гості у Київ.

[3] ...наших спільних друзів...— Мається на увазі такі рядки з поеми:

По обіді, мов коні без пут,
Ми пішли через площі і парки,
Завернули в корчму до шинкарки.

Там зустріли Охріменка й Костя
Герасименка.
В кожному тості
Прибавлялось налитих чарок,
Бо у Рильського друг — що не крок.

[4] Охременко Вадим Іванович (1900—1940) — російський радянський письменник, який жив і працював у Києві, близький приятель М. Т. Рильського.

[5] Герасименко Кость Михайлович (1907—1942) — український радянський поет.

[6] Отрада, Арон...— Йдеться про рядки:

З того бою Отраду й Арона
Проводжала печать похоронна
В міжозер'я
В глибінь домовини.

Російський радянський поет Отрада (Турочкін) Микола Карпович (1918—1940) та український радянський поет Колштейн Арон Йосипович (1915—1940) навчалися разом із П. М. Вороньком у московському Літературному інституті, добровольцями пішли на фронт з білофіннами, де і загинули.

199. ДО Ф. І. ОЛЕНЧЕНКА

7 березня 1960 р. Київ

Вперше надруковано у газ. «Вечірній Харків», 1987, 18 серпня (публікація Ф. І. Оленченка і В. П. Дяченка «Невідомі листи М. Т. Рильського»).

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2295.

Датується за позначкою на машинописній копії.

200. ДО О. Й. ДЕЙЧА

8 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...проспект... «Лирики» Шевченко.— *Шевченко Т. Г.* Лирика. М., Гослитиздат, 1961. Упорядником и редактором видання був О. Й. Дейч, а М. Т. Рильський — автором вступної статті «Лирика Тараса Шевченко».

[2] ...мой юбилейный вечер...— Вшанування М. Т. Рильського з нагоди 65-річчя з дня народження та 50-річчя літературної діяльності відбулося у Колонному залі Київської державної філармонії 19 березня 1960 р.

201. ДО П. К. КАРАПИША

9 березня 1960 р. Київ

Вперше надруковано російською мовою в журналі «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 96 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2079.

Карапиш Петро Кирилович — на той час учитель Білозерської школи Перещепенського району Дніпропетровської області.

[1] Ваші вірші...— Лист П. К. Карапиша з додатком віршів зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4531.

202. ДО П. А. КУЗЕНКА

9 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2172.

Кузенко Павло Андрійович — на той час учитель із Сімферополя.

[1] Ткаченко Федір Дмитрович (1913—1983) — працівник відділу фондів ІМФЕ АН УРСР.

203. ДО В. В. ЗУБАРЯ

10 березня 1960 р. Київ

Вперше скорочено надруковано в журн. «Жовтень», 1975, № 7, с. 126—127 (стаття Н. А. Підпалої «Слово наставника»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-590.

[1] ...побачити його опублікованим...— Вперше вірш «Мандруючи по горах» надруковано в Кіцманській районній газеті «Зоря», 1960, 28 червня.

[2] ...в'язіль...— У листі до музею від 15 березня 1987 р. В. Зубар зазначає: «Слово в'єзіль як діалектне взято з народних уст, гуцули і досі в багатьох словах літеру *я* вимовляють як *є*! Наприклад: взєв, зіллє, котє і т. д. Друкуючи вірш у збірках, я замінив літеру *є* на літеру *я*».

[3] Слово грамуз...— автор замінив на громаддя.

[4] У Грінченка є...— Йдеться про упорядкований українським письменником, філологом і етнографом Борисом Дмитровичем Грінченком (1863—1910) «Словарь української мови» (1907—1909).

[5] ...великі пір'я...— недогляд автором виправлено.

[6] Озон ужито навряд чи доречно! — У вищезгаданому листі В. Зубар зазначає: «Слово «озон» я залишив. У Карпатах часто, по кілька разів на день випадають проливні дощі, зливи, після чого насичене озоном повітря стає голубим, верховини покриваються сизястою, просвіченою імлою...»

[7] Луговський Володимир Олександрович (1901—1957) — російський радянський поет.

204. ДО П. І. КРАВЧУКА

10 березня 1960 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: «Незабутній Максим Рильський», 1968, с. 187—188 (стаття П. І. Кравчука «Дорогі риси»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1666.

[1] ...за Ваше поздоровлення.— Очевидно, із наступним 65-річчям з дня народження та 50-річчям творчої діяльності.

[2] Спасибі й за статтю...— Стаття П. І. Кравчука «Великий друг заокеанських українців» вміщена у виданні: Максимові Рильському. Збірник. К., «Радянський письменник», 1960, с. 204—209.

205. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

14 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2140.

[1] Спасибі за цікавий і змістовний лист.— Лист М. Г. Кошарнівського від 6—8 березня 1960 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5042.

[2] Паустовський Костянтин Георгійович (1892—1968) — російський радянський письменник.

[3] ...постійний театр Садовського...— перший стаціонарний професійний український музично-драматичний театр, заснований М. К. Садовським у 1906 р. в Полтаві. Спочатку трупа була мандрівною, а з осені 1907 р. стала стаціонарною — виступала в Києві в Троїцькому народному будинку (тепер приміщення театру оперети). Після 1920 р. театр припинив своє існування.

[4] Пимоненко Микола Корнилович (1862—1912) — український художник.

[5] Можливо, що таки й виступлю...— Питання, про які йдеться в листі, М. Т. Рильський порушив в «Открытом письме К. Г. Паустовскому», опублікованому в «Литературной газете», 1960, 29 жовтня. Лист вміщено у 18-му томі видання.

206. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

18 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10312.

[1] ...вышлю вам фотографию...— Це відповідь на лист Янки Бриля від 8 березня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3226) із проханням надіслати: «фотопортрет — эх, если бы с удочкой да на фоне природы!..— и несколько слов о Нарочи, о Белоруссии — для клиширования — для подарункового альбому «Край голубых озер». Альбом вийшов під назвою «Там, дае сінее Нарач» у Державному видавництві БРСР 1963 р. В ньому вміщено фото М. Т. Рильського з таким написом: «Выдатны ўкраінскі паэт і вучоны Максім Рыльскі. Цэ не ў гэтай рыбацкай лодцы нараджаліся яго радкі, адрасованыя беларускім сябрам:

Як добра, што сінее Нарач,
Як добра, што Дняпро звініць!..»

Підпис подано також російською і англійською мовами. Альбом зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дарагому Максіму Тадэевічу Рыльскаму на светлы успамін пра лета 1958 года. Мінск, 28/V 63. *Янка Бриль*».

207. ДО Ю. М. МАРТИЧА

28 березня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2224.

Мартич Юхим Маркович (Фінкельштейн Мордух Шаєвич; 1910—1981) — український радянський письменник.

[1] ...нарис про Павла Михайловича.— Нарис Ю. Мартича «Наш знакомый чародей», присвячений Остапу Вишні. Надруковано в журн. «Советская Украина», 1960, № 1.

208. ДО В. В. ВИНОГРАДОВА

1 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1869.

[1] ...помещения моей статьи...— Під назвою «Чехов-художник» статья М. Т. Рильського надрукована в 68-му томі «Ли-

тературного наследства». М., видавництво Академії наук СРСР, 1960.

[2] «Литературное наследство» — неперіодичне наукове видання, присвячене публікації невиданих матеріалів з історії літератури і громадської думки та їх вивченню. Засноване в 1931 р. З 1960 р.— орган Інституту світової літератури імені М. Горького АН СРСР.

209. ДО С. Г. КАРАГАНОВОЇ

1 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2078.

Караганова Софія Григорівна — російський радянський літературознавець, в 1947—1971 рр. працювала завідуючою відділом поезії редакції журналу «Новый мир».

[1] ...не возражаю против... переводов А. А. Суркова.— У листі до М. Т. Рильського від 29 березня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4529) С. Г. Караганова писала: «Случилось так, что мы заказали перевод шести стихотворений книги «Голосеевская осень» Алексею Александровичу Суркову еще до того, как узнали, что над переводом книги работает Мария Ивановна. На днях Сурков прислал переведенные им в больнице стихотворения. Нам кажется, что и его переводы сделаны с любовью и передают настроение «Голосеевской осени», поэтому редколлегия решила печатать пять стихотворений «Голосеевской осени» в переводах Суркова и шесть — в переводах Комиссаровой. Посылаем Вам переводы Суркова — не будет ли у Вас замечаний, возражений? Мы все постараемся учесть».

[2] Мария Ивановна — М. І. Коміссарова.

210. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

2 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1897.

211. ДО Ю. Л. ЮРКЕВИЧА

3 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1745.

Юркевич Юрій Львович (нар. 1907) — інженер-механік, онук Й. В. Юркевича.

[1] ...танцюю не я...— Йдеться про фото, яке Ю. Л. Юркевич надіслав М. Т. Рильському.

[2] ...любий і незабутній Доктор.— Юркевич Йосип (Осип) Вячеславович (1853—1910) — лікар, друг Т. Р. Рильського, після смерті якого — опікун М. Т. Рильського.

[3] Ніна Йосипівна і Олександра Йосипівна — доньки Й. В. Юркевича.

[4] Й. Я. Магомета я з орденом поздоровив.— З нагоди 80-річчя з дня народження Й. Я. Магомет був нагороджений орденом Леніна.

[5] ...Вашого батька.— Юркевич (Рибалко) Лев Йосипович (1883—1919) — журналіст, політичний діяч, член ЦК Української соціал-демократичної робітничої партії.

212. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

11 квітня 1960 р. Київ

Вперше надруковано російською мовою в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 97—98 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-996.

[1] Спасибі за теплі слова про; «Голосіївську осінь».— У листі від 15 березня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4937) О. І. Корсовецький писав: «Завчив напам'ять «Голосіївську осінь». Яка краса і скільки почуття!»

[2] Скворцов Анатолій Михайлович — на той час працівник редакції районної газети «Чорноморська зоря» в смт. Чорноморське Кримської області.

[3] ...до Кримської області — звиклі? — О. І. Корсовецький переїхав на проживання до Чорноморського Кримської області.

[4] Верлен Поль (1844—1896) — французький поет, один із основоположників символізму.

[5] ...а не «життям», як у мене.— М. Т. Рильський має на увазі рядки із збірки «Голосіївська осінь»:

Є така поезія Верлена,
Де поет себе питає сам
У гіркому каятті «Шалений!
Що зробив ти із своїм життям?»

213. ДО О. М. ФІНКЕЛЯ

11 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, архівний фонд О. М. Фінкеля, Р-85—115, арк. 2.

214. ДО ПІОНЕРСЬКОЇ РАДИ ЛУГИНСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

12 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2356.

215. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

13 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-995.

[1] ...свою книжечку про природу й літературу...— *Рильський М.* Природа і література. К., 1960 (АН УРСР, Українське товариство охорони природи та сприяння розвитку природних багатств).

216. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

15 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Всю философию «Фауста...» — Це відповідь на лист О. Й. Дейча від 13 квітня 1960 р., у якому, зокрема, говорилося: «В то время, как Вы, убаюкалные мерным стуком колес и достоверными рассказами Борецкого, предавались кайфу, мы были рас-

тревожены волнующей музыкой Берлиоза. «Осуждение Фауста», также как у Гуно, далеко от гетевской концепции». «Фауст» — драматична поема німецького поета і мислителя Йогана-Вольфганга Гете (1749—1832).

[2] Бетховен Людвіг ван (1770—1827) — німецький композитор.

[3] ...Лессинг, «Лаокоон» — твір німецького письменника, філософа і просвітителя Готголда-Єфраїма Лессінга (1729—1781) «Лаокоон, або Про межі живопису та поезії» (1766).

[4] ...изыскания Пархоменко и Крыжанивского.— Тут М. Т. Рильський жартівливо називає прізвища російського радянського літературознавця Михайла Микитовича Пархоменка (1910—1983) та українського радянського поета і літературознавця Степана Андрійовича Крижанівського (нар. 1911).

[5] Берліоз Гектор (1803—1869) — французький композитор і диригент, автор драматичної легенди-ораторії «Засудження Фауста».

[6] Левчук Тимофій Васильович (нар. 1912) — український радянський кінорежисер, народний артист СРСР.

[7] Чалий Богдан Йосипович (нар. 1924) — український радянський поет.

[8] Галя — Г. Ф. Рильська.

[9] ...переезду А[лександра] В[асильевича] в Москву...— О. В. Борецький на той час почав працювати заступником директора Гослитиздата у Москві.

[10] ...редактирование Маршака...— редагування збірки творів С. Я. Маршака у перекладі українською мовою «Казки, пісні, загадки», яка вийшла у Дитвидаві УРСР в 1960 р.

[11] Козер (causeur, *франц.*) — балакун, цікавий оповідач.

[12] Николай Семенович — М. С. Тихонов.

[13] Кланяйтесь... свободной стихии...— У згадуваному листі О. Й. Дейч сповіщав про намір виїхати з 25 квітня до Ялтинського Будинку творчості письменників. Через захворювання не поїхав.

[14] Самуил Яковлевич — С. Я. Маршак.

[15] Котляревський Іван Петрович (1769—1838) — український письменник.

217. ДО В. А. ПОТАПОВОЇ

20 квітня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2378.

[1] ...статью А. И. Белецкого...— передмову О. І. Білецького до вид.: *Котляревский И. П.* Энеида. Пер. с укр. М., Гослитиздат, 1961.

218. ДО Н. П. ЛІСОВЕНКО

24 квітня 1960 р. Київ

Друкується за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2198.

Лісовенко Надія Павлівна (нар. 1926) — український радянський літературознавець; на той час завідуюча відділом поезії видавництва «Дніпро».

[1] ...перенести «Київські октави...» — вміщені у 5-му томі десятитомного видання творів М. Рильського (1961).

[2] «Славному воїнові-танкістові» — у 10-томнику цей вірш не вміщено.

[3] В «Посланії Довженкові» зробив нову кінцівку.— Вірш вперше під назвою «Олександрові Довженку (Із давнього зошита)» був надрукований в журн. «Дніпро», 1958, № 12, с. 31—32, який закінчувався такими словами:

А хто до нашого не прийде саду
На чесну працю — проклянем за зраду.

У 10-томнику нова редакція

За шум Арагви, Волгу повноводу,
За спільну путь радянського народу!

219. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ПРАВДА ВОСТОКА»

Кінець квітня 1960 р. Київ

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-679.

Орієнтовну дату встановлено за змістом листа на підставі згадки про присудження Ленінської премії.

«Правда Востока» — республіканська щоденна газета Узбецької РСР, яка виходить російською мовою.

[1] Турсун-заде Мірзо (1911—1977) — таджицький радянський поет і громадський діяч, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії.

[2] Айбек (Муса Ташмухамедов; 1905—1968) — узбецький радянський письменник.

[3] Гулям Гафур (Гулямов; 1903—1966) — узбецький радянський письменник.

220. ДО Ю. Л. ЮРКЕВИЧА

3 травня 1960 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10265.

221. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО

10 травня 1960 р. Київ

Вперше частково надруковано у щорічнику «Наука і культура», 1986, вип. 20, с. 376 (стаття Н. А. Підпалої «Чуттів і мислей повнота...» — Епістолярна спадщина Максима Рильського).

Подається за автографом, що зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки імені В. І. Леніна (Москва), ф. 620, карт. 70, од. зб. 55.

[1] Ваше письмо меня очень тронуло...— Лист К. І. Чуковського від 5 травня 1960 р. зберігається: КЛМР, од. зб. А-1922. Подаємо його текст: «Максим Фаддеевич! Дорогой Максим Фаддеевич! Ваш первомайский привет уколол меня в самое сердце. Вот уже третий месяц длится моя неотвязная хворь, я был прикован к постели — и не мог вовремя приветствовать Вас с получением высокой НАРОДНОЙ награды! Обнимаю Вас от души — горжусь Вашим дружественным отношением ко мне,— желаю Вам спокойной и радостной жизни. Больше писать сейчас не могу — все еще болезнь не отпускает меня. Простите бессвязность письма — мне очень трудно писать. Ваш *К. Чуковский*».

222. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «НА БОЕВОМ ПОСТУ»

13 травня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1910.

Датується за позначкою на машинописній копії.

Це відповідь на лист від 28 квітня 1960 р. (ф. 137, од. зб. 3756) підполковника Гордєєва — відповідального редактора газети «На боевом посту», органу політвідділу прикордонних військ КДБ Північного округу.

[1] ...сдан в печать новый сборник...— «Зграя веселиків» (1960).

223. ДО Є. Ф. НІКІТІНОЇ

19 травня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2284.

Нікітіна Євдоксія Федорівна (1895—1973) — російський радянський літературознавець. З 1914 р. на квартирі Нікітіної у Москві відбувалися літературні засідання, які з 1921 р. дістали назву «Никитинские субботники». У 1957 р. архівні матеріали «Никитинских субботников» Нікітіна передала в дарунок державі.

224. ДО В. Ф. ЛОБКА

24 травня 1960 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у журн. «Україна», 1988, № 49, с. 14 (стаття В. Ф. Лобка «Він боровся і вірив»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Боярка Київської області).

Лобко Василь Федотович (нар. 1914) — інженер-радіотехнік, нині пенсіонер.

225. ДО А. Г. РИНДЮГА

24 травня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2411.

Риндюг Артем Гаврилович — український радянський літератор, на той час учитель в с. Забір'я Васильківського району Київської області. Листи А. Г. Риндюга зберігаються в ІЛ АН УРСР (ф. 137).

226. ДО В. С. ЯКОВЛЕВА

24 травня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2688.

[1] Спасибі Вам за письмо, за теплые слова.— У листі від 15 травня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 8067) киянин-хімік В. С. Яковлев писав: «Многоуважаемый Максим Фаддеевич! Хочу поздравить Вас с высокой и заслуженной оценкой Вашего творчества — Ленинской премией. Это признание Вашего труда всем народом. Но кроме того, писатель завоевывает любовь каждого отдельного человека — приходит к нему домой, беседует с ним по вечерам, проникает в его сердце. Ваша Ленинская пре-

мия это результат бесконечного числа таких встреч Ваших книг с читателями...».

[2] ...Смеляковым в «Правде»...— «Диалог, посвященный дискуссии об искусстве в «Комсомольской правде». Переклад Якова Смелякова.— «Правда», 1960, 10 січня.

[3] ...Смирновым, Ушаковым и Вышеславским в «Советской Украине»...— Переклад циклу «Голосіївська осінь», виконаний М. Ушаковим, Л. Вишеславським і Л. Смирновим, надруковано в журналі «Советская Украина», 1960, № 3.

[4] ...Сурковым и Комиссаровой в «Новом мире».— «Новый мир», 1960, № 5.

227. ДО М. Ю. ЯЦКОВА

24 травня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2700.

Яцків Михайло Юрійович (1873—1961) — український радянський письменник.

[1] Ваш лист...— лист від 10 жовтня 1959 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 8149).

[2] Козланюк Петро Степанович (1904—1965) — український радянський письменник, на той час керівник Львівської організації Спілки письменників України.

228. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

Травень 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Датується за позначкою адресата.

229. ДО М. В. МИКИШІ

7 червня 1960 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Радянська культура», 1960, 12 червня.

Датується за позначкою секретаря.

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2260.

Микиша Михайло Венедиктович (1885—1971) — український радянський співак і педагог.

[1] ...у київському Українському клубі...— Літературно-мистецька спілка — клуб «Родина», створений у Києві з ініціативи композитора М. В. Лисенка, який очолив раду клубу. Відкрився 1908 р. на Володимирській вулиці, 42. Згадується в поемі М. Т. Рильського «Мандрівка в молодість».

230. ДО М. В. ЛЕСЮЧЕВСЬКОГО

11 червня 1960 р. Київ

Друкується за чорновим автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Лесючевський Микола Васильович (1907—1978) — російський радянський літературний діяч; на той час голова правління видавництва «Советский писатель».

[1] ...одной книгой.— Збірка «Розы и виноград» та «Далекие небосклоны» були видані видавництвом «Советский писатель» в 1961 р. в одному футлярі.

[2] ...редактором книги останется... Дейч.— Це побажання не було враховане. Редактором збірок зазначений Г. Г. Регістан.

231. ДО О. Т. ТВАРДОВСЬКОГО

17 червня 1960 р. Київ

Вперше під назвою «Путем правды» надруковано в газ. «Литература и жизнь», 1960, 19 червня.

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2547.

Датується за позначкою секретаря на чорновому автографі.

232. ДО О. Й. ДЕЙЧА

20 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Спасибо за письмо из Рузы (Малеевки).— На той час Дейчі перебували в санаторії імені Серафимовича в Маліївці поблизу м. Руза Московської області.

[2] ...находитесь в изысканном обществе.— У листі від 15 червня 1960 р. О. Й. Дейч сповіщав, що в санаторії перебувають поетеса В. Інбер, критик В. Єрмілов, письменники С. Галкін та В. Герасимова, актриса С. Гіацинтова.

[3] Вера Михайловна — В. М. Інбер.

[4] Цинговатова Катерина Йосипівна — літературознавець, на той час працювала в Гослитиздаті, була редактором зібрань творів Т. Г. Шевченка, Лесі Українки російською мовою.

[5] Немезіда — у грецькій міфології богиня відплати.

233. ДО О. ГОРБАТОВА

21 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1909.

Це відповідь на лист курсанта 2-го курсу Ташкентського вищого загальновійськового командного училища імені В. І. Леніна Олексія Горбатова від 3 червня 1960 р. (ф. 137, од. зб. 3748).

[1] ...огоньковское издание...— Рыльский М. Лирика поздних лет. М., «Правда», 1960 (Библиотека «Огонька», № 19).

234. ДО І. Ф. КАРАБУТЕНКА

21 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2077.

Карабутенко Іван Федотович (нар. 1921) — російський радянський критик, перекладач, нарисист.

[1] «Молода воля» — п'єса українського радянського письменника Юрія Івановича Яновського (1902—1954), присвячена Т. Г. Шевченку.

[2] Я висловив свою думку...— Йдеться про відгук М. Т. Рильського на згадану п'єсу, переклад якої російською мовою виконав І. Ф. Карабутенко.

[3] ...дискусії в «Лит[ературной] газете...» — У листі до М. Т. Рильського від 7 червня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4518) І. Ф. Карабутенко зокрема писав: «Може, варто дискусію навколо п'єси Ю. І. Яновського обнародувати на сторінках республіканської або центральної преси.

[4] ...п'єсу в III томі залишити...— Йдеться про вид.: *Яновський Ю.* Собр. соч. В 3-х т. М., «Известия», 1960 (Библиотека классиков литературы народов СССР. Приложение к журналу «Дружба народов»).

[5] ...вислати... копію моєї статті...— статті М. Т. Рильського «О Юрии Яновском», вміщеної як передмова до 1-го тому згаданого видання.

235. ДО А. Г. РИНДЮГА

21 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2412.

236. ДО І. С. РОМАНЧЕНКА

21 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2419.

Романченко Іван Савич (1894—1977) — український радянський літературознавець і бібліограф.

[1] Кулик Іван Юліанович (1897—1941) — український радянський письменник, партійний і громадський діяч.

[2] ...до хорошої Вашої роботи.— У листі від 3 червня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6639) І. С. Романченко, зокрема, писав: «Мені пощастило зібрати значний матеріал відомий, маловідомий і невідомий на тему «Ленін про Шевченка»... Підкажіть, прошу Вас, де шукати матеріали на тему: «Ленін про Шевченка», на тему: «Зустріч Леніна з Блакитним». До кого можна вдатися?»

237. ДО А. Н. САЛАХЯНА

21 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за авторизованим машинописом, що зберігається в архіві А. Н. Салахяна (м. Єреван).

Салахян Акоп Нишанович (1922—1969) — вірменський радянський критик і літературознавець, на той час головний редактор журналу «Дружба народов».

[1] «Дружба народов» — літературно-художній і суспільно-політичний журнал, орган СП СРСР. Виходить у Москві з 1939 р.

[2] Грот Яків Карлович (1812—1893) — російський філолог, автор праці «Русское правописание».

[3] Книга М. Шагинян...— Біографічна книга «Шевченко» (1941) російської радянської письменниці і літературознавця Марієтти Сергіївни Шагінян.

[4] ...книга Е. Шабліовского...— «Шевченко і російська революційна демократія» (1935, друге видання 1958) українського радянського літературознавця, лауреата Ленінської премії Євгена Степановича Шабліовського (1908—1983).

[5] ...не в 1935, а в 1939...— У своїй статті М. М. Пархоменко зазначає, що згадана вище книжка Є. С. Шабліовського вийшла в 1958 р. Очевидно, М. Т. Рильський хотів підкреслити, що перше

видання цієї книжки було здійснене не в 1958, а в 1935 р., але тут вкралася описка.

[6] Ненадкевич Євген Олександрович (1882—1966) — український радянський літературознавець і педагог.

238. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

21 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2627.

[1] ...издание «Заповіта» на разных языках.— *Шевченко Т.* Заповіт. Мовами народів світу. Видавництво АН УРСР, 1960. Переклад П. Хузангая надруковано.

239. ДО О. К. ЮГОВА

21 червня 1960 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 302 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2677.

Югов Олексій Кузьмич (1902—1979) — російський радянський письменник.

[1] ...Ваши высказывания...— Маються на увазі виступи О. Югова в дискусіях кінця 50-х — початку 60-х років з проблем сучасної російської мови.

[2] Пушкинские слова...— «Не должно мешать свободе нашего богатого и прекрасного языка» (*Пушкін О. С.* «Євгеній Онєгін», примітка 31 до глави V).

240. ДО В. Д. БЕЗСМЕРТНОГО

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1817.

Безсмертний Володимир Дмитрович — журналіст, на той час літпрацівник Тростянецької районної газети «Ленінська правда» (Сумська область).

[1] ...напишу статтю...— стаття М. Т. Рильського «Слово про друга» надрукована в газеті «Ленінська правда», 1960, 12 липня.

241. ДО Н. О. ЄМЕЛЬЯНОВОЇ

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2004.

Ємельянова (Піцик) Ніна Омелянівна — літератор, працювала над книжкою про О. О. Богомольця для дітей. Перше її видання під назвою «Людина великої мрії» вийшло у видавництві «Молодь» в 1962 р. У листі до М. Т. Рильського від 23 березня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4170) запитувала, де він процитував слова О. О. Богомольця про його приналежність до партії.

[1] Богомолець Олександр Олександрович (1881—1946) — український радянський вчений у галузі патофізіології, державний і громадський діяч, Герой Соціалістичної Праці, в 1930—1946 рр. президент АН УРСР.

242. ДО Ф. І. ЛАВРОВА

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1094.

Лавров Федір Іванович (1903—1980) — український радянський фольклорист.

[1] ...написати б нам таку статтю...— Стаття М. Т. Рильського і Ф. І. Лаврова «Поетичне слово народу» надрукована в газеті «Радянська Україна», 1960, 15 липня.

[2] Всесоюзна нарада.— У 1960 р. така нарада не відбулася. Всесоюзна нарада з питань сучасного фольклору була проведена в Києві у кінці листопада 1961 р. На ній М. Т. Рильський виступив із доповіддю «Стан і завдання сучасної фольклористики в світлі рішень XXII з'їзду КПРС».

243. ДО В. Ю. ЛУПЕЙКА

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2206.

Лупейко Віктор Юхимович — житель с. Бабино Чернігівської області.

244. ДО В. Ф. МИЦИКА

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2264.

Мицик Вадим Федорович (нар. 1940) — на той час рядовий Радянської Армії; нині — директор Тальнівського районного музею і викладач будівельного технікуму; син Ф. О. Мицика.

245. ДО І. І. ПУЧКА

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2392.

Пучко Іван Іванович (1897—1978) — літератор, перекладач.

[1] Єсенін Сергій Олександрович (1895—1925) — російський радянський поет.

[2] Лермонтов Михайло Юрійович (1814—1841) — російський поет.

[3] Кольцов Олексій Васильович (1809—1842) — російський поет.

246. ДО О. М. РУСЬКА

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2431.

Руськo Олексій Микитович (1906—1964) — український радянський педагог, член-кореспондент Академії педагогічних наук.

[1] Сторчак Кіндрат Маркович — український радянський літературознавець; на той час працював в Інституті педагогіки.

247. ДО АННИ СЕМЕНОВОЇ

22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2461.

Семенова (Мельничук) Анна (1903—1983) — активістка Товариства об'єднаних українців Канади.

[1] Ірчан Мирослав (Бабюк Андрій Дмитрович; 1897—1937) — український радянський письменник.

248. ДО П. П. СИЧЕНКА
22 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (с. Ясногородка Макарівського району Київської області).

[1] ...переклади Ваші...— У листі до музею від 20 січня 1988 р. П. П. Сиченко сповістив: «На прохання Максима Тадейовича я надіслав йому переклади балади Міцкевича «Чати», окремі твори з сербохорватської літератури, болгарського епосу, а згодом із Христо Радевського. Частина з перекладеного мною була опублікована при сприянні Максима Тадейовича в журналі «Всесвіт»...»

249. ДО О. Т. ГОНЧАРА
23 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1908.

Гончар Олесь (Олександр) Терентійович (нар. 1918) — український радянський письменник і громадський діяч, академік АН УРСР, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії. На той час голова правління Спілки письменників України.

250. ДО О. І. ПУЗІКОВА
23 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-536.

251. ДО М. Ю. ЯЦКОВА
23 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2701.

252. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ВСЕСВІТ»
27 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2735.

253. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ
28 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1239.

[1] ...буду рад Вашему переводу...— Переклад поезії М. Т. Рильського «Вогні», виконаний М. І. Комісаровою, надруковано у журналі «Новый мир», 1960, № 11, під назвою «Андрею Малышко».

[2] Сегодня получил «Пушкина в Киеве...» — Йдеться про переклад російською мовою поезії М. Т. Рильського «Пушкін у Києві», виконаний М. І. Комісаровою. Надруковано в журналі «Звезда», 1960, № 9.

254. ДО І. С. САВИЧА
24 червня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2444.

Савич (Лук'яненко) Іван Савич (нар. 1914) — український радянський письменник.

[1] Хто вна, коли виберусь я до Старобільська.— Це відповідь на лист І. С. Савича від 20 травня 1960 р. із Старобільська Луганської обл. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6713).

255. ДО М. О. КУЗНЕЦОВОЇ

1 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2173.

[1] Не забыл я Вас.— Це відповідь на лист М. О. Кузнецової з Ленінграда від 22 червня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5162).

256. ДО М. Г. ДЕРЕГУСА

1 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1972.

Дерегус Михайло Гордійович (нар. 1904) — український радянський графік, народний художник СРСР.

[1] ...установка пам'ятника Пушкіну в Гурзуфі...— Пам'ятник роботи російського радянського скульптора, народного художника СРСР, Героя Соціалістичної Праці Михайла Костянтиновича Анікушина (нар. 1917) у Гурзуфі не встановлений.

[2] ...«воз и ныне там!» — Цитата із байки І. А. Крилова «Лебідь, щука й рак» (1814).

257. ДО М. Ф. МАТВІЙЧУКА

1 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2247.

Матвійчук Микола Филимонович (нар. 1904) — російський та український літературознавець.

[1] ...погоджуюсь бути Вашим офіційним оппонентом...— М. Т. Рильський написав офіційний відзив на докторську дисертацію М. Ф. Матвійчука «Творчество М. Горького и фольклор» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1361).

258. ДО К. О. ФУРЦЕВОЇ

1 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2605.

Фурцева Катерина Олексіївна (1910—1974) — радянський партійний і державний діяч, на той час міністр культури СРСР.

259. ДО О. Ю. ДОБРОВОЛЬСЬКОГО

4 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1980.

[1] ...моего пожертвования на польскую школу...— За великий вклад М. Т. Рильського у популяризацію польської літератури в СРСР Головне правління Товариства польсько-

радянської дружби присудило йому в 1959 р. премію в сумі 20 тисяч злотих, яку він передав у фонд будівництва школи у Варшаві на честь 1000-ліття Польщі.

260. ДО М. О. ПОПОВОЇ
4 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2374.

[1] Занесите письмо редакции...— У листі з Одеси (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6454) М. О. Попова писала: «Вчера я получила свою рукопись обратно с соответствующим приложением. Много я видела рецензий на своем веку, и сама работала рецензентом — но «такого» еще мне видывать не приходилось. Придется уж коли в корпе зло пресечь — взять книги все (т. е. свою писанину) — да сжечь и раз и навсегда покончить с этим занятием».

261. ДО Р. М. БОРОВОГО
6 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1845.

Боровий Р. М.— житель с. Грузьки Гайсинського району Вінницької області.

262. ДО О. К. КИСІЛЬ
6 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Чернігівському державному обласному архіві: Р-1052, оп. 1, спр. 19, арк. 1.

[1] ...она будет издана.— Книжка О. Кисіля «Український театр» вийшла друком 1963 р. у видавництві «Мистецтво» із вступним словом М. Т. Рильського.

263. ДО В. А. КРАВЧЕНКА
6 липня 1960 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 95—96 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2152.

Кравченко Володимир Андрійович — агроном, садовод, на той час працював у міському парку Краснодара.

[1] ...книжка Мих[аила] Исаковского...— книжка М. В. Ісаковського «О поэтическом мастерстве».

264. ДО В. Ф. ЛОБКА
7 липня 1966 р.

Вперше частково надруковано в журн. «Україна», 1988, № 49. с. 15 (стаття В. Ф. Лобка «Він боровся і вірив»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Боярка Київської області).

[1] Доріченко Олесь Васильович (нар. 1936) — український радянський поет.

[2] Оттон Семенович — О. С. Глузман.

[3] Кос-Анатольський Анатолій Йосипович (Кос; 1909—1983) — український радянський композитор.

[4] Щодо моєї рецензії...— Книга о большом художнике. Рецензія на книжку *Тростянецкий А. А.* Юрий Яновский. Критико-биографический очерк. М., «Советский писатель», 1959. Надрукована в газ. «Литературная газета», 1960, 19 травня.

265. ДО А. В. ТРИПІЛЬСЬКОГО

11 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Трипільський Андрій Володимирович (1912—1989) — український радянський критик, літературознавець.

[1] ...поїхати на тиждень у Сумську область...— У своїх спогадах «Природолюб» (Незабутній Максим Рильський, К., «Дніпро», 1968) П. С. Погребняк зазначає: «У липні 1960 року Максим Тадейович і автор цих рядків почали давно задуману, цікаву для обох мандрівку по заповідниках Чернігівщини, Сумщини і Полтавщини. Відвідали славетний дендропарк Тростянець на Чернігівщині і заповідний степ «Михайлівська цілина». Дальша наша путь мала пролягти через рідний мені Тростянець Сумської області, але в дорозі нас було відкликано і ми повернулися додому...».

[2] Мовчан Єгор Хомич (1898—1968) — український радянський кобзар, уроженець с. Велика Писарівка на Сумщині.

[3] ...батьківщину... Воронька...— П. М. Воронько народився в с. Чернеччина Сумської області.

[4] Ющенко Олекса Якович (нар. 1917) — український радянський поет, родом із с. Хоружівка на Сумщині.

[5] Антоненко-Давидович Борис Дмитрович (1898—1984) — український радянський письменник, народився у м. Ромни Сумської області.

[6] ...статейку про Вас...— Очевидно, М. Т. Рильський мав намір відгукнутися на книжку А. В. Трипільського «Про красу мистецтва» (К., «Дніпро», 1959). Стаття не надрукована.

266. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДРУЖБА НАРОДОВ»

23 липня 1960 р. Київ

Вперше надруковано у виданні: *Рыльский М.* Искусство перевода. М., «Советский писатель», 1986, с. 309—310.

Подається за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2739.

[1] Посылаю обещанное стихотворение...— Вірш «Зграя веселиків». У перекладі Б. Турганова під назвою «Журавлиная стая» надруковано в журналі «Дружба народов», 1960, № 11.

267. ДО М. І. БАХТИНСЬКОГО

24 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-616.

Бахтинський Михайло Іванович (нар. 1933) — український радянський поет.

[1] Левін Григорій Михайлович (нар. 1917) — російський поет, перекладач.

268. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

24 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-86.

[1] ...Романову...— заступник міністра торгівлі УРСР, який мав сприяти Г. І. Рильському у придбанні автомашини.

[2] Володимир Іванович — В. І. Синенко.

[3] Над составом четырехтомника работаю.— Йдеться про підготовку видання: *Рыльский М.* Сочинения. В 4-х т. (Пер. с укр. под общей редакцией Н. Тихонова и Б. Турганова.) М., Гослитиздат, 1962—1963.

269. ДО І. І. ПУЧКА

24 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2393.

[1] Ви вірно, але надто різко покритикували Віру Клавдіївну Звягінцеву...— У листі від 17 липня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6534) І. І. Пучко писав: «Мені доводилось читати Ваші поезії в перекладах російських поетів і одверто Вам скажу, не всі переклади мене задовольнили. Я навіть написав репліку в «Литературную газету» з приводу низької якості перекладів В. Звягінцевої, але, на жаль, редакція не наважилась надрукувати її, щоб не робить неприємності перекладачці. Надсилаю Вам копію цієї репліки і відповідь редакції».

270. ДО Т. І. ФРАНКА

24 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2601.

Франко Тарас Іванович (1889—1971) — український радянський письменник, літературознавець і педагог, син І. Я. Франка.

[1] Щодо фабльо...— У листі від 15 липня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7609) Т. І. Франко писав: «Я доповідав Вам, що опрацьовую збірку «Жарти й оповідання різного складання» ...Найтяжчий горіх перша група Fabliaux; тексти маю, а мови не втну: не лише старофранцузька, але й діалектна, словники не помагають, а перекладу (прозового) на нову французьку мову не маю. Чи знаєте будь-які переклади Fabliaux на російську або німецьку мову?»

[2] ...Ваш «Канівський замок...».— Очевидно, йдеться про переклад однойменної поеми польського письменника Северина Гощинського.

271. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

26 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1240.
Дата встановлена за поштовим штемпелем.

272. ДО УКРЛІТФОНДУ

29 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2579.

Укрлітфонд — Українська філія Літературного фонду СРСР.

273. ДО ГОСЛИТИЗДАТА
30 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2723.

[1] ...Зевес — а не Юпитер...— Зевс у грецькій міфології головний бог, творець богів і людей; Юпітер за римською міфологією головний бог — бог неба, світла, дощу і грому, ототожнювався із грецьким Зевсом.

[2] ...Венера, а не Афродита...— Венера у римській міфології богиня весни, садів і плодівництва; пізніше її ототожнювали із богинею грецької міфології Афродітою — богинею кохання і вроди.

274. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА
30 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-942.

[1] ...друзі тувімчани...— Разом із М. Рильським над перекладами поезій Ю. Тувіма працювали Г. Кочур, Є. Дроб'язко, М. Лукаш, Д. Павличко, В. Лучук, Д. Паламарчук.

275. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО
30 липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Л. С. Первомайського (Москва).

[1] Кочур Григорій Порфирович (нар. 1908) — український радянський перекладач і критик, лауреат премії імені Максима Рильського (1989).

276. ДО А. С. МАЛИШКА
Кінець липня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 9.

Орієнтовна дата встановлена за змістом на підставі згадки про поїздку до Сосниці.

[1] Микола Петрович — М. П. Глебов.

277. ДО А. С. МАЛИШКА
4 серпня 1960 р. С. Мале Устя

Вперше надруковано у газ. «Літературна Україна», 1975, 18 березня (публікація С. А. Гальченка «Дружби чисте джерело»).

Подається за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 8.

У даті механічна описка — треба 4/VIII.

[1] ...питали Асеева...— М. Т. Рильський має на увазі рядки з вірша російського радянського поета Миколи Миколайовича Асеєва (1889—1963) «Вентерская песнь» (1916):

Простоволосые ивы
бросили руки в ручьи.
Чайки кричали: «Чьи вы?»
Мы отвечали: «Ничьи!»

[2] Андрієнко Микола Федорович — баженщик на Десні; у його будинку М. Т. Рильський з родиною перебував на відпочинку.

[3] У музеї Довженка...— Літературно-меморіальний музей О. П. Довженка у Сосниці, філіал Чернігівського історичного музею, відкритий у 1960 р.

278. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

9 серпня 1960 р. Мале Устя

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-653.

[1] ...встиг уже написати статтю про Прокоф'єва...— Стаття «Поэт Александр Прокофьев» написана для видання: *Прокофьев А.* Собрание стихотворений. В 2-х т. М.— Л., Гослитиздат, 1961.

[2] Катерина Львівна — дружина О. С. Глузмана.

279. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

9 серпня 1960 р. Мале Устя

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1.

280. ДО Г. І. ВЛАДИКІНА

23 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-543.

281. ДО Р. В. БАБІЙЧУКА

24 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1804.

Бабійчук Ростислав Володимирович (нар. 1911) — на той час міністр культури УРСР.

282. ДО М. М. ДАНИЛІНА

24 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1954.

Датується за позначкою на машинописній копії.

[1] Рекомендую включить в план издательства...— Зазначена праця у видавництві «Музгиз» не вийшла. Вперше праця М. В. Микиші «Практичні основи вокального мистецтва» (літературний вклад М. Головащенка) із вступною статтею М. Т. Рильського була надрукована у видавництві «Музична Україна» в 1971 р.

283. ДО І. М. КОЦЮБИНСЬКОЇ

25 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2136.

Коцюбинська Ірина Михайлівна (1899—1977) — український радянський літературознавець, дочка М. М. Коцюбинського, на той час директор Чернігівського літературно-меморіального музею М. М. Коцюбинського.

[1] ...вшанування пам'яті М. М. Коцюбинського.— Йдеться про підготовку до відзначення 100-річчя з дня народження письменника.

284. ДО Д. Д. КОПИЦІ

29 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2106.

[1] ...посилаю «дещицю» для декадного номера.— Вірш М. Т. Рильського «Наддеснянські роздуми», який він надіслав головному редактору журналу «Вітчизна» Д. Д. Копиці для вміщення в номері, присвяченому декаді української літератури й мистецтва в Москві, надруковано в журналі «Вітчизна» (1960, № 11).

285. ДО Ю. С. МЕЛЬНИЧУКА

29 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2256.

[1] Посилаю... вірш «Клятва...».— Вірш надрукований у газеті «Радянська освіта» 1960, 27 серпня; в журналі «Жовтень», 1960, № 11.

[2] «Жовтень» — щомісячний літературно-художній та громадсько-політичний журнал Спілки письменників України, що виходить у Львові. Заснований 1940 р., із 1990 р. виходить під назвою «Дзвін».

286. ДО М. Ф. ПОНОМАРЕНКА

29 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2373.

Пономаренко Михайло Федорович — на той час філолог-краєзнавець в м. Золотоноші.

[1] Думитрашко Костянтин Данилович (1814—1886) — український письменник, професор Київської семінарії.

[2] Я не пригадую висловлювань Шевченка...— У своїх спогадах про Т. Г. Шевченка український історик, археолог і церковний діяч Петро Гаврилович Лебединцев (1819—1896), зокрема, писав: «Він просив мене пошукати, чи не знайдеться де в Києві список його поеми «Іван Гус», просив також принести йому почитати великий зошит малоруських віршів покійного нині професора К. Д. Думитрашка. Розшуки «Гуса» виявилися зовсім марними, а з приводу віршів Думитрашка, які ми читали разом, він висловив жаль, що така, безперечно, обдарована людина надумала перекладати віршами оригінальні народні легенди, через що іноді вони зовсім втрачали свій натуральний букет. Набагато більшу послугу, казав Тарас Григорович, зробив би ваш поет науці, коли б записав дослівно всі ці легенди й оповіді такими, якими вони живуть в устах народу» (Спогади про Тараса Шевченка. К., «Дніпро», 1982, с. 45).

287. ДО О. І. ПУЗІКОВА

29 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМЛ, од. зб. Р-535.

[1] Бейлін Павло Юхимович (1910—1988) — український радянський письменник.

288. ДО Д. Ф. ІЩЕНКА
30 серпня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2056.

Іщенко Дем'ян Федорович — на той час вчитель у Володимирі-Волинському.

[1] ...Ваші вірші.— Лист Д. Ф. Іщенка з доданими віршами зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4416.

289. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО
2 вересня 1960 р Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-295.

[1] Уша Тарасович — треба Гугуша Тарасович Багатурія, на той час директор Будинку творчості письменників у Гагрі.

[2] Арон Яковлевич — А. Я. Ліхтентул.

[3] Статтю про Толстого..— Йдеться про роботу над статтею, яка під заголовком «Перечитуючи Толстого», опублікована в журналі «Всесвіт», 1960, № 11.

[4] Як справи з «Волгою»? — Йдеться про намір Г. І. Рильського придбати машину.

[5] Дядя Вася — двірник.

290. ДО О. С. ГЛУЗМАНА
6 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-655.

[1] Галін (Рогалін) Борис Абрамович (нар. 1904) — російський радянський письменник.

291. ДО Б. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
8 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...возвратитесь с Волги...— У листі від 27 липня 1960 р. О. Й. Дейч сповіщав, що із 27 серпня він з дружиною вирушає в поїздку по Волзі пароплавом за маршрутом Москва — Астрахань — Москва, а з 1 жовтня планує бути у Будинку творчості у Гагрі.

[2] ...редактором Вашей Леси...— Йдеться про редагування повісті О. Й. Дейча «Ломикамень».

[3] Вы жалуетесь на вертолеты...— У вищезгаданому листі О. Й. Дейч писав: «В Москве тропическая жара и сонная одурь, все повально уехали в отпуск, вокруг нас с грохотом строятся новые дома, а над нами гудят вертолеты» (будинок, у якому жили Дейчі, розташований поблизу вертолітної станції «Аерофлот»).

292. ДО МИХАЙЛА МОЛЬНАРА
8 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2267.

Мольнар Михайло (нар. 1930) — чеський і словацький літературознавець.

[1] ...свою рецензію...— відзив М. Т. Рильського на кандидатську дисертацію М. Мольнара «Шевченко у чехів та словаків»

(чорновий автограф: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1366). Монографія М. Мольнара під назвою «Тарас Шевченко у чехів і словаків», у якій досліджуються переклади творів Кобзаря чеською і словацькою мовами, вийшла 1961 р. у м. Пряшеві (Чехословаччина).

293. ДО А. Н. САЛАХЯНА

11 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві А. Н. Салахяна (Єреван).

[1] Пишу на бланке...— Лист написано на бланку академіка АН УРСР.

[2] О Фефере я смог бы написать...— Стаття «Вспоминая Ицика Фефера», присвячена пам'яті єврейського радянського поета Іцика Соломоновича Фефера (1900—1952), надрукована в журналі «Дружба народов», 1962, № 10.

[3] Земляк (Вацик) Василь Сидорович (1923—1977) — український радянський письменник.

[4] Сенченко Іван Юхимович (1901—1975) — український радянський письменник.

[5] Лозовий Василь (Ходаківський Михайло Михайлович; нар. 1911) — український радянський прозаїк і публіцист.

[6] Арагон Луї (1897—1982) — французький письменник і політичний діяч, лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами».

294. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

12 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1.

[1] Масенко Терень (Терентій) Германович (1903—1970) — український радянський поет.

[2] ...успел... прислать... рукопись своей новой поэмы...— Поема «Степові тюльпани», не опублікована.

295. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

12 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-296.

[1] Килимник Олег Володимирович (нар. 1913) — український радянський критик, літературознавець, педагог.

[2] ...вірш для «Жовтня»...— В ІЛ АН УРСР зберігається машинописна копія супровідного листа до редакції журналу «Жовтень» (ф. 137, од. зб. 2742), з якого видно, що до журналу надіслано вірш «Чайки». Вірш у журналі опублікований не був.

[3] ...вірш для «Колгоспн[ого] села.— Поезія «Спасибі» («Яке це славне слово хлібороб...») надрукована в газеті «Колгоспне село» 20 вересня 1960 р.

[4] Є ще один віршик...— Очевидно, йдеться про поезію «Поетичне мистецтво», яка була надрукована в газеті «Вечірній Київ» 1 жовтня 1960 р.

[5] Ольга Кирилівна — дружина П. С. Погребняка.

[6] Чеботарьов Дмитро Федорович (нар. 1908) — український радянський терапевт і геронтолог; на той час працював головним лікарем санаторію «Україна» в Гагрі.

[7] Ардаматський Василь Іванович (1911—1989) — російський радянський письменник.

[8] Каверін (Зільбер) Веніамін Олександрович (1902—1989) — російський радянський письменник.

[9] Васильєв Сергій Олександрович (1911—1975) — російський радянський поет.

[10] Панфьоров Федір Іванович (1896—1960) — російський радянський письменник.

[11] Коптяєва Антоніна Дмитрівна (нар. 1911) — російська радянська письменниця.

[12] ...письменник з Уралу...— Хазанович Юрій Якович (1913—1968) — російський радянський письменник, на той час працював у редакції журналу «Урал».

[13] Тінот (Гінзбург) Віктор Якович (1894—1960) — російський радянський письменник.

[14] ...радий за Лесю.— Йдеться про двоюрідну племінницю М. Т. Рильського Чуприну Лесю Михайлівну (нар. 1936), яка вступила на заочне відділення біологічного факультету Київського університету. На той час жила в родині М. Т. Рильського.

[15] ...подякувати Іванові Трохимовичу.— І. Т. Швець (1901—1983), український радянський вчений в галузі теплоенергетики, академік АН УРСР; на той час ректор Київського університету.

296. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

13 вересня 1960 р. Гаєра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1537.

Нагнибіда Микола Львович (1911—1985) — український радянський поет.

[1] ...за «сопроводилку» до рушниці...— Йдеться про супровідний лист поетів Києва до свого подарунку — мисливської рушниці — на 65-річчя з дня народження та 50-річчя творчої діяльності. Місцезнаходження листа невідомо.

[2] ...як упорядникові обох томів.— М. Т. Рильський був упорядником першого тому «Антології», а М. Л. Нагнибіда — другого.

[3] ...читав рецензію... в «Вітчизні...» — рецензію В. Коптілова «Корисне видання», надрукована в журн. «Вітчизна», 1960, № 7.

297. ДО М. Ф. МИЦИКА

14 вересня 1960 р. Гаєра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві Ф. О. Мицика (с. Вишнопіль Тальнівського району Черкаської області).

298. ДО Г. С. ФЕДОРЕНКО

14 вересня 1960 р. Гаєра

Вперше російською мовою надруковано в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 98 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2592.

Федоренко Галина Сергіївна — жителька села Жовтневе, Попільнянського району, Житомирської області.

[1] Васильченко (Панасенко) Степан Васильович (1879—1932) — український радянський письменник. П'єсу «На перші гулі» написано 1911 р.

299. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

15 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1, арк. 32.

300. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

15 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-524.

[1] ...описав колись Антоненко-Давидович...— Йдеться про мисливську поему «Семен Іванович Пальоха» Б. Д. Антоненка-Давидовича. Про це є згадка і у М. Т. Рильського у вірші «Свічка» циклу «Дніпро»:

Де хуторянства кислий овоч
Іще недавно вистигав,
Де Антоненко-Давидович
Семена-дядька вполював...

(*Рильський М.* «Знак терезів»,
РУХ, 1932, с. 116)

[2] ...наш колективний лист...— Лист про необхідність охорони поховання козаків на острові Журавлиха в верхів'ях річки Стирі (Ровенська область), які загинули в Берестецькій битві 1651 р. під час визвольної війни українського народу 1648—1654 рр., разом із М. Рильським підписали Є. Кротевич, В. Касіян, М. Стельмах, Ю. Збанацький, Б. Харчук, Б. Антоненко-Давидович. Нині тут створено музей-заповідник.

301. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

16 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-659.

[1] ...переклад Комісарової я одержав...— Переклад поезії М. Т. Рильського «В затінку жайворонка» («В тени жаворонка») надруковано в журналі «Новый мир», 1960, № 10. В альманасі «День поэзии» вірш не друкувався.

[2] Стебун (Кацнельсон) Ілля Ісаакович (нар. 1911) — український радянський критик, літературознавець, педагог.

302. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

16 вересня 1960 р. Гагра

Вперше скорочено російською мовою надруковано у вид.: Искусство перевода, 1986, с. 281.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1241.

303. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

17 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. 1242.

[1] ...исправьте... осок на осин! — Виправлення перекладачка зробила.

304. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
18 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...и к р а а с т р а х а н с к а я...— У листі від 14 вересня 1960 р. О. Й. Дейч, зокрема, писав: «Как жаль, что вы не можете попробовать настоящую астраханскую икру. Придется Вашу порцию передать по доверенности Борецкому, хотя он этого и не заслуживает — он позволил себе настоящее кощунство, спросив «Какую икру Вы привезли — черную или красную?» Другими словами, он допустил, что на Волге и в Каспии водится сибирская кета. Завтра он придет к нам, и мы проведем разъяснительную географическую работу».

305. ДО Т. Г. МАСЕНКА
Не пізніше 19 вересня 1960 р. Гагра

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2240.

Датується на підставі напису М. Т. Рильського на листі Т. Г. Масенка від 1 вересня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5560): «Масенко прислав мені в Гагру обидві частини поеми, я повернув йому їх поштою з коротким з а г а л о м співчутливим відзивом, але з серйозними зауваженнями», та згадки у листі до Дейчів від 18 вересня 1960 р. про від'їзд із Гагри.

[1] В а ш а п о е м а — «Степові тюльпани».

[2] В о п о в і д а н н і с п і в а ч к и...— Поема присвячена співачці Київської філармонії Конько, яка на той час повернулася із заслання.

306. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА
22 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-461.

307. ДО М. Я. РУДИКА
24 вересня 1960 р. Київ

Вперше надруковано російською мовою в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 98 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2423.

Р у д и к Михайло Якович — на той час учитель школи с. Халаїдово Монастирищинського району Черкаської області. Листи М. Я. Рудика із доданими до них віршами зберігаються в ІЛ АН УРСР.

308. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО
26 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1829.

Датується за машинописною копією, яка зберігається там же.

[1] П о в і д о м л е н н я н а т е м у... п о д а м...— З доповіддю «Жіноча» лірика Шевченка» М. Т. Рильський виступив на ювілейній X Шевченківській конференції, скликаній АН УРСР, Спілками

письменників, художників і композиторів України. Відбулася 22 травня 1961 р. у Каневі. Стаття М. Т. Рильського на цю ж тему опублікована в «Робітничій газеті», 1961, 8 березня.

309. ДО Є. М. БУДНИЦЬКОЇ

26 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1851.

Будницька Єва Матвіївна (нар. 1917) — українська радянська поетеса.

[1] **Ви добре робите...** — У листі до М. Т. Рильського (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3253) Є. М. Будницька, зокрема, писала: «Моя збірка «Вулиця першого кохання» майже рік лежить у видавництві «Радянський письменник». Після непоганої другої рецензії друкувати її поки не збираються... Щоправда — я не складаю зброї. Перепони породжують нові думки і настрої».

310. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

26 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] **...написал в Гагре не одно...** — У листі від 21 вересня 1960 р. О. Й. Дейч писав: «Ходят слухи по дорозі от Киева до Москвы, что Вы в Гагре написали потрясающее стихотворение. Завидую тем, кто его прочитал. А может быть пришлете?»

[2] **...восемь стихотворений...** — У Гагрі М. Т. Рильський написав такі поезії: «Спасибі», «Чайки», «Дощ у Гагрі», «Краса», «Що зберегла пісня», «Поетичне мистецтво», «Дикий цап», «Тирса і хохітва».

[3] **Свои фото я вышлю...** — фотопортрети для видання збірок «Розы и виноград» та «Далекие небосклоны».

[4] **...декадную книжку...** — *Рильський М.* Труди і дні. К., Держлітвидав України, 1960.

[5] **...у старика Гесиода.** — Поема давньогрецького поета Гесіода (VIII—VII ст. до н. е.) має назву «Роботи і дні».

[6] **«Веселики» — действительно твердый орешек...** — Йдеться про вірш М. Т. Рильського «Зграя веселиків». У листі від 29 вересня 1960 р. О. Й. Дейч писав: «Вы не подумали о русских переводчиках. Как перевести заглавие книги — «Журавлиная стая» — не то и уже было, а «Стая журавлей» плохо. Да и вообще это журавли, да не те».

[7] **«Разгром» Фадеева...** — роман російського радянського письменника і громадського діяча Фадеєва Олександра Олександровича (1901—1956).

[8] **...архонты кланяются...** — У відповідь на повідомлення М. Т. Рильського про те, що в нього тепер секретаріат (лист від 8 вересня 1960), О. Й. Дейч, у листі від 14 вересня 1960 р. писав: «Мне кажется, что Ваш секретариат удачно составлен по образцу древнего государства, где было два архонта... Лишь бы Ваши секретари не усвоили приемы восточных везиров... «З того часу М. Т. Рильський і називає в листах секретарів архонтами. Архонти — вищі службові особи в містах-державах Давньої Греції, що відали військовими справами, судами, виконували релігійні функції тощо.

[9] Смерть Галкина...— У листі від 21.IX 60 О. Й. Дейч сповіщав про раптову смерть єврейського радянського поета і драматурга Галкіна Самуїла Зальмановича (1897—1960).

[10] Александр Иванович — О. І. Білецький.

[11] ...накануне «Дня мира...» — У 1935 р. за ініціативою Максима Горького зусиллями письменників і журналістів була створена книжка, у якій відбиті події, що сталися на земній кулі протягом лише одного дня — п'ятниці 27 вересня 1935 р. Через 25 років за ініціативою редакції газети «Известия» була підготовлена друга така книжка, яка розповідала про події, що відбулися в усьому світі у вівторок 27 вересня 1960 р. Звідси й назва цього дня «День мира». У книжці «День мира», що вийшла 1961 р. у видавництві «Известия», вміщено вірш М. Т. Рильського «Океан» у перекладі М. Шехтера.

311. ДО І. М. ГАРКУЦЕНКА

26 вересня 1960 р. Київ

Вперше надруковано у газ. «Радянська Житомирщина», 1968, 31 травня (стаття І. Іващенка «Мов пісня солов'їна»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-550.

Гаркуценко Іван Матвійович — на той час голова колгоспу в селі Романівці.

[1] Я маю намір подарувати...— У газеті «Радянська Україна» 7 жовтня 1960 р. було вміщено інформацію «Подарунок землякам», у якій, зокрема, говориться: «Цими днями Максим Тадейович Рильський побував у рідному селі разом з поетом Андрієм Малишком і столичними артистами. У клубі відбулася цікава зустріч з трудівниками села. Максим Тадейович подарував своїм землякам піаніно, три бандури й бібліотечку.

На піаніно золотими літерами зроблено напис «Землякам Романівки від Максима Рильського».

312. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

27 вересня 1960 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода, 1986, с. 286.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1245.

[1] ...малышкинскому «Огоньку...» — Вірш А. С. Малишка «Вогник» («До тих країв щоденно поїзди...»), надрукований в «Літературній газеті» 28 квітня 1959 р.

[2] Бровка Петрусь (Петро Устинович; 1905—1983) — білоруський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії.

[3] Чиковані Симон Іванович (1903—1966) — грузинський радянський поет.

[4] ...почти цитата із Малышко...— У вірші «Вогні» М. Т. Рильський перефразував рядки А. С. Малишка із вірша «Катюша»:

Негрів двоє славили Катюшу
Ту, що Ісаковський написав

(*Малишко А.* За синім морем.
К., 1950, с. 49)

[5] Копиленко Олександр Іванович (1900—1958) — український радянський письменник.

313. ДО РЕДАКЦІЇ «ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЗЕТИ»

27 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2749.

Лист у газеті надрукований не був.

314. ДО Р. В. БАБІЙЧУКА

27 вересня 1960 р. Київ

Друкується за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1805.

[1] Стешенко Ірина Іванівна (1898—1987) — український радянський перекладач, онука Михайла Старицького.

315. ДО Ф. Г. ІСАЄВА

28 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2055.

Ісаєв Федір Григорович (нар. 1922) — український радянський поет.

[1] ...висилайте «Прометея...».— Очевидно, йдеться про рукопис збірки Ф. Г. Ісаєва «Світло Прометея», яка вийшла у Держлітвидаві України в 1963 р.

[2] ...погоджуюсь редагувати книжку.— Редактором цієї книжки М. Т. Рильський не був.

[3] Хоменко Іван Євтихійович (1919—1968) — український радянський поет.

[4] Його книжку... маю.— Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом «Моєму рідному батьку і учителю Максиму Тадейовичу. Бажаю Вам довгих літ і чудесного здоров'я, за Ваші турботи про мене земний поклон від мене Вам. З приязню до Вас *Ів. Хоменко.* 21.II. 58 р.»

316. ДО А. С. МАЛИШКА

29 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 4.

[1] Перепелюк Володимир Максимович (нар. 1910) — український радянський кобзар і письменник.

[2] Козак Сергій Давидович (нар. 1921) — український радянський співак, письменник, композитор.

[3] Микола Петрович — М. П. Глебов.

317. ДО С. К. БИСИКАЛА

30 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1823.

Бисикало Степан Кіндратович — український радянський літературознавець.

[1] ...книжка про мене Андрія Малишка.— Йдеться про видання: *Малишко А.* Слово про поета. К., «Радянський письменник», 1960.

[2] ...Ваша наукова праця...— У листі до М. Т. Рильського від 22 вересня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3058) С. К. Бисикало писав: «Я закінчив свою наукову роботу, яку пла-

нував на цілу п'ятирічку (1956—60) і яка обіймає всю Вашу творчість. Чимало довелося прикласти сил, і не хотілося б, щоб світ не побачив цю роботу, яка має 18 д[рукованих] а[ркушів]. Чи не міг би я запитати у Вас, Максиме Тадейовичу, до якого мені найбільш надійного видавництва звернутися? Справа в тому, кажу я, що це — планова робота, безгонорарна. Хто міг би зацікавитись нею?»

318. ДО М. Д. ДЕРКАЧ

30 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1973.

Деркач Марія Дем'янівна (1896—1972) — український радянський літературознавець.

[1] ...Ваш люб'язний лист...— лист М. Д. Деркач від 10 серпня 1960 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4013.

[2] «Літературно-науковий вісник...»— загальноукраїнський щомісячний журнал, заснований 1898 р. Науковим товариством імені Шевченка. Виходив до 1939 р. (див. т. 19, с. 436).

[3] Славинський Максим Антонович (1868—1945) — український літератор. З Лесею Українкою познайомився 1886 р., пізніше брав участь у зібраннях «Плеяди», разом із Лесею Українкою переклав «Книгу пісень» Г. Гейне. Після Жовтневої революції в еміграції в Празі.

[4] ...архів Роздольського...— Йдеться про придбання архіву Осипа Івановича Роздольського (1872—1945), українського фольклориста, педагога, перекладача, Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР.

319. ДО М. І. РУДНИЦЬКОГО

30 вересня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2425.

[1] Спасибі за хороше слово...— Рецензію М. І. Рудницького на постановку опери «Украдене щастя» у Львівському театрі опери та балету, що під назвою «Це — справжній успіх» була надрукована в газеті «Вільна Україна» 1960 р., 27 вересня.

320. ДО ВІДДІЛУ ЛІТЕРАТУРИ І МОВИ АН СРСР

10 жовтня 1960 р. Київ

Вперше надруковано у примітці до статті М. Рильського «Поезія Тараса Шевченка» (т. 12, с. 516).

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1786.

[1] Что касается моего выступления...— На сесії Відділу літератури і мови АН СРСР, присвяченої 100-річчю з дня смерті Т. Г. Шевченка, що відбулася у Москві 23—24 березня 1961 р., М. Т. Рильський виступив із доповіддю «Лирика Т. Г. Шевченко».

321. ДО О. С. ГЛУЗМАНА

11 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-660.

[1] ...статью для «Огонька...».— Стаття «Народ едет на декаду» надрукована в журналі «Огонек», 1960, № 46, с. 8—9.

[2] Прикордонний Дмитро Максимович (1912—1980) — український радянський журналіст, на той час завідуючий корпунктом журн. «Огонек».

[3] Гуменюк Андрій Іванович (1916—1982) — український радянський музикознавець.

[4] ...уточнити для статті назву оркестру...— У статті йдеться про надзбручанський ансамбль народної музики під художнім керівництвом Василя Олександровича Зуляка — організатора художньої самодіяльності на Тернопільщині у 60-х роках, майстра виготовлення музичних інструментів.

322. ДО О. О. ГОВОРОВА

11 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-347.

[1] ...«батько...» — так звертався до М. Т. Рильського у листах О. Говоров.

323. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

11 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] В день Веры...— 30 вересня.

[2] Ирине Вильде я подарил...— У листі від 2 жовтня 1960 р. О. Й. Дейч розповідає, що під час перебування у Будинку творчості письменників у Переделкіно він почув від однієї львів'янки «чисто фольклорный рассказ о том, как у Максима Тадеевича Рыльского однажды побывала Ирина Вильде. Добрейший и очаровательный хозяин сказал ей: «Берите что хотите у меня в доме!». Тут Ирина Вильде пришла в крайнее замешательство, потому что у Рыльского каждая вещь стоит двадцать тысяч долларов (??!), но из всего богатства она скромно взяла портрет Кобылянской. Выслушали мы все это с благоговением и радостью, что Вы уже стали героем устного творчества, украинским крезом и меценатом высшей марки». Вільде (Полотнюк) Дарина Дмитрівна (1907—1982) — українська радянська письменниця.

[3] Кобилянська Ольга Юліанівна (1863—1942) — українська письменниця.

[4] ...просто тарелку без портрета...— Під час зустрічі з Іриною Вільде у себе вдома ще в довоєнні роки М. Т. Рильський подарував їй фарфорову тарілку, на якій був зображений його власний портрет, оздоблений орнаментом народної художниці М. Д. Глущенко. 1976 р. Ірина Вільде передала цю тарілку до музею поета, де вона і експонується.

[5] ...дубликат Саксифрагиі — Другий примірник рукопису повісті «Ломикамень».

[6] ...горьковского Луки!..— Персонаж п'єси Максима Горького «На дне».

[7] ...в том числе и Барковского...— Персонаж твору російського поета і перекладача Івана Семеновича (за іншими відомостями Степановича) Баркова (1732—1768), що прославився непристойними віршами, які розходилися у списках.

[8] ...«удобрю» его...— Йдеться про написання рецензії для видавництва на повість «Ломикамень». М. Т. Рильський тут використовує лист О. Й. Дейча від 1 жовтня 1960 р., у якому, зокрема, говорилося: «...как меценат Вы должны меня сделать крезом, т. е. поскорее почитать мою рукопись о Лесе и выдать «удоб-

рение» (как говорил Шандор Гергель, живя в Москве). Речь идет о моральном «удобрении».

[9] Попов Павло Миколайович (1890—1971) — український літературознавець, мистецтвознавець, фольклорист.

[10] Лобода Андрій Митрофанович (1871—1931) — український фольклорист, етнограф і мистецтвознавець.

[11] Перетц Володимир Миколайович (1870—1935) — російський та український історик літератури.

[12] Николай Калинникович — М. К. Гудзій.

[13] ...процитировал Тычину...— М. Т. Рильський перефразував рядок із вірша П. Г. Тичини «На майдані, біля церкви...»:

Хай чабан, усі гукнули,
За отамана буде!

[14] ...По Мейлаху...— Очевидно, йдеться про книжку російського радянського літературознавця Мейлаха Бориса Соломоновича (1909—1987) «Уход и смерть Льва Толстого» (1960).

324. ДО О. Г. КРАВЧЕНКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2153.

[1] Спасибо за хорошее мнение...— У листі від 4 жовтня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5081) киянин О. Г. Кравченко писав: «Я сделал, впервые в жизни, перевод стихотворения с украинского на русский язык и позволил себе, для этой цели, обратиться к Вашему произведению «Поетичне мистецтво», помещенному у «Вечірньому Києві». Оно мне очень понравилось и я хочу иметь его как краткое руководство в дальнейшей работе. Оно стоит целой статьи!»

[2] Я знаю два русских перевода...— переклади поезії М. Т. Рильського «Поетичне мистецтво», здійснені російськими радянськими поетами і перекладачами Л. В. Смирновим та М. Д. Максимовим.

[3] ...один — Максимова... напечатан в «Известиях».— Переклад цієї поезії, виконаний російським поетом і перекладачем Максимовим (Липовичем) Марком Давидовичем (1918—1986), надруковано в газеті «Известия» 9 жовтня 1960 р.

325. ДО Ю. І. НАЗАРЕНКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2273. Автограф зберігається в адресата (Київ).

Назаренко Юрій Іванович (нар. 1904) — український радянський перекладач.

[1] Бутник-Сіверський Борис Степанович (1901—1982) — український радянський мистецтвознавець; на той час працював у ІМФЕ АН УРСР.

[2] Бехер Йоганнес Роберт (1891—1958) — німецький письменник, теоретик мистецтва і громадський діяч.

326. ДО П. О. СЛІПЧУКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2486.

Сліпчук Петро Олексійович (1914—1979) — український радянський поет-сатирик, на той час працював у газеті «Радянська Україна».

[1] Батюк Порфирій Кирилович (1888—1964) — український радянський композитор.

327. ДО Й. М. ФЕДЮРКА

11 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2597.

Федюрко Йосип Максимович — на той час учитель початкової школи хутора Школярі Нестерівського району Львівської області.

328. ДО С. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 жовтня 1960 р. Київ

Вперше скорочено надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 181 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Поздравляю с возвращением на брега Алфея.— Свій лист від 8 жовтня 1960 р. про повернення з Переделкіно до Москви О. Й. Дейч починає рядками з вірша російського поета Василя Андрійовича Жуковського (1783—1852) «Пеон и Эсхин»:

Эсхин возвратился к пенатам своим,
К брегам благовонным Алфея...

і далі жартівливо продовжує: «это значит, как разъясняют комментаторы, что Эсхин — я (с Женей вместе), «брега благовонные Алфея» — это наша лужа во дворе, плещущаяся о крыльцо шестого подъезда...»

[2] Горацій (Квінт Горацій Флакк; 65 до н. е.— 8 до н. е.) — римський поет.

[3] Буало (Буало-Депрео) Нікола (1636—1711) — французький поет і критик, теоретик класицизму. М. Т. Рильському належить переклад його поетичного трактату «Мистецтво поетичне».

[4] Инна Юрьевна — І. Ю. Тинянова — літературознавець, дочка російського радянського письменника Тинянова Юрія Миколайовича (1894—1943). Перебувала разом із Дейчами в Будинку творчості письменників у Переделкіно, зацікавилася поетичним циклом М. Т. Рильського «Ріо-де-Жанейро».

[5] ...буду на Толстовской сессии ОЛЯ...— Наукова сесія відділу мови і літератури АН СРСР, присвячена 50-річчю дня смерті Л. М. Толстого.

329. ДО С. Я. КУЦЕКА

14 жовтня 1960 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Радянська Житомирщина», 1970, 1 лютого (стаття Ф. Г. Розенблат «Листки Максима Рильського»).

Подається за автографом, що зберігається у фондах Житомирського краєзнавчого музею.

Куцек Сергій Якович — на той час директор Житомирського музично-драматичного театру.

[1] «Оргія» — драма Лесі Українки.

330. ДО В. М. ОРЛОВА

14 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2303.

Орлов Володимир Миколайович (1908—1985) — російський радянський поет, на той час голова редколегії «Библиотеки поэта», видання якої здійснює «Советский писатель».

[1] «Стихотворения» О. Мандельштама.— Йдеться про рукопис вибраних творів російського радянського поета Мандельштама Осипа Емілійовича (1891—1938), що був надісланий М. Т. Рильському для ознайомлення як членові редакційної колегії «Библиотеки поэта». Видання було здійснено лише 1973 р. у Великій серії «Библиотеки поэта».

331. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДРУЖБА НАРОДОВ»

14 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2740.

Скосирєв Петро Григорович (1900—1960) — російський радянський письменник. Стаття П. Г. Скосирєва, про яку йдеться в листі, надрукована не була.

332. ДО С. С. СМИРНОВА

14 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2491.

[1] Посылая ...свою статью...— «Открытое письмо К. Г. Паустовскому» надруковано в «Литературной газете» 29 жовтня 1960 р. Відповідь К. Г. Паустовського — 3 листопада 1960 р. у цій же газеті.

333. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

17 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1068.

Мазуркевич Олександр Романович (нар. 1913) — український радянський літературознавець і педагог, академік АПН СРСР.

[1] ...спільного «підопічного...».— Йдеться про викладача Дрогобицького педагогічного інституту Миколу Івановича Домницького (1907—?), на захисті кандидатської дисертації якого «Творчість Михайла Стельмаха» М. Т. Рильський був офіційним опонентом. Чорновий автограф відгуку на дисертацію зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1339.

[2] ...подякувати Вам за хорошу недавню статтю...— Стаття О. Р. Мазуркевича «Політичні інтригани» («Радянська Україна», 1960, 14 жовтня).

334. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

18 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2386. Текст листа до О. А. Прокоф'єва і лист до Ленради надруковані на одному аркуші.

[1] Рябова Ольга Марківна (1899—1967) — дочка М. Л. Кропивницького, дружина українського радянського композитора О. П. Рябова.

[2] ...Косому переулку было дано наименование ул. Кропивницкого...— Косий провулок у Ленінграді нині носить ім'я «Оружейника Федорова». На будинку № 5 меморіальної дошки немає.

335. ДО Ю. Я. ХАЗАНОВИЧА

19 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10248.

[1] Посылаю вырезку из «Вечірнього Киева...».— Поезія «Дикий цап» надрукована 18 жовтня 1960 р.

[2] ...напечатает «Урал».— Публікації перекладу в свердловському літературно-художньому журналі «Урал» не виявлено.

336. ДО С. К. БИСИКАЛА

20 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1824.

[1] Равлюк Микола Трохимович (нар. 1921) — український радянський критик і літературознавець, на той час працював у Держлітвидаві України.

[2] ...Вашої праці «М. Рильський».— Літературний портрет С. К. Бисикала «Максим Рильський (1958), який з виправленнями і доповненнями вийшов 2-м виданням у Держлітвидаві України в 1962 р.

337. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

20 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: Пушкінський Дім, ф. 726, оп. 2, стр. 866.

[1] «Громобой» — поема О. А. Прокоф'єва.

338. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

21 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Манускрипт получен — рукопис повісті «Ломикамень».

[2] ...начнет «фукцировать» мемориальный музей...— Йдеться про створення Літературно-меморіального музею Лесі Українки в Києві в будинку № 97 по вулиці Саксаганського, де жила письменниця в різні часи із 1899 по 1910 рр. Музей відкрито 21 вересня 1962 р. М. Т. Рильський виступив на урочистостях з нагоди відкриття музею.

[3] Кротевич Євген Максимович (1884—1968) — український радянський письменник.

[4] Пчілка Олена (Косач Ольга Петрівна; 1849—1930) — українська письменниця, мати Лесі Українки.

[5] Квітка Климент Васильович (1880—1953) — український фольклорист, чоловік Лесі Українки.

[6] Квітко Лев Мойсейович (1890—1952) — єврейський радянський поет.

[7] «Невольничий корабль» — поема бразільського поета Кастру Альвіса (1847—1871), написана 1869 р. У листі від 17 жовтня 1960 р. О. Й. Дейч писав: «Непременно прочтите у Кастру Альвеса «Невольничий корабль». Это не случайная, а нарочитая параллель с поэмой Гейне, только «старый циник» (по Вашему определению) все разрешил в сатирическом плане своей концовкой, а его бразильский собрат — в пафосе борца за освобождение черных».

[8] Воспоминания Эренбурга... — Спогади російського радянського письменника Іллі Григоровича Еренбурга (1891—1967) «Люди. Годы. Жизнь» саме тоді почали друкуватися в журналі «Новый мир».

[9] «Подводную съемку...». — Переклад англійської книжки, що О. Й. Дейч пропонував надіслати Г. І. Рильському, який тоді працював кінооператором на Київській студії телебачення.

[10] О разного рода недоумениях и перепугах... — У вищезгаданому листі О. Й. Дейч писав: «...внутренний редактор Ирина Владимировна Воробьева всего боится. Прочитав рукопись, она пришла в ужас от того, что Мержинский изображен как умирающий, а не как революционер, выступающий на многотысячном митинге (?) с призывом свергнуть самодержавие... Есть мелочи, которые тоже заботят меня. Вот, например, в сцене встречи Леси и Франко — как они должны обращаться друг к другу, то ли «по имени и отчеству, то ли «пан Иван» и «панна Леся». Сама Леся, как я заметил, избегала таких обращений и даже прибегала к слову «товарищ» или «Cher maître» *. и. т.

[11] Мержинський Сергій Костянтинович (1870—1901) — активний член соціал-демократичних гуртків, один з перших пропагандистів марксизму в Києві та Мінську, близький друг Лесі Українки.

[12] Н. Чуковский видит всю проблему... — Це відповідь М. Т. Рильського на розповідь О. Й. Дейча про засідання секретаріату Спілки письменників СРСР, присвяченого проблемам художнього перекладу, на якому із доповіддю виступив російський радянський письменник Микола Корнійович Чуковський (1904—1965), син К. І. Чуковського. Дейч зокрема писав: «Между прочим, Н. К. Чуковский обрушился на силлабику Шевченко в русском стихе...»

[13] «Манас» — киргизький народний епос.

339. ДО РАДИ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО КЛУБУ ДРОГОБИЦЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ № 1

21 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2396.

[1] «Учітесь, читайте...» — рядки із твору Т. Г. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженним землякам моїм в Україні і не в Украйні моє дружнее посланіє» (1845).

[2] Ісаакян Аветік Саакович (1875—1957) — вірменський радянський поет.

340. ДО О. Й. ДЕЙЧА

25 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

---

* Дорогий вчитель *(франц.)*. — *Ред.*

[1] Трохименко Карпо Дем'янович (1885—1979) — український радянський художник.

[2] Самокиш Микола Семенович (1860—1944) — український радянський живописець-баталіст.

[3] «Иркутская история» — п'єса російського радянського драматурга Олексія Миколайовича Арбузова (1908—1986).

[4] Николай II — Романов Микола Олександрович (1868—1918) — останній російський імператор.

[5] ...словарь Брокгауза и Ефрона...— російська енциклопедія, видана 1890—1907 рр. у Петербурзі видавничою фірмою Брокгауз-Єфрон.

[6] Клюкны а Іа Смилянский...— На думку М. Т. Рильського і О. Й. Дейча український радянський письменник Смілянський Леонід Іванович (1904—1966) у своїх творах, присвячених дореволюційним українським діячам, дещо спрощено зображував тогочасне культурне середовище і окремі історичні постаті.

[7] ...в дни открытия памятника Котляревскому...— Йдеться про урочистості з нагоди відкриття пам'ятника І. П. Котляревському роботи скульптора Л. П. Позена, які відбулися в Полтаві 30—31 серпня 1903 р.

[8] Сын Лысенко...— Лисенко Остап Миколайович (1885—1968); український радянський музикознавець, педагог, дослідник життя і творчості свого батька М. В. Лисенка.

[9] ...в своей книге...— Йдеться про книжку: *Лисенко О. М.* М. В. Лисенко. Спогади сина. К., Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1959.

341. ДО М. С. ЖИВОВА

28 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2011.

Автограф зберігається: ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

[1] ...статья о Вашем «Тувиме...» — рецензія М. Т. Рильського на видання: *Живов М. С.* Юлиан Тувим. Очерк жизни и творчества. М., Детгиз, 1960. Надрукована в «Литературной газете», 1960, 24 грудня.

[2] Спасибо за статью о польских «кавказких» поэтах.— Стаття М. С. Живова «Польські поети Кавказу (Бібліографічні матеріали)». Окремий відбиток статті, вміщеної у виданні «Pamiętnika Literackiego» № 3—4) російською і польською мовами зберігається в меморіальній бібліотеці з написом: «Дорогому Максиму Фаддеевичу Рыльскому с уважением и любовью. Москва. IX. 60. Автор».

[3] «Словник пияцкий» — укладений Ю. Тувімом «Polski słownik pijacki i antologia bachiczna», 1935.

342. ДО М. А. ШЕХТЕРА

28 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2663.

Шехтер Марк Ананійович (1911—1963) — російський радянський поет і перекладач.

[1] «Океан» — переклад цього вірша, виконаний М. А. Шехтером, вперше опубліковано у виданні: *Рильский М.* Избранное. М., «Советский писатель», 1949.

[2] «...ничтожный пигмей...». — Йдеться про рядки з вірша «Океан»:

Где Вашингтона и Линкольна
Ничтожный заменил пигмей.

[3] Трумен Гаррі (1884—1972) — державний діяч США, після смерті Ф. Д. Рузвельта (1945) став президентом США, у 1948 р. переобраний на цей пост. Проводив політику «холодної війни».

[4] Ейзенхауер Дуайт Дейвід (1890—1969) — державний і військовий діяч США. В 1953—1961 рр. президент США, проводив агресивну зовнішню політику.

343. ДО О. Н. ЩЕРБАНЯ

28 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2673.

Щербань Олександр Назарович (нар. 1906) — український радянський вчений у галузі гірничої теплофізики, академік АН УРСР, в 1957—1961 рр. віце-президент АН УРСР.

[1] Короїд Олексій Степанович (нар. 1911) — український радянський економіст, член-кореспондент АН УРСР, в 1957—1963 рр. голова Відділення суспільних наук АН УРСР.

[2] Турченко Юрій Якович (нар. 1923) — український мистецтвознавець. Із 1974 р. проживає за кордоном.

344. ДО Л. М. ЛЕОНОВА

31 жовтня 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2188.

[1] ...вопль о природе...— стаття М. Т. Рильського «Боротьба за красу», надрукована в «Робітничій газеті» 20 жовтня 1960 р.

[2] «Робітнича газета» — щоденна газета ЦК Компартії України. Видається в Києві українською та російською мовами. Виходить з 1957 р.

[3] ...Вашу... статью...— Стаття Л. М. Леонова «О природе — начистоту» надрукована в «Литературной газете» 22 жовтня 1960 р.

345. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

1 листопада 1960 р. Київ

Вперше частково надруковано українською мовою у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу. К., 1975, с. 322.

Подається за автографом, який зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

346. ДО В. Ф. ЛАВРУШИНА

4 листопада 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2182.

Лаврушин Володимир Федорович (нар. 1912) — український радянський учений в галузі хімії, на той час проректор Харківського державного університету.

[1] ...конференції... пам'яті О. О. Потебні.— Йдеться про III Республіканську конференцію славістів, присвячену 125-річчю з дня народження українського і російського філолога Олександра Опанасовича Потебні (1835—1891).

347. ДО Г. С. ЧОРІ

4 листопада 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2637.

Це відповідь на лист вчителя з Ужгорода Чорі Г. С. від 9 липня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7812).

348. ДО І. І. ГОЛОБОРОДЬКА

10 листопада 1960 р. Київ

Друкується за автографом: КЛМР, од. зб. Р-678.

349. ДО Г. Й. ГРИГОР'ЄВА

14 листопада 1960 р. Київ

Вперше російською мовою надруковано у вид.: *Григорьев Г.* Не могли иначе. «Радянський письменник». 1983, с. 271—272.

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

У позначенні місяця в даті механічна описка, за свідченням адресата, треба XI.

Григор'єв (Кіпніс) Григорій Йосипович (нар. 1923) — російський радянський письменник, на той час власний кореспондент «Литературной газеты» по Україні.

[1] ...моєї «всесвітської статті...— статті «Перечитуючи Толстого» (Всесвіт, 1960, № 11, с. 82—86).

[2] Назва статті орієнтовна! — Надрукована в «Литературной газете», 1960, 19 листопада, під назвою «Великий художник».

350. ДО Н. М. ГРІН

22 листопада 1960 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1942.

Датується за позначкою на копії.

Грін Ніна Миколаївна (1894—1970) — дружина російського радянського письменника Гріна (Гриневського) Олександра Степановича (1880—1932), який жив і помер у м. Старий Крим.

351. ДО О. Й. ДЕЙЧА

1 грудня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Бывают же ...сны в руку! — У листі від 27 листопада 1960 р. О. Й. Дейч писав: «Сегодня ночью мне снилось, что получил роскошный пакет из Киева и в нем лежала Ваша волшебно-

прекрасная статья к «Ломикамню». Как Вы думаете — это только намек с моей стороны или «сон в руку»?»

[2] Воробйова Ірина Володимирівна — редактор Детгиза, де готувалася до друку повість «Ломикамень».

[3] ...описанный Толстым татарник.— Свою передмову «Об этой книге» М. Т. Рильський розпочинає розповіддю про квітку татарник, описом якої починає Л. М. Толстой свою повість «Хаджи-Мурат» (1896—1904).

[4] ...этот мотив у Белецкого...— Запозичено із внутрішньої рецензії О. І. Білецького для Детгиза.

[5] ...статью о Гринченко...— Над статтею, присвяченою творчості Б. Д. Грінченка, О. І. Білецький працював в 1961 р.— останньому році свого життя. Стаття залишилася незакінченою. Написана частина вперше надрукована у журналі «Радянське літературознавство», 1963, № 1, с. 117—122.

[6] Сумак Іма — перуанська співачка, яка тоді гастролювала в СРСР.

[7] Нечуй-Левицький Іван Семенович (1838—1918) — український письменник.

[8] Марко Вовчок (Вілінська Марія Олександрівна; 1833—1907) — українська і російська письменниця.

[8] ...ездил и генеральный консул Польши...— Поїздка до Стеблева описана Вандою Михалевською у її спогадах «Три подорожі з Максимом Рильським» (Син Країни Рад. К., «Радянський письменник», 1982, с. 44—49).

[9] ...открыт музей Нечуя...— Йдеться про урочистості, присвячені відкриттю Літературно-меморіального музею Нечуя Левицького та меморіальних дошок, відбулися 27 листопада 1960 р.

[10] Шаляпін Федір Іванович (1873—1938) — російський співак.

[11] Александр Васильевич — О. В. Борецький.

[12] Качуча — південно-американський танець.

[13] «Комедия ошибок» — п'єса англійського драматурга Уїльяма Шекспіра (1564—1616).

[14] «Зимняя сказка» — п'єса У. Шекспіра (1611).

[15] ...воспоминания Витте...— спогади російського державного діяча Сергія Юлійовича Вітте (1849—1915).

352. ДО С. Я. КУЦЕКА

19 грудня 1960 р. Москва

Вперше надруковано в газ. «Радянська Житомирщина», 1970, 1 лютого (стаття Ф. Г. Розенблат «Листи Максима Рильського»).

Подається за автографом, що зберігається у фондах Житомирського краєзнавчого музею.

[1] ...замітку до Вашої програми.— Нижче подається вступна стаття М. Т. Рильського до програми вистави «Оргія», підготовленої Житомирським обласним українським музично-драматичним театром до 90-річчя із дня народження Лесі Українки (1961):

Героїчна драма

Леся Українка по праву може назватись одним із геніальних світових художників слова, а серед жінок-поетів чи, як ми, звичайно, говоримо, поетес вона займає чільне місце. Її творчість позначена глибиною думки, завжди оригінальної і раз у раз

такої, що йде всупереч загальноприйнятим думкам. Треба було, як визнавала сама Леся великої сміливості, щоб узятись за таку світову тему, як тема Дон-Жуана,— адже мала перед собою українська письменниця дуже багато блискучих попередників, серед яких нам досить назвати Мольєра, Пушкіна, О. К. Толстого. А вона взялась за цю тему і вийшла переможницею, давши в своєму «Камінному господареві» нове, своє трактування «вічних» образів Дон-Жуана, Командора, Анни і створивши таку сповнену моральної сили постать, як Долорес.

Теми свої брала Леся Українка з давніх часів і далеких країн, як не раз робив це і Іван Франко, але завжди її твори з давньогрецького, давньоєврейського, давньоримського, іспанського середньовічного життя, як і Франкові твори, зачіпали найгостріші проблеми сучасності, виявляли революційне єство і незламну віру в прийдешнє тієї мужньої людини, яка в найтемніші роки царської сваволі і поміщицько-капіталістичного гніту взяла собі за девіз «проти надії надіюсь», а слово своє прагнула обернути — і таки обернула — в бойову сталь, в бойову крицю.

Житомирський музично-драматичний театр нині ставить один із найяскравіших драматургічних творів Лесі Українки — драму «Оргія». Це не можна не привітати. Насичена мудрими філософськими думками, п'єса ця, як і чимало інших драм і драматичних поем Лесі Українки (досить назвати хоч би «Камінного господаря» і «Лісову пісню»), вражає напруженістю дії, гострим зіткненням характерів, усіма тими якостями, що роблять твір не тільки цікавим для читання, але й по-справжньому сценічним.

«Оргія» — це твір про силу народного духу, про велич національної гідності, про зневажить поневоленого народу до його поневолювачів. Разом з тим це висока трагедія митця, що стає в конфлікт із своїм середовищем, як те бачимо ми і в драмі Лесі Українки «У пущі».

Я сказав, що твори Лесі Українки завжди перегукувались із сучасністю, тобто з подіями тих часів, за яких жила письменниця. Але ж у тому й геніальність великих творців, що твори їх сучасні і для майбутніх поколінь. Та боротьба за визволення поневолених колоніалізмом народів, яку веде нині все передове людство з Радянським Союзом на чолі, дає нам привід по-новому, по-сьогоденному глянути на змальовану Лесею Українкою картину, по-новому відчути музику волелюбної ліри співця Антея, героя Лесиної п'єси. І сучасні борці за свободу Греції, за славне в віках її ім'я, що хочуть затоптати в болото запроданці капіталу, за новий соціальний лад у тій землі, де лунали колись грізні голоси Софоклового хору, я певен, низько уклонились би постаті свого утвореного уявою великої поетеси героїчного попередника, що залишає нащадкам безсмертний заповіт — т о в а р и ш і, д а ю в а м д о б р и й п р и к л а д!

Максим Рильський

353. ДО М. О. АБАЛКІНА

29 грудня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. О. Абалкіна (Москва)

А б а л к і н Микола Олександрович (1906—1986) — російський радянський театральний критик, на той час редактор газети «Правда» по відділу літератури і мистецтва.

354. ДО С. Ф. ЗЕРОВОЇ

29 грудня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10579.

Зерова Софія Федорівна (1889—1985) — дружина М. К. Зерова.

[1] ...переклади Миколи Костевича...— Зерова Миколи Костянтиновича (1890—1941) — українського радянського поета, перекладача і літературознавця.

[2] ...редактором «Римських поетів»...— У листі від 25 грудня 1960 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4288) С. Ф. Зерова писала: «Изд[ательст]во «Радянська школа» готово взять на себя публикацию переводов «Римских поэтов» Миколы Костевича. При этом было высказано пожелание, чтобы Вы дали согласие взять на себя загальну редакцію и написать вступительную статью».

Видання це не було здійснене.

355. ДО А. Ф. ХИЖНЯКА

30 грудня 1960 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Датується за поштовим штемпелем.

[1] Максимович Михайло Олександрович (1804—1873) — український вчений-природознавець, історик, фольклорист і письменник.

[2] Махновець Леонід Єфремович (нар. 1919) — український радянський літературознавець.

[3] Шашкевич Маркіян Семенович (1811—1843) — український письменник і культурно-громадський діяч.

[4] Федькович Юрій (Осип) Адальбертович (1834—1888) — український письменник і громадський діяч.

356. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

Грудень 1960 р. Москва

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, ДФ-270.

Орієнтовна дата встановлена за змістом на підставі згадки про публікацію в «Новом мире» та про роботу парламенту.

[1] Зарян Наірі (Єгізараян Айастан Єгізарович; 1901—1969) — вірменський радянський поет.

[2] Рибак Натан Самійлович (1913—1978) — український радянський письменник.

1961

357. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО

2 січня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. Є. Сиваченка (Київ).

У датуванні механічна описка: треба 2/I, а не 2/XII (за змістом листа).

358. ДО О. Й. ДЕЙЧА

2 січня 1961 р. Київ

Вперше скорочено українською мовою надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу. К., «Радянський письменник», 1975, с. 323.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

У датуванні механічна описка: треба 2/I, а не 2/XII (за змістом листа).

[1] Я не совсем понял, для чего это было сделано...— Відповідаючи на це запитання, О. Й. Дейч у листі від 8 січня 1961 р. писав: «Козьма Прутков сказал: «Не все бери, что дают». Если он этого и не сказал, то мог сказать. Это относится к Вашему вопросу, зачем Вам дали корректуру «Лирики» Шевченко. Ни за чем. Вы ведь ее читали, и всю правку мы уже перенесли и книга подписана в печать, так что читать переводы можно только для саморазвлечения...»

[2] Переводы Ахматовой...— У виданні вміщено переклади віршів циклу «Вольні сонети», книги «Зів'яле листя» та двох сонетів «Дві дороги» і «Сонет» із книги «Із літ моєї молодості».

[3] ...написать статью...— Стаття «Франко в перекладах Ахматової» не була написана.

[4] ...Перечитал «Кюхлю» — роман Ю. М. Тинянова, присвячений російському поету, другу О. С. Пушкіна Вільгельму Карловичу Кюхельбекеру (1797—1846).

[5] Инна Юрьевна — І. Ю. Тинянова, дочка Ю. М. Тинянова.

[6] Статью Вашу...— Стаття О. Й. Дейча «Слідами Тараса», присвячена перебуванню Т. Г. Шевченка в Астрахані, Нижньому Новгороді. Опублікована в «Літературній газеті», 1960, 27 грудня.

359. ДО М. С. ЖИВОВА

2 січня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається: ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

[1] Материалы о Шевченке...— Акти надходження Інституту літератури АН УРСР засвідчують, що такі матеріали від М. Т. Рильського до відділу рукописів не поступали.

[2] А «Марию» — пришлите мне...— М. С. Живов працював над перекладом поеми «Марія» польського поета Антоні Мальчевського (1793—1826). Із врахуванням зауважень М. Т. Рильського переклад цей був опублікований у збірнику: Польская романтическая поэма XIX века. М., «Художественная литература», 1982.

360. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

10 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137. од. зб. 1926.

Григор'єв Григорій Прокопович (1898—1971) — український радянський письменник.

[1] Передаю Вам рукопись і свою коротеньку передмову.— Рукопис спогадів Г. П. Григор'єва «У старому Києві», до яких М. Т. Рильський написав передмову. Книжка вийшла у видавництві «Радянський письменник» у 1961 р.

[2] «По ревізії» — п'єса М. Л. Кропивницького, написана 1894 р.

361. ДО Л. В. НІКУЛІНА

14 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Вперше скорочено надруковано в журн. «Москва», 1966, № 8, с. 127 (стаття Л. В. Нікуліна «Чародей слова»).

Подається за машинописною копією (КЛМР, ДФ-289).

[1] ...Вашу заметку о толстовских днях...— Стаття Л. В. Нікуліна «Толстовские дни в Париже» надрукована в «Литературной газете», 1961, 7 січня.

[2] ...это вы верно говорите...— У листі від 10 січня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5937) Л. В. Нікулін писав: «Кстати, Григорьев прислал мне интересный материал о Киевской крепости и «Косом капонире», где содержались смертники во времена царизма. Мне этот материал нужен,— есть одна идея, которую я надеюсь осуществить. Знаете ли, что я однажды в «Венеции», ресторане на Трухановом острове, видел убийцу Столыпина, до убийства, разумеется. Есть о чем вспомнить нашему поколению!»

[3] ...юбилеи Тычины и Эренбурга...— П. Г. Тичина і І. Г. Еренбург народилися в один день — 27 січня 1891 р.

[4] ...готовлю доклад о Шевченке...— Йдеться про підготовку доповіді «Великий поет України», з якою М. Т. Рильський виступив 10 березня 1961 р. на урочистому вечорі в приміщенні Київського театру опери і балету з нагоди 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка.

362. ДО М. І. РИЛЬСЬКОЇ-МАРТИНЮК

14 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-608.

[1] ...стукати на машинці...— М. Т. Рильський обіцяв давати матеріали для передруку.

363. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

16 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Форма соловейче...— У листі від 8 січня 1961 р. О. Й. Дейч, розповідаючи про зустріч Нового року, писав: «...а Пеньковский читал стихи, в которых обнаружилось его мастерство:

Летом что? Под Новый год
Спой, мой соловейче!
Рифм на «год» не счесть, а вот
Прорифмуй — на Дейчей!

Конечно, звательный падеж — соловейче весьма подозрителен по морфологии, но бывает же поэтическая вольность! А окончательно я был убит рифмой «иудей, чай» и опять же «Дейчей».

[2] Пеньковський Лев Минайович (1894—1971) — російський радянський поет-перекладач.

364. ДО Р. М. ЧУМАКА

16 січня 1961 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-970.

[1] «Критично-творчий перегляд... «Невільничої» лірики...» — робота Є. О. Ненадкевича «З творчої лабораторії Т. Г. Шевченка. Редакційна робота над творами 1847—1858 рр.», вийшла окремим виданням у 1959 р.

365. ДО С. І. ЦЕТЛЯКА
24 січня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Кривий Ріг).

Цетляк Станіслав Іванович (нар. 1937) — старший викладач кафедри української літератури Криворізького педагогічного інституту, на той час студент Львівського університету.

[1] ...тема, яку Ви обрали...— Адресат працював над статтею «Образ дитини у творчості Т. Г. Шевченка», яка не надрукована.

[2] Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович (1778—1843) — український письменник, основоположник художньої прози в новій українській літературі.

[3] «Поучение Мономаха» — твір великого князя Київського Володимира Мономаха (1053—1125) «Повчання» Володимира Мономаха своїм дітям», у якому автор засуджував князівські міжусобиці і закликав до об'єднання давньоруських земель.

[4] Вишенський Іван (нар. між 1545—50 — після 1620) — український письменник.

[5] Головко Андрій Васильович (1897—1972) — український радянський письменник.

[6] Косинка (Стрілець) Григорій Михайлович (1899—1934) — український радянський письменник.

[7] Юрко Крук — герой роману-трилогії П. С. Козаланюка «Юрко Крук» (1946—1956).

[8] Стефаник Василь Семенович (1871—1936) — український письменник і громадський діяч.

366. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО
3 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Л. С. Первомайського (Москва).

367. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО
10 лютого 1961 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1002.

[1] Бєлінський радив колись Тургеневу.— У листі від 3 березня 1847 р. російський критик і публіцист Віссаріон Григорович Бєлінський (1811—1848), зокрема, писав І. С. Тургеневу: «Только, ради аллаха, не печатайте ничего такого, что ни то ни се; не то чтоб нехорошо, да и не то, чтоб очень хорошо» (*Белинский В. Г.* Избранные письма. В 2-х т. М., Гослитиздат, 1955, т. 2, с. 297).

[2] «Служенье муз не терпит суеты».— Рядок із вірша О. С. Пушкіна «19 октября» («Роняет лес багряный свой убор...», 1827).

368. ДО ВІДДІЛУ НАУКОВИХ КАДРІВ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР
14 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: КЛМР, од. зб. Р-962.

369. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО
15 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1001.

370. ДО В. В. ЗУБАРЯ
17 лютого 1961 р. Київ

Вперше скорочено надруковано в журн. «Жовтень», 1975, № 3, с. 127 (стаття Н. А. Підпалої «Слово наставника»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-587.

[1] «Вітрову доньку» прочитав...— Драматична поема В. В. Зубаря, вийшла друком 1964 р.

[2] «Лісова пісня» — драма-феєрія Лесі Українки, написана 1911 р.

371. ДО М. С. ЖИВОВА
21 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

[1] «Zamek Kaniowski»...— поема польського поета-романтика С. Гощинського «Канівський замок» (1828).

372. ДО М. В. ХИМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)
22 лютого 1961 р. Київ

Вперше надруковано у виданні: Жадань і задумів неспокій. З творчої спадщини Бориса Тена. К., «Рад. письменник», 1988, с. 141.

Подається вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-763.

Борис Тен (Хомичевський Микола Васильович; 1897—1983) — український радянський поет і перекладач. За переклади «Одіссеї» та «Іліади» Гомера українською мовою удостоєний премії імені Максима Рильського (1979).

[1] ...оці вірші віршую я...— рядок із поезії Т. Г. Шевченка «Не для людей, тієї слави...» (1848—1858).

[2] Посилаю для «Вінка» вірш...— тобто до літературно-музичного збірника на допомогу художній самодіяльності «Вінок Кобзареві», відповідальним редактором якого був М. В. Хомичевський. Вийшов друком 1961 р. у Житомирському обласному видавництві. Поезія М. Т. Рильського «Він у Києві» надрукована на с. 9—10.

[3] ...шлю одночасно і «Рад[янській] Житомирщині.— Вірш «Він у Києві» надруковано в газеті «Радянська Житомирщина» (1961, 2 квітня).

373. ДО О. Й. ДЕЙЧА
23 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...получил книгу Платона Александровича...— *Білецький П. О.* Козак Мамай. Народна картина. Львів. 1960. Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Максиму Тадейовичу Рильському — славному лицареві українсь-

кої культури з глибокою повагою і любов'ю. *Платон Білецький.* 20 лютого 1961. Київ».

[2] готовится рецензия мамаеведом Ильченком...— О. Є. Ільченко, автор роману «Козацькому роду нема переводу, або ж козак Мамай і Чужа Молодиця» (1958). Рецензія за підписами О. Ільченка та М. Рильського під назвою «Українська народна картина» надрукована в «Літературній газеті», 1961, 14 липня.

[3] Пивторадни не так страшен...— Мова йде про внутрішню рецензію на підготовлений рукопис вибраного Олександра Олеся російською мовою, яку написав український радянський літературознавець Василь Ілліч Півторадні (1910—1981).

[4] ...владыке Григорию...— Г. І. Владикіну.

[5] Относительно фото...— Йдеться про фотографії, які були потрібні О. Й. Дейчу для ілюстрації своїх спогадів і статей про діячів української культури.

[6] ...доктор искусствоведения...— М. К. Йосипенко.

[7] ЦЛК — центральна лікувальна клініка.

[8] ...гражданин из Одессы...— Сергій Миколайович Ніжинський (нар. 1921) — журналіст.

[9] Ксения — хатня робітниця.

[10] «Дядя Ваня» — п'єса А. П. Чехова, написана в 1897 р.

[11] Романов Михайло Федорович (1896—1963) — російський радянський артист і режисер, народний артист СРСР.

[12] Островський Олександр Миколайович (1823—1886) — російський драматург.

[13] ...мой институтский зам...— Лев Беніціонович Соболевський (нар. 1906).

374. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

23 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1405.

[1] Ваша литературоведческая точность...— Цей лист є відповіддю на зауваження, висловлені Б. О. Тургановим з приводу рукопису книжки М. Т. Рильського «Поэзия Тараса Шевченко».

[2] Цитату из «Прогулки»...— Йдеться про повість Т. Г. Шевченка «Прогулка с удовольствием и не без морали» (1856—1857).

[3] Машинський Семен Йосипович (1914—1978) — російський радянський літературознавець.

[4] ...статья Андрея Самойловича...— передмова А. С. Малишка «Слово о поэте» до вид.: *Рыльский М.* Сочинения. В 4-х т. М., Гослитиздат. 1962—1963.

375. ДО О. М. ТА Г. І. РИЛЬСЬКИХ

25 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-326.

376. ДО Т. Й. СТАХ
25 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-265.

Стах (Германович) Тетяна Йосипівна (1902—1990) — російська радянська перекладачка, яка жила і працювала в Києві.

[1] ...«Вечерних бесед...» — «Вечірні розмови», публіцистичні нариси, з якими М. Т. Рильський, починаючи з 6 листопада 1960 р. регулярно виступав у суботніх номерах газети «Вечірній Київ».

[2] ...в библиотечке «Огонька»...— У цій серії «Вечірні розмови» не видавались.

[3] ...предполагается издать...— Перше видання «Вечірніх розмов» було здійснено Київським обласним книжково-газетним видавництвом у 1962 р.

377. ДО Б. О. ТУРГАНОВА
25 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1406.

[1] ...брошюру о Шевченке...— *Рыльский М.* Поэзия Тараса Шевченко. М., Гослитиздат, 1961.

[2] Державін Гаврило Романович (1743—1816) — російський поет.

[3] ...вставкой из Библии...— в брошурі М. Т. Рильський наводить псалом 81 із Біблії.

378. ДО Р. П. ГОЛОВІНА
27 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Львів).

Головін Роман Петрович (нар. 1921) — вчитель української літератури.

379. ДО М. П. СМИРНОВА
27 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-177.

Смирнов Микола Павлович (1898—1977) — російський радянський письменник, на той час член редакційної колегії літературно-художнього та науково-популярного альманаху «Охотничьи просторы».

[1] Пермітін Юхим Миколайович (1895—1971) — російський радянський письменник.

[2] ...для помещения в альманахе? — Праця М. Т. Рильського «Природа і література» в альманасі не друкувалася.

[3] ...есть у меня ссылка...— Мається на увазі таке місце: «За свідченням письменника Єфима Пермітіна, Новиков-Прибой сказав якось на полюванні: «За зорю помолодем лет на тридцать. Ну, что еще, кроме охоты, может так врачевать и тело, и душу?».

380. ДО С. І. ЦЕТЛЯКА
27 лютого 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Кривий Ріг).

[1] Петрашевці — учасники таємного гуртка дворянської і ріаночинської молоді, що об'єднувалися 1845—1849 рр. в Петербурзі навколо російського революціонера, соціаліста-утопіста Михайла Васильовича Петрашевського (Буташевич-Петрашевич; 1821—1866). Петрашевці виявляли, зокрема, глибоку повагу до революційної діяльності Т. Г. Шевченка.

381. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

1 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-997.

[1] ...принадне запрошення.— О. І. Корсовецький запрошував М. Т. Рильського відвідати його у Криму.

382. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

3 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

У датуванні описка, на поштовому штемпелі «3.03 61».

[1] ...из-за Шевченка...— Йдеться про роботу М. Т. Рильського у зв'язку із підготовкою до відзначення 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка.

[2] ...академшевченковская сессия...— спільна наукова сесія Відділів мови й літератури та історичних наук АН СРСР і Відділу суспільних наук АН УРСР, яка відбулася 23—24 березня 1961 р. в Москві в Інституті світової літератури імені М. Горького.

[3] Єфімов Борис Юхимович (нар. 1900) — радянський художник-карикатурист, народний художник СРСР.

[4] Анатолий Васильевич — А. В. Луначарський.

[5] ...постановку «Поджигателей...».— Йдеться про фото вистав п'єси А. В. Луначарського «Поджигатели» (1920), постановка якої здійснена у 20-х роках на Україні Державним українським драматичним театром імені І. Я. Франка (Харків) та Українським драматичним театром в Одесі. Знімки ці потрібні були О. Й. Дейчу для підготовки видання: *Луначарський А.* Пьесы. Вступительная статья, составление, подготовка текстов и примечания Александра Дейча. М., «Искусство», 1963.

[6] ...снимки нескольких Садовских.— Фотографії М. К. Садовського, які потрібні були О. Й. Дейчу для ілюстрування статті «Рыцарь украинской сцены», над якою він тоді працював.

383. ДО В. В. ЗУБАРЯ

3 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2039.

[1] Ваші вірші в «Зорі»...— Поезії В. В. Зубаря, надруковані в Кіцманській районній газеті (Чернівецька область).

384. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

5 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10313.

385. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

5 березня 1961 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода. М., «Советский писатель», 1986, с. 310.

Подається за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10249.

[1] ...мои стихи «в защиту печали...» — цикл М. Т. Рильського «Дві елегії і легенька сатира».

[2] Перевод Ваш... — переклад вищезгаданих віршів, виконаний П. П. Хузангаєм із врахуванням зауважень автора, надруковано: «Литературная газета», 1961, 8 квітня.

[3] ...на чувашском языке... — в перекладі П. П. Хузангая надруковано в журн. «Тăван Атăл» («Рідна Волга»), 1964, № 3, с. 82.

386. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

6 березня 1961 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у виданні: *Рыльский М.* Искусство перевода, с. 300.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. 1407.

[1] А Вы изрядный шутник... — Це відповідь на лист Б. О. Турганова від 4 березня 1961 р. (КЛМР, од. зб. А — 158), у якому той порушував ряд питань, пов'язаних із підготовкою рукопису книжки М. Т. Рильського «Поэзия Тараса Шевченко».

[2] Петро I Великий (1672—1725) — російський імператор.

[3] Ломоносов Михайло Васильович (1711—1765) — російський вчений, один із фундаторів сучасного природознавства, зачинатель нової російської літератури.

[4] ...сверку цитат для «Огонька». — У статті М. Т. Рильського «Поэт-гражданин», надрукована в журн. «Огонек», 1961, № 11.

[5] Александр Васильевич — О. В. Борецький.

[6] Самійлович — А. С. Малишко.

[7] Любовь Васильевна — Л. В. Забашта.

387. ДО П. П. СИЧЕНКА

10 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (с. Ясногородка, Макарівського району, Київської області).

У датуванні, можливо, описка, на поштовому штемпелі — «12.03 1961».

[1] ...написати і послати... — Над споминами адресат працював протягом першої половини 60-х років, уривки з них друкувалися в районній газеті. На їх основі письменник готує прозову трилогію, перша частина якої — роман «Фронт через серце» вийшов друком у видавництві «Молодь» в 1984 р.

[2] «Вітчизна» — літературно-художній і громадсько-політичний журнал, орган Спілки письменників України. Заснований 1933 р. у Харкові під назвою «Радянська література», з 1934 виходив у Києві, з 1941 (під назвою «Українська література») — в Уфі та Москві. З 1946 р. виходить у Києві під сучасною назвою.

[3] «Прапор» — щомісячний літературно-художній і громадсько-політичний журнал Спілки письменників України. Виходить з 1956 р. у Харкові.

[4] Барто Агнія Львівна (1906—1981) — російська радянська письменниця, лауреат Ленінської премії.

[5] Забіла Наталя Львівна (1903—1985) — українська радянська письменниця.

[6] Бичко Валентин Васильович (нар. 1912) — український радянський поет.

[7] «Барвінок» — щомісячний літературно-художній журнал ЦК ЛКСМУ для школярів молодшого віку, заснований 1945 р.

[8] ...послати Ваші зошити...— У журналі «Барвінок» були надруковані такі вірші П. П. Сиченка: «Найсмачніше яблуко» (1961, № 10) та «На здоров'я, дідусі» (1962, № 10).

388. ДО О. В. КОВАЛЕНКА

14 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 153, од. зб. 191.

[1] З якою це «Русалкою» Ви согрішили? — Численні варіанти перекладу зберігаються в ІЛ АН УРСР (ф. 153, од. зб. 40—44).

[2] Яворницький Дмитро Іванович (1855—1940) — український історик, археолог, етнограф, академік АН УРСР.

[3] Свідзінський Володимир Юхимович (1885—1941) — український радянський поет і перекладач.

389. ДО М. С. ЖИВОВА

15 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

[1] Дедикація — присвята.

[2] ...брошюру... Юлии Булаховской...— *Булаховська Ю. Л.* Поезія Тувіма (Літературно-критичний нарис). К., Видавництво АН УРСР, 1960.

[3] Булаховська Юлія Леонідівна (нар. 1930) — український радянський літературознавець.

[4] «Польских певцов Украины»...— Добірка віршів представників так званої «української школи» в польській літературі поетів Ю. Б. Залеського та С. Гощинського у перекладі М. С. Живова. Із переднім словом М. Т. Рильського «Стихи польских поэтов» надруковано в журн. «Советская Украина», 1961, № 11.

390. ДО Ю. М. МАРТИЧА

15 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2225.

[1] Доконче прочитаю Вашу повість...— Це відповідь на листа Ю. Мартича від 1 березня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5534): «В журналі «Советская Украина» № 2 вміщено початок моєї повісті про Оксану Петрусенко. В № 3 мають друкувати закінчення її. Збирати матеріал доводилось по крихті, до того ж живі свідки її життя часто розповідали цілком протилежне про один і той же факт. Дуже прошу Вас, коли матимете змогу, пе-

реглянути повість. Усі зауваження я використаю, коли буду її готувати до окремого видання».

[2] ...своїми біографічними повістями.— На той час Ю. Мартич написав повісті та нариси про О. О. Богомольця, П. К. Саксаганського, Н. М. Ужвій.

391. ДО ПРЕЗИДІЇ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

15 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1791.

[1] Плісецький Марко Мойсейович (1909—1990) — російський та український радянський літературознавець та фольклорист. Підготував ряд видань української народної творчості: «Думи та історичні пісні» (1941), «Народна лірика» (1941).

[2] Сперанський Михайло Несторович (1863—1938) — російський радянський історик літератури, академік АН СРСР.

[3] Яворський Юліан (1873—1973) — український фольклорист.

[4] Веселовський Олексій Миколайович (1843—1918) — російський історик літератури.

[5] Данилов Володимир Валеріанович (1881—1970) — український та російський радянський фольклорист.

[6] Міллер Орест Федорович (1833—1889) — російський літературознавець та фольклорист.

[7] Драгоманов Михайло Петрович (1841—1895) — український публіцист, учений і громадський діяч.

[8] Куліш Пантелеймон Олександрович (1819—1897) — український письменник, критик, історик, етнограф.

[9] Безсонов Петро Олексійович (1828—1898) — російський фольклорист.

[10] Петров Микола Іванович (1840—1924) — український літературознавець, академік АН УРСР.

[11] Колесса Філарет Михайлович (1871—1947) — український радянський фольклорист, музикознавець, академік АН УРСР.

[12] Сухобрус Галина Семенівна (1912—1980) — український радянський фольклорист.

[13] Шуст Яків — український фольклорист.

[14] ...рекомендувати до друку...— книга М. М. Плісецького під назвою «Взаимосвязи русского и украинского героического эпоса» вийшла друком у видавництві АН СРСР у Москві 1963 р. М. Т. Рильський був відповідальним редактором цього видання. У меморіальній бібліотеці поета зберігається примірник з дарчим написом: «Вельмишановному Максиму Тадейовичу Рильському з почуттям глибокої вдячності за все. 20 березня 1963 р. Автор».

392. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

Перша половина березня 1961 р. Київ

Вперше надруковано у газ. «Літературна Україна», 1981, 27 березня (стаття Н. А. Підпалої «Пломінкий віддарунок душі»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1011.

Датується за змістом на підставі згадки про Шевченкову «жіночу лірику». Стаття «Жіноча лірика Т. Г. Шевченка» надрукована в «Робітничій газеті», 1961, 8 березня.

893. ДО І. О. ІЛЬЄНКА
16 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1191.

Ільєнко Іван Олександрович (нар. 1943) — літературознавець, журналіст, автор статей про життя і творчість М. Т. Рильського, на той час учень Кам'янець-Подільського будівельного технікуму.

894. ДО І. М. ШАПОВАЛА
16 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10305.

Шаповал Іван Максимович (нар. 1905) — український радянський письменник.

[1] ...успіху в доробці книжки...— в роботі над книжкою «У пошуках скарбів»; в 1963 р. із передмовою М. Т. Рильського «Запорізький характерник» вийшла у видавництві «Радянський письменник».

895. ДО Л. А. ОЗЕРОВА
17 березня 1961 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 303—304 (Публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10788,

[1] ...прочитал Вашу статью...— «В мастерской поэта», надруковано в «Литературной газете» (1961, 16 березня).

[2] ...книги А[нтокольского] о Пушкине...— Йдеться про збірку П. Г. Антокольського «О Пушкине» (1960), у якій вірші і балади на пушкінські теми чергуються із «замітками на полях», з прозовим аналізом окремих пушкінських творів.

[3] Морозов Петро Осипович (1854—1920) — історик російської літератури, театрознавець; основне місце в його літературній діяльності займало вивчення творчості О. С. Пушкіна.

[4] ...Венгеровского издания...— Йдеться про видання творів О. С. Пушкина в «Библиотеке великих писателей» (видавництво Брокгауза і Єфрона), підготовкою і виданням якої керував історик російської літератури і бібліограф Семен Опанасович Венгеров (1855—1920).

896. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
31 березня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...расширенным его докладом...— В основу статті А. С. Малишка до чотиритомного видання творів М. Т. Рильського російською мовою покладено його доповідь, виголошену 19 березня 1960 р. на урочистому вечорі у Києві, присвяченому 65-річчю з дня народження та 50-річчю творчої діяльності М. Т. Рильського.

[2] ...переводы статей Александра Ивановича...— *Білецький О. І.* Від давнини до сучасності. Вибрані праці. В 2-х т. К., Держлітвидав України, 1960.

[3] ...приложена к 1-му тому...— під назвою «Автобиография» у першому томі російського чотиритомника вміщено нарис

М. Т. Рильського «Із спогадів», у якому автором у кінці зроблено доповнення.

[4] Договор Ваш и А[лександра] И[вановича].— Договір на книжку О. Й. Дейча і О. І. Білецького «Тарас Григорович Шевченко. Літературний портрет», яка в 1961 р. вийшла в Держлітвидаві України.

397. ДО ДЕРЖАВНОГО ВИДАВНИЦТВА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР

3 квітня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-200.

[1] Кропивницький Володимир Маркович (1900—1962) — музичний діяч, працював хормейстром у Ленінградському театрі опери і балету імені С. М. Кірова, син М. Л. Кропивницького.

[2] Книгу... варто видати.— *Кропивницький В. М.* Із сімейної хроніки Марка Кропивницького (Спогади про батька). К., «Мистецтво», 1968.

398. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

3 квітня 1961 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода. 1986, с. 310.

Подається за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10250.

[1] В отношении фразы Гончара...— У листі від 11 березня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7737) П. П. Хузангай писав: «Не знаю, прав ли я в отношении фразы О. Гончара. Существо не меняется: прощально и есть грустно да и не всякий русский читатель будет искать первоисточник эпиграфа». Залишивши фразу О. Т. Гончара з роману «Таврія» «Прощально кували зозулі в далеких плавнях», яка взята за епіграф, без перекладу, П. Хузангай рядок «Прощально кували зозулі» переклав так: «Кукушки, грустя, куковали».

399. ДО В. І. ОРЛОВА

10 квітня 1961 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-602.

Орлов В. І.— на той час головний редактор газети «Советская культура».

[1] ...было бы очень хорошо, если бы этот отзыв появился в «Советской культуре».— У газеті «Советская культура» відгук надрукований не був.

400. ДО Л. Ф. СТЕЦЕНКА

15 квітня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2518.

Стеценко Леонід Федосійович (1914—1986) — український радянський літературознавець.

[1] ...спасибі Вам за Карпенка-Карого.— Йдеться про подароване М. Т. Рильському видання: *Карпенко-Карий І.* (І. К. Тобілевич). Твори в 3-х т. К., Держлітвидав України, 1961. Упорядкування, підготовка текстів, вступна стаття та примітки

Л. Ф. Стеценка. Книжки зберігаються у меморіальній бібліотеці поета із дарчими написами. Зокрема, на першому томі автограф: «Невтомному січеві розумного, доброго, вічного Максимові Тадейовичу Рильському від вдячного упорядника. Кіровоград. 10 квітня 1961 р. *Л. Стеценко*».

[2] Статтю Вашу...— Вступна стаття Л. Ф. Стеценка «І. Карпенко-Карий і його твори» вміщена у першому томі вищезгаданого видання.

[3] ...з приводу «Гандзі...».— Драма І. Карпенка-Карого, яка не увійшла до видання.

[4] ...про постановку «Сави Чалого» в Костромі...— Постановка драми І. Карпенка-Карого «Сава Чалий» у перекладі Б. О. Турганова була здійснена Костромським драматичним театром у 1954 р.

[5] Про «недосвіт» у Шевченка...— Слово «недосвіт» (ранковий заморозок) Т. Г. Шевченко вживає у вірші «Барвінок цвів і зеленів...» (1860): Барвінок цвів і зеленів,

Слався, розстилався;
Та недосвіт перед світом
В садочок украв.

401. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

22 квітня 1961 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода, с. 311.

Подається за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10251.

402. ДО М. К. СМОЛЕНЧУКА

25 квітня 1961 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Кіровоградська правда», 1981, 18 липня (стаття М. К. Смоленчука «Незабутній Максим Тадейович»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (м. Кіровоград).

[1] Спасибі за перший примірник першої Вашої книжки...— Повість М. К. Смоленчука «Степи полинові».

403. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

27 квітня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...нового немецкого «Кобзаря...» — Йдеться про підготовку видання: *Schewtschenko T.* Der Kobsar. Ausgewählte Dichtungen. Moskau. 1962.

[2] ...предисловие к фотоальбому...— Вступна стаття до вид.: Київ (фотоальбом). К., Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1961, текст українською, російською і англійською мовами.

[3] ...статейку о Стельмахе...— «Трилогія про силу на-

родну», написана у зв'язку із присудженням М. П. Стельмаху Ленінської премії, надрукована в газ. «Вечірній Київ», 1961, 22 квітня.

404. ДО Д. Т. ФЕДОРЕНКА

27 квітня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2593.

Федоренко Дмитро Тимофійович — український радянський фольклорист.

[1] Спасибі за книжечку...— Йдеться про упорядковану Д. Т. Федоренком книжку: Ой у дяка суєта. Збірка антирелігійної творчості трудящих Дніпропетровської області. Дніпропетровське книжкове видавництво, 1961. Зберігається у меморіальній бібліотеці поета з дарчим написом: «Максиму Тадейовичу Рильському — дорогому вчителеві і взірцеві з вдячністю підносить свою першу роботу Дмитро Федоренко в надії незабаром обрадувати ще однією збіркою про кукурудзу. 21.04 61 р. *Д. Федоренко.* М. Павлоград. Смійтесь на здоров'я!»

405. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

6 травня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2052.

[1] ...от Вашей телеграммы...— В ІЛ АН УРСР зберігається текст: «Шлю вам, дорогой Максим Фаддеевич, дружеский первомайский привет и самые добрые пожелания. *Исаковский*» (ф. 137, од. зб. 4412).

406. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

12 травня 1961 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у журн. «Народна творчість та етнографія», 1966, № 2, с. 18 (стаття В. А. Юзвенко «Про М. Т. Рильського — людину, вихователя»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1442.

Юзвенко Вікторія Арсенівна (нар. 1925) — український радянський фольклорист; на той час учений секретар Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР.

[1] Юрія Яковича — Ю. Я. Турченка.

[2] Затенацький Яків Павлович (1902—1986) — український радянський історик мистецтва.

[3] Мацапура Микола Іванович (1900—1974) — український радянський мистецтвознавець.

[4] Давидов Олексій Йосипович (1907—1963) — партійний і радянський працівник; на той час голова виконкому Київської міської Ради.

[5] ...відзив на дисертацію...— Відзив на докторську дисертацію російського радянського літературознавця Леоніда Марковича Венгерова (1901—1975) «Творчество Ванды Василевской», захист якої відбувся 28 травня 1961 р. у Відділі суспільних наук АН УРСР. Чорновий автограф відзиву зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1328.

407. ДО РЕДКОЛЕГІЇ «БИБЛИОТЕКИ СОВЕТСКОЙ ПОЭЗИИ»

16 травня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10429.

[1] Панов Микола Миколайович (1903—1973) — російський радянський поет.

408. ДО М. М. ПАНОВА

18 травня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10429.

[1] Спасибо за книгу.— *Панов Н.* Избранные стихи. М., «Советский писатель», 1956. У меморіальній бібліотеці поета зберігається книга з написом: «Максиму Фаддеевичу Рыльскому. От переводчика Вашей прекрасной Поэзии. *Н. Панов.* 1926/IV 61».

409. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

18 травня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1443.

[1] ...послати... в Житомир.— Л. М. Венгеров жив і працював у Житомирі.

[2] ...роботу Кекуха про Симиренків...— Очевидно, йдеться про рукопис книжки О. М. Кекуха «Сад Симиренків» (К., 1970), присвячену українському вченому помологу і плодоводу Льву Платоновичу Симиренку (1855—1920) та українському радянському вченому в галузі садівництва Володимиру Львовичу Симиренку (1891—1943).

410. ДО М. С. ЖИВОВА

19 травня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

[1] Залеський Юзеф-Богдан (1802—1886) — польський поет.

411. ДО С. М. НІЖИНСЬКОГО

19 травня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1183.

[1] Загребельний Павло Архипович (нар. 1924) — український радянський письменник.

412. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

Кінець травня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2272.

Орієнтовно датується за листом С. А. Книша від 20 травня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4721).

[1] Книш Степан Анатолійович — початкуючий літератор із Лохвиці. Здобув педагогічну освіту, але через хворобу залишив вчительську роботу; писав нариси, вірші, оповідання, часто друкувався в районній газеті «Зоря».

413. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1928.

[1] Прочитав Ваше оповідання.— «Неспокійна людина».

414. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1.

[1] Я передал свою рукопись...— Рукопис збірки «В затінку жайворонна», яка вийшла 1961 р. у Держлітвидаві України.

415. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1408.

[1] Ирина Петровна — дружина Б. О. Турганова.

[2] Александр Васильевич — О. В. Борецький.

[3] Алюня — Олександра, дочка Б. О. Турганова.

[4] Валентина Константиновна — мати дружини Б. О. Турганова.

[5] Поездка была очень интересная...— Поїздка до Канева відбулася 28 травня 1961 р.

[6] ...сын м-ме Старинкевич...— син українського радянського критика і літературознавця Єлизавети Іванівни Старинкевич (1890—1966).

416. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Датується за поштовим штемпелем.

[1] Написал статейку...— «Вечірня розмова» («Крила нашої пісні») надрукована в газ. «Вечірній Київ», 1961, 17 червня.

[2] Івашкевич Ярослав (1894—1980) — польський письменник і громадський діяч. У листі йдеться про першу частину його роману-трилогії «Честь і слава» (1956—1962).

417. ДО М. Г. ДЕРЕГУСА

5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 119, оп. 1, спр. 61, арк. 1.

Тась Дмитро (Могилянський Дмитро Михайлович; 1901—1942) — український радянський письменник, син М. М. Могилянського.

418. ДО К. В. КОЗЛОВСЬКОЇ

5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2096.

Козловська Катерина Володимирівна — на той час учителька російської літератури у Києві.

[1] Вашу заботу о памятниках...— Лист К. В. Ковальської від 5 травня 1961 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4790.

[2] Косарик (Коваленко) Дмитро Михайлович (нар. 1904) — український радянський письменник.

[3] ...где был погребен Гурамишвили.— Місце поховання великого грузинського поета Гурамішвілі Давида (1705—1792) Д. М. Косарик виявив у місті Миргороді Полтавської області. Про свої пошуки розповів у книжці «Давид Гурамішвілі» (1950).

[4] ...мои добрые знакомые...— Ольга Фодорівна і Василь Олександрович Астахови. У їхній квартирі в м. Києві М. Т. Рильський з дружиною проживав у січні — лютому 1944 р.

[5] ...сделать филиалом музея Ленина.— Меморіальна квартира-музей сім'ї Ульянових у Києві був відкритий 21 грудня 1977 р. у будинку по вул. Ульянових.

[6] Памятник Н. В. Лысенко...— Пам'ятник роботи скульптора О. О. Ковальова і архітектора В. Г. Гнезділова відкрито біля Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка 29 грудня 1965 р.

[7] ...памятник Пушкину...— Пам'ятник роботи скульптора О. О. Ковальова і архітектора В. Г. Гнезділова відкрито біля входу до Пушкінського парку 2 червня 1962 р.

[8] ...вопрос о памятнике Леси Украинки...— пам'ятник роботи скульптора Г. Н. Кальченко і архітектора А. Ф. Ігнащенка відкрито на площі Лесі Українки 3 вересня 1973 р.

[9] Сковорода Григорій Савич (1722—1794) — український просвітитель-гуманіст, філософ і поет.

[10] Кавалерідзе Іван Петрович (1887—1978) — український радянський скульптор, кінорежисер і драматург. Створений ним пам'ятник Г. С. Сковороді було відкрито у м. Лохвиці 1922 р.

[11] Гулак-Артемовський Семен Степанович (1813—1873) — український композитор ,драматичний актор.

[12] Макаренко Антон Семенович (1888—1939) — радянський педагог і письменник.

[13] Кочерга Іван Антонович (1881—1952) — український радянський драматург.

419. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

7 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-530.

[1] Наталія Октавіанівна, Георгій Касьянович — Н. О. Астаф'єва, Г. К. Шайдюк батьки О. М. Рильської.

[2] Іван Афанасьєвич, Олександра Олександрівна — І. П. Очкуренко, О. О. Очкуренко батько Г. І. Рильського і його дружина.

Лазуренко Михайло Костянтинович (1908—1987) — партійний працівник.

420. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ

7 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 169, оп. 1, спр. 424, арк. 4.

[1] Какомей — Про історію виникнення цього вітання Ю. К. Смолич розповідає у своїх спогадах: «...на закінчення Мак-

сим казав свій, неодмінний між нами, привіт: «Какомей!» Так чи то віталися, чи то прощалися фінни чи помори. Походження цього вітання таке: якогось літа ми з дружиною пливли морем з Батумі до Одеси і прочитали якусь книжку (не пригадую, що то була за книжка), в якій описувався побут на півночі. І от, щоб підбадьоритися, місцеві гурмани вживали спеціальний напій — міцна кава з горілкою; назва напою «мурилка». В ресторані пароплава ми зробили пробу і послали телеграму: «Веземо мурилку, привіт». Максим Тадейович, як розповів потім, два чи три дні ходив зовсім очманілий: ніяк не міг розгадати телеграми. Та за збігом обставин (а може, то телепатія?) йому потрапила до рук та ж таки книжка. Прочитав він про мурилку і дізнався з тієї книги, що ті північні люди — фінни чи помори — вітаючись чи прощаючись, кажуть «какомей». Тоді він надіслав нам телеграму-відповідь з одного слова: «Какомей» (Незабутній Максим Рильський, К., «Дніпро», с. 122—123).

[2] ...мовляв Чехов, юриспруденції.— Вираз одного з персонажів оповідання А. П. Чехова «Сирена» (1887): «...из супов наилучший, который засыпается кореньями и зеленьями: морковкой, спаржей, цветной капустой и всякой тому подобной юриспруденцией» (*Чехов А. П.* Соч. в 18-ти т., т. 6, с. 317.)

. . . . . .

421. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Вперше частково надруковано у газ. «Літературна Україна», 1981, 27 березня (стаття Н. А. Підпалої «Пломінкий віддарунок душі»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-999.

[1] Волошин (Кирієнко-Волошин) Максиміліан Олександрович (1878—1932) — російський радянський поет і художник.

[2] ...мав колись тут дачу...— Тепер у цьому будинку літературний музей М. О. Волошина.

[3] Толстой Олексій Миколайович (1883—1945) — російський радянський письменник, академік АН СРСР.

[4] Марія Степанівна — М. С. Волошина (1887—1976).

[5] ...мають позначку: Коктебель.— 1940 р. у Коктебелі М. Т. Рильський завершив роботу над поемою «Любов», написав вірші «Народам світу», «Смерть чародія», «Сниснув Овлур за рікою», «Шафа», закінчив роботу над циклом «Із мисливської сюїти».

[6] *Ліді* (Корсовецька Лідія Миколаївна; 1929—1967) — перша дружина О. І. Корсовецького.

422. ДО А. С. МАЛИНКА

8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом ЦДАМЛМ УРСР: ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 5.

[1] Корнин — селище міського типу Попільнянського району Житомирської області.

[2] Почуйки — село поблизу Романівки на Житомирщині.

[3] Корма — штучне озеро поблизу с. Озеряни Лугинського району Житомирської області, нині — торфовище.

423. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, оп. 1, спр. 1.

[1] Корректуру в Гослитиздат...— Очевидно, верстку книжки «Поэзия Тараса Шевченко».

424. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

9 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-323.

425. ДО Р. І. СМИРНОВА

11 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1470.

Датується за поштовим штемпелем.

Смирнов Ростислав Іванович (нар. 1923) — російський радянський літературознавець, працює в Іркутському державному університеті.

[1] ...опередил чувашский поэт...— П. П. Хузангай.

426. ДО І. І. СТЕШЕНКО

12 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Вперше частково надруковано в газ. «Вечірній Київ», 1990, 2 квітня (публікація Н. А. Підпалої «Голосіїв чи Голосієво»). Подається за автографом, що зберігається в архіві І. І. Стешенко (Київ).

Стешенко Ірина Іванівна (1898—1937) — українська радянська актриса, письменниця, перекладачка, онука Михайла Старицького.

[1] Листа до редакції...— Лист у газеті «Радянська Україна» надрукований не був.

427. ДО О. Й. ДЕЙЧА

15 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Вперше скорочено надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 182 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...юбиляра Пузикова с двумя Танями.— Йдеться про головного редактора Гослитиздата О. І. Пузікова, якому минуло 50 років, та про його дружину і дочку.

[2] Северянін Ігор (Лотарьов Ігор Васильович; 1887—1941) — російський поет.

[3] ...герой Карпенка-Карого...— персонаж п'єси І. Карпенка-Карого «Сто тисяч» (1890) Бонавентура Копач.

[4] Что же это... происходит с «Ломиканием»? — У листі від 12 червня 1961 р. О. Й. Дейч сповіщав, що рукопис його повісті лежить у видавництві без руху, що випуск книжки перенесено на 1962 р.

[5] «Советский писатель» тоже хорош...— У вищезгаданому листі О. Й. Дейч писав про затримку із випуском збі-

рок М. Т. Рильського «Розы и виноград» та «Далекие небосклоны» в одному футлярі.

[6] Грустно на этом свете, господа...» — М. Т. Рильський довільно наводить заключну фразу твору М. В. Гоголя «повесть о том, как поссорился Иван Иванович с Иваном Никифоровичем (1834): «Скучно на этом свете, господа!»

[7] Что касается «Диспута» Гейне...— Це відповідь на розповідь О. Й. Дейча про засідання Секретаріату СП СРСР на тему: «Литература и современность». Зокрема, Дейч писав: «Произошел диспут между Сурковым с одной стороны и Евтушенко и Вознесенским — с другой. Молодые люди вели себя нагловато и хотели растоптать цветы красноречия, разведенные опытным садовником Алексеем Александровичем. Это им удалось в очень малой степени, но спор удивительно напоминал «Диспут» Гейне, где как известно, сражался капуцин с раввином».

[8] ...полемику о ямбах и хореях...— Мається на увазі надруковані в «Литературной газете» листи Н. Грибачова «О ямбах и хореях» — 6 червня 1961 р. та С. Щипачова «Но если выношено слово» — 8 червня 1961 р.

[9] Грибачов Микола Матвійович (пар. 1910) — російський радянський поет і прозаїк.

428. ДО В. С. КОСТЕНКА

15 червня 1961 р. Планерськe (Коктебель)

Вперше скорочено надруковано в газ. «Молода гвардія», 1988, 13 січня (публікація Л. В. Таран «Два листи Максима Рильського»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1590.

Датується за поштовим штемпелем.

[1] ...Ваш хороший лист...— У листі від 9 червня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4984) В. С. Костенко, зокрема, писав: «Мені противна сама ідея сателітів, але я визнаю духовну зверхність. Вважаю, що це повинно бути не тільки на вирощуванні кукурудзи і цукрових буряків — це значить маяки — а й в сфері інтелектуальної діяльності. Ви — маяк для багатьох! І мій теж! Це в тому розумінні, що я вчусь у Вас працювати, думати, жити на світі... Завдяки тому, що Ви є, я бачу, що хтось холодний, байдужий і зневажливий; інший — егоїст, себелюбець і фальшивий друг. Велика справа мати розумні критерії, а особливо — критерій розумного. Ось за це і я, і всі, хто знає, любимо, поважаємо Вас і думаємо якнайкраще».

[2] «Гуманний будь...» — початкові рядки вірша І. Я. Франка «Гуманний будь, і хай твоя гуманність...» (1904).

[3] ...Добро найкраще є...— вислів із поеми Т. Г. Шевченка «Неофіти» (1857).

[4] ...розгнівав високого критика.— Мається на увазі Й. В. Сталін, який безпідставно розкритикував сценарій О. П. Довженка «Україна в огні».

[5] Як страшно!..— М. Т. Рильський наводить два заключні рядки із першого вірша тетрантиху П. Г. Тичини «Скорбна мати» (1918).

[6] Марія Теофанівна — дружина В. С. Костенка.

[7] Підоплічко Іван Григорович (1905—1975) — український радянський зоолог і палеонтолог, академік АН УРСР. В 1958—1967 рр. заступник головного редактора УРЕ.

429. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1273.

[1] ...прийде і книжка.— Є. А. Дроб'язко надіслав М. Т. Рильському видання творів Ю. Тувіма польською мовою.

[2] ...у Кочура є син...— Кочур Андрій Григорович (нар. 1934); на той час спортсмен-боксер, нині викладач Київського інституту фізкультури.

430. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] ...з матеріалами збірника.— Йдеться про збірник самодіяльних композиторів Київщини, Чернігівщини і Житомирщини «Хвилі співучого моря», упорядником та музичним редактором якого був І. Ф. Ляшенко. Із передніим словом М. Т. Рильського вийшов у Київському книжково-газетному видавництві в 1961 р.

[2] Синтаївський Микола Федорович (нар. 1936) — український радянський поет.

[3] Іванов Святослав Павлович (1918—1984) — український радянський літературознавець і кінознавець, журналіст, на той час редактор газети «Вечірній Київ».

[4] ...має з'явитись моя «розмова»...— «Крила нашої пісні», надрукована в газеті «Вечірній Київ» (1961, 17 червня).

431. ДО В. О. МАМІКОНЯНА

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 331, од. 1, спр. 1, арк. 38.

[1] ...по поводу путевки...— путівка в клінічний санаторій «Конча-Заспа».

[2] Чистяков Віктор Олександрович (1919—1977) — лікар; на той час начальник Четвертого управління Міністерства охорони здоров'я УРСР.

432. ДО О. М. РИЛЬСЬКОЇ

16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-327.

433. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

17 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-943.

[1] «Фантастичні думи...» — рядок із вірша І. Я. Франка «Якби знав я чари, що спиняють хмари...».

434. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА

18 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 440.

Петников Григорій Миколайович (1894—1971) — російський радянський поет.

[1] «...веселый стишок...».— У листівці від 10 травня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6248) Г. М. Петников писав:

Спасибо, молодой Максим,
За Ваш привет с днепровской кручи,—
Я чувствую его родным
Весне поэзии кипучей
И отвечаю: Май и Мир!
И жму весенне Вашу руку,
И в голосах веселых лир
Я близкий голос слышу друга.

[2] ...недалеко от Вас...— Г. М. Петников жив у м. Старий Крим.

435. ДО Р. І. СМИРНОВА

18 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1471.

[1] ...уточнить рифмовку.— Перекладач врахував більшість зауважень автора перед тим, як надрукувати цикл «Две элегии и легкая сатира» в газ. «Восточно-Сибирская правда».

[2] Вашего перевода «Як не любити».— Переклад надруковано в газ. «Советская молодежь» (м. Іркутськ) 1960, 26 травня.

436. ДО І. С. ЧИРВИ

19 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2334.

437. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

20 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Вперше скорочено надруковано в газ. «Літературна Україна», 1970, 24 липня (стаття П. О. Омельченка «Листи Максима Рильського»). Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-464.

[1] ...один тільки нашкрябав...— Вірш «Напутнє», присвячений Оресту Корсовецькому.

438. ДО С. П. ІВАНОВА

21 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-967.

[1] От і друга коктебельська вечірня розмова.— «З журбою радість обнялась», надрукована у газ. «Вечірній Київ», 1961, 1 липня.

[2] «Бандура» Давидовського...— Вокальна трилогія українського радянського композитора і хорового диригента Григорія Митрофановича Давидовського (1866—1952).

439. ДО Р. М. ЧУМАКА

21 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-971.

[1] ...звістку про мою збірку.— Про збірку поезій «В затінку жайворонка».

[2] «Чайки».— Вірш М. Т. Рильського написаний 9 вересня 1960 р. у Гагрі, був включений автором до збірки «В затінку жай-

воронка», але видавництвом знятий. Вперше поезія «Чайки» українською мовою опублікована в журн. «Ранок», 1967, № 3, с. 5.

[3] «Услід якій шаланді нам летіть»...— рядки з вищеназваної поезії:

Чому й про себе ми не знаєм часом,
Услід якій шаланді нам летіть?

440. ДО Н. В. СЕМАНЮК

28 червня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-176.

[1] Працю Романченка і Заславського...— Монографія «Михайло Драгоманов» вийшла друком у 1964 р.

[2] Заславський Давид Йосипович (1880—1965) — російський радянський публіцист.

441. ДО О. Й. ДЕЙЧА

29 червня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Датується за змістом листа до О. Й. Дейча від 30 червня 1961 р. на підставі повідомлення: «Шлю это письмо вдогонку вчерашнему».

[1] Коні Анатолій Федорович (1844—1927) — російський юрист і громадський діяч.

[2] Корней Иванович — К. І. Чуковський.

[3] Статью Чуковского...— «О соразмерности и сообразности», надрукована в журн. «Новый мир», 1961, № 5, с. 198—223.

[4] Білодід Іван Костянтинович (1906—1981) — український радянський мовознавець, академік АН СРСР та АН УРСР. Автор праць із загального мовознавства, з історії і теорії української та російської мов. Перу І. К. Білодіда належить дослідження «Поетична мова Максима Рильського» (1965).

[5] ...по поводу Сенкевича...— Йдеться про історичну трилогію польського письменника Генріха Сенкевича (1846—1916), яка складається з романів «Вогнем і мечем» (тт. 1—4, 1884), «Потоп» (1886), «Пан Володийовський» (тт. 1—3, 1887—1888). Зокрема у романі «Вогнем і мечем» автор змалював національно-визвольну боротьбу українського народу 1648—1654 рр. з націоналістичних позицій консервативної шляхти.

[6] Иеремия Яковлевич — І. Я. Айзеншток.

[7] Идею издания «Дум...».— Йдеться про підготовку видання «Украинские народные думы» в перекладі Б. О. Турганова, яке вийшло в Гослитиздате в 1963 р. із передмовою М. Т. Рильського «Об украинских думах».

[8] Саша Чорний (Глікберг Олександр Михайлович; 1880—1932) — російський поет.

[9] Аверченко Аркадій Тимофійович (1881—1925) — російський письменник, після 1917 р. емігрував.

[10] ...был издан с предисловием Ленина— з передмовою В. І. Леніна «Талановита книжка» до книжки оповідань А. Т. Аверченка емігрантського періоду «Дюжина ножей в спину революции», у якій книжка схарактеризована як талановита,

однак написана з позицій «озлобленого майже до запаморочення білогвардійця» (*Ленін В. І.* Повне зібр. творів, т. 44, с. 238).

[11] Цветаева Марина Іванівна (1892—1941) — російська радянська поетеса.

[12] О «Золотой грамоте...».— Історичний роман українського радянського письменника Панаса Федоровича Кочури (1905—1976).

[13] «Патетической сонаты...».— Однойменна п'єса українського радянського драматурга Миколи Гуровича Куліша (1892—1942).

[14] ...о спектакле вахтанговцев.— Тут неточність. «Патетичну сонату» поставив в 1931 р. Московський камерний театр. Вперше на Україні вистава здійснена 1959 р. Одеським театром імені Жовтневої революції.

[15] ...книгу об Аксакове...— *Машинський С. І.* С. Т. Аксаков. Жизнь и творчество. М., Гослитиздат, 1961.— Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Блистательному поэту и ученому — Максиму Фаддеевичу Рыльскому, от его давнишнего почитателя. 20.VII 61. Москва. *С. Машинский*».

[16] ...рецензию Тургенева...— Стаття І. С. Тургенєва «О Записках ружейного охотника С. Т. Аксакова» (*Тургенев И. С.* Собр. соч. М., 1956, т. 11.)

[17] ...статью Айхенвальда...— Очевидно, йдеться про статтю російського критика Юлія Ісайовича Айхенвальда (1872—1928), вміщену у його книзі «Силуэты русских писателей» (вып. 1—3; 1906—1910).

[18] ...аксаковскому четырехтомнику...— *Аксаков С. Т.* Собр. соч. в 4-х т. Вступительная статья, подготовка текста и примечания С. Машинского. М., 1955—1956.

442. ДО О. Й. ДЕЙЧА

30 червня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «Крестоносцы» — роман Г. Сенкевича, написаний 1900 р. і присвячений боротьбі польського народу на рубежі XIV—XV ст. проти агресії Тевтонського ордену.

443. ДО Ю. М. ЖИВОВОЇ

30 червня 1961 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2012.

[1] На Ваш вопрос...— Лист Ю. М. Живової зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4201.

444. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

Кінець червня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-771.

Датується за змістом на підставі згадки про повернення з Коктебеля.

[1] ...написав передмовку до збірника...— Хвилі співучого моря. К., Книжково-газетне видавництво, 1961, с. 3—5.

[2] ...«Що ті ри́мляни убогі, брути та коклеси...» — М. Т. Рильський довільно наводить рядки із твору Т. Г. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» (1845):

Що ті римляне убогі!
Чортзна-що не Брути!
У нас Брути! і Коклеси!
Славні незабуті!

[3] Ол[ександр] І[ванович] — О. І. Білецький.

[4] ...«За прикладом єги́птянки Марії...».— Останній рядок вірша І. Я. Франка «Ф. Р.» («Дівчино, каменю дорогоцінний...»), 1904.

445. ДО К. В. КОЗЛОВСЬКОЇ

4 липня 1961 р. Київ

[1] Полевицька Олена Олександрівна (1881—1973) — російська актриса.

[2] Театр «Соловцов...».— Російський драматичний театр у Києві, заснований російським актором, режисером і театральним діячем Миколою Миколайовичем Соловцовим (Федоров; 1857—1902) як Товариство драматичних театрів, існував у 1891—1919 рр.

[3] «Идиот» — вистава за однойменним романом Ф. М. Достоєвського.

446. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

5 липня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1261.

[1] «Kwiaty Polskie» — незакінчена поема Ю. Тувіма «Польські квіти» (1949). Перекладені М. Т. Рильським уривки поеми вперше всі разом надруковані у вид.: *Тувім Ю.* Вибрані поезії. К., Держлітвидав України. 1963, с. 273—285.

[2] Лукаш Микола Олексійович (1919—1988) — український радянський перекладач, лауреат премії імені Максима Рильського (1988).

[3] ...наддністрянський наш брат...— Д. В. Павличко, взяв участь у перекладі творів Ю. Тувіма українською мовою.

447. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

17 липня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-91.

У датуванні механічна описка, треба 17/VII (за змістом).

[1] ...над озером, у Десни...— М. Т. Рильський разом із товаришами відпочивав поблизу села Надиївка Чернігівської області.

[2] Александр Иванович — О. І. Пузіков.

[3] Ваган — В. О. Маміконян.

[4] Илья Иванович — І. І. Голобородько, на той час керуючий справами ЦК КП України.

448. ДО О. Й. ДЕЙЧА

17 липня 1961 р. Київ

Вперше скорочено надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Євтушенко Євген Олександрович (нар. 1933) — російський радянський письменник.

[2] «Мод» — вірш Є. О. Євтушенка, надрукований в журн. «Москва», 1961, № 6.

[3] ...говорит о нем Корнелий Люцианович...— Йдеться про російського радянського критика і літературознавця К. Л. Зелінського (1896—1970). У листі від 11 липня 1961 р. розповідаючи про святкування імениин В. М. Інбер, О. Й. Дейч писав: «...шел разговор о молодых (Е. Евтушенко и А. Вознесенский), которые вытесняют стариков. Зелинский назвал Евтушенко современным Маяковским, что не может ему помешать при случае обрушиться на Евтушенко в печати, если только это понадобится. Пока что Зелинский собирается читать в Париже лекцию о современной советской поэзии...».

[4] ...угробили Сенкевича.— У цьому ж листі О. Й. Дейч сповіщав, що в Гослитиздате прислухалися до їхніх порад і з перспективного плану знято видання історичної трилогії Г. Сенкевича.

449. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

28 липня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 598, оп. 1, спр. 98.

[1] «Это — Родина моя...».— *Вышеславский Л.* Это — Родина моя! К., «Молодь», 1961. У меморіальній бібліотеці зберігається примірник з дарчим написом: «Родному Максиму Фаддеевичу Рыльскому — расписка во всегдашней любви к его слову и его душе. *Л. Вышеславский.* 13.V 61».

[2] ...сам пробовавший силы в этом жанре...— Йдеться про «Книгу про Францію» (1957).

[3] «Вода» и «пламень», или как там оно у Пушкина...— Маються на увазі рядки з «Євгенія Онєгіна»:

Они сошлись. Волна и камень,
Стихи и проза, лед и пламень
Не столь различны меж собой.

450. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 липня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Датується за поштовим штемпелем.

[1] ...я Вам описал свои путешествия...— Лист М. Т. Рильського до О. Й. Дейча від 17 липня 1961 р.

[2] Мокрієва Марія Григорівна (нар. 1909) — лікар, приятелька родини М. Т. Рильського.

[3] Посылаю перевод тех фраз...— За свідчення Є. К. Дейч (лист до музею від 17 квітня 1987 р.) окремі українські фрази попросив перекласти один болгарський знайомий О. Й. Дейча.

451. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

30 липня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1409.

452. ДО І. М. ШАПОВАЛА
30 липня 1961 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Дніпровська зоря» (м. Дніпропетровськ), 1985, 16 березня (стаття І. М. Шаповала «Незабутні зустрічі»).

Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10306.

[1] ...книжку про Яворницького...— Йдеться про рукопис книжки І. Шаповала «В пошуках скарбів», яка з передмовою М. Т. Рильського «Запорізький характерник» вийшла у видавництві «Радянський письменник» у 1963 р.

453. ДО М. С. ЖИВОВА
1 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР (нове надходження).

[1] ...мои переводы из Тувима.— Переклади поезій Ю. Тувіма, виконані М. Т. Рильським, надруковані в «Літературній газеті», 1961, 1 серпня.

454. ДО П. А. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО
1 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-557.

[1] ...з найбільшою подією нашого часу.— У вступі до перекладів М. Т. Рильського з Ю. Тувіма («Літературна газета», 1961, 1 серпня) говорилося: «Найвидатніший документ нашої епохи — проект нової Програми Комуністичної партії Радянського Союзу — приділяє величезну увагу дедалі зростаючим і тіснішим зв'язкам соціалістичних країн. Не тільки економіка, але й культура братніх народів йтимуть спільним шляхом до спільної мети. І на цьому шляху щодень більшого значення набуває взаємозв'язок і взаємозбагачення літератур народів соціалістичного табору.

Група українських поетів-перекладачів — М. Рильський, Є. Дроб'язко, М. Лукаш — працює над «Вибраним» одного з найбільших поетів сучасної Польщі (та й сучасної літератури взагалі) Юліана Тувіма. Сьогодні ми друкуємо ряд творів Ю. Тувіма в перекладах М. Рильського. Це невелика добірка дасть читачеві деякі уявлення про різні аспекти творчості великого поета».

[2] Андерсен Ганс Крістіан (1805—1875) — датський письменник.

455. ДО Л. О. КОПИЛЕНКА
11 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-558.

Копиленко Любим Олександрович (нар. 1933) — український радянський журналіст і перекладач, син О. І. Копиленка; на той час редактор відділу зарубіжних літератур «Літературної газети».

[1] ...передаю статейку...— Рецензія М. Т. Рильського на вид.: *Копиленко О. І.* Як вони поживають. К., Дитвидав УРСР, 1961, яка під назвою «Хороша книжка, спасибі!» надрукована в «Літературній газеті», 1961, 22 серпня.

[2] ...помститись мені...— З приводу надісланого 1 серпня 1961 р. листа до редактора «Літературної газети» П. А. Загре-

бельного Л. О. Копиленко у листі до М. Т. Рильського від 4 серпня 1961 р. (КЛМР, А-5203, писав: «Мені дуже шкода, що я завдав Вам прикрості, виправивши слово «гарцер» на «харцер» у Ваших перекладах Ю. Тувіма. В нашій пресі я зустрічав найчастіше написання «харцер», і, крім того, добираючи у В. Міхалевської фото для перекладів, також запитав: «гарцер» чи «харцер»? Вона відповіла — «харцер». Ось чому я взяв на себе сміливість внести цю поправку. Сподіваюсь, що надалі моя «діяльність» не даватиме Вам приводу гнівитися на нашу газету».

[3] Соколов-Микитов Іван Сергійович (1892—1975) — російський радянський письменник.

[4] ...історія мідян «темна и непонятна...» — фраза з усного оповідання російського письменника і артиста Івана Федоровича Горбунова (1831—1896), що збереглася у записах одного з його сучасників. Вживається як жартівлива характеристика малозмістовного «вченого» тексту.

[5] ...пишу *рисунки*...— У вищезгаданій рецензії на книжку О. І. Копиленка М. Т. Рильський писав: «Книжку оздоблено рисунками Т. Капустіної, розташованими на полях у манері Сетто-на-Томсона, котрий, як відомо, сам ілюстрував свої книжки».

456. ДО К. В. КОЗЛОВСЬКОЇ

15 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2098.

457. ДО В. С. ЯКОВЛЕВА

15 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2690.

Це відповідь на лист киянина Всеволода Сергійовича Яковлева від 16 травня 1961 р., який він надіслав із статею «О переводе на русский язык книги стихотворений М. Рыльского «Голосеевская осень» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 8068.)

458. ДО М. О. АБАЛКІНА

16 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. О. Абалкіна (Москва).

[1] ...стихотворение «Радуга над миром...» — В газеті «Правда» переклад цей не був надрукований. Опубліковано в газ. «Известия», 1961, 17 жовтня.

459. ДО М. К. ГУДЗІЯ

27 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-481.

[1] ...для захисту дисертації ...все буде зроблене.— Восени 1961 р. П. О. Білецький захистив кандидатську дисертацію на тему «Українська народна картина XVII—XIX ст.».

460. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...общей нашей тяжелой утраты.— Смерть О. І. Білецького сталася 2 серпня 1961 р.

[2] ...«смело вденет ногу в стремя...» — рядок із вірша М. Ю. Лермонтова «Казачья колыбельная» (1838).

[3] Платон Александрович — П. О. Білецький.

461. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

31 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1069.

[1] Ваші «нариси» переглянув...— *Мазуркевич О.* Нариси історії методики української літератури. К., Радянська школа», 1961.

[2] ...бути... опонентом по дисертації..— Вищезгадану монографію О. Р. Мазуркевич мав захищати як докторську дисертацію.

462. ДО Т. Й. СТАХ

31 серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-267.

[1] О личном Вашем деле — про поліпшення житлових умов Т. Й. Стах.

463. ДО Г. П. СВІТЛИЧНОЇ

Кінець серпня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2447.

Орієнтовну дату встановлено на підставі датування автографа на книжці Г. П. Світличної.

Світлична Ганна Павлівна (нар. 1939) — українська радянська поетеса.

[1] Спасибі за «Стежки неходжені...».— *Світлична Г.* Стежки неходжені весняні. Дніпропетровське книжкове видавництво, 1961. Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дорогому Максиму Тадейовичу, поетові, чиї вірші стануть для мене вічним кресалом любові й натхнення, цей скромний дарунок. *Г. Світлична.* 23.VIII 61 р.»

464. ДО М. Й. БІЛИКА

1 вересня 1961 р Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10325.

Білик Михайло Йосипович (1888—1970) — український радянський літературознавець, перекладач, на той час доцент кафедри класичної філології Львівського університету.

[1] Щодо Енеїди»...— Йдеться про роботу М. Й. Білика над перекладом поеми Вергілія «Енеїда».

465. ДО А. М. ДОБРЯНСЬКОГО

1 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Чернівці).

Добрянський Анатолій Миколайович (нар. 1935) — український радянський літературознавець і мистецтвознавець. На той час навчався в аспірантурі Чернівецького університету.

[1] Ви взялися за цікаву тему — сонет.— У листі до музею від 4 липня 1988 р. А. М. Добрянський писав: «Сонетом зацікавився ще в студентські роки. Захистив дипломну роботу «Сонети Івана Франка», продовжив вивчення історії сонета в аспірантурі, підготував до друку антологію «Український сонет», яка вийшла в серії «Бібліотека поета» («Радянський письменник», 1976). У 1979 р. захистив кандидатську дисертацію «Пути мировой сонетистики и развитие сонета в украинской литературе».

[2] Гінзбург Лев Володимирович (1921—1980) — російський радянський поет, перекладач, критик.

[3] Про Яворовського — не знаю...— Яворівський Володимир Олександрович (пар. 1942) — український радянський письменник; на той час був студентом Одеського університету і мав намір укласти збірку сонетів М. Т. Рильського.

466. ДО Л. С. ПЕРВОМАЙСЬКОГО

4 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за оригіналом, що зберігається в архіві Л. С. Первомайського (Москва).

[1] ...повертаю «Довственницу...».— Очевидно, у зв'язку з переглядом перекладу поеми Вольтера «Орлеанська діва» для вміщення у 8-му томі зібрання творів у 10-ти томах М. Т. Рильський брав у Л. С. Первомайського видання цього твору мовою оригіналу або в російському перекладі.

[2] ...про наших чехів і словаків...— Підготовка антологій словацької і чеської поезії українською мовою.

467. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

7 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-90.

[1] ...статья о Мицкевиче...— передмова до вид.: *Мицкевич А.* Лирика. М., Гослитиздат, 1963 (Сергія «Сокровища лирической поэзии».)

[2] Александр Иванович — О. І. Пузіков.

468. ДО П. С. КАРАБАНА

12 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2065.

469. ДО О. В. КОВАЛЕНКА

12 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 153, од. зб. 193.

470. ДО М. О. АБАЛКІНА

18 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. О. Абалкіна (Москва).

[1] «Інтернаціонал» — міжнародний пролетарський гімн, гімн Комуністичної партії Радянського Союзу. Текст написав у 1871 р. член Паризької комуни, французький поет Ежен Потьє (1816—1887), на музику поклав у 1888 р. французький композитор П'єр Дегейтер (1848—1932).

471. ДО М. В. КАЗИДУБА
18 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10648.

Казидуб Михайло Васильович (нар. 1942) — український радянський поет; на той час працював у Веремїївському сільському клубі на Полтавщині (нині Черкаська область).

[1] У віршах Ваших... — вірші М. Казидуба зберігаються в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4446.

472. ДО О. К. КИСІЛЬ
18 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Чернігівському обласному державному архіві: Р-1052, оп. 1, спр. 25, арк. 1.

[1] Александр Григорьевич — О. Г. Кисіль.

[2] Костюк Юрій Григорович (нар. 1910) — український радянський театрознавець, критик, драматург.

473. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ
18 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1243.

[1] Спасибо... за книгу... — *Комиссарова М.* Моя тропинка продолжается. Стихи. Лениздат. 1961. Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дорогому Максиму Фаддеевичу — с неугасимой любовью. *М. Комиссарова.* 28.VIII 1961 р.»

[2] ...за «День поэзии...» — День поэзии. «Советский писатель». Ленинград. 1961. Зберігається в меморіальній бібліотеці з написом: «Дорогому Максиму Фаддеевичу Рыльскому с земным и сердечным поклоном. Разве мыслим без Вас ленинградский день поэзии? *М. Комиссарова* 28.VIII 1961 г.»

[3] Кежуну я пошлю благодарность... — У вищезгаданому альманасі «День поэзии» вміщено вірш російського радянського поета Броніслава Адольфовича Кежуна (1914—1984) «Голуби», присвячений М. Т. Рильському.

[4] ...Ваши «Огни...» — вірш М. І. Комісарової «Тот огонек зажегся от костра...» поетична відповідь на повзію М. Т. Рильського «Вогці». Під назвою «Максиму Рыльскому» надруковано у цьому ж альманасі «День поэзии».

[5] Комарову — Комарово, дачна місцевість під Ленінградом, де знаходиться Будинок творчості письменників.

[6] ...Ваши слова о нем... — У листі до М. Т. Рильського від 27 серпня 1961 р. М. І. Комісарова писала: «В украинской литературной газете я прочитала стихотворение А Малышко, посвященное Вам. Очень хорошо написано, как всегда у него. (Какой яркий и щедрый поэт!) Так мне хочется перевести это стихотворение. И я это сделаю в ближайший месяц, т. е. в сентябре» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4854).

474. ДО І. В. СТЕЛЕЦЬКОГО
18 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-435.

[1] Спасибі за пікавий лист. — Це відповідь на лист киянина Івана Васильовича Стелецького від 4 вересня 1961 р.

(ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7106), у якому він відгукується на «вечірню розмову» М. Т. Рильського «Поети і читачі». Він розповідає, зокрема, про враження від літературного вечора-концерту в 1912 чи 1913 р., на якому виступав поет Бальмонт, що читав свої вірші «як дяк над покійником».

475. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

20 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1411.

Датується за поштовим штемпелем.

[1] ...два сонета...— «Не заздрю, ні! Щасливий я, дитино...» та «Я бачив їх учора на заводі... у перекладі Б. О. Турганова російською мовою надруковані в газ. «Правда», 1961, 7 листопада.

[2] Поляпкер Григорій Ісаакович (пар. 1911) — єврейський та російський радянський письменник.

476. ДО Ю. М. МАРТИЧА

25 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2226.

[1] Спомини Г. Лазаревського...— Спогади про журнал «Киевская старина», про культурне життя Києва кінця XIX — початку XX ст., які написав Гліб Олександрович Лазаревський (1882—1949), син історика Олександра Матвійовича Лазаревського (1834—1902), юрист за освітою. Друкувалися в журналі «Українська література» (1943—1944), а в 1946—1947 рр. були піддані безпідставній критиці.

[2] ...треба буде поміркувати...— У листі від 8 вересня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 237, од. зб. 5536) Ю. М. Мартич писав: «Гортаючи старі папери «Української літератури», перечитав спогади Г. Лазаревського. В них немало непотрібних запитувань, але все ж більше поезії, згадок про цікавих людей і події. Чи не вважаєте Ви за потрібне порекомендувати письменницькому видавництву видати їх після розумної редакції з діловою ідейно чіткою передмовою, примітками і, звичайно, рядом скорочень».

[3] ...над «Щорсом»... не працював.— Над оперою «Щорс», яка була створена в 1938 р.

[4] Лятошинський Борис Миколайович (1894—1968) — український радянський композитор, диригент, педагог, музично-громадський діяч.

477. ДО ВИДАВНИЦТВА «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»

25 вересня 1961 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у збірнику «Вогневій» (вірші, листи поетів — уродженців Черкаської, Дніпропетровської і Запорізької областей, які загинули у Вітчизняній війні, а також спогади про них), «Промінь», 1970.

Подається за автографом, що зберігається в родинному архіві Ф. О. Мицика (с. Вишнопіль Тальнівського району Черкаської області).

478. ДО М. Ф. МИЦИКА

25 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві Ф. О. Мицика (с. Вишнопіль Тальнівського району Черкаської обл.).

479. ДО Г. В. ШКРАБИ

25 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10263.

Шкраба Григорій (Ритор) Васильович (нар. 1919) — білоруський радянський критик і літературознавець; на той час завідуючий відділом критики журналу «Полымя».

[1] ...прекрасного «Вянка».— «Вінок», збірка поезій М. А. Богдановича, яка вийшла друком 1913 р.

480. ДО М. О. АБАЛКІНА

26 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. О. Абалкіна (Москва).

481. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

26 вересня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1413.

[1] Спасибо за сонеты.— Б. О. Турганов надіслав для авторизації свої переклади «Двох сонетів» М. Т. Рильського.

[2] ...Ваших земледельческих работ...— Розповідаючи про перебування в Одесі, Б. О. Турганов у листі від 16 вересня 1961 р. (КЛМР, од. зб. А-161), зокрема, писав: «У нас здесь, после нескольких дней похолодания, снова чудесная погода. Тружусь на своем участке: уже появились свет и вода, начали окапывать виноград. Словом, возделываю свой сад, как сонетывал старик Вольтер».

482. ДО М. К. ЛАЗУРЕНКА

4 жовтня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1521.

Лазуренко Михайло Костянтинович — на той час перший секретар Житомирського обкому Компартії України.

[1] Польовий Михайло Іонович (Бронштейн Мойше-Дувід Йойнов Янкель Маркович; нар. 1914) — український радянський прозаїк і поет.

[2] «Восьме літо».— Твір вийшов друком 1963 р.

483. ДО А. Г. ДОВГОНОСА-КРЕССЕ

10 жовтня 1961 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1983.

Довгонос-Крессе Анатолій Григорович (нар. 1937) — на той час референт правління українського відділення Товариства польсько-радянської дружби.

[1] ...відбудеться засідання правління — засідання правління українського відділення Товариства польсько-радянської дружби, головою якого був М. Т. Рильський.

484. ДО СТЕФАНА ЖУЛКЕВСЬКОГО

10 жовтня 1961 р. Київ

Вперше надруковано російською мовою у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода, с. 311—312.

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2016.

Датується за змістом листа до А. Г. Довгоноса-Кроссе від 10 жовтня 1961 р.

[1] Грабовський Павло Арсенович (1864—1902) — український поет, публіцист, революційний демократ.

[2] Ожешко Еліза (1841—1910) — польська письменниця.

[3] Реймонт Владислав Станіслав (1867—1925) — польський письменник.

485. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

11 жовтня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-998.

[1] ...описом природи...— Природу Чорноморська О. І. Корсовецький описав у листах від 5 квітня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4943) і від 26 квітня 1961 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4944).

486. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

12 жовтня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...повеяло ароматом...— Це відповідь на лист О. Й. Дейча від 6 жовтня 1961 р., у якому той розповідав про поїздку до Болгарії.

[2] ...в дни съезда партии...— XXII з'їзд КПРС.

[3] Александр Васильевич — О. В. Борецький.

[4] О домике Леси...— У вищезгаданому листі О. Й. Дейч, зокрема, писав: «Не могу удержаться, чтобы не сказать о нашем посещении Владаи, села под Софией, где жила на летнем отдыхе Леся Украинка... Дом стоит высоко над Владайской рекой, в живописной местности. К сожалению, он постепенно разрушается, и надо позаботиться об его ремонте и мемориальной доске. Хочу посоветываться с Вами об этом».

[5] ...о выдвижении Александра Ивановича...— О. І. Білецького.

[6] Шамота Микола Захарович (1916—1984) — український радянський літературознавець, академік АН УРСР.

[7] В Голосеевской турецкой кофейне...— У цьому ж листі О. Й. Дейч жартівливо писав: «Женя мечтает Вас угостить настоящим турецким кофе, которое она научилась там готовить и для которого привезла специальный кофейник (джедзве) и зорна леблебии (без этой смеси турецкий кофе считается недействительным). Для Вас Женя привезла тоже такой прибор, и Вы можете открыть в Голосееве турецкую кофейню».

487. ДО С. Д. ІВАНОВА

13 жовтня 1961 р. Київ

Друкується вперше за рукописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-269.

Іванов Сергій Дмитрович — журналіст; на той час головний редактор видавництва «Карпати».

[1] ...написати... «напутнє слово...» — Передмова М. Т. Рильського «Три долі» до збірки «Гірські квіти», що вийшла друком 1962 р. у Закарпатському обласному книжково-газетному видавництві і до якої увійшли твори трьох українських поетес: Марійки Підгірянки (Домбровська Марія Омелянівна; 1881—1965), Миколаї Божук (Божук-Штефуцова Василина Миколаївна; 1907—1938) та Марусі Тисянської (Кабалюк Марія Миколаївна; нар. 1911).

[2] Микитась Василь Лазаревич (нар. 1924) — український радянський літературознавець.

[3] «Поети Закарпатської України».— Упорядкована В. Л. Микитасем збірка «Поети Закарпаття. Антологія закарпатоукраїнської поезії (XVI ст.— 1945)» була видана 1965 р. Словацьким педагогічним видавництвом у м. Пряшеві (Чехословаччина).

488. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

Друга половина жовтня 1961 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-519.

Датується за змістом на підставі згадки про з'їзд партії.

[1] Гагарін Юрій Олексійович (1934—1968) — перший у світі космонавт, Герой Радянського Союзу.

[2] Титов Герман Степанович (нар. 1935) — Герой Радянського Союзу, 6—7 серпня 1961 р. здійснив другий в історії людства політ у космос.

489. ДО М. С. ЖИВОВА

1 листопада 1961 р. Москва

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛ СРСР (нове надходження).

490. ДО П. В. ЖУРА

4 листопада 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-80.

[1] ...мій вірш у Вашому перекладі...— Вірш М. Т. Рильського «Легенда віків» надруковано у перекладі П. В. Жура в журналі «Звезда», 1961, № 11, с. 136—137.

[2] «Октябрь» — літературно-художній і громадсько-політичний журнал. Орган Спілки письменників РРФСР. Видається в Москві з 1924 р.

491. ДО М. С. ПИЛИНСЬКОГО

7 листопада 1961 р. Київ

Вперше частково надруковано у щорічнику «Наука і культура», 1986, вип. 20, с. 375 (стаття Н. А. Підпалої «Чуттів і мислей повнота...» Епістолярна спадщина Максима Рильського).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1562.

У датуванні описка — треба 7 листопада.

Пилинський Микола Станіславович (1901—1985) — багаторічний науковий працівник Інституту історії партії при ЦК КП України, перекладач творів Маркса, Енгельса, Леніна.

[1] Житецький Павло Гнатович (1837—1911) — український філолог і фольклорист. Похований на Байковому кладовищі в Києві.

[2] Чалий Михайло Корнійович (1816—1907) — український письменник і педагог. Похований на Байковому кладовищі в Києві.

492. ДО Л. В. НІКУЛІНА

12 листопада 1961 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, ДФ-289.

[1] ...Ваш роман в... «Москве»...— Роман «С новым счастьем», надрукований в журналі «Москва», 1960, № 10.

[2] ...стихотворное поздравление.— Л. В. Нікулін надіслав таке вітання:

Пусть я совсем не Евтушенко,
К тому же я не Слуцкий тож,
С нектара не снимаю пенки
И на поэта не похож.
Но в дни такие я немею,
И нынче праздник Октября,
Певца поздравить я не смею,
Презренной прозой говоря.
Скорей тимпан! Скорее лиру!
Ударю звонко по струнам
И возвещу отселе миру,
Что праздник объявился нам.
И с этим днем широких масс
Прозаик поздравляет Вас!
(ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5919.)

493. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 листопада 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Александр Иванович — О. І. Білецький.

[2] ...подготовки доклада...— Доповідь «Стан і завдання сучасної фольклористики в світлі рішень XXII з'їзду КПРС», з якою М. Т. Рильський виступив у Києві 28 листопада 1961 р. на Всесоюзній нараді з питань сучасного фольклору.

494. ДО П. А. ДЕГТЯРЬОВА

4 грудня 1961 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1958.

Дегтярьов Павло Андріянович (нар. 1914) — український радянський критик, літературознавець, перекладач.

[1] «Літературний Крим» — літературно-краєзнавчі нариси «У литературной карты Крыма», над упорядкуванням якої в 1961 р. почав працювати адресат разом із Р. Вулем і яка вийшла друком у видавництві «Крим» в 1965 р.

[2] Павленко Петро Андрійович (1899—1941) — російський радянський письменник.

[3] ...«хрестоматийный глянец...».— Вислів із вірша В. В. Маяковського «Юбилейное» (1924), написаного до 125-річчя з дня народження О. С. Пушкіна. Звертаючись до Пушкіна, поет говорить:

Я люблю вас,
но живого,
а не мумию.
Навели
хрестоматийный глянец.
Вы,
по-моему,
при жизни
— думаю —
Тоже бушевали.
Африканец!

[6] ...готує збірку Руданського...— *Руданський С.* Сочинения. Перевод с украинского М. А. Синюкова. Крымиздат. Симферополь, 1963. У збірці вміщено критико-біографічний нарис українського радянського літературознавця Володимира Яковича Герасименка (1895—1984) та передмову Максима Рильського «О поэзии Степана Руданского». У музеї поета зберігається книжка з дарчим написом перекладача: «Глубокоуважаемому Максиму Фаддеевичу, сделавшему очень много для того, чтобы эта книга увидела свет. С признательностью *М. Синюков.* 29/XII 63».

495. ДО ВІДДІЛУ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА ГАЗЕТИ «ПРАВДА»

11 грудня 1961 р. Москва

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10682.

[1] Сатюков Павло Олексійович (1911—1976) — російський радянський журналіст і партійний працівник, в 1956—1964 рр. головний редактор газети «Правда».

[2] ...передаю свою статтю...— Рецензія на збірку А. С. Малишка «Полудень віку» під назвою «Цветущий полдень» надрукована в газ. «Правда», 1961, 29 грудня.

496. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

12 грудня 1961 р. Москва

Друкується за автографом, що зберігається в адресата (Ленінград).

Датується за поштовим штемпелем.

497. ДО ЧИТАЧА МАКСИМА СТЕПАНОВИЧА

16 грудня 1961 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2712.

[1] «Козловський у Мар'янівці».— Вечірня розмова «Козловський у Мар'янівці» надрукована в газ. «Вечірній Київ», 1961, 3 грудня.

[2] Козловський Іван Семенович (нар. 1900) — україн-

ський і російський радянський співак, народний артист СРСР, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка.

[3] Верховинець (Костів) Василь Миколайович (1880—1938) — український радянський композитор, хоровий диригент, хореограф і фольклорист.

[4] Муравйова Олена Олександрівна (1867—1939) — українська і російська радянська співачка й педагог.

[5] Верховинець Ярослав Васильович (нар. 1925) — артист оркестру Київського державного театру опери і балету імені Т. Г. Шевченка.

498. ДО М. К. ГУДЗІЯ

25 грудня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-485.

499. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО

26 грудня 1961 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Ленінград).

Датується за поштовим штемпелем.

500. ДО О. С. СМИРНОВОЇ

26 грудня 1961 р. Київ

Вперше українською мовою надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 320.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-407.

501. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

30 грудня 1961 р. Київ

Вперше частково надруковано в журн. «Радянське літературознавство», 1974, № 2, с. 70—77 (стаття О. О. Ющенка «Максим Рильський — редактор і перекладач»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1733.

[1] Паламарчук Дмитро Хомич (нар. 1914) — український радянський перекладач, лауреат премії імені Максима Рильського (1990).

[2] Лозинський Іван Миколайович (нар. 1927) — філолог; на той час директор Львівської бібліотеки іноземної літератури, працював над дисертацією, присвяченою творчості Ю. Тувіма. Мав писати передмову до вибраних творів Ю. Тувіма українською мовою, але вчасно її не подав. Видання вийшло з передмовою М. Т. Рильського.

[3] Нестеровський Петро Петрович (нар. 1914) — український радянський драматург, театральний критик.

1962

502. ДО Р. І. СМИРНОВА

4 січня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1472.

[1] ...увидеть их в «Но[вом] мире»... — Ці переклади в журналі «Новый мир» надруковані не були.

[2] Селявська Ганна Петрівна — на той час доцент Іркутського державного університету, брала участь у Всесоюзній конференції з проблем сучасного фольклору, що відбулася в листопаді 1961 р. у Києві.

503. ДО Т. Й. СТАХ
4 січня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-268.

[1] ...возвращения из путешествия...— Йдеться про поїздку М. Т. Рильського на чолі делегації Спілки письменників СРСР до Югославії.

504. ДО П. М. ВОРОНЬКА
5 січня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10220.

[1] Дашкієв Микола Олександрович (1921—1976) — український радянський письменник.

505. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО
13 січня 1962 р. Загреб

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-514.

506. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО
13 січня 1962 р. Загреб

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-512. Датується за поштовим штемпелем.

507. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА
26 січня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 440.

[1] Спасибо за книгу и за письмо.— *Петников Г.* Заветная книга. Крымиздат. 1961. Вийшла із вступною статтею М. Т. Рильського «Слово о поэте». Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дорогому Максиму Тадеевичу Рыльскому, поэту, сказочнику, моему собеседнику — дружески от Г. Петникова. 1.01.62».

Лист від Г. М. Петникова 8 січня 1962 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6251.

[2] ...напишу об этой поездке...— Своїми враженнями від поїздки до Югославії М. Т. Рильський поділився у статтях: «Подорож до Югославії» («Вечірній Київ», 1962, 17 лютого) та «Встречи с югославскими писателями» («Известия», 1962, 6, 7 квітня).

508. ДО В. І. СИНЕНКА
27 січня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. 1110.

[1] ...про Ваше «Золото Чорної гори...» — однойменний роман В. І. Синенка, що вийшов у видавництві «Молодь» 1957 р.

[2] ...вона є і російською мовою? — На той час видання російською мовою ще не було.

509. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

29 січня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Радянська Житомирщина», 1966, 24 липня (стаття А. Янушевського і О. Дещука «Листи великого поета»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-764.

510. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

1 лютого 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...моей рекомендации...— Йдеться про вступ до житлового кооперативу Ріки Адольфівни Мінкус.

[2] ...о диковинной судьбе...— Поетичний цикл М. Т. Рильського «Зимові записи» у перекладі М. Максимова був надрукований в газ. «Известия» 28 січня 1962 р. без третього вірша — «Вони між нами ходять і на зборах...».

[3] Аджубей Олексій Іванович (нар. 1924) — російський радянський журналіст, на той час головний редактор газети «Известия».

[4] ...какую мадам Сан-Жен...— Йдеться про виконавицю головної ролі в історичній комедії «Мадам Сан-жен» французького драматурга Віктор'єна Сарду (1831—1908).

511. ДО С. П. ІВАЛОВА

1 березня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Вечірній Київ», 1977, 11 квітня (стаття Б. М. Рильського «Постійний співробітник»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-119.

512. ДО М. І. КОМІССАРОВОЇ

1 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1246.

[1] ...взволновали своим письмом.— У листі від 17 лютого 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4855) М. І. Коміссарова писала: «На днях в газете «Известия», от 28 января... я прочитала «Зимние записи». Эта газета в свое время мною не была прочитана и потому строки, которые я пишу, запоздалые. Я каждый день возвращаюсь к Вашим стихам, перечитываю их, живу ими все эти дни. В этих стихах Вы ведете живую, откровенную беседу со своим читателем и потому, наверное, раз войдя в сердце, они навсегда остаются в нем со всем своим миром чувств, со всем своим лирическим очарованием. Тяжесть плеча, которому «порой бывает тяжело, как ветке» под тяжестью снега (отнюдь не порошы как у переводчика) показана так, как иначе и не скажешь. И такое сочувствие рождают эти строки в душе к Вашему плечу, что хочется ему помочь, а ветку освободить из-под снега, чтобы она не надломилась. Я плакала над этими стихами. Мне хотелось добежать до Вас и чем-то обрадовать Вас и сказать, что Вы и есть тот самый Чудодей с большой буквы, который разговаривает с девочкой о Красной Шапочке и волках. Это потрясающей силы стихи. Я давно ничего подобного не читала. Это бессмертные строки. Вот так и надо писать. Здесь веришь

каждому слову. Здесь все, как бывает в жизни. Спасибо Вам за такую радость узнавания».

[2] ...посылаю Вам «Зимові записи...» — Публікація циклу віршів у газ. «Вечірній Київ», 1962, 8 січня.

[3] ...в той же «Правде...».— Третій вірш циклу «Зимові записи» у газеті «Правда» надрукований не був. Повністю цикл у перекладі російського радянського поета і перекладача Дмитра Івановича Седих (1910—1981) вперше було вміщено у виданні: *Рыльский М.* Радуга над миром. М., «Советский писатель», 1962.

[4] ...если бы вы дали и свой перевод...— М. І. Комісарова цикл цей не переклала.

513. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

7 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «Ломикамень» подписал.— Як редактор повісті О. Й. Дейча М. Т. Рильський підписав її до друку.

[2] Насчет совещания...— Йдеться про підготовку наради перекладачів. Відбулася вже після смерті М. Т. Рильського.

[3] Кундзіч Олекса Леонардович (1904—1964) — український радянський письменник і перекладач.

[4] «это голова!..».— Перефразовано вираз «Бриан — это голова» із сатиричного роману І. Ільфа і Є. Петрова «Золоте теля» (1931).

[5] Мазон Андре (1881—1967) — французький філолог-славіст, автор розвідки «Про Шевченка» (1962).

[6] ...отзыв на... диссертацию Шаблиовского...— докторську дисертацію Є. С. Шабліовського «Народ і слово Шевченка». М. Т. Рильський був офіційним опонентом, у музеї зберігається автограф відзиву (КЛМР, од. зб. Р-776).

[7] ...о Вашей и Александра Ивановича книге...— *Білецький О., Дейч О.* Тарас Григорович Шевченко. Критико-біографічний нарис. К., 1958.

[8] ...Вы живете на улице Черняховского? — У даному випадку М. Т. Рильський жартома називає українську письменницю, дочку М. П. Старицького Людмилу Михайлівну Старицьку-Черняхівську (1863—1941). Вулиця, про яку йде мова, названа на честь радянського військового діяча, генерала армії, двічі Героя Радянського Союзу Черняховського Івана Даниловича (1906—1945).

514. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА

7 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 440.

[1] ...рецензию Белецкого...— Очевидно, йдеться про відгук О. І. Білецького на збірку українських народних казок у перекладі Г. М. Петникова.

515. ДО О. М. ПІДСУХИ

7 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] Спасибі за виписку із Довженкового щоденника.— О. М. Підсуха надіслав записи про М. Т. Рильсько-

го із щоденника О. П. Довженка: «Поет народу» — запис перед 15/IX 1952 р., нотатки до плану народної епопеї на Дніпрі «Золоті ворота» та «Іду у вагоні» — запис 5.XI 1952 р.

[2] ...замітку чи статтю про Вас Гр. Левіна.— Стаття російського радянського поета і літературознавця Г. М. Левіна «Поэма о народном подвиге» (присвячена «Поліській трилогії» О. М. Підсухи) надрукована в журналі «Дружба народов», 1962, № 2, с. 250—254.

[3] ...Я трошки «замішаний...» — М. Т. Рильський був членом редакційної колегії журналу «Дружба народів».

[4] ...«и моего тут капля меду есть...» — М. Т. Рильський довільно наводить рядок із байки І. А. Крилова «Орел и пчела» (1813), де бджола говорить:

Не отличать ищу свои работы,
Но утешаюсь тем, смотря на наши соты,
Что в них и моего хоть капля меду есть.

516. ДО МАКСИМА ТАНКА

9 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-348.

Максим Танк (Скурко Євгеній Іванович; нар. 1912) — білоруський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці.

[1] ...«Хлеб надзённы».— *Максім Танк.* Мой хлеб надзённы. Вершы. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск. 1962. Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Чудоўнаму чалавеку і паэту Максіму Фадзяевічу Рыльскаму з глыбокай любоў'ю. *Максім Танк.* Кіеў. 6.III 1962».

517. ДО М. Й. БІЛИКА

10 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10326.

[1] ...Ви тлумачите моє мовчання...— Лист М. Й. Білика від 6 березня 1962 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3096.

[2] Вергілій Марон Публій (70 до н. е.— 19 до н. е.) — римський поет.

518. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

11 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...слова Фамусова...— М. Т. Рильський цитує слова персонажу комедії О. С. Грибоєдова «Горе от ума» (дія II, ява 2).

[2] Лукаш ожидает Вашего... выступления...— У своєму виступі О. Й. Дейч мав намір розповісти про роботу вченого з НДР Франца Лешнитцера «Фауст» Гете в слов'янських перекладах», у якій переклад М. О. Лукаша визнано кращим серед усіх існуючих.

519. ДО І. М. КОЦЮБИНСЬКОЇ

11 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається у фондах Чернігівського літературно-меморіального музею М. Коцюбинського, од. зб. вп. 615.

520. ДО О. М. ЛИСЕНКА

11 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10237.

[1] ...поставити його цього року...— Пам'ятник був відкритий на Театральній площі поряд з Київським театром опери і балету 29 грудня 1965 р.

521. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА»

12 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-632.

[1] ...коли він з'явиться в газеті...— Переклад поеми В. Броневського «Паризька комуна» надрукований у газеті «Літературна Україна», 1962, 16 березня.

[2] «Брожу ли я вдоль улиц шумных...» — вірш О. С. Пушкіна.

522. ДО Л. С. СОБОЛЄВА

12 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2495.

Соболєв Леонід Сергійович (1898—1971) — російський радянський письменник, Герой Соціалістичної Праці.

[1] На заседании Герценовского комитета...— Всесоюзний комітет по відзначенню 150-річчя з дня народження російського письменника, філософа, революційного демократа Олександра Івановича Герцена (1812—1870), який очолював Л. С. Соболєв. М. Т. Рильський був членом цього комітету.

[2] ...охотно скажу...— М. Т. Рильський виступив із промовою на урочистому засіданні в Москві у Великому театрі Союзу РСР, яке відбулося 6 квітня 1962 р.

523. ДО Т. Й. СТАХ

12 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-270.

[1] Возвращаю Вам «Козловского».— Переклад російською мовою «вечірньої розмови» М. Т. Рильського «Козловський в Мар'янівці». Вперше опублікований у вид.: *Рыльский М.* «Вечерние беседы». М., «Советский писатель», 1964.

[2] Что касается «Пушкина...».— Стаття М. Т. Рильського із циклу «Вечірні розмови» «Наш Пушкін», опублікована в газеті «Вечірній Київ», 1962, 9 лютого та російською мовою в газеті «Правда», 1962, 10 лютого.

[3] «Андрюша».— Стаття М. Т. Рильського із циклу «Вечірні розмови» «Бідний малий Андрій» («Вечірній Київ», 1961, 4 серпня). Російською мовою у перекладі Т. Й. Стах надрукована в газеті «Литература и жизнь», 1962, 31 серпня.

[4] Бойко Грицько (Григорій Пилипович; (1923—1978) — український радянський поет і перекладач.

524. ДО Л. В. НІКУЛІНА

13 березня 1962 р. Київ

Вперше частково надруковано в журн. «Москва», 1966, № 8, с. 198 (стаття Л. В. Нікуліна «Чародей слова»).

Подається за машинописною копією: КЛМР, ДФ-289.

[1] ...недостойная грызня...— У листі від 1 березня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5922) Л. В. Нікулін писав: «У меня были неприятности, которые почти рассеялись. Дело в том, что наша «Лит[ературная] газета», вернее ее критико-литературный отдел, уже давно кусает журнал «Москва» — и на этот раз они это сделали через мою голову руками очередного профессора-педагога. Вы, возможно, заметили эту статью, где после сладких комплиментов мне укусили редколлегию «Москвы» за то, что она выдвинула «Трус» на Ленинскую премию. Я, конечно, был уверен, что «Трус» не будет увенчан премией, но писать в таком тоне об этом романе все-таки не следует, тем более потому, что это предлог для сведения счетов с «Москвой». Словом я провел две бессонные ночи, но тут «Правда», если Вы видели, вступилась и хорошо отозвалась о моих двух романах «Трус» и «С новым счастьем». Все, в общем, почти уладилось».

[2] «Трус» — роман Л. В. Нікуліна, був висунутий на здобуття Ленінської премії.

[3] Анісімов Іван Іванович (1899—1966) — російський радянський літературознавець.

[4] ...книга воспоминаний... А. А. Сумарокова...— Йдеться про видання споминів одного із найстаріших акторів Олександра Олександровича Сумарокова «Без грима. Записки старого актера» (Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. К., 1961).

[5] ...упоминается Ваш отец...— Згадуючи театральну Москву на початку першої світової війни, О. О. Сумароков у вищезгаданій книжці, зокрема, писав: «Многие актеры появились на театральной бирже в военной форме. Актрис можно было встретить в платьях сестер милосердия, в белых платочках с красным крестом. М. Г. Савина ходила по бирже в сопровождении В. И. Никулина с подносом и собирала деньги на подарки «многострадальным воинам Российской империи». Артисты и артистки с кружками в руках появлялись на улицах Москвы и тоже просили подаяние для несчастных «солдатиков». Печальное это было зрелище, особенно на фоне пьяного разгула буржуазии, прожигавшей жизнь в «Стрельне» и «Яре».

525. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

21 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 598, оп. 1, спр. 98, арк. 4.

[1] ...звездный поэт! — Жартівливий натяк на те, що у Л. М. Вишеславського 1962 р. вийшов збірник «Звездные сонеты», передмову до якого написав Ю. О. Гагарін.

[2] ...небольшая статья...— Стаття М. Т. Рильського «К читателям этой книги», вміщена як передмова у вид.: *«Вышеславский Л.* Мои известия. Книга лирики. К., Гослитиздат Украины, 1962.

[3] ...печальной датой...— Л. М. Вишеславский привітав М. Т. Рильського із 67-річчям.

[4] «Мечтам и годам нет возврата» — рядок із 4-ої глави роману О. С. Пушкіна «Євгеній Онєгін».

526. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО
24 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

Губенко-Маслюченко Варвара Олексіївна (1902—1983) — українська радянська актриса, дружина Остапа Вишні.

[1] Посилаю Вам лист...— До цього листа додано аркуш листа В. Ярмольського, де йдеться про те, як Остап Вишня допомагав дружині колишнього секретаря Харківського обкому КП(б)У Миколи Несторовича Демченка (репресований у 1937 р.) Мірі Абрамівні Демченко. Остап Вишня передав її листа М. С. Хрущову, після чого вона була реабілітована.

527. ДО В. А. ЗАКРУТКІНА
24 березня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Україна», 1973, № 14 (стаття Н. О. Кащук «Землі живлющий сік»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-418.

Закруткін Віталій Олександрович (1908—1984) — російський радянський письменник.

[1] ...огоньковская книжка «Лик земли...».— Збірка оповідань В. О. Закруткіна вийшла друком у бібліотеці журналу «Огонек» в 1962 р.

[2] ..новый стихотворный сборник.— «В затінку жайворонка», К., 1961. У своїх спогадах «Заповіт майстра (Запис у щоденнику)» В. О. Закруткін писав: «Вчора одержав від Максима Тадейовича Рильського невелику книжечку його віршів «В затінку жайворонка». Здебільшого — це вірші про гарних людей-трударів, про нетлінну красу матері-землі з її морями, ріками, степами, квітами і травами, звіриною й птаством. Мені близька й зрозуміла ця священна любов до природи, любов, що хвилює душу, що не зносить велемовності і найчастіше виявляється без свідків, у ті години, коли людина залишається на (самоті з землею» («Літературна Україна», 1974, 29 січня.)

[3] ...стихотворение о диком козле...— вірш «Дикий цап».

528. ДО І. М. ШАПОВАЛА
24 березня 1962 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: Син Країни Рад. К., 1982, с. 78 (стаття І. М. Шаповала «За його допомогою»).

Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10307.

529. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО
25 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 598, оп. 1, арк. 98, арк. 6.

530. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
25 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...юбилей Корнея Ивановича...— 80-річчя з дня народження К. І. Чуковського.

[2] Александр Васильевич — О. В. Борецький.

[3] ...мемуары актеров...— Спогади російського радянського актора, народного артиста СРСР, Героя Соціалістичної Праці, лауреата Ленінської премії Ігоря Володимировича Ільїнського (1901—1986) «Сам о себе» (М., Всероссийское театральное общество, 1961) та польського актора, режисера і театрального діяча Людвіка Сольського (Сосновський; 1855—1954) «Воспоминания». Запись Альфреда Войцинского (М., «Искусство», 1961).

[4] Івакін Юрій Олексійович (1917—1983) — український радянський письменник і літературознавець. Чорновий автограф відзиву на дисертацію Ю. О. Івакіна «Сатира Шевченка» зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1346.

531. ДО Г. К. ДОКУЧАЄВА

26 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1985.

[1] Большое Вам спасибо за хорошие, теплые слова! — У листі від 18 березня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб.) відставник зі Львова Г. К. Докучаєв писав:

«Глубокоуважаемый Максим Фаддеевич! Я — Ваш земляк — уроженец г. Житомира и начинающий литератор,— являюсь и Вашим давним и внимательным читателем. Читаю Ваши статьи, стихотворения и Ваши переводы поэтов братских славянских народов — прокладывающие мост к пониманию и сердечной дружбе людей...»

532. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

26 березня 1962 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, ДФ-85.

533. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

26 березня 1962 р. Київ

Вперше частково надруковано в журн. «Радянське літературознавство», 1974, № 2, с. 73 (стаття О. О. Ющенка «Рильський — редактор і перекладач»). Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1263.

[1] ...до б'ю Farbenlehre...— Йдеться про уривок з поеми Ю. Тувіма «Польські квіти», над перекладом якого працював М. Т. Рильський.

534. ДО Р. М. ЧУМАКА

27 березня 1962 р Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-972.

[1] ...не міг бути на обговоренні видавничого плану.— М. Т. Рильський був членом редакційної ради Держлітвидаву України.

[2] А як же буде з вибраним Владиславом Броневським? — Вибрані твори В. Броневського у Держлітвидаві не вийшли.

535. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО

Друга половина березня 1962 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 309.

Подається за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2639. Датується за змістом.

[1] ...підняли вивчення Тараса Шевченка...— За свідченням К. І. Чуковського, Шевченко був одним з його найулюбленіших поетів. У статті «Шевченко» (1911) Чуковський досліджував питання художньої майстерності його творів, зв'язки поета з народом, порівнював образи поезій Шевченка з народнопісенними образами. Його перу належить також стаття «Шевченко і Некрасов» (1939), він виступав з аналізом перекладів шевченкових творів російською мовою, брав участь у редагуванні кількох російських видань творів Кобзаря.

[2] ...Ваше «Высокое искусство...» — Книжка К. І. Чуковського (1941), присвячена проблемам майстерності художнього перекладу.

[3] ...освітлення доби й творчості Некрасова...— К. І. Чуковському належить підготовка науково прокоментованого «Повного зібрання віршів» М. О. Некрасов (1927) та капітальна праця «Майстерність Некрасова» (1952), відзначена Ленінською премією.

[4] Рєпін Ілля Юхимович (1844—1930) — російський художник.

[5] Блок Олександр Олександрович (1880—1921) — російський поет.

[6] ...в один із Ваших приїздів до Києва...— у 1939 р., на відзначення 125-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка.

536. ДО І. К. БІЛОДІДА

Початок квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві І. К. Білодіда (Київ).

Датується за змістом.

[1] ...статті про «Курс».— Рецензія М. Т. Рильського на «Курс історії української літературної мови», т. 2 (радянський період), Видавництво АН УРСР. К., 1961, за редакцією І. К. Білодіда, під назвою «Цікава й цінна книга» надрукована в газ. «Радянська Україна», 1962, 15 квітня.

[2] ...з В[ашою] статтею у «Вітчизні...» — Стаття І. К. Білодіда «Українська мова серед мов соціалістичних націй СРСР», надрукована у журн. «Вітчизна», 1962, № 2.

[3] ...«наступивши на горло власній пісні...».— М. Т. Рильський довільно наводить вислів В. В. Маяковського з першого вступу до поеми «Во весь голос» (1930):

...я
себя смирял,
становясь
На горло
собственной песне.

537. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

1 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2269.

[1] Посилаю... дві поезії...— Йдеться про переклад віршів «Козаки над Дунаєм» та «Яблуко», які вміщено у вид.: *Калачинський М.* Ровесники. Поезії. К., «Молодь», 1965.

538. ДО Т. Г. МАСЕНКА

13 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, ДФ-214.

[1] ...теплий Ваш лист, оздоблений тобілевичівською «Калиною».— До листа Т. Г. Масенка від 28 березня 1963 р. додано його вірш «Калина в хуторі «Надія» з посвятою Андрію Тобілевичу (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5562).

[2] Щодо обміну віршованими посланнями...— У вищезгаданому листі Т. Г. Масенко писав: «У багатьох моїх книгах я згадую Вас, бо від юності моєї люблю. Оце хочу признатися, що давно вже тішу себе такою маленькою (але й великою) мрією... мрія про те, що ми колись обміняємося з Вами маленькими ліричними посланнями або просто Ви мені присвятите щось просте і дорогоє».

[3] Гомер — легендарний давньогрецький поет.

[4] ...про «Надію...» — Йдеться про заповідник-музей І. Карпенка-Карого «Хутір Надія», який на той час перебував у занедбаному стані.

539. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

13 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-766.

[1] Євген Олександрович — Є. О. Непадкевич.

[2] Що маю я зробити з В[ашою] статт[єю] «В работе над Гомером»? — Очевидно, Борис Тен надіслав її М. Т. Рильському для ознайомлення. Стаття «Переводя Гомера» вперше надрукована у двотомнику: Актуальные проблемы художественного перевода. М., 1967, т. 2, с. 191—207.

[3] ...написав брошуру...— Брошура О. В. Храбровицького «Короленко на Волині» надрукована не була.

540. ДО М. Й. БІЛИКА

14 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10327.

[1] Може б, справді університетське в[идавниц]во взялося за цю почесну справу? — У листі від 25 квітня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3097) М. Й. Білик, розповідаючи про зустріч з ректором Львівського університету, писав: «Я заявив йому, що маю відзив на переклад «Енеїди», який я здав до друку ще 1960 р. у видавництво університету, але не друковало його, бо «переклад це художній твір, а видавництво університету друкує лише наукові твори». Заявив, що це відзив від Вас і почав читати Вашого листа. Ректор слухав уважно, а як дійшов до слів «може б справді університетське видавництво узялося за цю почесну справу» (за видання перекладу), він перервав читання і сказав: «Досить, це пише академік Рильський Максим Тадейович, будемо друкувати, включимо цей переклад у план видавництва на 1963 р.»

Пізніше у листі від 19 жовтня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3098) М. Й. Білик повідомив «Завдяки Вашому теплому слову про мій переклад «Енеїди» Вергілія видавнича рада університету включила його у видавничий план 1963 р. Та Міністерство освіти викреслило, між іншим, і цей переклад з плану». Після цього М. Т. Рильський виступив з відкритим листом «Хто ж видасть «Енеїду» Вергілія в українському перекладі? — «Літературна Україна», 1962, 26 жовтня (див. т. 14, с. 464). Переклад М. Й. Білика вийшов друком у Києві в 1972 р.

[2] Гнедич Микола Іванович (1784—1833) — російський поет і перекладач. В 1807—1829 рр. переклав «Іліаду» Гомера.

[3] Брюсов Валерій Якович (1873—1924) — російський поет, перекладач.

541. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

14 квітня 1962 р. Київ

Вперше частково надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 182 (стаття О. Й. Дейча «По дорогге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

542. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

16 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10488.

[1] Ти обурюєшся деякими працями...— У листі від 2 квітня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3466) Я. Т. Вітошинський, зокрема, писав: «Наболіло у мене, що наші музикознавці і театрознавці висвітлюють неправду в своїх друкованих працях про українську музично-театральну культуру. Невже ніхто не слідкує за цим і хто відповідає про ці дії? Жалюгідна ця справа! Це торкається Михайлова «Творчий шлях «Думки», не пам'ятаю автора — «Драматичний театр після Жовтня» і том, Носов — «Про кобзарське мистецтво» після Жовтня та інші. Як справа обстоїть про Кошиця?»

[2] Кошиць Олександр Антонович (1875—1944) — український хоровий диригент і композитор, з 1919 р. жив за кордоном.

[3] ...недавно і я згадав...— У вірші із циклу «Зимові записи»: «Пахне снігом, сіном, кінським потом...».

[4] «Мистецтво» — двомісячний ілюстрований журнал, заснований 1934 р. Видавався у 1954—1969 рр. у Києві.

543. ДО Л. Г. КОРЕНЕВИЧА

16 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] ...Почуття земляцтва...».— Нарис із циклу «Вечірні розмови», надрукований в газ. «Вечірній Київ», 1962, 10 березня. Під назвою «Чувство родной земли» у перекладі Т. Й. Стах вміщено у газеті «Литература и жизнь», 1962, 23 березня.

[2] «Литература и жизнь» — російська радянська газета, виходила у Москві з 6 квітня 1958 р. як орган правління Спілки письменників РРФСР. У 1963 р. реорганізовано в щотижневик «Литературная Россия».

[3] ...з'явилось... з досадною, як то кажуть, помилкою...— В українському тексті статті була фраза: «Це зовсім не випадково, що в Московському державному університеті є українське студентське земляцтво». В статті, що надрукована в газеті «Литература и жизнь», це місце змінено так: «В Московском государственном университете немало студентов-украинцев».

[4] ...як воно сказано у мене.— У російському виданні «Вечерние беседы» (1964) це місце подано згідно з оригіналом.

544. ДО Г. П. КОЧУРА

29 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Ірпінь Київської області).

[1] Леонід Соломонович — Л. С. Первомайський.

545. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

29 квітня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] Шинко Іван — на той час працівник Царичанського районного Будинку народної творчості Дніпропетровської області.

[2] ...один із моїх проектів Гімну СРСР...— М. Т. Рильський брав участь у конкурсі на створення нового Гімну СРСР.

546. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

29 квітня 1962 р. Київ

Вперше частково надруковано в газ. «Друг читача», 1975, 4 грудня (статти Бориса Тена. «У творчих взаєминах із Рильським»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-767.

[1] «Хочу, но не могу...».— М. Т. Рильський довільно наводить слова із вірша А. Фета «Как беден наш язык» (1887): «Хочу и не могу...».

[2] ...піднімуце питання.— Очевидно, йдеться про прийом Є. О. Ненадкевича до Спілки письменників.

[3] Благой Дмитро Дмитрович (1893—1984) — російський радянський літературознавець.

[4] Жирмунський Віктор Максимович (1891—1971) — російський радянський філолог, академіком АН СРСР обраний 1966 р.

[5] Глінка Михайло Іванович (1804—1857) — російський композитор, основоположник російської класичної музики.

[6] Шопен Фридерик Франціщек (1810—1849) — польський композитор і піаніст.

[7] Монюшко Станіслав (1819—1872) — польський композитор.

[8] ...відомий... з ходячої цитати.— Очевидно, йдеться про таке місце з листа К. С. Станіславського до А. Ю. Кримського від 1911 р., який навів у своїй промові «Театр — прапороносець» О. Є. Корнійчук на науковій сесії ІМФЕ АН УРСР, присвяченій 50-річчю МХАТу (відбулася у Києві 23 жовтня 1948 р.): «Я горячо люблю украинскую музыку. Если Чайковского мы называем чародеем русской музыки, то Лысенко — этого чудесного и пленяющего красотой своей музыки композитора, мы смело можем назвать

солнцем украинской музыки» (див.: МХАТ і українська театральна культура. К., Видавництво АН УРСР, 1949, с. 139).

[9] ...про можливість його лекції...— Лекція О. В. Храбровицьким у Житомирі не була прочитана.

547. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

4 травня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...поездки в дальние края...— Передбачувана поїздка до Польщі.

[2] ...предисловие к Косынке.— М. Т. Рильський надіслав «Вступне слово», написане до вид.: *Косинка Г.* Новели. К., «Радянський письменник», 1962, с. 3—8. У перекладі російською мовою під назвою «Предисловие» вміщено у вид.: *Косынка Григорий.* На золотых богов. М., «Художественная литература», 1966.

[3] Получил деньжонки за «Ломикамень»...— Гонорар за передмову та редагування повісті О. Й. Дейча про Лесю Українку, яка вийшла в Детиздаті.

[4] Юлиан Григорьевич (Оксман Юліан Григорович; 1895—1970) — російський радянський літературознавець.

[5] ...о шевченковских делах...— Нездійснений намір видати «Кобзар» Т. Г. Шевченка у видавництві Академії наук СРСР паралельно двома мовами — українською та російською. Ю. Г. Оксман мав бути одним із редакторів цього видання.

[6] Жан Васильевич — Так жартівливо називає М. Т. Рильський Дорбу Івана Васильовича, одного із перекладачів новел Г. Косинки.

548. ДО Й. У. КОБОВА

9 травня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10329.

Кобів Йосип Устинович (нар. 1910) — на той час завідуючий кафедрою класичної філології Львівського державного університету.

[1] Лазаренко Євген Костянтинович (1912—1979) — український радянський геолог, академік АН УРСР, на той час ректор Львівського державного університету.

549. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

11 травня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1416.

[1] Прочитал я весь I том.— Йдеться про коректуру 1-го тому вид.: *Рыльский М.* Сочинения. В 4-х т. М., Госполитиздат, 1962—1963.

[2] Амундсен Рауль (1872—1928) — норвезький полярний дослідник.

[3] ...состоится защита...— Захист дисертації відбувся 15 червня 1962 р.

[4] ...назвать Доде гасконцем? — Рядок першого вірша «На світі є співучий Лангедок» із циклу «Синя далечінь»: «Десь жив Доде, гарячий і ясний» перекладачка В. Інбер відтворила ро-

сійською мовою так: «Гасконь, где жив Доде веселый ум». У російському чотиритомнику виправлено: «Прованс, где жив Доде веселый ум».

550. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО
15 травня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР імені В. І. Леніна, ф. 620, к. 70, од. зб. 55.

[1] ...о Вашей книге...— Стаття Г. П. Кочура «Книга про слово поета» надрукована в газ. «Вечірній Київ», 1962, 15 травня.

551. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА
28 травня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1070.

552. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО
24 травня 1962 р. Варшава

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-517.

[1] ...де ми спинились.— До Польщі М. Т. Рильський їздив із сином Богданом та невісткою Галиною.

553. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
30 травня 1962 р. Краків

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

554. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО
30 травня 1962 р. Краків

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-516.

[1] Кринки — село Цюрупинського району Херсонської області де знаходиться Будинок відпочинку рибалок і мисливців імені Остапа Вишні.

555. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО
2 червня 1962 р. Краків

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-511.

[1] Поронін — Пороніно, курорт у краківському воєводстві в ПНР. Влітку 1913 і 1914 рр. поблизу Пороніно, у Білому Дунайці, жив В. І. Ленін. У Пороніно 1913 р. відбулася Пороніньска нарада ЦК РСДРП з партійними працівниками.

556. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ
3 червня 1962 р. Закопане

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 169, оп. 1, спр. 424, арк. 6—7.

[1] ...озеро Ріца...— гірське озеро в західній частині Кавказу, в Абхазькій АРСР.

557. ДО І. М. ДЗЮБИ

13 червня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1567.

Дзюба Іван Михайлович (нар. 1931) — український радянський критик і літературознавець.

[1] ...статтею про Костоправа...— Вступ до віршів грецького радянського поета Георгія Антоновича Костоправа (1903—1944), який був надрукований в газ. «Літературна Україна», 1962, 12 червня.

558. ДО П. С. КАРАБАНА

13 червня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-409.

[1] ...собирается перевести Турганов.— Переклад віршів М. Т. Рильського «Триптих про кобзарів», здійснений Б. О. Тургановим, вперше надруковано у журн. «Советская Украина», 1962, № 12, с. 72—76.

[2] ...печатались в «Правде».— Переклад «Карпатських октав», виконаний Л. М. Вишеславським, надруковано в газ. «Правда», 1959, 6 вересня.

[3] ...«Рідну мову» тоже кто-то перевел.— Переклад, виконаний Б. Іриніним, вперше був надрукований у збірці «Радуга над миром».

[4] Борис Александрович.— Б. О. Турганов.

559. ДО СУМСЬКОГО ОБЛАСНОГО ВІДДІЛУ В СПРАВАХ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

13 червня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Пам'ятки України», 1989, № 1, с. 45 (публікація В. Вечерського «Максим Рильський: «...різнуло по серцю»). Подається за машинописною копією, засвідченою обласним відділом у справах будівництва і архітектури виконкому Сумської обласної Ради депутатів трудящих (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10661).

560. ДО П. С. КАРАБАНА

Не пізніше 14 червня 1962 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-263. Дату встановлено за змістом.

561. ДО І. Ф. ЛЯШЕНКА

14 червня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Київ).

[1] «Багатоголосся» Ященка.— Йдеться про монографію українського радянського музикознавця Леопольда Івановича Ященка (нар. 1928) «Українське народне багатоголосся», яка вийшла друком у Видавництві АН УРСР в 1962 р.

562. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

17 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1647.

[1] ...засідання експертної комісії...— Експертна комісія Відділення літератури і мови АН СРСР по виборах нових членів-кореспондентів АН СРСР.

[2] ...захист дисертації...— докторської дисертації М. М. Плісецьким.

[3] Первенцев Аркадій Олексійович (1905—1981) — російський радянський письменник.

[4] Рождественський Роберт Іванович (нар. 1932) — російський радянський поет.

[5] Беляєв Володимир Павлович (1909—1990) — російський радянський письменник.

[6] Ішлінський Олександр Юлійович (нар. 1913) — радянський математик і механік, академік АН СРСР, Герой Соціалістичної Праці.

[7] Половинка Олександр — постійний кореспондент М. Т. Рильського з 1950 р., мешканець с. Олексіївки Полтавської області. Листи О. Половинки зберігаються в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6403—6415.

[8] ...вірш Риленкова...— вірш російського радянського поета Миколи Івановича Риленкова (1909—1969) «Зачем я стану притворяться...», опублікований в газ. «Литература и жизнь», 1962, 15 червня. Подаємо його текст:

Зачем я стану притворяться,
Что ясно все душе моей,
Что не пришлось мне отрекаться
От оклеветанных друзей?
Пришлось! Сказать всю правду нужно,
Как правда та ни тяжела.
Мы знали дни, когда и дружба
Под подозрением была.
Не няньчусь я со старой болью,
Она приходит — рад не рад;
Не посыпал я раны солью,
А раны все-таки горят.
Не смею я молчать об этом,
Все, все сказать достанет сил,
Чтоб ты, не веря злым наветам,
Всю жизнь с открытым сердцем жил!

[9] ...на обох серіях «Воскресения...» — Двосерійний художній фільм, поставлений за однойменним романом Л. М. Толстого радянським кінорежисером М. А. Швейцером (нар. 1920) у 1960—1962 рр.

563. ДО Є. К. ДЕЙЧ

18 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Марков Георгій Мокійович (нар. 1911) — російський радянський письменник і громадський діяч, двічі Герой Соціалістичної Праці.

[2] Кучер Василь Степанович (1911—1967) — український радянський письменник.

[3] Стафф Леопольд (1878—1957) — польський поет і драматург.

[4] Галчинський Константин Ільдефонс (1905—1953) — польський поет.

[5] Циля Островська — Островська Цецілія Климентівна (нар. 1922) — вчителька, приятелька родини Рильських.

564. ДО І. М. ВЕРИКІВСЬКОЇ

20 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за ксерокопією автографа: КЛМР, ДФ-348.

Вериківська Ірина Михайлівна (нар. 1921) — український радянський мистецтвознавець, дочка українського радянського композитора Михайла Івановича Вериківського (1896—1962).

[1] ...Вашу утрату...— М. І. Вериківський помер 14 червня 1962 р.

565. ДО П. С. КАРАБАНА

22 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-263.

[1] Поздравляю Вас с 19-летием — так жартівливо М. Т. Рильський вітає П. С. Карабана, якому 16 липня виповнювалось 69 років.

566. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

22 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-525.

567. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

24 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1648.

[1] ...купив... «Литературную газету з «Муаами...».— Стаття М. Т. Рильського із циклу «Вечірні розмови» «Музы и моды» надрукована в «Литературной газете», 1962, 3 червня.

[2] Штани Голованівського...— В автографі «вечірньої розмови» «Муза и моды» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 967) є таке місце, яке випало при друкуванні як українського, так і російського варіантів статті: «А бывают и трагикомические случаи. Один писатель заказал портному две пары брюк и велел их сделать настолько узкими, что даже портной было запротестовал. Но приказ есть приказ, первая пара была сшита, и писатель-модник, не без труда всунув ноги в эти дудочки, со сладким предчувствием триумфа, выехал «в свет», т. е. поехал в писательский клуб. Триумф вышел неожиданный: брюки лопнули на их хозяине самым плачевным образом в ту минуту, когда наш герой победоносно входил в клубный зал... Он немедленно позвонил портному, чтобы тот вторую пару шил пошире».

Голованівський Сава Овсійович (1910—1989) — український радянський письменник.

[3] ...стаття Квятковського...— стаття російського радянського літературознавця Олександра Павловича Квятковського (1888—1968) «По лезвию смысла...», присвячена циклу віршів російського радянського поета Андрія Андрійовича Вознесенського (нар. 1933) «Тридцать отступлений из поэмы «Треугольная груша».

[4] Борець — О. В. Борецький.

[5] ...нову книгу Мартича...— *Мартич Ю.* Друзі завжди з тобою. Розповіді про незабутнє. К., Держлітвидав, 1962. Книга зберігається в меморіальній бібліотеці з таким дарчим написом: «Дорогий Максиме Тадейовичу! Я поставив би епіграфом до цієї книжки Ваші рядки — «мабуть, уже до старості дійшлось, на мемуари тягне день при дні», коли б Ваші чудесні розповіді про

минуле не були б такі молоді. Вони для мене зразок в своїй ясності і глибині. Бажаю Вам здоров'я, добре відпочити, а нам почути плескіт хвиль чорноморських у нових Ваших поезіях! Ваш *Юхим*».

[6] ...«юречківському» озері...— М. Т. Рильський так назвав озеро тому, що, відпочиваючи 1961 р. у Коктебелі, ловив рибу на цьому озері разом із українським радянським поетом Юрієм Юречком (Прокіп Романович; 1918—1968).

[7] ...клопотів щодо Євтушенка...— Б. М. Рильський просив порадити, хто міг би написати статтю для «Вечірнього Києва» про творчість російського радянського поета Є. О. Євтушенка.

[8] «Про людину...» — *Рильський М.* Про людину, для людини. Статті про літературу і мистецтво. К., «Радянський письменник», 1962.

[9] «Думи» в перекладі Турганова...— М. Т. Рильський у Коктебелі написав відгук на рукопис та передмову «Об украинских думах» для вид.: Украинские народные думы. М., Гослитиздат, 1963.

[10] ...багато роботи... Мазуркевич...— М. Т. Рильський працював над відгуком про книжку О. Р. Мазуркевича «Нариси з історії методики української літератури», яку той мав захищати як докторську дисертацію. Захист цієї дисертації, по якій М. Т. Рильський виступив офіційним опонентом, відбувся 24 грудня 1962 р. в Московському державному педагогічному інституті імені В. І. Леніна. Автограф відгуку зберігається в КЛМР, од. зб. Р-1076.

[11] Сценарій Бегічевої...— не з'ясовано.

[12] ...доповіді Мазуркевича.— *Мазуркевич А. Р.* Очерки истории методики украинской литературы. Доклад по книге, представленной к защите на соискание ученой степени доктора педагогических наук. М., издание МГПИ имени Ленина, 1961.

[13] ...Йосипенкові передай...— М. К. Йосипенко на той час працював над упорядкуванням книжки М. Т. Рильського «Про мистецтво», яка вийшла друком 1964 р.

[14] ...згадка про її спів...— Про спів української радянської співачки Оксани Андріївни Петрусенко (1900—1940) М. Т. Рильський згадує у поемі «Слово про тугу і щастя» (1946—1949).

568. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

25 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2141.

[1] ...потрапив був до Ільченка.— У листі від 20 квітня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5049) М. Г. Кошарнівський писав: «Сьогодні одержав від Вас листа. Але трапилось те, що трапляється і з людьми, менш зайнятими, ніж Ви, й менш втомленими: в конверт на мою адресу Ви вклали листа, адресованого Олександру Єлисейовичу...».

[2] ...сповіщаю про Зерова...— У листі від 7 травня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5050) М. Г. Кошарнівський писав: «Я питав у Вас про М. Зерова, лекції якого я слухав на губерніальних (в 1924) і окружних учительських курсах (1926) в Чернігові. Й не раз розмовляв з ним про українську літературу... Шкода, що не дійшов Ваш лист до мене. Ви ж, певно, відповіли».

569. ДО Ю. М. МАРТИЧА

26 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Поетична частина листа вперше надрукована у вид.: *Рильський М.* Іскри вогню великого, 1965.

Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2228.

[1] ...друзі, друже, завжди з нами...— М. Т. Рильський натякає на назву надісланої Ю. М. Мартичем книжки «Друзі завжди з тобою».

570. ДО О. Й. ДЕЙЧА

27 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...с преувеличенным... негодованием.— У листі від 22 червня 1962 р. О. Й. Дейч, зокрема, писав: «28 июня, как Вам известно, будут выборы в члены-корреспонденты... Назовем хотя бы милейшего Головенченко, Щербину, слава богу, Вам не известного Овчаренко и еще 15 подобных претендентов... Вот Оксмана, небось, не выдвинули, считают недостойным[...]».

[2] Головенченко Федір Михайлович (1899—1963) — російський радянський літературознавець.

[3] Алексеев Михайло Павлович (1896—1981) — російський і український радянський літературознавець, академік АН СРСР, гімназичний приятель М. Т. Рильського.

[4] Келдиш Мстислав Всеволодович (1911—1978) — радянський математик і механік, академік АН СРСР, тричі Герой Соціалістичної Праці, на той час президент АН СРСР.

[5] Дубулт или Дубултов...— Дубулти, кліматичний приморський курорт під Ригою, де знаходиться Будинок творчості письменників.

571. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

29 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1649.

[1] Рахімов (Рахім; нар. 1916) Ібрагім Абдурахімович — узбецький радянський письменник.

[2] Полторацький (Полторацький-Погостін Віктор Васильович (1907—1982) — російський радянський письменник.

[3] Залигін Сергій Павлович (нар. 1913) — російський радянський письменник, Герой Соціалістичної Праці.

[4] Дід Федя — Дронь Феодосій Гордійович, батько Г. Ф. Рильської.

[5] Юля Маруня — йдеться про дружину Василя Петровича Маруню, приятеля Б. М. Рильського, Солод Юлію Дмитрівну; нині доцент Київського університету.

572 ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

29 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-531.

[1] Войнич Етель Ліліан (1864—1960) — англійська письменниця.

[2] «діти — квітки життя...».— Вислів з оповідання М. Горького «Бывшие люди» (1897).

573. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

29 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1448.

[1] Міжнародна конференція славістів.— Йдеться про засідання Міжнародного комітету славістів (МКС) у зв'язку з підготовкою V Міжнародного з'їзду славістів, що відбувся 1963 р. у Софії.

[2] Микола Вікторович — М. В. Підгорний (1903—1983), радянський партійний і державний діяч, в 1957—1963 рр. Перший секретар ЦК Компартії України.

[3] Андрій Данилович (А. С. Скаба; 1905—1986) — український радянський історик, партійний і державний діяч УРСР, академік АН УРСР. У 1959—1968 рр. секретар ЦК КП України.

[4] Суслов Михайло Андрійович (1902—1982) — радянський партійний діяч, з 1947 р. секретар ЦК КПРС.

[5] ...для майбутньої доповіді...— М. Т. Рильський цікавився підготовкою колективної доповіді «Українські думи і героїчний епос слов'янських народів» для V Міжнародного з'їзду славістів (автори: М. Т. Рильський, Г. С. Сухобрус, В. А. Юзвенко, В. О. Захаржевська).

574. ДО П. А. ДЕГТЯРЬОВА

4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1959.

[1] ...передмову до книжки «Крымские легенды...».— Передмова М. Т. Рильського «Цветы с Черноморского берега» вміщена у виданні: Легенды Крыма. Симферополь, Крымиздат, 1959, с. 3—5.

[2] Врхліцький Ярослав (Фріда Еміль; 1853—1912) — чеський поет, драматург, перекладач.

575. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Вперше надруковано у журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 181 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Ці жартівливі рядки М. Т. Рильський надіслав, одержавши від Дейчів примірник повісті про Лесю Українку «Ломикамень», яка щойно вийшла з друку. У листі від 10 липня 1962 р. О. Й. Дейч писав: «Ваши стихи о «Ломикамне» и французских поэтах имели сегодня несомненный успех, и не только у нас. Сегодня Вера Михайловна Инбер отмечала свой 72-й год (хотя предпочла бы 27-ой), и мы ее привели в восторг Вашим экспромтом».

[1] Бодлер Шарль (1821—1867) — французький поет.

[2] Аполлінер Гійом (Аполінарій Костровицький; 1880—1918) — французький поет і критик.

576. ДО Б. М. РИЛЬСЬКОГО

4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1650.

[1] ...прочитав твоє «Щедре літо».— Йдеться про присвячену П. М. Вороньку статтю Б. М. Рильського, надруковану в газеті «Вечірній Київ», 1962, 30 червня.

[2] ...публікацією про це в пресі...— Мається на увазі інформація «У президії СПУ», опублікована в газ. «Літературна Україна», 1962, 29 червня.

[3] Наровчатов Сергій Сергійович (1919—1981) — російський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці.

[4] Дріз Овсій Овсійович (1908—1971) — єврейський радянський поет.

[5] Муратов Віктор Володимирович (нар. 1932) — російський радянський поет.

[6] ...здається, Маршак (теж рос[ійський] прозаїк)...— Особу не встановлено.

[7] Семенов Юліан Семенович (нар. 1931) — російський радянський письменник.

[8] Кондирев Лев Миколайович (нар. 1910) — російський радянський поет.

[9] ...послав телеграму...— Надіслана до Спілки письменників Білорусії з приводу 80-річчя з дня народження білоруського поета Янки Купали (Луцевич Іван Домінікович; 1882—1942).

[10] ...перевезення останків...— Урна з прахом Янки Купали перевезена з Москви, де він помер, до Мінська 1962 р.

577. ДО Н. М. РИЛЬСЬКОГО

8 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1651.

[1] ...статтю для мисливського журналу...— не встановлено.

[2] «Батьки та діти...».— Йдеться про роботу над статтею із циклу «Вечірні розмови» про молодих поетів В. О. Коротича, І. Ф. Драча, М. С. Вінграновського, яка під назвою «Батьки і діти» була надрукована в газ. «Вечірній Київ», 1962, 4 серпня.

[4] Гайовий Антін Іванович (1907—1962) — партійний і державний діяч УРСР, з травня 1961 р. секретар ЦК КП України.

[5] Баба Маня — Дронь Марта Андріївна, мати Г. Ф. Рильської.

578. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

8 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-467.

[1] До Магометової книжки...— Йдеться про роботу над книжкою Й. Я. Магомета «В садах України», літературний запис якої здійснював П. О. Омельченко. Вийшла 1962 р. в Київському обласному книжково-журнальному видавництві. Зберігається в меморіальній бібліотеці із таким дарчим написом: «Дорогому Максиму Тадейовичу в знак пошани, та прожитого часу, та бажаної зустрічі. Автор *Магомет*. Сквира».

579. ДО Р. І. СМИРНОВА

8 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1473.

[1] ...об издании В[аших] стихотворений...— *Смирнов Р.* Юность сердца. Иркутское книжное издательство, 1963. До збірки ввійшли оригінальні вірші та переклади з української та польської поезії.

[2] ...обращение к... Чаренцу...— У вірші М. Т. Рильсько-

го «Пушкін» (1962) це звернення звучить так: «З ким не буває так, натхненний вірменине».

[3] ...Вы будете в Олонках...— Р. І. Смирнов мав виїхати в с. Олонки Іркутської області як керівник фольклорної практики студентів-філологів Іркутського університету.

580. ДО М. К. ГУДЗІЯ

17 липня 1962 р. Кринки Херсонської області

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-487.

581. ДО П. С. КАРАБАНА

17 липня 1962 р. Кринки Херсонської області

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-263.

582. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

17 липня 1962 р. Кринки Херсонської області

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2142.

[1] Щодо вірша...— Третій вірш циклу «Зимові записи» «Вони між нами ходять — і на зборах...» (1961 р.).

[2] ...далеченько від рідного краю...— У той час М. Г. Кошарнівський жив у селі Покровське Неклиновського району Ростовської області.

583. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

21—22 липня 1962 р. Ніїв

Вперше частково надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 185—186 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] О юморе классической поры...— В листі від 10 липня 1962 р. О. Й. Дейч писав: «Очень прошу Вас, дорогой Максим Фаддеевич, согласиться написать небольшую статейку об украинском юморе классической поры. Это для сборника, составленного когда-то А. И. [О. І. Білецьким.— *Н. П.*]. Он хотел написать статью, но не успел. Сборник почти готов, я Вам пришлю план, и Вам не составит труда рассказать русским читателям о природе украинского юмора и об авторах, входящих в сборник...»

[2] Не буду, не могу и не хочу! — У відповідь на цю категоричну відмову О. Й. Дейч у листі від 17 серпня 1962 р. писав

Так как Вы неумолимо
Отказались передмову
Написать о юмористах,
Мне пришлось с унылым видом
Выжимать по капле «дещо»
Об украинской сатире.

Передмова О. Й. Дейча під назвою «Сатира и юмор в украинской литературе» вміщена у вид.: Украинская сатира и юмор. Повести и рассказы. М., Гослитиздат, 1963.

[3] Ваши московские новости...— У листі від 10 липня 1962 р. О. Й. Дейч писав: «Напишите о киевских новостях. В Москве они мрачные — умирает Наталия Александровна Розенель, от

диабета и страшнейшей гипертонии, в безнадежном состоянии Козакевич (рак пищевода)».

[4] Козакевич Емануїл Генріхович (1913—1962) — російський радянський письменник.

[5] Джусойти (Джусоев) Нафі Григорович (нар. 1925) — осетинський радянський письменник і літературознавець.

[6] ...добить Гейне.— Йдеться про підготовку вид.: *Дейч А.* Поэтический мир Генриха Гейне. М., «Художественная литература», 1963. Зберігається у меморіальній бібліотеці з написом: «Когда я писал эту книгу и думал о поэтическом, я часто вспоминал Вас, дорогой Максим Фаддеевич. *А. Дейч.* Москва, 17 октября 1963».

584. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

23 липня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1418.

[1] ...Из дальних странствий возвратясь» — цитата з байки І. А. Крилова «Лжец» (1812).

[2] ...отвезли «девушек»...— невісток М. Т. Рильського.

[3] Рад, что все в порядке.— У листі від 14 липня 1962 р. (КЛМР, од. зб. А-167) Б. О. Турганов писав: «Но прежде всего, разумеется, шлю Вам еще раз сердечную благодарность за советы и замечания к думам. Вы как будто опасались, что я буду обижен Вашей критикой? На что же обижаться, дорогой Максим Фаддеевич? Разве могут быть обиды на добрые советы друга и мастера. Сейчас — это Вы увидите при ближайшей встрече — перевод выглядит по-другому. Кое-что я переделал еще до Вашего письма, ознакомившись с рецензией Кирдана, еще больше выправил после Ваших замечаний. Но кое-что придется править уже в корректуре, и я еще буду советоваться с Вами насчет отдельных мест. Во всяком случае смею Вас заверить: незаконченный текст я к печати не подпишу».

[4] ...любимца Филарета...— Ф. М. Колесса.

[5] ...одесского особняка...— придбана Б. О. Тургановим дача в Одесі.

585. ДО А. М. ХОРУНЖОГО

23 липня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10350.

Хорунжий Анатолій Мефодійович (нар. 1915) — український радянський письменник.

[1] ...майбутнім Косарикам...— Тут натяк на пошукову і дослідницьку роботу Д. М. Косарика.

[2] ...мої промови...— Очевидно, йдеться про текст доповіді М. Т. Рильського, яку він виголосив 28 травня 1949 р. в будинку культури у Кам'янці на Кіровоградщині на урочистостях, присвячених 150-річчю з дня народження О. С. Пушкіна.

586. ДО Х. А. ВАЙНЕРМАНА

24 липня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10319.

Вайнерман Ханан Абрамович (1902—1979) — єврейський радянський письменник, який жив і працював на Україні.

[1] ...книжку «Люблю і вірю».— В меморіальній бібліотеці

зберігається збірка Х. Вайнермана із дарчим написом: «Дорогому Максимові Тадейовичу Рильському з глибокою пошаною і найкращими побажаннями. Х. Вайнерман. 21/VI 62. Одеса».

587. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

24 липня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2143.

[1] ...малюнок художника П. Басанця...— Очевидно, йдеться про малюнок українського радянського живописця і графіка Петра Олексійовича Басанця (нар. 1926) «Однієї матері ми діти», де у дружньому колі зображені радянські письменники: Петрусь Бровка, Мірзо Турсун-заде, Віліс Лацис, Максим Рильський, Михайло Шолохов, Сімон Чіковані, Зульфія, Мухтар Ауезов, Омелян Буков і Берди Кербабаєв. («Літературна газета», 1959, 15 травня).

[2] Кравець Олена Михайлівна — український радянський етнограф.

[3] ...збірник листів великого композитора...— *Лисенко М. В.* Листи. К., «Мистецтво», 1964. Вийшли з передмовою М. Т. Рильського «Про листи Миколи Лисенка».

588. ДО Д. В. ПАВЛИЧКА

27 липня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Літературна Україна», 1987, 17 грудня (стаття Д. В. Павличка «Остання зустріч з Максимом Рильським»). Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-879.

[1] ...мою замітку...— Рецензію М. Т. Рильського на збірку Д. В. Павличка «Пальмова вітъ» (К., Держлітвидав України, 1962) надрукована в газ. «Вечірній Київ», 1962, 26 липня.

589. ДО О. Д. КУРІННОГО

3 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Д. Курінного (смт. Попільня).

Курінний Олександр Дмитрович (1918—1985) — на той час бухгалтер колгоспу у селі Макарівка Попільнянського району Житомирської області.

[1] ...зробити й надрукувати «підбірку...».— Добірка віршів О. Д. Курінного із вступним словом М. Т. Рильського «Вірші Олександра Курінного» надрукована в газ. «Літературна Україна», 1962, 14 вересня.

590. ДО О. Я. ЮЩЕНКА

3 серпня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Дніпро», 1968, № 3, с. 141 (стаття О. Я. Ющенка «Згадка про Максима Рильського»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] На берест подивлюсь...— При зустрічі з М. Т. Рильським О. Я. Ющенко розповів про береста, якого він бачив на Аскольдовій могилі у Києві. Берест пробив металеву решітку і вільно ріс, а його стовбур, внизу, проткнув метал. Пізніше Максим

Тадейович з Ющенком поїхав на Аскольдову могилу, побачив це дерево, а 26 жовтня 1963 р. надіслав таку віршовану посвяту:

Олексі Ющенку

Хай славляться і чесна ліра, й рало,
Шум трактора і шелестіння віт!
Верба Тарасова із Кос-Аралу
Шле берестові Ющенка привіт.

М. Рильський

Верба Тарасова — із Кос-Аралу... — Галузку з неї привезли М. Т. Рильському із Казахстану. Її він посадив біля свого будинку в Голосіеві.

[2] ...мандрівки на Наддеснянщину. — Короткочасна поїздка в село Мале Устя під Сосницею на Чернігівщині.

591. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

13 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

[1] ...з листом львівських студентів... — Передруковуючи «Вечірню розмову» «Батьки і діти», газета «Літературна Україна» 10 серпня 1962 р. вмістила такий лист: «Ми любимо і шануємо поета-академіка Максима Тадейовича Рильського за його прекрасні вірші, за життєву мудрість, перед якою варто кожному шанобливо схилити голову. Нам подобаються цікаві, оригінальні і по-справжньому сучасні публіцистичні статті Максима Тадейовича, особливо його «Вечірні розмови», які інколи (на жаль!) передруковує «Літературна Україна». На жаль, бо «Вечірнього Києва», де постійно друкуються ці статті, не мають змоги придбати ті читачі, які не живуть у нашій столиці. Розмови Максима Тадейовича прості і переконливі, насичені яскравими прикладами з мистецького життя. Вони зрозумілі всім читачам, легко сприймаються. Саме таких статей ми чекаємо від наших письменників, критиків і літературознавців. Гадаємо, що відомий поет повинен розмовляти не лише з киянами, але й з усіма читачами міст і сіл... Було б також добре, якби наші видавництва зацікавились «Вечірніми розмовами» М. Т. Рильського і видали їх окремою книжкою. Це буде гарний дарунок нашій молоді, спраглій на цікаві статті. Василь Латанський, Микола Мацюк, Борис Тарасюк, студенти Львівського державного університету імені Івана Франка».

[2] Мануїльський Дмитро Захарович (1883—1959) — партійний діяч, діяч міжнародного комуністичного і робітничого руху, академік АН УРСР.

592. ДО Т. Й. СТАХ

14 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-272.

[1] ...напечатана в моем переводе... — Стаття «Музы и моды», надрукована в «Литературной газете» 23 червня 1962 р.

593. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

29 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Сообщаю в прозе... цезаревской...— Юлій Цезар так сповістив про свою швидку перемогу над понтійським царем: «Прийшов, побачив, переміг». Словом «цезаревской» М. Т. Рильський підкреслює лаконічність своєї відповіді.

[2] Сленчуку написал...— М. Т. Рильський звернувся з листом до П. О. Сліпчука, який тоді працював у відділі літератури і мистецтва газети «Радянська Україна», з проханням прискорити надрукування відгуку на повість О. Й. Дейча «Ломикамень». Рецензія Б. Яковлева під назвою «Ломикамінь» надрукована в газ. «Радянська Україна», 1962, 26 вересня.

594. ДО Н. П. ФРАНЦЕВОЇ

28 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-713.

Францева Неоніла Пилипівна (нар. 1915) — на той час працівник видавництва «Радянська школа», сестра українського графіка Сергія Пилиповича Конончука (1912—1941).

595. ДО В. О. ТУРГАНОВА

29 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1419.

[1] ...фотография работы Останенка...— фотопортрет М. Т. Рильського, вміщений у його збірці «Радуга над миром» (1962).

[2] ...он подражает народу в «Борисе Годунове».— Мається на увазі остання авторська ремарка в трагедії О. С. Пушкіна «Борис Годунов» (1831): «Народ безмолвствует». Стала крилатою фразою, що вживається, зокрема, щодо людей, які вперто мовчать.

596. ДО С. С. ГЕЙЧЕНКА

30 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Пушкінські гори, Псковської області).

[1] ...на любезное приглашение.— У листі до музею від 16 серпня 1983 р. С. С. Гейченко повідомив, що М. Т. Рильському було надіслано запрошення на відкриття будинку-музею Осипових-Вульф, яке відбулося у Тригорському в серпні 1962 р. у 138-річницю приїзду О. С. Пушкіна у псковське заслання.

597. ДО П. В. ГУРІНЕНКА

30 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1949.

Гуріненко Петро Володимирович (нар. 1923) — український радянський письменник, на той час працював завідуючим редакції прози видавництва «Радянський письменник».

[1] ...передмову до Косинки.— Передмова М. Т. Рильського до видання: *Косинка Г.* Новели. К., «Радянський письменник», с. 3—8.

[2] ...називати «Майстер новели».— У згаданій книжці передмова М. Т. Рильського має назву «Вступне слово»,

598. ДО Д. Г. ДАВИДЮКА
30 серпня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-946.

Давидюк Дмитро Григорович (нар. 1940) — український радянський поет.

599. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
2 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Не знаю, други, где Вы ныне...— М. Т. Рильський перефразовує рядки з другої глави «Євгенія Онєгіна» О. С. Пушкіна:

Когда ж и где, в какой пустыне,
Безумец, их забудешь ты?
Ах, ножки, ножки! где вы ныне?
Где мнете вешние цветы?

[2] ...статью Полторацкого...— Рецензія українського радянського письменника Олексія Івановича Полторацького (1905—1977) на повість О. Й. Дейча «Ломикамень», яка під назвою «Про Лесю Українку — російському читачеві» була надрукована в газ. «Літературна Україна», 1962, 31 серпня.

600. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА
3 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1931.

[1] Пропозицію Димшиця...— Російський радянський літературознавець і критик Олександр Львович Димшиць (1910—1975) у листі до М. Рильського від 23 серпня 1962 р. (ф. 137, од. зб. 1931) висловив думку про доцільність видати книжку Г. П. Григор'єва «У старому Києві» у Москві російською мовою.

601. ДО П. С. КАРАБАНА
3 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-263.

[1] «Здоровье» — щомісячний науково-популярний журнал Міністерства охорони здоров'я СРСР. Виходить у Москві з 1955 р.

[2] ...перевод... вольноватый.— Разом із листом від 29 серпня 1962 р. П. С. Карабан надіслав свій переклад поезії М. Т. Рильського «Светоч дружбы» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4500).

602. ДО О. І. БАНДУРИ
4 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

603. ДО І. М. ДУЗЯ
4 вересня 1962 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у вид.: Живий Остап Вишня. Збірник спогадів про письменника. К., «Дніпро», 1966, с. 299.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1030.

Дузь Іван Михайлович (нар. 1919) — український радянський критик і літературознавець.

[1] ...всі вже строки минули...— І. М. Дузь працював над упорядкуванням книжки спогадів про Остапа Вишню. Збірник «Живий Остап Вишня» вийшов друком в 1966 р. у видавництві «Дніпро». В ньому вміщено статтю М. Т. Рильського «Про Остапа Вишню», написану в 1949—1950 рр., та поезії «Мисливська усмішка» (1949) і «По полях ми з Вишнею бродили...» (1959).

[2] ...збірник, присвячений Тичині.— *Павло Тичина.* Збірник статей. Одеса, 1962. І. М. Дузь — відповідальний редактор.

604. ДО Л. О. КОПИЛЕНКА

6 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-559.

[1] ...три вірші... вірші Я. Врхліцького «Поет і море», «О соняшника квіти», «Робітники». Перший з них уперше надруковано в антології «Чеська поезія» (1964), два інші — у збірці М. Т. Рильського «Зимові записи» (1964).

[2] ...М. І. Терещенко...сповістив...— У той час на сторінках «Літературної України» друкувався «Літературний щоденник», упорядкований українським радянським поетом М. І. Терещенком. Окремим виданням вийшов у 1966 р.

[3] Попович, Бородіно...— М. Т. Рильський має на увазі, що в цей час на сторінках газети друкувалися матеріали про перший в світі груповий космічний політ, здійснений на кораблі «Восток-4» космонавтом Павлом Романовичем Поповичем (нар. 1930) та на кораблі «Восток-3» космонавтом Андріаном Григоровичем Ніколаєвим (нар. 1929) 12—15 серпня 1962 р., а також про відзначення 150-річчя Бородінської битви — генеральної битви у Вітчизняній війні 1812 р. між російською та французькою арміями, яка відбулася 7 вересня 1812 р. в районі села Бородіно недалеко від Москви.

[4] Спасибі за номер «Л[ітературної] У[країни]» — номер «Літературної України» від 31 серпня 1962 р., у якому була надрукована стаття спеціального кореспондента газети українського радянського письменника Сергія Петровича Плачинди (нар. 1928) «Навколо заповідника «Надія».

605. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

9 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10314.

[1] «Працяг размовы» — *Брыль Янка.* Працяг размовы. Апавяданні, замалёўкі, нарысы. Дзяржаўнае выд-ва БССР. Мінск, 1962. Зберігається в меморіальній бібліотеці з написом «Дарагому Максіму Тадэевічу Рыльскаму з любовю. *Янка Брыль.* 29.VIII 62.

606. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

9 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-620.

607. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

9 вересня 1962 р. Київ

Вперше надруковано у виданні: Жадань і задумів неспокій. З творчої спадщини Бориса Тена. К., «Рад. письменник», 1988, с. 142—143.

Подається вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-768.

[1] Щодо запису у Музеї Шевченка...— Йдеться про шовіністичний запис у книзі відгуків відвідувачів Державного музею Т. Г. Шевченка, зроблений буцімто В. П. Аксьоновим і А. А. Тарковським.

[2] ...притчею во язицех...— біблійний вислів. Вживається у значенні — предмет загального осуду й глузування; те, про що всі говорять.

[3] Аксьонов Василь Павлович (нар. 1932) — російський письменник, з 1982 року проживає за кордоном.

[4] Тарковський Андрій Арсенович (1932—1986) — російський радянський кінорежисер.

608. ДО О. К. ЮГОВА

9 вересня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 305—306 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов).

Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2678.

[1] «Судьбы родного слова»...— *Югов А.* Судьбы родного слова, М., «Молодая гвардия», 1962. Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Максиму Рыльському — с братской любовью, с глубочайшим уважением! *Алексей Югов.* 27.VIII 1962 г. Москва».

[2] Лесков Микола Семенович (1831—1895) — російський письменник.

[3] Майков Аполлон Миколайович (1821—1897) — російський поет.

609. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

11 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

610. ДО О. І. КАРПЕНКА

11 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1381.

Карпенко Олексій Іванович (нар. 1930) — на той час викладач кафедри російської літератури Чернівецького університету, а нині Київського.

[1] «Народные истоки...» — *Карпенко А.* Народные истоки эпического стиля исторических повестей Н. В. Гоголя. (К специальному курсу «Стиль Гоголя»). Черновцы, 1961.

[2] «Мысль изреченная есть ложь» — рядок із вірша Ф. І. Тютчева «Silentium» («Молчание»), написаного 1830 р.

611. ДО О. Д. КУРІННОГО

Не пізніше 14 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Д. Курінного (смт. Попільня Житомирської області).

Датується за змістом на підставі дати публікації віршів О. Д. Курінного в «Літературній Україні» (14 вересня 1962 р.).

[1] Редакція... відібрала...— Зазначені у листі вірші надруковані із таким переднім словом М. Т. Рильського:

«Вірші Олександра Курінного

Бувають такі хороші дні: сонце світить, синіє небо, в лісу долітає голос іволги,— а ти, сидячи за письмовим столом і потопаючи в морі листів молодих поетів, серед яких стільки непоетів, що аж моторошно стає,— раптом натикаєшся на рядки, від яких на тебе віє вітром... Ще не знаєш розміру і обсягу того, що лежить перед тобою у скромному зошиті з дбайливо переписаними віршами, але зразу відчуваєш: це справжнє.

Отаке сталось зо мною, коли я розгорнув присланий мені зошит поезій мого земляка з Житомирщини, з рідного мені Попільнянського району, Олександра Курінного.

Не хочу вдаватися в пророкування, але вірю, що Курінний розв'є і розгорне ті добрі вісті, які в нього є: проникливий зір, здатність думати і висловлюватися по-своєму, добре відчуття мови і вірша. І ми будемо мати хорошого нового поета».

612. ДО Т. Г. МАСЕНКА

15 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-214.

[1] ...у своєму останньому листі...— Лист Т. Г. Масенка від 14 вересня 1962 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5563.

613. ДО О. В. КИЛИМНИКА

17 вересня 1962 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Килимник О.* Поет і час. К., 1973.

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] ...після нашої розмови дзвонив до тов. Тронька...— Очевидно, М. Т. Рильський мав звернутися до Петра Тимофійовича Тронька (нар. 1915), який тоді працював заступником Голови Ради Міністрів УРСР, у справі прискорення видання зібрання творів українського радянського письменника Семена Дмитровича Скляренка (1901—1962). О. В. Килимник був тоді секретарем комісії по літературній спадщині С. Д. Скляренка.

[2] «Володимир» друкується...— роман С. Д. Скляренка вийшов у Держлітвидаві у 1962 р.

[3] ...П'ятитомник Семена Дмитровича...— Видання творів С. Д. Скляренка у 5-ти томах було здійснене Держлітвидавом у 1965 р.

614. ДО П. С. КАРАБАНА

18 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-410.

615. ДО Т. Г. МАСЕНКА
18 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Т. Г. Масенка (Київ).

[1] ...лист-підробка...— У листі від 16 вересня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5564) Т. Г. Масенко писав: «...Отже, головна справа в тому, що Ваша відповідь уперше пояснила мені, що в Госліті є якийсь «мій» лист-підробка. Але його використали проти мене чи, точніше, він обернувся проти мене. Коли Ви сказали, що там згадано «Нагнибідон» і Ахматова, то я зрозумів, що це не мій лист: я ще не збожеволів і не так погано вихований, щоб в офіційних листах вживати таке слово, як оте перше. Запевняю Вас, що я не писав і не міг написати такого ідіотського листа! — хоч би й тому, що коли в «Библиотеке советской поэзии» вийшла А. Ахматова, то я дуже зрадів і надіслав їй кілька дружніх моїх радісних слів з приводу виходу її книжки саме по цій Бібліотеці, що одержав від неї телеграму, і я ще гордився цим, показував товаришам, бо та телеграма звучала, мов рядок вірша чи пісні: «Отрадно слышать голос друга Благодарю Ахматова...»

616. ДО Т. И. СТАХ
18 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-273.

[1] Кирьянов Сергій Леонідович (нар. 1907) — видавничий працівник, на той час працював у видавництві «Советский писатель».

617. ДО Г. І. ВЛАДИКІНА
20 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-254.

618. ДО Л. В. НІКУЛІНА
20 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, ДФ-289.

619. ДО Д. Є. БАЛАЦЬКОГО
21 вересня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-287.

620. ДО Р. В. БАБІЙЧУКА
22 вересня 1962 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1806.

Датується за позначкою секретаря на машинописній копії.

[1] ...зробите все можливе...— У листі-відповіді від 25 грудня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2892) Р. В. Бабійчук писав: «У зв'язку з Вашим листом про організацію в м. Старий Крим державного літературно-меморіального музею О. Гріна, повідомляємо: відповідно до рішення директивних органів про скорочення витрат на соціально-культурні потреби, з 1 січня 1963 року 10 державних музеїв передаються на обслуговування громадськості,

4 — перетворюються на філіали, а два музеї зливаються в один. Крім того, буде створено 15 об'єднаних дирекцій для керівництва 32 музеями. Зважаючи на це, Міністерство культури УРСР зараз не може увійти з клопотанням до Уряду про створення державного літературно-меморіального музею О. Гріна».

Офіційно літературно-меморіальний музей Олександра Гріна в місті Старий Крим було відкрито в липні 1971 р. З 1978 р. є філіалом Феодосійського літературно-меморіального музею О. С. Гріна.

621. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

7 жовтня 1962 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Дорогие чехословаки!... — Так жартівливо звертається М. Т. Рильський до Дейчів, які щойно повернулися з тритижневої поїздки до Чехословаччини.

[2] Получили подробное письмо Ваше и привесок к нему. — Йдеться про лист О. Й. Дейча від 2 жовтня 1962 р., у якому докладно розповідається про поїздку до Чехословаччини та про лист від 4 жовтня. В останньому Дейч, зокрема, пише: «Сообщение Гали о том, что в Голосеево появился телефон, потрясло меня, великого телефонофила, до глубины души:

Мануар средневековый
Осквернился телефоном.
Так изделье Эдисона
Вторглось в жизнь анахоретов.
К сожаленью не влезает
Номер Ваш в хорей проворный,
И не лучше ль дельной прозой
Принести Вам поздравленье.

...Позавчера послал Вам подробное письмо, а это только привесок к нему, вызванный моими телефонными восторгами. Где он стоит, этот черный красавец? И далеко ли добираться до него? Не бойтесь, позже часа ночи я не буду звонить без особой надобности. Целуем всех отелефоненных и Вас в первую очередь».

[3] ...в отношении дела... — У листі від 2 жовтня 1962 р. О. Й. Дейч, зокрема, писав: «Лия Наумовна (дружина Є. А. Дроб'язка.— *Н. П.*) позвонила нам и сообщила, что Лукьяновское кладбище, где похоронен мой отец, ликвидируется, но желающим предоставляется возможность перенести памятники и останки на другое кладбище. Для этого надо получить разрешение в каком-то отеле горсовета... Если понадобится Ваше высокое вмешательство, очень прошу Вас не отказать в нем... Думаю, что отец, как известный в Киеве врач, доктор медицинских наук, вполне заслуживает этого».

Перезахоронення праху лікаря Йосипа Яковича Дейча (1857—1928), серед пацієнтів якого були Леся Українка, Михайло Коцюбинський та інші діячі культури, відбулося у листопаді 1962 р. на Байковому кладовищі.

[3] ...Чуковский в последнем номере «Литературки». — Стаття К. І. «О складе и ладе» надрукована в «Литературной газете», 1962, 6 жовтня.

[4] Голль Шарль де (1890—1970) — французький політичний і військовий діяч, в 1958—1969 рр.— президент Франції.

622. ДО О. К. ЮГОВА

7 жовтня 1962 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2679.

[1] «Судьбы» — книжка О. Югова «Судьбы родного языка».

[2] ...совещание [по] культуре украинского языка».— Республіканська наукова конференція з питань культури мови відбулася 11—15 лютого 1963 р. в Києві.

623. ДО Л. В. НІКУЛІНА

10 жовтня 1962 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, ДФ-289.

[1] «молчи, скрывайся и таи».— Рядок із вірша Ф. І. Тютчева «Silentium» («Молчание»).

624. ДО Ф. І. САХНА

21 жовтня 1962 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10796.

Сахно Феодосій Іванович — житель села Недригайлів Сумської області, книголюб, ініціатор створення сільської Шевченкової кімнати на громадських засадах.

625. ДО В. І. ПІВТОРАДНІ

22 жовтня 1962 р. Київ

Вперше частково надруковано в газ. «Вечірній Київ», 1987, 24 січня (стаття Б. М. Рильського «Вечірні розмови Максима Рильського»).

Подається за автографом: ЦНБ АН УРСР, ф. 274, од. зб. 2128.

[1] «Нова генерація» — літературна організація українських футуристів, створена в 1927 р. і очолювана українським радянським поетом Михайлом Васильовичем Семенком (1892—1937).

[2] Аспанфутівці — від «Аспанфут», літературне угруповання на Україні (1922—1923); пізніше Комункульт, «Нова генерація». Головним завданням члени угруповання вважали «деструкцію» (руйнування) мистецтва, заперечення класичної спадщини.

[3] ...як Ви кажете... «критиків» типу В. С. — у листі від 9 жовтня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6291) В. І. Півторадні писав: «Дозвольте, глибокошановний Максиме Тадейовичу, запитати Вас, сподіваючись на Вашу ласкаву відповідь: а) Що спонукало Вас взятися (а разом з тим і відмовитися) від продовження Вашої прозової діяльності прозаїка 20-х рр.; б) Чи не реалізували Ви деякі з своїх нездійснених прозових задумів пізніше у ліричному епосі, зокрема у «Марині»; в) Проти кого Ви полемічно загострювали свою «іронічну» прозу тих років,— чи не проти критиків типу В. С. із «Червоного шляху»? Я був би вельми вдячний Вам за Вашу хоч би навіть коротку відповідь, яка потрібна мені у зв'язку з моєю багаторічною працею над монографією про становлення української радянської прози».

У цьому ж листі В. І. Півторадні писав: «...гадаю, що [В. С.— *Н. П.*] це був Валеріан Поліщук, що інколи підписувався псевдонімом Василій Соцвіт (назвав Вас «поетом одмираючих естетів» — «Червоний шлях», 1923, № 3).

[4] «Українська хата» — літературно-художній, критичний та публіцистичний журнал, який виходив у Києві в 1909—1914 рр. У цьому журналі були надруковані такі прозові твори М. Т. Рильського: Король (Казка), 1911, № 10, с. 504—510; Чарівний город, 1911, № 5-6, с. 279—281; Бабине літо, 1912, № 2, с. 67—69; Казка про щастя, 1912, № 6, с. 330—333; Тиша. I. Восени. II. Зимою, 1912, № 7-8, с. 379—390; Глас вопіющого, 1913, № 6, с. 337—344; Тиша. III. Побережникова дочка, 1913, № 3, с. 145—148.

626. ДО Р. М. ЧУМАКА

26 жовтня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-974.

[1] ...з моїм напутнім словом.— «Весняне зілля», передмова М. Т. Рильського до збірника: Щасливої дороги! Твори молодих авторів Радянської України. К., Держлітвидав України, 1962, с. 3—12.

627. ДО Й. У. КОБОВА

28 жовтня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10330.

[1] ...юпітерські перуни...— Вважалося, що громом і блискавкою володіє головний бог грецького Олімпу Зевс (у римлян він звався Юпітером). Тільки він і міг карати у такий спосіб. Тому й виник фразеологізм — зевсів (або юпітерів) грім на чиюсь голову. Слов'янський бог Перун теж вважався володарем грому (бог «громівник», при чому його ім'ям, поставленим у множині, звали вже й самі удари грому. Вживаючи у даному випадку цей вислів, М. Т. Рильський мав на увазі гнів.

628. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

28 жовтня 1962 р. Київ

Вперше частково надруковано в газ. «Друг читача», 1975, 4 грудня (стаття Бориса Тена «У творчих взаєминах із Рильським).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-769.

[1] ...посилають мене на батьківщину Одіссея...— Через стан здоров'я М. Т. Рильський поїздку до Греції не здійснив.

629. ДО В. О. МИСИКА

1 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2261.

Мисик Василь Олександрович (1907—1983) — український радянський поет і перекладач, лауреат премії імені Максима Рильського (1977).

[1] ...про які Ви пишете.— У листі від 26 жовтня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5674) В. О. Мисик писав: «Шановний Максиме Тадейовичу! Прочитав Вашу замітку в «Літературній Україні»: «Хто ж видасть «Енеїду»... Десь у 1937 р. в Соловецькому концтаборі я бачився з М. К. Зеровим. Він працював і там над своїм перекладом «Енеїди» (мав час, бо працював сторожем).

Кілька разів читав мені з товстого рукопису. Можливо, що рукопис той лежить у якомусь архіві. Чи не можна б його пошукати? Така знахідка порадувала б усіх. З пошаною *Мисик*».

630. ДО М. І. РУДНИЦЬКОГО

1 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2426.

[1] ...не вважаю його безнадійним.— У листі від 28 жовтня 1962 р. М. І. Рудницький дає негативну оцінку перекладу Білика (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 666).

[2] Карманський Петро Сильвестрович (1878—1956) — український поет.

631. ДО О. П. СКЛЯРЕНКО

4 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1050/2.

Скляренко Ольга Павлівна (1899—1972) — дружина С. Д. Скляренка.

[1] ...спасибі за «Володимира».— Однойменний роман С. Д. Скляренка. Видання зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дорогому Максиму Тадейовичу Рильському на пам'ять про автора. *Ольга Скляренко.* 3/XI 62».

[2] ...«витанцьовується»... і в Москві...— Роман С. Д. Скляренка «Владимир» із післямовою Максима Рильського «Семен Скляренко и его роман «Владимир» вийшов у видавництві «Известия» 1963 р.

[3] Про меморіальну таблицю...— Йдеться про встановлення меморіальної дошки на будинку № 6 по вул. Червоноармійській, де в 1952—1962 рр. жив і працював С. Д. Скляренко. Дошку встановлено 1972 р. (скульптор А. С. Фуженко, архітектор В. В. Савченко).

632. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

4 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1420.

[1] ...«нынешнего молодого человека» Андрюши.— У листі від 28 жовтня 1962 р. (КЛМР, од. зб. А-171) Б. О. Турганов, сповіщаючи, що дочка його вже майже одужала після хвороби, писав: «...она очень обижена на Вашего внука — даже не ответил на ее послание и присылку марок. Что и говорить — нелюбезные пошли молодые люди!»

[2] ...разбитной Регистан поспешил.— У згаданому листі Б. О. Турганов писав: «Подоспел я в Москву в самый раз: проворный Регистан без меня подписал «Радугу» в печать и даже провел через Главлит. Регістан (Ель-Регістан) Гарольд Габрієлович (нар. 1924) — російський радянський поет, на той час завідував редакцією поезії видавництва «Советский писатель».

[3] ...мой — Ваш «Триптих...» — виконаний Б. О. Тургановим переклад «Триптиху про кобзарів», який був надрукований в журн. «Советская Украина», 1962, № 12, с. 72—76.

633. ДО Г. Н. ГРИГОР'ЄВА
6 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 13. од. зб. 1934.

634. ДО А. С. МАЛИШКА
15 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 7.

[1] ...підняти... келих...— вшанування А. С. Малишка у зв'язку із 50-річчям з дня народження.

[2] ...чернетку вірша...— вірш М. Т. Рильського «Андрієві Малишку в полудень його віку», надруковано в газ. «Радянська Україна», 1962, 14 листопада.

[3] Статтю мою в «Известиях...».— Йдеться про передмову М. Т. Рильського «Цветущий полдень поэта» до добірки віршів А. С. Малишка, що була надрукована в газ. «Известия», 1962, 14 листопада.

635. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
18 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...юбилейное малышковское заседание...— Вечір з нагоди 50-річчя А. С. Малишка відбувся 14 листопада у приміщенні Київської державної консерваторії під головуванням М. Т. Рильського.

[2] ...послесловие к «Владимиру» напишу...— У листі від 12 листопада 1962 р. О. Й. Дейч, зокрема, писав: «...Владимир» будет выходить в издательстве «Известий» как незаконный тринадцатый том приложений к «Дружбе народов». Но тот, кто посеял бурю, пожнет ветер, кто сказал «а», должен сказать «б». Другими словами, Вам придется написать маленькое послесловие к «Владимиру», так как Грачев сказал, что только Рыльский может рекомендовать книгу. Дело упрощается тем, что Вам не надо писать о творческом пути Скляренко (это уже сделал в этой серии Александр Иванович в послесловии к «Святославу», о чем можно напомнить читателям)».

[3] ...нашумевшая «Даль свободного романа...» — однойменний роман російського письменника Бориса Євгеновича Іванова (М., «Советский писатель», 1959). Твір цей, присвячений героям роману О. С. Пушкіна «Євгеній Онєгін», викликав обурення читацької громадськості, був засуджений у пресі як дилетантський і такий, що може лише ввести читача в оману. Зокрема, критик Г. Макогоненко у статті «Надругательство» («Литературная газета», 1959, 29 вересня) писав: «Как могла возникнуть идея — вторично написать роман о Евгении Онегине, поправить Пушкина, дополнить Пушкина, навязать читателю мысль, что Пушкин не смог рассказать всей правды об истинной истории Онегина и Татьяны... Автор дополняет Пушкина, сочиняет новые подробности биографии героев, а самого поэта изображает в качестве светского сплетника...»

[4] ...«в сохранившихся... бумагах...».— Мова йде про незакінчений рукопис О. І. Білецького про роман С. Д. Скляренка

«Володимир». Це були останні рядки, які написав учений. У своїй післямові М. Т. Рильський їх процитував.

[5] Все Богданы...— співробітники газети «Вечірній Київ».

[6] ...«Украіни» со стихотворением...— журнал «Україна», № 20, 1962, у якому був надрукований вірш П. Г. Тичини «Срібної ночі», присвячений О. І. Білецькому.

[7] «Лучей из пепла».— Дейчі пропонували надіслати вид.: *Юнг Р.* Лучи из пепла. История одного возрождения. Перевод с немецкого Л. Черной. М., Иниздат, 1962. Зберігається в меморіальній бібліотеці.

636. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

17 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1071. Датується за поштовим штемпелем.

[1] Роткович Яків Аронович (1909—1971) — на той час професор Куйбишевського педагогічного інституту.

637. ДО М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

18 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-770.

[1] Євген Олександрович.— Є. О. Ненадкевич.

638. ДО О. М. ЛИСЕНКА

19 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10239.

[1] ...празькі фотографії.— Фотографії похорону Олександра Олеся в Празі, які О. М. Лисенко надіслав М. Т. Рильському, зберігаються в музеї поета.

[2] ...другого Лисенка...» — Михайло Григорович Лисенко (1906—1972) — український радянський скульптор, народний художник СРСР, на той час працював над проектом пам'ятника М. В. Лисенку. Однак при вирішенні питання про пам'ятник перевагу було віддано проекту О. О. Ковальова.

[3] Левко Миколайович — Л. М. Ревуцький (1889—1977) — український радянський композитор, педагог і громадсько-музичний діяч, народний артист СРСР, Герой Соціалістичної Праці, академік АН УРСР, близький приятель М. Т. Рильського.

[4] Ростислав Володимирович люб'язно написав...— Лист-відповідь Р. В. Бабійчука від 18 жовтня 1962 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2891.

[5] ...лисенківський рік...— у 1962 р. відзначалося 120-річчя з дня народження М. В. Лисенка.

639. ДО М. С. ТИХОНОВА

20 листопада 1962 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 306 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «Литературные памятники» — серія книжок, в якій публікуються видатні твори світової літератури. Видається з 1948 р. видавництвом АН СРСР (з 1964 р. видавництво «Наука»).

640. ДО М. В. ФЕНЕНКА
20 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10334.

Фененко Микола Васильович (1908—1969) — український радянський краєзнавець.

[1] ...праця про топоніміку...— «Топоніміка України в творчості Тараса Шевченка» вийшла 1965 р.

[2] Цілуйко Кирило Кузьмич (1908—1981) — український радянський мовознавець.

641. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО
21 листопада 1962 р. Київ

Вперше російською мовою надруковано в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3 (публікація І. О. Ільєнка «По своему видеть и выражать мир»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1003.

[1] ...повів Міцкевича...— Мається на увазі «Кримські сонети» А. Міцкевича (1826).

[2] У Верлена є рядок...— перший рядок однойменного вірша із збірки Верлена «Романси без слів», який М. Т. Рильський переклав у 1964 р.

[3] Воронний переклав...— У перекладі М. Вороного, здійсненого 1902 р., цей рядок звучить так: «Треба, бачиш, прощать одно одному все».

642. ДО А. В. ГОЛОВКА
22 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1025.

Головко А. В.— на той час голова приймальної комісії СПУ.

643. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
22 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Александр Васильевич — О. В. Борецький.

[2] ...сигнальный экземпляр Олеся...— *Олесь А.* Лирика. М., Гослитиздат, 1962. Упорядниками та редакторами перекладів були М. Т. Рильський і О. Й. Дейч. М. Т. Рильському належить також передмова «Поэзия Олеся».

[3] Получил от Н. С. Тихонова... письмо.— Лист Н. С. Тихонова зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7288.

[4] ...переиздать критико-биографический очерк...— *Белецкий А. И., Дейч А. Й.* Тарас Шевченко. Критико-биографический очерк, издание 2-е, пересмотренное. М., «Просвещение», 1964.

[5] ...переиздать повесть...— *Бать Л.* і *Дейч Ал.* Тарас Шевченко. Биографическая повесть. М., «Детская литература», 1964. Повість перевидана не була.

[6] ...на улице Черняховского...— Мається на увазі квартира Дейчів.

[7] ...воспоминания Наталии Александровны.— Йдеться про книжку: Память сердца. Воспоминания. М., «Искусство», 1962, яку написала актриса Малого театру, дружина А. В. Луначарського Наталія Олександрівна Луначарська-Розенель (1900—1962).

[8] ...Старик Гарольд — популярний у дореволюційні роки київський фейлетоніст Ісаак Маркович Левинський (1876 — ?).

[9] ...Дейч фигурирует... как фамилия на афише...— У книжці «Память сердца» вміщено репродукцію афіші, яка сповіщає про лекцію О. Й. Дейча, присвячену Беранже.

644. ДО О. З. МІНЬКІВСЬКОГО

22 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2257.

Міньківський Олександр Захарович (1900—1979) — український радянський хоровий диригент, педагог, народний артист СРСР, в 1946—1974 рр. художній керівник і головний диригент Капели бандуристів УРСР.

[1] Орел Василь Миколайович (нар. 1928) — на той час учитель із станиці Малотенгинської Краснодарського краю.

645. ДО УЧНІВ с. ЯСЕНИЦЯ-СІЛЬНА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

22 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2355.

646. ДО О. Я. ЮЩЕНКА

22 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] ...вірші про дерева...— Диптих О. Я. Ющенка «Київські дерева»: «Тополі на бульварі Шевченка» та «Берест на Аскольдовій могилі», вперше надруковано в газ. «Київська правда», 1962, 11 листопада.

[2] Дубові листки від Андрія Юрійовича...— Директор заповідника-музею «Хутір Надія» онук письменника Юрій Андрійович Тобіленич надіслав М. Т. Рильському листя з дубів, посаджених на хуторі корифеями українського театру.

647. ДО Г. П. КОЧУРА

24 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь Київської області).

648. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛИТЕРАТУРА И ЖИЗНЬ»

26 листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2753.

[1] Люллі Жан-Батіст (1632—1687) — французький композитор, засновник французької класичної опери.

[2] Рамо Жан-Філіпп (1683—1764) — французький композитор.
[3] Равель Моріс (1875—1937) — французький композитор.
[4] Дебюссі Клод-Ашіль (1862—1918) — французький композитор.
[5] Стравинський Ігор Федорович (1882—1971) — російський композитор і диригент, з 1910 р. жив за кордоном.
[6] Прокоф'єв Сергій Сергійович (1891—1953) — російський радянський композитор, піаніст і диригент.
[7] Шостакович Дмитро Дмитрович (1906—1975) — російський радянський композитор, народний артист СРСР, Герой Соціалістичної Праці.
[8] «Катерину Измайлову...» — Йдеться про оперу «Леді Макбет Мценського повіту (Катерина Ізмайлова)», написану за однойменним твором М. Лєскова, 1932, друга редакція опери 1963. В середині 30-х років твір зазнав необгрунтованої критики.
[9] Ростропович Мстислав Леопольдович (нар. 1927) — російський музикант-віолончеліст, із 1974 р. живе за кордоном.
[10] Бріттен Бенджамін (1913—1976) — англійський композитор, піаніст, диригент.
[11] Людкевич Станіслав Пилипович (1879—1979) — український радянський композитор, фольклорист, педагог, народний артист СРСР, Герой Соціалістичної Праці.
[12] Колесса Микола Філаретович (нар. 1903) — український радянський композитор, диригент, педагог.
[13] Верьовка Григорій Гурійович (1895—1964) — український радянський композитор, хоровий диригент, педагог, організатор Українського народного хору (з 1964 р.— його імені).
[14] Косенко Віктор Степанович (1896—1938) — український радянський композитор, піаніст.
[15] Козицький Пилип Омелянович (1893—1960) — український радянський композитор, музикознавець, педагог.
[16] Бортнянський Дмитро Степанович (1751—1825) — російський і український композитор.
[17] Березовський Максим Созонтович (1745—1777) — російський і український композитор.

649. ДО М. С. ТИХОНОВА

Друга половина листопада 1962 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2552.

Датується за змістом листа до О. Й. Дейча від 22 листопада 1962 р. на підставі згадки про одержання ним листа від М. С. Тихонова, датованого 17 листопада.

650. ДО В. М. ОРЛА

Кінець листопада 1962 р. Київ

Вперше надруковано у газ. «Наша культура» (Варшава), 1985, травень, № 3 (публікація М. Орел «З листування поета»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1585.

Орієнтовно датується за змістом на підставі згадки про звернення до О. З. Міньківського від 22 листопада 1962 р.

651. ДО Б. В. БЕРЕКЕТИ
1 грудня 1962 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 99 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1819.

Датується за позначкою секретаря на машинописній копії.

Це відповідь на лист жителя міста Ново-Волинська, Волинської області Богдана Васильовича Берекети від 12 листопада 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3032).

652. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
1 грудня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] У нас тоже что-то бормотали о Лопе де Вега...— У листі від 28 листопада 1962 р. О. Й. Дейч писав: «Здесь проходила сессия Лопе де Вега. Выяснилось, что незаметно старику исполнилось четыреста лет, но юбилей вышел смешанный: чествовали попеременно в Доме актера Лопе, Марджанова и даже Дейча как участника марджановской постановки «Овечьего источника».

[2] ...вечер последнего...— Йдеться про відзначення 90-річчя з дня народження Марджанішвілі Коте (Марджанов Костянтин Олександрович; 1872—1933) — грузинського і російського радянського режисера, театрального діяча. В 1919 р. Марджанішвілі був головним режисером театру Української Радянської республіки імені В. І. Леніна у Києві, де здійснив сповнену героїки і революційного пафосу виставу «Овеча криниця» («Фуенте овехуна») за п'єсою іспанського письменника Лопе де Вега» (1562—1635).

[3] «Міщанин-шляхтич» — п'єса французького драматурга і актора Мольєра (Жан Батіст Поклен; 1622—1673), написана в 1671 р.

[4] Дальський (Нестеренко) Володимир Михайлович (нар. 1912) — український радянський актор, народний артист СРСР.

[5] ...не Мамонт...— Мамонт Вікторович Дальський (Неелов; 1865—1918) — російський актор.

[6] ...дипломная работа молодого режиссера...— Вистава була здійснена випускником Київського театрального інституту Миколою Шейком.

[7] Солженицына читаю...— Йдеться про повість російського письменника Олександра Ісайовича Солженіцина (нар. 1918) «Один день Ивана Денисовича», яка була надрукована в журн. «Новый мир», 1962, № 11. Із 1974 р. живе за кордоном.

[8] Насчет языка не согласен с Вами...— У вищезгаданому листі О. Й. Дейч, зокрема, писав: «Кстати, о повести Солженицына. Образы вылеплены по-моему здорово, но язык не очень радует, тут есть какая-то нарочитость».

[9] ...по мнению Твардовского...— У замітці «Вместо предисловия» до повісті «Один день Ивана Денисовича» О. Т. Твардовський писав: «Может быть, использование автором — весьма, впрочем, умеренное и целесообразное — некоторых словечек и речений той среды, где его герой проводит свой трудовой

день, вызовет возражения особо привередливого вкуса. Но в целом «Один день Ивана Денисовича» — из ряда тех произведений литературы, восприняв которое мы испытуем большое желание, чтобы наше чувство признательности автору было разделено и другими читателями» («Новый мир», 1962, № 11).

[10] В переводе Любимова...— Йдеться про переклад роману французького письменника Франсуа Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель», виконаний російським радянським перекладачем Миколою Михайловичем Любимовим (нар. 1912).

[11] Хор и оркестр...— камерний хор і оркестр під керівництвом американського диригента Роберта Шоу, що тоді гастролював у СРСР.

[12] Йосипенко сообщаю...— У згаданому листі О. Й. Дейч писав: «Прошу ему передать адрес старого киевского издателя журнала «Киевская рампа» Давида Марковича Куманова: Москва Б-64. Фурманный пер., 8, кв. 2. Он тоже мемуарист-самоучка и у него сохранились большие архивные материалы. Йосипенко же обещал прислать мне два номера журнала «Мистецтво» (№ 6, грудень, 1961, № 1, січень, 1962).

653. ДО П. Г. КАЩУКА

1 грудня 1962 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2081.

Це відповідь на лист жителя с. Маркуші Бердичівського району Житомирської області Петра Григоровича Кащука (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4629).

Датується за позначкою секретаря на машинописній копії.

654. ДО О. І. БАНДУРИ

8 грудня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] ...число сорок...— У виданні «Вечірні розмови» (1964) вміщено 42 статті.

655. ДО М. К. ГУДЗІЯ

23 грудня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-479.

[1] Ваше гневное письмо.— Лист М. К. Гудзія від 10 грудня 1962 р. зберігається ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3889.

[2] ...напечатана рецензія...— Рецензія на книжку білоруського радянського літературознавця і фольклориста Сергія Івановича Василенка (1902—1982) надрукована в журн. «Народна творчість та етнографія», 1962, № 3.

[3] Д. С. Лихачов... напечатал...— Рецензія російського літературознавця академіка АН СРСР Дмитра Сергійовича Лихачова (нар. 1906) вміщена в журн. «Вопросы литературы», 1962, № 8.

[4] Быть может, на холме немом...— Цитата з третьої пісні поеми О. С. Пушкіна «Руслан и Людмила» (1820).

[5] «Изгнание» Василенка...— У вищезгаданому листі М. К. Гудзій писав: «В настоящее время на ученом совете филологического факультета и в партийной организации филологического факультета принимаются решительные меры к устранению Василенка от преподавания в МГУ...»

[6] Сидельников Віктор Михайлович (нар. 1906) — російський радянський фольклорист і літературознавець.

[7] О диссертации Венгерова...— Докторська дисертація Л. М. Венгерова «Творчество Ванды Василевской».

[8] ...«последнюю тучу рассеянной бури...» — рядок із вірша О. С. Пушкіна «Туча» (1835).

656. ДО Г. П. КОЧУРА

Між 4 і 25 грудня 1962 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Ірпінь Київської області).

Орієнтовна дата встановлена за змістом на підставі згадки про вірш Б. Грінченка і переклад сонета М. Волошина.

[1] ...вірш Грінченка...— вірш Б. Грінченка «Матільда Аграманте» із переднім словом М. Т. Рильського надруковано в газ. «Літературна Україна», 1962, 4 грудня.

[2] Переклав я сонет Волошина...— Переклад сонета Максиміліана Волошина «Стемнілим золотом і жовчю напоїв...» надруковано з переднім словом М. Т. Рильського в газ. «Літературна Україна», 1962, 25 грудня.

[3] Книжку Волошина...— *Волошин М.* Иверни (Избранные стихотворения). М., 1918.

1963

657. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

3 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1935.

[1] Стефанович (Вознесенська) Євдокія (Докія) Володимирівна (1880—1950) — радянська оперна і камерна співачка (меццо-сопрано). Співала в Маріїнському оперному та Великому театрах, в театрах Києва і Одеси.

[2] ...роль Карася...— персонаж опери С. С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» (1862).

658. ДО Т. Й. СТАХ

4 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-275.

[1] Посылаю «Дороже золота» и «Друзья зеленого друга...» — виконані Т. Й. Стах переклади статей М. Т. Рильського із циклу «Вечірні розмови».

[2] ...письмо к Н. В. Лесючевскому...— лист до голови правління видавництва «Советский писатель» з проханням включити випуск «Вечерних бесед» до видавничого плану. Книга вийшла друком 1964 р.

659. ДО М. К. ГУДЗІЯ

6 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-483.

[1] Александр Иванович — О. І. Білецький.

[2] Леонид Арсентьевич — Л. А. Булаховський.

660. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

6 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

В написанні року описка. Треба 1963 р. Встановлено за змістом листа на підставі згадок про 50-річчя Н. Рибака (нар. 3 січня 1913), вітальних телеграм Я. Смелякову (нар. 10 січня 1913) і С. Чиковані (нар. 9 січня 1903).

[1] ...рецензия на «Ломикамень...» — Автором рецензії дійсно був П. В. Жур.

[2] ...водил меня в Ленинграде... — Про свої зустрічі з М. Т. Рильським в Ленінграді П. В. Жур розповів у статті «Липи Літнього саду», вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1974, № 8.

[3] ...неистового Калинниковича — М. К. Гудзія.

661. До М. В. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

8 січня 1963 р. Київ

Вперше частково надруковано в газ. «Друг читача», 1975, 4 грудня (стаття Бориса Тена «У творчій співдружбі із Рильським»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-772.

[1] ...свою статейку... — «Жінча» лірика Т. Г. Шевченка» вперше надрукована в газ. «Робітнича газета», 1961, 8 березня. Вміщена у книзі: Збірник праць ювілейної десятої наукової шевченківської конференції. К., Видавництво АН УРСР, 1962. с. 22—27.

[2] ...про філологічні... мудрості... — У листі від 20 грудня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7702) Борис Тен пише про різну передачу значення імені Одіссей в перекладах.

662. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

13 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1009.

[1] П'янов Володимир Якович (нар. 1921) — український радянський літературознавець і критик.

663. ДО О. І. ПЕТРОВСЬКОГО

13 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1024.

Петровський Олександр Іванович (нар. 1932) — український радянський літературознавець; на той час працював в апараті Спілки письменників України.

664. ДО Д. І. СЕДИХ

14 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-428.

[1] ...поэтическим названием...— У листі від 5 грудня 1962 р. Д. І. Седих сповіщав, що він їде до Железноводська в санаторій «Дубовая роща» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6862).

[2] посылаю Вам «Сербские песни...» — вірш М. Т. Рильського «Сербські пісні». Виконаний Д. І. Седих переклад вперше надруковано в газ. «Литературная газета», 1963, 21 березня.

665. ДО Г. П. КОЧУРА

15 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Ірпінь Київської області).

[1] ...для статті про Гофштейна.— Йдеться про підготовку передмови, яка під назвою «Давид Гофштейн — людина і поет» вміщена у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., «Дніпро», 1965, с. 3—19.

[2] Фаня Семенівна — дружина Д. Н. Гофштейна.

[3] ...не можу довести його до ладу.— На прохання М. Т. Рильського Г. П. Кочур виконав редагування окремих перекладів.

[4] ...вірші Мільянича.— Вірші сербського поета Михайла Мільянича, надіслані автором М. Т. Рильському з проханням їх перекласти. Поезії М. Т. Рильський не переклав.

[5] До Зерова візьмемось...— Йдеться про початок роботи над підготовкою видання: *Зеров М.* Вибране, К., «Дніпро», 1966.

666. ДО Т. Й. СТАХ

15 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-276.

[1] Возвращаю Вам «Малишко» и «Сердитых читателей» — виконані Т. Й. Стах переклади російською мовою «вечірніх розмов» М. Т. Рильського «Наш Андрій Малишко» («Вечірній Київ», 1962, 13 листопада) та «Про сердитих читачів і про честь мундира» («Вечірній Київ», 1962, 13 жовтня).

[2] ...русс[кий] перевод «Козловскому...» — виконаний Б. О. Тургановим переклад вірша М. Т. Рильського «Іванові Козловському» для вміщення його у російському перекладі «вечірньої розмови» «Козловский в Марьяновке» (*Рыльский М.* Вечерние беседы. М., 1964).

[3] «Співак і слово» — надруковано в газ. «Вечірній Київ», 1963, 12 січня.

667. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

16 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...последнего письма Николая Калинниковича...— Лист М. К. Гудзія від 14 січня 1963 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3890.

668. ДО В. Б. КОМАРОВА
18 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2101.

Це відповідь на лист вчителя з міста Татарська Новосибірської області Вячеслава Борисовича Комарова від 8 січня 1963 р., який, зокрема, писав: «...Я очень люблю книги Л. М. Леонова, по мере возможности популяризирую их... Напишите мне, пожалуйста, о Ваших впечатлениях от встреч с Леонидом Максимовичем, а также о том, какие мысли, чувства вызывает у Вас его роман «Русский лес» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4841).

669. ДО О. Й. ДЕЙЧА
19 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

У датуванні описка. Треба 19/I. Встановлено за поштовим штемпелем та за змістом листа.

[1] Саксифражистое — від Saxifraga (*лат.*) — квітка, що пробиває камінь — ломикамінь.

[2] ...Одно стихотворение поэта.— По всесоюзному радіо готувалась передача, присвячена М. Т. Рильському. О. Й. Дейча попросили порекомендувати один з улюблених віршів М. Т. Рильського, про що він і запитував.

[3] М[ожет] б[ыть], «Раздумья...».— Вірш «Раздумья» («Каким глупцом я был бы несусветным»...) надруковано в газеті «Правда», 1962, 2 грудня.

[4] ...половину «Вечернего Киева»...— Сторінка присвячена 100-річчю з дня народження російського радянського режисера, актора, педагога, теоретика театру народного артиста СРСР Костянтина Сергійовича Станіславського (Алексеєв; 1863—1938). Вміщено статті М. К. Йосипенка «Сонце нашого театру», Алли Тарасової «Учитель» і сонет М. Т. Рильського «Станіславський».

[5] ...вызывали на жюри...— М. Т. Рильський був членом жюрі всесоюзного конкурсу на проект пам'ятника Т. Г. Шевченку у Москві, оголошеного Міністерством культури СРСР в 1962 р. Надійшло 33 проекти. Переможцями стали українські скульптори М. Грицюк, Ю. Синькевич і А. Фуженко та архітектори А. Спицарев, Ю. Чеканюк. Пам'ятник урочисто відкрито в нагоди 150-річчя з дня народження Кобзаря 10 червня 1964 р. у Москві на набережній імені Т. Г. Шевченка, в сквері перед готелем «Україна».

[6] ...рукопись Дурылина...— Про який рукопис російського радянського літературознавця і мистецтвознавця Сергія Миколайовича Дурилiна (1877—1954) йде мова, не встановлено.

670. ДО А. Г. БОНДАР
21 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, од. зб. 1840.

У своїй відповіді від 12 березня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3155) міністр освіти УРСР Алла Григорівна Бондар, зокрема, писала: «В зв'язку з Вашим листом я доручила управлінню шкіл ознайомитися на місці в середній школі № 127 м. Києва з

станом справ. Як виявилося, батьки, які зверталися до Вас, мають рацію. В середній школі № 127 створилися несприятливі умови для дотримання мовного режиму. Очолює цю школу тов. Полюшнов, який не володіє українською мовою. З сусідніх російських шкіл... в середню школу № 127 було переведено кілька класів. Окремі вчителі працюють в класах з російською і українською мовами навчання. Все це не могло не призвести до небажаного явища, про яке Ви пишете в своєму листі. Щоб виправити ці недоліки й запобігти їх в майбутньому, Міністерство зобов'язало завідуючого Дарницького райвно:

— після закінчення 1962—63 навчального року призначити до середньої школи № 127 на посаду директора працівника освіти, який, крім всіх інших якостей, досконало володів би українською мовою;

— забезпечити усунення серйозних недоліків в дотриманні мовного режиму в школі».

671. ДО М. М. ГОРДІЙЧУКА

22 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією автографа: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1916.

Гордійчук Микола Максимович (нар. 1919) — український радянський музикознавець, на той час працював заступником директора ІМФЕ АН УРСР.

[1] ...не зможу поїхати...— на запрошення В. О. Зуляка до Мельниці-Подільської виїжджали М. М. Гордійчук, А. І. Гуменюк та В. Д. Довженко.

[2] Іван Федорович — І. Ф. Ляшенко.

[3] Валеріан Данилович — В. Д. Довженко (нар. 1905) — український радянський музикознавець, на той час працював завідуючим відділом музикознавства ІМФЕ АН УРСР.

672. ДО М. Г. ЄРМОЛЕНКО

22 січня 1963 р. Київ

Вперше скорочено надруковано російською мовою в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 99—100 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2006.

Єрмоленко Маргарита Георгіївна — на той час вчителька із с. Бровари Київської області. Листи М. Г. Єрмоленко з додатком віршів зберігаються в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4176—4177.

673. ДО Д. І. СЄДИХ

23 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-429.

[1] ...по поводу «стихов» Вука Караджича.— Йдеться про рядок із поезії М. Т. Рильського «Сербські пісні» — «Книжки Караджича з собою я привіз», у якому перекладач замінив «книжки» на «стихи». Після зауваження рядок цей змінено так: «Я песни в записях Караджича привез». Караджич Вук Стефанович (1787—1864) — сербський філолог і фольклорист, зібрав і видав багатотомне видання «Сербські народні пісні» (1823—1833).

674. ДО Т. Й. СТАХ
28 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-277.

[1] «Дороже золота...» — переклад однойменної «вечірньої розмови» М. Т. Рильського, виконаний Т. Й. Стах, надруковано у щотижневику «Литературная Россия», 1963, 18 січня.

675. ДО В. К. КЕТЛІНСЬКОЇ
24 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10300.

Кетлінська Віра Казимирівна (1906—1976) — російська радянська письменниця.

[1] Я постараюсь помочь...— У листі від 19 січня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4640) В. К. Кетлінська писала: «Дорогой Максим Фаддеевич! Не сердитесь, что я обременяю Вас делом, коих у Вас должно быть предостаточно, никого другого в Киеве у меня нет, кто мог бы помочь. В связи с моей статьей в «Литературной газете» ко мне обратилась киевлянка Галецкая Цецилия Яковлевна, кандидат филологических наук... Она закончила в 1950 году филфак Киевского университета и поехала работать по назначению преподавателем русского языка в Мозырский педагогический институт, где и проработала 12 лет... Летом ей пришлось вернуться в Киев ввиду того, что ее старики родители, не имеющие других детей, больше не могут обходиться без помощи дочери. Она была уверена, что в Киеве сумеет найти работу... Но что-то ей ничего не удается!.. Помогите ей, пожалуйста...»

[2] ...попытаюсь сделать, что могу...— надсилаючи упорядникам автограф цього листа М. Т. Рильського, особистий секретар В. К. Кетлінської Т. Топлер зазначила: «Помню, что Максим Фаддеевич оказал содействие в этом вопросе и нами была получена радостная телеграмма от т. Галецкой».

676. ДО Г. П. КОЧУРА
25 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Ірпінь Київської області).

677. ДО Ф. М. НЕБОРЯЧКА
26 січня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2280.

[1] ...взяти участь у Лесиних святах...— Цей лист є відповіддю М. Т. Рильського на лист Ф. М. Неборячка від 17 січня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5817), у якому той його запрошував взяти участь в урочистостях, присвячених 50-річчю з дня смерті Лесі Українки. М. Т. Рильський взяв участь і виступив на республіканській сесії, присвяченій творчості Лесі Українки, яку проводили Львівський державний університет імені Івана Франка і Луцький педагогічний інститут імені Лесі Українки (сесія відбулася 15—17 травня 1963 р.).

[2] Леоніла Іванівна — Міщенко Л. І. (нар. 1922) — український радянський літературознавець, на той час викладач Львівського університету.

[3] ...поїздка на батьківщину Лесі...— У пізнішому листі від 22 лютого 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5818) Ф. М. Неборячок писав: «Щодо поїздки в Колодяжне. Знову моя вина в «нечіткості» інформації. Вся сесія планується в Колодяжному. Гості збираються у Львові та Луцьку (кому куди зручніше прибути на 15.V), а звідтіля вирушаємо в Колодяжне і там працюємо-святкуємо».

[4] Євген Костянтинович — Є. К. Лаваренко.

678. ДО М. Ф. ХОМИЧЕВСЬКОГО (БОРИСА ТЕНА)

28 січня 1963 р. Київ

Вперше частково надруковано в газ. «Друг читача», 1975, 4 грудня (стаття Бориса Тена «У творчій співдружбі із Рильським).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-773.

[1] ...вмістити її у книзі.— У виданні перекладу «Одіссеї» (1963) стаття Бориса Тена «Переводя Гомера» не вміщена.

[2] Афіна — у грецькій міфології дочка Зевса, одна з головних богинь. Спочатку її вшановували як богиню хліборобства, війни і перемоги, пізніше — як богиню мудрості, покровительку наук, музики і ремесел.

[3] ...висловлював думку...— Про необхідність видати міфи Еллади і Риму, східних, західних і слов'янських народів, легенд Старого і Нового завіту М. Т. Рильський надрукував лист до редакції «Книга, якої потребує молодь» в газеті «Радянська Україна», 1958, 26 лютого.

[4] Дейчевої передмови...— У виданні «Одіссеї» (1963) вміщено передмову О. Й. Дейча.

[5] Статтю про Непадкев[ича]...— Стаття Є. М. Кудрицького «Ювілей літературознавця» надрукована в журналі «Радянське літературознавство», 1963, № 5, с. 158.

[6] ...моя телеграма...— У рукописному відділі ІЛ АН УРСР (ф. 137, од. зб. 2615) зберігається чорновий автограф термінової телеграми від 15 січня 1963 р. Борису Тену такого змісту: «Посилаю телеграму голові міськради проханням зберегти за Вами садок. Вказую важливість Вашої роботи. *Рильський*».

679. ДО О. І. БАШДУРИ

3 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

У написанні року описка. Треба — 1963. Встановлено на підставі надрукування «вечірньої розмови» «Серйозна річ — мистецтво» (26 січня 1963 р.) та підписанням до друку книжки «Вечірні розмови» (13 травня 1963 р.).

[1] ...має завершитись книжка...— Книжка завершується статтею «Вшир і вглиб», до якої додано таку редакційну примітку: «Ця стаття надрукована була в «Літературній Україні» 29 березня 1963 р., отже, до циклу «Вечірніх розмов», властиво не

входить. Але думки, висловлені в ній, ніби продовжують «Розмови», присвячені літературі й мистецтву, і тому вважаємо доцільним дати цю статтю в книжці».

680. ДО В. Ф. ЛОБКА.

3 лютого 1960 р. Київ

Вперше частково надруковано у журн. «Україна», 1988, № 49, с. 15 (стаття В. Ф. Лобка «Він боровся і вірив»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Боярка Київської області).

681. ДО І. І. ПІЛЬГУКА

3 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1032.

[1] ...написали хорошу статтю...— У листі від 4 грудня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6306) І. І. Пільгук писав: «Не можу не висловити подяки Вам за надрукування в «Літературній Україні» 4-го грудня поезії Б. Грінченка про героїчне повстання кубинського народу проти колонізаторів «Матільда Аграманте». Однак, читаючи газету, я не тільки відчув радість, а й деяку прикрість за те, що редакція «Літературної України» не відповіла мені нічого за надіслану 18 листопада ц[ього] р[оку] статтю «Час дає свою оцінку», в якій, крім згаданої поезії, «Матільда Аграманте», наводяться й інші справжні перлини ідейної поезії Б. Грінченка, які не були надруковані в жодній із збірок його творів... Вам, що багато зробили в справі гідної оцінки творів Б. Грінченка, надсилаю для ознайомлення копію своєї статті».

[2] ...свого «Жайворонка».— Збірка М. Т. Рильського «В затінку жайворонка» (1961).

682. ДО Д. І. СЕДИХ

3 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-430.

[1] ...давайте в «Правду...» — Вірш М. Т. Рильського «Сербські пісні» у перекладі Д. І. Седих надрукований в «Литературной газете», 1963, 21 березня.

683. ДО Є. К. ДЕЙЧ

26 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...о поездке в Переделкино...— М. Т. Рильський цікавився відвідинами Дейчами К. І. Чуковського на дачі в Переделкіно під Москвою. Про цю поїздку О. Й. Дейч розповів у листі до М. Т. Рильського від 2 березня 1963 р.

[2] «Повести Белкина» — цикл повістей О. С. Пушкіна, об'єднаних назвою «Повести покойного Ивана Петровича Белкина» (1830).

[3] «Дети капитана Гранта» — роман французького письменника Жюля Верна (1828—1905), написаний 1868 р.

[4] 5-го марта... будет в Москве совещание по литературе и искусству...— Зустріч керівників партії та уряду з діячами літератури і мистецтва відбулася у Свердловському залі Кремля 8 березня 1963 р. Через недугу М. Т. Рильський не був присутній на цій зустрічі.

684. ДО Л. Д. ДМИТЕРКА

26 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1978.

Дмитерко Любомир Дмитрович (1911—1985) — український радянський письменник, на той час головний редактор журналу «Вітчизна».

[1] Я одержав листа...— У листі від 30 січня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2899) А. Є. Багмет писав: «...Хочу викласти Вам свою душевну скорботу. На початку лютого 1959 року (журн. № 2) «Вітчизна» почала публікувати мій «Матеріал до синонімічного словника української мови». На протязі майже чотирьох років все йшло гаразд. Але у серпневому номері (№ 8) 1962 року редакція вмістила оголошення такого змісту «У зв'язку з тим, що видані останнім часом словники української мови певною мірою задовольнили гостру потребу, дальше друкування «Матеріалів...» А. Багмета — недоцільне...» До редакції почали поступати численні листи — скарги від передплатників і читачів... Народ вимагає продовжувати публікацію матеріалів. Редакція змушена була в журн. «Вітчизна» № 10 вмістити таке запитання: «Чи треба друкувати синонімічний словник?». Знову листи... В усіх листах маси читачів вимагають продовження публікації матеріалів. В цьому ж № 10 від редакції було оголошено». «Можливо, що редакція надрукує матеріали додатком до «Вітчизни» наступного року»... Я перебуваю зараз в не кращому становищі, як читачі: вони мають на руках лише половину словника вже з опублікованого матеріалу, а в мене на руках — друга половина — неопублікований матеріал».

[2] «Матеріалів...» А. Багмета...— продовження друкування «Матеріалів до синонімічного словника української мови українського радянського мовознавця Андрія Євменовича Багмета (1888—1966) у «Вітчизні» не було.

685. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

26 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1421.

[1] Прочел пока «Марину...» — переклад поеми «Марина» для вміщення його у третьому томі чотиритомного зібрання творів М. Т. Рильського російською мовою.

686. ДО С. О. ЩЕРБИНИ

26 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2674.

Це відповідь на лист жителя міста Митищі Московської області С. О. Щербини від 19 лютого 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7967).

687. ДО П. Ф. ЛОВЕЦЬКОГО

27 лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10659.

Ловецький (Левицький) Павло Федосійович (1911—1975) — український радянський письменник.

[1] Спасибі за Ваші книжки...— *Ловецький П.* На власні очі. Записки мисливця-натураліста. Запорізьке книжково-газетне видавництво, 1962, зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Поету-академіку Максиму Тадейовичу Рильському на знак глибокої пошани дарую свою першу літературну «ластівку» 11/XI 62 р. *П. Ловецький*»; *Ловецький П.* Перші стежки-доріжки. Записки мисливця-натураліста. К., Державне видавництво дитячої літератури, 1962, з дарчим написом: «Низько кланяюся Вам цією книжечкою, дорогий Максиме Тадейовичу, за натхненні золоті слова про природу, зокрема за заклик: «Любімо, шануймо, бережімо природу, вічне джерело нашого життя і нашої творчості!» 23/I 63 р. Щиро і завжди Ваш *П. Ловецький.* М. Мелітополь».

688. ДО Л. О. ОКЧИМСА

Кінець лютого 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2292.

Це відповідь на надіслані лист і вірші киянина Л. О. Окчимса (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5991), за яким орієнтовно і датується цей лист.

689. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

1 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1422.

690. ДО О. Т. ГОНЧАРА

2 березня 1963 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Друг читача», 1968, 4 квітня (публікація до 50-річчя з дня народження Олеся Гончара «Рядки любові»). Подається за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10391.

[1] ...Ваш роман у новелах — роман «Тронка» (1963).

[2] ...про де Вам сказати...— У листі-відповіді від 30 березня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3744) Олесь Гончар писав: «Дорогий Максиме Тадейовичу! Я був зворушений Вашим листом і щиро вдячний Вам за тепле і таке небуденне для мене слово. Тепер хочете — не хочете, а дочитуйте вже до кінця: для цього й посилаю Вам оцей третій номер журналу. Свій законний Ви, мабуть, одержите з запізненням, а в мене якраз є вільний примірник. Бажаю Вам доброго здоров'я! *Олесь Гончар*».

691. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

2 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2146.

[1] В Чернігові я бував не раз...— У листі від 3 лютого 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5058) М. Г. Кошарнів-

ський писав: «Перечитував днями і Ваші «старі» поезії «Чернігівські сонети», датовані 2.IV 1937. Значить, тоді Ви були в Чернігові. Я вже виїхав був звідти до Росії, бо ж знав би про Ваш приїзд (я любив Ваш талант і тоді, й багато раніше)».

[2] Могилянський Михайло Михайлович (1873—1942) — український російський публіцист, перекладач і критик. У 20-х — на початку 30-х років працював у Комісії по створенню біографічного словника діячів України при АН УРСР. Був близьким до групи «неокласиків».

[3] ...з його сином Дмитром.— Дмитро Тась (Дмитро Михайлович Могилянський) — український радянський письменник.

[4] ...для горківського «Знания...».— Книговидавниче товариство в Петербурзі (1898—1913). Засноване діячами Комітету грамотності (К. П. Пятницький та ін.). З приходом у товариство М. Горького перетворилось на видавництво художньої літератури, розрахованої на широкі демократичні кола читачів.

[5] Руставелівський пленум...— п'ятий пленум правління Спілки радянських письменників, присвячений 750-річчю поеми «Витязь у тигровій шкурі» Шота Руставелі. Відбувся у грудні 1937 р. в Тбілісі.

[6] ...на глібовському ювілеї...— Відзначенні 100-річчя з дня народження українського поета Леоніда Івановича Глібова (1827—1893) відбулося в Чернігові 21 лютого 1927 р.

[7] Концевич Євген Васильович (нар. 1935) — український радянський письменник.

[8] Спасибі за високу оцінку моїх «Розмов...».— У вищезгаданому листі М. Г. Кошарнівський детально пише про своє враження від «вечірньої розмови» «Серйозна річ мистецтво».

692. ДО А. Л. СМЕТАНИ

2 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2488.

Тут же зберігається лист А. Л. Сметани від 14 грудня 1966 р. до Інституту літератури АН УРСР, в якому говориться: «В лютому місяці 1963 року вчитель із західних областей т. Дембський надіслав мені листа з критичними зауваженнями щодо читання дикторів Українського радіо. Перед цим я відповів т. Дембському на його черговий лист, що, ставлячи наголоси, диктори користуються словниками, а його трактування наголосів довільне і носить характер «смаківщини». Т. Дембський надіслав листа Максиму Тадейовичу, що зробив і я, проконсультувавшись з його секретарем. Тоді я працював художнім керівником дикторської групи. Надсилаю Вам відповідь Максима Тадейовича на мого листа. Головний режисер мовлення для дітей та юнацтва Українського радіо».

693. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

4 березня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано у журн. «Народна творчість та етнографія», 1966, № 2, с. 19 (стаття В. А. Юзвенко «Про М. Т. Рильського людину, вихователя»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1452.

[1] Николай Петрович — М. П. Глебов, водій.

694. ДО І. І. ПІЛЬГУКА

6 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1033.

[1] ...справа... зрушила з мертвої точки.— У листі від 1 березня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6307) І. І. Пільгук писав: «З Грінченком вийшло все добре. Саме Ваш виступ у «Літературній Україні» мав позитивне значення... Громадськість свідомо відгукнулася на поставлені питання про необхідність перевидання Грінченка. В цьому Ви зробили перші кроки і за це щира Вам подяка. Двотомне видання творів Грінченка вийде цього року. Один том уже пішов у друк. Очевидно, цими днями піде і другий том з моєю статтею «Класична спадщина Грінченка». В першому номері «Радянського літературознавства» буде надрукована незакінчена стаття О. І. Біленького про Грінченка. Лише 17 сторінок написав Олександр Іванович — заперечив вульгарні оцінки творів Грінченка. Шкода, що не встиг наш добрий друг розвинути конструктивну частину статті. Що ж? Попробуємо надолужити недосказане Олександром Івановичем. Можливо — це дуже сміливо, але щиро. Грінченко має бути повернутий в історію української літератури. Спасибі Вам, що в цьому відіграли Ви позитивну роль».

Твори Б. Д. Грінченка у двох томах вийшли в Держлітвидаві України 1963 р.

695. ДО Ю. К. СМОЛИЧА

7 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 169, оп. 1, спр. 424, арк. 9.

696. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

8 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «Гарри из Дюссельдорфа...».— Йдеться про присвячену Г. Гейне повість О. Й. Дейча (М., Детиздат, 1957).

[2] Діккенс Чарльз (1812—1870) — англійський письменник.

[3] Дюма Александр (Дюма-батько; 1802—1870) — французький письменник.

[4] ...что касается воспоминаний Прохора Коваленка...— книжка українського радянського актора і театрального педагога Прохора Тихоновича Коваленка (1884—1963) «Незабутнє. Спогади старого актора», яка вийшла у видавництві «Радянський письменник» у 1962 р. Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Найпершому Доброзичливому апробаторові цього мого скромного доробку Вельмишановному поету-академіку Максиму Тадейовичу Рильському. Вдячний автор. *П. Коваленко.* 31 січня 1963 р. М. Київ».

[5] «Новели» Косинки...— *Косинка Г.* Новели. К., «Радянський письменник», 1962, до якого М. Т. Рильський написав вступне слово.

[6] ...номер «Літ[ературної] України...».— «Літературна Україна» від 1 березня 1963 р., де була надрукована рецензія українського радянського письменника Микити Михейовича Шумила (1903—1982) на видання творів Г. Косинки.

[7] Посылаю и «Советскую Украину...» — другий номер журналу за 1963 р.

[8] Скоморовський Віктор Рафаїлович (нар. 1936) — український радянський журналіст, син письменника Р. С. Скоморовського. Стаття «Повесть о подвиге», про яку йде мова, написана саме ним.

[9] ...с рецензией на Доленго...— стаття І. С. Поступальського «Раздумья Михаила Доленго», надрукована в журналі «Советская Украина», 1963, № 2, с. 174—175. Доленго (Клоков) Михайло Васильович (1896—1982) — український радянський поет, літературний критик, вчений-ботанік.

[10] ...роман Куприна...— У журн. «Советская Украина», 1963, № 1, 2, 4, був надрукований роман О. І. Купріна «Колесо времени». У передньому слові В. Афанасьєва, зокрема, говорилося: «Роман, по первоначальному определению автора: «повесть любовная» — «Колесо времени» — одно из последних произведений А. Куприна. Писался во Франции, где жил в то время Куприн, печатался отдельными главами в парижской газете «Возрождение» с февраля до октября 1929 года. В 1930 году «Колесо времени» вместе с другими произведениями писателя вышло в Белграде. «Колесо времени» в нашей печати появляется впервые».

697. ДО В. А. СКОРОПАДА

8 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2482.

Це відповідь на лист вчителя-пенсіонера з Красногорівки Донецької області від 27 грудня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6935).

698. ДО Т. Й. СТАХ

8 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-278.

[1] Ответ консультанта...— Йдеться про відповідь консультанта журналу «Охота и охотничье хозяйство» А. Бєляєва від 28 лютого 1963 р., надісланий на ім'я Т. Й. Стах (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7095): «Присланный Вами рассказ М. Рыльского «Почему я не езжу на охоту» нашему журналу не подходит. Мы, к сожалению, опубликовать его не сможем».

[2] «Почему я не езжу» — «вечірня розмова» М. Т. Рильського «Чому я не їжджу на полювання». У перекладі Т. Стах під назвою «Охота, этика, поэзия» вперше надруковано в журн. «Охота и охотничье хозяйство», 1963. № 4, с. 44—46.

[3] Софронов Анатолій Володимирович (нар. 1911) — російський радянський письменник — на той час головний редактор журналу «Огонек».

699. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

8 березня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1429.

[1] Спасибо за письмо...— У листі від 3 березня 1963 р. (КЛМР, од. зб. А-173) Б. О. Турганов писав: «Получил Ваше письмо и просмотренную Вами часть третьего тома. Рабочего экземпляра верстки еще нет — задерживают, как обычно, корректоры. Когда придет, постараюсь внести всю намеченную Вами

правку. Между прочим, я не уверен — нужно ли давать перевод всех эпиграфов, между ними имеются и такие, которые понятны без перевода. Впрочем, посмотрю».

[3] Относительно перевода эпиграфов...— Йдеться про епіграфи з творів Т. Г. Шевченка і українських пісень до окремих глав поеми «Марина». В російському виданні вони не перекладені.

700. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

15 березня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...Тучки небесные, вечные странники...— Натякаючи на схильність Дейчів до поїздок, М. Т. Рильський використовує перший рядок вірша М. Ю. Лермонтова «Тучи» (1840).

[2] Прийма Федір Якович (нар. 1909) — російський радянський літературознавець, лауреат Ленінської премії.

[3] «Апельсины из Марокко» — однойменна повість В. П. Аксьонова.

[4] «Юность» — літературно-художній та громадсько-політичний щомісячний журнал Спілки письменників СРСР, видається у Москві з 1955 р.

701. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

16 березня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1008.

[1] Цмокаленко Дмитро Гнатович (нар. 1922) — український радянський письменник, в 1963—1966 рр. редактор «Літературної України».

702. ДО Ь. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

21 березня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

[1] Спасибі велике за фото — репродукція фото групи діячів української культури (грудень 1923 р.) надрукована в журн. «Нова громада», 1923, № 15-16, с. 9. На фото зображені зліва направо перший ряд: М. Рильський, Ю. Меженко, М. Хвильовий, М. Йогансен, Ю. Михайлів, М. Вериківський; другий ряд: Н. Романович-Ткаченко, М. Могилянський, В. Блакитний, С. Пилипенко, П. Тичина, П. Филипович, С. Футорянський; третій ряд: Д. Загул, М. Зеров, М. Драй-Хмара, Г. Косинка, В. Сосюра, Т. Осьмачко, В. Коряк, М. Івченко, Б. Якубський.

[2] «По ревізії» — п'єса М. Л. Кропивницького, написана 1882 р.

703. ДО Д. М. БОБИРЯ

22 березня 1963 р. Конча-Заспа

Вперше поетична строфа (без синонімічного ряду) надрукована у вид.: *Рильський М.* Зібр. творів у 20 т., 1984, Т. 4, с. 356.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-123.

[1] ...статтю про словник...— стаття М. Т. Рильського «Словник і питання культури мови», надрукована в газ. «Радянська Україна», 1963, 2 і 3 квітня.

[2] ...абзац про «затамувати подих...».— Мається на увазі таке місце у вищезгаданій статті: «Не може не викликати

нашої уваги і повсякчасне, виключне вживання у нас вислову «затамувати подих». У класиків наших, зокрема у Коцюбинського, маємо тільки затамувати чи затаїти дух (або віддих). Основне значення слова подих — російське веяние, дуновение. А російському дыхание відповідають українські дихання (вздох), віддих. Може, це й тонкощі. Признаюсь, я й сам свого часу вживав слово подих у неточному значенні. В усякому разі ті редактори, які рішуче правлять затамувати віддих на затамувати подих, не мають на те достатніх підстав».

704. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

22 березня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1006.

705 ДО Г. П. КОЧУРА

24 березня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом, який зберігається в адресата (м. Ірпінь Київської області).

[1] «Иванов седьмой» — вислів з оповідання А. П. Чехова «Жалобная книга» (1884). Так назвав Кочур Бориса Олександровича Іванова, який виконував обов'язки редактора газети «Вечірній Київ» після того, як редактор Святослав Павлович Іванов перейшов на роботу до Міністерства культури УРСР.

[2] ...Вашої статті...— Стаття Г. Кочура «Учений, перекладач, поет», присвячена творчості М. К. Зерова, надрукована в газеті «Вечірній Київ», 1963, 1 квітня.

[3] За Пастернаків переклад...— Переклади віршів Т. Г. Шевченка «У нашім раї» та «Козачковському».

706. ДО О. Й. ДЕЙЧА

25 березня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...хореическое послание...— Віршований лист О. Й. Дейча від 20 березня 1963 р. Подається його текст:

Малеевка, 20 марта 1963 года.

Дорогой Максим Фаддеич!
Обращаемся к хореям,
Чтоб сказать Вам, что снимаем
С Вас упреки за молчанье:
Мы сегодня получили
Сразу два посланья Ваши:
Из Москвы одно прислали,
А другое нам вручили
Здесь, в Малеевке, на почте.
Очень мы Вам благодарны
За вниманье и за память.
В эти мартовские дни
Мы присутствуем на матче,
Что ведет с упорством диким
Разъяренная зима,
Отражая наступленье

Пробудившейся весны.
По ночам трещат морозы,
А по утру всходит солнце,
И с хрустальным звоном с крыши
Наземь падают сосульки.
Снегири в лесу резвятся,
Подмосковный дятел лихо
Снова взялся за работу,—
Но примера мне не подал.
Снег сверкает белизною,
Хоть в ближайшую неделю
Может стать он грязной лужей.
Я теперь ценю природу
Больше, чем в былые годы,
Урбанистом был я раньше:
Труб журчанье водосточных
Было мне милей, пожалуй,
Песен горного потока.
Заряжаясь кислородом,
Лень в себе мы развиваем,
Но быть может, то — усталость
От московской суеты,
Телефонных разговоров,
Изнурительной работы
Над статьями и стихами,
Главным образом чужими.
Впрочем даже здесь, на лоне
Этой благостной природы,
Разговоры, разговоры
О событиях последних.
В многих душах и унынье,
И тревога, и испуг:
«Ну, а если в Сохуине*
Не найдем мы места вдруг?» —
Так твердят в ладу минорном
Литмещане, убоявшись,
Что лишатся и Литфонда,
И путевок заграничных,
И других вещей приятных,
Кто закаркал словно ворон,
Кто исполнен оптимизма,
Разговоры, разговоры
Над Малеевкой витают.
Стоит Вам поторопиться,—
И письмо нас здесь застанет,
Если ж нет, первоапрельской
Шуткой нас в Москве приветьте:
В ночь на первое апреля
Мы Малеевку покинем
И уедем восвояси.
Вас целуем в Конче-Заспе,
Отдыхайте, наслаждайтесь
Пробуждением весны,

* Сохуин — Союз художественной интеллигенции, предлагаемый некоторыми пылкими умами вместо нынешних творческих организаций.

И да будут благодатны
Ваши сны, раздумья Ваши.

А. Дейч

[2] Суровый Дант не презирал сонета...— рядок з вірша О. С. Пушкіна «Сонет» (1830).

[3] Галина — Галина Йосипівна Серебрякова (1905—1980) — російська радянська письменниця.

[4] Юлиан Григорьевич — Ю. Г. Оксман.

707. ДО Б. А. БУРКАТОВА

26 березня 1963 р. Конча-Заспа

Вперше надруковано у вид.: Незабутній Максим Рильський. «Дніпро», 1968, с. 237 (стаття Б. А. Буркатова «Грані»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Буркатов Борис Абрамович (нар. 1925) — український радянський драматург і літературний критик, на той час відповідальний секретар газети «Літературна Україна».

[1] Посилаю статтю...— стаття М. Т. Рильського «Вшир і вглиб» надрукована в газ. «Літературна Україна», 1963, 29 березня.

[2] ...перед нарадою...— Республіканська нарада творчої інтелігенції та ідеологічних працівників України відбулася у Києві 9 квітня 1963 р.

708. ДО О. І. ДЕЯ

26 березня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10308.

Дей Олексій Іванович (1921—1986) — український радянський літературознавець і фольклорист, на той час працював в ІМФЕ АН УРСР.

709. ДО Б. А. БУРКАТОВА

27 березня 1963 р. Конча-Заспа

Вперше надруковано у вид.: «Незабутній Максим Рильський», с. 237.

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

710. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Обалдуй — персонаж оповідання І. С. Тургенева «Певцы» із «Записок охотника».

[2] ...большой статьи для шевченковского сборника...— Стаття М. Т. Рильського «Шевченко — поет-новатор» вміщена у книжці: Шевченко и мировая культура. М., «Наука», 1964, с. 68—95.

[3] ...делать книгу о «Кобзаре...».— Рыльский М. Кобзарь Тараса Шевченко. М., Гослитиздат, 1964 («Массовая историко-литературная библиотека»).

[4] «Поэмы Гомера» — книжка російського літературознавця і перекладача Симона Перецовича Маркиша (нар. 1931), яка вийшла у 1962 р. у вищезгаданій серії.

[6] ...вступительную статью...— У першому томі п'ятитомного зібрання творів Т. Г. Шевченка російською мовою (1964—1965) вміщено статтю М. Т. Рильського «Поэзия Тараса Шевченко».

[6] Николай Семенович — М. С. Тихонов.

711. ДО Т. Г. ЖАЛИЛО

6 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10645.

Це відповідь на лист жительки міста Токмак Запоріжської області (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4181), написаний з приводу опублікованої «Короткої новели» в журн. «Работница», 1962, № 12, російською мовою.

712. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

6 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Вперше надруковано російською мовою в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 100 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1004.

[1] ...теж український поет.— Фененко Микола Демидович (нар. 1922) — лікар, поет.

[2] ...статтю про Воронька...— «Певец с берегов Ворсклы», надрукована у виданні: *Воронько П.* Киевские клены. М., Гослитиздат, 1963, с. 5—13.

713. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

6 квітня 1963 р. Конча-Заспа

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1424.

714. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА»

9 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-629.

[1] ...прошу надрукувати цей мій лист...— Відкритий лист до О. Л. Жовтіса «Ще раз про Шевченкову поетику» — відповідь на статтю філолога Олександра Лазоровича Жовтіса «Майстер розкріпаченого вірша. Деякі особливості Шевченкової поетики» («Літературна Україна», 1963, 26 березня). Надруковано в газеті «Літературна Україна», 1963, 19 квітня. Лист вміщено у 12-му томі цього видання (с. 419—421).

715. ДО М. М. ГРУБІАНА

11 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1945.

Грубіан Матвій Михайлович (1909—1972) — єврейський радянський поет.

[1] Спасибо Вам за «Ключи».— *Грубиан М.* Ключи. Стихи. Перевод с еврейского. М., «Советский писатель», 1962.

716. ДО Х. К. ЄРМАКОВА
11 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2005.

Єрмаков Хома Кузьмич — російський радянський літературознавець і критик, що живе і працює в Удмуртії.

[1] ...советую напечатать ее.— Стаття Х. К. Єрмакова під назвою «Кобзареве слово в Удмуртії» надрукована в газ. «Літературна Україна», 1963, 15 квітня.

717. ДО Ф. О. БІБІКА
12 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1825.

Це відповідь на «відкритий лист» читача з Харкова Федора Олексійовича Бібіка від 2 лютого 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1825), який він надіслав до «Літературної України», прочитавши статтю М. Т. Рильського «Серйозна річ мистецтво» («Літературна Україна», 1963, 29 січня).

[1] Ільїчов Леонід Федорович (нар. 1906) — радянський філософ, академік АН СРСР, у 1961—1965 рр. секретар ЦК КПРС. У листі йдеться про виступ Л. Ф. Ільїчова на зустрічі керівників Комуністичної партії та Уряду з діячами культури, що відбулася 17 грудня 1962 р. в Москві.

718. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
12 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...сконтаминировать (лат. contaminatio — контамінація) — змішувати.

[2] Книгу укр[аинской] лит[ерату]ры...— Хрестоматія «Українська література» упорядкована професором М. Якубцем та його ученицею Т. Голинською-Барановою, вийшла у державному науковому видавництві (Варшава, 1963).

[3] ...организовал статтю...— Стаття Г. П. Кочура під назвою «Українська хрестоматія — польським читачам» надрукована в газеті «Літературна Україна», 1963, 22 березня.

[4] Хмельницький Богдан (Зіновій; бл. 1595—1657) — гетьман України, державний діяч і полководець.

[5] Барабаш Іван (? — 1648) — осавул реєстрового козацького війська, прибічник польської шляхти.

719. ДО Е. СІДЛЕЦЬКОЇ
12 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2474.

Це відповідь на лист жительки м. Жмеринки Вінницької області Ельвіни Сідлецької від 20 грудня 1962 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6902).

720. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

12 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1426.

[1] Седьмой том Толстого...— Йдеться про видання творів Л. М. Толстого в 20-ти томах, що здійснювалось видавництвом «Художественная литература» в 60-х роках. На прохання М. Т. Рильського Б. О. Турганов передплатив видання і надсилав томи.

[2] ...бойким Борцом...— О. В. Борецький.

[3] ...перевел для «Огонька...» — стаття «Вшир і вглиб» російською мовою не була надрукована.

[4] Марусич Олексій Григорович — російський радянський літературознавець, на той час заступник завідуючого редакцією братніх літератур видавництва «Художественная литература».

[5] Алфавитный указатель...— На с. 528—549 4-го тому вміщено Алфавитный указатель произведений М. Ф. Рыльского, включенных в I—IV тома Собрания сочинений.

[6] ...статью о словаре...— «Словник і питання культури мови» («Радянська Україна», 1963, 2 і 3 квітня).

721. ДО М. К. СМОЛЕНЧУКА

13 квітня 1963 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Кіровоградська правда», 1981, 18 липня (стаття М. К. Смоленчука «Незабутній Максим Тадейович»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (м. Кіровоград).

[1] Спасибі за «Степівчан...».— *Смоленчук М.* Степівчани. Історична повість. Державне видавництво дитячої літератури УРСР. К., 1963. Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Перший промінчик моєї другої книжки — Вам, дорогий Максим Тадейович! *М. Смоленчук.* 1963».

722. ДО М. А. СВЄТЛОВА

17 квітня 1963 р. Москва

Вперше надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода, 1986, с. 313.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-597.

Датується за змістом. Це текст телеграми, надісланої в день 60-річчя М. А. Светлова.

[1] ...я перевел... «Гренаду»...— переклад вірша російського радянського поета Михайла Аркадійовича Светлова (Шейнкман; 1903—1064) «Гренада», вперше вміщено у виданні: *Рильський М.* Поезії в 3-х т. К., 1949, т. 3, с. 123—126.

723. ДО В. В. ПАСТУШЕНКА

18 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-735.

Пастушенко Валентин Володимирович — на той час шахтар з селища Білозірське Добропільського району Донецької області.

[1] За лист... спасибі...— Лист В. В. Пастушенка від 21 серпня 1962 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6191.

[2] Шаховський Семен Михайлович (1909—1984) — український радянський літературознавець.

724. ДО Б. Є. ПАТОНА
18 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, од. зб. А-5045.

Патон Борис Євгенович (нар. 1918) — український радянський вчений у галузі електрозварювання, металургії і технології металів, академік АН СРСР і АН УРСР, двічі Герой Соціалістичної Праці, із 1962 р. президент АН УРСР.

[1] ...звернувся з листом...— Лист зберігається в КЛМР, од. зб. А-5045.

725. ДО М. СОКОВА
18 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-347.

Це відповідь на лист читача з міста Бахчисарай Кримської області Миколи Сокова від 15 квітня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7011).

[1] Лаптев Костянтин Антонович (нар. 1904) — український і російський радянський співак, народний артист СРСР.

[2] Гмиря Борис Романович (1903—1969) — український радянський співак, народний артист СРСР.

[3] ...партию Сусанина...— Герой опери М. І. Глінки «Іван Сусанін» (1836).

[4] Римський-Корсаков Микола Андрійович (1844—1908) — російський композитор, диригент, педагог.

726. ДО І. О. ВИРГАНА
25 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10351.

Датується за поштовим штемпелем.

727. ДО В. О. ТУРГАНОВА
25 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1427.

[1] Гонтар Віктор Петрович — театральний працівник, на той час директор Київського державного театру опери і балету імені Т. Г. Шевченка.

[2] Тіто Йосип Броз (1892—1980) — діяч югославського і міжнародного комуністичного руху, з 1953 р. президент Югославії.

[3] ...югославський цикл...— Поетичний цикл «Югославські нариси», вперше надрукований в газеті «Радянська Україна», 1945, 7 листопада.

[4] ...смелее давать в четырехтомнике.— У першому томі російського чотиритомника із 6 віршів циклу вміщено переклади двох — «Черный цвет» і «Дом Прешерна».

[5] ...не помог... Андрею Самойловичу...— Йдеться про участь М. Т. Рильського у засіданні Комітету по Ленінських преміях, на якому кандидатура А. С. Малишка не дістала належної кількості голосів.

[6] Александр Евдокимович — О. Є. Корнійчук.

[7] Борецкис — О. В. Борецький.

[8] Поговорить... о делах...— У листі від 21 квітня 1963 р. (КЛМР, од. зб. А-176) В. О. Турганов писав: «Между тем, нам следовало повидаться, чтобы поговорить, хотя бы коротко, о новых изданиях Шевченка, предпринимаемых Гослитом (Собрание сочинений, 2 тома в 1964 г., и полный «Кобзарь»). Тем более, что на этой же неделе в редакции у Марусича намечалось совещание по этому вопросу, а на пятницу был назначен (и состоялся) большой Редсовет. Ваше присутствие и участие в обоих совещаниях было бы очень полезно для дела. В «большом» Редсовете я участвовал и в своем слове шевченковскую тему затронул. Но на совет к Марусичу зван не был. Слышал, что там выступали Пархоменко и Россельс с критикой «Кобзаря» 1939 г., причем Россельс заявил даже, будто бы «Кобзарь» 1939 года — шаг назад по сравнению с дореволюционными изданиями (?). Слышал также, что Марусич намерен привлечь к руководству подготовкой нового русского «Кобзаря» С. Липкина (?) и М. Петровых (?!). Все это весьма странно, если не сказать больше. А какого Вы на сей счет мнения?»

[9] Россельс Володимир Михайлович (нар. 1914) — російський радянський літературознавець і перекладач.

[10] Липкин Семен Ізраїлович (нар. 1911) — російський радянський поет і перекладач.

[11] Петрових Марія Сергіївна (1908—1979) — російська радянська поетеса і перекладачка.

[12] Марусич-Чесменського...— Прикладку Чесменський М. Т. Рильський утворює від назви бухти Чесма у Малій Азії, де в 1770 р. під час російсько-турецької війни турецький флот був блокований і знищений. У даному разі Максим Тадейович має на увазі спробу О. Г. Марусича «блокувати» роботу попередніх редакторів над підготовкою нових видань Т. Г. Шевченка російською мовою.

[13] Фелицаты — редактор Гослитиздата Феліцата Олександрівна Іванова.

[14] Поздравляю с думами! — М. Т. Рильський вітає Б. О. Турганова із виходом видання: Украинские народные думы. М., Гослитиздат, 1963. Б. О. Турганов — перекладач, М. Т. Рильський — автор передмови «Об украинских думах».

728. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

26 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2147.

[1] Про Шаляпіна і «Дубинушку...».— У листі від 5 квітня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5661) М. Г. Кошарнівський писав: «Здається, «Советская Украина» нещодавно писала зі слів І. Ф. Шаляпіної, що Ф. Шаляпін вкупі з глядачами співав «Дубинушку» в Київському театрі... в 1906 році».

[2] ...химерний нарис...— У журналі «Вітчизна» (1963, № 4, с. 139—143) надруковано спогади М. І. Рудницького під назвою «Спалах».

[3] Крушельницька Соломія Амвросіївна (1872—1952) — українська радянська співачка й педагог.

[4] ...спасибі за Делакруа! — Дневник Делакруа. Издательство Академии художеств СССР. М., 1961. Зберігається в ме-

моріальній бібліотеці з написом: «Дорогому Максиму Тадейовичу Рильському, комуністу, нашому улюбленому поету, людині великої душі від почитателів Кошарнівських Л. М. і М. Г., що більше чверті віку живуть поза Україною. 19 березня 1963 р. с. Покровське Ростовської області».

Делакруа Фердінанд Віктор Ежен (1798—1863) — французький живописець і графік.

[5] «Вестник иностранной литературы — щомісячний журнал, видавався в Петербурзі в 1891—1908 та в 1910—1916 рр.

729. ДО Є. А. ДРОБ'ЯЗКА

27 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1265.

[1] ...статтю свою про Зерова.— Статтю «Микола Зеров — поет і перекладач» вперше надруковано посмертно в журналі «Жовтень» (1965, № 1, с. 78—86), пізніше вміщено як передмову до видання: *Зеров М.* Вибране. К., «Дніпро», 1966, с. 5—17. Автограф статті зберігається в КЛМР, од. зб. Р-65.

730. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

29 квітня 1963 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10511.

731. ДО Ю. Я. БАРАБАША

5 травня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Барабаш Юрій Якович (нар. 1931) — український і російський радянський літературознавець, на той час заступник головного редактора «Литературной газеты».

[1] ...Посылаю Вам свою замітку...— статтю «Творческих радостей», яка була надрукована в «Литературной газете», 1963, 14 травня.

732. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

20 травня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

[1] ...на фото...— Йдеться про групову фотографію письменників, зроблену під час відкриття Декади української літератури і мистецтва у Москві 1951 р.

[2] ...здравствує й нині.— Д. Я. Лукіянович помер 1965 р.

[3] ...статейка про Яворницького...— Стаття «Запорізький характерник», надрукована як передмова у книжці: *Шаповал І.* В пошуках скарбів. К., «Радянський письменник», 1963, с. 3—8.

733. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

25 травня 1963 р. Київ

Вперше надруковано в «Литературной газете», 1975, 26 березня (публікація Р. Я. Пилипчука «Святое, кровное дело»).

Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2053.

734. ДО Б. О. ТУРГАНОВА
27 травня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, оп. зб. Р-1713.

У позначенні місяця в даті — описка. Треба травень. Встановлено за поштовим штемпелем, змістом листа та на підставі фактів із життя поета: у кінці червня 1963 р. М. Т. Рильський перебував у Гагрі.

735. ДО М. О. АБАЛКІНА
30 травня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві М. А. Абалкіна (Москва).

[1] Отвечаю на Ваш вопрос...— 16 червня 1963 р. в газеті «Правда» під рубрикою «Поэзия новой жизни» разом із відповідями поетів П. Бровки, Р. Гамзатова, О. Прокоф'єва, М. Риленкова, М. Грибачова, Г. Леонідзе, С. Маршака, М. Алігер, А. Граші, К. Малікова, Я. Судрабкална, Х. Єргалієва, С. Смирнова, В. Санги, С. Кирсанова і А. Кешокова була надрукована відповідь М. Т. Рильського такого змісту: «Я сдал в печать сборник лирических стихотворений «Зимние записи». Работаю совместно с Г. Кочуром над редактированием антологий словацкой и чешской поэзии на украинском языке. Написал ряд статей для различных изданий о Тарасе Шевченко (к 150-летию со дня рождения). Совместно с А. Дейчем и Л. Новиченко готовлю к печати стихотворные произведения Шевченко для серии «Литературные памятники» АН СССР. Издание будет на двух языках: украинском и русском (параллельно). Такого типа издания у нас доселе не было. Работаю также над переводами стихов польских поэтов. М. Рыльский Киев».

[2] ...на ряде языков мира.— Біографічний нарис «Тарас Шевченко», написаний у співавторстві з О. Й. Дейчем (К., Держлітвидав України, 1964) вийшов сімома мовами: українською та російською у «Дніпрі», у видавництві «Прогрес» (М., 1964) французькою, англійською, німецькою, іспанською та португальською.

736. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
30 травня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...наше предисловие к французскому изданию...— передмова М. Т. Рильського і О. Й. Дейча до видання: TARASS CHEVTCHENKO par Maxime Rilsky et Alexandre Dietch. Préface traduction et choix de texte de GUILLEVIC, яке вийшло у видавництві RICRRE SEGHERS Editeur у серії «Poètes d'aujourd'hili» («Поети сьогоднішнього дня», випуск 110).

[2] ...книгу будет переводить один поэт...— Вищезгадане видання Т. Г. Шевченка вийшло в перекладах французького поета Гільвіка (Гійевік; нар. 1907).

[3] ...маленькое слово Сартра.— Передмову французького письменника і філософа Сартра Жана Поля (1900—1980) не вміщено. Надруковано передне слово Гільвіка.

[4] Жду чудотворного результата...— М. Т. Рильський жартівливо просить Є. К. Дейч допомогти у підготовці рукопису нарису про Т. Г. Шевченка.

[5] ...для Фелицаты буду писать...— Йдеться про книжку М. Т. Рильського «Кобзарь» Тараса Шевченка, що вийшла 1964 р. в Гослитиздате за редакцією Ф. О. Іванової.

737. ДО О. З. ДУНА

30 травня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10217.

У написанні місяця в даті описка — треба V. Встановлено за поштовим штемпелем.

Дун Олександр Зіновійович (нар. 1929) — російський радянський літературознавець, доцент Ленінабадського педагогічного інституту імені Є. М. Кірова.

Це відповідь на лист О. З. Дуна від 10 грудня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4129), який у той час працював над темою «Літературні взаємини Таджикистану і України». Пізніше ці питання знайшли відбиття у його книзі: *Дун А. З.* Литературные связи таджикского и украинского народов. Душанбе, «Ирфон», 1972.

[1] Лахуті Абулькасім Ахмедзаде (1887—1957) — таджицький радянський поет.

[2] ...був П. Г. Тичина.— У листі до музею від 23 лютого 1988 р. О. З. Дун зазначає: «Пораду Максима Тадейовича я виконав: 1 листопада 1966 р. зустрічався з Павлом Григоровичем Тичиною, йшла тоді й розмова про Лахуті (про це див.: *Олександр Дун.* Незабутня зустріч.— У кн. Співець нового світу. Спогади про Павла Тичину. К., «Дніпро», 1971, с. 413—417)».

[3] Перекладів своїх із Лахуті...— М. Т. Рильському належать переклади віршів: «Бажання» та «Маленькі килимкарки Ірану», вміщені у виданні: Таджицька поезія. Антологія. К., «Радянський письменник», 1962.

[4] Булатович Микола Євгенович (1910—1939) — український радянський поет, перший перекладач творів Лахуті українською мовою.

[5] Матвєєв-Сибіряк Василь Васильович (1885—1963) — російський письменник. У 1911—1912 рр. перебував в еміграції в Галичині, де познайомився з І. Франком, В. Гнатюком, В. Стефаником. Друкував статті про українських письменників.

738. ДО Ю. В. ЗАРУБИ

2 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-127.

Датується за поштовим штемпелем.

Заруба Юрій Володимирович (1914—1973) — український радянський журналіст, на той час відповідальний редактор газети «Радянська Україна».

[1] Калинович Михайло Якович (1888—1948) — український радянський мовознавець і літературознавець, академік АН УРСР, головний редактор словника, про який йдеться у листі.

[2] Шевель Георгій Георгійович (1919—1989) — державний і партійний діяч УРСР. В 1961—1970 рр. завідуючий відділом пропаганди і агітації ЦК Компартії України.

[3] ...статей про мову... І. К. Білодіда — мові та Ільченка.— Стаття І. К. Білодіда «Мова і час» надрукована в газеті «Радянська Україна», 1963, 24 березня.

[4] Письменницький лист...— такий лист не було надруковано.

739. ДО П. Ф. ЛОВЕЦЬКОГО

2 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2202.

[1] ...подібного ж листа...— У листі-відповіді від 5 серпня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5357) П. Ф. Ловецький писав: «Звичайно, копію своїх міркувань щодо назв створінь живої природи Інститутові мовознавства я надіслав... Дуже буду радий, якщо хоч трохи спричинюся до очищення нашої мови від іншомовних слів — мене це просто пече, така засмічуваність її».

740. ДО М. Ф. ПИЯШЕВА

2 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ДЛМ СРСР, од. зб. ОФ-5593/1.

Це відповідь на лист Миколи Федоровича Пияшева (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6290), який на той час був директором Державного літературного музею СРСР (Москва).

741. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

3 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією автографа: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10389.

[1] ...книжку мого улюбленого поета.— М. Т. Рильський надіслав вибрані поезії Ю. Тувіма, і цей лист є дарчим написом на цій книжці.

742. ДО ВЧЕНОЇ РАДИ ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

3 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-380.

[1] Посилаючи відзив...— Чорновий автограф відгуку на книжку Ю. Я. Барабаша «Чисте золото правди» зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1319 (див. т. 13, с. 467—471 даного видання).

743. ДО О. Й. ДЕЙЧА

3 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Музыкальная шкатулка.— У листі від 29 травня 1963 року О. Й. Дейч писав: «Каждое утро открываю шкатулку, и мелодия уносит меня на крыльях экспресса в Ваш кабинет, и вот я уже слышу ответный голос Вашей шкатулки: две сестрицы перекликаются тоненькими голосами на разные мотивы, но говорят об одном и том же: о жизни, о поэзии и святости чувств — о многом, что бывает только в мире прекрасного».

Пізніше у своїх спогадах «Дорогою дружби» О. Й. Дейч розповів про історію цих музичних шкатулок: «Якось надвечір, змерені денною працею, ми сиділи в кабінеті Максима Тадейовича і, за звичкою, розмовляли, перескакуючи з теми на тему. Раптом він потягнувся до невеличкої металевої скриньки, що стояла на

столі, і підняв вічко. Зазвучала життєрадісна мелодія, неначе хтось награвав марш на десяти срібних дзвіночках. Виявилося, що Рильський зберігає сигарети в музичній шкатулці, подарованій йому дітьми до дня народження. О, ці музичні шкатулки, майже забуті в наш час... Як я здивувався, коли в мій день народження в середині травня Рильський раннім ранком підніс мені в мануарі музичну шкатулку. Я відмовився брати її, думаючи, що він віддає свою. Але виявилося, що Галя Рильська з трудом дістала і для мене таку ж шкатулку. Все було подібне — і хромована обробка, і поліроване дерево всередині, тільки мелодія була інша — дещо сумніша, меланхолійніша. Це був багатозначний для мене подарунок. Музична шкатулка стоїть біля мого узголів'я в московській квартирі, і мелодія нагадує про голосіївську весну дорогого для мене 1963 року».

[2] Иеремия — кунктатор...— Так жартома називає М. Т. Рильський І. Я. Айзенштока, натякаючи на його повільність у роботі над коментарями до видання творів Т. Г. Шевченка російською мовою. Кунктатор (від лат. cunctor) — барюся, зволікаю, повільна, нерішуча людина.

[3] Саша — воин.— О. А. Прокоф'єв, який був співупорядником видання, про яке йдеться в листі.

[4] Насчет Леси.— У листі від 29 травня 1963 р. О. Й. Дейч писав: «С Лесей Украинкой решено так: все-таки будем издавать лирику отдельной книжкой в серии сокровищ лирической поэзии, где уже вышли Петрарка, Гейне, Мицкевич (с Вашей статьей и под Вашей редакцией), Пушкин. Серия пользуется большим успехом и расходится большим тиражом».

[5] ...болгарские дела.— Оформлення документів для поїздки разом із М. Т. Рильським на V Міжнародний з'їзд славістів у Софію.

[6] О нашей поездке...— Про урочистості в Ковелі та Колодяжному з нагоди 50-річчя з дня смерті Лесі Українки, в яких узяли участь М. Т. Рильський і О. Й. Дейч, в «Літературній Україні» 28 травня 1963 р. була надрукована стаття С. Шаховського, В. Латанського і А. Талана «Лесине свято на Волині».

744. ДО Д. Є. БАЛАЦЬКОГО

4 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-288.

[1] Винниченка одержали.— Д. Є. Балацький брав у бібліотеці М. Т. Рильського один із томів багатотомного зібрання творів українського письменника Володимира Кириловича Винниченка (1880—1951).

[2] Тартарен — Так жартома М. Т. Рильський називав онука Тараса.

[3] Штогаренкову пропозицію...— Очевидно, йдеться про пропозицію українського радянського композитора Андрія Яковича Штогаренка (нар. 1902), який на той час був ректором Київської консерваторії, залучити Д. Є. Балацького до викладацької роботи.

745. ДО О. А. БЕНЦЬКОГО

4 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1818.

Це відповідь на лист жителя села Грушки Кам'янець-Подільського району Хмельницької області О. А. Беніцького від 9 травня 1963 р., який зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3020.

746. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО

4 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1007.

[1] Малишко починав теж...— Йдеться про збірку «Дружба», у якій вірші А. С. Малишка були надруковані разом із віршами А. Андрусенка та М. Білецького (Харків, «Український робітник», 1935).

747. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

6 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...женнальная рукопись...— Так жартома називає М. Т. Рильський рукопис біографічного нарису про Т. Г. Шевченка для видання різними мовами світу, у підготовці якого брала участь Євгенія (Женя) Кузьмівна Дейч.

[2] Статью для «Вітчизни...» — М. Т. Рильський збирався заперечити проти необ'єктивної рецензії на повість О. Й. Дейча «Ломикамень», з якою виступив у журналі «Вітчизна», 1963, № 5, український радянський літературознавець і критик Андрій Федорович Чернишов (нар. 1920). Намір цей не був здійснений.

748. ДО В. П. КОЗАЧЕНКА

15 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1268.

Козаченко Василь Павлович (нар. 1913) — український радянський письменник, на той час відповідальний секретар правління Спілки письменників України.

[1] «Очи все на тя уповают».— Із молитви до Богородиці.

749. ДО Б. Є. ПАТОНА

Не пізніше 17 червня 1963 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10671.

Дату встановлено за свідченням В. А. Юзвенко, яка на той час працювала вченим секретарем ІМФЕ АН УРСР.

[1] ...треба мати двох заступників...— Це побажання М. Т. Рильського було враховано.

750. ДО Г. П. КОЧУРА

Травень — червень 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь Київської області).

Датується за свідченням адресата. У листі до музею Г. П. Кочур зазначає: «Автограф у мене. Але він без дати, а конверт, у який він вкладений, без поштового штемпеля — лист, очевидно, був переданий, а не пересланий. Отже, точної дати встановити

не можна. Судячи з тематики, лист можна датувати приблизно травень — червень 1963 р.».

[1] ...переклади Юрченка...— переклади, виконані українським радянським поетом Олександром Степановичем Юрченком (нар. 1937). Один з них «Нервозна пісня» В. Дика надрукований в антології «Чеська поезія» (1964).

[2] ...Наконечний дав мені вірш...— Український радянський мовознавець. Микола Федорович Наконечний (1900—1981) — зробив підрядник вірша С. Чеха «Рідна мова». У перекладі М. Т. Рильського цей вірш вміщено у вищезгаданій антології.

751. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

17 червня 1963 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1624.

[1] Святище — озеро на дарницьких луках під Києвом.

752. ДО М. В. ІСАКОВСЬКОГО

21 червня 1963 р. Москва

Вперше надруковано у вид.: Художественный перевод. Взаимодействие и взаимообогащение литератур. Издательство Ереванского университета, Ереван, 1973, с. 489.

Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2054.

[1] ...напишет Александр Иосифович...— Подаємо згадуваний лист О. Й. Дейча до М. В. Ісаковського:

«Дорогой Михаил Васильевич!

Присоединяюсь к восторгам Максима Фаддеевича. Ваши варианты дают возможность выбрать, и мы, как говорится, в рабочем порядке все это сделаем. Конечно, Вам покажем.

Сказать по правде, одно нас смущает:

Что колобок тот закраснело...

Понятно, для благозвучия Вы не хотели «как колобок», но комбинация «что колобок тот» неудачна. Вообще же говоря, образ «покотьоло» до того хорош, что и в виде «колобка» он производит впечатление. Оставлять же «покотьоло» и делать сноску нам не хочется... Сердечный привет!

24 июня 1963 Дружески Ваш *Ал. Дейч*»

753. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

21 червня 1963 р. Москва

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-527.

[1] ...кінчається пленум...— червневий (1963) Пленум ЦК КПРС, присвячений ідеологічним питанням. М. Т. Рильський був запрошений взяти участь у роботі пленуму.

[2] Степанові Васильовичу.— С. В. Майстренко, журналіст, останній секретар М. Т. Рильського.

754. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

23 червня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...нацарапал статейку...— Післямова до російського видання роману С. Д. Скляренка «Владимир».

755. ДО С. В. МАЙСТРЕНКА

23 червня 1963 р. Гагра

Вперше частково надруковано в газ. «Літературна Україна», 1979, 18 вересня (стаття Я. В. Майстренка «Щирі турботи поета»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-883.

[1] Марія Михайлівна — хатня робітниця.

[2] ...перекладом статті про Тараса Григоровича? — М. Т. Рильський доручив С. В. Майстренку перекласти на українську мову текст біографічного нарису про Т. Г. Шевченка.

756. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

23 червня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1456.

[1] Мою (нашу) доповідь...— Доповідь на V Міжнародний з'їзд славістів.

[2] Іван Костянтинович — І. К. Білодід, на той час голова бюро Відділу суспільних наук АН УРСР.

[3] ...залучити до роботи... М. М. Плісецького...— М. М. Плісецький до роботи в ІМФЕ залучений не був.

[4] Кость-Григорович — К. Г. Гуслистий.

[5] Олексій Іванович — О. І. Дей.

757. ДО Г. П. КОЧУРА

24 червня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] ...висилати словаків...— Переклади віршів словацьких поетів для антології «Словацька поезія».

758. ДО О. М. РИЛЬСЬКОЇ

24 червня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-717.

[1] ...фея Леся — Л. М. Чуприна.

759. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

1 липня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-89.

[1] Борис Александрович — Б. О. Турганов.

760. ДО Г. П. КОЧУРА

1 липня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] ...мій ...співредактор...— Л. С. Первомайський.

[2] Адамант — алмаз.

761. ДО С. В. МАЙСТРЕНКА

1 липня 1963 р. Гагра

Вперше надруковано у газ. «Літературна Україна», 1979, 18 вересня (стаття Я. В. Майстренка «Щирі турботи поета»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-884.

[1] «Гармидер, галас, гам у гаї»...— рядок із поеми Т. Г. Шевченка «Княжна» (1847).

[2] Вишневський Михайло Федорович — редактор видання біографічного нарису про Шевченка (Держлітвидав, 1964).

[3] ...спомини про Вишню...— рукопис упорядкованої І. М. Дузем книжки «Живий Остап Вишня» (1966).

762. ДО Ц. К. ОСТРОВСЬКОЇ

2 липня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-715.

[1] С горнаробразовским начальством...— М. Т. Рильський мав сприяти у владнанні конфліктної ситуації в школі, де працювала Ц. К. Островська.

[2] Море, согласно предписаниям Горького...— М. Т. Рильський має на увазі першу фразу «Море — смеялось!» з оповідання Максима Горького «Мальва» (1897).

763. ДО О. М. ТА Г. І. РИЛЬСЬКИХ

2 липня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-526.

[1] ...по поводу Ксени...— Йдеться про оформлення пенсії колишній хатній робітниці.

[2] Павло Петрович — П. П. Юффа, знайомий М. Т. Рильського, юрист.

764. ДО М. Г. РИЛЬСЬКОГО

3 липня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р. 529.

765. ДО Г. П. КОЧУРА

5 липня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] Сквозь магический кристалл...— цитата із «Євгенія Онєгіна» О. С. Пушкіна, глава VIII:

Промчалось много, много дней
С тех пор, как юная Татьяна
И с ней Онегин в смутном сне
Явилися впервые мне—
И даль свободного романа
Я сквозь магический кристалл
Еще неясно различал.

Вислів О. С. Пушкіна «магический кристалл» грунтується на одному зі способів ворожіння за допомогою кулі із прозорого скла, у якій, коли довго дивитися на її блискучу поверхню, начебто можуть з'явитися різноманітні образи.

766. ДО Г. П. КОЧУРА

9 липня 1963 р. Гагра

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

767. ДО В. Г. СТРУТИНСЬКОГО

15 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1576.

[1] ...лист тов. Вербицької.— Український радянський літературознавець Вербицька Євдокія Гаврилівна (нар. 1914) клопотала про видання книжки її чоловіка Вербицького Петра Пантелеймоновича (1914—1960), присвяченої польському письменнику Болеславу Прусу (Главацький Олександр; 1847—1912). Книжка П. П. Вербицького «Болеслав Прус. Творчість» вийшла у Харкові 1967 р.

768. ДО С. І. ЦЕТЛЯКА

15 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Кривий Ріг).

[1] ...наша спокійна розмова...— У газеті «Літературна Україна» (1963, 21 травня) під рубрикою «Багатство шевченківської поетики. Діалог читача з письменником» були надруковані відгуки на відкритий лист М. Т. Рильського до О. Л. Жовтіса «Ще раз про Шевченкову поетику» («Літературна Україна», 1963, 19 квітня) Станіслава Цетляка і Богдана Завадки, а також відповідь М. Т. Рильського цим товаришам. (Відкритий лист до О. Жовтіса надрукований у т. 12, с. 419—421 даного видання; відповідь С. Цетляку і Б. Завадці — т. 12, с. 426—428).

769. ДО В. В. ЯРМОЛЬСЬКОГО

15 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2696.

Ярмольський Василь Володимирович — на той час інженер, підполковник у запасі в м. Глухова Сумської області.

[1] Малоросійська колегія...— Центральний орган державного управління Російської держави у справах Лівобережної України, утворений за наказом Петра І в 1722 р. замість Малоросійського приказу з метою обмеження влади козацької старшини й автономії України. Основне завдання Малоросійської колегії полягало в остаточному знищенні будь-яких залишків самоврядування на Україні, збільшення податків, зборів для царської казни тощо.

[2] Румянцев-Задунайський Петро Олександрович (1725—1796) — російський полководець. З 1764 р. президент Малоросійської колегії, генерал-губернатор Малоросії. Провадив політику ліквідації політичної автономії Лівобережної України, примусової русифікації і національного гноблення українського народу.

[3] Мазепа Іван Степанович (1644—1709) — гетьман Лівобережної України (1687—1708). В 1708 р. відкрито перейшов на бік шведського короля Карла XII.

[4] Сергєєв-Ценський (Сергєєв) Сергій Михайлович (1875—1958) — російський радянський письменник, дійсний член АН СРСР.

770. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
17 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «Из дальних странствий возвратясь» — рядок із байки І. А. Крилова «Лжец» (1812).

771. ДО Г. Д. ЗЛЕНКА
16 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Одеса).

Зленко Григорій Дем'янович (нар. 1934) — український радянський прозаїк, дослідник літератури.

[1] Вашу думку про видання... — Це відповідь на лист Г. Д. Зленка від 10 липня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4296).

[2] Сумцов Микола Федорович (1854—1922) — український фольклорист етнограф, літературознавець, академік АН УРСР.

[3] Багалій Дмитро Іванович (1857—1932) — український історик, академік АН УРСР.

[4] Я напишу до «Літературної України»... — Лист М. Т. Рильського як вступні рядки до листа Г. Д. Зленка «Видрукувати твори Д. І. Яворницького» опубліковано в газеті «Літературна Україна», 1963, 23 липня. Подаємо його текст:

«Як мені відомо, Григорій Дем'янович Зленко із Одеси надіслав листа до редакції «Літературної України» про потребу видати твори Яворницького. Я гадаю, що листа варто надрукувати. Справа, яку порушив Г. Д. Зленко, варта уваги нашої громадськості і наших видавництв. Слід думати про нові видання не тільки творів Д. І. Яворницького, але й класичних праць О. Потебні, М. Сумцова, Д. Багалія та інших видатних наших учених — адже ці праці майже недоступні для широкого кола сучасних читачів. Звичайно, книги ці мають бути супроводжені відповідними передмовами та примітками. Варто також подумати про видання творів таких покійних радянських учених, як історик М. Н. Петровський, філологи Л. Булаховський та М. Калинович. Взагалі, справа ця заслуговує серйозного обговорення. *Максим Рильський*».

[5] *Надія* — Щербань Надія Семенівна (1937—1977) — українська радянська поетеса.

772. ДО П. Ю. ДАНИЛКА
28 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за ксерокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10393.

Данилко Панас Юхимович — на той час викладач Одеського університету.

[1] Спасибі за... матеріали... — Разом із листом від 25 липня 1963 р. П. Ю. Данилко надіслав М. Т. Рильському другий примірник машинопису своєї статті «Сучасний сонет і сучасна рима», що була надрукована із значними скороченнями («Літературна Україна», 1963, 11 червня). Зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3931.

[2] ...висловлювання тов. Шеремета... — У вищезгаданому листі П. Ю. Данилко писав: «Моя стаття викликана була

невірним твердженням М. Шеремета («Вітчизна», 1963, № 4, стаття «Поезія неба і землі») про те, ніби Л. Вишеславський єдиний і найбільший захисник і практик сонета в радянській літературі». Шеремет Микола Спиридонович (1906—1986) — український радянський поет.

[3] Мої сонети...— У листі П. Ю. Данилко повідомляв, що зібрав сонети М. Т. Рильського і радить видати їх окремою книжкою.

[4] ...уставити їх у план...— Вперше сонети М. Т. Рильського вийшли окремою книжкою у видавництві «Молодь» в 1969 р.

[5] Дякую за виписку із «Укр[аинской] жизни».— П. Ю. Данилко надіслав частину статті К. Обручева «В Новопетровском укреплении» (журн. «Украинская жизнь», 1912, № 2, с. 102—103), у якій йшлося про святкування сторіччя з дня народження О. С. Пушкіна в саду, посадженому Шевченком.

773. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...мой спутник...— С. В. Майстренко.

[2] ...продолжать работу над докладом о Лесе...— Доповідь «Слово про Лесю Українку» М. Т. Рильський виголосив 1 серпня 1963 р. на урочистих зборах представників громадськості Києва, присвячених 50-річчю з дня смерті поетеси, у приміщенні театру російської драми імені Лесі Українки.

[3] «Реликвии» для Вас...— Йдеться про запрошення, програму концерту та інші матеріали, пов'язані з відзначенням 50-річчя з дня смерті Лесі Українки.

[4] ...о путевках для Хенкиных... Знайомі Дейчів мали намір поїхати до Ірпінського Будинку творчості письменників.

[5] Дмитерко... выскажу...— Л. Д. Дмитерко на той час був редактором журналу «Вітчизна».

774. ДО І. М. КОЦЮБИНСЬКОЇ

28 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається у фондах Чернігівського літературно-меморіального музею М. Коцюбинського, од. зб. вп 656.

[1] ...редагування книги...— Це відповідь на лист І. М. Коцюбинської від 20 липня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5022), у якому вона, зокрема, писала: «Довгий час працював у фондах музею львівський бібліограф Мирослав Олександрович Мороз, який ретельно збирав усі відомості про творчість М. Коцюбинського та підготував до друку повну бібліографію творчості М. Коцюбинського... Ваша щира прихильність і інтерес до розвитку рідної культури, Ваше тепле ставлення до пам'яті Михайла Михайловича, надає мені сміливості уклінно просити Вас, шановний Максиме Тадейовичу, бути відповідальним (науковим) редактором цієї цікавої і вкрай потрібної праці. Треба зазначити, що праця є плановою, тому бібліотека не може компенсувати редакторові за його працю. Гадаю, що цей момент не може бути перешкодою у такій важливій справі». Мороз Мирослав

Олександрович (нар. 1923) — український радянський літературознавець, бібліограф.

[2] ...мові статті...— Стаття М. Т. Рильського «Ласковая звезда» надрукована в газеті «Правда», 1963, 27 квітня. У листі від 31 липня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5023) І. М. Коцюбинська писала: «З насолодою прочитала Вашу статтю в «Правде» про Михайла Михайловича («Ласковая звезда»). Я читала і плакала від зворушення. Від усього серця вдячна Вам за щирі слова».

775. ДО Г. П. КОЧУРА

23 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] Посилаю Вам лист...— Лист давнього знайомого Г. П. Кочура сценариста Валентина Дяченка (Москва).

776. ДО В. Ф. ПОКАЛЬЧУКА

23 липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10 337.

Покальчук Володимир Феофанович (1896—1983) — український радянський філолог, на той час викладач Луцького педагогічного інституту.

[1] Спасибі за вирізку з «Прапора Леніна».— У ковельській районній газеті надруковано матеріал А. Слюсаря «Світлій пам'яті поетеси», у якому піднімалося питання про оголошення Скулинського озера з його околицями, садиби Косачів у Колодяжному заповідником.

[2] Мою статтю про Лесині місця...— Стаття «Живлючі джерела» надрукована в газеті «Вечірній Київ» (1963, 25 травня) та в перекладі російською мовою в газеті «Литературная Россия» (1963, 26 липня).

777. ДО П. П. СИЧЕНКА

Друга половина липня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (с. Ясногородка Макарівського району Київської області).

Орієнтовно датується за змістом на підставі згадки про повернення з Гагри.

[1] ...за теплий В[аш] лист.— Лист П. П. Сиченка від 5 липня 1963 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6900.

[2] Вашу книжку...— *Сиченко П.* Найсмачніше яблуко. Дитвидав, 1963. Книга зберігається в меморіальній бібліотеці з написом: «Дорогому Максиму Тадейовичу, моєму любимому поету і чарівній людині в знак високої поваги і вдячності за підтримку і допомогу авторові в його перших кроках. 5.VII 63 р., с. Ясногородка».

778. ДО Д. Є. БАЛАЦЬКОГО

2 серпня 1963 р Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-289.

[1] Донець Михайло Іванович (1883—1941) — український радянський співак, близький приятель М. Т. Рильського.

779. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

2 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Датується за поштовим штемпелем.

[1] ...рецензия на «Ломикамень...» — Стаття К. Майченко «Повість про Лесю Українку» надрукована в журналі «Дніпро», 1963, № 7.

[2] ...статья известного русского литературоведа...— Стаття О. Й. Дейча «Вічно жива», надрукована в газеті «Радянська культура», 1963, 1 серпня.

[3] Евгений Антонович — Є. А. Дроб'язко.

[4] ...доклад полностью...— Доповідь М. Т. Рильського «Слово про Лесю Українку» надруковано в газеті «Літературна Україна», 1963, 2 серпня.

[5] Ткаченко Валентина Данилівна (1920—1970) — українська радянська поетеса.

[6] ...рабочий завода...— ударник комуністичної праці заводу «Ленінська кузня» М. Сидоренко.

[7] ...армянин...— вірменський радянський письменник Бабкен Карапетович Карапетян.

[8] ...грузин...— Грузинський радянський критик Вано (Іван) Володимирович Цулукідзе.

[9] ...грузинка...— грузинська радянська письменниця Маквала Олександрівна Мревлішвілі (нар. 1912).

[10] Мележ Іван Павлович (1921—1976) — білоруський радянський письменник.

[11] ...португалец...— прогресивний португальський поет Кастро Сороменьо.

[12] Сергей Карпович — С. К. Даронян.

780. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО

2 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2148.

[1] Про М. Н. Петровського сперечатись не буду...— Лист М. Г. Кошарнівського від 30 липня 1963 р., у якому він, зокрема, висловлює свої міркування щодо спадщини М. Н. Петровського, зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5063. Петровський Микола Неонович (1894—1951) — український радянський історик.

[2] ...в № за 1 серпня...— Доповідь надрукована 2 серпня.

781. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...лонгфелловским размером...— Розмір поеми «Пісня про Гайавату» (1855) — американського поета і перекладача Лонгфелло Генрі Уодсуорт (1807—1882).

[2] ...послание Разжиревших поэтов...— подаємо його текст:

Пярну,
1 августа 1963

Дорогой Максим Фаддеич,
Рыболов, охотник ловкий!
Вы сказали: Nulla dies
sine linea [1], но все же
Иногда нарушить можно
Римлян действенный завет.
Я тружусь весьма лениво,
Потому, что Пярну — место,
Расслабляющее волю
Негой Балтики и солнцем.
Здесь к тому же рестораны —
Конденсаторы обжорства:
Ем угрей копченых вдоволь,
Запивая черным пивом
И болгарским виноградным.
А для местных сладкоежек
Есть пирожных разных горы,
Взбитых сливок пена кроет
Даже кисели с компотом.
Здесь понятен жанр фламандский,
Только страх пред толщиною
Понуждает к аскетизму.
Женя — эта непоседа,
Хочет все узнать, увидеть,
Собирает хор знакомых
И таскает их повсюду
По окрестностям курорта.
Как недавно Вам писали,
Через десять дней мы едем
В Таллин, после — в Ленинград,
Там с пророком Айзенштоком
Предстоит свиданье, чтобы
Уточнить его работу
В комментариях к Шевченко.
Мы в Москву должны вернуться
Через две недели, после
В Югославию поедем,
Если только не отменят
Из-за бедствия стихии
Долгожданную поездку.
Из Москвы приходят вести
О жаре неимоверной
И о том, что солнце плавит
Дарояновы мозги,
Лишь Марусичу не страшно,
Потому что он безмозглый.
В Пярну тоже жарковато.
Но не так, как в Самарканде
У гробницы Тамерлана.
...Вы слыхали о паденьи
Виноградова в ОЛЯ,

[1] Жодного дня без рядка (*лат.*).— *Ред.*

На престол вступил преемник,
М. Б. Храпченко известный.
Сожалеем, что сегодня
Не послушаем доклада,
Не отметим вместе Лесин
Юбилей, наш общий праздник.
Напишите нам на Пярну,
Как прошел доклад и вечер.
Мануарцам всем приветы,
Вас же крепко обнимаем.

Разжиревшие позты.

[3] О возвышении Храпченко...— Призначення російського радянського літературознавця Храпченка Михайла Борисовича (1904—1986) головою відділу літератури і мови АН СРСР.

[4] «То в высшем суждено совете»...— М. Рильський неточно цитує рядок («То в вышнем суждено совете») із листа Тетяни Онєгіну (III глава «Євгенія Онєгіна» О. С. Пушкіна).

[5] Маруся — М. І. Коміссарова.

782. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

8 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Ознобишин Дмитро Васильович — учений секретар редколегії серії «Литературные памятники», яку видає видавництво Академії наук СРСР («Наука»).

[2] Самсонов — на той час директор видавництва АН СРСР.

783. ДО Т. Й. СТАХ

12 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-280.

[1] Кравченко Анна Захарівна — працювала редактором у редакції літератур народів СРСР видавництва «Советский писатель», редагувала книжку М. Т. Рильського «Вечерние беседы».

[2] ...«не утвердить» «Живительных истоков».— Вечірня розмова «Живлющі джерела» надрукована в газеті «Вечірній Київ» (1963, 25 травня); російською мовою в перекладі Т. Й. Стах — в газеті «Литературная Россия» (1963, 26 липня). В російському виданні «Вечерние беседы» стаття не вміщена.

[3] Марченко — на той час директор Української філії Літературного фонду СРСР. Очевидно, йдеться про житлові справи Т. Й. Стах.

784. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

12 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1428.

[1] ...книга выйдет...— Йдеться про підготовку видання: Мартыч Е. Друзья всегда с тобой. Рассказы. М., «Советский писатель», 1964; вийшло з передмовою М. Т. Рильського «Книга о прекрасных людях» в перекладі Б. О. Турганова.

[2] «Із Одеси преславної привезли чуму» — М. Рильський довільно цитує рядок вірша Т. Шевченка «Ой не п'ються пива, меди...» (1848).

785. ДО Г. П. КОЧУРА
13 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

786. ДО АДАМА ГАЛІСА
20 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛІМР, од. зб. Р-115.

Галіс Адам Германович (нар. 1906) — польський письменник і літературознавець.

[1] Ваші «Mýsli» — стаття А. Галіса «Mýsli o Maksymie Rylskim», надрукована в журн. «Przyjaźn», 1963, № 11/VIII, с. 3.

[2] ...мого однотомника...— *Rylski M.* Poezie Wybór wstep i przypisy: F. Nieważny. Warszawa, Panstw. Instytut Wydawn, 1965—232 s.

[3] ...півівське видання...— *Rylski M. F.* Lyriki, Wubrat K. A. Taworski: Warszawa: Panstw. inst. Wydawniczu, 1960.— 31 s.

787. ДО Г. П. КОЧУРА
20 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] Шотола Іржі (нар. 1924) — чеський поет і літературознавець, автор передмови «Кілька уваг про шляхи розвитку чеської поезії XIX і XX століть» до антології «Чеська поезія» (1964).

[2] Челаковський Франтішек Ладислав (1799—1852) — чеський поет і фольклорист. Перший чеський перекладач української літератури. Зібрав, переклав і видав «Слов'янські національні пісні» (т. 1—3, 1822—1827), серед яких 15 українських.

[3] ...потрібен постскриптум...— У листі до музею Г. П. Кочур повідомив: «Відносно постскриптума,— то я сказав Максимові Тадейовичу, що такий додаток надрукувати було б нечемно. Краще ті відомості, яких не вистачає, додати в примітках. Так було й зроблено».

788. ДО Г. П. КОЧУРА
20 серпня 1963 р. Київ

Вперше надруковано у виданні: «Жадань і задумів неспокій. Спогади про Бориса Тена. З творчої спадщини письменника. К., «Радянський письменник», 1988, с. 354.

Подається за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] ...правити цей переклад...— Переклад вірша «Пісня любові до життя» чеського поета Франтішка Грубіна (1910—1971), виконаний Миколою Васильовичем Хомичевським (Борисом Теном).

[2] ...епіграму вгорі...— У листі до музею Г. П. Кочур зазначає: «Епіграма була така:

С Гомером долго ты беседовал один
И стал переводить, как Николая сын.

Перший рядок позичений у Пушкіна — так починається його вірш, звернений до Миколи Гнедича, що перекладав, як і Хоми-

чевський, Гомера («беседовал» з ним). Вчена примітка мала такий вигляд: «Сын Николая — по мнению ученых филологов — небезызвестный переводчик 60-х годов XX-го столетия А. Н. Новицкий. Впрочем, возможны и другие толкования».

[3] Посилаю Вам цей «горішок».— Відредагований Г. П. Кочуром переклад вміщено в антології «Чеська поезія» на с. 420—422.

[4] Я прочитав передмову...— передмову Іржі Шотоли для антології «Чеська поезія».

[5] Сладек Йозеф Вацлав (1845—1912) — чеський поет і перекладач.

[6] Незвал Вітезслав (1900—1958) — чеський поет.

[7] ...«сині вод гладінь»... «леденіючий»...— цитати з вищезгаданого перекладу М. В. Хомичевського.

[8] «Чудище, обло, огромно, [озорно], стозѣвно и лаяй...— Рядок із поеми «Тілемахіда» (1766) російського поета Василя Кириловича Тредіаковського (1703—1768). Його вживають як зразок незграбного віршування. М. Рильський через недогляд пропустив слово «озорно».

789. ДО М. Д. КЛИМЕНКА

23 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-577.

Клименко Михайло Данилович (нар. 1926) — український радянський поет.

[1] ...для Вашої збірки...— Йдеться про підготовку збірки «Зажнив'я» (1965).

790. ДО ДИРЕКТОРА РОМАНІВСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

29 серпня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР: од. зб. Р-788.

791. ДО В. І. ДІДЕНКА

2 вересня 1963 р. Київ

Вперше надруковано російською мовою у журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 101 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-111.

[1] ...Ваш «Край Дніпрельстанський...» — Йдеться про підготовку збірки поезій, яка під назвою «Заповітна земля» вийшла 1965 р.

792. ДО Г. П. КОЧУРА

2 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] «Миг вожделенный настал...».— М. Т. Рильський наводить початок першого рядка вірша О. С. Пушкіна «Труд»: «Миг вожделенный настал — окончен мой труд многолетний».

[2] ...словацький сонет...— «Ти помилився, Пушкіне великий» з книжки «Криваві сонети» словацького поета Гвездослава (Орсач) Павела (1849—1921).

[3] Поллак Северин (нар. 1907) — польський поет і перекладач.

793. ДО Б. І. ТУРОВСЬКОГО

2 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1165.

Туровський Богдан Ігоревич (нар. 1920) — український радянський журналіст.

[1] В дуже важливій справі...— За свідченням адресата йшлося про занедбаний стан музею українського радянського живописця Світлицького Григорія Петровича (1872—1948), який було створено в Києві 1958 р.

794. ДО ВАЛЕНТИНИ ПРЯДКО

7 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10339.

Це відповідь на лист учениці школи № 10 міста Олександрії Кіровоградської області Валентини Прядко, яка, зокрема, писала: «Вивчаючи в 10-му класі Лесю Українку, ми на уроках української літератури дізналися, що Ви близько знали її...» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6520).

795. ДО АДАМА ГАЛІСА

10 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-116.

[1] Спасибі Вам за лист...— У листі від 2 вересня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3600) А. Галіс писав: «Piw разрешил мне официально... известить автора «Журавлиной стаи», что издательством утвержден проект издания большого однотомника Ваших избранных стихотворений. Выбор доверен д-ру Флориану Неуважному (молодому талантливому украинисту). Переводчиками будут опытные специалисты этого дела, преимущественно поэты (К. А. Яворский, В. Слободник, Л. Левин, Ю. Ватчкув и другие). К моей радости мне выпала честь быть зачисленным в группу переводчиков Ваших стихотворений».

[2] ...із заміткою Ярослава Івашкевича...— У згаданому вище листі А. Галіс повідомляв, що надсилає вирізку із газети «Жице Варшавы» за 1 вересня 1963 р. із заміткою Ярослава Івашкевича про Тувіма по-українськи.

796. ДО ВЧЕНОЇ РАДИ ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

12 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2043.

[1] Петров Віктор Платонович (1894—1969) — український радянський літературознавець, археолог, етнограф. Вчений ступінь доктора філологічних наук йому було присуджено 1966 р.

797. ДО М. К. ГУДЗІЯ

13 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...попросить Вас прорецензировать...— За свідченням Г. П. Кочура М. К. Гудзій дав позитивний відгук на рукопис.

798. ДО М. Д. КЛИМЕНКА
13 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-572.

[1] Ви надто вже песимістично дивитесь...— У листі від 10 вересня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4711) М. Д. Клименко писав: «Я допитувався, до якого видавництва звернутися... Навіщо робив це? Адже лиш десяток віршів зміг я вибрати, передивившись Ваші помітки. За деякі вірші мені просто соромно. Може й напишу щось варте уваги, проте поезія народжується не тільки з зусиль і гострого бажання».

[2] Про відрядження...— У вищезгаданому листі М. Д. Клименко писав про бажання поподорожувати по Житомирській області, що могло б йому дати матеріал для нарисів і віршів.

799. ДО М. Г. КОШАРНІВСЬКОГО
13 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2149.

800. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА
13 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-468.

801. ДО К. І. ЧУКОВСЬКОГО
13 вересня 1963 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Литературная газета», 1975, 26 березня (публікація Р. Я. Пилипчука «Святое, кровное дело»).

Подається за автографом: рукописний відділ Державної бібліотеки СРСР імені В. І. Леніна, ф. 620, карт. 70, од. зб. 55.

[1] «Неточная точность» — назва статті К. І. Чуковського, надрукованої в газ. «Литературная газета», 1963, 12 вересня.

[2] ...обращение Фета к Толстому...— Мова йде про вірш А. Фета «Графу Л. Н. Толстому» («Как ястребу, который просидел...»).

[3] Относительно замены Гребневым...— У статті К. І. Чуковський наводить приклад із перекладацької практики російського поета і перекладача Наума Ісаєвича Гребнева (нар. 1921), який, перекладаючи на російську мову чечено-інгушську пісню, замінив образ матері на образ дружини. З цього приводу К. І. Чуковський писав: «Вообще говоря, у переводчика нет ни малейшего права вступать в полемику с переводимыми текстами и вносить в них свои коррективы. Но в данном конкретном случае эта полемика, пожалуй, вполне допустима, так как в основе произведенной Гребневым трансформации образа лежит не каприз переводчика, а вполне законное стремление к наиболее верному воссозданию подлинника».

[4] Як липа без верху у лузі...— Рядок перекладу із поеми М. О. Некрасова «Мороз» (1863).

802. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

29 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-88.

[1] Долуда Олексій Каленикович — на той час відповідальний працівник міжнародного відділу ЦК КПРС.

[2] С пароходом у нас не вышло...— М. Рильський мав намір повернутися з Болгарії до Одеси пароплавом.

[3] Органов Микола Миколайович — партійний і державний працівник, на той час Надзвичайний і Повноважний Посол СРСР у Болгарії.

[4] «Польская поэзия»...— Польская поэзия. В 2-х томах. М., «Художественная литература», 1963; зберігається в меморіальній бібліотеці.

803. ДО О. І. ПУЗІКОВА

29 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-534.

[1] ...не нашел... и в Ваших работах о Золя.— У меморіальній бібліотеці М. Т. Рильського зберігаються такі роботи О. І. Пузікова: Эмиль Золя. Очерк творчества. М., Гослитиздат, 1961, та окремий відбиток статті «Золя» (1960).

Золя Еміль (1840—1902) — французький письменник.

[3] Она нужна мне для цитаты...— В епіграфі до четвертого вірша циклу «Таємниця осіннього листя» — «Що я ненавиджу і що я люблю» М. Т. Рильський навів слова Е. Золя, якими той закінчив датовану 1866 р. передмову до свого збірника «Що я ненавиджу»: «А тепер ви знаєте, що я люблю, до чого відчуваю пристрасну любов ще з юних літ».

804. ДО Г. Ф. РИЛЬСЬКОЇ

29 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, ор. зб. Р-294.

[1] Томочка — дочка Л. І. Рильської і П. П. Остапенка.

805. ДО Д. І. СЕДИХ

29 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-431.

[1] «Прокляття, розпач і ганьба...».— М. Т. Рильський наводить перший рядок вірша Олександра Олеся «Прокляття, розпач і ганьба...» (1908).

[2] ...Світязьке озеро...— Озеро Світязь на північному заході Волинської області поблизу міста Шацька.

[3] Пишу новий цикл віршів...— «Таємниця осіннього листя».

806. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

29 вересня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1429.

807. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

3 жовтня 1963 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 184—185 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...нашу общую книжку...— біографічний нарис про Т. Г. Шевченка.

[2] ...о Ваших впечатлениях...— У листівці від 1 вересня 1963 р. Дейчі писали: «С берега лазурного Ядрана (Адриатического моря) шлем Вам и всем мануарцам сердечный привет. Фантастическая красота «славянских Афин» создана для поэтов, и мы часто вспоминаем Вас. Купаемся в море, где рыбы ловятся рукой. Побывали в Белграде и Сараево. Завтра едем в Цетинье (Черногорию). Впечатлений много, и их в открытке не уместишь. Вчера мы были на приеме в «Княжьем дворе», который, как и все кругом дышит возрожденческой стариной. А по утрам петухи поют, как поля в Бразилии, и напоминают родину».

[3] ...о совещании переводчиков.— У листі-відповіді від 7 жовтня 1963 р. О. Й. Дейч писав: «Что касается переводческого конгресса, то единственная его заслуга в том, что он проходил в Дубровнике... На самом деле, эта ФИТ (Международная федерация переводчиков) — организация аморфная в общественном отношении, включает, кроме художественных переводчиков и технических, и устных толмачей. Единственная их цель — составить синдикат трудящихся против гнета работодателей — издателей и предпринимателей. Положение переводчиков на Западе незавидное... Выступления и доклады на конгрессе почти не касались творческих вопросов, а растекались, по словам Гейне, «бесплодным паром энтузиазма». Когда в заключение была прочитана хартия, то в этой декларации говорилось лишь о том, что переводчик не может брать низких ставок, чтобы не позорить свое достоинство. Однако никто не вменял ему в обязанность отказываться от перевода профашистских произведений, призывающих к войне, расовой дискриминации, колониальному грабежу...»

[4] Лалич Іван (нар. 1931) — сербський поет.

[5] Максимович Десанка (нар. 1898) — сербська письменниця.

[6] Лалич Радован (нар. 1908) — сербський вчений і громадський діяч. М. Т. Рильський розповідає про нього у вірші «Чорний кожір» із циклу «Югославські нариси».

[7] Клопчич Миле (1905—1984) — словенський поет і перекладач.

[8] ...черногорського романа...— Роман В. І. Сиренка «Золото чорної гори» (1957).

[9] Ведіна Валерія Павлівна (нар. 1926) — українська радянська дослідниця польської літератури.

[10–11] Вика Казимеж (1910—1975) — польський історик літератури і критик.

[12] Івченко Михайло Євдокимович (1890—1939) — український письменник.

[13] Слісаренко Олекса Андрійович (1891—1937) — український радянський письменник.

[14] Хвильовий (Фітільов) Микола Григорович (1893—1933) — український радянський письменник.

[15] Любченко Аркадій Панасович (1899—1945) — український письменник, в роки війни співробітничав з фашистськими окупантами.

[16] Липа Юрій (1900—1944) — український письменник і публіцист. Із 1920 р. перебував в еміграції, в роки війни був лікарем в українських націоналістичних військових формуваннях.

[17] Підмогильний Валер'ян Петрович (1901—1941) — український радянський письменник.

[18] Мартович Лесь (Олекса Семенович; 1871—1916) — український письменник і громадський діяч.

[19] Живков Тодор Христов (нар. 1911) — діяч болгарського і міжнародного комуністичного руху, політичний і державний діяч НРБ, на той час перший секретар ЦК Болгарської комуністичної партії.

[20] Гавранек Богуслав (1893—1978) — чеський мовознавець.

[21] Шептунов — радянський славіст.

[22] Корсакас Костас Пранович (нар. 1909) — литовський письменник і вчений.

[23] Бушмін Олексій Сергійович (1910—1983) — російський радянський літературознавець.

[24] Філін Федот Петрович (нар. 1908) — російський радянський мовознавець.

[25] Рибаков Борис Олександрович (нар. 1908) — російський радянський археолог, академік АН СРСР, Герой Соціалістичної Праці.

[26] Волчев Велчо Петров (нар. 1907) — болгарський літературознавець.

[27] Богатирьов Петро Георгійович (1893—1970) — російський радянський фольклорист.

[28] Русакієв (Стоянов) Сімеон (нар. 1910) — болгарський літературознавець і громадський діяч.

808. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

3 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Робінсон Андрій Миколайович — мовознавець.

809. ДО А. Н. САЛАХЯНА

5 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві А. Н. Салахяна (Єреван).

[1] ...моя задержка с ответом Вам лично...— Лист А. Н. Салахяна від 19 вересня 1963 р., у якому він сповіщає про завершення роботи над книжкою про Шевченка «Вооруженный пророк» і просить М. Т. Рильського написати передмову до вірменського видання, зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6729.

[2] ...редакции «Д[ружбы] н[ародов]»...— лист від 21 вересня 1963 р. за підписом В. О. Смирнова та А. Н. Салахяна, у якому висловлено прохання до М. Т. Рильського як члена редакційної колегії висловити свої міркування щодо подальшого ведення журналу, зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6967.

[3] Смирнов Василь Олександрович (нар. 1904) — російський радянський письменник, на той час заступник головного редактора журналу «Дружба народов».

810. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

6 жовтня 1963 р. Київ

Вперше скорочено надруковано українською мовою у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу. К., 1975, с. 323—324.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Пастернак Леон (1910—1962) — польський поет.

[2] Михайлов Михайло Ларіонович (1829—1865) — російський перекладач, письменник і критик. Переклав твори Т. Г. Шевченка «Іван Підкова», «До Основ'яненка», «Заповіт».

[3] Давид-Леонид.— Так жартівливо М. Т. Рильський називає Л. М. Вишеславського, перекладача «Давидових псалмів».

[4] Голіафа-Россельса — Голіаф за біблійною легендою велетень, силач. Переносно — фізично дужа людина, що хизується своєю силою. В даному випадку М. Т. Рильський іронічно натякає на постійну критику В. Россельса сучасних російських перекладів творів Т. Г. Шевченка.

[5] ...заместителя председателя земного шара...— Натяк на близькість у молоді роки Г. М. Плетникова до одного з провідних російських футуристів Хлебникова Велемира (Віктор Володимирович; 1885—1922), який, надаючи постаті поета особливої, месіанської ролі, проголошував себе «председателем земного шара».

811. ДО Ф. О. ІВАНОВОЇ

7 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10322.

812. ДО А. Н. САЛАХЯНА

9 жовтня 1963 р. Київ

Вперше вірменською мовою надруковано у вид.: *Павло Тичина.* Максим Рильський. Про Вірменію і вірменську культуру. Єреван. Видавництво АН Вірменської РСР, 1973, с. 159.

Подається за автографом, що зберігається в архіві А. Н. Салахяна (Єреван).

[1] ...напишу... передмову до В[ашої] книжки про Шевченка.— Йдеться про видання: *Салахян А.* Вооруженный пророк. Ереван, «Айпетрат», 1964, з передмовою М. Т. Рильського «Книга о великом поэте и гражданине» вірменською та російською мовами. Книжка зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Максимові Тадейовичу Рильському, дорогому моєму вчителю, прекрасному поетові-варпету, людині щедрої душі з великою подякою за все, що він зробив для Вірменії, для всієї нашої радянської культури. Щира подяка Вам за батьківську увагу до цієї моєї скромної роботи про великого Тараса. На спогад про всі наші зустрічі і з надією на майбутні. Ваш *Акоп Салахян.* 19.III 64. Москва».

813. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

10 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1431.

[1] ...обратился... по поводу «Гайдамаков».— У листі від 3 жовтня 1963 р. (КЛМР, од. зб. А-180) Б. О. Турганов

повідомляв: «Дарояян официально внес предложение в дирекцию издать мой перевод «Гайдамаков» отдельной книгой. Окончательно вопрос решится, очевидно, по возвращении Косолапова».

[2] Косолапов Валерій Олексійович — російський письменник, публіцист, на той час директор Гослитиздата.

[3] Мы тоже бывали-с...— У вищезгаданому листі Б. О. Турганов сповіщав про відвідини з родиною Ясної Поляни.

814. ДО Л. М. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

13 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 598, оп. 1, спр. 98, арк. 7.

815. ДО ВАЛЕНТИНИ ПРЯДКО

13 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2388.

[1] Одержав Вашого листа.— Лист від 11 вересня 1963 р. зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6518.

816. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Чулков Георгій Іванович (1879—1939) — російський радянський письменник.

[2] Чулков Михайло Дмитрович (1744—1792) — російський письменник, збирач фольклору.

[3] «Роняет лес багряный свой убор» — перший рядок вірша О. С. Пушкіна «19 октября» (1825).

817. ДО П. А. ДЕГТЯРЬОВА

19 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1960.

Це відповідь на лист П. А. Дегтярьова від 15 травня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3951).

818. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

19 жовтня 1963 р. Київ

Вперше надруковано українською мовою у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу. К., 1975, с. 324.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Панченко Павло Михайлович (нар. 1907) — російський радянський поет.

[2] ...мою краткую рецензию...— подаємо текст за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча:

«Прочитал 1-е семь страниц перевода «Катерины» И. В. Воробьевой. Очень ценю ту любовь, которую испытывает переводчик к поэме Шевченко, и далек от всякого «местничества» при

выборе переводов (о «местничестве» пишет И[рина] В[ладимировна] в своем письме ко мне). К сожалению, уже знакомство с первыми страницами показывает, что тов. Воробьева злоупотребляет украинизмами, живет не всегда в добром согласии с русским языком, нарушает стихотворный размер и т. под. В таком виде (принимая во внимание и варианты) перевод не может быть опубликован. Прошу И[рину] В[ладимировну] понять, что я говорю совершенно объективно.

М. Рыльский

19/X 1963

[3] Относительно «большой семьи...».— М. Рильський відповідає на слова О. Й. Дейча із листа від 16 жовтня 1963 р.: «...Озеров правильно назвал «великую» семью «большой».

[4] Мои стихи о Болгарии...— Це відповідь на лист Є. К. Дейч від 16 жовтня 1963 р.: «...вернулась из Болгарии совершенно восторженная Маруся Комиссарова... Между прочим, Маруся будет составлять сборник, посвященный Болгарии, и просит Вас прислать ей Ваши стихи, посвященные Болгарии, она их переведет и поместит в этот сборник».

819. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

19 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-623.

820. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

24 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Юлиан Григорьевич — Ю. Г. Оксман.

[2] Війон (Вільйон) Франсуа (1431 чи 1432 — рік смерті невідомий) — французький поет.

[3] Дейча из Дюссельдорфа...— Так жартома М. Т. Рильський називає вид.: *Дейч А.* Поэтический мир Генриха Гейне. М., Гослитиздат, 1963.

[4] В последнем номере «Вітчизни...»— У журналі «Вітчизна», 1963, № 10, с. 172—176 була вміщена стаття А. В. Луначарського «Дені Дідро» з передмовою професора С. Г. Лаврова, який, зокрема, писав: «19 жовтня 1913 р. в газеті «Киевская мысль» була вміщена стаття А. В. Луначарського, присвячена 200-річчю з дня народження великого французького письменника «Дені Дідро. З того часу вона ніде не передруковувалася і не фігурувала в бібліографічному покажчику творів цього автора».

[5] Дідро Дені (1713—1784) — французький філософ-матеріаліст, просвітитель, письменник.

[6] «Киевская мысль» — щоденна газета, яка виходила в 1907—1918 рр. у Києві.

821. ДО Г. І. ВЛАДИКІНА

25 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАЛМ СРСР, ф. 613.

[1] ...шире представить творчество этого поэта...— Вибране О. Ющенка російською мовою «Радуюсь каждому дню» вийшло в Гослитиздате в 1977 р.

822. ДО О. Б. ГАТОВА

25 жовтня 1963 р. Київ

Вперше скорочено надруковано у вид.: *Рыльский М.* Искусство перевода. М., 1986, с. 314.

Подається за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-75.

Гатов Олександр Борисович (1899—1972) — російський радянський поет.

[1] «Тополю» прочитал...— Йдеться про переклад балади Т. Г. Шевченка «Тополя», виконаний О. Б. Гатовим.

[2] Относительно «Царей»...— переклад поеми Т. Г. Шевченка «Царі», виконаний О. Б. Гатовим для російського видання «Кобзаря» 1939 р.

[3] Людмила Семеновна — дружина О. Б. Гатова.

823. ДО Є. М. ІЩЕНКА

26 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за рукописною копією адресата: КЛМР, ДФ-349.

Це відповідь на лист випускника Київського університету Євгена Миколайовича Іщенка (нар. 1918), який на той час працював вчителем у Сухумі. У листі від 11 жовтня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4417) він писав: «Цікавлячись українсько-абхазькими зв'язками, я прошу Вас відповісти мені на такі питання: 1. Де і коли Ви зустрічалися з абхазьким письменником Д. Гуліа? Ваші враження про зустріч. 2. Чи перекладали Ви твори Гуліа і інших поетів Абхазії українською мовою? Назва творів, місце їх друкування і дата. 3. Назвіть, будь ласка, свої твори, присвячені Абхазії, її народу, передовим людям. Де вони друкувалися і коли? 4. Чи нема у Вас яких-небудь матеріалів про українсько-абхазькі літературні і культурні зв'язки? 5. Ваші думки про Абхазію, її народ, про Дм. Гуліа і абхазьку літературу, фольклор».

[1] Гуліа Дмитро Йосипович (1874—1960) — абхазький радянський письменник.

824. ДО Г. М. ПЕТНИКОВА

26 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 440.

[1] Спасибо за белорусские сказки...— Белорусские народные сказки. Пересказ Алеся Якимовича. Перевод с белорусского Григория Петникова. Минск. Госиздат БССР. 1963. Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дорогому Максиму Тадеевичу Рыльскому, другу сказок, дружески *Петников*. 4 авг. 63».

[2] «Открытые страницы...».— *Петников Г.* Открытые страницы. Крымиздат. 1963. Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дорогому Максиму Тадеевичу Рыльскому на добрую память. *Петников*. 21.X 63».

825. ДО Д. І. СЄДИХ

26 жовтня 1963 р. Київ

Вперше українською мовою надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 316.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-432.

[1] «Огни над городом»...— П'ятий вірш циклу «Таємниця осіннього листя» «Вогні у рідному місті» в перекладі Д. І. Седих «Огни над родным городом» надрукований у журналі «Огонек», 1963, № 44, с. 8.

826. ДО Є. К. ДЕЙЧ
23 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...издание «Казаков...».— Йдеться про підготовлене російським радянським літературознавцем Лідією Дмитрівною Опульською видання: *Толстой Л. Н.* Казаки. Кавказская повесть. М., Издательство АН СССР, 1963. Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Замечательному человеку, поэту, ученому Максиму Фаддеевичу Рыльскому в память о знакомстве у Дейчей (с Ю. Г. Оксманом). *Л. Опульская.* 21.X 63».

827. ДО О. Й. ДЕЙЧА
30 жовтня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

Поетична частина — лист до Айзенштока — вперше надрукована у виданні: *Рильський М.* Іскри вогню великого.

828. ДО Л. М. ЛЕОНОВА
7 листопада 1963 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2189.

[1] ...совместное выступление...— Намір не був здійснений.

829. ДО Д. І. СЕДИХ
11 листопада 1963 р. Київ

Вперше надруковано українською мовою у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 316—317.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-433.

830. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
14 листопада 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Лещенко Мирослава Пилипівна (нар. 1923) — український радянський критик, перекладач, на той час працювала в Держлітвидаві України.

[2] Збанацький Юрій Оліферович (нар. 1914) — український радянський письменник.

831. ДО Р. М. ЧУМАКА
15 листопада 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-975.

832. ДО Ф. М. НЕБОРЯЧКА

20 листопада 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2281.

[1] ...захист дисертації...— М. Т. Рильський був офіційним опонентом докторської дисертації О. К. Бабишкіна на тему «Драматургія Лесі Українки».

[2] Леоніла Іванівна — Л. І. Міщенко.

833. ДО О. І. АДЖУБЕЯ

25 листопада 1963 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1780.

[1] ...ряд собственных корреспондентов...— У газеті «Известия», 1963, 21 листопада, під назвою «Такие музеи не нужны» надруковані матеріали рейду власних кореспондентів газети: Е. Алієвої, В. Байдерик, М. Буренкова, В. Михайлова, В. Калмінь, П. Филимонова.

[2] ...о музее И. П. Котляревского...— Літературно-меморіальний музей І. П. Котляревського відкрито в Полтаві в 1952 р.

[3] Мирний Панас (Рудченко-Панас Якович; 1849—1920) — український письменник.

[4] Їжакевич Іван Сидорович (1864—1962) — український радянський живописець, графік.

[5] ...воспоминания брата... М. С. Щепкина...— Йдеться про спогади рідного брата М. С. Щепкіна Абрама Семеновича Щепкіна (1805—1895) «Краткий очерк жизни М. С. Щепкина и артистической деятельности на сценическом поприще». Уривок із цих спогадів опубліковано у виданні: Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях. К., «Дніпро», 1969, с. 78—81.

[6] ...литературного музея в Киеве нет.— Державний літературний музей УРСР у Києві відкрито у 1986 р.

834. ДО ПРЕЗИДІЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

26 листопада 1963 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2383.

835. ДО Д. І. СЕДИХ

4 грудня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-427.

У написанні в даті місяця описка, треба XII. Встановлено за змістом на підставі згадки про одержання листа від Д. І. Седих та за поштовим штемпелем.

[1] Ваш... перевод... авторизую...— Цикл «Тайна осенней листвы» у перекладі Д. І. Седих вперше надруковано в журналі «Новый мир», 1964, № 1, с. 119—123.

836. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 грудня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...цитату из «Утопленої».— Очевидно, йдеться про рядки із балади Т. Г. Шевченка «Утоплена» (1841):

«Хто се, хто се по сім боці
Чеше косу? Хто се?..
Хто се, хто се по тім боці
Рве на собі коси?..»

[2] ...гиляровские «Предсмертные мысли Франции».— *Гиляров А. Н.* Предсмертные мысли XIX века во Франции. К., 1910.

837. ДО О. А. ПАЛІЙЧУКА

7 грудня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

Палійчук Олексій (Леонід) Андрійович (нар. 1941) — український радянський літератор, на той час вчитель у с. Старий Чарторийськ Волинської області.

[1] Ваш лист — лист невідомий.

[2] ...збірник статей Франка.— *Iwan Franko.* Beiträge zur Geschichte und Kultur der Ukraine Akademie — Verlang — Berlin, 1963.

[3] Наша дума, наша пісня не вмре, не загине — рядки із вірша Т. Г. Шевченка «До Основ'яненка» (1839).

838. ДО В. І. ДІДЕНКА

14 грудня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-113.

[1] Гуляйполе — місто Запорізької області; В. І. Діденко звідти родом.

839. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

19 грудня 1963 р. Москва

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1937.

[1] ...писав Нікулін...— У спогадах «Чародій слова» Л. В. Нікулін згадував: «А ось останні рядки з коротенького листа Максима Тадейовича від 18 грудня 1963 року — відповідь на нагадування про століття з дня народження перекладача творів Шевченка Івана Олексійовича Білоусова. «Як ми умовилися,— писав Рильський,— надсилаю Вам кілька слів про Івана Олексійовича Білоусова». Ця стаття Рильського була опублікована в «Литературной газете» (1963, 28 грудня.— *Н. П.*). Ще одна добра справа, що їх немало на віку своєму зробив Максим Тадейович Рильський» («Незабутній Максим Рильський», с. 91).

840. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ

21 грудня 1963 р. Москва

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10253.

Рік встановлено за поштовим штемпелем.

[1] Спасибо... за Ваш салам...— У листі від 9 грудня 1963 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7740) П. П. Хузангай писав: «Был очень далеко! Вспоминал Ваши «Далекие небосклоны». Куба! Ею живу. А тут от Любомира Дмитерко приглашение в «Вітчизну». В Тарасов номер. Послал и захотелось поделиться

с Вами. Боюсь: то ли получилось?.. Благодарю Вас за слово привета. Примите мой — запоздалый салам».

[2] ...переведу это стихотворение...— У журналі «Вітчизна», 1964, № 3 (присвяченому Т. Г. Шевченку) надруковано вірш П. П. Хузангая «Рани поета» у перекладі Василя Швеця.

841. ДО О. Й. ДЕЙЧА

23 грудня 1963 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...овеянное морским бризом...— На той час Дейчі перебували в Будинку творчості письменників у Ялті.

[2] Турганов мне прислал «Тарасову ночь...» — Переклад поеми Т. Г. Шевченка «Тарасова ніч» (1838), виконаний Б. О. Тургановим.

[3] Собко Вадим Миколайович (1912—1981) — український радянський письменник.

[4] ...непривычности языка Ник[олая] Алекс[еевича].— Йдеться про переклад твору італійського письменника-гуманіста Джованні Боккаччо (1313—1375) «Декамерон», виконаний М. О. Лукашем, на який була негативна внутрішня рецензія. Переклад вийшов у видавництві «Дніпро» 1964 р.

1964

842. ДО ЯНКИ БРИЛЯ

2 січня 1964 р. Київ

Вперше надруковано у журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 307 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10 315.

[1] «Роздум і слова...» — *Янка Бриль.* Роздум і слова. Мінск, «Беларусь», 1963. Зберігається у меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Даратому Максімі Тадэевічу Рыльскаму — з найшчырэйшымі навагоднімі пожаданнямі *Янка Брыль.* 23.XII 63».

843. ДО М. Л. БРАУНА

3 січня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-121.

844. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 січня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...рекламная заметка о нашей брошюре...— Інформація про вихід біографічного нарису про Т. Г. Шевченка під назвою «Великому Кобзарю посвящается» надрукована в «Литературной газете», 1964, 4 січня.

[2] ...как «Трофеи» Эредиа.— Єдина збірка сонетів французького поета Жозе Марія де Ередіа (1842—1905) «Трофеї» вийшла друком 1893 р., коли авторові вже йшов 51 рік. Однак окремі вміщені у ній вірші були добре відомі читачам з періодики чи з його виступів.

[3] ...разделать Россельса.— М. Т. Рильський збирався висловити свої зауваження з приводу статті В. Россельса «Под-

спорье и преграды. Заметки о переводах с близких языков», вміщеної у збірнику «Мастерство перевода» (М., «Советский писатель», 1963, с. 151—179).

845. ДО Т. І. ВОЛГІНОЇ

6 січня 1964 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 319.

Волгіна Тетяна Іллівна (1911—1981) — російська радянська поетеса.

Подається за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10467.

846. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

13 січня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 324—325.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Цинговатой я ответил...— Йдеться про відповідь на лист редактора Гослитиздата Катерини Йосипівни Цинговатої з приводу підготовки і тому зібрання творів Т. Г. Шевченка російською мовою (КЛМР, од. зб. А-5044).

[2] ...ваша ссылка...— У листі від 9 січня 1964 р. О. Й. Дейч писав: «...слово «наймит» уже вошло в русский язык не менее решительно, чем «хлебороб» и в передовой любой газеты можно прочитать о «наймитах капитализма».

[3] ...читаю «Королевского брадобрея».— П'єса А. В. Луначарського, написана в 1906 р.

[4] ...Лукашу... привет...— Цей лист написано Дейчам у Ялту, де разом з ними у Будинку творчості письменників перебував М. О. Лукаш.

[5] ...статью Ивашкевича...— «Неувядающая краса», надрукована в «Литературной газете», 1964, 7 січня.

847. ДО Г. П. ГРИГОР'ЄВА

16 січня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1939.

[1] Спасибі за книжку Серебрякової...— книжку Г. Й. Серебрякової «Странствия по минувшим годам».

[2] «Вмер батько наш...».— Кантата М. В. Лисенка на слова Лесі Українки.

[3] Петровський Олександр Юрійович (1908—1983) — український радянський диригент і педагог.

[4] Кантату на слова Самійленка...— Кантата М. В. Лисенка на слова українського письменника Володимира Івановича Самійленка (1864—1925) — «Не вмер поет».

848. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

16 січня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1461.

[1] ...сценарій Довженка...— «Прощай, Америка».

[2] Андрій Артамонович — А. А. Роміцин (нар. 1903) — український радянський мистецтвознавець; на той час завідуючий відділом кіно ІМФЕ АН УРСР.

849. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

20 січня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...на Хортице...— Хортиця (колишня Велика Хортиця) — острів на Дніпрі нижче Дніпрових порогів (тепер біля Дніпрогесу імені В. І. Леніна). Була важливим стратегічним опорним пунктом Запорізької Січі, до 1775 (з перервами) входила до її володінь. З 1965 — державний історико-культурний заповідник.

[2] Современные нам историки утверждают...— М. Т. Рильський має на увазі статтю «Запорізька Січ» із п'ятого тому Української Радянської Енциклопедії (К., 1961).

[3] Вишневецький Дмитро Іванович (? — 1563) — український магнат.

[4] Александр Андреевич — О. А. Прокоф'єв.

[5] ...читали ли Вы статью Антокольского? — Стаття П. Г. Антокольського під назвою «Восьмитомный Блок» надрукована в «Литературной газете», 1964, 18 січня.

[6] «На душе моей смутно...» — Можливо, М. Т. Рильський має на увазі слова пана Данила із повісті М. В. Гоголя «Страшна помста»: «Чего-то грустно мне, жена моя! — сказал пан Данило.— И голова болит у меня, и сердце болит. Как-то тяжело мне! Видно, где-то недалеко уже ходит смерть моя» (*Гоголь Н. В.* Собр. соч. в семи томах. М., «Художественная литература», 1976, т. 1, с. 160).

[7] «Мы еще повоюем!» — назва одного із «Віршів у прозі» І. С. Тургенева.

[8] «Чук и Гек» Гайдара.— Повість російського радянського письменника Гайдара (Голикова) Аркадія Петровича (1904—1941), написана 1939 р.

850. ДО О. М. ПІДСУХИ

20 січня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] ...виконати свій обов'язок...— написати передмову до видання: *Довженко О.* Твори. В 5-ти т. К., «Дніпро», 1964. Вміщена під назвою «Олександр Довженко» у 1-му т.

851. ДО Ф. О. ІВАНОВОЇ

22 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10324.

[1] «Кобзарь» Тараса Шевченко» — видання вийшло під запропонованою М. Т. Рильським назвою.

852. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

28 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Вперше скорочено надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 325.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...Цинговатова придумала...— У листі від 23 січня 1964 р. О. Й. Дейч писав: «Катя написала очень толковое письмо

Волгиной, приведя между прочим один основательный довод, что Шевченко ведь назвал свою русскую повесть «Наймичка». Думаю, что Волгина дрогнет перед логикой Кати и все станет на место...».

853. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

31 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] О «Тарасовой ночи»...— Переклад поеми Т. Г. Шевченка, виконаний Б. О. Тургановим.

[2] Гіппіус Василь Васильович (1890—1942) — російський радянський літературознавець і перекладач.

[3] ...«отступы и пробелы...» — У листі від 29 січня 1964 р. О. Й. Дейч писав: «Пока мы сидели под пальмами, Марусич приказал Цинговатовой сделать все «отступы и пробелы» в стихах Шевченко по новому академическому изданию».

[4] Русов Олександр Олександрович (1847—1915) — український земський статистик, етнограф і фольклорист, громадський діяч.

[5] ...бывшим поклонником — О. В. Борецький.

[6] Хінкулов Леонід Федорович (1912—1986) — український радянський літературознавець.

[7] ...апостола Петра...— Йдеться про євангельський епізод: апостол Петро запевняв Христа, що не зречеться його ніколи. Христос відповів: «Цієї ночі, перш ніж заспіває півень, ти мене зречешся тричі». Так і сталось (Євангеліє від Матфея, гл. 26).

[8] ...подробнее рассказать...— У листі від 3 лютого 1964 р. О. Й. Дейч повідомляв: «Подробности обсуждения сборника «Мастерство перевода» изложить не могу, так как знаю только по пересказам... Факт тот, что сборник выругали, во-первых, за художественное несовершенство, выражаясь мягко, а во-вторых, за то, что там кукушка хвалит петуха... Особенно ругали статью Россельса за крайнюю сомнительность его теоретических построений, обнаруживающих недюжинное невежество».

[9] Владимира Михайловича — В. М. Россельса.

[10] 1-го номера «Иностр[анной] лит[ерату]ры...».— У листі від 27 січня 1964 р. О. Й. Дейч писав, що в цьому журналі надруковані твори австрійського письменника Франца Кафки (1883—1924) та присвячену його творчості статтю Є. Ф. Кніпович.

[11] ...во «Всесвіті»...— «Всесвіт» (1963, № 12) надрукована стаття українського радянського літературознавця Дмитра Володимировича Затонського (нар. 1922) «Франц Кафка, яким він був у дійсності» та твори Ф. Кафки: «Кочегар», «Перевтілення», «Верхи на кадобі», «Перед брамою закону», «Імператорське послання» в перекладі українською мовою.

[12] Насчет «Владимира»...— Дейчі просили вмістити у «Вечірньому Києві» замітку про вихід роману С. Д. Скляренка «Володимир» у перекладі російською мовою.

[13] ...моя розмова про... Ревуцького...— «Вечірня розмова» М. Т. Рильського «Учитель словесності» надрукована в газеті «Вечірній Київ», 1964, 1 лютого.

[14] Ревуцький Дмитро Миколайович (1888—1941) — український радянський музикознавець, фольклорист, літературознавець, учитель словесності в гімназії, брат композитора Левка Миколайовича Ревуцького.

854. ДО Г. П. КОЧУРА

31 січня 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] ...прочитав в «Україні» добірку...— переклади віршів чеських і словацьких поетів, вміщені в журналі «Україна» (1964, № 4, с. 8). Серед інших надруковано переклад поезії Святопулка Чеха «Не буде, знаю я...», виконаний М. Т. Рильським.

855. ДО Б. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

1 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

[1] Орисіо-Кравченко — Кравченко Федір Тихонович, український радянський письменник.

856. ДО Є. К. ДЕЙЧ

2 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Посылаю вырезку из «Правды Украины».— У газеті «Правда Украины», 1964, 1 лютого, вміщена інформація «О Великом Кобзаре», присвячена виходу біографічного нарису про Т. Г. Шевченка.

857. ДО О. В. ЧЕЛЬЦОВА

2 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за ксерокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2629.

Чельцов Олексій Васильович — російський радянський перекладач.

[1] Отвечаю на Ваше письмо.— Лист О. В. Чельцова від 21 січня 1964 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7768).

[2] ...письмо Короленко к Вам...— Лист В. Г. Короленка від 3 жовтня 1920 р. опубліковано в «Учительській газеті», 1961, 28 грудня.

[3] «Учительская газета» собирается... напечатать...— Стаття М. Т. Рильського «Поэт гнева и возмездия» надрукована в «Учительской газете», 1964, 10 березня.

[4] ...газета дала бы их...— У вищезгаданому номері «Учительской газеты» під рубрикою «Новые переводы» вміщено переклади О. Чельцова, зокрема, уривок з «Гайдамаків» та вірш «Садок вишневий коло хати...»

858. ДО Д. Д. ФЕДОРЯЧЕНКА

3 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2595.

Федоряченко Данило Данилович (нар. 1920) — театральний працівник.

[1] ...на Ваш лист — Лист Д. Д. Федоряченка зберігається в ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 7570.

[2] Дворжак Антонін (1841—1904) — чеський композитор.

859. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

5 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Вперше частково надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 326.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...нахожусь в «оазисе»...— У зв'язку з тим, що М. Т. Рильський перебував на лікуванні в санаторії, Є. К. Дейч у листі до нього від 3 лютого 1964 р. писала: «Дейчик говорит, что Луначарский такие периоды жизни, как Ваш, называл «творческим оазисом». Можно хоть немножко сосредоточиться и писать то, о чем хочешь. Так что нет худа без добра».

[2] Понимаю «пафос» выступления Эренбурга.— Розповідаючи про вечір пам'яті А. В. Луначарського, який відбувся у Центральному будинку працівників мистецтв у Москві, Є. К. Дейч у вищезгаданому листі писала: «Эренбург говорил долго и о том, как Анатолий Васильевич хотел многообразия в искусстве, как он поддерживал разные направления в живописи, каким он был широким, как он умел сказать: «Этой картины я не понимаю и не могу судить о ней» и пр. пр. Досталось и нашим театрам, где ставятся «однотипные пьесы о жизни примитивного племени», и рапповцам, которые смахивали на современных погромщиков, и о том, как они губили талантливых людей, а потом на похоронах произносили «проработнические речи», рассказывал и о том, как он разговаривал в Париже с Анатолием Васильевичем за несколько недель до его кончины и как он ему сказал, что «надо умереть так, чтобы смерть вошла в жизнь» и, наконец, прочитал цитату из статьи Луначарского 1921 года, где, между прочим, говорится, что личные вкусы наркома или других членов правительства не должны браться в расчет и что в искусстве нельзя «тащить и не пущать».

[3] ...ссылаюсь на один разговор...— Мається на увазі таке місце із «вечірньої розмови» «Серйозна річ — мистецтво»: «Коли Ленін розглядав проекти пам'ятників, які мали бути поставлені на місці пам'ятника Олександру III біля храму Христа Спасителя, і побачив там скульптуру футуристичного характеру, то сказав: «Я тут нічого не розумію, спитайте Луначарського». На заяву Луначарського, який і розповів про цей епізод, що він, Луначарський, не бачить серед проектів ні одного, вартого уваги, Володимир Ілліч, зрадівши, сказав: «А я думав, що ви поставите якесь футуристичне опудало».

[4] Что касается 149 псалма...— У цьому ж листі Є. К. Дейч запитувала М. Т. Рильського, чи не турбує його те, «что 149 псалом Шевченко печатается у нас в двух переводах. В «Псалмах Давида» — Л. Вышеславского, а в «Неофитах» он идет в переводе А. Островского».

[5] Ронсар П'єр де (1524—1585) — французький поет.

[6] Гавлічек-Боровський Карел (1821—1856) — чеський поет, публіцист.

[7] Эткинд свою интересную книгу мне прислал...— Книжка російського літературознавця Юхима Григоровича Еткінда (нар. 1918; із 1974 р. перебуває в еміграції в Парижі) «Поэзия и перевод» (М., «Советский писатель», 1963) зберігається в меморіальній бібліотеці з таким дарчим написом: «Максиму Фаддеевичу Рыльскому с надеждой на суровую критику с неизменной любовью к его поэзии и переводу. *Е. Эткинд.* 30.XI 63».

[6] Діоскури — у грецькій міфології герої, брати-близнюки Поліденк і Кастор, яких пов'язувала щира дружба. Переносно Діоскури — синонім братньої вірної дружби.

860. ДО Г. П. КОЧУРА

6 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Ірпінь, Київської області).

[1] Поздоровляю з «Гамлетом».— М. Т. Рильський вітає Г. П. Кочура із виходом перекладу п'єси В. Шекспіра «Гамлет», який був вміщений у виданні: *Шекспір У.* Драматичні твори. В 3-х т. К., «Дніпро», т. 2, 1964.

[2] Переклав іще з Верлена...— вірші «Один одного слід у цім житті прощати...» та «Щаслива година».

[3] ...бьюсь над «Il pleure dans mon coeur» — «Так тихо серце плаче...»

[4] Сологуб — Тетерников Ф. К.— російський письменник-символіст.

[5] ...особливості в римуванні...— Йдеться про вірш «Тихе небо понад дахом». Там перший і третій рядок першої строфи римуються з першим і третім рядком другої строфи, а відповідні рядки третьої строфи з такими ж рядками четвертої строфи.

[6] Чеботаревська Анастасія Миколаївна (1877—1921) — російська письменниця, перекладачка, дружина В. Сологуба.

[7] А може, й так залишу...— Переклад вміщено у виданні: *Верлен Поль.* Лірика. К., «Дніпро», 1968, с. 114. Вищезгадана особливість римування М. Т. Рильським не врахована. У цьому ж виданні вміщено переклад М. О. Лукаша (с. 115), де ця особливість відбита.

[8] До Словаччини я не поїду...— Після виходу антології «Словацька поезія» Спілка письменників Словаччини запросила упорядників відвідати Братіславу. Ні М. Т. Рильський, ні Г. П. Кочур поїздки не здійснили.

[9] ...наказ Вашої дружини...— У листі до музею від 26 грудня 1987 р. Г. П. Кочур писав: «Наказ моєї дружини. Вона жартома якось сказала Максимові Тадейовичу: «Я Вам забороняю хворіти». То цей наказ він і намагався «виконати».

[10] «Гаспара Гаузера».— Цього вірша Верлена тоді Максим Рильський не переклав. Існує два варіанти його перекладу: 1. «Прибув я в місто, сирота...» (таки поновлений), датований 1945 р., вміщено у 10 т. даного видання (с. 303); 2. «Каспар Гаузер співає», первісний варіант 1930 р., віднайдений Г. Кочуром в архіві Зерова уже після смерті М. Т. Рильського і вміщений у збірці: *Верлен Поль.* Лірика. К., «Дніпро», 1968, с. 110 (у 10 т. подається в примітках, с. 559). Це якраз і є переклад «колись під Шевченка», бо в ньому таки шевченківські інтонації й лексика («нелукавого», «добрі люди», «За мене господа моліть»).

[11] ...приписано... таку строфу...— У вищезгаданому листі до музею Г. П. Кочур писав: «...тоді нас було троє, а книжка Верлена одна, то я ще позичав у Білецьких один примірник. І в ньому рукою Олександра Івановича приписана строфа. Я думаю, що її змайстрував сам Олександр Іванович — Верленові вона не належала. А може, він від когось запозичив та й уписав. З'ясувати цього неможливо. А от, що вона у вірші зовсім зайва — то це безперечно».

861. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО
7 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

862. ДО І. Ю. СЕНЧЕНКА
9 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2455.

[1] Одержав оце Вашого милого листа.— У листі від 3 лютого 1964 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6847) І. Ю. Сенченко писав: «Недавно мені випало щастя познайомитися з творчістю Владзіміра Дубовки. Його «Поліська рапсодія» — подорож по рідній країні після двадцяти чи тридцятирічної розлуки хвилює. В таких циклах поети часто пишуть про сосни і вільшину. Дубовка ж про душу свого народу. В книзі багато глибоких переживань, роздумів, переходів від сьогоднішнього до минулого. Він щедрою рукою використовує усну народну спадщину — перекази, легенди. Читаєш, і часом здається тобі, що поруч тебе сидить сивий мудрий кобзар і розсипає народні перла. І в мене виникла думка: а чи не слід у нас, на Україні, видати однотомник поета? Ще подумалось мені, що Ваше слово в цій справі чи не було б вирішальним? Що Ви на це скажете?».

[2] Дубовка Володимир Миколайович (1900—1976) — білоруський радянський поет, прозаїк і перекладач. М. Т. Рильський познайомився із ним в червні 1958 р. під час своєї подорожі по Білорусії.

[3] ...повернення з країни Івана Денисовича...— Тобто із заслання М. Т. Рильський тут використовує назву повісті О. І. Солженіцина «Один день Івана Денисовича» (1961).

863. ДО ВИДАВНИЦТВА «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»
9 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за машинописною копією: КЛМР, од. зб. ДФ-436.

Датується за змістом листа до І. Ю. Сенченка від 9 лютого 1964 р.

[1] Однотомник Дубовки...— Окремим виданням твори Д. М. Дубовки українською мовою не виходили.

864. ДО С. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
10 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Вперше частково надруковано у журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 188 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Цикл напочатан в «Літ[ературній] Україні»...— Цикл «Таємниця осіннього листя» надруковано в газеті «Радянська Україна», 1963, 3 листопада.

[2] ...небольшое эссе...— В журналі «Комуніст України», 1964, № 3, надруковано статтю «Співець сонця і правди».

[3] ...о «Чернеце»...— Стаття М. Т. Рильського «Патріотична поема» надрукована в газ. «Літературна Україна», 1964, 9 березня.

[4] Чернишевський Микола Гаврилович (1828—1889) — російський письменник і літературний критик.

[5] ...небольшой словарик...— У листі від 7 лютого 1964 р. О. Й. Дейч писав про безпідставні причіпливі зауваження працівника Гослитиздата Марусича до коментарів, підготовлених Дейчем до видання творів Т. Г. Шевченка російською мовою.

865. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

12 лютого 1964 р. Пуща-Водиця

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2270.

[1] Спасибі Вам за такий щирий вірш...— вірш М. Л. Нагнибіди «Настрій» («Я стомився, я стомився...»), автограф зберігається: КЛМР, од. зб. А-191.

[2] Дружне багаття...— М. Т. Рильський має на увазі першу строфу вищезгаданого вірша:

Я стомився, я стомився...
Біля дружнього багаття
Обіпрусь на праву руку,
Відпочину хвильку, браття.

866. ДО Я. Т. ВІТОШИНСЬКОГО

20 лютого 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10502.

Датується за змістом на підставі згадки про «сьогоднішнього ювіляра Ревуцького» (нар. 20 лютого 1889 р.) та повідомлення про хворобу.

[1] Радаєвський Микола Іванович (1884—1965) — український радянський композитор і диригент.

867. ДО С. В. СТЕФАНИКА

21 лютого 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-166.

[1] ...книжка... з моєю передмовою...— Збірка спогадів про українського співака і педагога Олександра Пилиповича Мишугу (1853—1922) під назвою «Видатний співак Олександр Мишуга» вийшла 1964 р. у видавництві «Каменяр». Крім передмови «Книжка про співака і патріота» (с. 3—4) у вищезгаданій збірці вміщено статті М. Т. Рильського «Співак, педагог, громадянин» (с. 50—51) і «Син народу» (с. 116—118).

[2] ...Справою, далекою від сільського господарства...— С. В. Стефаник на той час був головою виконкому Львівської сільської обласної Ради депутатів трудящих.

868. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

22 лютого 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...биографий Шевченко...— біографічний нарис, написаний О. Дейчем і М. Рильським.

[2] О Гейне (и Дейче)...— На прохання журналу «Иностранная литература» М. Т. Рильський мав написати відзив про книжку О. Й. Дейча «Поэтический мир Гейне». Намір не був здійснений.

[3] ...материалами о Шевченке.— На двох сторінках газети «Вечірній Київ» були надруковані матеріали відомих діячів культури світу про Т. Г. Шевченка.

[4] Турбай Іван Григорович (нар. 1910) — журналіст, багаторічний співробітник УРЕ; на той час секретар урядового ювілейного Шевченківського комітету, який очолював М. П. Бажан.

[5] ...о гонорарах...— Йдеться про розрахунок за біографічний нарис про Т. Г. Шевченка.

869. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

25 лютого 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...лучше, чем у Аксенова...— Повість «Апельсины из Марокко» В. П. Аксьонова.

[2] «Наймичку» — «Батрачку» Максимова...— О. Й. Дейч надіслав М. Т. Рильському переклад поеми Т. Г. Шевченка «Наймичка», виконаний М. Максимовим.

[3] Леонид Николаевич — Л. М. Новиченко.

[4] ...волгинская «Наймычка»...— переклад «Наймички», виконаний Т. І. Волгіною.

[5] Иеремия — І. Я. Айзеншток.

[6] Франько Дмитро Васильович (1913—1982) — російський і український радянський актор.

[7] ...к теме «Шевченко и его паразиты...» — У листі від 23 лютого 1964 р. О. Й. Дейч писав: «Читая разнокалиберные материалы по Шевченко во всех печатных органах.., вспоминаю, как незабвенный Александр Иванович (Білецький.— *Н. П.*) предлагал написать монографию «Шевченко и его паразиты».

870. ДО П. В. ЖУРА

25 лютого 1964 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 318.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-84.

[1] ...«Шевченк[овском] Петербургс».— *Жур П.* Шевченковский Петербург. Лениздат, 1964. Зберігається в меморіальній бібліотеці з таким дарчим написом: «Дорогому і рідному Максимові Тадейовичу Рильському — з пошаною і любов'ю. 12/II 1964. *П. Жур*».

[2] ...Ваш рукописний додаток...— У музеї (КЛМР, од. зб. А-4770) зберігається записка П. В. Жура від 12 лютого 1964 р.: «Дорогий Максиме Тадейовичу! Зверніть увагу на примітку до стор. 21. Здається, прийшла вже пора поставити про це питання рубом. Чому Шевченко в російській мові виступає як чужоземець? Та ще й чужоземець жіночого роду?»

[3] Добролюбов Микола Олександрович (1836—1861) — російський літературний критик, публіцист, революційний демократ.

871. ДО Н. В. СЕМАНЮК

25 лютого 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією автографа: КЛМР, од. зб. ДФ-176.

872. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ

26 лютого 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Ю. К. Смолича (Київ).

[1] Ваш лист...— У листі від 24 лютого 1964 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6990) О. Г. і Ю. К. Смоличі писали: «Дорогий Максим Тадейович! Серед широких мас Кончі Озерної (найширші маси зараз, у зимовий час, тут це ми з Оленою Григорівною та Петро Йосипович Панч) пройшла чутка, що Ви повернулися вже з санаторії і перебуваєте, мабуть, у Голосієві. Через мої стариківські немочі та нездоланні масштаби віддалення ми з Вами так давно не бачилися, що про наші колишні зустрічі можна вже писати мемуари. Мої чортові інфаркти та успадкована після них неповноцінність серця (серця — як органа, а не як місця концентрації почуттів!), я на два роки був відірваний від людського життя. Щойно тепер починаю разів зо два на тиждень їздити до столиці та поринати в суєту марного столичного побуту. Олена Григорівна теж трохи підкачала: після трьох з половиною місяців лежання по лікарнях та хірургічного втручання в організм нещодавно повернулася до Кончі і починає повертатися до життя та риболовлі. І відчули ми, що скучили за Вами безмірно! Чи Ви таки в Голосієві, чи Ви в Києві? Чи вибираєтось далеко, а чи ладні бачити у себе старих, призабутих, добрих друзів? Словом, хочемо Вас навідати. Якщо Ви в Голосієві, то чи така до Вас дорога, що можна під'їхати машиною до самісінької садиби, бо дертися по сходах вгору під ставка ми зараз негодні. Черкніть нам словечко, і ми б десь цими днями вибралися до Вас на коротку часинку і найкоротшим шляхом — обминаючи столицю. Коли краще — зранку чи після обіду? Обіймаємо Вас, а Ви обіймаєте нас? Ваші Олена і Юрій Смоличі».

[2] ...«снилось, говорилось...» — М. Т. Рильський використовує рядок «І що снилось-говорилось» із вірша Т. Г. Шевченка «І широкую долину...» (1848).

[3] ...про нашу подорож...— У 1949 р. М. Т. Рильський і Ю. К. Смолич автомашиною подорожували по містах і селах Київської, Вінницької та Хмельницької областей.

[4] ...частина зйомок «Войны и мира»...— Йдеться про екранізацію роману Л. М. Толстого, здійснену російським радянським режисером і актором, народним артистом СРСР Сергієм Федоровичем Бондарчуком (нар. 1920).

[5] Меджибіж — селище міського типу Летичівського району Хмельницької області.

[6] Кошовий Олег Васильович (1926—1943) — один із керівників підпільної комсомольської організації «Молода гвардія», Герой Радянського Союзу, на честь якого названо вулицю поблизу будинку М. Т. Рильського в Голосієві.

873. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

28 лютого 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1432.

...написать Косолапычу...— М. Т. Рильський мав написати листа директору Гослитиздата В. О. Косолапову з приводу випуску окремим виданням поеми Т. Г. Шевченка «Гайдамаки» в перекладі Б. О. Турганова.

[2] ...зеркала русской революции...— М. Т. Рильський використовує назву статті В. І. Леніна «Лев Толстой, как зеркало русской революции».

874. ДО Л. І. МАЗУРА
6 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1060.

Мазур Лесь Іванович (нар. 1925) — український радянський журналіст.

[1] ...за хороший лист...— Лист Л. І. Мазура зберігається: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5428.

[2] Остапенко Борис Васильович (нар. 1943) — український радянський поет, автор збірки «Калинова любов» (К., «Молодь», 1972); нині працює в редакції попільнянської районної газети «Перемога».

875. ДО Б. В. ОСТАПЕНКА
6 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Попільня, Житомирської області).

[1] ...пощастить улаштувати...— У листі до музею від 8 січня 1988 р. Б. В. Остапенко, зокрема, писав: «Максим Тадейович слова свого дотримав. Три вірші «Журавлина елегія», «Лісник», «Ноктюрн» були опубліковані в «Літературній Україні» 3.V 1964 року. Максим Тадейович навіть надіслав мені примірник газети. Я тоді служив в армії».

[2] ...чи не Ваш родич...— Батько Б. В. Остапенка двоюрідний брат скульптора П. П. Остапенка.

876. ДО С. П. СВЯЦЬКОГО
6 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Ленінград).

[1] ...Ваши переводы...— Переклади віршів із циклу «Голосіївська осінь» не друковані.

[2] Ольга Сергеевна — О. С. Смирнова на той час працювала редактором у видавництві «Художественная литература».

877. ДО Н. В. СЕМАНЮК
6 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-176.

878. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
12 березня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 326.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...читал доклад...— 11 березня 1964 р. М. Т. Рильський виголосив доповідь «Шевченкове нове слово» на ювілейній сесії загальних зборів Академії наук УРСР.

[2] За сонеты Шекспира — спасибо.— *Шекспир У.* Сонеты. М., «Художественная литература», 1963 (серия «Сокровища лирической поэзии»).

[3] Анікст Олександр Абрамович (1910—1989) — російський радянський літературознавець і критик. У вищезгаданому виданні вміщено його вступну статтю «Сонеты Шекспира».

[4] Байрон Джордж Ноел Гордон (1788—1824) — англійський поет.

879. ДО В. Ф. ЛОБКА

12 березня 1964 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Україна», 1988, № 49, с. 15 (стаття В. Ф. Лобка «Він боровся і вірив»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Боярка Київської області).

[1] ...я писав до редактора «Известий».— Див. лист до О. І. Аджубея від 25 листопада 1963 р.

880. ДО Ю. М. КАРСЬКОГО

12 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10512.

881. ДО Б. М. ЛЯТОШИНСЬКОГО

12 березня 1964 р. Київ

Вперше українською мовою надруковано в журн. «Народна творчість та етнографія», 1985, № 2, с. 26 (стаття І. Ф. Ляшенка «Максим Рильський і Борис Лятошинський: грані творчої співдружності»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві Б. Лятошинського (Київ).

[1] ...писать музыку...— У листі від 28 лютого — 1 березня 1964 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5408) Б. М. Лятошинський писав: «Дорогой Максим Фаддеевич! Случилось так, что я с месяц тому назад написал пять хоров «a capella» на В/стихотворения, взяв их из первого томика В/собрания сочинений. А затем я «согрешил» — попробовал самолично сделать русские переводы, т. к., с одной стороны, этими хорами интересуются в Москве, а с другой стороны, они должны скоро быть напечатаны здесь, в Киеве, в изд. «Мистецтво» с двумя текстами. За исключением двух, трех мест переводы сделаны эквиритмично. Пожалуйста, не откажите просмотреть эти мои «труды в области поэзии» и, разумеется, сделайте все, что найдете нужным, т. е. внесите любые исправления, и, если что-либо вообще никуда не годится, то измените на все 100%. Буду Вам очень признателен! Хоров получилось у меня как будто вполне пристойно, и я надеюсь, что они заинтересуют наши хоровые коллективы, когда выйдут в свет. Будьте здоровы. Уваж. Вас *Б. Лятошинский*».

У видавництві «Мистецтво» 1964 р. вийшло «П'ять мішаних хорів без супроводу» Б. М. Лятошинського на слова М. Рильського «Осінь», «Дощ», «Широке поле», «Колискова», «Дощ одшумів».

[2] ...попросите сделать это... Волгину...— І. Ф. Ляшенко у своїй статті «О хоровых миниатюрах Б. Лятошинского на слова М. Рыльского в контексте одного нереализованного замысла» (Борис Николаевич Лятошинский. Сборник статей. К., «Музич-

на Україна», 1987, с. 15—16) про це написав так: «Борис Николаевич в принципе воспользовался советом друга. Но остановился на другом переводчике — В. М. Болдыревой, много лет сотрудничающей с издательством «Мистецтво», и, надо полагать, был доволен работой переводчицы, оставив на одном из экземпляров издания хоров дарственную надпись: «Валентине Михайловне! На добрую память о нашей совместной дружной работе *Б. Лятошинский.* 24/X 64 г.»

[3] «Безкрайное поле» — так переклав Б. Лятошинський назву вірша «Широке поле».

882. ДО В. Я. ГРІНЧАКА

14 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-114.

Грінчак Василь Якович (1928—1987) — український радянський письменник; на той час працював у видавництві ЦК ЛКСМУ «Молодь».

[1] «Моя любов»...— Очевидно, йдеться про рукопис збірки В. Діденка, яка під назвою «Дивосвіти любові» вийшла 1969 р.

[2] ...зможу написати... передмову.— Намір не був здійснений.

883. ДО В. І. ДІДЕНКА

14 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-112.

884. ДО Т. Й. СТАХ

14 березня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано у виданні: Син Країни Рад, с. 238, стаття Т. Й. Стах «Про світле минуле».

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-281.

[1] Прочитал Ваш перевод «Учитель словесности»...— «Вечірня розмова» М. Т. Рильського «Учитель словесності» у перекладі Т. Й. Стах надрукована в журналі «Огонек», 1964, № 24, с. 25—26.

885. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

15 березня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 327.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] люксусовый «Кобзар» — *Шевченко Тарас.* Кобзар. Повна збірка поезій. К., Державне видавництво художньої літератури Української РСР. Відповідальний за випуск Р. М. Чумак.

886. ДО О. Є. ОПАНАСЮКА

16 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Житомир).

Датується за поштовим штемпелем.

Опанасюк Олексій Євменович (нар. 1936) — **український радянський письменник.**

[1] Ваш нарис...— Нарис О. Є. Опанасюка «Герої Малинського підпілля» друкувався в газеті «Радянська Житомирщина», 1963, 14, 15, 18 і 22 грудня.

[2] ...запланує Вашу повість...— У журналі «Дніпро» повість не друкувалася. Окремим виданням під назвою «Кров і фата» вийшла у видавництві «Радянський письменник» 1967 р.

887. ДО О. М. ПІДСУХИ

16 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] Сосніи Іван Іванович (1886—1943) — лікар, в серпні 1943 р. за надання допомоги партизанам спалений фашистами; посмертно нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня.

[2] Сосніна Ніна Іванівна (1923—1943) — керівник комсомольського підпілля в Малині; посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

[3] ...в циклі «Весняні води».— Героям Малинського підпілля присвячений 12-й розділ циклу («Було це в місті Малині. Там жив...»).

888. ДО О. С. МАМАЛАТА

17 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10660.

889. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

18 березня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано у вид.: *Рильський М.* Мистецтво перекладу, с. 327—328.

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Микола-Нерон М. Т. Рильський має на увазі російського імператора Миколу I (1796—1855), якого слідом за Т. Шевченком порівнює з римським імператором Клавдієм Цезарем Нероном (37—68), що відзначався підступністю і жорстокістю.

[2] ...объединил...— Йдеться про висунення згадуваних у листі осіб на здобуття Ленінської премії. Постановою Комітету по Ленінських преміях («Правда», 1964, 22 квітня) премії 1964 р. були присуджені: Ф. Приймі («Шевченко і російська література XIX ст.»), Є. Кирилюку («Т. Г. Шевченко. Життя і творчість»), Є. Шабліовському («Т. Г. Шевченко і російські революційні демократи»), І. Назаренку («Суспільно-політичні, філософські і атеїстичні погляди Т. Г. Шевченка»), М. Новикову («Суспільно-політичні погляди Т. Г. Шевченка»).

[3] Новиков Михайло Іванович (1897 — ?) — російський і український радянський філософ.

[4] Назаренко Іван Дмитрович (1909—1985) — партійний і державний діяч УРСР, український радянський філософ.

[5] Александр Васильевич — О. В. Борецький.

[6] Ронсара... читал...— Йдеться про видання лірики французького поета П'єра де Ронсара в серії «Сокровища мировой по-

эвии» (М., «Художественная литература»), яке вийшло у перекладі російського радянського перекладача Вільгельма Веніаміновича Левіка (1907—1982).

890. ДО Б. О. ТУРГАНОВА
23 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1433.

891. ДО М. К. ГУДЗІЯ
27 березня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-486.

[1] Спасибі Вам за добре слово...— У листі від 22 березня 1964 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3893) М. К. Гудзій писав: «Очень благодарю Вас за книжку о «Кобзаре». Ваша непринужденная беседа о великом поэте — увлекательная, изобилующая тонкими наблюдениями, написана с большим достоинством и с уважением к читателю...».

[2] Про баладу...— У вищезгаданому листі М. К. Гудзій писав: «Вновь зажегся балладой «У тієї Катерини». Только не уверен в том, что Катерина произносит свои слова насчет своего «милого» «не с насмешкой, не со знанием победы», а с «горьким раскаиванием». Это уже «чтение в сердцах».

892. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ
27 березня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 190 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] ...айзенштоковским чудом...— О. Й. Дейч повідомив, що І. Я. Айзеншток надіслав коментарі до видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка паралельно двома мовами (українською і російською). Видання не було здійснене.

[2] Танюк Лесь (Леонід) Степанович (нар. 1938) — український радянський режисер. У листі від 18 березня 1964 р. О. Й. Дейч писав: «...есть в Киеве молодой режиссер Лесь Танюк, пропагандирующий драматургию Кулиша. В Киеве у него нет работы, он целится на наш театр «Современник», но я думаю, что украинский театр должен был бы поставить одну из пьес Кулиша. Надо было бы как-то ему помочь».

[3] «Шельменко-денщик» — п'єсу Г. Квітки-Основ'яненка Л. Танюк поставив восени 1963 р. в Одеському драматичному театрі ім. Жовтневої революції.

[4] «Маклену Грассу» или «Патетическую сонату»...— П'єси українського радянського драматурга М. Г. Куліша.

[5] «Современник» — московський театр, заснований у 1957 р.

[6] Курбас Лесь (Олександр Степанович; 1887—1942) — український радянський актор, режисер, педагог.

[7] Павлюк Микола Миколайович (нар. 1934) — український радянський літературознавець.

[8] Шлиссельбургский узник — Новоруський Михайло Васильович (1861—1925) — російський революційний народник, учений. За участь у замаху 1 березня 1887 р. на царя Олександра III був ув'язнений в Шліссельбурзькій фортеці.

[9] Спасибо за обед в мою честь.— У вищезгаданому листі О. Й. Дейч писав: «Итак завтра — день Вашего рождения! По этому поводу Ваши друзья, то есть Дейчи, устраивают на Черняховского, 4, в кв. 134, скромный, но торжественный обед in effigie *.

[10] ...подборка Верлена...— Добірка перекладів з Верлена надрукована в журналі «Всесвіт» (1964, № 10).

[11] ...по мнению Вознесенского...— М. Т. Рильський має на увазі рядки із присвяченої В. І. Леніну поеми А. А. Вознесенського «Лонжюмо» (1963):

Его скульптор ленил,
Вернее,
умолял позировать он,
перед этим, сваяв Верлена,
их похожестью потрясен,

бормотал он оцепенело:
«Символическая черта! —
У поэтов и революционеров
одинаковые черепа!»

[12] ...спасибо за... «Опричнину...» — М. Т. Рильський дякував за надіслану книжку російського радянського історика, академіка АН СРСР Степана Болеславича Веселовського (1876—1952) «Исследование по истории опричнины» (М., АН СССР, 1963).

[13] ...исследование Морозова...— Очевидно, йдеться про книжку російського радянського літературознавця і театрознавця Михайла Михайловича Морозова (1897—1952) «Статьи о Шекспире». М., 1964.

[14] Лермонтова при жизни...— У листі від 22 березня 1964 р. О. Й. Дейч писав, що П. Г. Антокольський «написал книжку о Лермонтове, где утверждает, что при жизни поэта его никто не признавал. А как же Белинский?»

[15] ...неудобоназываемый тормоз...— вираз, яким Т. Г. Шевченко слідом за О. Герценом характеризував царя Миколу I.

[16] ...юбиляр этого года! — У 1964 р. відзначалося 150 років з дня народження М. Ю. Лермонтова.

[17] Драча как человека...— У листі від 18 березня 1964 р. О. Й. Дейч розповідав про свою першу зустріч із українським радянським поетом Іваном Федоровичем Драчем (нар. 1936).

893. ДО П. В. ЖУРА

29 березня 1964 р. Київ

[1] ...прошу Вас допомогти мені...— З порушених у листі питань П. В. Жур надіслав грунтовну відповідь 10 квітня 1964 р. (КЛМР, од. зб. А-332).

[2] ...готовий написати в цій справі листа...— Лист М. Т. Рильським написаний не був.

---

* В ідеальній обстановці *(італ.)*.— *Ред.*

894. ДО А. Г. БОНДАР
8 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 1841.

[1] ...перевидання цієї книги...— Видання збірки В. Верховинця «Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів» здійснило видавництво «Музична Україна» (вип. I — 1969; вип. II — 1971; вип. III — 1973).

895. ДО М. Л. КАРПА
10 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2080.

Карп Меїр Львович (1895—1968) — радянський генетик.

896. ДО В. П. КОЗАЧЕНКА
10 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2093.

Бурлака (Горшковський) Федір Миколайович (1902—1972) — український радянський письменник.

897. ДО О. І. КОРСОВЕЦЬКОГО
11 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1010.

Датується на підставі напису на збірці «Зимові записи», яка зберігається в адресата (Чорноморськ, Кримської області): «Дорогому Оресту Корсовецькому з гарячим потиском руки. *Максим Рильський.* 11 квітня 1964 р.»

[1] ...вірш присвячений Вам.— У збірці «Зимові записи» вміщено вірш «Напутнє» («За несходжений Крим, за незвіданий світ...») з такою присвятою: «Орестові Корсовецькому, що прислав мені книгу І. І. Пузанова «По неходженому Криму», а сам збирається в пішу кримську подорож».

898. ДО Г. Б. МЕЛЬНИКОВА
12 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією автографа: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2253.

899. ДО К. П. ДОРОШЕНКО
18 квітня 1964 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Радянська жінка», 1967, № 2 (стаття К. П. Дорошенко «Пріся»).

Подається за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10395.

Дорошенко Катерина Петрівна (1908—1985) український радянський мовознавець; на той час директор Державного музею Т. Г. Шевченка у Києві.

[1] Шевченко Варфоломій Григорович (1821—1892) — троюрідний брат Т. Г. Шевченка.

[2] Андреєв Леонід Миколайович (1871—1919) — російський письменник.

900. ДО О. В. БОРЕЦЬКОГО

19 квітня 1964 р. Київ

Вперше надруковано українською мовою у вид.: Незабутній Максим Рильський, 1968, с. 409 (стаття О. В. Борецького «Великий друг видавців»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-87.

[1] А[лександр] Й[осифович] — О. Й. Дейч.

[2] Борис Александрович — Б. О. Турганов, який мав намір лікуватися в санаторії в Пуща-Водиці.

901. ДО О. Й. ДЕЙЧА

20 квітня 1964 р. Київ

Вперше частково надруковано в журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 190 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «Світова велич Шевченка»... — збірник матеріалів про творчість Шевченка, вийшов 1964 р. у Державному видавництві художньої літератури.

[2] ...когда-то писал Джером К. Джером... — М. Т. Рильський довільно наводить вислів із гумористичної повісті англійського письменника Джером Клапка Джерома (1859—1927) «Трое в одному човні (як не рахувати собаки)»: ...«у меня были все признаки болезни печени (в этом нельзя было ошибиться), включая главный симптом: апатия и непреодолимое отвращение ко всякого рода труду» (*Джером К. Джером.* Трое в одной лодке, не считая собаки. Рассказы. М., «Художественная литература», 1984, с. 6).

902. ДО М. О. ШОЛОХОВА

22 квітня 1964 р. Київ

Вперше надруковано в журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 307 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»).

Подається за рукописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2667.

903. ДО О. К. КИСІЛЬ

28 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Чернігівському обласному державному архіві: Р-1052, оп. 1, спр. 33, арк. 1.

[1] ...не откликнулся на дату 28 марта... — 75-річчя з дня народження О. Г. Кисіля.

904. ДО М. Д. КЛИМЕНКА

23 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-574.

[1] Шкода, що так воно вийшло... — У листі від 24 квітня 1964 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 4713) М. Д. Клименко писав: «Поділюся з Вами деякими новинами. Хоч і не дуже веселими. В лютому мені повернули рукопис на доробку. А в квітні повернули вдруге, зовсім. Мовляв, Держлітвидав — «Дніпро» відтепер видаватиме тільки класику... Після такої благородної відмови я почуваю себе, як риба на піску. Мені запропонували надіслати

вірші на обговорення на секції поезії СПУ. Це відбудеться десь наприкінці квітня чи на початку травня. Завтра надішлю туди вірші — з оберемок. Нехай поморочать голову. І поб'ють трохи (а може й добре!) за них».

905. ДО М. Л. НАГНИБІДИ

23 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2271.

[1] Спасибі Вам за Ваш лист...— Лист М. Л. Нагнибіди від 7 квітня 1964 р. (КЛМР, од. зб. А-539), у якому, зокрема, писав: «Раджу Вам, дорогий Максиме Тадейович, набиратися сил, бо я уже маю два ставки з великими коропами. А ще Вас дуже запрошувало Запоріжжя — партійне начальство, і гарантує воно на Хортиці відпочинок і добру рибалку».

906. ДО Л. А. ОЗЕРОВА

23 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10789.

[1] Спасибо... за книгу...— Книжка статей Озерова Л. А. «Работа поэта» (М., «Советский писатель», 1963). Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Максиму Фадеевичу Рыльскому с глубокой симпатией, от души *Лев Озеров*. IV. 1964. Москва».

[2] ...«попавшего в беду человека»...— Йшлося про технолога Київського заводу контрольно-вимірювальних приладів І. М. Васмана, з приводу якого Л. А. Озеров, зокрема, писав: «...в результате ловко подстроенной интриги и клеветы, за которыми последовал злостный фейлетон, человека исключили из партии и нынче выселяют из квартиры. Он изнемогает от незаслуженных ударов судьбы... И я, зная Вашу человечность и отзывчивость, прошу помогите человеку» (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 5980).

907. ДО П. О. ОМЕЛЬЧЕНКА

23 квітня 1964 р. Київ

Вперше надруковано в газ. «Літературна Україна», 1970, 24 липня (стаття П. О. Омельченка «Листи Максима Рильського»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-469.

[1] ...вкладеною Вами «Перемогою»...— У Попільнянській районній газеті «Перемога» 12 грудня 1963 р. було вміщено статтю краєзнавця Наума Єфремовича Донця «В полум'ї революції», присвячену боротьбі за встановлення радянської влади в Романівці, Кошляках та інших селах на Попільнянщині.

[2] ...випискою про мого батька...— П. О. Омельченко надіслав виписку з документів про участь Т. Р. Рильського у польському повстанні 1863 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 6038).

908. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

23 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1455.

У написанні дати описка. Треба 1964. Встановлено за поштовим штемпелем та за змістом на підставі згадки про стан здоров'я.

[1] Пише мені...— лист Леоніда Бондара-Дністрового від 26 березня 1964 р. зберігається в КЛМР, од. зб. А-3398.

909. ДО Ф. Г. ОВЧАРЕНКА

24 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за машинописною копією: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2290.

910. ДО М. І. КУШНІРЕНКА

26 квітня 1964 р. Київ

Вперше надруковано російською мовою в журн. «Литературная учеба», 1982, № 3, с. 101—102 (публікація І. О. Ільєнка «По-своему видеть и выражать мир»). Подається за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2179.

Кушніренко Михайло — житель села Червоні Лука Менського району, Чернігівської області; на той час студент Ніжинського педагогічного інституту.

911. ДО О. Є. ОПАНАСЮКА

29 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата (м. Житомир).

912. ДО Ю. Л. ЮРКЕВИЧА

30 квітня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1745.

[1] Магомет згадав... «доктора»...— У своїй книжці «В садах України» (1962) Й. Я. Магомет присвятив Й. В. Юркевичу розділ «У селі Кривому».

[2] Примаченко (Приймаченко) Марія Овксентіївна (нар. 1909) — український радянський майстер народного декоративного розпису.

913. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

5 травня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1462.

[1] ...на відкреслене місце...— У листі від 20 квітня 1964 р. (КЛМР, од. зб. А-4343) Української дослідної станції хмілярства із Житомира рукою Максима Рильського підкреслено: «Тепер необхідно придбати фотоапарати та необхідне обладнання, а також кіноустановку «Україна» (в комплекті) для вузької (16 мм плівки). Тепер необхідно придбати що знімальну камеру, нам рекомендували таку, як «Пантофлекс», та дещо інше обладнання... Ми дізналися, що в Інституті етнографії АН УРСР є дві знімальні камери «Пантофлекс», знаючи Ваше відношення до Інституту, просимо Вашої допомоги, щоб Інститут продав нам одну з камер, а можливо, і ще дещо інше».

914. ДО Р. В. БАБИЧУКА

8 травня 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-91.

[1] Галабутська Ольга Костівна (нар. 1910) — українська радянська перекладачка.

[2] Коцюбинський Флоріан Абрамович (нар. 1921) — український радянський скульптор.

[3] ...над створенням опери...— Опера за твором «Fata

morgana» називалася «Багряні зірниці», її прем'єра відбулася 29 лютого 1967 р. у Львівському театрі опери та балету імені І. Я. Франка.

915. ДО КАЗИМІРА ЛЕПШЕГО

Не пізніше 9 травня 1964 р. Київ

Друкується вперше за чорновим автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 2192.

Орієнтовна дата встановлена за часом присудження М. Т. Рильському звання почесного доктора Ягеллонського університету у Кракові та відзначення 600-річчя університету, що відбулося 9 травня 1964 р.

916. ДО О. К. БАБИШКІНА

10 травня 1964 р. Київ

Вперше надруковано у вид.: Незабутній Максим Рильський, 1968, с. 353 (стаття О. К. Бабишкіна «Людям»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] ...доробленую свою статтю...— Стаття М. Т. Рильського «Поезія О. Олеся» вміщена у виданні: *Олесь О.* Поезії. К., «Радянський письменник», 1964, с. 3—20.

917. ДО П. М. ВОРОНЬКА

10 травня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10221.

[1] ...розправляйтеся тут з Лермонтовим...— Очевидно, йдеться про підготовку до відзначення 150-річчя з дня народження М. Ю. Лермонтова.

918. ДО О. Г. ТА Ю. К. СМОЛИЧІВ

10 травня 1964 р. Київ

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Ю. К. Смолича (Київ).

[1] Мольєр Жан Батіст (Поклен; 1622—1673) — французький письменник.

919. ДО О. Й. ДЕЙЧА

13 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Но горе имеем сердца! — До неба звернемо серця (із церковної молитви).

[2] ...желаю... счастья...— Лист написано у день народження О. Й. Дейча.

[3] ...перестать температурить...— Є. К. Дейч ще не одужала після операції.

920. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

13 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Друкується вперше за автографом: КЛІМР, од. зб. Р-189.

921 ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

17 травня 1964 р. Москва. Кунцевська лікарня

Вперше частково надруковано у журн. «Звезда», 1967, № 8, с. 190 (стаття О. Й. Дейча «По дороге дружбы»). Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] «нечистая сила», по мифологии Евгении Кузьминичны...— Б. О. Турганов.

[2] Духовное пиршество! — Про ці відвідини М. Т. Рильського у лікарні Д. В. Павличко розповів у спогаді «Остання зустріч з Максимом Рильським» («Літературна Україна», 1987, 17 грудня).

[3] Поддержать книгу...— У листі до музею від 4 січня 1988 р. Є. К. Дейч писала: «Книгу Шаповала о Яворницком М. Ф. нам прислал и очень хотел, чтобы Александр Иосифович написал рецензию в какую-нибудь газету, а заодно и рекомендовать к изданию на русском языке. Александр Иосифович написал в Гослитиздат рекомендацию к изданию как член редсовета. Но дальше времена пошли сложные, и об издании книги не могло быть речи». Російською мовою книжка І. Шаповала «В поисках сокровищ» вийшла у видавництві «Советский писатель» 1989 р. Передне слово «Запорожский чародей» написав М. Рильський. Оскільки у попередніх томах воно не було вміщене, нижче подаємо його текст:

ЗАПОРІЗЬКИЙ ХАРАКТЕРНИК

Дмитро Іванович Яворницький (1855—1940) одна із найсвоєрідніших постатей і один із найцільніших характерів, які я зустрічав на своєму не бідному на цікаві зустрічі шляху. Бачу його й нині перед собою мов живого,— а скільки ж то часу минуло відтоді, як мені пощастило з ним познайомитись! Мов живого згадують його і всі сучасники, що з ним хоч раз на віку зустрічалися. Тільки люди справжньої талановитості справляють завжди таке враження: вічно живих.

Це був учений і діяч з дуже широким колом інтересів: історик, археолог, фольклорист, етнограф, лексикограф, письменник-прозаїк, що пробував свої сили і в віршуванні. Але в центрі його уваги була історія Запоріжжя, в яке він був просто по-юнацькому закоханий.

Щоправда, в деяких своїх висловлюваннях про суспільно-політичний лад Запорізької Січі Яворницький стояв на помилкових позиціях[...]

Дбайливо зібраний і систематизований ним фактичний матеріал має велику вартість і сприяє правильному розумінню прогресивної ролі запорізького козацтва в історії України. Катеринославський (Дніпропетровський) історико-археологічний музей, яким Дмитро Іванович керував протягом багатьох літ, був його улюбленою дитиною, становив предмет його гордощів і поле невсипущої його праці.

Разом з тим, повторюю, це була надзвичайно різностороння людина. Він мав дружні стосунки і цікаві зустрічі з дуже багатьма людьми. Досить назвати серед них Рєпіна, Льва Толстого, Кропивницького, Заньковецьку, братів Тобілевичів, Миколу Лисенка, Опанаса Сластьона, Лесю Українку, В. Короленка. І раз у раз це були не випадкові знайомства, а тривалі творчі стосунки. Він був діяльним порадником Рєпіна у створенні славетної картини «Запорожці» і навіть позував йому в одязі січового писаря. Схожість

цього образу з натурщиком була такою разючою, що Лев Толстой пізнав Яворницького під час спільної подорожі в залізничному вагоні, про що сам учений згадував у теплому нарисі, до речі, вміщеному в цій книзі. Він стояв при колисці створеної Миколою Лисенком героїчно-патріотичної опери «Тарас Бульба». До нього за порадами зверталися великі артисти Кропивницький, Садовський, Саксаганський... Словом, він стояв у центрі тогочасної нашої культури.

Разом з тим Дмитро Іванович, природжений демократ, під час своїх ненастанних археологічних, фольклористичних, етнографічних експедицій дуже охоче й дуже просто зближався з людьми із трудового народу — хліборобами, лоцманами, рибалками, кобзарями, бандуристами.

Він був істориком, але з тих істориків, які завжди відчувають нерозривний зв'язок минулого з сучасним, які не тільки не відривають науки від життя, а саме в їх тісній дружбі бачать запоруку розцвіту науки і поліпшення життя.

Він був палким українським патріотом, але, як сам про це говорив, нічого не мав спільного з вузьким, егоїстичним націоналізмом. Про пошану й любов його до великого російського народу, до всіх народів на землі свідчать сторінки згаданого вже нарису про Льва Толстого.

Д. І. Яворницький був не тільки видатним ученим, автором цілого ряду поважних праць, а й педагогом, що виховав чи сприяв вихованню цілої плеяди наукових робітників — археолога В. А. Гріпченка, історика П. Є. Матвієвського, історика та етнографа К. Г. Гуслистого і багатьох інших.

Іван Максимович Шаповал зробив дуже добре діло, написавши спогади про Яворницького. Ми не можемо похвалитись багатою мемуарною літературою, і ця книга, безперечно, стане хорошим надбанням для широких читацьких кіл. Її з цікавістю прочитають не тільки ті люди, які особисто знали небіжчика чи яким принаймні добре відома його діяльність, а і всі, кому дорога історія рідної землі, рідного народу, що в колі братніх народів іде нині до створення комуністичного суспільства.

Хочеться й мені сказати кілька слів про зустрічі свої з Дмитром Івановичем.

* * *

В кінці 20-х років мандрував я з дружиною та малим сином пароплавом по Дніпру. Зупинилися в Дніпропетровську. Розуміється, перше, що ми зробили,— пішли до знаменитого Катеринославського музею — музею Поля, як його здавна називано, музею Яворницького, як йому личило й личить називатись. Там я й познайомився з Дмитром Яворницьким. Він прийняв нас ласкаво, як рідних. До молоді взагалі ставився він доброзичливо, а до молодого тоді українського поета, та ще й сина Тадея Рильського, був особливо уважним.

Того дня довелось мені побачити й почути, як Дмитро Іванович показує відвідувачам свій музей. Його пояснення до експонатів варто було записати фонографом. Це були блискучі імпровізації, засновані на прекрасному знанні матеріалу і зігріті палкою любов'ю до цього матеріалу, за якою світилась любов до людини, до народу, до людей. Коли Яворницький розповідав — з приводу якої-небудь старовинної шаблі чи мушкета — про життя-буття

запорізьких козаків, про їх походи, про звичаї на Січі, то здавалося, що тільки випадково цей чоловік одягнений у сучасну піджачну «пару», а не в жупан і широкі, як Чорне море, червоні штани чи принаймні в ту одіж писаря з каламарем та з гусячим пером за вухом або в руці, у якій увічнив його Ілля Юхимович Репін... Словом, він здавався сучасником тих подій, про які розказував. Щось було в нього спільне з тими запорізькими чудодіями, характерниками, про яких збереглося стільки розповідей.

Пригадую, в споминах Шаляпіна є місце про те, як він консультувався з Ключевським під час своєї праці над образом Бориса Годунова в геніальній опері Мусоргського. Вони походжали в приміському бору, і славетний історик у діалогічній формі — в формі розмов історичних осіб — розповідав про ті далекі, криваві, «смутные» часи. Великий артист пише, що інколи йому здавалося, ніби поруч із ним іде не популярний професор сучасного університету, а чудом воскреслий хитромудрий князь, недовговічний цар московський Василій Шуйський чи хтось інший із діячів тієї доби. Таке враження справляли і лекції чи пояснення Дмитра Івановича.

Вони, ці пояснення густо пересипані були чисто українським і навіть, я сказав би, чисто запорізьким гумором. Елементи гумору давалось бачити і в самій експозиції музею. Згадаю, наприклад, таке: біля тієї викопаної з запорізької могили пляшки з оковитою, про яку читач знайде розповідь на сторінках цієї книги, був підпис, здається, такий: «Запорізька горілка». А поруч стояла маленька пляшечка, «сотка» царських часів, і її супроводжував напис: «А це казенний мерзавчик». Люди старшого віку пам'ятають, певне, цей кумедний «п'яницький» термін. Він потрапив навіть у словник Даля в редакції Бодуена де Куртене, в гніздо «мерзить»: «мерзавчик м., со времени введения винной монополии самая маленькая бутылочка водки».

Дуже мальовниче розповідав Дмитро Іванович не тільки про історичне значення тієї чи іншої виставленої в музеї речі, а й про те, як — іноді не без великих труднощів та хитрощів — він ту річ здобув для музею. Про це також знайдуть читачі чимало цікавого в книзі, що перед ними лежить.

Побували ми тоді і в гостях у Дмитра Івановича у його малому й затишному домику. Домик той також становив справжній музей у мініатюрі. Пам'ятаю на стіні, в передпокої, картину — не знаю чийого пензля, здається М. І. Струнніков. На ній намальовані були Тарас Бульба та сини, на конях, у степу. Пам'ятаю також скриню із головою вусатого запорожця на віку. Ех, як же шкода, що так мало пам'ятаю!

У крихітному садку біля дому посаджені й посіяні були, як пояснив нам господар, лише ті рослини, що оспівані в народних піснях: берези, явір, калина, рута-м'ята, любисток, шальвія... Дуже це було характерне для Дмитра Івановича!

Під час розмови я сказав хазяїнові, що ми збираємось поглянути на Дніпрові пороги. Слово «поглянути» явно не сподобалось Дмитрові Івановичу. Він радив нам — мені з дружиною і хлопчиком — докопче проїхати порогами на човні, і то не обвідним каналом, а саме старим лоцманським шляхом. Я натякнув, що трохи побоююсь такої подорожі, а Дмитро Іванович, щоб заохотити мене до неї, сказав, що відбував цю подорож щоліта — і тільки тричі (здається, так) зламав собі руку... Дуже це миле й переконливе було заохочення!

Пригадую — за тих приблизно часів — і доповідь Яворницького в Києві в етнографічній комісії Академії наук (тоді в Академії була система комісій та кабінетів) про збирання фольклорних матеріалів. Доповідь була вельми змістовна, побудована на багатому досвіді і рясному матеріалі, всі слухали з великою увагою. Аж ось пригадав Дмитро Іванович якусь пісню і раптом заспівав... старечим, але приємним голосом, задушевно і з суто народною характерністю. Заспівав і другу, третю, все питаючи присутнього на тому засіданні Дмитра Миколайовича Ревуцького, чи знає він ці пісні або, може, якісь їх варіанти, просив Дмитра Миколайовича підтягати, нарешті звернувся до всіх присутніх з пропозицією заспівати гуртом... Це вже виходило за межі наукового засідання, і Климент Васильович Квітка, що головував на тому засіданні, помітно був схвильований таким явним порушенням академічного стилю. А я тепер можу тільки пошкодувати, що ту доповідь із співами також не було записано на плівку...

* * *

Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього. Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не годен пошани. Книга ця — данина пошани й любові до незабутнього нашого Дмитра Івановича Яворницького. Нехай буде вона скромною рутою-м'ятою на чесній його могилі!

19.III 1962 Максим Рильський.

[4] ...«оцієї незамкненої тюрми...» — М. Т. Рильський наводить слова із вірша Т. Г. Шевченка «І небо невмите, і заспані хвилі...» (1848).

[5] Шевченка в мировом масштабе Вы отпраздпуете... — М. Т. Рильський мав на увазі майбутній Міжнародний форум діячів культури, присвячений 150-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка, організований Республіканським урядовим Шевченківським ювілейним комітетом при активному сприянні Всесвітньої Ради Миру і ЮНЕСКО. Відбувся у Києві 29—30 травня 1964 р.

922. ДО С. В. МАЙСТРЕНКА

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше частково надруковано в журн. «Вітчизна», 1966, № 3, с. 164 (стаття С. В. Майстренка «Останній рік»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-888.

[1] Насер Гамаль Абдель (1918—1970) — державний і політичний діяч Єгипту, на той час президент країни.

[2] ...привіт Якову Васильовичу — брату С. В. Майстренка, українському радянському письменнику Я. В. Майстренку (1903—1937).

923. ДО Г. І. РИЛЬСЬКОГО

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше скорочено надруковано в газ. «Літературна Україна», 1984, 26 липня (стаття Н. А. Підпалої «Серце для друзів одкрите...»). Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1195.

[1] Сабанєєва — У 1960 р. М. Т. Рильський подарував онуку Максиму книжку природознавця Леоніда Павловича Сабанєєва «Жизнь и ловля пресноводных рыб» з таким написом: «Досвідченому рибалці Максимові Рильському-молодшому від Максима Рильського старшого». Беручи до уваги захоплення онука рибальством, М. Т. Рильський інколи жартома називав його Сабанєєвим.

[2] Наталія Октавіанівна, Георгій Касьянович — батьки О. М. Рильської.

924. ДО Б. О. ТУРГАНОВА

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1435.

925. ДО В. А. ЮЗВЕНКО

17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше частково надруковано в журн. «Народна творчість та етнографія», 1966, № 2, с. 19 (стаття В. А. Юзвенко «Про М. Т. Рильського — людину, вихователя»).

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-1463.

[1] «Не весте ни дня ни часа, егда же сын человеческий прийдет» — вислів із Євангелія від Луки, 12, 40.

[2] Іван Костянтинович — І. К. Білодід.

[3] ...ягеллонський привіт...— Натяк на те, що І. К. Білодід брав участь у святкуванні 600-річчя Ягеллонського університету у Кракові, почесним доктором якого саме тоді був обраний М. Т. Рильський.

[4] Кость Григорович — К. Г. Гуслистий.

926. ДО І. К. БІЛОДІДА

19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше надруковано у вид.: Незабутній Максим Рильський, с. 180—181 (стаття І. К. Білодіда «Невгамовне серце»). Подається за автографом, що зберігається в архіві І. К. Білодіда (Київ).

[1] ...може б, черкнули... про Краків...— Про святкування 600-річчя Ягеллонського університету І. К. Білодід розповів під час зустрічі в Голосієві уже після повернення його з лікарні.

927. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше частково надруковано в газ. «Літературна Україна», 1984, 26 липня (стаття Н. А. Підпалої «Серце для друзів одкрите»).

Подається за автографом, що зберігається в архіві Остапа Вишні (Київ).

[1] Купер'ян — герой народних пісень. Образ цехмейстра Купер'яна М. Т. Рильський відтворив у вірші «Зграя веселиків».

928. ДО К. Г. ГУСЛИСТОГО

19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше частково надруковано в газ. «Літературна Україна», 1984, 26 липня (стаття Н. А. Підпалої «Серце для друзів одкрите...»). Подається за фотокопією: ф. 137, од. зб. 10392.

929. ДО О. І. ДЕЯ

21 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Друкується вперше за автографом: ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 10 773.

[1] Спасибі за Ваші відбитки про книжний друк на Україні.— Окремий відбиток статті О. І. Дея «Книгопечатание на Украине 60—90-х годов» (с. 426—564) із видання «400 лет русского книгопечатания» (М., «Наука», 1964). Зберігається в меморіальній бібліотеці з дарчим написом: «Дорогому Максиму Тадейовичу з найглибшим почуттям. *О. Дей*».

[2] ...«Ігри та пісні»...— Йдеться про підготовлений співробітниками ІМФЕ АН УРСР видання: Ігри та пісні. Весняно-літня поезія трудового народу. К., Видавництво АН УРСР, 1963.

Зберігається в меморіальній бібліотеці з написом: «Дорогому нашому Максиму Тадейовичу вдячні *О. Дей, А. Гуменюк*».

[3] Повість Кундзіча...— оповідання О. Л. Кундзіча «Як Тарас їхав по Україні».

930. ДО Л. В. ВИШЕСЛАВСЬКОГО

23 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше надруковано у вид.: *Вышеславский Л. В.* Глоток Времени. К., «Радянський письменник», 1970.

Подається за автографом: КЛМР, од. зб. Р-157.

[1] Ваш акростих прекрасен...— У спогадах «Рідніший за рідного» («Син Країни Рад». К., «Радянський письменник», 1982) Л. М. Вишеславський пише: «У важкі дні хвороби Максима Тадейовича в травні 1964 року я був у Москві і, дізнавшись, що він перебуває в одній з московських клінік, передав йому через Олександра Йосиповича Дейча щойно написаний сонет-акростих:

Московский дождь сечет московские машины,
А там, где мы живем, уже сады цветут...
К Вам, дорогой певец родимой Украины,
Сегодня все мечты и помыслы бегут,
И оживают вновь весенние картины,
Мы снова у реки, где брег высок и крут,—
Тарас глядит на Днепр, на кручи и равнины,
Апостол правды он, его бессмертен труд...
Дыхание весны есть в рощах Подмосковья,
Ель машет Вам рукой, желая Вам здоровья,
Естественно, и мы все с нею заодно.
Вовеки не умрет огонь живого слова,
И вечно будет жить пленительная мова,
Чистейшая, как синь, текущая в окно.

931. ДО М. К. ГУДЗІЯ

23 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-477.

[1] ...Вы меня растрогали своим письмом.— Лист М. К. Гудзія від 20.V. 1964 р. (ІЛ АН УРСР, ф. 137, од. зб. 3895).

[2] Читаю книгу Шкловского...— Книга російського письменника, літературознавця і критика Віктора Борисовича Шкловського (1893—1984) «Лев Толстой».

[3] ...работу про «Слово»...— не встановлено.

932. ДО М. І. РИЛЬСЬКОЇ-МАРТИНЮК, Л. І. РИЛЬСЬКОЇ, Т. П. ОСТАПЕНКО

28 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-609.

933. ДО О. Я. ЮЩЕНКА

30 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше надруковано в газ. «Вільна Україна» (Тернопіль), 1968, 17 серпня (стаття О. Я. Ющенка «Остання розмова»).

Подається за автографом, що зберігається в адресата (Київ).

[1] За милого листа...— Лист О. Я. Ющенка від 27 травня 1964 р. Зберігається в КЛМР, од. зб. А-627.

[2] «Шевченко йде по світу»...— поетична збірка О. Я. Ющенка, яка вийшла у видавництві «Молодь» в 1964 р.

934. ДО М. К. ГУДЗІЯ

4 червня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Друкується вперше за автографом: КЛМР, од. зб. Р-476.

[1] Этот эпиграф...— Епіграфом до листа М. Т. Рильський взяв рядки О. С. Пушкіна із вірша «Ф. Глинке» («Когда средь оргий жизни шумной...», 1822).

[2] ...прочитал «Достоевского» Гроссмана.— Книжка російського радянського письменника і літературознавця Леоніда Петровича Гроссмана (1888—1965) «Достоевский. Творческая биография» (М., 1963).

[3] Страхов Микола Миколайович (1828—1896) — російський публіцист, літературний критик, філософ.

[4] Победоносцев Костянтин Петрович (1827—1907) — державний діяч царської Росії.

935. ДО О. А. ПРОКОФ'ЄВА

6 червня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня

Вперше надруковано українською мовою в газ. «Літературна Україна», 1982, 1 квітня (публікація Н. А. Підпалої «На ясні зорі...»). Подається за автографом: Пушкінський Дім, ф. 726, оп. 2, од. зб. 866.

936. ДО А. С. МАЛИШКА

8 червня 1964 р. Київ

Вперше надруковано у газ. «Літературна Україна», 1975, 18 березня (публікація С. А. Гальченка «Дружби чисте джерело»).

Подається за автографом: ЦДАМЛМ УРСР, ф. 22, оп. 1, спр. 407, арк. 11.

[1] ...подякувати за Ваш задушевний цикл...— Третій цикл віршів із збірки А. С. Малишка «Дорога під яворами» — «Пісня Максима Рильського» вперше надруковано в газ. «Вечірній Київ», 1964, 6 червня.

937. ДО Є. К. ТА О. Й. ДЕЙЧІВ

11 червня 1964 р. Київ

Вперше надруковано у журн. «Вопросы литературы», 1982, № 12, с. 308 (публікація І. О. Ільєнка «Высокий пример беззаветного братства народов»). Подається за автографом, що зберігається в архіві О. Й. Дейча (Москва).

[1] Я написал Малышку ответ...— вірш «Андрієві Малишку». Прочитавши третій цикл «Дороги під яворами» надруковано в газ. «Вечірній Київ», 1964, 10 червня.

[2] Вам в санатории...— Подружжя Дейчів на той час відпочивали у Пуща-Водиці під Києвом.

938. ДО Н. В. СЕМАНЮК

11 червня 1964 р. Київ

Друкується вперше за фотокопією: КЛМР, од. зб. ДФ-176.

[1] Спасибі за добрі слова...— Лист цей не зберігся.

[2] ...згадав своє подорожування...— Поїздка М. Т. Рильського автомашиною по містах і селах західних областей України в 1959 р.

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ М. Т. РИЛЬСЬКОГО *

1895

19 березня — У родині відомого культурно-освітнього діяча та етнографа Тадея Розеславовича Рильського (1841—1902) та селянки с. Романівки Меланії Федорівни Чуприни (1861—1936) у Києві народився син Максим.

1902

7 жовтня — Помер Тадей Розеславович Рильський.

Зима 1902—1903 рр. — Сім'я після смерті Т. Р. Рильського жила в Києві на квартирі В. Б. Антоновича.
Написано один із перших дитячих віршів — «Прощак».

1902—1908

Жив із сім'єю переважно у селі Романівці, колишнього Сквирського повіту Київської губернії (нині Попільнянський район Житомирської області).

1904

Написано вірш «Чого бог карає тих бідних людей?».

1905—1907

Навчався дома. Великий вплив мали домашні вчителі М. Т. Голобородько та В. П. Тутківський.

1907

20 квітня — Ім'я М. Рильського вперше з'являється в друкові — його вірш «Весна» («Весна іде, зима вмирає...») лікар Й. В. Юркевич опублікував як епіграф до своєї статті «Вірші і проза життя» в газеті «Рада».

9 грудня — У газеті «Рада» опубліковано вірш «Сон» («Приснилось убогому щастя...).

---

* Підготовлено науковими працівниками Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського.

1908

Серпень Вступає до третього класу приватної гімназії В. П. Науменка в Києві.

Написано вірш «Де ж та доля, де та правда?».

1908—1910

Навчаючись у гімназії, проживає у сім'ї Миколи Віталійовича Лисенка.

1910

Вийшла перша збірка віршів «На білих островах. Лірика» (К., «Життя й мистецтво»).

1911—1914

У тогочасній періодиці публікуються поезії та перші прозові твори М. Рильського — новели та етюди «Тишина», «Великодного ранку», «Глас вопіющого» та ін.

Вперше твори М. Рильського покладено на музику — український композитор Яків Степовий написав три романси на слова поета: «Не грай, не грай...», «Ноктюрн», «Без хвилювань, без мук...» (У вид.: *Степовий Я.* Три вірші М. Рильського для співу з супроводом ф-но. К., вид. Л. Ідзиковського).

1915

Травень Закінчив гімназію.

Липень Вперше з'явився вірш М. Рильського у перекладі російською мовою. Поезія «Я згадую тебе: в смеркапні лісовому» вміщена у збірнику оригінальних поезій і перекладів відомого російського поета, перекладача Т. Шевченка та інших українських авторів Івана Білоусова, який вийшов у Москві.

1916

Кінець березня Звертається до ректора університету з проханням надати відпустку до кінця поточного учбового року у зв'язку із погіршенням стану здоров'я. По одержанні відпустки виїздить до Романівки.

1918

Жовтень Переводиться на історико-філологічний факультет Українського народного університету.

Обставини громадянської війни змусили залишити навчання в університеті.

Працює кілька місяців на посаді помічника секретаря садового відділу Сквирської продовольчої управи.

З'являються перші спроби М. Рильського у критиці — журнал «Шлях» вміщує три його рецензії на твори Олеся Жихаренка № 2, Андрія Бабюка (Мирослава Ірчана; № 9) та Віталія Самійленка (№ 10—11).

Опубліковано першу працю М. Рильського-перекладача — виконаний у співавторстві з М. Мухіним переклад сатиричної комедії бельгійського поета й драматурга Шарля ван Лерберга «Пан».

Вийшли друком:
Під осінніми зорями. Лірики книжка друга. 1910—1918. [К.]. «Грунт», На узліссі. Ідилія. К., «Шлях».

1919—1920

Учитель вищої початкової школи у с. Вчорайше.

1920—1921

Учитель трудової школи в с. Романівка.

1921—1923

Учитель і завідуючий трудової школи в с. Романівка.

1922

Вийшла збірка віршів «Синя далечінь» (К., «Слово»).

1923

Весна Розпочав роботу над перекладом поеми Адама Міцкевича «Пан Тадеуш».

Кінець літа Переїжджає з Романівки до Києва.

25 вересня У газеті «Більшовик» надрукований «Лист до редакції», в якому М. Т. Рильський відповів на зауваження критиків щодо збірки «Синя далечінь». Лист закінчувався словами: «В останні часи в моїй ліриці відносно мотивів іде еволюція, і що вона дасть — побачить читач. В кожнім разі сучасність заговорила».

1923—1929

Викладає українську мову і літературу в 2-й залізничній трудовій школі м. Києва (нині середня школа № 7 імені Максима Рильського) та читає лекції з української мови та літератури на робітничому факультеті Київського інституту народної освіти (нині університет).

1924

Вийшли друком:
Дві поеми. Х., «Червоний шлях».

1925

24 травня Виступив на диспуті «Шляхи розвитку сучасної літератури», організованому культкомісією місцкому Всеукраїнської Академії наук (ВУАН).

Вийшла друком збірка віршів:
Крізь бурю й сніг. К., «Слово».

1926

12 липня Одружився з Катериною Миколаївною Паткевич.

Вийшли друком збірки віршів:

Під осінніми зорями. Друга книжка лірики. Вид. 2-е, перероблене. К., Держвидав України;

Тринадцята весна. Ліріки книжка IV. К., Держвидав України.

1927

Вийшов переклад поеми Адама Міцкевича «Пан Тадеуш» (К., «Слово»).

Надруковані переклади з О. С. Пушкіна в книзі: *Пушкін О. С.* Вибрані твори. Х.— К., «Книгоспілка».

1928

Липень У журналі «Життя й революція» (№ 7) опубліковано поему «Сашко».

1929

9—15 лютого Бере участь у Тижні української літератури в Москві.

Літо Здійснив із сім'єю поїздку пароплавом по Дніпру, під час якої відвідав Дніпровські пороги, у місті Дніпропетровську зустрівся з істориком, академіком Д. І. Яворницьким.

Вийшли друком збірки:
Гомін і відгомін. К., Держвидав України;
Де сходяться дороги. К., «Слово».

1930

У перекладі М. Рильського вийшов друком «Мідний вершник» О. С. Пушкіна (Х.— К., Книгоспілка).

1931

Друга половина березня — кінець серпня — Внаслідок безпідставних політичних звинувачень перебував під арештом.

В перекладі Максима Рильського вийшло видання: Французькі класики XVII сторіччя. Х.— К., «Література і мистецтво».

1931—1932

Лектор української стилістики і практики перекладу в Українському інституті лінгвістичної освіти.

1932

Літо — Жив з родиною в м. Острі у приятелів — сім'ї професора географії А. Г. Розанова.
Вийшла друком збірка «Знак терезів». К., «Рух».

1933

16 березня — Виступає на IV пленумі оргкомітету Спілки радянських письменників України з промовою «Виховуймо в собі нову людину».

27 червня — «Літературна газета» друкує статтю М. Рильського «Бадьорий вітер» про значення Постанови ЦК ВКП(б) 1932 р. «Про перебудову літературно-художніх організацій».

Опублікована поема «Марина». Віршована повість із кріпацьких часів на Правобережній Україні. Х.— К., «Література і мистецтво».

1934

27 березня — Взяв участь у роботі і виступив на творчій нараді, присвяченій темі: «Українська радянська поезія на шляху дальшого піднесення».

22—23 травня — Виступив на всесоюзній нараді поетів у Москві.

Червень — М. Т. Рильського прийнято до Спілки радянських письменників.

17 червня — 12 серпня — Брав участь у роботі I Всеукраїнського з'їзду радянських письменників.

17 серпня — 1 вересня — Був делегатом I Всесоюзного з'їзду радянських письменників. Своїми роздумами про його роботу поділився у статті «Після з'їзду» («Глобус», № 7).

1935—1942 та ряд повоєнних років

Працював завідуючим літературною частиною Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка.

1935

Січень — Працює над літературною редакцією опер «Наталка Полтавка» та «Запорожець за Дунаєм».

Липень — Перебуває на лікуванні в Кисловодську.

Вийшла перша збірка віршів М. Рильського у перекладі російською мовою: Избранные стихи. М., Гослитиздат.

Вийшла збірка «Київ». Х., Держлітвидав.

1936

5 лютого — Виступив на вечорі у Києві, присвяченому 100-річчю з дня народження М. О. Добролюбова.

10—16 лютого — Взяв участь у роботі та виступив на III пленумі правління Спілки письменників СРСР у Мінську.

10—20 березня — Разом із колективом Київського театру опери та балету був учасником першої декади українського мистецтва у Москві.

4 липня — Увійшов до складу Українського комітету по відзначенню 100-річчя з дня смерті О. С. Пушкіна, створеного за Постановою Президії Центрального Виконавчого Комітету УРСР.

Липень — Виступив із віршем «Ткалі» на відкритті виставки українського народного мистецтва у Москві.

Працює над літературною редакцією лібретто опери «Тарас Бульба».

Вийшла збірка «Літо». Поезії. 1933—1936. Х., Держлітвидав.

1937

Січень — Перебуває у Будинку творчості письменників у Ялті.

16 лютого — На об'єднаному пленумі правління Спілки радянських письменників України і оргкомітету Спілки композиторів, присвяченому 100-річчю з дня загибелі О. С. Пушкіна, виголосив доповідь «Переклади Пушкіна на українську мову».

22—26 лютого — Взяв участь у роботі і виступив на IV пленумі правління Спілки письменників СРСР, присвяченому 100-річчю з дня загибелі О. С. Пушкіна (Москва).

27 березня — Виступив з промовою на зборах письменників м. Києва.

26 квітня — Зустрівся з учнями 54-ї середньої школи м. Києва.

Початок травня — На запрошення ленінградської організації Спілки письменників СРСР у складі групи українських письменників здійснив поїздку до Ленінграда.

5 серпня — Виступив на зборах письменників м. Києва.

Кінець грудня — Бере участь у V пленумі правління Спілки письменників СРСР у Тбілісі, присвяченому 750-річчю поеми Ш. Руставелі «Витязь у тигровій шкурі».

У перекладі М. Рильського вийшли «Євгеній Онєгін» О. С. Пушкіна та «Орлеанська діва» Вольтера.

Вийшли друком:

Вибрані вірші. Х., Держлітвидав.

Марина. Повесть в стихах. Перевод с украинского. М., Гослитиздат.

1938

25 травня — Виступив на урочистому засіданні Академії наук СРСР і Спілки письменників СРСР у Москві, присвяченому 750-річчю «Слова о полку Ігоревім».

Увійшов до складу республіканського урядового комітету по відзначенню 125-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка.

20 вересня — Виступив із читанням вірша на зустрічі письменників столиці України з льотчиком, Героєм Радянського Союзу В. П. Чкаловим.

10 листопада — На літературному вечорі у Полтаві, присвяченому 100-річчю з дня смерті І. П. Котляревського, виголосив доповідь про життя і творчість письменника.

Виступив на другому засіданні Всесоюзного шевченківського комітету в Москві.

Вийшла збірка віршів «Україна» (К., Держлітвидав).

1939

31 січня — Указом Президії Верховної Ради СРСР М. Т. Рильського нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора.

6 березня — Взяв участь в урочистому засіданні в Київському державному академічному театрі опери і балету, присвяченому 125-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

5 травня — Виступив із доповіддю «Поетика Т. Г. Шевченка» на ранковому засіданні пленуму правління Спілки радянських письменників, присвяченому 125-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

19 червня в Каневі. — Взяв участь у відкритті пам'ятника і музею Т. Г. Шевченка в Каневі.

10 грудня Взяв участь у всесоюзній нараді по підготовці до ювілею Нізамі (Баку).

Вийшли друком:

Вибрані вірші. К., Держлітвидав.

Слово про Ігорів похід. Поетичний переклад М. Рильського. К., Держлітвидав.

1940

Перша половина березня Разом із поетом К. Герасименком відвідав Вінницю, де взяв участь у літературних вечорах.

16 березня У Львові відбувся вечір, присвячений 30-річчю літературної діяльності М. Рильського.

11 квітня У Великому залі Київської державної консерваторії під головуванням О. Є. Корнійчука відбувся літературний вечір, присвячений 30-річчю творчої діяльності М. Т. Рильського.

10 травня На спільному засіданні Інституту української літератури АН УРСР та правління Спілки письменників України, присвяченому 100-річчю з дня виходу в світ першого видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка, виступив із доповіддю «Кобзар» в російських перекладах».

Травень — червень Перебуває в будинку творчості письменників в Коктебелі (Планерське).

7 жовтня Виступив із доповіддю про творчість В. М. Сосюри на ювілейному вечорі, присвяченому 20-річчю літературної діяльності поета.

25 листопада Виступив у Львові на урочистому засіданні, присвяченому 85-річчю з дня смерті А. Міцкевича.

22 грудня На урочистому засіданні в Києві, присвяченому 100-річчю з дня народження М. П. Старицького, виголосив доповідь про творчість письменника.

Вийшли друком:

Збір винограду. Поезії. Львів. «Радянський письменник».

Вибрані поезії. К., Держлітвидав.

Вибрані поезії. Львів.

Избранное. М., Гослитиздат.

Стихи и песни. М., «Правда» (Библиотека «Огонек»).

1941

Травень Перебуває у будинку творчості письменників у Гагрі.

Перша половина червня	Разом із родиною відвідує Всесоюзну сільськогосподарську виставку у Москві.
17 червня	Виголошує вступне слово на літературному вечорі, присвяченому 5-ій річниці з дня смерті М. Горького.
23 червня	Виступає на мітингу письменників Києва у зв'язку з віроломним нападом гітлерівської Німеччини на СРСР.
24 червня	Газети «Комуніст» і «Советская Украина» вміщують вірш М. Т. Рильського «Згинете від меча».
25 червня	У газеті «Правда» мовою оригіналу надруковано вірш М. Т. Рильського «Слово гніву» («Ворожий камінь впав на наше поле...»).
3 липня	Виїжджає із сім'єю в евакуацію до Уфи, де перебуває до серпня 1943 р.
29 липня	На літературному вечорі, присвяченому 100-річчю трагічної загибелі М. Ю. Лермонтова, виголошує доповідь про життєвий і творчий шлях поета.
Серпень	Розпочинає роботу над поемою «Мандрівка в молодість».
15 вересня	Бере участь у літературному вечорі, присвяченому 25-річчю з дня смерті І. Я. Франка.
Вересень	Бере участь у роботі президії правління Спілки письменників України, зокрема по організації виходу в Уфі газети «Література і мистецтво», журналу «Українська література», по створенню видавництва Спілки письменників України.
26 листопада	Виступає на Першому антифашистському мітингу представників українського народу в Саратові. Свою промову «Сонце встає на сході» закінчує читанням щойно написаної поеми «Слово про рідну матір».
	Вийшла друком збірка віршів «За рідну землю» (К.— Х., «Радянський письменник»).

1942

7 січня	У газеті «Література і мистецтво» надруковано вірш «Я син Країни Рад».
12 січня	На загальних зборах Академії наук УРСР заслухано доповідь М. Рильського «Тема Батьківщини в творчості Пушкіна, Міцкевича і Шевченка».
26—27 січня	Взяв участь у поширеному засіданні президії Спілки письменників СРСР у Москві, на якому доповідь «Письменники у Великій Вітчизняній війні» зробив О. Фадєєв. Своїми враженнями від цього засідання поділився у статті «Перегляд літературного війська» («Література і мистецтво», 12 лютого).

9 березня	На спільному засіданні Академії наук УРСР та Спілки письменників України виголосив доповідь «Поетика Шевченка».
8 квітня	В Уфі відбувся творчий вечір М. Т. Рильського, на якому поет прочитав перші розділи поеми «Мандрівка в молодість», ряд поетичних творів.
Травень	На урочистому вечорі, присвяченому 100-річчю з дня народження М. В. Лисенка, виступив із спогадами про великого композитора.
12 травня	Головував на творчому вечорі Ю. І. Яновського, що відбувся в Уфі.
12 червня	Президія Академії наук УРСР затвердила М. Рильського завідуючим відділом художньої літератури Інституту мови і літератури.
20 червня	На антифашистській сесії Академії наук УРСР виголосив доповідь «Література в боротьбі з фашизмом».
Перша половина липня	Головував, виступив із читанням віршів на зустрічі письменників з командирами Червоної Армії.
18 липня	Виступив на творчому вечорі письменників-фронтовиків І. Гончаренка і В. Собка, що відбувся в Уфі.
8 серпня	Виступив на урочистому вечорі в Уфі, присвяченому 285-річниці з дня смерті Б. Хмельницького.
12 серпня	Головував на творчому вечорі письменників-фронтовиків І. Ле та М. Тардова.
30 серпня	На Другому антифашистському мітингу представників українського народу в Саратові виступив із промовою «Кинь плуг, козаче, бери ніж!».
27 вересня	У Москві разом із О. П. Довженком, Ю. І. Яновським та О. І. Копиленком взяв участь у зустрічі з членами редколегії та працівниками газети «Литература и искусство».
20 вересня	Виступив на вечорі «Письменники і майстри мистецтв України — фронту», що відбувся у Москві.
26 вересня	Виступив у Москві на розширеному засіданні президії Спілки письменників СРСР, присвяченому обговоренню роботи письменників України у дні Великої Вітчизняної війни.
4 листопада	На ювілейній сесії Академії наук УРСР заслухано доповідь М. Рильського «Українське мистецтво і література до 25-ої річниці Жовтня».
2 грудня	Головував на розширеному засіданні президії Спілки письменників України, присвяченому обговоренню нових творів українських письменників.
Грудень	М. Т. Рильського призначено директором Інституту народної творчості і мистецтва АН УРСР (нині Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського АН УРСР).

30—31 грудня На ювілейній сесії АН УРСР, присвяченій 25-річчю проголошення Радянської влади на Україні, виступив із доповіддю: «Український народ в дні Вітчизняної війни».

Поет неодноразово бував у прифронтовій смузі, виступав перед воїнами Червоної Армії, партизанами.

Вийшли друком:

Воронеж, Укрвидав.

Слово про рідну матір. Поезії. (Липень — грудень 1941). Спілка радянських письменників України, серія «Фронт і тил».

Світла зброя (Поезії, червень 1941 — квітень 1942). Спілка радянських письменників України, серія «Фронт і тил».

Слово о матери-Родине. Союз писателей Украины, серия «Фронт и тыл».

Народ бессмертен. Статьи.

1943

7—9 січня На ювілейному пленумі правління Спілки письменників України, що відбувся в Уфі, виступив із доповіддю «Українська радянська поезія за 25 років».

10 січня Виступив на великому літературному вечорі в Уфі, влаштованому президією Спілки письменників на відзначення XXV річниці Радянської України.

22 січня Виступив на урочистому засіданні Академії наук УРСР та Спілки письменників України з нагоди дев'ятнадцятих роковин з дня смерті В. І. Леніна.

29 січня Взяв участь в обговоренні музичної поеми «Чернець» композитора М. І. Вериківського на слова Т. Г. Шевченка, що було організоване Інститутом народної творчості та мистецтва АН УРСР і Спілкою композиторів України.

6 лютого Партійна організація Спілки письменників України на своїх зборах прийняла М. Т. Рильського кандидатом у члени ВКП(б).

19 березня За збірки «Слово про рідну матір», «Світова зоря», «Світла зброя» і поему «Мандрівка в молодість» М. Т. Рильському присуджено Сталінську премію I ступеня.

Березень На Шевченківській сесії АН УРСР виступив із доповіддю «Шевченківські дні як велика традиція».

Квітень Центральний Комітет ВКП(б) своєю постановою прийняв М. Т. Рильського в члени партії без проходження кандидатського стажу.

3 квітня	Виступив із доповіддю про П. К. Саксаганського на спільному засіданні башкирського відділення Всеросійського театрального товариства та Спілкою письменників України.
24 квітня	На засіданні президії Спілки письменників України М. Т. Рильський обраний відповідальним секретарем правління.
	В Уфі виступив на вечорі пам'яті М. М. Коцюбинського, організованому урядовим комітетом по відзначенню 30-річчя з дня смерті письменника.
13 травня	На засіданні президії Спілки письменників СРСР виступив із доповіддю про роботу українських письменників.
Друга половина травня	У Москві в Сокольницькому парку культури і відпочинку, в редакції газети «Комсомольская правда», у клубі Наркомату закордонних справ СРСР відбулися творчі вечори М. Т. Рильського.
16 травня	Взяв участь у Третьому антифашистському мітингу представників українського народу, що відбувся в Москві.
31 травня	Під головуванням М. Т. Рильського у Москві відбулося засідання президії Спілки письменників України, на якому було розглянуто роботу Укрвидаву.
29 червня	М. Т. Рильського обрано дійсним членом Академії наук УРСР.
Друга половина серпня	Разом із сім'єю переїжджає з Уфи до Москви.
28 серпня	У прифронтовій смузі під Харковом бере участь у нараді за участю керівників партії та Уряду республіки, присвяченій обговоренню нового українського правопису.
30 серпня	Взяв участь у мітингу, що відбувся у щойно визволеному Харкові.
9 вересня	Виступив на літературному вечорі в Московському клубі письменників, присвяченому звільненню Харкова і Донбасу.
11 листопада	На урочистих зборах АН УРСР в Москві, присвячених визволенню Києва, виступив із доповіддю «Київ в історії України».
16—17 листопада	У поїзді по дорозі до визволеного Києва пише вірші «Києву» та «Я слова розгубив...».
Друга половина грудня	Як спеціальний кореспондент газети «Известия» присутній на судовому процесі про звірства німецько-фашистських загарбників на території Харкова і Харківської області в період тимчасової окупації.

Вийшли друком:

Велика година. Поезії 1941—1942 років. Спілка письменників України.

Вибрані поезії. 1918—1943. Укрвидав.

Жага. Поема-видіння. Укрвидав.

Слово про рідну матір. Укрвидав.

Слово о матери-Родине. Стихи 1941—1942 г. Москва, Гослитиздат.

1944

Січень — Перебуває у Будинку творчості письменників у Переделкіно під Москвою.

5—9 лютого — Взяв участь у роботі і виступив на IX пленумі правління Спілки письменників СРСР, на якому було обговорено доповідь М. С. Тихонова «Радянська література в дні війни».

Лютий — Обраний віце-головою Всеслов'янського комітету та введений до складу редакційної колегії журналу «Славяне».

10 березня — Виступив із доповіддю «Великий патріот України» на літературно-художньому вечорі у Києві, присвяченому 130-річниці з дня народження Т. Г. Шевченка.

Березень — Виголосив промову на урочистих зборах у Москві, присвячених 150-річчю польського національного визвольного повстання під керівництвом Тадеуша Костюшка.

16 квітня — Разом із сім'єю повернувся з евакуації до Києва.

Червень — Увійшов до складу жюрі по розгляду проектів забудови Хрещатика, створеного за Постановою Раднаркому УРСР.

27—30 червня — Взяв участь у роботі пленуму правління Спілки письменників України. Виступив із доповіддю «Українська радянська література в дні визволення України».

Пленум обрав М. Т. Рильського головою правління СПУ.

2 липня — Разом з учасниками пленуму правління Спілки письменників України відвідав Канів, взяв участь у покладенні вінків на могилу Великого Кобзаря, виступив на літературному вечорі, що відбувся у музеї поета.

4 липня — Взяв участь разом із великою групою письменників у роботах по відбудові Хрещатика.

26 серпня — Головував на літературному вечорі, присвяченому 125-річчю з дня народження П. О. Куліша.

26 вересня — Взяв участь в урочистих зборах, присвячених 25-річчю Академії наук УРСР.

1 жовтня Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про нагородження орденами і медалями працівників Академії наук УРСР» М. Т. Рильського нагороджено орденом Червоної Зірки.

Жовтень — листопад Разом із дружиною перебуває в санаторії «Україна» в Гагрі.

16 грудня Взяв участь в урочистому засіданні, присвяченому 150-річчю з дня смерті Г. Сковороди.

Вийшли друком:

Мандрівка в молодість. Поема. К.— Х., Укрдержвидав.

Марина. Віршована повість. Вид. 2-е. Спілка радянських письменників України.

Неопалима купина. Поезії 1942—1944. Спілка радянських письменників України.

Лирика. М., «Советский писатель».

1945

25—27 січня Взяв участь у роботі, виступив на VIII міській партійній конференції Києва.

Січень Увійшов до складу урядового ювілейного комітету по відзначенню 150-річчя з дня народження О. С. Грибоєдова.

У складі бригади письменників виїжджав до міста Львова і сіл Львівської області. Взяв участь у роботі міжобласної наради вчителів, виступав на зустрічах із творчою інтелігенцією, читачами.

28 лютого У клубі Спілки письменників України відбувся творчий вечір М. Т. Рильського, учасники якого ознайомилися із щойно завершеним перекладом героїчної комедії Е. Ростана «Сірано-де-Бержерак».

Початок березня На відкритих партійних зборах письменників виступив із доповіддю «За високу ідейність української радянської літератури».

13 березня На урочистих зборах в АН УРСР виступив із доповіддю «Наш Шевченко».

Березень Громадськість широко відзначила 50-річчя з дня народження поета. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 березня М. Т. Рильського нагороджено орденом Леніна. Із привітанням до ювіляра звернулися Рада Народних Комісарів УРСР та ЦК КП(б)У. 20 березня у приміщенні Київського театру російської драми імені Лесі Українки під головуванням О. Є. Корнійчука відбувся ювілейний вечір.

23 березня Виступив із спогадами про Миколу Лисенка на вечорі, присвяченому творчості композитора, що відбувся у Київському театрі опери і балету.

14 квітня	Головував на літературному вечорі, присвяченому 15-річчю з дня смерті В. В. Маяковського.
28 квітня	Виступив із привітанням на урочистому вечорі, присвяченому 35-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка О. І. Білецького.
1 травня	В газеті «Радянська Україна» надруковано вірш «Перемозі».
15—22 травня	Взяв участь у роботі, виступив на X пленумі правління Спілки письменників СРСР.
22 травня	На вечорі української літератури, що відбувся під головуванням О. О. Фадеєва у Політехнічному музеї в Москві, виступив із доповіддю про творчість українських письменників в роки Вітчизняної війни.
Кінець травня — початок червня	Здійснив разом з Остапом Вишнею поїздку до Ленінграда, де взяв участь у літературних вечорах. Творчим наслідком поїздки був поетичний цикл «Ленінградські поезії».
24 червня	Був присутній на Параді Перемоги на Красній площі у Москві та на урочистому урядовому прийомі в Кремлі.
Друга половина липня	У складі делегації Всеслов'янського комітету їде до Чехословаччини і Польщі. Бере участь у святкуванні 535-ої річниці Грюнвальдської битви.
Серпень — вересень	Починає разом з М. М. Ушаковим роботу над підготовкою видання творів Т. Г. Шевченка російською мовою у 5-ти томах, яке було здійснене Гослитиздатом протягом 1948—1949 рр.
Кінець вересня — жовтень	Разом із відповідальним секретарем Всеслов'янського комітету полковником В. В. Мочаловим здійснює поїздку по Югославії. Враження від поїздки відбиті у поетичному циклі «Югославські нариси».
4 листопада	Увійшов до складу виборчої комісії Української РСР по виборах до Ради Національностей Верховної Ради СРСР.
11 листопада	Виступив із публічною лекцією у Києві на тему «Подорож до Югославії». Збір коштів від лекції пішов на користь дітей письменників, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни.
Грудень	Разом із Д. Бобирем та Є. Дроб'язком завершив роботу над перекладом комедії О. С. Грибоєдова «Лихо з розуму».

Вийшли друком:

Путешествие в молодость. Поэма. Перевод Н. Н. Ушакова, М., «Советский писатель».

Стихотворения и поэмы. М., Гослитиздат.

1946

Січень	Як кандидат у депутати Верховної Ради СРСР зустрічається із виборцями у містах і селах Житомирської області.
	У першому номері журналу «Вітчизна» опубліковано поетичний цикл «Листи», написаний під час поїздки до Югославії восени 1945 р. («До рідного краю», «Дружині», «Синові»).
10 лютого	Обраний депутатом Верховної Ради СРСР другого скликання від Житомирського виборчого округу.
Березень	Взяв участь у роботі 1-ої Сесії Верховної Ради СРСР другого скликання.
19 березня	У Москві у Клубі письменників відбувся літературний вечір-зустріч з українськими поетами — депутатами Верховної Ради СРСР П. Г. Тичиною, М. Т. Рильським і М. П. Бажаном.
Березень	Увійшов до складу оргкомітету по проведенню республіканської олімпіади художньої самодіяльності піонерів та школярів.
Перша половина травня	У складі делегації радянських письменників відвідав Чехословаччину.
15 травня	Виступив на літературному вечорі у Києві, присвяченому 30-річчю з дня смерті Шолом-Алейхема.
6—7 червня	Взяв участь у роботі та виступив на республіканській нараді письменників-прозаїків.
12 жовтня	У «Літературній газеті» опубліковано «Поему про тугу і щастя».
18 жовтня	Виступив із доповіддю про роботу Спілки письменників України на засіданні секретаріату Спілки письменників у Москві.
2—3 листопада	Взяв участь у святкуванні 40-річчя літературної діяльності Якуба Коласа у Мінську.
11 листопада	Увійшов до складу Художньої ради Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР.
14 листопада	Президія Спілки письменників України задовольнила прохання М. Т. Рильського про увільнення його від обов'язків голови правління СПУ.
26 листопада	На засіданні Всеслов'янського комітету у Москві виступив із доповіддю про життя і творчість А. Міцкевича.
29 листопада	У складі делегації СРСР виїхав на Слов'янський конгрес до Белграда.
11 грудня	Виступив із промовою на першому повоєнному Слов'янському конгресі у Белграді.

Вийшли друком:
Вірність. [Львів], «Радянський письменник».

Перший і другий томи видання: *Рильський М.* Поезії. В 3-х томах. К., Держлітвидав України.

Чаша дружби. К., Держлітвидав України.

Сербські епічні пісні. Переклад М. Рильського. К., Держлітвидав України.

Стихотворения и поэмы. М., Гослитиздат.

1947

Січень — У клубі Спілки письменників України виступив із доповіддю про Слов'янський конгрес у Белграді. Увійшов до складу редакційної колегії повного зібрання музичних та музично-теоретичних творів М. В. Лисенка.

13 лютого — У приміщенні Київського філіалу Центрального музею В. І. Леніна виступив із публічною лекцією «Героїчний епос сербського народу».

Перша половина квітня — Взяв участь в обговоренні плану науково-дослідних робіт на 1947 р. на пленарному засіданні сесії Академії наук УРСР.

Кінець травня — На зустрічі митців столиці України із двічі Героєм Радянського Союзу С. А. Ковпаком прочитав уривок з нової поеми «Весняні води», присвячений славетному партизанові.

22 червня — Виступив на мітингу на могилі Т. Г. Шевченка у Канові.

29 червня — 3 липня — Взяв участь у роботі і виступив на XI пленумі правління Спілки письменників СРСР у Москві.

11 липня — Виступив на зборах письменників Києва, присвячених обговоренню підсумків роботи XI пленуму правління Спілки письменників СРСР.

Липень — Увійшов до складу жюрі конкурсу на кращу радянську пісню, оголошеного Спілками композиторів та письменників України.

Серпень — У журналі «Вітчизна» (№ 8) надруковано поему «Весняні води».

У журналі «Дніпро» (№ 8) надруковано статтю «Світове значення радянської літератури».

11 вересня — У зв'язку із відзначенням 800-річчя Москви взяв участь у покладенні вінка від письменників України на могилу Юрія Долгорукого у Києво-Печерському заповіднику.

Вересень — грудень — На республіканській нараді молодих письменників, розширеному пленумі правління спілки письменників України (15—20 вересня), проти М. Т. Рильського висунуто безпідставні звинувачення в допущенні націоналістичних помилок.

У республіканських газетах та журналах було вміщено ряд статей, які мали на меті очорнити творчість поета і вченого.

Вийшли друком:

Сербські епічні пісні. Скорочена стенограма публічної лекції. К., Лекційне бюро Управління в справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР.

Чаша дружбы. М., «Советский писатель».

1948

Лютий — У журналі «Вітчизна» (№ 2) опубліковано вірш «Мости».

Квітень — На ювілейній сесії Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР виступив із доповіддю «О. М. Островський і сучасність».

13 квітня — Виступив на загальних зборах Академії наук УРСР, присвячених обговоренню плану науково-дослідних робіт на 1948 р.

20 травня — Взяв участь у першому після Великої Вітчизняної війни засіданні урядової комісії по підготовці Повного зібрання творів Т. Г. Шевченка.

28 травня — Виступив на літературному вечорі, що відбувся у Колонному залі Української державної філармонії.

20 червня — Виступив із промовою та прочитав вірш на мітингу, що відбувся на Тарасовій горі у Каневі.

Липень — Виступив на зустрічі письменників і композиторів з учасниками республіканської олімпіади дитячої художньої самодіяльності.

24 серпня — Увійшов до складу ювілейної комісії по відзначенню 150-річчя з дня виходу в світ «Енеїди» І. П. Котляревського.

Вересень — Разом з дружиною та секретарем В. О. Маміконяном перебував у санаторії «Приморський» під Ізмаїлом.

Вересень — У зв'язку із підготовкою до 150-річчя з дня народження О. С. Пушкіна Рада Міністрів УРСР утворила республіканський комітет, до складу якого увійшов М. Т. Рильський.

13 жовтня — Як голова ювілейної комісії Спілки письменників України виступив на засіданні республіканського ювілейного комітету по ознаменуванню 150-річчя з дня народження О. С. Пушкіна.

27 жовтня — Виступив на урочистих зборах у Києві, присвячених 50-річчю Московського Художнього академічного театру СРСР імені Горького.

Початок листопада — На звітно-виборних зборах письменників Києва обраний делегатом II з'їзду письменників України.

6—9 грудня — Бере участь у роботі II з'їзду письменників України. Обирається до президії з'їзду. 7 грудня виступив із промовою. Обраний з'їздом до складу правління Спілки письменників України.

8 грудня Виступив на зустрічі письменників — делегатів і гостей II з'їзду письменників України з трудящими Києва, що відбулася в Державному академічному театрі опери та балету.

24 грудня Виступив із доповіддю на урочистому засіданні в Києві, присвяченому 150-річчю з дня народження А. Міцкевича.

28 грудня На літературно-музичному вечорі у Києві, з нагоди 150-річчя «Енеїди» прочитав вірш, присвячений І. П. Котляревському.

Вийшли друком:

Мости. Поезії. К., «Радянський письменник».
День ясний. К., «Молодь».

1949

17 лютого Виступив на творчій зустрічі письменників із знатними людьми колгоспів України, що відбулася в Клубі письменників у Києві.

28 лютого Виступив на II пленумі правління Спілки письменників України.

Початок квітня Виступив із вступним словом на літературно-музичному вечорі, присвяченому пам'яті О. С. Пушкіна, що відбувся у Колонному залі Української державної філармонії.

20 квітня Виступив з промовою на тематичному вечорі діячів української культури «На захист миру, проти паліїв війни».

24 квітня З нагоди відкриття у Києві Державного музею Т. Г. Шевченка в газеті «Правда Украины» надруковано вірш «На відкриття музею Шевченка», а в газеті «Радянська Україна» статтю «Всенародне свято».

15 травня Взяв участь в урочистому засіданні, присвяченому 100-річчю з дня народження Панаса Мирного.

28 травня Взяв участь в урочистостях, присвячених пам'яті О. С. Пушкіна у Кам'янці. Вдень у колгоспі «Жовтень» зробив вступне слово перед початком концерту Державного симфонічного оркестру УРСР, а ввечорі в районному Будинку культури виголосив доповідь «Олександр Пушкін — великий російський поет».

29 травня У літньому театрі Кіровограда на урочистих зборах, присвячених 150-річчю з дня народження О. С. Пушкіна, виголосив доповідь про життя і діяльність великого російського поета.

31 травня На урочистих загальних зборах АН УРСР виступив із доповіддю «Пушкін і Шевченко».

4 липня — Головував на творчій зустрічі працівників Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР з артистами МХАТу імені М. Горького.

9 серпня — Взяв участь у літературному вечорі в Києві, присвяченому пам'яті Д. Гурамішвілі.

Середина серпня — Разом з Ю. К. Смоличем здійснив поїздку автомашиною по містах і селах Київської, Вінницької та Хмельницької областей.

Вересень — Разом із дружиною перебував у санаторії «Харакс» в Криму.

25—27 вересня — Взяв участь у Всесоюзній конференції прихильників миру в Москві.

27 вересня — У Центральному парку культури і відпочинку імені М. Горького в Москві виступив на загально-московських зборах, присвячених підсумкам Всесоюзної конференції прихильників миру.

5 жовтня — Під час покладення вінків на могилу М. К. Заньковецької з нагоди 15-річчя її смерті прочитав вірш, присвячений пам'яті великої артистки.

17 жовтня — На вечорі в Києві, присвяченому Ф. Шопену, виступив із читанням вірша.

4 листопада — На вченій раді ІМФЕ АН УРСР виступив із доповіддю «125-річчя Державного академічного Малого театру».

12 листопада — На ювілейній сесії Академії наук УРСР виступив із доповіддю «Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській Державі — тріумф ленінської національної політики».

Вийшли друком:

Рильський М. Поезії. В 3-х томах. Переклади. К., Держлітвидав, т. 3.

Міцкевич А. Пан Тадеуш. Нова редакція перекладу. К., Держлітвидав.

1950

21 січня — М. Т. Рильському присуджено вчений ступінь доктора філологічних наук без захисту дисертації.

Січень — Разом з письменниками М. Тихоновим, А. Венцловим, Максимом Танком і С. Чіковані перебував у Польщі, де взяв участь у ювілейних міцкевичевських урочистостях, що завершилися відкриттям пам'ятника А. Міцкевичу у Варшаві.

Висунутий кандидатом у депутати Ради Національностей Верховної Ради СРСР третього скликання по Житомирському виборчому округу.

Лютий — Здійснив поїздку по містах і селах Житомирської області, під час якої зустрівся із виборцями.

8 березня	Присуджено Сталінську премію III ступеня за переклад поеми Адама Міцкевича «Пан Тадеуш».
9 березня	Взяв участь у зустрічі літераторів Києва із делегацією болгарських письменників.
15 березня	Обраний депутатом Верховної Ради СРСР третього скликання.
18 березня	Виступив на літературному вечорі, присвяченому 50-річчю з дня народження М. М. Ушакова.
19 березня	Виступив на літературному вечорі, присвяченому творчості лауреатів Сталінської премії 1950 р., що відбувся у Колонному залі Української державної філармонії.
Кінець березня — початок квітня	У складі бригади письменників здійснив поїздку по містах і селах західних областей України. У Львові виступив на зустрічах із студентами університету, політехнічного інституту, консерваторії, із головами колгоспів Львівської області. На Личаківському кладовищі взяв участь у покладенні вінків на могили І. Франка, Ю. Гаврилюка, С. Тудора, Я. Галана. Виступив на зустрічі з трудящими Станіслава (нині Івано-Франківськ), на батьківщині І. Франка в селі Нагуєвичах.
14 квітня	Виступив на літературному вечорі, присвяченому пам'яті В. Маяковського, що відбувся в Українській державній філармонії.
25 квітня	В клубі письменників України виступив на урочистому вечорі, присвяченому 80-річчю з дня народження В. І. Леніна.
12 травня	В газеті «Радянська Україна» надруковано поетичний цикл «У молодій Польщі».
Травень	В Українському театральному товаристві відбулася зустріч М. Рильського з театральною громадськістю Києва.
Друга половина серпня	Разом із А. С. Малишком здійснив на автомашині поїздку по містах і селах Житомирської і Вінницької областей.
14 вересня	Виступив із промовою в селі Велика Богачка на Полтавщині на урочистостях, присвячених 75-річчю з дня народження кобзаря Ф. Кушнерика.
17 вересня	Виступив із спогадами на урочистому вечорі, присвяченому пам'яті П. К. Саксаганського.
Жовтень	Разом з дружиною перебував у санаторії «Білорусія» в Сочі.
16 жовтня	У газеті «Правда» надруковано статтю М. Рильського «Дни творческого созидания».
11 грудня	Виступив із промовою у Великому залі Московської консерваторії на урочистому засіданні, присвяченому 150-річчю першого видання «Слова о полку Ігоревім».

26 грудня Виступив із доповіддю на V пленумі Спілки письменників України, що відбувся у місті Донецьку. На пленумі до президії СПУ додатково обрані М. Рильський, П. Воронько, Ю. Яновський, Остап Вишня, Л. Новиченко і В. Собко.

Вийшли друком:

Братерство. Поезії. К., «Радянський письменник».
Поезії (1910—1950). К., Держлітвидав.
Урожай. Вибрані поезії для дітей. К., «Молодь».
Собрание стихов. 1910—1950. М., Гослитиздат.

1951

25 січня Головував на літературно-музичному вечорі, присвяченому 110-річчю з дня народження М. П. Старицького.

27 січня На урочистому засіданні в Колонному залі філармонії, присвяченому 60-річчю з дня народження П. Г. Тичини, виголосив доповідь про життєвий і творчий шлях поета-академіка.

5 лютого Виступив на нараді керівників самодіяльних колективів, скликаній ЦК КП(б)У.

28 лютого На урочистому вечорі в Києві, присвяченому 80-річчю з дня народження Лесі Українки, виступив із доповіддю про життя і творчість класика української літератури. Того ж дня на мітингу, що відбувся на Байковому кладовищі, прочитав вірш, присвячений Лесі Українці.

Березень У журналі «Знамя» (№ 3) надруковано статтю «О языке и литературе».

9 квітня Виступив із віршем на урочистому вечорі, присвяченому 60-річчю з дня народження народного артиста СРСР А. М. Бучми.

23 травня На загальних зборах Академії наук УРСР виступив із віршем «Материне благословення», присвяченим пам'яті О. О. Богомольця.

15—24 червня Взяв участь у декаді українського мистецтва і літератури в Москві. Виступав на відкритті декади в Колонному залі Будинку Спілок, на заключному вечорі у концертному залі імені П. І. Чайковського, на зустрічах з трудящими столиці у Центральному палаці залізничників, у Палаці культури Московського ордена Леніна машинобудівного заводу, на засіданні президії Спілки письменників СРСР. Взяв участь у покладенні вінка від письменників України біля Кремлівської стіни на відзначення 15-х роковин з дня смерті О. М. Горького.

7 липня Виступив на засіданні президії Академії наук УРСР із доповіддю про підсумки декади українського мистецтва і літератури в Москві.

30 липня — 2 серпня Взяв участь у роботі і виступив на VI пленумі правління Спілки письменників України.

Серпень Разом з О. І. Копиленком здійснив поїздку автомашиною по південних областях України. Враження від побаченого відбилися у поетичному циклі «Подорож», написаному восени цього ж року.

1—3 листопада Взяв участь у роботі республіканської наради перекладачів. Виступив із доповіддю «Про вірновані переклади».

1—4 грудня Взяв участь у роботі всесоюзної наради з питань художнього перекладу у Москві. Виступив із співдоповіддю «Про художні переклади з мов народів СРСР».

Вийшли друком:

Дружба народів. Статті. К., Держлітвидав України.

Поеми і лірика. К., Держлітвидав України.

Дружба народов. Статьи. Гослитиздат Украины.

Избранные произведения. М., Гослитиздат.

Избранные стихотворения. М.— Л., Детиздат.

Стихи. М., «Правда» (Библиотека «Огонька»).

Міцкевич А. Пан Тадеуш. Переклад М. Рильського. К., Держлітвидав України.

1952

Січень Виступив на загальних зборах Академії наук УРСР, присвячених обговоренню плану науково-дослідних робіт на 1952 р.

Виступив із лекцією перед учителями Києва «Велична тема. Вірші українських радянських поетів про дружбу народів».

Увійшов до складу республіканського комітету по відзначенню 100-річчя з дня смерті М. В. Гоголя.

Разом із головним режисером Львівського драматичного театру імені М. Заньковецької Б. Тягном працює над інсценіровкою повісті М. В. Гоголя «Тарас Бульба».

29 січня Взяв участь у роботі, виступив на республіканській нараді молодих письменників.

Лютий Увійшов до складу республіканського комітету по відзначенню на Україні 150-х роковин з дня народження Віктора Гюго.

2 лютого На нараді-дискусії по обговоренню «Російсько-українського словника», що відбулася в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР, виступив із доповіддю «Мовні зв'язки українського і російського народів і співдружність братніх народів у творенні соціалістичної змістом і національної формою культури».

Березень	У журналі «Вітчизна» (№ 3) надруковано статтю «Шевченко і Гоголь».
	На зустрічі із викладачами Львівської консерваторії виступив із спогадами про М. В. Лисенка. На сесії Львівського відділення Академії наук УРСР виголосив доповідь про українсько-російські мовні зв'язки.
10—12 квітня	Взяв участь у роботі, виступив на республіканській нараді з питань дитячої літератури, скликаної ЦК ЛКСМУ і Спілкою письменників України.
22 травня	На ювілейній сесії ІМФЕ АН УРСР у Львові виголосив доповідь «Ідеї радянського патріотизму і дружби народів в українському мистецтві».
14 червня	Взяв участь у літературному вечорі в Києві, присвяченому 30-им роковинам з дня смерті основоположника чуваської літератури М. Сеспеля. За активну участь у пропаганді творчості М. Сеспеля разом з іншими українськими письменниками відзначений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради Чуваської АРСР.
15 червня	Виступив на урочистостях, присвячених пам'яті М. Сеспеля в Острі на Чернігівщині.
1 липня	Виступив із вітальним словом перед колективом Московського державного театру імені Є. Вахтангова, який прибув на гастролі до Києва.
9 липня	Виголосив доповідь про життя і творчість Янки Купали на літературному вечорі у Києві, присвяченому 70-річчю з дня народження білоруського поета.
Липень	Очолив комісію Спілки письменників України по відзначенню 160-річчя з дня смерті видатного грузинського поета Д. Гурамішвілі.
Липень	Разом з письменником П. С. Козланюком здійснив автомашинною поїздку по Закарпаттю, наслідком якої став поетичний цикл «Подорож на Закарпаття».
3 серпня	Взяв участь в урочистостях в Миргороді, присвячених пам'яті Д. Гурамішвілі. Виступив на мітингу на могилі поета, на літературно-художньому вечорі, що відбувся у районному Будинку культури. Враження від поїздки на Полтавщину відбилися у поетичному циклі «Миргородські записи».
5 серпня	Головував на літературному вечорі у Києві, присвяченому 160-річчю з дня смерті Д. Гурамішвілі.
Жовтень	У київському Будинку працівників мистецтв головував на урочистому вечорі, присвяченому 45-річчю з дня смерті І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого).
8 листопада	Виступив на загальноміських зборах інтелігенції, присвячених підсумкам XIX з'їзду КПРС.

Листопад Разом із М. Л. Нагнибідою взяв участь в урочистостях, виступив із привітанням на ювілейному вечорі в Мінську, присвяченому 70-річчю з дня народження Якуба Коласа.

Виступив із доповіддю про життя і творчість Якуба Коласа на літературному вечорі у Києві.

9 грудня Виголосив вступне слово на науковій сесії, присвяченій 40-річчю з дня смерті М. В. Лисенка.

Вийшли друком:

Весняна пісня. Поезії. К., Держлітвидав України.

Наша сила. Поезії. К., «Радянський письменник».

Вибрані переклади. К., Держлітвидав України.

Наша сила. Стихи. М., «Советский писатель».

1953

Січень Перебуваючи на відпочинку в Кисловодську, працює над перекладом лібретто опери М. І. Глінки «Руслан і Людмила» для Київського театру опери і балету.

23 січня Виступив у Колонному залі Київської філармонії на вечорі молдавської літератури і мистецтва.

4 лютого Виступив на вечорі російської радянської літератури, що відбувся у Колонному залі Київської філармонії.

21 лютого Під час перебування у Харкові зустрівся з викладачами і студентами університету.

15 березня Взяв участь у роботі 4-ої сесії Верховної Ради СРСР.

27 березня Виступив у Києві на вечорі радянської грузинської літератури.

23 квітня Виступив з доповіддю про оперу «Запорожець за Дунаєм» на вечорі, присвяченому 80-річчю з дня смерті С. С. Гулака-Артемовського і 90-річчю з дня першої постановки опери.

14 червня Відкрив вступним словом ювілейний вечір у Києві, присвячений 150-річчю з дня народження Остапа Вересая.

21 червня Взяв участь в урочистостях у селі Сокиринці на Чернігівщині, присвяченим 150-річчю з дня народження Остапа Вересая. Виступив на мітингу, що відбувся на могилі кобзаря, головував на виїзному поширеному засіданні вченої ради ІМФЕ АН УРСР.

23 червня В газеті «Правда» надруковано статтю «Украинские классики на русском языке».

6 липня Очолив комісію Спілки письменників України по відзначенню 40-річчя з дня смерті Лесі Українки.

Кінець серпня — початок вересня	Здійснив автомашиною поїздку по містах і селах Чернігівської області та Білорусії. У селі Мишковичі Могилівської області зустрівся з головою колгоспу «Рассвет» К. П. Орловським та білоруськими письменниками.
8 жовтня	Головував на вечорі «Література радянської Вірменії», що відбувся в Києві.
12 жовтня	Виступив на зустрічі літературної громадськості столиці України із польськими письменниками.
21—24 жовтня	Взяв участь у роботі XIV пленуму правління Спілки письменників СРСР. Увійшов до складу президії СП СРСР.
28 жовтня	Головував на вечорі «Література радянського Азербайджану», що відбувся у Києві.
7 листопада	У газеті «Правда» надруковано статтю М. Рильського «Великое братство».
25—27 листопада	Взяв участь у роботі VIII пленуму Спілки письменників України.
27 листопада	Головував на зустрічі письменників із молоддю Києва, що відбулася у Будинку офіцерів.
23 грудня	Головував на літературному вечорі у Києві, присвяченому 155-річчю з дня народження А. Міцкевича.

Вийшли друком:

Ранок нашої Вітчизни. Поезії. К., «Радянський письменник».

Під зорями Кремля. Статті. К., «Радянський письменник».

1954

Січень	Перебуває у санаторії ім. 30-річчя Радянської України у Пуща-Водиці.
	Увійшов до складу урядового комітету по підготовці й проведенню святкування 300-річчя возз'єднання України з Росією.
17 січня	В газеті «Известия» надруковано статтю «Незабываемая дата».
Лютий	Висунутий кандидатом у депутати Верховної Ради СРСР по Житомирському виборчому округу.
16 лютого	Виступив у Колонному залі Будинку спілок у Москві на вечорі поезії, присвяченому 300-річчю возз'єднання України з Росією.
3—4 березня	Взяв участь у роботі XV пленуму правління Спілки письменників СРСР. Виступив на пленумі із доповіддю «Про історичні зв'язки російської та української літератур».

19 березня	М. Т. Рильського обрано депутатом Верховної Ради СРСР 4-го скликання.
Квітень	Виступив із вступним словом на розширеному засіданні вченої ради ІМФЕ АН УРСР, присвяченому 300-річчю возз'єднання України з Росією.
7 травня	Головував на літературному вечорі-зустрічі громадськості Києва із російськими письменниками.
18 травня	Виступив на засіданні президії Спілки письменників України, присвяченому підсумкам декади російської літератури у Києві.
22 травня	В газеті «Правда» надруковано статтю «Всенародное признание».
Червень	Перебував у санаторії ім. 30-річчя Радянської України у Пуща-Водиці.
21 липня	Виступив із читанням вірша «До Польщі» та перекладами творів А. Міцкевича на урочистому вечорі у Києві, присвяченому 10-річчю Польської Народної Республіки.
26 серпня	В газеті «Радянська Україна» надруковано поетичний цикл «Щедрість».
Друга половина серпня — вересень	Здійснив подорож на автомашині по містах і селах України, Білорусії, Російської Федерації, Криму, Грузії і Вірменії.
27 жовтня — 1 листопада	Бере участь у роботі Третього з'їзду письменників України. Виступив на з'їзді з промовою, присвяченою питанням підвищення якості літературних перекладів та поліпшенню організації книжкової торгівлі. Обраний до складу правління Спілки письменників України, на пленумі правління — членом його президії.
15—26 грудня	Взяв участь у роботі Другого всесоюзного з'їзду радянських письменників. На з'їзді була заслухана доповідь П. Антокольського, М. Ауезова і М. Рильського про художні переклади з літератур народів СРСР.

Вийшли друком:

Вибране. К., Держлітвидав України.

Вірші. К., «Радянська школа».

Квіти друзям. Поезії. К., «Молодь».

300 літ. К., «Радянський письменник».

Великая дружба. Сборник статей. М., «Советский писатель».

Избранное. М., Гослитиздат.
Триста лет. Стихи. М., «Правда» (Библиотека «Огонька»).

1955

18 березня — За заслуги в розвитку радянської літератури та у зв'язку із 60-річчям з дня народження Указом Президії Верховної Ради СРСР нагороджений орденом Леніна.

19 березня — Громадськість відзначила 60-річчя від дня народження та 45-річчя літературної діяльності поета. З цієї нагоди під головуванням П. Г. Тичини у Києві відбувся урочистий вечір.

29 квітня — Заступник Голови Президії Верховної Ради СРСР і Голова Президії Верховної Ради УРСР Д. С. Коротченко вручив М. Т. Рильському орден Леніна.

22 червня — Виголосив вступне слово на спільному засіданні вченої ради ІМФЕ АН УРСР та президії Українського театрального товариства, присвяченому 50-річчю з дня народження та 30-річчю творчої діяльності О. Є. Корнійчука.

Липень — Разом із групою українських літераторів нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради БРСР за активну діяльність в галузі перекладу українською мовою кращих творів білоруських письменників.

Вересень — Перебуває у санаторії ім. 30-річчя Радянської України у Пуща-Водиці.

25 листопада — Виступив із доповіддю «Великий польський поет Адам Міцкевич» на урочистому засіданні в Києві, присвяченому 100-річчю з дня смерті А. Міцкевича.

27 листопада — На республіканській нараді молодих письменників виступив із доповіддю про творчість молодих поетів.

Грудень — Виступив на літературному вечорі, присвяченому 75-річчю з дня народження О. Блока, що відбувся у Москві в концертному залі імені П. І. Чайковського.

Вийшли друком:

Твори. В 3-х томах. К., Держлітвидав України.

Сад над морем. Поезії. К., «Радянський письменник».

Орлина сім'я. К., «Молодь».

Великий польський поет Адам Міцкевич. К., Товариство для поширення політичних і наукових знань УРСР.

Героїчний епос українського народу. К., Товариство для поширення політичних і наукових знань УРСР.

Про поезію Адама Міцкевича. К., Держлітвидав України.

Сад над морем. Стихи. М., «Советский писатель».

Великий польский поэт Адам Мицкевич. К., Общество по распространению политических и научных знаний УССР.

Великий польский поэт Адам Мицкевич. М., Всесоюзное общество по распространению политических и научных знаний.

1956

16—18 лютого — Виступив із співдоповіддю на республіканській нараді перекладачів.

Квітень — У складі делегації радянських учених взяв участь у роботі сесії Польської Академії наук, присвяченій 100-річчю з дня смерті А. Міцкевича. Виступив на сесії із доповіддю «Міцкевич і українська література».

У складі делегації депутатів Верховної Ради СРСР відвідав Австрію.

Липень — серпень. — Здійснив автомобільну подорож за маршрутом Київ — Ленінград — Естонія — Латвія — Литва — Білорусія — Київ.

26 липня — Виступив на мітингу в Каневі, що відбувся з нагоди 100-річчя з дня народження І. Франка.

28 липня — Виступив із промовою на мітингу в Києві з нагоди відкриття пам'ятника І. Франку.

29 липня — На пленумі правління Спілки письменників України виступив із доповіддю «Іван Франко — великий майстер художнього слова».

30 липня — На ювілейній сесії загальних зборів АН УРСР виголосив доповідь «Іван Франко — великий український письменник і громадський діяч».

30 вересня — 9 жовтня — Взяв участь у Декаді української літератури і мистецтва в Польщі.

1 грудня — Взяв участь у роботі республіканської наради дитячих письменників разом із працівниками видавництв та редакцій дитячих журналів і газет.

Вийшли друком:

Твори. В 3-х томах. К., Держлітвидав України.
На оновленій землі. Львів. Книжково-журнальне видавництво.

1957

Січень — Вийшов перший номер журналу «Народна творчість і етнографія», відповідальним редактором якого був М. Т. Рильський.

Увійшов до складу комісії Спілки письменників України по літературній та мистецькій спадщині О. П. Довженка.

8 січня — Виступив із доповіддю «Розквіт народної поетичної творчості на Україні» на республіканській нараді збирачів народної творчості.

10—12 січня Взяв участь у роботі пленуму правління Спілки письменників України.

5 лютого Виступив з привітанням на літературному вечорі в Москві, присвяченому 60-річчю з дня народження В. П. Катаєва.

13 лютого Виступив у дебатах по доповіді «Питання міжнародного положення і зовнішньої політики Радянського Союзу» на 6-й сесії Верховної Ради СРСР.

12 травня У газеті «Правда» надруковано статтю М. Т. Рильського «Література і народ».

Травень — червень На чолі делегації діячів радянської культури взяв участь у роботі з'їзду товариства «Франція — СРСР», що відбувся у Парижі. Здійснив поїздку по Провансу.

10 липня Виступив на зборах активу творчої інтелігенції Києва, присвяченим обговоренню рішення червневого Пленуму ЦК КПРС про антипартійну групу Маленкова, Кагановича, Молотова.

27 вересня В газеті «Правда» надруковано статтю першого секретаря ЦК КПРС М. С. Хрущова «За тісний зв'язок літератури і мистецтва з життям народу», в якій, зокрема, йшлося про безпідставне звинувачення в 1947 р. М. Т. Рильського в націоналізмі.

Серпень — вересень У складі делегації Слов'янського комітету СРСР взяв участь у святкуванні 80-річчя боїв на Шипці в Болгарії.

18 вересня Виступив у Київському театрі опери та балету на відкритті тижня білоруської літератури на Україні.

Вересень — жовтень У складі делегації Української РСР взяв участь у конференції ЮНЕСКО в Дубровнику (Югославія).

Грудень Виступив із доповіддю «Великий подвиг народу» на ювілейній науковій сесії ІМФЕ АН УРСР у Чернівцях, присвяченій 40-річчю Радянської влади на Україні.

Вийшли друком:

Троянди й виноград. Нові поезії. К., «Радянський письменник».

Поеми. К., Держлітвидав України.

Розы и виноград. Стихи. М., «Советский писатель».

Избранные произведения. В 2-х томах. М., Гослитиздат.

Великий подвиг. М., Госполитиздат.

1958

4 січня Померла дружина М. Т. Рильського Катерина Миколаївна Рильська.

10 січня	Головує на ювілейному вечорі, присвяченому 60-річчю з дня народження В. М. Сосюри.
Січень — лютий	Перебуває у санаторії «Конча-Заспа» під Києвом.
Кінець лютого — початок березня	Висунутий кандидатом у депутати Верховної Ради СРСР 5-го скликання від Житомирського виборчого округу. Провів ряд зустрічей із виборцями на Житомирщині, зокрема виступив на зборах у селі Романівці.
Березень	На VII Шевченківській конференції зробив доповідь «Балада Шевченка «У тієї Катерини...».
17—18 квітня	Взяв участь у роботі і виступив на загальних зборах Академії наук УРСР.
18 квітня	Виступив із доповіддю на зборах представників громадськості, присвячених 13-ім роковинам підписання Договору про дружбу, взаємодопомогу, післявоєнне співробітництво між СРСР і Польщею.
Травень	На науковій сесії з питань розвитку гуманітарних наук в УРСР виступив із доповіддю «Стан і перспективи розвитку української радянської фольклористики».
12 травня	У селі Велика Писарівка на Полтавщині взяв участь у вшануванні кобзаря Єгора Мовчана у зв'язку з його 60-річчям. Вручив ювілярові іменну кобзу.
27—31 травня	Взяв участь у роботі республіканського семінару самодіяльних композиторів і поетів. Виступив із доповіддю «Українська радянська народна поетична творчість».
Червень	Здійснив автомобільну подорож по містах і селах Білорусії, наслідком якої став поетичний цикл «На братній землі».
20 червня	Обраний дійсним членом Академії наук СРСР.
Липень — серпень	У складі делегації депутатів Верховної Ради СРСР виїздив до Бразілії для участі у 47-й конференції Міжпарламентського союзу в Ріо-де-Жанейро. Враження лягли в основу поетичного циклу «Ріо-де-Жанейро».
Серпень	Виступив із читанням вірша «Братня Польща! Хай тобі щастить...» у Жовтневому палаці перед початком концерту, присвяченого закінченню днів польської культури на Україні.
19 серпня	М. Т. Рильському вручено нагороду Польської Народної Республіки — Командорський Хрест ордена Відродження Польщі.
1 вересня	На IV Міжнародному з'їзді славістів у Москві зробив доповідь «Художній переклад з однієї слов'янської мови на іншу».

Кінець вересня Вступним словом відкрив вечір-зустріч італійських та українських поетів, що відбувся у Києві.

27 жовтня На установчих зборах представників громадськості УРСР з приводу створення на Україні відділення Товариства радянсько-польської дружби виступив із доповіддю про історію братніх зв'язків двох народів. М. Т. Рильського було обрано головою правління відділення Товариства.

Листопад Взяв участь у роботі і виступив на республіканській поетичній нараді.

Вийшли друком:

Слово про рідну матір. К., «Молодь».

Марина. Поема. К., Держлітвидав України.

Ілліч і дівчинка. Вірші. К., Дитвидав УРСР.

Художній переклад з однієї слов'янської мови на іншу. К., Видавництво Академії наук УРСР.

Классики и современники. Статьи. М., Гослитиздат.

Художественный перевод с одного славянского языка на другой. М., Издательство Академии наук СССР.

За редакцією М. Т. Рильського вийшла двотомна праця «Українська народна поетична творчість», т. I (Дожовтневий період); т. II (Радянський період). К., «Радянська школа».

1959

16—17 січня Був делегатом XX (позачергового) з'їзду Компартії України.

Лютий Увійшов до складу урядового республіканського Шевченківського комітету по підготовці й відзначенню 100-річчя з дня смерті великого Кобзаря.

9 березня Взяв участь у покладенні вінка від письменників України до пам'ятника Т. Г. Шевченку у Києві з нагоди 145-річчя з дня народження великого Кобзаря.

Виступив на літературному вечорі в приміщенні Української державної філармонії, присвяченому 145-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

10—14 березня Був делегатом IV з'їзду письменників України. На вечірньому засіданні 11 березня виступив із промовою «Слово — наша зброя», присвяченою проблемам збагачення рідної мови, боротьби за її чистоту, народність і красу. Виступ закінчив читанням поезії «Рідна мова». На заключному засіданні 14 березня обраний до складу правління Спілки письменників України. На першому пленумі новообраного правління обраний до складу президії.

Друга половина квітня	Зустрівся із студентами Львівського університету.
18—23 травня	Взяв участь у роботі III з'їзду письменників СРСР. Виступив на з'їзді з промовою «Про людину, для людини». Обраний до складу правління Спілки письменників СРСР.
Липень	Здійснив автомобільну поїздку по містах і селах західних областей України. Наслідки подорожі відбиті у «Карпатських октавах».
Перша половина серпня	Разом з Малишком відпочивав у наметі на березі Дніпра навпроти Гайдамацького острова. Там же написано вірш «Зграя веселиків».
5—7 вересня	Взяв участь у виїзній сесії АН УРСР в м. Кременці Тернопільської області, присвяченій 150-річчю з дня народження Ю. Словацького. Виступив на сесії із доповіддю «Ю. Словацький — поет, гуманіст, патріот».
Друга половина вересня	Виступив у Варшаві з доповіддю «Творче обличчя Олександра Довженка» на конференції, організованій Товариством польсько-радянської дружби і присвяченій О. П. Довженку.
Кінець листопада — початок грудня	Взяв участь у роботі сесії Польської Академії наук, присвяченій 150-річчю з дня народження Ю. Словацького. Зробив доповідь на тему «Юліуш Словацький і українська поезія».

Вийшли друком:

Далекі небосхили. Поезії. К., «Радянський письменник».

Голосіївська осінь. Лірика 1959 р. К., «Радянський письменник».

Наша кровна справа. Статті про літературу. К., Держлітвидав України.

Литература и народ. Статьи. М., «Советский писатель».

1960

Січень	Обраний почесним членом Українського театрального товариства.
16—19 лютого	Був делегатом XXI з'їзду Компартії України.
19 березня	Громадськість широко відзначила 65-річчя з дня народження та 50-річчя літературної діяльності. З цієї нагоди у Колонному залі Київської філармонії під головуванням П. Г. Тичини відбувся урочистий вечір.
26—28 березня	Взяв участь у міжвузівській науковій конференції в Одесі, присвяченій 50-річчю його творчої діяльності.

22 квітня	За поетичні збірки «Троянди й виноград» та «Далекі небосхили» М. Т. Рильському присуджено Ленінську премію.
Друга половина травня	В Житомирі в приміщенні обласного музично-драматичного театру відбулася зустріч М. Т. Рильського з виборцями-житомирянами. Зустрічі з виборцями відбулися також в Коростенському, Овруцькому, Бердичівському районах, місті Новоград-Волинському. У поїздці М. Т. Рильського по Житомирщині взяв участь А. С. Малишко.
8 червня	В Москві у Свердловському залі Кремля М. Т. Рильському вручено Ленінську премію.
Початок липня	Разом із академіком АН УРСР П. С. Погребняком відвідав дендропарк Тростянець на Чернігівщині та заповідний степ «Михайлівська цілина» у Сумській області.
17 липня	Взяв участь у зустрічі керівників партії і уряду з діячами радянської культури, яка відбулася на загородній дачі під Москвою.
Серпень	Під час відпочинку зустрівся з трудівниками села Мале Устя Сосницького району Чернігівської області. Під час зустрічі розповів про свої творчі плани, про підготовку письменників України до наступної декади української літератури і мистецтва у Москві.
Вересень	Перебуває у Будинку творчості письменників у Гагрі.
Початок жовтня	Разом із А. С. Малишком відвідав рідне село Романівку на Житомирщині. Під час зустрічі із земляками у сільському клубі передав землякам дарунок: піаніно, три бандури та бібліотечку художньої літератури.
22 жовтня	Виголосив вступне слово на засіданні вченої ради ІМФЕ АН УРСР, присвяченому 70-річчю з дня народження українського радянського літературознавця і фольклориста П. М. Попова.
6 листопада	У газеті «Вечірній Київ» під рубрикою «Вечірні розмови» надруковано статтю «Святковий подарунок», яка поклала початок регулярним суботнім виступам поета у газеті.
12—22 листопада	Був учасником декади української літератури і мистецтва у Москві. Виступав на урочистих вечорах, присвячених відкриттю і закриттю Декади, взяв участь у зустрічах з трудящими столиці.
24 листопада	Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про нагородження орденами і медалями СРСР працівників літератури і мистецтва України» нагороджений орденом Леніна.
27 листопада	Виступив на мітингу в селищі Стеблеві Корсунь-Шевченківського району на Черкащині з нагоди

відкриття літературно-меморіального музею І. С. Нечуя-Левицького та встановлення меморіальних дощок на честь А. Міцкевича, Марка Вовчка та І. Нечуя-Левицького.

Вийшли друком:

Зграя веселиків. Лірика 1959 року. К., «Радянський письменник».

Портрет Леніна. К., Дитвидав УРСР.

Природа і література. К., АН УРСР. Українське товариство охорони природи та сприяння розвитку природних багатств.

Твори. В 10-ти томах, т. 1, Лірика. 1910—1932; т. 2, Лірика. 1933—1947. К., Держлітвидав України.

Далекие небосклоны. Стихи. М., «Советский писатель».

Лирика поздних лет. М., «Правда» (Библиотека «Огонька»).

1961

Січень — Перебуває у санаторії ім. 30-річчя Радянської України у Пуща-Водиці.

3 лютого — Головував на урочистому вечорі у Києві, присвяченому 70-річчю П. Г. Тичини.

10 березня — На урочистих зборах, присвячених 100-річчю з дня смерті Т. Г. Шевченка, що відбулися у Києві в театрі опери та балету, виступив із доповіддю «Великий поет України».

13 березня — Виступив на урочистому відкритті меморіальної дошки на фасаді будинку № 14 по вул. Володимирській у Києві, де жив народний артист СРСР А. М. Бучма.

Квітень — Взяв участь у роботі зборів активу працівників літератури і мистецтва, присвячених підготовці до XXII з'їзду КПРС.

22 травня — Виступив у Каневі на десятій Шевченківській конференції із доповіддю «Жіноча» лірика Т. Г. Шевченка».

Червень — Перебуває у Будинку творчості письменників у Коктебелі.

27—30 вересня — Як делегат брав участь у роботі XXII з'їзду Компартії України.

17—31 жовтня — Брав участь у роботі XXII з'їзду КПРС.

11 листопада — Разом із народним артистом СРСР І. С. Козловським взяв участь у відкритті Будинку культури на батьківщині співака в селі Мар'янівці на Київщині.

28 листопада Виступив із доповіддю на всесоюзній нараді з питань сучасного фольклору у Києві «Стан і завдання сучасної фольклористики в світлі рішень XXII з'їзду КПРС».

Вийшли друком:

В затінку жайворонка. Поезії 1960—1961 рр. К., Держлітвидав України.

Вогні. Поезії, К., «Молодь».

Поезія Тараса Шевченка. К., «Радянський письменник».

3—7 томи Творів в 10-ти томах. К., Держлітвидав України.

Троянди й виноград. Далекі небосхили. Поезії. К., «Радянський письменник».

Розы и виноград. Далекие небосклоны. М., «Советский писатель».

Поэзия Тараса Шевченко. М., Гослитиздат.

1962

Січень На чолі делегації Спілки письменників СРСР здійснив поїздку по Югославії.

Лютий Висунутий кандидатом у депутати Ради Національностей Верховної Ради СРСР від Житомирського виборчого округу.

22 березня Взяв участь і виступив на ювілейному урочистому засіданні, присвяченому 120-річчю з дня народження М. В. Лисенка.

Квітень Виступив з промовою на урочистому засіданні в Москві, присвяченому 150-річчю з дня народження О. І. Герцена.

19 квітня Вступним словом відкрив урочистий вечір у Києві, присвячений 17-м роковинам з дня підписання Договору про дружбу, взаємодопомогу і післявоєнне співробітництво між Радянським Союзом і Польщею.

16 травня Головував на об'єднаному засіданні вчених рад ІМФЕ АН УРСР та Інституту театрального мистецтва імені Карпенка-Карого.

Травень — червень На запрошення головного правління Товариства польсько-радянської дружби здійснив з родиною подорож по Польщі.

Травень — червень Перебуває у будинку творчості письменників у Коктебелі (Планерське).

21 вересня Виступив на відкритті Державного літературно-меморіального музею Лесі Українки в Києві.

Вересень — жовтень Перебував у санаторії імені 30-річчя Радянської України у Пуща-Водиці.

14 листопада Головував на літературному вечорі у Києві, присвяченому 50-річчю з дня народження А. С. Малишка.

Грудень Виступив з промовою на 2-ій сесії Верховної Ради СРСР.

Вийшли друком:

Вечірні розмови. К., Обласне книжково-газетне видавництво.

Про людину, для людини. Статті про літературу і мистецтво. К., «Радянський письменник».

Про мистецтво. К., Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури.

8—10 томи. Творів у 10-ти томах. К., Держлітвидав України. 1—2 томи Сочинений в 4-х томах М., Гослитиздат.

1963

Лютий Виступив на республіканській науковій конференції з питань української мови з доповіддю «Словник і питання культури мови».

Березень — квітень Перебував у клінічному санаторії «Конча-Заспа».

8 квітня Взяв участь у роботі наради активу творчої інтелігенції та ідеологічних працівників України.

15 травня Виступив у селі Колодяжному на відкритті республіканської наукової сесії, присвяченої творчості Лесі Українки.

28 травня Виступив на відкритті виставки «Ленін у Польщі» в Київському філіалі Центрального музею В. І. Леніна.

Червень Вступним словом відкрив вечір у Києві, присвячений 110-річчю з дня народження О. П. Мишуги.

1 серпня Виступив із доповіддю «Слово про Лесю Українку» на урочистих зборах представників громадськості столиці України в нагоди 50-річчя з дня смерті Лесі Українки.

Вересень — жовтень Як голова українського і член міжнародного комітету славістів очолив українську групу делегатів на V міжнародному з'їзді славістів у Софії. На з'їзді виголосив доповідь (підготовлену разом із Г. С. Сухобрус, В. А. Юзвенко, В. О. Захаржевською) «Українські думи і героїчний епос слов'янських народів».

30 листопада Виголосив доповідь про творчий шлях П. М. Воронька на літературному вечорі, присвяченому 50-річчю з дня народження поета.

Грудень Перебував у Львові. Виступив офіційним опонентом на захисті докторської дисертації О. К. Бабишкіним

«Драматургія Лесі Українки», вустрівся із студентами Львівського державного університету.

Вийшли друком:

Ілліч і дівчинка. К., Дитвидав УРСР.

3—4 томи Сочинений в 4-х томах. М., Гослитиздат.

1964

9 лютого — Взяв участь у засіданні урядового республіканського комітету по преміях імені Т. Г. Шевченка.

9 березня — Взяв участь і виступив на урочистих зборах в Київському державному театрі опери і балету, присвячених 150-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

11 березня — Виголосив доповідь «Шевченкове нове слово» на ювілейній сесії загальних зборів Академії наук УРСР.

Травень — Обраний почесним доктором Ягеллонського університету у Кракові.

11 травня — 7 червня — Перебував на лікуванні у Кунцевській лікарні в Москві.

10 червня — В газеті «Вечірній Київ» надруковано останній вірш М. Т. Рильського «Андрієві Малишку, прочитавши третій цикл «Дороги під яворами».

22 липня — З нагоди національного свята Польської Народної Республіки у газетах надруковано привітання М. Т. Рильського «Добра тобі і благоденства, Польщо!».

24 липня — М. Т. Рильський помер. Похований на Байковому кладовищі у Києві.

Вийшли друком:

Вечірні розмови. Нариси. Статті. К., Держлітвидав України.

Зимові записи. Поезії 1960—1963. К., «Радянський письменник».

Тарас Шевченко Біографічний нарис. К., Держлітвидав України (співавтор О. Й. Дейч).

Вечерние беседы. М., «Советский писатель».

«Кобзарь» Тарас Шевченко». М., Гослитиздат.

Тарас Шевченко. Биографический очерк. К., Держлітвидав України (соавтор А. И. Дейч).

Вшанування пам'яті М. Т. Рильського

За постановою ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 27 липня 1966 р.:

споруджено пам'ятник М. Т. Рильському на його могилі;

встановлено меморіальну дошку на будинку 68 по вул. Леніна у Києві, де жив і працював письменник;
присвоєно ім'я М. Т. Рильського Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР;
здійснено видавництвом «Наукова думка» видання Зібрання творів М. Т. Рильського у 20-ти томах.

За постановою Ради Міністрів УРСР від 4 травня 1966 р. у м. Києві створено державний Літературно-меморіальний музей Максима Рильського в будинку № 7 по вулиці Радянській (нині вулиця Максима Рильського), де жив і працював письменник.

За постановою Ради Міністрів УРСР від 17 березня 1972 р. засновано щорічну літературну премію імені Максима Рильського за кращий художній переклад.

Встановлено погруддя М. Т. Рильського:
на території Київського літературно-меморіального музею поета;
в селі Романівці Попільнянського району Житомирської області.

Відкрито меморіальні дошки:
На будинку № 25 по вулиці Ярославів Вал у Києві, де містилася гімназія, в якій навчався М. Т. Рильський;
на будинку у місті Сквирі, де у 1918 р. працював М. Т. Рильський;
на будинку школи в селі Вчорайшому на Житомирщині, де у 1919 р. вчителював М. Т. Рильський;
на будинку школи імені М. Т. Рильського в Романівці на Житомирщині.

Ім'я Максима Рильського присвоєно:
Голосіївському парку культури і відпочинку у м. Києві;
Київській середній школі № 7;
Середній школі в селі Романівці на Житомирщині;
Вантажному сухогрузу Азовського морського пароплавства;
Прогулянковому теплоходу в м. Херсоні;
бібліотекам у Києві, Харкові, Запоріжжі;
вулицям у Києві, Житомирі, Запоріжжі, Вінниці, Сумах, Ужгороді, Чернівцях, Ровно, Дніпропетровську, Львові, Івано-Франківську, Каневі, Ірпені, Романівці, а також в Уфі — столиці Башкирської АРСР.

В 1988 р. у с. Романівці Попільнянського району Житомирської області створено Романівський музей Максима Рильського — відділ Житомирського краєзнавчого музею.

ПОКАЖЧИК ІМЕН І НАЗВ ДО ЛИСТІВ М. Т. РИЛЬСЬКОГО

Аарон 73, *592*
Абалкін М. О. 199, 260, 266, 269, 272, 378, 418, *654*
Аверченко А. Т. 250, *678*
Аджубей О. І. 287, 479, 481, *695*
Айбек 125, *620*
Айзенштоп І. Я. 67, 250, 403, 425, 447, 448, 475, 486, 491, 507, 512, 520, *589*
Айхенвальд Ю. І. 251, *679*
Аксаков С. Т. 46, 251, 342, *576*
Аксьонов В. П. 341, 398, 506, *722*
Алексеєв М. П. 320, *712*
Амундсен Рауль 307, *706*
Андерсен Ганс Крістіан 259, *682*
Андреєв Л. М. 525, *815*
Андреєва А. М. 10, *552*
Андреєва М. Ф. 10, *552*
Андріанова Н. М. 19, 20, *558*
Андрієнко М. Ф. 152, *632*
Анікст О. А. 512, *800*
Анікушин М. К. 141, 142, 324, *628*
Анісімов І. І. 294, 493, *699*
Антокольський П. Г. 100, 224, 291, 491, 518, 522, *606*
Антоненко-Давидович Б. Д. 145, 165, 215, *620*
Антонович В. Б. 66, 222, 446, *588*
Антонович Д. В. 66, *588*
Антонович Д. С. 66, *588*
Антонович М. О. 66, *588*
Антонович П. О. 66
Аполлінер Гійом 324, *713*
Аполлон 73, 386, *592*
Апушкін Я. В. 102, *607*
Арагон Луї 161, 420, 484, *636*
Арбузов О. М. 190, *650*
Ардаматський В. І. 162, *637*
Асєєв М. М. 152, 472, 494, *632*
Астафьєва Н. О. 18, 165, 238, 317, 538, *672*
Астахов В. О. 236, *672*
Астахова О. Ф. 236, *672*
Афіна 386, *742*
Афродіта 150, *632*
Афродіта Мілоська 23, *561*
Ахматова А. А. 16, 63, 202, 251, 344, *556*

Бабаєвський С. П. 110, *611*
Бабаян Е. Й. 104, *608*
Бабишкін О. К. 111, 131, 212, 479, 535, 537, *612*
Бабійчук Р. В. 154, 172, 197, 292, 349, 359, 498, 534, *633*
Багалій Д. І. 442, *768*
Багатурія Г. Т. 157, *635*
Багмет А. Є. 389, *744*
Бажан М. П. 8, 10, 12, 44, 88, 179, 234, 415, 419, 460, 506, *549*
Байрон Джордж-Ноел-Гордон 512, *800*
Бакулін П. П. 20, *558*
Балацький Д. Є. 29, 348, 425, 445, *564*
Бальмонт К. Д. 55, 269, *581*
Бандура О. І. 35, 59, 108, 138, 198, 207, 246, 290, 298, 339, 345, 370, 388, *567*
Барабаш Іван 408, *754*
Барабаш Ю. Я. 416, 424, *758*
Бараташвілі Н. М. 88, 415, *599*
Баратинський Є. А. 15, 16, *556*
Баратинський П. І. 73, *592*
Барбюс Анрі 91, *601*
«Барвінок» 220, *664*
Барков І. С. 177, *644*
Барто А. Л. 220, *664*
Басанець П. О. 332, *717*
Батюк П. К. 180, *646*
Батюшков К. М. 15, 16, *556*
Бать Л. Г. 362, *731*
Бахтинський М. І. 146, *630*
Безсмертний В. Д. 134, *625*
Безсонов П. О. 222, *665*
Бейлін П. Ю. 156, *634*

Беніцький О. А. 426, *763*
Бердичевський І. І. 29, *564*
Березовський М. С. 367, 440, *733*
Берекета Б. В. 368, *734*
Берія Л. П. 167
Берліоз Гектор 122, *619*
Бетховен Людвіг ван 122, *619*
Бехер Йоганнес Роберт 179, 264, *645*
Бегічева Г. О. 106, 109, 318, 525, 526, *609*
Бєлінський В. Г. 207, 522, *658*
Бєляєв В. П. 314, 315, *709*
Бєльчиков М. Ф. 518, *576*
Бисикало С. К. 173, 187, *642*
Бичко В. В. 220, *664*
Бібік Ф. О. 407, *754*
Бінбай Б. Г. 96, *609*
Білецька М. Р. 25, 111, *561*
Білецький А. О. 110, 311, 341, 369, *611*
Білецький О. І. 25, 40, 44, 46, 56, 58, 63, 66, 73, 76, 85, 109, 111, 123, 133, 148, 150, 169, 170, 177, 197, 198, 202, 213, 224, 253, 261, 265, 275, 278, 289, 290, 305, 357, 362, 374, 376, 394, 402, 408, 420, 448, 495, 501, *561*
Білецький П. О. 25, 46, 106, 111, 212, 226, 260, 261, *561*
Білик М. Й. 263, 291, 301, 307, 353, *684*
Білогуров М. К. 80, *595*
Білодід І. К. 250, 299, 369, 422, 433, 462, 539, 544, *678, 814*
Білоус В. В. 277
Білоусов І. О. 485, *787*
Благой Д. Д. 305, 463, *705*
Блакитний В. М. 10, 132, *552*
Блок О. О. 299, 491, *702*
Бобир Д. М. 54, 399, *580*
Богатирьов П. Г. 464, *780*
Богданович М. А. 59, 271, 272, *585*
Богомолець О. О. 134, *625*
Бодлер Шарль 324, *713*
Бойко Г. П. 293, *698*
Боккаччо Джованні 486, *788*
Бондар А. Г. 381, *523*
Бондар-Дністровий Л. 530
Бондарчук С. Ф. 508, *798*
Бонч-Бруєвич В. Д. 65, *587*
Борецький О. В. 41, 97, 98, 122, 123, 147, 153, 167, 170, 198, 203, 220, 234, 242, 243, 250, 255, 263, 270, 275, 296, 306, 314, 317, 336, 350, 361, 375, 410, 414, 425, 435, 443, 457, 464, 499, 503, 504, 506, 511, 518, 519, 522, 526, 537, 572, *685*
Боровий В. І. 113, *613*
Боровий Р. М. *629*
Бортнянський Д. С. 367, 440, *733*
Ботев Христо 35, *568*
Бражнін І. Я. 39, *571*
Браун М. Л. 9, 87, 182, 265, 269, 288, 448, 487, 491, 493, *549*
Браун М. М. 22, *560*
Бриль Янка 44, 47, 117, 218, 340, 424, 486, *574*
Бріттен Бенджамін 366, *733*
Бровка Пятрусь 171, *641*
Броневський Владислав 92, 93, 158, 274, 292, 293, 298, 315, *601*
Брюсов В. Я. 302, 496, 500, *704*
Буало Нікола 181, *646*
Будницька Є. М. 169, *640*
Букін М. І. 77, *594*
Булатович М. Є. 421, *760*
Булаховська Ю. Л. 221, 461, *664*
Булаховський Л. А. 35, 81, 221, 305, 374, 422, *569*
Бундзяка Ю. В. 77, *594*
Бунін І. О. 108, 212, 250, *610*
Буркатов Б. А. 401, 402, *752*
Бурлака Ф. М. 524, *805*
Бутник-Сіверський Б. С. 179, *645*
Бушмін О. С. 463, *780*

Вагнер Ріхард 40, *572*
Важик Адам 42
Вайнерман Х. А. 322, *716*
Вайсблат Л. Н. 54, 60, 95, 244, 254, 283, *580*
Валері Поль 12, *554*
Василевська В. Л. 45, 372, *575*
Василенко С. І. 371, 372, 373, *735*
Васильєв С. О. 162, *637*
Васильєва О. І. 43, *574*
Васильченко С. В. 163, 207, *638*
Ведіна В. П. 461, *779*
Велчев Велчо Петров 463, *780*
Венгеров Л. М. 230, 231, 372, *669*
Венгеров С. О. 224, *666*
Венера 150, 194, *632*
Вербицька Є. Г. 439, *767*
Вербицький М. А. 74, *593*
Вербицький П. П. 439, *767*
Вервес Г. Д. 68, 85, 461, 462, 463, *589*
Вергілій Морон Публій 291, 352, *697*
Вериківська І. М. 315, *710*

Верниківський М. І. 315, 367, *710*
Верлен Поль 120, 181, 324, 360, 496, 497, 499, 500, 501, 506, 507, 520, 521, *618*
Верн Жюль 388, *743*
Верховинець В. М. 281, 366, 523, 541, *693*
Верховинець Я. В. 281, *693*
Верьовка Г. Г. 366, *733*
Веселовський О. М. 222, *665*
Веселовський С. Б. 522, *804*
«Вестник иностранной литературы» 414, *758*
«Вечірній Київ» 23, 25, 65, 83, 95, 181, 187, 235, 245, 277, 280, 319, 347, 351, 365, 380, 398, 402, 404, 418, 444, 460, 495, 506, 533, 545, *561*
Вика Казимеж 462, *779*
Винниченко В. К. 425, *762*
Виноградов В. В. 27, 98, 104, 118, 320, 447, 463, *563*
Вирган І. О. 113, 161, 413, *613*
Вищенський Іван 206, *658*
Вишеславський Л. М. 58, 84, 102, 103, 109, 127, 148, 256, 257, 260, 294, 296, 312, 328, 465, 467, 468, 469, 473, 542, *583, 815*
Вишневецький Д. І. 491, *790*
Вишневський М. Ф. 436, *766*
Вишня Остап 86, 118, 132, 279, 328, 329, 330, 331, 339, 436, 443, 462, 487, *598*
Вільгорська Є. В. 525
Війон Франсуа 470, 499, *783*
Вільде Ірина 177, 462, *644*
Вітошинський Я. Т. 20, 38, 297, 303, 504, *559*
Вітте С. Ю. 199, *653*
«Вітчизна» 36, 101, 162, 220, 233, 344, 389, 392, 414, 427, 470, 475, *596*
Владикін Г. І. 35, 153, 202, 212, 347, 471, *568*
Вовчок Марко 198, *652*
Вознесенський А. А. 317, 401, 521, *710*
Возняк М. С. 10, *552*
Вознякевич С. Й. 53, 62, 70, 80, 82, 120, 208, 210, 218, 239, 275, *595*
Войнич Етель Ліліан 322, *712*
Волгіна Т. І. 488, 489, 513, *789*
Волинський К. П. 111, *612*
Володимир Мономах 206, *658*
Волошин М. О. 239, 242, 251, 373, 469, *673*
Волошина М. С. 239, *673*
Воробйова І. В. 197, 289, 469, *653*
Вороний М. К. 35, 75, 111, 360, 500, *568*
Воронько П. М. 86, 114, 145, 201, 284, 325, 405, 535, *598*
Врхліцький Ярослав 324, 340, *713*
«Всесвіт» 70, 90, 106, 109, 139, 158, 159, 161, 167, 228, 376, 495, 521, *609*
Вяземський П. Л. 69, *590*

Гавлічек-Боровський Карел 499, 503, *793*
Гавранек Богуслав 463, *780*
Гагарін Ю. О. 276, *690*
Гайдар А. П. 492, *790*
Гайовий А. І. 326, *714*
Галабутська О. К. 534, *808*
Галан Я. О. 89, *600*
Галецька Ц. Я. 384
Галілей Галілео 110, *611*
Галіп Б. А. 158, 159, 162, *632*
Галіс А. Г. 450, 453, *774*
Галкін С. З. 170, *641*
Галчинський Константин Ільдефонс 315, *709*
Гамсун Кнут 14, *555*
Гаркуценко І. М. 170, *641*
Гатов А. Г. 478
Гатов О. Б. 473, *784*
Гвездослав Павол 453, *569*
Гейне Генріх 16, 22, 189, 242, 256, 259, 330, 382, 383, 506, 507, 522, 537, *556*
Гейченко С. С. 71, 337, *590*
Герасименко В. Я. 279, *692*
Герасименко К. М. 114, *614*
Герцен О. І. 293, 462, *698*
Гесіод 169, 194, 411, *640*
Гете Йоганн Вольфганг 16, 122, *556*
Гільвік Ежен 420, *759*
Гінзбург Л. В. 264, *685*
Гіппіус В. В. 494, *791*
Глєбов М. П. 37, 39, 47, 68, 74, 84, 95, 97, 151, 158, 173, 176, 233, 270, 394, 431, 438, 441, 443, 459, 467, *571*
Глінка М. І. 305, 366, *705*
Глузман О. С. 101, 104, 106, 119, 130, 145, 153, 157, 158, 159, 161, 165, 175, 178, 194, 197, *608*
Глушкова Т. М. 171
Гмиря Б. Р. 413, *756*
Гнатюк Г. М. 42, *573*
Гнедич М. І. 302, *704*

Говоров О. О. 78, 176, *594*
Гоголь М. В. 67, 69, 191, 259, 440, 492, 527, *589*
Говеннуд А. А. 20, 30, *559*
Голейзовський К. Я. 109, 496, 506, *610*
Голишева О. М. 20, *558*
Голль Шарль де 350, *726*
Голобородько І. І. 195, 245, 255, *680*
Голованівський С. О. 317, *710*
Головенченко Ф. М. 320, *712*
Головін Р. П. 215, *661*
Головко А. В. 207, 361, *658*
Голодний Михайло 46, *576*
Гомер 301, 302, 305, 369, 386, 402, *703*
Гонтар В. П. 413, *756*
Гончар О. Т. 138, 226, 234, 292, 392, 446, 462, *627*
Горак Ю. 21, *559*
Горацій 181, *646*
Горбатов О. 130, *623*
Горбач Г. 461, 462
Горбач О. 461
Гордєєв 126, *621*
Гордієнко К. О. 91, *600*
Гордійчук М. М. 193, 382, *740*
Горький Максим 27, 52, 437, 472, *562*
Гофштейн Д. Н. 71, 378, 385, *590*
Гофштейн Ф. С. 378, 385, *738*
Гощинський Северин 149, 231, *589*
Грабовський П. А. 274, 413, *689*
Гребнєв Н. І. 457, *777*
Гречаний О. Л. 14, *555*
Грибачов М. М. 242, *675*
Грибовський А. М. 271
Григор'єв Г. Й. 196, 487, *652*
Григор'єв Г. П. 204, 232, 338, 348, 350, 355, 414, 485, 590, *656*
Гришашвілі Й. Г. 34, *567*
Гришко М. М. 56, *582*
Грін Н. М. 197, 349, 481, 482, *652*
Грін О. С. 96, 197, 324, 349, 481, 482, *652*
Грінчак В. Я. 513, 514, *801*
Грінченко Б. Д. 116, 146, 198, 213, 293, 373, 387, 394, 417, 426, 457, 461, 522, *615*
Гром Ю. В. 100, *605*
Гроссман Л. П. 544, *813*
Грот Я. К. 133, 171, 495, 506, 507, 522, *624*
Грубін Франтішек 451, *774*
Грубіан М. М. 406, *753*
Губенко-Маслюченко В. О. 279, 295, 334, 343, 399, 416, 497, 501, 540, *700*, *814*
Гудзенко О. І. 72, *591*
Гудзенко С. П. 72, *591*
Гудзій М. К. 25, 57, 64, 177, 201, 260, 261, 281, 305, 327, 371, 372, 373, 374, 375, 379, 455, 462, 463, 495, 519, 542, 544, *561*, *815*
Гулак-Артемовський П. П. 67, 250, 274, *589*
Гулак-Артемовський С. С. 236, *672*
Гуліа Д. Й. 473, *784*
Гулям Гафур 125, *620*
Гуменюк А. І. 175, 382, *644*
Гундоров О. С. 35, 217, *568*
Гурамішвілі Давид 236, 472, *672*
Гуріненко П. В. 337, *719*
Гусєв М. М. 517
Гуслистий К. Г. 8, 70, 75, 272, 295, 433, 539, 540, *548*, *814*
Гюго Віктор Марі 18, *558*

Давидов О. Й. 229
Давидовський Г. М. 249, *677*
Давидюк Д. Г. 337, *720*
Даль В. І. 54, 473, *580*
Дальський В. М. 369, *734*
Дальський М. В. 369, *734*
Данилін М. М. 154
Данилко П. Ю. 442, *768*
Данилов В. В. 222, *665*
Д'анунціо Габріеле 16, *557*
Данте Аліг'єрі 13, 400, *554*
Данькевич К. Ф. 8, 179, 366, *549*
Даронян С. К. 104, 147, 202, 205, 212, 389, 418, 441, 446, 477, *608*
Дашкієв М. О. 284, *694*
Дворжак Антонін 498, *792*
Дебюссі Клод Ашіль 365, *733*
Дєтгярьов П. А. 278, 323, 469, *691*
Дей О. І. 401, 433, 541, *752*, *814*
Дейнар М. А. 13, 373, *554*
Дейч Є. К. 11, 13, 23, 27, 30, 31, 37, 41, 44, 46, 56, 57, 58, 83, 85, 86, 95, 97, 100, 101, 104, 106, 109, 111, 114, 122, 130, 158, 166, 169, 176, 181, 188, 191, 193, 199, 201, 203, 205, 212, 217, 224, 228, 234, 235, 242, 251, 257, 261, 265, 275, 278, 287, 289, 291, 296, 297, 302, 306, 309, 314, 324, 329, 330, 335, 338, 349, 356, 361, 368, 375, 379, 380, 388, 395, 398, 402, 403, 408, 419, 425, 427, 431, 435, 441,

443, 445, 447, 448, 460, 464, 465, 468, 469, 470, 474, 477, 482, 486, 487, 488, 491, 493, 494, 497, 498, 503, 505, 506, 511, 515, 518, 520, 522, 527, 536, 537, 545, *553, 816*
Дейч Й. Я. *726*
Дейч О. Й. 10, 11, 12, 16, 23, 27, 30, 32, 37, 38, 40, 44, 46, 48, 55, 56, 57, 58, 63, 83, 86, 95, 97, 100, 103, 104, 106, 109, 110, 114, 122, 129, 130, 158, 166, 169, 176, 177, 179, 181, 188, 190, 191, 193, 197, 201, 202, 205, 211, 217, 224, 226, 228, 234, 242, 250, 252, 255, 257, 261, 265, 275, 278, 287, 289, 291, 296, 297, 302, 306, 309, 320, 324, 329, 330, 335, 338, 349, 356, 359, 361, 362, 368, 375, 379, 380, 386, 395, 398, 400, 401, 402, 403, 408, 416, 417, 418, 419, 423, 425, 427, 430, 431, 435, 436, 441, 443, 445, 447, 448, 460, 464, 465, 467, 468, 469, 470, 473, 474, 475, 477, 482, 486, 487, 488, 491, 493, 494, 497, 498, 503, 505, 506, 507, 511, 513, 515, 518, 520, 526, 536, 537, 545, *550, 816*
Делакруа Фердінанд Віктор Ежен 414, *758*
Дембський 393
Демсиньєв О. Г. 102, 166, 474, 503, *607*
Дерегус М. Г. 141, 235, *628*
Державін Г. Р. 215, 219, *661*
Деркач Б. А. 13, *554*
Деркач М. Д. 174, *643*
Дєєв А. Д. 50, 64, *578*
Джером Клапка-Джером 526, *806*
Джоконда 23, *561*
Джусойти Н. Г. 330, *716*
Дзюба І. М. 311, 325, *708*
Димшиць О. Л. 338, 348, *720*
Діденко В. І. 112, 452, 485, 513, 514, *613*
Дідро Дені 470, 475, *783*
Діккенс Чарльз 395, *747*
Дмитерко Л. Д. 389, 443, 446, 485, *744*
«Дніпро» 33, 43, 49, 51, 122, 135, 220, 344, 357, 445, 516, 517, 528, 532, *566*
Добровольський О. Ю. 142
Добролюбов М. О. 507, 522, *797*
Добрянський А. М. 264, *684*
Довгонос-Крессе А. Г. 273, *688*
Довженко В. Д. 382, *740*
Довженко О. П. 83, 84, 87, 124, 152, 176, 243, 279, 290, 357, 440, 462, 490, 492, 531
Доде Альфонс 24, *561*
Докучаєв Г. К. 297, *701*
Долгушін П. О. 125
Доленго Михайло 395, *748*
Долуда О. К. 458, *778*
Дольберг Д. С. 395
Доманицький В. М. 64, *586*
Домницький М. І. 185, *647*
Донець М. І. 445, *770*
Донець Н. Є. 529, *807*
Дорба І. В. 86, 306, *598*
Доріченко О. В. 145, *629*
Дорошенко К. П. 525, *805*
Достоєвський Ф. М. 206, 216, 544, *569*
Драгоманов М. П. 222, 249, 470, *665*
Драч І. Ф. 522, *804*
Дріа О. О. 325, *714*
Дроб'язко Є. А. 51, 54, 55, 60, 65, 94, 136, 150, 244, 246, 254, 256, 274, 283, 289, 291, 298, 373, 414, 428, 445, *579*
Дронь М. А. 326, *714*
Дронь Ф. Г. 321, 326, *712*
«Дружба народов» 62, 69, 79, 80, 132, 133, 146, 161, 170, 184, 290, 346, 415, 464, *624*
Дубовка В. М. 502, 503, *795*
Дудінцев В. Д. 16, *556*
Дузь І. М. 339, *721*
Думитрашко К. Д. 156, *634*
Дун О. З. 421, *760*
Дурилін С. М. 381, *739*
Дюма Александр 395, *747*
Дяченко О. С. 36, 50, 51, 63, 295, 296, 426, 569

Ейзенхауер Дуайт Дейвід 9, 192, *651*
Ейфель Александр Гюстав 18, *557*
Ередіа Жозе Марія 487, *788*
Еренбург І. Г. 189, 204, 401, 499, *649*
Еткінд Ю. Г. 499, *793*

Євтушенко Є. О. 256, 318, *681*
Ємельянова Н. О. 134, *625*
Єрмаков Х. К. 407, *754*
Єрмілов В. В. 100, *606*
Єрмоленко М. Г. 382, *740*
Єсенін С. О. 136, *626*

Єфімов Б. Ю. 217, *662*
Єфремов С. О. 10, *552*

Жалило Т. Г. 403, *753*
Жданов С. С. 54, 534, *580*
Жемчужников Л. М. 74, *593*
Живков Тодор Христов 463, *780*
Живов М. С. 41, 53, 55, 191, 203, 211, 221, 231, 256, 258, 265, 276, *572*
Живова Ю. М. 45, 252, *575*
Жирмунський В. М. 305, *705*
Житецький П. Г. 277, *691*
«Жовтень» 32, 51, 77, 135, 155, 161, 181, 195, 211, 220, *634*
Жовтіс О. Л. 406, *753*
Жуковський В. А. 181, *574, 646*
Жулкевський Стефан 273
Жур П. В. 28, 55, 277, 375, 505, 507, 522, *564*

Забашта Л. В. 79, 95, 151, 152, 214, 220, 240, 356, 545, *595*
Забіла Н. Л. 220, *664*
Загребельний П. А. 232, 258, 399, *670*
Закруткін В. О. 295, *700*
Залеський Юзеф Богдан 231, *670*
Залигін С. П. 321, *712*
Замаховська М. М. 55, *581*
Заньковецька М. К. 75, 140, 281, 364, *593*
Заруба Ю. В. 421, *760*
Зарян Наірі 201, *655*
Зарян Р. Б. 99, *605*
Заславський Д. Й. 249, *678*
Затепацький Я. П. 229, *669*
Затонський Д. В. 495, *791*
Збанацький Ю. О. 478, *785*
«Звезда» 107, 140, 274, 328, 575, *610*
Звягінцева В. К. 55, 104, 127, 148, *581*
«Здоровье» 338, *720*
Зевс 150, 386, 536, *632*
Зеленюк П. Р. 43
Зеленюк С. 43
Зелінський К. Л. 256, *681*
Земляк В. С. 160, *636*
Зеров М. К. 200, 302, 319, 353, 354, 378, 400, 414, 455, *655*
Зерова С. Ф. 200, *655*
Зленко Г. Д. 442, 446, *768*
«Зміна» 101, 337, *607*
Золя Еміль 458, *778*
«Зоря» 218, *615*
Зубар В. В. 26, 116, 173, 210, 218, *562*
Зуляк В. О. 175, 382, *644*

Івакін Ю. О. 297, *701*
Іванов Б. Є. 357, *729*
Іванов Б. О. 400, *750*
Іванов С. Д. 276, *690*
Іванов С. П. 245, 248, 287, 334, 357, 370, 387, *676*
Іванова Ф. О. 414, 420, 466, 492, 511, *757*
Івашкевич Ярослав 41, 235, 453, 465, 489, *671*
Івченко М. Є. 462, *779*
Ізаков Б. Р. 20, *558*
«Известия» 83, 178, 356, 422, 433, 479, 480, 481, 512, *597*
Ізмайлов Н. В. 530
Ільєнко І. О. 223, *666*
Ільїн В. С. 75, *593*
Ільїнський І. В. 297, *701*
Ільїчов Л. Ф. 407, 512, *754*
Ільф Ілля 45, 289, *575*
Ільченко О. Є. 81, 212, 261, 318, 421, 422, *596*
Інбер В. М. 11, 48, 56, 130, 308, 314, 329, *553*
«Иностранная литература» 495, 506
Іринін Б. С. 55, *581*
Ірчан Мирослав 137, *627*
Ісаакян А. С. 190, *649*
Ісаєв Ф. Г. 172, *642*
Ісаковський М. В. 8, 32, 144, 171, 229, 417, 430, 494, 498, *549*
Іншінський О. Ю. 314, *709*
Іщенко Д. Ф. 156, *635*
Іщенко Є. М. 473, *784*

Їжакевич І. С. 480, *786*

Йосипенко В. М. 254
Йосипенко М. К. 11, 46, 47, 55, 58, 68, 74, 84, 97, 98, 123, 152, 153, 161, 167, 173, 181, 203, 212, 217, 228, 254, 264, 268, 318, 369, 380, 436, 449, 521, 537, *552*

Кавалерідзе І. П. 236, *672*
Каверін В. О. 162, *637*
Казакевич Е. Г. 330, *716*
Казидуб М. В. 267, *686*
Калачинський Михась 34, 300, *567*
Калинович М. Я. 422, 442, 446, *760*

Карабан П. С. 100, 127, 265, 311, 312, 315, 328, 338, 345, 465, 511, 521, *606*
Карабутенко І. Ф. 131, 460, *623*
Караганова С. Г. 119, *617*
Караджич Вук Стефанович 383, *740*
Карапетян Б. К. 446, *771*
Карапиш П. К. 115, *614*
Карманський П. С. 354, *728*
Карп М. Л. 523, *805*
Карпенко О. І. 343, *722*
Карпенко-Карий (Тобілевич І. К.) 94, 185, 226, 242, *602*
Карський Ю. М. 65, 88, 339, 415, 512, *587*
Касіян В. І. 75, 179, *593*
Катаєв В. П. 8, 489, *549*
Катков М. Н. 16, 462, *557*
Кафка Франц 495, *791*
Кацнельсон А. І. 71, 376, 411, *590*
Кащук П. Г. 370, *735*
Квітка К. В. 189, *648*
Квітка-Основ'яненко Г. Ф. 206, 250, *658*
Квітко Л. М. 189, *649*
Квятковський О. П. 317, *710*
Кежун Б. А. 269, *686*
Кекух О. М. 231, *670*
Келдиш М. В. 320, *712*
Келіна А. І. 92, *601*
Кетлінська В. К. 384, *741*
Килимник О. В. 161, 318, 345, *636*
Кирилюк Є. П. 44, 90, 132, 217, 227, 360, 361, 377, 386, 518, *574*
Кириченко О. І. 11, 12, *553*
Кирьянов С. Л. 346, *724*
Кисіль О. Г. 58, 268, 401, 528, *584*
Кисіль О. К. 58, 143, 268, 528, *584*
Кичко Т. К. 523
«Киевская мысль» 470
Кіхта В. 108
Клейнер Юліуш 51, *579*
Клемацький І. Ді 13, *555*
Клемент Ф. Д. 17, *557*
Клименко М. Д. 452, 455, 478, 528, 529, *775*
Климкович М. М. 34, *567*
Кліберн Ван 40, *572*
Клопчич Миле 461, *779*
Книш С. А. 232, *670*
Кніпович Є. Ф. 104, 287, *608*
Кобилецька О. Ю. 57, *583*
Кобилецький Ю. С. 57, *583*
Кобилянська О. Л. 177, 416, *644*
Кобів Й. У. 307, 352, *706*
Коваленко М. М. 44, *575*
Коваленко О. В. 74, 200, 201, 221, 266, 282, *593*
Коваленко П. Т. 395, *747*
Ковальов О. О. 22, *560*
Козак С. Д. 173, *642*
Козаченко В. П. 428, 524, *763*
Козицький П. О. 367, *733*
Козланюк П. С. 128, 207, 462, *622*
Козловська К. В. 236, 254, 259, *671*
Козловський І. С. 280, 281, 293, 366, 379, 404, 413, 427, *693*
Колесса М. Ф. 366, *733*
Колесса Ф. М. 223, 331, *665*
Кольцов О. В. 136, 219, 266, 495, *626*
Комаров В. Б. 380, *739*
Комісарова М. І. 8, 22, 45, 87, 101, 102, 103, 106, 107, 119, 127, 140, 148, 149, 165, 166, 167, 171, 193, 201, 260, 268, 288, 448, 470, *549*
«Комуніст України» 100, 108, 118, 487, 503, *606*
Кондирев Л. М. 325, *714*
Кондуфор Ю. Ю. 43, 521, *573*
Коні А. Ф. 250, *678*
Конопніцька Марія 45, 274, *575*
Концевич Є. В. 393, *746*
Конько 167, *639*
Копиленко Л. О. 259, 340, *683*
Копиленко О. І. 171, 279, 462, *641*
Копиленко Ц. М. 279, 340
Копиця Д. Д. 101, 155, *606*
Коптяєва А. Д. 162, *637*
Копштейн А. Й. 114, *614*
Кореневич Л. Г. 82, 303, *596*
Корнійчук О. Є. 45, 320, 414, 495, *575*
Короїд О. С. 193, *651*
Короленко В. Г. 301, 480, 498, *703*
Корсакас К. П. 463, *780*
Корсовецька Л. М. 239, 275, *673*
Корсовецький О. І. 22, 28, 32, 33, 34, 51, 52, 60, 62, 69, 79, 82, 120, 122, 207, 209, 217, 223, 238, 275, 360, 376, 398, 400, 404, 426, 524, *559*
Кос-Анатольський А. Й. 145, *630*

Косарик Д. М. 286, 332, *671*
Косенко В. С. 366, *733*
Косинка Г. М. 207, 306, 337, 395, 398, 462, *653*
Косоланов В. О. 467, 509, 511, *782*
Костенко В. С. 66, 203, 243, *583*
Костоправ Г. А. 311, 325, *708*
Костюк Ю. Г. 268, 402, *686*
Котляревський І. П. 122, 150, 190, 191, 344, 479, 481, *619*
Коцюбинська І. М. 155, 292, 444, 525, *633*
Коцюбинський М. М. 64, 155, 236, 292, 393, 444, 462, 480, 534, *586*
Коцюбинський Ф. А. 534, *818*
Кочерга І. А. 236, 270, 408, *672*
Кочур А. Г. 244, *676*
Кочур Г. П. 151, 244, 254, 256, 265, 283, 289, 298, 304, 308, 317, 321, 364, 369, 373, 376, 378, 385, 386, 400, 408, 414, 418, 429, 433, 435, 438, 439, 444, 449, 450, 451, 452, 455, 485, 496, 499, 500, 521, *632*
Кочура П. Ф. 251, *679*
Кошарнівський М. Г. 87, 92, 96, 117, 318, 329, 332, 392, 414, 446, 456, *599*
Кошиць О. А. 303, *704*
Кошовий О. В. 508, *798*
Кравець О. 332, *717*
Кравцов М. І. 70, *590*
Кравченко А. З. 448, 449, *773*
Кравченко В. А. 144, *629*
Кравченко О. Г. 178, *645*
Кравченко Ф. Т. 497, 501, *792*
Кравчук П. І. 7, 8, 36, 94, 117, *548*
Краль Янка *569*
Краско Іван *569*
Красюк П. Х. 21, 56, *559*
Крижанівський С. А. 122, 177, 357, *619*
Кримський А. Ю. 64, *586*
Кропивницький В. М. 225, *667*
Кропивницький М. Л. 72, 140, 186, 187, 204, 225, 403, *591*
Кротевич Є. М. 188, 215, *648*
Крутікова Н. Є. 44, 461, *574*
Кручковський Леон 92, *601*
Крушельницька С. А. 414, *757*
Крчмер Штефан *569*
Кубацький Вацлав 55, 203, *581*
Кузенко П. А. 115, *615*
Кузмін М. О. 110, *611*
Кузнецова М. О. 140, 142, *628*
Кузьменко М. Л. 90, *600*
Кулик І. Ю. 132, *624*
Куліш М. Г. 251, *679*
Куліш П. О. 222, 274, *665*
Кундзіч О. Л. 289, 313, 541, *696, 815*
Куницький О. С. 74, *593*
Купала Янка 325, 471, *714*
Купревич В. Ф. 58, *583*
Купріп О. І. 108, 212, 395, *610*
Курбас Лесь 521, *803*
Курінний О. Д. 333, 340, 344, 346, *717*
Куцек С. Я. 183, 199, *646*
Кучер В. С. 315, 321, *709*
Кушніренко М. І. 531, *808*
Кюхельбекер В. К. 203, *656*

Лавров Ф. І. 135, 143, 195, *626*
Лаврушин В. Ф. 194, *652*
Лагерлеф Сельма 45, *575*
Лазаревський Г. О. 270, *687*
Лазаренко Є. К. 307, 385, 387, *706*
Лазуренко М. К. 238, 273, 517, *672*
Лалич Іван 461, *779*
Лалич Радован 461, *779*
Лаптєв К. А. 413, *756*
Ларусс П'єр 24, *561*
Лахуті Абулькасім Ахмедзаде 421, *760*
Лебедєва Л. Д. 527
Левинський І. М. 362, *732*
Левік В. В. 518, *803*
Левіп Г. М. 146, 290, *680*
Левін Л. 42
Левчишин Д. М. 79, *595*
Левчук Т. В. 122, *619*
Ленін В. І. 52, 120, 191, 336, 250, 310, 452, 499, 521
Леонов Л. М. 59, 95, 193, 380, 475, 476, *584*
Леонтьєв О. М. 17, *557*
Лермонтов М. Ю. 136, 451, 512, 522, 535, *626*
Лессінг Готгольд Єфраїм 122, *619*
Лесючевський М. В. 129, 350, 374, 378, 395, *622*
Лещенко М. П. 477, *785*
Лєшний Казімір 535
Лєсков М. С. 342, *722*
Липа Юрій 462, *780*
Липкин С. І. 414, 418, 465, 521, *757*
Лисенко М. В. 15, 64, 129, 190, 191, 212, 236, 281, 292, 305, 333,

359, 395, 490, 505, *555*
Лисенко М. Г. 358, *730*
Лисенко О. М. 190, 191, 197, 292, 358, *650*
Литвиненко В. Г. 76, *594*
Лихачов Д. С. 371, 372, *735*
Личук Ю. Т. 80, *595*
Лісовенко Н. П. 124, *619*
«Літературна газета» 19, 20, 22, 28, 33, 56, 81, 83, 93, 100, 111, 112, 114, 117, 119, 171, 200, 201, 207, 210, 217, 232, 242, 275, 329, 346, *596*
«Літературна Україна» 292, 311, 319, 333, 334, 338, 340, 344, 346, 352, 353, 360, 373, 387, 395, 398, 399, 400, 401, 403, 405, 407, 415, 425, 432, 440, 442, 448, 449, 453, 503, 510, 519, *596*
«Литература и жизнь» 294, 314, 365, 405, 446, 447
«Литературная газета» 15, 48, 73, 83, 96, 131, 148, 165, 184, 193, 204, 215, 218, 224, 226, 227, 241, 284, 294, 317, 335, 350, 357, 416, 422, 432, 456, 472, 487, 489, 491, *596*
Ліхтентул А. Я. 83, 157, 158, 159, 167, 176, 181, *597*
Лобко В. Ф. 127, 145, 386, 512, *621*
Лобода А. М. 177, 223, *645*
Ловецький П. Ф. 390, 423, *745*
Ловинський І. М. 283, 298, 333, *693*
Лозовий Василь 161, *636*
Лойдкер Х. Б. 71, *590*
Ломоносов М. В. 219, *663*
Лонгфелло Генрі Уодсуорт 447, *771*
Лондон Джек 19, 232, *558*
Лопе де Вега 368, *734*
Лорка Гарсіа 110, *611*
Луговський В. О. 116, 329, 543, *615*
Лукаш М. О. 254, 256, 283, 291, 298, 376, 486, 489, 499, 503, 521, *680*
Лукіянович Д. Я. 416, *758*
Луначарська-Ровенель Н. О. 362, *732*
Луначарський А. В. 10, 13, 27, 30, 100, 217, 330, 470, 475, 489, 499, *551*
Лупейко В. Ю. 135, *626*
Любимов М. М. 369, *735*
Любченко А. П. 462, *780*
Людкевич С. П. 366, *733*
Люллі Жан Батіст 365, 367, *732*
Лятошинський Б. М. 270, 355, 366, 513, *687*
Ляшенко І. Ф. 14, 123, 128, 175, 244, 253, 304, 313, 382, *553*

Магомет Й. Я. 10, 120, 248, 327, 341, 533, *550*
Мазепа І. С. 440, *767*
Мазон Андре 289, *696*
Мазур Л. І. 510, *799*
Мазуркевич О. Р. 185, 262, 308, 318, 326, 357, *647*
Майков А. М. 342, *722*
Майстренко І. П. 108, 109, *610*
Майстренко С. В. 430, 431, 434, 435, 437, 443, 445, 459, 526, 537, *764*
Майстренко Я. В. 538, *810*
Макаренко А. С. 236, *672*
Максимов М. Д. 178, 181, 506, 521, *645*
Максимович Десанка 461, *779*
Максимович М. О. 200, *655*
Малларме Стефан 12, 239, *554*
Малишко А. С. 9, 12, 79, 81, 84, 85, 86, 95, 99, 108, 126, 151, 152, 173, 186, 206, 214, 217, 220, 224, 228, 234, 240, 254, 268, 269, 279, 355, 379, 413, 426, 446, 545, *550, 816*
Мамалат О. С. 517
Маміконян В. О. 11, 12, 17, 18, 28, 30, 31, 35, 37, 39, 42, 43, 46, 47, 50, 55, 56, 57, 68, 70, 74, 85, 92, 98, 100, 101, 104, 105, 106, 110, 147, 153, 158, 159, 161, 164, 167, 169, 173, 187, 197, 205, 233, 237, 240, 245, 255, *553*
Мандельштам О. Е. 183, 251, *647*
Мануїльський Д. З. 335, *718*
Марджаніашвілі Коте 369, *734*
Марінетті Філіппо Томмазо 16, *557*
Маркиш С. П. 402, *752*
Марков Г. М. 315, *709*
Мартич Ю. М. 118, 222, 270, 317, 319, 449, *616*
Мартович Лесь 482, *780*
Маруня В. П. 321, *712*
Марусич О. Г. 410, 413, 495, 499, *755*
Марчанова Марія 105, *609*
Марченко 449, *773*
Маршак 325, *714*
Маршак С. Я. 89, 115, 121, 123,

220, 268, 291, 328, 369, 511, 512, *600*
Масенко Т. Г. 127, 161, 167, 300, 314, 315, 321, 325, 344, 346, *636*
Маслов С. І. 75, 200, 495, *593*
Матвєєв-Сибіряк В. В. 421, *760*
Матвійчук М. Ф. 141, *628*
Махновець Л. Є. 200, 282, *655*
Мацапура М. І. 229, *669*
Машинський С. Й. 213, 214, 215, 251, *660*
Маяковський В. В. 279
Мейлах Б. С. 178, *645*
Мейтус Ю. С. 15, 43, 174, 413, *556*
Мележ І. П. 446, *771*
Мельников Г. Б. 525
Мельников І. Х. 282
Мельничук Ю. С. 64, 155, *586*
Мельничук-Лучко Л. Т. 63, *586*
Мержинський С. К. 189, *649*
Микитась В. Л. 276, *690*
Микиша М. В. 128, 154, 196, *622*
Микола І 518, 522, *802*
Микола II 190, *650*
Мирний Панас 480, *786*
Мисик В. О. 353, *727*
Михайлов М. Л. 465, *781*
Михалков С. В. 8, 220, *549*
Мицик В. Ф. 136, *626*
Мицик М. Ф. 83, 93, 163, 271, *597*
Мицик Ф. О. 83, 93, 163, 270, 271, *597*
Мишуга О. П. 505, *796*
Міллер О. Ф. 222, *665*
Мільянич Михайло 378, *738*
Мінкус Р. А. 58, 287, *584*
Міньківський О. З. 362, 363, 368, *732*
Містраль Фредерік 27, *562*
Міхалевська В. Д. 84, 198, *597*
Міхньов А. Л. 105, 106, 255, 257, *609*
Міцкевич Адам 14, 48, 190, 198, 256, 257, 264, 273, 274, 279, 324, 360, 412, 459, 462, 469, 487, *685*
Міщенко Л. І. 385, 479, *742*
Мовчан Є. Х. 145, *630*
Могилянський М. М. 393, *746*
Мокрієва М. Г. 257, *681*
Мольєр Жан Батіст 536, *809*
Мольнар Михайло 160, *635*
Монюшко Станіслав 305, 498, *705*
Мопассан Анрі Рене Альбер Гі 24, 91, *601*
Мороз А. Т. 36, *569*
Мороз М. О. 440, *769*
Морозов М. М. 522, *804*
Морозов П. О. 224, *666*
Мосіна-Бобир М. О. 399
«Москва» 13, 278, 294
Мревлішвілі М. О. 446, *771*
Музичка А. В. 25, *561*
Муравйова О. О. 281, *693*
Муратов В. В. 325, *714*
Мусієнко 314

Навроцький Б. О. 67, *589*
Нагнибіда М. Л. 162, 171, 172, 208, 228, 231, 232, 300, 344, 384, 504, 528, 529, *637*
Назаренко І. Д. 518, 520, *802*
Назаренко Ю. І. 178, *645*
Наконечна Г. 461, 462
Наконечний М. Ф. 429, *764*
Нарбут Г. І. 111, 336, *609*
Наровчатов С. С. 325, *714*
«Народна творчість та етнографія» 8, 21, 94, 371, 533, *548*
Насер Гамаль Абдель 538, *810*
Неборячок Ф. М. 14, 264, 385, 442, 479, *555*
Невідомський Г. К. 84, 255, *597*
Незвал Вітезслав 451, *775*
Некрасов М. О. 299, 308, 339, *457*
Немезіда 130, *623*
Ненадкевич Є. О. 133, 206, 253, 301, 305, 341, 358, 361, 377, 386, *625*
Нерон Клавдій Цезар 518, *802*
Нестеровський П. П. 283, *693*
Нестор Ф. 80
Неуважний Флоріан 66, 453, *588*
Нехода І. І. 12, *553*
Нечай Данило 14, *555*
Нечерда Б. А. 43, 119, *573*
Нечуй-Левицький І. С. 198, *653*
Ніжинський С. М. 212, 231, *660*
Нікітіна Є. Ф. 126, *621*
Нікольський С. В. 85, *597*
Нікулін В. І. 294, *699*
Нікулін Л. В. 26, 31, 49, 95, 108, 204, 278, 294, 348, 350, 485, *562*
Ніцше Фрідріх 16, *557*
Новиков М. І. 518, 520, *802*
Новицький О. М. 33, 55, 293, *567*
Новиченко Л. М. 33, 44, 45, 124, 403, 408, 417, 418, 419, 427, 448, 460, 466, 506, *566*
«Новый мир» 102, 107, 127, 165, 166, 201, 247, 284, 328, 474, 503, *607*

«Новое время» 16, *556*
Новоруський М. В. 521, *804*
Ніхай Р. О. 47, 49, 59, *577*

Овруцька М. Я. 19, 20, *558*
Овчаренко Ф. Г. 530
Овчаров Г. Ф. *44*, 205, *574*
«Огонек» 86, 175, 219, 397, 408, 410, 474, 477, 515
Оженко Еліза 274, *689*
Озеров Л. А. 56, 224, 465, 529, *582*
Ознобишин Д. В. 448, *773*
Оксман Ю. Г. 306, 320, 330, 359, 401, 448, 468, 470, 474, 511, *706*
«Октябрь» 95, 277, *690*
Окчимс Л. О. 391, *745*
Олексенко Ф. І. 25, 114, *561*
Олесь Олександр 11, 12, 30, 40, 44, 46, 49, 63, 107, 167, 205, 217, 225, 361, 373, 459, 535, 537, *552*
Олійник І. С. 38, 42, *570*
Омелченко П. О. 9, 32, 48, 50, 51, 52, 67, 73, 108, 248, 327, 341, 436, 470, 529, 533, *550*
Опанасюк О. Є. 516, 517, 532, *801*
Опульська Л. Д. 474, *785*
Органов М. М. 458, *778*
Орел В. М. 362, 363, 367, *737*
Орлов В. І. 226, *667*
Орлов В. М. 183, 425, 487, 491, 492, 493, *647*
Остаменко Б. В. 510, *799*
Остаменко П. П. 29, 37, 203, 205, 330, 336, 459, 510, 543, *564*, *815*
Островська Ц. К. 315, 437, *709*
Островський А. Г. 103, *608*
Островський О. М. 212, *660*
Отрада М. К. 114, *614*
Охременко В. І. 114, *614*
Очкуренко І. П. 87, 238, 317, *599*
Очкуренко О. О. 238, 317, *672*

Павленко П. А. 279, *692*
Павличко Д. В. 77, 254, 256, 264, 283, 298, 333, 446, 537, 540, *594*
Павлюк М. М. 521, *803*
Паламарчук Д. Х. 283, 298, *693*
Палійчук О. А. 483, *787*
Пальоха Семен 165, *638*
Панов М. М. 230
Панфьоров Ф. І. 162, *637*
Панч П. Й. 88, 132, 462, *599*
Панченко П. М. 469, *782*
Паркер Ральф 95
Пархоменко М. М. 122, 132, 161, 414, *619*
Пастернак Б. Л. 110, 251, 400, *611*
Пастернак Леон 405, *781*
Пастушенко В. В. 411, *755*
Патон Б. Є. 412, 428, *756*
Паустовський К. Г. 147, 184, 330, 509, *616*
Пеньковський Л. М. 205, 250, *657*
Первенцев А. О. 314, 315, 321, 325, *709*
Первомайський Л. С. 9, 21, 36, 151, 207, 251, 265, 304, 435, 499, *550*
Перепелюк В. М. 173, *642*
Перотц В. М. 177, 222, *645*
«Перець» 9, *550*
Пермітін Ю. М. 246, *661*
Потников Г. М. 246, 247, 285, 290, 324, 466, 473, *676*
Петрашевський М. В. 216, *662*
Петро I 219, 440, *663*
Петров В. П. 454, 462, *776*
Петров Є. П. 45, 289, *575*
Петров М. І. 223, *665*
Петрових М. С. 414, 418, 465, *757*
Петровський М. Н. 446, *771*
Петровський О. І. 377, *737*
Петровський О. Ю. 490, *789*
Петрусенко О. А. 222, 318, *711*
Пилатюк М. В. 39, 89, 112, *571*
Пилипський М. С. 277, *691*
Пимоненко М. К. 117, 236, *616*
Пиняєв М. Ф. 423, *761*
Пінторадні В. І. 212, 351, *660*
Підгорний М. Б. 323, *713*
Підмогильний В. П. 462, *780*
Підоплічко І. Г. 244, *675*
Підсуха О. М. 33, 49, 112, 290, 492, 516, *567*
Пільгук І. І. 25, 387, 394, *561*
Плісецький М. М. 222, 223, 308, 314, 323, 493, *665*
Победоносцев К. П. 544, *816*
Погребняк П. С. 59, 65, 134, 145, 162, 203, 231, 342, 418, 475, *584*
Покальчук В. Ф. 444, *770*
Половицька О. О. 254, 259, *680*
Поллак Северин 42, 453, *776*
Половинка О. 314, *709*
Полотай М. П. 27, *563*
Полторацький В. В. 321, 325, *712*
Полторацький О. І. 333, 376, *720*
«Полымя» 49, 272, *578*
Поляшкер Г. І. 270, *687*
Польовий М. І. 273, *688*

Пономаренко М. Ф. 156, *634*
Попов 24
Попов П. М. 177, *645*
Попова М. О. 143, *639*
Попович П. Р. 340, *721*
Порочкіна І. М. 102, 106, 107
Поступальський І. С. 45, 395, *575*
Потапова В. А. 39, 64, 123, 202, *571*
Потебня О. О. 194, 442, *652*
«Правда» 15, 83, 84, 95, 100, 108, 110, 118, 127, 199, 279, 294, 312, 380, 388, 440, 447, *596*
«Правда України» 52, 80, 83, 242, 497, *596*
«Прапор» 113, 220, *663*
Приспра М. А. 65, *587*
Прийма Ф. Я. 398, 518, 520, *749*
Прикордонний Д. М. 175, 440, *644*
Примаченко М. О. 533, *808*
Принвін М. М. 46, 259, 540, *576*
Прокофьєв О. А. 9, 43, 86, 95, 99, 103, 108, 111, 124, 126, 153, 171, 186, 187, 188, 247, 269, 288, 307, 400, 401, 425, 448, 487, 491, 493, 515, 521, 544, *550, 816*
Прокофьєв С. С. 366, *733*
Прус Болеслав 439, *777*
Прядко В. 453, 468, *776*
Пузіков О. І. 85, 86, 139, 156, 234, 242, 251, 255, 264, 346, 458, 467, 477, *597, 685*
Пуйманова Марія 107, *610*
Пучко І. І. 136, 148, *626*
Пушкін О. С. 12, 22, 27, 65, 69, 71, 72, 82, 116, 140, 141, 142, 190, 207, 210, 219, 224, 234, 236, 256, 279, 293, 313, 324, 327, 329, 339, 344, 364, 371, 388, 412, 415, 451, 461, 480, 499, 512
Пчілка Олена 189, 274, *648*
П'янов В. Я. 376, *737*

Рабле Франсуа 23, 369, *561*
Равель Моріс 366, *733*
Равлюк М. Т. 187, 188, *648*
Радзієвський М. І. 505, *796*
«Радянська Житомирщина» 273, 517
«Радянська культура» 382, 445
«Радянська Україна» 71, 80, 83, 84, 135, 241, 242, 256, 399, 410, 422, *596*
«Радянський письменник» 7, 52, 72, 94, 127, 131, 169, 173, 201, 232, 239, 270, 295, 376, 398, 400, 405, 478, 502, 525, *548*
Рамо Жан Філіпп 365, 367, *733*
Рахімов І. А. 320, *712*
Рахманінов С. В. 108, *610*
Рачук І. А. 74, *592*
Ревуцький Д. М. 496, *791*
Ревуцький Л. М. 358, 366, 504, *730*
Регістан Г. Г. 355, *728*
Реймонт Владислав Станіслав 274, *689*
Репін І. Ю. 299, *702*
Рибак Н. С. 201, 375, *655*
Рибаков Б. О. 463, *780*
Риленков М. І. 314, 317, *709*
Рильська Г. Ф. 18, 19, 22, 25, 37, 123, 152, 153, 157, 159, 164, 176, 194, 198, 208, 212, 233, 234, 237, 238, 240, 244, 245, 248, 251, 255, 265, 268, 275, 309, 310, 314, 315, 318, 321, 326, 355, 369, 392, 405, 425, 431, 434, 437, 441, 443, 458, 464, 494, 519, 537, 540, 541, *557*
Рильська К. М. 14, 17, 18, 19, 25, 31, 35, *555*
Рильська Л. І. 37, 176, 205, 214, 459, 543, *569, 815*
Рильська-Мартинюк М. І. 29, 205, 543, *564, 815*
Рильська О. М. 18, 78, 157, 165, 246, 251, 276, 309, 314, 315, 322, 325, 326, 430, 432, 434, 437, 438, 459, 464, 519, *594*
Риньський А. Б. 18, 22, 25, 37, 68, 141, 152, 153, 157, 162, 173, 191, 203, 233, 234, 235, 237, 238, 241, 244, 245, 251, 255, 261, 265, 268, 314, 315, 317, 318, 320, 321, 324, 325, 326, 329, 331, 354, 405, 425, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 441, 443, 459, 494, *557*
Риньський Б. М. 18, 22, 25, 37, 46, 47, 48, 49, 68, 70, 77, 84, 92, 107, 111, 123, 125, 147, 152, 153, 157, 159, 161, 165, 173, 176, 193, 194, 198, 208, 212, 217, 218, 228, 233, 234, 237, 238, 243, 244, 245, 248, 251, 255, 257, 265, 268, 275, 278, 287, 292, 309, 310, 313, 315, 317, 320, 322, 324, 326, 334, 347, 349, 355, 357, 369, 370, 380, 392, 402, 405, 410, 418, 425, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 441, 443, 458, 459, 460, 461, 463, 490, 493, 495, 499, 519, 540, 541, *558*

Рильський Б. Т. 13, *555*
Рильський Г. І. 18, 74, 85, 147, 158, 161, 164, 170, 189, 198, 214, 237, 246, 251, 276, 285, 309, 310, 316, 318, 321, 325, 326, 329, 331, 429, 430, 432, 434, 437, 443, 459, 526, 527, 536, 538, *593*
Рильський М. Г. 18, 68, 78, 85, 103, 157, 162, 164, 165, 214, 237, 238, 241, 246, 251, 276, 285, 309, 314, 315, 317, 320, 321, 322, 324, 329, 331, 429, 430, 432, 434, 437, 438, 443, 459, 526, 527, 538, *557*
Рильський П. І. 29, 170, 203, *564*
Рильський Т. Б. 68, 85, 110, 123, 162, 191, 246, 251, 314, 318, 321, 326, 375, 405, 425, 431, 432, 433, 434, 437, 441, 442, 459, 494, *589*
Римський-Корсаков М. А. 413, *756*
Риндюг А. Г. 127, 131, *621*
Робінсон А. М. 464, 465, *780*
Родіна М. С. 77, 90, 116, 195, 220, 266, *594*
Рождественський В. О. 56, *582*
Рождественський Р. І. 314, 315, *709*
Розанов В. В. 16, *556*
Розвадовська 258
Роздольський О. І. 174, *643*
Романенко О. Д. 286
Романов 147, *630*
Романов М. Ф. 212, *660*
Романченко І. С. 132, 249, *624*
Роміцин А. А. 490, *789*
Ронсар П'єр де 499, 518, *793*
Россельс В. М. 414, 466, 470, 488, 494, 495, *757*
Ростропович М. Л. 366, *733*
Роткович Я. А. 357, *730*
Рошаль Г. Л. 83, 84, *597*
Руданський С. В. 13, 100, 279, *555*
Рудик М. Я. 168, *639*
Рудницький М. І. 100, 106, 107, 174, 353, 414, 505, *606*
Румянцев-Задунайський П. О. 440, *767*
Русакієв Сімеон 464, *780*
Русов О. О. 495, *791*
Руссо Жан Жак 46, *576*
Русько О. М. 137, *626*
Рябініна О. П. 41, 85, 86, *572*
Рябова О. М. 186, *648*
Сабанеєв Л. П. 538, *810*
Савич І. С. 140, *628*
Савримович 84
Садовський М. К. 37, 117, 204, 212, 217, *570*
Саксаганський П. К. 15, 37, 69, 117, 168, 188, 281, 364, *555*
Салахян А. П. 132, 160, 464, 466, *624*
Самійленко В. І. 490, *789*
Самокиш М. С. 190, *650*
Самсонов 448, *773*
Сапов Л. С. 104, *608*
Сартр Жан Поль 420, *759*
Сар'ян М. С. 99, *605*
Сатюков П. О. 279, 378, *692*
Сахно Ф. І. 351, *726*
Сахновський-Пашкеєв В. А. 38, *570*
Светлов М. А. 411, *755*
Свідзінський В. Ю. 221, *664*
Світлицький Г. П. 453, *776*
Світлична Г. П. 263, *684*
Сяцький С. П. 53, 55, 67, 280, 282, 510, *580*
Селявська Г. П. 284, *694*
Семанюк Н. В. 59, 249, 508, 511, 546, *584, 817*
Семенко М. В. 432, 504, *726*
Семенов Ю. С. 325, *714*
Семенова А. 137, *626*
Сенкевич Генріх 250, 252, 253, 256, 462, *678*
Сенченко І. Ю. 161, 462, 502, *636*
Сергеєв-Ценський С. М. 440, *767*
Серебрякова Г. Й. 401, 490, *752*
Северянін Ігор 242, *674*
Сєдих Д. І. 288, 377, 380, 383, 388, 459, 474, 476, 482, 503, *696*
Сидельников В. М. 372, *736*
Сидоренко М. 446, *771*
Симашкевич М. М. 75, *593*
Симиренко В. Л. 231, *670*
Симиренко Л. П. 231, *670*
Сингаївський М. Ф. 244, *676*
Синенко В. І. 12, 147, 286, 461, *553*
Сисоєв 229
Сиченко П. П. 90, 138, 139, 220, 445, *600*
Сідлецька Е. 409, *754*
Сімович В. І. 14, 227, *555*
Скаба А. Д. 358, 422, 521, *713*
Скворцов А. М. 120, *618*
Скляренко О. П. 354, *728*
Скляренко С. Д. 345, *723*
Сковорода Г. С. 236, *672*

Скоморовський В. Р. 395, *748*
Скоропад Б. А. 396, *748*
Скосирев П. Г. 183, *647*
Славинський М. А. 174, 189, *643*
Сладек Йозеф Вацлав 451, *775*
Сліпчук П. О. 180, 335, *646*
Слісаренко О. А. 462, *779*
Слободник В. 42
Слободянюк П. М. 62, *585*
Словацький Юліуш 51, 53, 54, 58, 67, 68, 82, 84, 85, 89, 192, 208, 209, 256, 257, 274, 462, *579*
Смеляков Я. В. 69, 95, 127, 148, 160, 161, 260, 375, *590*
Сметана А. П. 393, *746*
Смирнов В. О. 464, *780*
Смирнов Л. В. 102, 103, 127, *607*
Смирнов М. І. 186
Смирнов М. П. 215, *661*
Смирнов Р. І. 241, 246, 284, 327, *674*
Смирнов С. С. 96, 184, *603*
Смирнова О. С. 264, 282, 511, *799*
Смілянський Л. І. 190, *650*
Смоленчук М. К. 72, 94, 227, 410, *591*
Смолич О. Г. 238, 310, 311, 395, 508, 536
Смолич Ю. К. 40, 132, 238, 310, 311, 394, 508, 509, 536, 537, 540, *572*
Собко В. М. 486, *788*
Соболевський Л. Б. 212, *660*
Соболев Л. С. 293, *698*
«Советская культура» 55, 200, *581*
«Советская Украина» 102, 103, 108, 109, 110, 118, 127, 143, 221, 231, 286, 355, 395, 398, *607*
«Советский писатель» 32, 129, 242, 311, 316, 328, 331, 348, 350, 378, 393, 395, 472, 498
Соков М. 412, *756*
Соколов-Микитов І. С. 259, 489, *683*
Солженіцин О. І. 369, *734*
Солнцева Ю. І. 52, 83, 84, 279
Соловцов М. М. 254, *680*
Сологуб Ф. К. 496, 500, *574*
Солод Ю. Д. 321, 326, *712*
Солодченко Я. П. 28, *563*
Сольський Людвік 297, *701*
Соснін І. І. 516, *802*
Соснінa Н. І. 516, *802*
Сосюра В. М. 34, 35, 206, *567*
Софронов А. В. 397, *748*
Сперанський М. Н. 222, *665*
Сталін Й. В. 243
Станіславський К. С. 10, 305, 380, *552*
Старинкевич Є. І. 235, 237, 238, 314, 315, *671*
Старицька-Черняхівська Л. М. 289, 293, *696*
Старицький М. П. 15, 69, 172, 274, 456, 457, *555*
Стафф Леопольд 41, 315, 323, 324, *709*
Стах Т. Й. 214, 262, 284, 293, 335, 346, 365, 374, 379, 384, 397, 448, 514, *661*
Стахеєв Б. Ф. 85, *597*
Стебун І. І. 165, *638*
Стелецький І. В. 269, *687*
Стельмах Г. Ю. 26, *562*
Стельмах М. П. 25, 26, 220, 228, 462, *561*
Стефаник В. С. 207, 462, *658*
Стефаник С. В. 70, 74, 505, *590*
Стефанович Є. В. 373, *736*
Стеценко Л. Ф. 226, *667*
Стешенко І. І. 172, 241, *642*
Стоковський Леопольд 45, *575*
Сторчак К. М. 137, *626*
Стравинський І. Ф. 366, *733*
Страхов М. М. 544, *816*
Струтинський В. Г. 68, 434, 439, 449, 451, 453, *589*
Суворін О. С. 16, *556*
Сумак Іма 198, *653*
Сумароков 294, *297*
Сумцов М. Ф. 442, *768*
Сурков О. О. 12, 17, 107, 119, 127, 148, 260, 492, *554*
Суслов М. А. 323, *713*
Сухобрус Г. С. 223, *665*

Талан Г. І. 81, 101, 104, *595*
Танк Максим 290, *697*
Танюк Л. С. 520, 521, *803*
Тарасова А. К. 10, 381, *552*
Тарковський А. А. 341, *722*
Тась Дмитро 232, 393, *671*
Твардовський О. Т. 42, 129, 130, 369, 400, 465, 494, 498, 521, *573*
Тен Борис (див. Хомичевський М. В.)
Терещенко М. І. 340, 401, *587*
Тернюк П. І. 91, *600*
Тинянов Ю. М. 203, *646*
Тинянова І. Ю. 182, 203, *646*
Титаренко С. Г. 13, *556*
Титов Г. С. 276, *690*
Тихонов М. С. 97, 104, 123, 154,

359, 361, 367, 403, 418, 493, *608*
Гачина П. Г. 24, 44, 56, 81, 177, 204, 206, 243, 246, 340, 421, 495, *561*
Тінот В. Я. 162, *637*
Тіто Йосип 377, 413, *756*
Ткаченко В. Д. 446, *771*
Ткаченко Ф. Д. 116, *615*
Тобілевич А. Ю. 364, *732*
Тобілевич Б. П. 37
Толстой Л. М. 157, 158, 159, 161, 167, 178, 196, 197, 360, 410, 456, 457, 467, *474*, 486, 509, 531, 542, 544
Толстой О. К. 110, *611*
Толстой О. М. 239, *673*
Трайберман 229
Трегубов Є. К. 64, *586*
Тредіаковський В. К. 451, *775*
Трипільський А. В. 145, *630*
Тронько П. Т. 345, 453, 478, 517, 542, *723*
Тростянецький А. А. 96, 145, *603*
Трохименко К. Д. 190, *650*
Трумен Гаррі 192, *651*
Тувім Юліан 41, 124, 126, 191, 192, 221, 228, 235, 244, 246, 248, 253, 254, 256, 258, 274, 277, 289, 298, 333, 338, 364, 427, 450, 453, 489, *602*
Турбай І. Г. 506, *797*
Турганов Б. О. 35, 40, 45, 50, 97, 101, 102, 103, 146, 147, 149, 153, 170, 185, 212, 214, 219, 227, 233, 250, 257, 260, 265, 269, 272, 307, 311, 312, 314, 316, 318, 321, 323, 331, 336, 347, 354, 389, 392, 397, 405, 410, 413, 417, 423, 435, 449, 467, 477, 486, 509, 519, 526, 537, 538, *567*, *814*
Турганова І. П. 35, 233, 332, 355, 389, 509, *568*
Тургенев І. С. 207, 251, 342, 467, 492, *610*
Туровський Б. І. 453, *776*
Турсун-заде Мірзо 125, *620*
Турченко Ю. Я. 193, 229, *651*, *669*
Тютчев Ф. І. 15, 16, 124, 343, *556*

Ужвій Н. М. 96, 254, *603*
«Україна» 357, 496
Українка Леся 13, 25, 30, 31, 37, 38, 110, 116, 159, 174, 188, 189, 210, 236, 253, 274, 275, 306, 329, 380, 385, 388, 421, 425, 443, 444, 446, 447, 449, 453, 459, 462, 483
«Украинская жизнь» 27, *563*
«Українська хата» 351, *727*
Умаиська А. М. 235
Ушаков Д. М. 54, 110, 116, 488, 489, 495, 580, *611*
Ушаков М. М. 39, 56, 102, 103, 112, 115, 127, 148, 236, 260, 285, 318, 403, 411, 498, 515, *570*

Фадеєв О. О. 170, *640*
Фащенко В. В. 42, *573*
Федін К. О. 73, *591*
Федоренко Г. С. 163, *637*
Федоренко Д. Т. 229, *669*
Федоров А. В. 104, *608*
Федоряченко Д. Д. 498, *792*
Федюрко Й. М. 181, *646*
Федькович Ю. А. 201, *655*
Феденко М. В. 360, *731*
Феденко М. Д. 404, *753*
Фет А. А. 16, 305, 343, 360, 456, 457, *556*
Фетісов М. І. 7, *548*
Фефер І. С. 160, *636*
Філін Ф. П. 463, *780*
Філіпенко А. Д. 8, *549*
Фінкель О. М. 89, 121, 328, *600*
Флобер Гюстав 91, *601*
Фоломін Ф. П. 15, *556*
Франко І. Я. 20, 35, 40, 64, 80, 111, 112, 113, 174, 177, 179, 189, 202, 243, 264, 274, 342, 363, 380, 416, 451, 462, 483, *503*
Франко Т. І. 148, *631*
Францева Н. П. 336, *719*
Франько Д. В. 507, *797*
Фурцева К. О. 140, 141, *628*

Хазанович Ю. Я. 162, 187, *637*
Халупка Само 35, 36, *569*
Хвильовий М. Г. 462, *779*
Хелемський Я. А. 55, *581*
Хижняк А. Ф. 7, 200, *548*
Хікмет Назим Ран 106, 109, *609*
Хінкулов Л. Ф. 495, 499, 518, *791*
Хлебников Велемир *781*
Хмельницький Богдан 408, 472, *754*
Хоменко І. Є. 173, *642*
Хоменко С. 108
Хомичевський М. В. (Борис Тен) 211, 253, 286, 301, 302, 305, 341, 352, 358, 369, 376, 377, 385, 393, 451, 453, *659*
Хомяков О. С. 16, *557*
Хоружий А. М. 332, *716*
Храбровицький О. В. 301, 306

Храпченко М. Б. 447, *773*
Хрущов М. С. 41, 140, 178, 234, 377, *572*
Худенський К. В. 39, *571*
Хузангай Педер 7, 33, 133, 218, 226, 227, 485, *548*

Цвєтаєва М. І. 251, *679*
Цетляк С. І. 206, 216, 440, *658*
Цинговатова К. Й. 130, 488, 489, 491, 493, 495, *623*
Цілуйко К. К. 360, *731*
Цмокаленко Д. Г. 399, 405, *749*
Цулукідзе В. В. 446, *771*

Чалий Б. Й. 122, *619*
Чалий М. К. 277, *691*
Чаренц Єгіше 21, 327, *559*
Чеботаревська А. М. 500, *794*
Чеботарьов Д. Ф. 162, *636*
Челаковський Франтішек Ладислав 451, *774*
Чельцов О. В. 497, *792*
Червоненко С. В. 11, 12, 59, *553*
Черемшина Марко 59, 462, 511, *584*
Чернишевський М. Г. 504, 522, *796*
Чернявський М. Ф. 111, *612*
Черняховський І. Д. *696*
Чех Святоплук 429
Чехов А. П. 13, 64, 100, 108, 118, 238, 299, *486*
Чечньова М. П. 28, *564*
Чиковані С. І. 171, 375, *641*
Чирва І. С. *247*
Чистяков В. О. 245, *676*
Чорі Г. С. 195, *652*
Чорний Саша 250, *678*
Чуковський К. І. 10, 13, 86, 110, 115, 125, 189, 220, 250, 296, 299, 308, 350, 456, 492, *551*
Чуковський М. К. 189, *649*
Чулков Г. І. 468, *782*
Чулков М. Д. 468, *782*
Чумак В. Г. 10, 30, *552*
Чумак Р. М. 11, 32, 65, 206, 249, 265, 290, 298, 352, 425, 427, 435, 477, 499, 506, *552*
Чуприна І. Ф. 13, *555*
Чуприна Л. М. 162, 434, *637*

Шабліовський Є. С. 133, 289, 518, *520*
Шагінян М. С. 100, 133, 401, *606*
Шайдюк Г. К. 165, 238, 317, 538, *672*
Шаляпін Ф. І. 198, 414, *653*
Шамота М. З. 275, *689*
Шаповал І. М. 224, 258, 295, 537, *666*
Шатобріан Франсуа Рене де 46, *576*
Шаховський С. М. 411, 425, *756*
Шашкевич М. С. 201, *655*
Швець І. Т. 162, *637*
Шевель Г. Г. 422, *760*
Шевченко В. Г. 525, *805*
Шевченко Т. Г. 10, 16, 25, 58, 67, 69, 98, 100, 101, 104, 106, 114, 123, 130, 133, 145, 156, 169, 175, 178, 179, 189, 190, 191, 193, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 224, 227, 243, 248, 253, 265, 266, 271, 277, 289, 291, 299, 332, 333, 341, 351, 360, 361, 375, 376, 381, 384, 398, 405, 407, 408, 412, 414, 416, 417, 418, 419, 424, 425, 427, 432, 436, 440, 441, 446, 447, 449, 451, 452, 460, 461, 462, 465, 466, 468, 469, 474, 475, 477, 482, 483, 484, 486, 487, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 498, 499, 501, 503, 505, 506, 507, 510, 511, 513, 515, 516, 518, 519, 520, 522, 525, 526, 527, 528, 530, 537, 542, 543, 544
Шейко М. 369, *734*
Шекспір Вільям 30, 49, 89, 121, 283, 328, 511, 512, 522, *653*
Шептунов 463, *780*
Шереверя О. К. 76, *593*
Шеремет М. С. 442, *769*
Шехтер М. А. 192, *650*
Шиндель Д. 88
Шипко І. 304, 313, *705*
Шкловський В. Б. 542, 543, 544, *815*
Шкляров 24
Шкраба Г. В. 271, *688*
Шолом Ф. Я. 111, *612*
Шолохов М. О. 108, 117, 124, 320, 527, *610*
Шопен Фредерик Франціщек 305, 424, *705*
Шостакович Д. Д. 366, *733*
Шотола Іржі 450, *774*
Шоу Джодж Бернард 20, *553*
Шоу Роберт 369, *735*
Штогаренко А. Я. 426, 445, *762*
Штур Людовіт *569*
Шумило М. М. 395, 398, *747*
Шуст Я. 223, *665*

Щепкін А. С. 481
Щепкін М. С. 480, 507, *786*
Щербань П. С. 192, 442, *768*
Щербань О. Н. 314, *651*
Щербина С. А. 390, *744*
Щипачов С. П. 100, 242, *606*
Щоголев Я. І. 111, 173, *612*

Югов О. К. 134 342, 350, *625*
Юзвенко В. А. 229, 230, 322, 360, 394, 432, 490, 530, 533, 539, *669*
«Юность» 346, 398, *749*
Юпитер 150, *632*
Юречко Юрій 317, *711*
Юркевич Й. В. 119, 533, *617*
Юркевич Л. Й. 120, *617*
Юркевич Н. Й. 119, 125, *617*
Юркевич О. Й. 119, *617*
Юркевич Ю. Л. 119, 125, 533, *617*
Юркевич О. С. 429, *764*
Юффа П. П. 437, *766*
Ющенко О. Я. 145, 334, 364, 471, 472, 543, *630, 815*

Яворівський В. О. 264, *685*
Яворницький Д. І. 221, 224, 258, 266, 295, 416, 442, 537, *664*
Яворський Юліан 222, *665*
Ягич Ватрослав 64, *587*
Язиков М. М. 15, *556*
Яковлев В. С. 127, 260, *621*
Якубець Мар'ян 84, 408, 462, *597*
Ямпольський І. Г. 30, 37, 202, *565*
Яновський Ю. І. 96, 131, 145, 462, 487, *623*
Ярмольський В. В. 295, 312, 440, *767*
Яцків М. Ю. 128, 138, 139, *622*
Ященко Л. І. 313, *708*

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. М. Т. Рильський. 1962. Фронтиспіс
2. У колі рідних і друзів. Зліва направо: М. Т. Рильський, Є. К. Малкіна-Дейч, О. Й. Дейч, В. О. Мамікоян, К. М. Рильська. Голосіїв, 1956 . . . . . 96—97
3. М. Т. Рильський з дружиною К. М. Рильською. Голосіїв, 1956 . . . . . 96—97
4. Зліва направо: К. М. Симонов, М. Т. Рильський, Л. В. Нікулін. Москва, 1959 . . . . . 96—97
5. М. Т. Рильський під час подорожі в Карпатах. 1959 96—97
6. М. Т. Рильський з Н. М. Ужвій та П. Г. Тичиною у день відзначення 50-річчя його творчої діяльності. Київ, Колонний зал імені М. В. Лисенка, 19 березня 1960 р. . . . . 128—129
7. М. Т. Рильський і О. Т. Твардовський. Москва, 1960 128—129
8. М. Т. Рильський з онуком Андрієм на полюванні. 1961 128—129
9. Востаннє у колі друзів. Зліва направо: А. С. Малишко, П. М. Воронько, І. С. Козловський, М. Т. Рильський, П. І. Майборода, В. С. Костенко. Голосіїв, червень, 1964 . . . . . 128—129

Фотографії, вміщені у Зібранні творів Максима Рильського у 20-ти томах, взято з фондів Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського.

У 19-му томі підтекстовку до фото між с. 96—97 слід читати: Під час перебування на фронті. Зліва направо: Андрій Малишко, Андрій Головко, Володимир Сосюра, Павло Гаточка, Олександр Довженко, Максим Рильський, Микола Бажан, Лев Троскунов. 1943

ЗМІСТ

1957

1. До А. Ф. Хижняка. 18 січня 1957 р. Київ . . . 7 *548*
2. До П. І. Кравчука. 22 січня 1957 р. Київ . . . 7 *548*
3. До К. Г. Гуслитого. 22 січня 1957 р. Київ . . . 8 *548*
4. До М. І. Комісарової. 26 січня 1957 р. Київ . . 8 *549*
5. До Л. С. Первомайського. 27 січня 1957 р. Київ . 9 *550*
6. До П. О. Омельченка. 10 лютого 1957 р. Москва 9 *550*
7. До О. Й. Дейча. 23 лютого 1957 р. Київ . . . 10 *550*
8. До І. Ф. Ляшенка. 25 лютого 1957 р. Київ . . . 11 *553*
9. До Є. К. та О. Й. Дейчів. 19 березня 1957 р. Пуща-Водиця 11 *553*
10. До В. І. Синепка. 29 березня 1957 р. Київ . . . 12 *553*
11. До О. Й. Дейча. 30 березня 1957 р. Київ . . . 12 *553*
12. До М. А. Дейнара. 31 березня 1957 р. Київ . . . 13 *554*
13. До Ф. М. Неборячка. 18 квітня 1957 р. Київ . . 14 *555*
14. До Ю. С. Мейтуса. 30 квітня 1957 р. Київ . . . 15 *556*
15. До Ф. П. Фоломіна. 19 травня 1957 р. Київ . . . 15 *556*
16. До К. М. Рильської. 25 травня 1957 р. Париж . . 17 *557*
17. До М. Г. Рильського. 26 травня 1957 р. Париж 18 *557*
18. До В. О. Маміконяна. 26 травня 1957 р. Париж 18 *557*
19. До Б. М. Рильського. 28 травня 1957 р. Париж 18 *558*
20. До К. М. Рильської. 29 травня 1957 р. Париж 19 *558*
21. До К. М. Рильської. 31 травня 1957 р. Марсель 19 *558*
22. До редакції «Літературної газети». 24 червня 1957 р. Київ 19 *558*
23. До Я. Т. Вітошинського. 25 червня 1957 р. Київ 20 *559*
24. До П. Х. Красюка. 25 червня 1957 р. Київ . . . 21 *559*
25. До Л. С. Первомайського. 26 червня 1957 р. Київ 21 *559*
26. До О. І. Корсовецького. *29 червня 1957 р. Київ* 22 *559*
27. До М. І. Комісарової. *1 липня 1957 р. Київ* . . 22 *560*
28. До О. Й. Дейча. *2 липня 1957 р. Київ* 23 *560*
29. До Ф. І. Оленченка. *2 липня 1957 р. Київ* 25 *561*
30. До В. В. Зубаря. *3 липня 1957 р. Київ* 26 *562*
31. До Л. В. Нікуліна. *18 липня 1957 р. Київ* 26 *562*
32. До О. Й. Дейча. *22 липня 1957 р. Київ* 27 *562*
33. До М. П. Полотая. *23 липня 1957 р. Київ* . . . 27 *563*
34. До О. І. Корсовецького. *9 серпня 1957 р. Київ* . . 28 *563*
35. До П. В. Жура. *11 вересня 1957 р. Київ* 28 *563*
36. До М. П. Чечньової. *11 вересня 1957 р. Київ* . . . 28 *564*
37. До М. І. Рильської-Мартинюк. *24 вересня 1957 р. Київ* 29 *564*
38. До О. Й. Дейча. *18 жовтня 1957 р. Київ* 30 *565*

39. До О. Й. Дейча. *2 листопада 1957 р. Київ* . . . 30 *565*
40. До Л. В. Нікуліна. *2 листопада 1957 р. Київ* . . . 31 *565*
41. До О. І. Корсовецького. *4 листопада 1957 р. Київ* 32 *566*
42. До П. О. Омельченка. *4 листопада 1957 р. Київ* 32 *566*
43. До М. В. Ісаковського. *9 листопада 1957 р. Москва* 32 *566*
44. До О. І. Корсовецького. *25 листопада 1957 р. Київ* 33 *566*
45. До О. М. Новицького. *25 листопада 1957 р. Київ* 33 *566*
46. До О. М. Підсухи. *25 листопада 1957 р. Київ* . . . 33 *567*
47. До Й. Г. Гришашвілі. *13 грудня 1957 р. Київ* . . 34 *567*
48. До Держлітвидаву України. *25 грудня 1957 р. Київ* 34 *567*
49. До Б. О. Турганова. *25 грудня 1957 р. Київ* . . . 35 *567*

1958

50. До Л. А. Булаховського. *22 січня 1958 р. Конча-Заспа* 35 *569*
51. До О. С. Дяченка. *22 січня 1958 р. Конча-Заспа* 36 *569*
52. До Л. С. Первомайського. *1 лютого 1958 р. Конча-Заспа* 36 *569*
53. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *2 лютого 1958 р. Конча-Заспа* 37 *569*
54. До І. С. Олійника. *11 лютого 1958 р. Конча-Заспа* 38 *570*
55. До Я. Т. Вітошинського. *14 лютого 1958 р. Київ* 38 *570*
56. До О. Й. Дейча. *2 березня 1958 р. Київ* 38 *570*
57. До М. В. Пилатюка. *13 березня 1958 р. Київ* . . . 39 *571*
58. До О. Й. Дейча. *28 квітня 1958 р. Київ* 40 *572*
59. До М. С. Живова. *28 квітня 1958 р. Київ* 41 *572*
60. До О. Т. Твардовського. *Квітень 1958 р. Київ* . . 42 *573*
61. До В. О. Маміконяна. *21 травня 1958 р. Київ* . . 42 *573*
62. До редакції журналу «Дніпро». *22 травня 1958 р. Київ* 43 *573*
63. До Ю. С. Мейтуса. *25 травня 1958 р. Київ* . . . 43 *573*
64. До В. О. Маміконяна. *29 травня 1958 р. Київ* . . 43 *574*
65. До Янки Бриля. *3 червня 1958 р. Київ* 44 *574*
66. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *8 червня 1958 р. Київ* . 44 *574*
67. До О. Є. Корнійчука. *9 червня 1958 р. Київ* . . . 45 *575*
68. До О. Й. Дейча. *11 червня 1958 р. Київ* 46 *576*
69. До В. О. Маміконяна. *25 червня 1958 р. Берег озера Нарач (Білорусія)* 47 *576*
70. До Янки Бриля. *27 червня 1958 р. Берег озера Нарач (Білорусія)* 47 *576*
71. До В. М. Інбер. *2 липня 1958 р. Київ* 48 *577*
72. До П. О. Омельченка. *9 липня 1958 р. Київ* . . . 48 *577*
73. До Р. О. Няхая. *12 липня 1958 р. Київ* 49 *578*
74. До Л. В. Нікуліна. *26 серпня 1958 р. Київ* . . . 49 *578*
75. До О. С. Дяченка. *31 серпня 1958 р. Москва* . . 50 *578*
76. До П. О. Омельченка. *31 серпня 1958 р. Москва* 50 *578*
77. До А. Д. Дєєва. *18 вересня 1958 р. Київ* 50 *578*
78. До Є. А. Дроб'язка. *26 вересня 1958 р. Київ* . . . 51 *579*
79. До О. С. Дяченка. *27 вересня 1958 р. Київ* . . . 51 *579*
80. До О. І. Корсовецького. *27 вересня 1958 р. Київ* 51 *579*
81. До П. О. Омельченка. *27 вересня 1958 р. Київ* 52 *579*
82. До Ю. І. Солнцевої. *29 вересня 1958 р. Київ* . . . 52 *580*
83. До О. І. Корсовецького. *17 жовтня 1958 р. Київ* 52 *580*
84. До С. П. Свянького. *19 жовтня 1958 р. Київ* . . . 53 *580*
85. До Є. А. Дроб'язка. *23 жовтня 1958 р. Київ* . . . 54 *580*

86. До С. С. Жданова. *29 жовтня 1958 р. Київ* 54 *580*
87. До М. С. Живова. *5 листопада 1958 р. Київ* . . . 55 *581*
88. До О. Й. Дейча. *6 листопада 1958 р. Київ* . . . 55 *581*
89. До П. Х. Красюка. *6 листопада 1958 р. Київ* . . . 56 *582*
90. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *13 листопада 1958 р. Київ* 56 *582*
91. До Ю. С. Кобилецького. *15 листопада 1958 р. Київ* 57 *583*
92. До літгуртківців Новоярничівської середньої школи Львівської області. *26 листопада 1958 р. Київ* 57 *583*
93. До О. Й. Дейча. *26 листопада 1958 р. Київ* . . . 58 *583*
94. До О. К. Кисіль. *28 листопада 1958 р. Київ* . . . 58 *584*
95. До Н. В. Семанюк. *28 листопада 1958 р. Київ* 59 *584*
96. До Р. О. Няхая. *29 листопада 1958 р. Київ* . . . 59 *584*
97. До Є. А. Дроб'язка. *4 грудня 1958 р. Київ* . . . 60 *585*

1959

98. До О. І. Корсовецького. *13 січня 1959 р. Москва* 60 *585*
99. До редакції журналу «Дружба народів». *13 січня 1959 р. Москва* 62 *585*
100. До П. М. Слободянюка. *18 січня 1959 р. Москва* 62 *585*
101. До А. А. Ахматової. *19 січня 1959 р. Москва* . . . 63 *586*
102. До О. С. Дяченка. *24 січня 1959 р. Київ* 63 *586*
103. До Л. Т. Мельничук-Лучко. *30 січня 1959 р. Київ* 63 *586*
104. До А. Д. Дєєва. *11 лютого 1959 р. Київ* 64 *586*
105. До П. С. Погребняка. *15 лютого 1959 р. Київ* . . 65 *587*
106. До Ю. М. Карського. *6 квітня 1959 р. Москва* . . 65 *587*
107. До В. С. Костенка. *8 квітня 1959 р. Київ* . . . 66 *587*
108. До О. І. Білецького. *14 квітня 1959 р. Київ* . . . 66 *588*
109. До П. О. Омельченка. *17 квітня 1959 р. Київ* 67 *588*
110. До С. П. Свяцького. *22 квітня 1959 р. Київ* . . . 67 *588*
111. До В. О. Маміконяна. *10 травня 1959 р. Київ* 68 *589*
112. До В. Г. Струтинського. *13 травня 1959 р. Київ* 68 *589*
113. До М. Г. Рильського. *3 червня 1959 р. Київ* . . . 68 *589*
114. До О. І. Корсовецького. *5 червня 1959 р. Київ* 69 *589*
115. До В. О. Маміконяна. *8 червня 1959 р. Київ* . . . 70 *590*
116. До В. С. Стефаника. *10 червня 1959 р. Київ* . . . 70 *590*
117. До С. С. Гейченка. *13 червня 1959 р. Київ* . . . 71 *590*
118. До А. І. Кацнельсона. *15 червня 1959 р. Київ* 71 *590*
119. До видавництва «Радянський письменник». *16 червня 1959 р. Київ* 72 *591*
120. До О. І. Гудзенко. *17 червня 1959 р. Київ* . . . 72 *591*
121. До К. О. Федіна. *24 червня 1959 р. Київ* 73 *591*
122. До О. І. Білецького. *27 червня 1959 р. Київ* . . . 73 *592*
123. До П. І. Баратинського. *13 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України* 73 *592*
124. До В. О. Маміконяна. *13 липня 1959 р. Поблизу Дрогобича* 74 *592*
125. До Г. І. Рильського. *14 липня 1959 р. Львівська область* 74 *593*
126. До О. В. Коваленка. *15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України* 74 *593*
127. До М. М. Симашкевич. *15 липня 1959 р. Під час подорожі по західних областях України* 75 *593*
128. До О. К. Шеревері (Веснянського). *15 липня 1959 р. Під час подорожі на західних областях України* 76 *593*
129. До О. І. Білецького. *19 липня 1959 р. Яремча* 76 *594*

130. До М. І. Буніна. *19 липня 1959 р. Яремча* . . . 77 *594*
131. До Ю. В. Бундзяки. *19 липня 1959 р. Яремча* 77 *594*
132. До М. Г. Рильського. *19 липня 1959 р. Яремча* 78 *594*
133. До О. М. Рильської. *19 липня 1959 р. Яремча* 78 *594*
134. До О. О. Говорова. *2 серпня 1959 р. Київ* . . . 78 *594*
135. До Д. М. Левчишина. *2 серпня 1959 р. Київ* 79 *595*
136. До А. С. Малишка. *5 серпня 1959 р. Київ* . . . 79 *595*
137. До О. І. Корсовецького. *6 серпня 1959 р. Київ* 79 *595*
138. До М. К. Білогурова. *19 серпня 1959 р. Київ* 80 *595*
139. До Г. І. Талана. *21 серпня 1959 р. Київ* 81 *595*
140. До О. І. Корсовецького. *26 серпня 1959 р. Київ* 82 *596*
141. До Л. Г. Кореневича. *27 серпня 1959 р. Київ* 82 *596*
142. До М. Ф. Мицика. *31 серпня 1959 р. Київ* 83 *597*
143. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *12 вересня 1959 р. Москва* 83 *597*
144. До М. Г. Рильського. *12 вересня 1959 р. Москва* 85 *598*
145. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *13 вересня 1959 р. Москва* 86 *598*
146. До О. А. Прокоф'єва. *14 вересня 1959 р. Москва* 86 *598*
147. До І. П. Очкуренка. *6 жовтня 1959 р. Київ* . . . 87 *599*
148. До М. Г. Комарнівського. *6 жовтня 1959 р. Київ* 87 *599*
149. До Ю. М. Карського. *8 жовтня 1959 р. Київ* 88 *599*
150. До П. Й. Панча. *8 жовтня 1959 р. Київ* 88 *599*
151. До М. В. Пилатюка. *8 жовтня 1959 р. Київ* . . . 89 *600*
152. До О. М. Фінкеля. *10 жовтня 1959 р. Київ* . . . 89 *600*
153. До літуртківців Новояричівської середньої школи Львівської області. *13 жовтня 1959 р. Київ* . . 89 *600*
154. До П. П. Сиченка. *14 жовтня 1959 р. Київ* . . . 90 *600*
155. До Є. П. Кирилюка. *14 жовтня 1959 р. Київ* . . . 90 *600*
156. До К. О. Гордієнка. *24 жовтня 1959 р. Київ* . . . 91 *600*
157. До П. І. Тернюка. *6 листопада 1959 р. Київ* . . . 91 *601*
158. До Б. М. Рильського. *22 листопада 1959 р. Варшава* 92 *601*
159. До М. Г. Комарнівського. *11 грудня 1959 р. Київ* 92 *601*
160. До Владислава Броневського. *25 грудня 1959 р. Київ* 93 *601*
161. До М. Ф. Мицика. *25 грудня 1959 р. Київ* 93 *601*
162. До П. І. Кравчука. *28 грудня 1959 р. Київ* . . . 94 *602*
163. До М. К. Смоленчука. *30 грудня 1959 р. Київ* 94 *602*

1960

164. До Є. А. Дроб'язка. *10 січня 1960 р. Київ* . . . 94 *603*
165. До Л. В. Нікуліна. *10 січня 1960 р. Київ* 95 *603*
166. До А. С. Малишка. *11 січня 1960 р. Київ* 95 *603*
167. До С. С. Смирнова. *21 січня 1960 р. Київ* 96 *603*
168. До Б. Г. Бікбая. *23 січня 1960 р. Київ* 96 *603*
169. До М. Г. Кошарнівського. *23 січня 1960 р. Київ* 96 *603*
170. До Н. М. Ужвій. *23 січня 1960 р. Київ* 96 *603*
171. До О. Й. Дейча. *25 січня 1960 р. Київ* 97 *604*
172. До Б. О. Турганова. *25 січня 1960 р. Київ* . . . 97 *604*
173. До В. В. Виноградова. *29 січня 1960 р. Київ* . . . 98 *604*
174. До Р. В. Заряна. *29 січня 1960 р. Київ* 99 *605*
175. До О. А. Прокоф'єва. *30 січня 1960 р. Київ* . . . 99 *605*
176. До Ю. В. Грома. *31 січня 1960 р. Київ* 100 *605*
177. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *2 лютого 1960 р. Київ* 100 *605*
178. До Д. Д. Копиці. *2 лютого 1960 р. Київ* 101 *606*
179. До О. С. Глузмана. *9 лютого 1960 р. Пуща-Водиця* 101 *606*

180. До М. І. Комісарової. *10 лютого 1960 р. Пуща-Водиця* 102 *607*
181. До М. Г. Рильського. *10 лютого 1960 р. Пуща-Водиця* 103 *607*
182. До О. Й. Дейча. *11 лютого 1960 р. Пуща-Водиця* 103 *608*
183. До О. С. Глузмана. *14 лютого 1960 р. Пуща-Водиця* 104 *608*
184. До В. О. Маміконяна. *23 лютого 1960 р. Київ* 105 *609*
185. До Марії Марчанової. *24 лютого 1960 р. Київ* 105 *609*
186. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *26 лютого 1960 р. Київ* 106 *609*
187. До М. І. Комісарової. *26 лютого 1960 р. Київ* 107 *610*
188. До Л. В. Нікуліна. *26 лютого 1960 р. Київ* . . . 108 *610*
189. До О. І. Бандури. *27 лютого 1960 р. Київ* 108 *610*
190. До О. Й. Дейча. *28 лютого 1960 р. Київ* 109 *610*
191. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *28 лютого 1960 р. Київ* 109 *611*
192. До В. О. Маміконяна. *3 березня 1960 р. Київ* 110 *611*
193. До О. І. Білецького. *5 березня 1960 р. Київ* . . . 111 *612*
194. До В. І. Дідонка. *5 березня 1960 р. Київ* 112 *613*
195. До М. В. Пилатюка. *5 березня 1960 р. Київ* . . . 112 *613*
196. До О. М. Підсухи. *5 березня 1960 р. Київ* 112 *613*
197. До В. І. Борового. *7 березня 1960 р. Київ* . . . 113 *613*
198. До П. М. Воронька. *7 березня 1960 р. Київ* . . . 114 *613*
199. До Ф. І. Олесченка. *7 березня 1960 р. Київ* . . . 114 *614*
200. До О. Й. Дейча. *8 березня 1960 р. Київ* 114 *614*
201. До П. К. Карапиша. *9 березня 1960 р. Київ* . . . 115 *614*
202. До П. А. Кузенка. *9 березня 1960 р. Київ* 115 *615*
203. До В. В. Зубаря. *10 березня 1960 р. Київ* . . . 116 *615*
204. До П. І. Кравчука. *10 березня 1960 р. Київ* . . . 117 *615*
205. До М. Г. Кошарнівського. *14 березня 1960 р. Київ* 117 *615*
206. До Янки Бриля. *18 березня 1960 р. Київ* . . . 117 *616*
207. До Ю. М. Мартича. *28 березня 1960 р. Київ* . . . 118 *616*
208. До В. В. Виноградова. *1 квітня 1960 р. Київ* . . . 118 *616*
209. До С. Г. Караганової. *1 квітня 1960 р. Київ* . . . 119 *617*
210. До О. С. Глузмана. *2 квітня 1960 р. Київ* . . . 119 *617*
211. До Ю. Л. Юркевича. *3 квітня 1960 р. Київ* . . . 119 *617*
212. До С. І. Корсовецького. *11 квітня 1960 р. Київ* 120 *618*
213. До О. М. Фінкеля. *11 квітня 1960 р. Київ* . . . 121 *618*
214. До піонерської ради Лугинського району Житомирської області. *12 квітня 1960 р. Київ* 121 *618*
215. До О. І. Корсовецького. *13 квітня 1960 р. Київ* 122 *618*
216. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *15 квітня 1960 р. Київ* 122 *618*
217. До В. А. Потапової. *20 квітня 1960 р. Київ* . . . 123 *619*
218. До Н. П. Лісовенко. *24 квітня 1960 р. Київ* . . . 124 *619*
219. До редакції газети «Правда Востока». *Кінець квітня 1960 р. Київ* 124 *620*
220. До Ю. Л. Юркевича. *3 травня 1960 р. Київ* 125 *620*
221. До К. І. Чуковського. *10 травня 1960 р. Київ* 125 *620*
222. До редакції газети «На боевом посту». *12 травня 1960 р. Київ* 126 *621*
223. До Є. Ф. Шікіліної. *19 травня 1960 р. Київ* . . . 126 *621*
224. До В. Ф. Лобка. *24 травня 1960 р. Київ* 127 *621*
225. До А. Г. Риндюга. *24 травня 1960 р. Київ* . . . 127 *621*
226. До В. С. Яковлева. *24 травня 1960 р. Київ* . . . 127 *621*
227. До М. Ю. Яцкова. *24 травня 1960 р. Київ* . . . 128 *622*
228. До І. Ф. Лишенка. *Травень 1960 р. Київ* 128 *622*
229. До М. В. Микиші. *7 червня 1960 р. Київ* 128 *622*
230. До М. В. Лесючевського. *11 червня 1960 р. Київ* 129 *622*
231. До О. Т. Твардовського. *17 червня 1960 р. Київ* 129 *623*

232. До О. И. Дейча. *20 червня 1960 р. Київ* 130 *623*
233. До О. Горбатова. *21 червня 1960 р. Київ* 130 *623*
234. До І. Ф. Карабутенка. *21 червня 1960 р. Київ* 131 *623*
235. До А. Г. Рипдюга. *21 червня 1960 р. Київ* . . . 131 *624*
236. До І. С. Романченка. *21 червня 1960 р. Київ* . . . 132 *624*
237. До А. Н. Салахяна. *21 червня 1960 р. Київ* . . . 132 *624*
238. До П. П. Хуангая. *21 червня 1960 р. Київ* . . . 133 *625*
239. До О. К. Югова. *21 червня 1960 р. Київ* 134 *625*
240. До В. Д. Безсмертного. *22 червня 1960 р. Київ* 134 *625*
241. До Н. О. Ємельянової. *22 червня 1960 р. Київ* 134 *625*
242. До Ф. І. Лаврова. *22 червня 1960 р. Київ* . . . 135 *626*
243. До В. Ю. Лупейка. *22 червня 1960 р. Київ* . . . 135 *626*
244. До В. Ф. Мицика. *22 червня 1960 р. Київ* . . . 136 *626*
245. До І. І. Пучка. *22 червня 1960 р. Київ* 136 *626*
246. До О. М. Руська. *22 червня 1960 р. Київ* . . . 137 *626*
247. До А. Семенової. *22 червня 1960 р. Київ* . . . 137 *626*
248. До П. П. Сиченка. *22 червня 1960 р. Київ* . . . 138 *627*
249. До О. Т. Гончара. *23 червня 1960 р. Київ* . . . 138 *627*
250. До О. І. Пузікова. *23 червня 1960 р. Київ* . . . 139 *627*
251. До М. Ю. Яцкова. *23 червня 1960 р. Київ* 139 *627*
252. До редакції журналу «Всесвіт» *27 червня 1960 р. Київ* 139 *627*
253. До М. І. Комісарової. *28 червня 1960 р. Київ* 140 *627*
254. До І. С. Савича. *24 червня 1960 р. Київ* 140 *627*
255. До М. О. Кузнецової. *1 липня 1960 р. Київ* . . . 140 *628*
256. До М. Г. Дерогуса. *1 липня 1960 р. Київ* 141 *628*
257. До М. Ф. Матвійчука. *1 липня 1960 р. Київ* . . . 141 *628*
258. До К. О. Фурцової. *1 липня 1960 р. Київ* 142 *628*
259. До О. Ю. Добровольського. *4 липня 1960 р. Київ* 142 *628*
260. До М. О. Попової. *4 липня 1960 р. Київ* 143 *629*
261. До Р. М. Борового. *6 липня 1960 р. Київ* 143 *629*
262. До О. К. Кисіль. *6 липня 1960 р. Київ* 143 *629*
263. До В. А. Кравченка. *6 липня 1960 р. Київ* . . . 144 *629*
264. До В. Ф. Любка. *7 липня 1960 р. Київ* 145 *629*
265. До А. В. Трицільського. *11 липня 1960 р. Київ* 145 *630*
266. До редакції журналу «Дружба народов». *23 липня 1960 р. Київ* 146 *630*
267. До М. І. Бахтинського. *24 липня 1960 р. Київ* 146 *630*
268. До О. В. Борецького. *24 липня 1960 р. Київ* . . . 147 *631*
269. До І. І. Пучка. *24 липня 1960 р. Київ* 148 *637*
270. До Т. І. Франка. *24 липня 1960 р. Київ* . . . 148 *631*
271. До М. І. Комісарової. *26 липня 1960 р. Київ* 149 *631*
272. До Укрлітфонду. *29 липня 1960 р. Київ* . . . 149 *631*
273. До Гослитиздата. *30 липня 1960 р. Київ* 150 *632*
274. До Є. А. Дроб'язка. *30 липня 1960 р. Київ* 150 *632*
275. До Л. С. Первомайського. *30 липня 1960 р. Київ* 151 *632*
276. До А. С. Малишка. *Кінець липня 1960 р. Київ* 151 *632*
277. До А. С. Малишка. *4 серпня 1960 р. С. Мале Устя* 152 *632*
278. До О. С. Глузмана. *9 серпня 1960 р. С. Мале Устя* 153 *633*
279. До В. О. Маміконяна. *9 серпня 1960 р. С. Мале Устя* 153 *633*
280. До Г. І. Вланкіна. *23 серпня 1960 р. Київ* . . . 153 *633*
281. До Р. В. Бабійчука. *24 серпня 1960 р. Київ* . . . 154 *633*
282. До М. М. Даниліна. *24 серпня 1960 р. Київ* . . . 154 *633*
283. До І. М. Коцюбинської. *25 серпня 1960 р. Київ* 155 *633*
284. До Д. Д. Коцюці. *29 серпня 1960 р. Київ* . . . 155 *634*
285. До Ю. С. Мельничука. *29 серпня 1960 р. Київ* 155 *634*

286. До М. Ф. Пономаренка. *29 серпня 1960 р. Київ* 156 *634*
287. До О. І. Пузікова. *29 серпня 1960 р. Київ* . . . 156 *634*
288. До Д. Ф. Іщенка. *30 серпня 1960 р. Київ* . . . 156 *635*
289. До Б. М. Рильського. *2 вересня 1960 р. Гагра* . . 157 *635*
290. До О. С. Глузмана. *6 вересня 1960 р. Гагра* . . . 158 *635*
291. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *8 вересня 1960 р. Гагра* 158 *635*
292. До Михайла Мольнара. *8 вересня 1960 р. Гагра* 160 *635*
293. До А. Н. Салахяна. *11 вересня 1960 р. Гагра* . . . 160 *636*
294. До В. О. Маміконяна. *12 вересня 1960 р. Гагра* 161 *636*
295. До Б. М. Рильського. *12 вересня 1960 р. Гагра* 161 *636*
296. До М. Л. Нагнибіди. *13 вересня 1960 р. Гагра* 162 *637*
297. До М. Ф. Мицика. *14 вересня 1960 р. Гагра* . . . 163 *637*
298. До Г. С. Федоренко. *14 вересня 1960 р. Гагра* 163 *637*
299. До В. О. Маміконяна. *15 вересня 1960 р. Гагра* 164 *638*
300. До Г. І. Рильського. *15 вересня 1960 р. Гагра* 164 *638*
301. До О. С. Глузмана. *16 вересня 1960 р. Гагра* . . . 165 *638*
302. До М. І. Комісарової. *16 вересня 1960 р. Гагра* 165 *638*
303. До М. І. Комісарової. *17 вересня 1960 р. Гагра* 166 *638*
304. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *18 вересня 1960 р. Гагра* 166 *639*
305. До Т. Г. Масенка. *Не пізніше 19 вересня 1960 р. Київ* 167 *639*
306. До П. О. Омельченка. *22 вересня 1960 р. Київ* 168 *639*
307. До М. Я. Рудика. *24 вересня 1960 р. Київ* . . . 168 *639*
308. До О. І. Білецького. *26 вересня 1960 р. Київ* . . . 169 *639*
309. До Є. М. Будницької. *26 вересня 1960 р. Київ* 169 *640*
310. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *26 вересня 1960 р. Київ* 169 *640*
311. До І. М. Гаркуценка. *26 вересня 1960 р. Київ* 170 *641*
312. До М. І. Комісарової. *27 вересня 1960 р. Київ* 171 *641*
313. До редакції «Літературної газети». *27 вересня 1960 р. Київ* 171 *642*
314. До Р. В. Бабійчука. *27 вересня 1960 р. Київ* 172 *642*
315. До Ф. Г. Ісаєва. *28 вересня 1960 р. Київ* . . . 172 *642*
316. До А. С. Малишка. *29 вересня 1960 р. Київ* . . . 173 *642*
317. До С. К. Бисикала. *30 вересня 1960 р. Київ* 173 *642*
318. До М. Д. Деркач. *30 вересня 1960 р. Київ* . . . 174 *643*
319. До М. І. Рудницького. *30 вересня 1960 р. Київ* 174 *643*
320. До відділу літератури і мови АН СРСР. *10 жовтня 1960 р. Київ* 175 *643*
321. До О. С. Глузмана. *11 жовтня 1960 р. Київ* . . . 175 *643*
322. До О. О. Говорова. *11 жовтня 1960 р. Київ* . . . 176 *644*
323. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *11 жовтня 1960 р. Київ* 176 *644*
324. До О. Г. Кравченка. *11 жовтня 1960 р. Київ* . . . 178 *645*
325. До Ю. І. Назаренка. *11 жовтня 1960 р. Київ* . . . 178 *645*
326. До П. О. Сліпчука. *11 жовтня 1960 р. Київ* . . . 180 *645*
327. До Й. М. Федюрка. *11 жовтня 1960 р. Київ* . . . 181 *646*
328. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *13 жовтня 1960 р. Київ* 181 *646*
329. До С. Я. Куцека. *14 жовтня 1960 р. Київ* . . . 183 *646*
330. До В. М. Орлова. *14 жовтня 1960 р. Київ* . . . 183 *647*
331. До редакції журналу «Дружба народов». *14 жовтня 1960 р. Київ* 184 *647*
332. До С. С. Смирнова. *14 жовтня 1960 р. Київ* . . . 184 *647*
333. До О. Р. Мазуркевича. *17 жовтня 1960 р. Київ* 185 *647*
334. До О. А. Прокоф'єва. *18 жовтня 1960 р. Київ* 186 *647*
335. До Ю. Я. Хазановича. *19 жовтня 1960 р. Київ* 187 *648*
336. До С. К. Бисикала. *20 жовтня 1960 р. Київ* . . . 187 *648*
337. До О. А. Прокоф'єва. *20 жовтня 1960 р. Київ* 188 *648*
338. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *21 жовтня 1960 р. Київ* 188 *648*

339. До Ради інтернаціонального клубу Дрогобицької середньої школи № 1. *21 жовтня 1960 р. Київ* 189 *649*
340. До О. Й. Дейча. *25 жовтня 1960 р. Київ* 190 *649*
341. До М. С. Живова. *28 жовтня 1960 р. Київ* . . . 191 *650*
342. До М. А. Шехтера. *28 жовтня 1960 р. Київ* . . . 192 *650*
343. До О. Н. Щербаня. *23 жовтня 1960 р. Київ* . . . 192 *651*
344. До Л. М. Леонова. *31 жовтня 1960 р. Київ* . . . 193 *651*
345. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *1 листопада 1960 р. Київ* 193 *651*
346. До В. Ф. Лаврушина. *4 листопада 1960 р. Київ* 194 *651*
347. До Г. С. Чорі. *4 листопада 1960 р. Київ* 195 *652*
348. До І. І. Голобородька. *10 листопада 1960 р. Київ* 195 *652*
349. До Г. Й. Григор'єва. *14 листопада 1960 р. Київ* 196 *652*
350. До Н. М. Грін. *22 листопада 1960 р. Київ* 197 *652*
351. До О. Й. Дейча. *1 грудня 1960 р. Київ* 197 *652*
352. До С. Я. Куцека. *19 грудня 1960 р. Москва* . . . 199 *653*
353. До М. О. Абалкіна. *29 грудня 1960 р. Київ* . . . 199 *654*
354. До С. Ф. Зерової. *29 грудня 1960 р. Київ* 200 *655*
355. До А. Ф. Хижняка. *30 грудня 1960 р. Київ* . . . 200 *655*
356. До М. І. Комісарової. *Грудень 1960 р. Москва* 201 *655*

1961

357. До О. І. Вілецького. *2 січня 1961 р. Київ* . . . 202 *655*
358. До О. Й. Дейча. *2 січня 1961 р. Київ* 202 *655*
359. До М. С. Живова. *2 січня 1961 р. Київ* 203 *656*
360. До Г. П. Григор'єва. *10 січня 1961 р. Пуща-Водиця* 204 *656*
361. До Л. В. Нікуліна. *14 січня 1961 р. Пуща-Водиця* 204 *657*
362. До М. І. Рильської-Мартинюк. *14 січня 1961 р. Пуща-Водиця* 205 *657*
363. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *16 січня 1961 р. Пуща-Водиця* 205 *657*
364. До Р. М. Чумака. *16 січня 1961 р. Пуща-Водиця* 206 *657*
365. До С. І. Цетляка. *24 січня 1961 р. Київ* 206 *658*
366. До Л. С. Первомайського. *2 лютого 1961 р. Київ* 207 *658*
367. До О. І. Корсовецького. *10 лютого 1961 р. Москва* 207 *658*
368. До відділу наукових кадрів Академії наук УРСР. *14 лютого 1961 р. Київ* 208 *658*
369. До О. І. Корсовецького. *15 лютого 1961 р. Київ* 209 *659*
370. До В. В. Зубаря. *17 лютого 1961 р. Київ* . . . 210 *659*
371. До М. С. Живова. *21 лютого 1961 р. Київ* . . . 211 *659*
372. До М. В. Хомиченського (Бориса Тена). *22 лютого 1961 р. Київ* 211 *659*
373. До О. Й. Дейча. *23 лютогоо 1961 р. Київ* 211 *659*
374. До Б. О. Турганова. *23 лютого 1961 р. Київ* . . . 213 *660*
375. До О. М. та Г. І. Рильських. *25 лютого 1961 р. Київ* 214 *660*
376. До Т. Й. Стах. *25 лютого 1961 р. Київ* 214 *661*
377. До Б. О. Турганова. *25 лютого 1961 р. Київ* . . . 214 *661*
378. До Р. П. Головіна. *27 лютого 1961 р. Київ* . . . 215 *661*
379. До М. П. Смирнова. *27 лютого 1961 р. Київ* . . . 215 *661*
380. До С. І. Цетляка. *27 лютого 1961 р. Київ* . . . 216 *661*
381. До О. І. Корсовецького. *1 березня 1961 р. Київ* 217 *662*
382. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *3 березня 1961 р. Київ* 217 *662*
383. До В. В. Зубаря. *3 березня 1961 р. Київ* . . . 218 *662*
384. До Янки Бриля. *5 березня 1961 р. Київ* . . . 218 *662*
385. До П. П. Хузангая. *5 березня 1961 р. Київ* . . . 218 *663*
386. До Б. О. Турганова. *6 березня 1961 р. Київ* . . . 219 *663*

387. До П. П. Сиченка. *10 березня 1961 р. Київ* . . . 220 *663*
388. До О. В. Коваленка. *14 березня 1961 р. Київ* 221 *664*
389. До М. С. Живова. *15 березня 1961 р. Київ* . . . 221 *664*
390. До Ю. М. Мартича. *15 березня 1961 р. Київ* . . . 222 *664*
391. До Президії Академії наук УРСР. *15 березня 1961 р. Київ* 222 *665*
392. До О. І. Корсовецького. *Перша половина березня 1961 р. Київ* 223 *665*
393. До І. О. Ільєнка. *16 березня 1961 р. Київ* . . . 223 *666*
394. До І. М. Шаповала. *16 березня 1961 р. Київ* . . . 224 *666*
395. До Л. А. Озерова. *17 березня 1961 р. Київ* . . . 224 *666*
396. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *31 березня 1961 р. Київ* 225 *666*
397. До Державного видавництва образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. *3 квітня 1961 р. Київ* 225 *667*
398. До П. П. Хузангая. *9 квітня 1961 р. Київ* . . . 225 *667*
399. До В. І. Орлова. *10 квітня 1961 р. Київ* 225 *667*
400. До Л. Ф. Степенка. *15 квітня 1961 р. Київ* . . . 225 *667*
401. До П. П. Хузангая. *22 квітня 1961 р. Київ* . . . 227 *668*
402. До М. К. Смоленчука. *25 квітня 1961 р. Київ* 227 *668*
403. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *27 квітня 1961 р. Київ* 228 *668*
404. До Д. Т. Федоренка. *27 квітня 1961 р. Київ* . . . 229 *669*
405. До М. В. Ісаковського. *6 травня 1961 р. Київ* 229 *669*
406. До В. А. Юзвенко. *12 травня 1961 р. Київ* . . . 229 *669*
407. До редколегії «Библиотеки советской поэзии». *17 травня 1961 р. Київ* 230 *669*
408. До М. М. Папова. *18 травня 1961 р. Київ* . . . 230 *670*
409. До В. А. Юзвенко. *18 травня 1961 р. Київ* . . . 230 *670*
410. До М. С. Живова. *19 травня 1961 р. Київ* . . . 230 *670*
411. До С. М. Ніжинського. *19 травня 1961 р. Київ* 230 *670*
412. До М. Л. Нагнибіди. *Кінець травня 1961 р. Київ* 232 *670*
413. До Г. П. Григор'єва. *4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 232 *670*
414. До В. О. Маміконяна. *4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 233 *671*
415. До Б. О. Турганова. *4 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 233 *671*
416. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 234 *671*
417. До М. Г. Дерегуса. *5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 235 *671*
418. До К. Р. Козловської. *5 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 236 *671*
419. До Г. І. Рильського. *7 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 237 *672*
420. До О. Г. і Ю. К. Смоличів. *7 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 238 *672*
421. До О. І. Корсовецького. *8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 238 *673*
422. До А. С. Малишка. *8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 240 *673*
423. До В. О. Маміконяна. *8 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 240 *674*
424. До М. Г. Рильського. *9 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 241 *674*
425. До Р. І. Смирнова. *11 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 241 *674*

426. До І. І. Стешенко. *12 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 241 *674*
427. До О. Й. Дейча. *15 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 242 *674*
428. До В. С. Костенка. *15 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 243 *675*
429. До Є. А. Дроб'язка. *16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 244 *676*
430. До І. Ф. Ляшенка. *16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 244 *676*
431. До В. О. Мамікоп'яна. *16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 245 *676*
432. До О. М. Рильської. *16 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 245 *676*
433. До Є. А. Дроб'язка. *17 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 246 *676*
434. До Г. М. Петникова. *18 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 246 *676*
435. До Р. І. Смирнова. *18 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 247 *677*
436. До І. С. Чирви. *19 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 247 *677*
437. До П. О. Омельченка. *20 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 248 *677*
438. До С. П. Іванова. *21 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 248 *677*
439. До Р. М. Чумака. *21 червня 1961 р. Планерське (Коктебель)* 249 *677*
440. До Н. В. Семанюк. *28 червня 1961 р. Київ* . . . 249 *678*
441. До О. Й. Дейча. *29 червня 1961 р. Київ* . . . 250 *678*
442. До О. Й. Дейча. *30 червня 1961 р. Київ* 252 *679*
443. До Ю. М. Живової. *30 червня 1961 р. Київ* . . . 252 *679*
444. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *Кінець червня 1961 р. Київ* 253 *679*
445. До К. В. Козловської. *4 липня 1961 р. Київ* . . . 254 *680*
446. До Є. А. Дроб'язка. *6 липня 1961 р. Київ* 254 *680*
447. До О. В. Борецького. *17 липня 1961 р. Київ* . . . 255 *680*
448. До О. Й. Дейча. *17 липня 1961 р. Київ* 255 *680*
449. До Л. М. Вишеславського. *23 липня 1961 р. Київ* 256 *681*
450. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *28 липня 1961 р. Київ* 257 *681*
451. До Б. О. Турганова. *30 липня 1961 р. Київ* . . . 257 *681*
452. До І. М. Шаповала. *30 липня 1961 р. Київ* . . . 258 *682*
453. До М. С. Живова. *1 серпня 1961 р. Київ* . . . 258 *682*
454. До П. А. Загребельного. *1 серпня 1961 р. Київ* 258 *682*
455. До Л. О. Копиленка. *11 серпня 1961 р. Київ* . . . 259 *682*
456. До К. В. Козловської. *15 серпня 1961 р. Київ* 259 *683*
457. До В. С. Яковлева. *15 серпня 1961 р. Київ* . . . 260 *683*
458. До М. О. Абалкіна. *16 серпня 1961 р. Київ* . . . 260 *683*
459. До М. К. Гудзія. *27 серпня 1961 р. Київ* . . . 260 *683*
460. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *28 серпня 1961 р. Київ* 261 *683*
461. До О. Р. Мазуркевича. *31 серпня 1961 р. Київ* 262 *684*
462. До Т. Й. Стах. *31 серпня 1961 р. Київ* 262 *684*
463. До Г. П. Світличної. *Кінець серпня 1961 р. Київ* 263 *684*
464. До М. Й. Білика. *1 вересня 1961 р. Київ* . . . 263 *684*
465. До А. М. Добрянського. *1 вересня 1961 р. Київ* 263 *685*
466. До Л. С. Первомайського. *4 вересня 1961 р. Київ* 264 *685*
467. До О. В. Борецького. *7 вересня 1961 р. Київ* . . . 265 *685*

468. До П. С. Карабана. *12 вересня 1961 р. Київ* . . . 265 *685*
469. До О. В. Коваленка. *12 вересня 1961 р. Київ* 266 *685*
470. До М. О. Абалкіна. *13 вересня 1961 р. Київ* . . . 266 *685*
471. До М. В. Казидуба. *18 вересня 1961 р. Київ* . . . 267 *686*
472. До О. К. Кисіль. *18 вересня 1961 р. Київ* . . . 268 *686*
473. До М. І. Комісарової. *18 вересня 1961 р. Київ* 268 *686*
474. До І. В. Столецького. *18 вересня 1961 р. Київ* . . 269 *686*
475. До Б. О. Турганова. *20 вересня 1961 р. Київ* . . . 269 *687*
476. До Ю. М. Мартича. *25 вересня 1961 р. Київ* . . . 270 *687*
477. До видавництва «Радянський письменник». *25 вересня 1961 р. Київ* 270 *687*
478. До М. Ф. Мицика. *25 вересня 1961 р. Київ* . . . 271 *687*
479. До Г. В. Шкраби. *25 вересня 1961 р. Київ* . . . 271 *687*
480. До М. О. Абалкіна. *26 вересня 1961 р. Київ* . . . 272 *687*
481. До Б. О. Турганова. *26 вересня 1961 р. Київ* . . . 272 *688*
482. До М. К. Лазуренка. *4 жовтня 1961 р. Київ* . . . 273 *688*
483. До А. Г. Довгопоса-Крессе. *10 жовтня 1961 р. Київ* 273 *688*
484. До Стефана Жулкевського. *10 жовтня 1961 р. Київ* 273 *689*
485. До О. І. Корсовецького. *11 жовтня 1961 р. Київ* 275 *689*
486. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *12 жовтня 1962 р. Київ* 275 *689*
487. До С. Д. Іванова. *13 жовтня 1961 р. Київ* . . . 276 *690*
488. До М. Г. Рильського. *Друга половина жовтня 1961 р. Москва* 276 *690*
489. До М. С. Живова. *1 листопада 1961 р. Москва* 276 *690*
430. До П. В. Жура. *4 листопада 1961 р. Київ* . . . 277 *690*
491. До М. С. Пилипського. *7 листопада 1961 р. Київ* 277 *690*
492. До Л. В. Нікуліна. *12 листопада 1961 р. Київ* 278 *691*
493. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *18 листопада 1961 р. Київ* 278 *691*
494. До П. А. Дегтярьова. *4 грудня 1961 р. Київ* . . . 278 *691*
495. До відділу літератури і мистецтва газети «Правда». *11 грудня 1961 р. Москва* 279 *692*
496. До С. П. Свяцького. *12 грудня 1961 р. Москва* 280 *692*
497. До читача Максима Степановича. *16 грудня 1961 р. Київ* 280 *692*
498. До М. К. Гудзія. *25 грудня 1961 р. Київ* . . . 281 *693*
499. До С. П. Свяцького. *26 грудня 1961 р. Київ* . . . 282 *693*
500. До О. С. Смирнової. *26 грудня 1961 р. Київ* . . . 282 *693*
501. До Є. А. Дроб'язка. *30 грудня 1961 р. Київ* . . . 283 *693*

1962

502. До Р. І. Смирнова. *4 січня 1962 р. Київ* 284 *693*
503. До Т. Й. Стах. *4 січня 1962 р. Київ* 284 *694*
504. До П. М. Боронька. *5 січня 1962 р. Київ* 284 *694*
505. До Г. І. Рильського. *13 січня 1962 р. Загреб* . . . 285 *694*
506. До М. Г. Рильського. *13 січня 1962 р. Загреб* 285 *694*
507. До Г. М. Петникова. *26 січня 1962 р. Київ* . . . 285 *694*
508. До В. І. Сипенка. *27 січня 1962 р. Київ* 286 *694*
509. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *29 січня 1962 р. Київ* 286 *695*
510. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *1 лютого 1962 р. Київ* 287 *695*
511. До С. П. Іванова. *1 березня 1962 р. Київ* . . . 287 *695*
512. До М. І. Комісарової. *1 березня 1962 р. Київ* 288 *695*
513. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *7 березня 1962 р. Київ* 289 *696*
514. До Г. М. Петникова. *7 березня 1962 р. Київ* . . . 290 *696*
515. До О. М. Підсухи. *7 березня 1962 р. Київ* . . . 290 *696*
516. До Максима Танка. *9 березня 1962 р. Київ* . . . 290 *697*

517. До М. Й. Білика. *10 березня 1962 р. Київ* . . . 291 *697*
518. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *11 березня 1962 р. Київ* 291 *697*
519. До І. М. Коцюбинської. *11 березня 1962 р. Київ* 292 *697*
520. До О. М. Лисенка. *11 березня 1962 р. Київ* . . . 292 *698*
521. До редакції газети «Літературна Україна». *12 березня 1962 р. Київ* 292 *698*
522. До Л. С. Соболєва. *12 березня 1962 р. Київ* . . . 293 *698*
523. До Т. Й. Стах. *12 березня 1962 р. Київ* 293 *698*
524. До Л. В. Нікуліна. *13 березня 1962 р. Київ* . . . 294 *698*
525. До Л. М. Вишеславського. *21 березня 1962 р. Київ* 294 *699*
526. До В. О. Губенко-Маслюченко. *24 березня 1962 р. Київ* 295 *700*
527. До В. А. Закруткіна. *24 березня 1962 р. Київ* 295 *700*
528. До І. М. Шаповала. *24 березня 1962 р. Київ* . . . 295 *700*
529. До Л. М. Вишеславського. *25 березня 1962 р. Київ* 295 *700*
530. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *25 березня 1962 р. Київ* 296 *700*
531. До Я. Т. Вітошинського. *26 березня 1962 р. Київ* 297 *701*
532. До Г. К. Докучаєва. *26 березня 1962 р. Київ* 297 *701*
533. До Є. А. Дроб'язка. *26 березня 1962 р. Київ* . . . 298 *701*
534. До Р. М. Чумака. *27 березня 1962 р. Київ* . . 298 *701*
535. До К. І. Чуковського. *Друга половина березня 1962 р. Київ* 299 *702*
536. До І. К. Білодіда. *Початок квітня 1962 р. Київ* 299 *702*
537. До М. Л. Нагнибіди. *1 квітня 1962 р. Київ* . . . 300 *702*
538. До Т. Г. Масенка. *13 квітня 1962 р. Київ* 300 *703*
539. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *13 квітня 1962 р. Київ* 301 *703*
540. До М. Й. Білика. *14 квітня 1962 р. Київ* . . . 301 *703*
541. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *14 квітня 1962 р. Київ* 302 *704*
542. До Я. Т. Вітошинського. *16 квітня 1962 р. Київ* 303 *704*
543. До Л. Г. Кореневича. *16 квітня 1962 р. Київ* 303 *704*
544. До Г. П. Кочура. *29 квітня 1962 р. Київ* . . . 304 *705*
545. До І. Ф. Ляшенка. *29 квітня 1962 р. Київ* . . . 304 *705*
546. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *29 квітня 1962 р. Київ* 305 *705*
547. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *4 травня 1962 р. Київ* 306 *706*
548. До Й. У. Кобова. *9 травня 1962 р. Київ* 307 *706*
549. До Б. О. Турганова. *11 травня 1962 р. Київ* . . . 307 *706*
550. До К. І. Чуковського. *15 травня 1962 р. Київ* 308 *707*
551. До О. Р. Мазуркевича. *23 травня 1962 р. Київ* . . 308 *707*
552. До М. Г. Рильського. *24 травня 1962 р. Варшава* 309 *707*
553. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *30 травня 1962 р. Краків* 309 *707*
554. До Г. І. Рильського. *30 травня 1962 р. Краків* . . 309 *707*
555. До Г. І. Рильського. *2 червня 1962 р. Краків* . . . 310 *707*
556. До О. Г. та Ю. К. Смоличів. *3 червня 1962 р. Закопане* 310 *707*
557. До І. М. Дзюби. *13 червня 1962 р. Київ* 311 *708*
558. До П. С. Карабана. *13 червня 1962 р. Київ* . . . 311 *708*
559. До Сумського обласного відділу в справах будівництва і архітектури. *13 червня 1962 р. Київ* 312 *708*
560. До П. С. Карабана. *Не пізніше 14 червня 1962 р. Київ* 312 *708*
561. До І. Ф. Ляшенка. *14 червня 1962 р. Київ* 313 *708*
562. До Б. М. Рильського. *17 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 313 *708*
563. До Є. К. Дейч. *18 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 314 *709*

564. До І. М. Верниківської. *20 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 315 *710*
565. До П. С. Карабана. *22 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 315 *710*
566. До Г. І. Рильського. *22 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 316 *710*
567. До Б. М. Рильського. *24 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 317 *710*
568. До М. Г. Кошарнівського. *25 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 318 *711*
569. До Ю. М. Мартича. *26 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 319 *712*
570. До О. Й. Дейча. *27 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 320 *712*
571. До Б. М. Рильського. *29 червня 1962 р. Планерське Коктебель)* 320 *712*
572. До Г. І. Рильського. *29 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 322 *712*
573. До В. А. Юзевюко. *29 червня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 322 *713*
574. До Н. А. Дегтярьова. *4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 323 *713*
575. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 324 *713*
576. До Б. М. Рильського. *4 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 324 *713*
577. До Б. М. Рильського. *6 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 326 *714*
578. До П. О. Омельченка. *8 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 327 *714*
579. До Р. І. Смирнова. *8 липня 1962 р. Планерське (Коктебель)* 327 *714*
580. До М. К. Гудзія. *17 липня 1962 р. С. Кринки Херсонської області* 328 *715*
581. До П. С. Карабана. *17 липня 1962 р. С. Кринки Херсонської області* 328 *715*
582. До М. Г. Кошарнівського. *17 липня 1962 р. С. Кринки Херсонської області* 329 *715*
583. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *21—22 липня 1962 р. Київ* 329 *715*
584. До Б. О. Турганова. *23 липня 1962 р. Київ* . . . 331 *716*
585. До А. М. Хорунжого. *23 липня 1962 р. Київ* . . . 332 *716*
586. До Х. А. Вайнермана. *24 липня 1962 р. Київ* 332 *716*
587. До М. Г. Кошарнівського. *24 липня 1962 р. Київ* 332 *717*
588. До Д. В. Павличка. *27 липня 1962 р. Київ* . . . 333 *717*
589. До О. Д. Куріного. *3 серпня 1962 р. Київ* . . . 333 *717*
590. До О. Я. Ющенка. *3 серпня 1962 р. Київ* 334 *717*
591. До В. О. Губенко-Маслюченко. *13 серпня 1962 р. Київ* 334 *718*
592. До Т. Й. Стах. *14 серпня 1962 р. Київ* 335 *718*
593. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *28 серпня 1962 р. Київ* 335 *718*
594. До Н. П. Францевої. *28 серпня 1962 р. Київ* . . . 336 *719*
595. До Б. О. Турганова. *29 серпня 1962 р. Київ* . . . 336 *719*
596. До С. С. Гейченка. *30 серпня 1962 р. Київ* 337 *719*
597. До П. В. Гуріненка. *30 серпня 1962 р. Київ* . . . 337 *719*
598. До Д. Г. Давидюка. *30 серпня 1962 р. Київ* . . . 337 *720*
599. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *2 вересня 1962 р. Київ* 338 *720*

600. До Г. П. Григор'єва. *3 вересня 1962 р. Київ* . . . 338 *720*
601. До П. С. Карабана. *3 вересня 1962 р. Київ* . . . 338 *720*
602. До О. І. Бандури. *4 вересня 1962 р. Київ* . . . 339 *720*
603. До І. М. Дузя. *4 вересня 1962 р. Київ* 339 *720*
604. До Л. О. Копиленка. *6 вересня 1962 р. Київ* . . . 340 *720*
605. До Янки Бриля. *9 вересня 1962 р. Київ* . . . 340 *721*
606. До П. О. Омельченка. *9 вересня 1962 р. Київ* . . 341 *721*
607. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *9 вересня 1962 р. Київ* 341 *722*
608. До О. К. Югова. *9 вересня 1962 р. Київ* 342 *722*
609. До В. О. Губенко-Маслюченко. *11 вересня 1962 р. Київ* 343 *722*
610. До О. І. Карпенка. *11 вересня 1962 р. Київ* . . . 343 *722*
611. До О. Д. Курінного. *Не пізніше 14 вересня 1962 р. Київ* 344 *723*
612. До Т. Г. Масенка. *15 вересня 1969 р. Київ* . . . 344 *723*
613. До О. В. Килимника. *17 вересня 1962 р. Київ* 345 *723*
614. До П. С. Карабана. *18 вересня 1962 р. Київ* . . . 345 *723*
615. До Т. Г. Масенка. *18 вересня 1962 р. Київ* 346 *724*
616. До Т. Й. Стах. *18 вересня 1962 р. Київ* 346 *724*
617. До Г. І. Владикіна. *20 вересня 1962 р. Київ* . . . 347 *724*
618. До Л. В. Нікуліна. *20 вересня 1962 р. Київ* . . . 348 *724*
619. До Д. Є. Балацького. *21 вересня 1962 р. Київ* . . 348 *724*
620. До Р. В. Бабійчука. *22 вересня 1962 р. Пуща-Водиця* 349 *724*
621. До О. К. Югова. *7 жовтня 1962 р. Пуща-Водиця* 349 *725*
622. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *7 жовтня 1962 р. Пуща Водиця* 350 *725*
623. До Л. В. Нікуліна. *10 жовтня 1962 р. Пуща-Водиця* 350 *726*
624. До Ф. І. Сахна. *21 жовтня 1962 р. Київ* 351 *726*
625. До В. І. Півторадні. *22 жовтня 1962 р. Київ* . . . 351 *726*
626. До Р. М. Чумака. *26 жовтня 1962 р. Київ* 352 *727*
627. До Й. У. Кобова. *28 жовтня 1962 р. Київ* . . . 352 *727*
628. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *28 жовтня 1962 р. Київ* 352 *727*
629. До В. С. Мисика. *1 листопада 1962 р. Київ* . . . 353 *727*
630. До М. І. Рудницького. *1 листопада 1962 р. Київ* 353 *728*
631. До О. П. Скляренко. *4 листопада 1962 р. Київ* 354 *728*
632. До Б. О. Турганова. *4 листопада 1962 р. Київ* 354 *728*
633. До Г. П. Григор'єва. *6 листопада 1962 р. Київ* 355 *729*
634. До А. С. Малишка. *15 листопада 1962 р. Київ* 355 *729*
635. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *18 липня 1962 р. Київ* 356 *729*
636. До О. Р. Мазуркевича. *18 листопада 1962 р. Київ* 357 *730*
637. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *18 листопада 1962 р. Київ* 358 *730*
638. До О. М. Лисенка. *19 листопада 1962 р. Київ* 358 *730*
639. До М. С. Тихонова. *20 листопада 1962 р. Київ* 359 *730*
640. До М. В. Фененка. *20 листопада 1962 р. Київ* . . 360 *731*
641. До О. І. Корсовецького. *21 листопада 1962 р. Київ* 360 *731*
642. До А. В. Головка. *22 листопада 1962 р. Київ* 361 *731*
643. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *22 листопада 1962 р. Київ* 361 *731*
644. До О. З. Міньківського. *22 листопада 1962 р. Київ* 362 *732*
645. До учнів с. Ясениця-Сільна Львівської області. *22 листопада 1962 р. Київ* 363 *732*
646. До О. Я. Ющенка. *22 листопада 1962 р. Київ* 364 *732*
647. До Г. П. Кочура. *24 листопада 1962 р. Київ* . . . 364 *732*

648. До редакції газети «Литература и жизнь». *26 листопада 1962 р. Київ* 365 *732*
649. До М. С. Тихонова. *Друга половина листопада 1962 р. Київ* 367 *733*
650. До В. М. Орла. *Кінець листопада 1962 р. Київ* 367 *733*
651. До Б. В. Берекети. *1 грудня 1962 р. Київ* . . . 368 *734*
652. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *1 грудня 1962 р. Київ* 368 *734*
653. До П. Г. Кащука. *1 грудня 1962 р. Київ* . . . 370 *735*
654. До О. І. Бандури. *8 грудня 1962 р. Київ* . . . 370 *735*
655. До М. К. Гудзія. *23 грудня 1962 р. Київ* 371 *735*
656. До Г. П. Кочура. *Між 4 і 25 грудня 1962 р. Київ* 373 *736*

1963

657. До Г. П. Григор'єва. *3 січня 1963 р. Київ* . . . 373 *736*
658. До Т. Й. Стах. *4 січня 1963 р. Київ* 374 *736*
659. До М. К. Гудзія. *6 січня 1963 р. Київ* 374 *737*
660. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *8 січня 1963 р. Київ* 375 *737*
661. До М. В. Хомичевського (Бориса Тена). *8 січня 1963 р. Київ* 376 *737*
662. До О. І. Корсовецького. *18 січня 1963 р. Київ* 376 *737*
663. До О. І. Петровського. *13 січня 1963 р. Київ* 377 *737*
664. До Д. І. Седих. *14 січня 1963 р. Київ* 377 *738*
665. До Г. П. Кочура. *15 січня 1963 р. Київ* 378 *738*
666. До Т. Й. Стах. *15 січня 1963 р. Київ* 379 *738*
667. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *18 січня 1963 р. Київ* 379 *738*
668. До В. Б. Комарова. *18 січня 1963 р. Київ* . . . 380 *739*
669. До О. Й. Дейча. *19 січня 1963 р. Київ* 380 *739*
670. До А. Г. Бондар. *21 січня 1963 р. Київ* . . . 381 *739*
671. До М. М. Гордійчука. *22 січня 1963 р. Київ* . . . 382 *740*
672. До М. Г. Єрмоленко. *22 січня 1963 р. Київ* . . . 382 *740*
673. До Д. І. Седих. *23 січня 1963 р. Київ* 383 *740*
674. До Т. Й. Стах. *23 січня 1963 р. Київ* 384 *741*
675. До В. К. Кетлінської. *24 січня 1963 р. Київ* . . . 384 *741*
676. До Г. П. Кочура. *25 січня 1963 р. Київ* 385 *741*
677. До Ф. М. Неборячка. *26 січня 1963 р. Київ* . . . 385 *741*
678. До М. Ф. Хомичевського (Бориса Тена). *28 січня 1963 р. Київ* 385 *742*
679. До О. І. Бандури. *3 лютого 1963 р. Київ* . . . 386 *742*
680. До В. Ф. Лобка. *3 лютого 1963 р. Київ* 386 *743*
681. До І. І. Пільгука. *3 лютого 1963 р. Київ* 387 *743*
682. До Д. І. Седих. *3 лютого 1963 р. Київ* 388 *743*
683. До Є. К. Дейч. *26 лютого 1963 р. Київ* 388 *743*
684. До Л. Д. Дмитерка. *26 лютого 1963 р. Київ* . . . 389 *744*
685. До Б. О. Турганова. *26 лютого 1963 р. Київ* . . . 389 *744*
686. До С. О. Щербини. *26 лютого 1963 р. Київ* . . . 390 *744*
687. До П. Ф. Ловецького. *27 лютого 1963 р. Київ* 390 *745*
688. До Л. О. Окчимса. *Кінець лютого 1963 р. Київ* 391 *745*
689. До Б. О. Турганова. *1 березня 1963 р. Київ* 392 *745*
690. До О. Т. Гончара. *2 березня 1963 р. Київ* . . . 392 *745*
691. До М. Г. Кошарнівського. *2 березня 1963 р. Київ* 392 *745*
692. До А. Л. Сметани. *2 березня 1963 р. Київ* . . . 393 *746*
693. До В. А. Юзвенко. *4 березня 1963 р. Київ* . . . 394 *746*
694. До І. І. Пільгука. *6 березня 1963 р. Київ* . . . 394 *747*
695. До Ю. К. Смолича. *7 березня 1963 р. Київ* . . . 394 *747*
696. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *8 березня 1963 р. Київ* 395 *747*

697. До Б. А. Скоропада. *8 березня 1963 р. Київ* . . . 396 *748*
698. До Т. Й. Стах. *8 березня 1963 р. Київ* 397 *748*
699. До Б. О. Турганова. *8 березня 1963 р. Київ* . . . 397 *748*
700. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *15 березня 1963 р. Конча-Заспа* 398 *749*
701. До О. І. Корсовецького. *16 березня 1963 р. Конча-Заспа* 398 *749*
702. До В. О. Губенко-Маслюченко. *21 березня 1963 р. Київ* 398 *749*
703. До Д. М. Бобиря. *22 березня 1963 р. Конча-Заспа* 399 *749*
704. До О. І. Корсовецького. *22 березня 1963 р. Конча-Заспа* 400 *750*
705. До Г. П. Кочура. *24 березня 1963 р. Конча-Заспа* 400 *750*
706. До О. Й. Дейча. *25 березня 1963 р. Конча-Заспа* 400 *750*
707. До Б. А. Буркатова. *26 березня 1963 р. Конча-Заспа* 401 *752*
708. До О. І. Дея. *26 березня 1963 р. Конча-Заспа* 401 *752*
709. До Б. А. Буркатова. *27 березня 1963 р. Конча-Заспа* 402 *752*
710. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *5 квітня 1963 р. Конча-Заспа* 402 *752*
711. До Т. Г. Жалило. *6 квітня 1963 р. Конча-Заспа* 403 *753*
712. До О. І. Корсовецького. *6 квітня 1963 р. Конча-Заспа* 404 *753*
713. До Б. О. Турганова. *6 квітня 1963 р. Конча-Заспа* 405 *753*
714. До редакції газети «Літературна Україна». *9 квітня 1963 р. Київ* 406 *753*
715. До М. М. Грубіана. *11 квітня 1963 р. Київ* . . . 406 *753*
716. До Х. К. Єрмакова. *11 квітня 1963 р. Київ* . . . 407 *754*
717. До Ф. О. Бібіка. *12 квітня 1963 р. Київ* 407 *754*
718. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *12 квітня 1963 р. Київ* 408 *754*
719. До Е. Сідлецької. *12 квітня 1963 р. Київ* . . . 409 *754*
720. До Б. О. Турганова. *12 квітня 1963 р. Київ* . . . 410 *755*
721. До М. К. Смоленчука. *13 квітня 1963 р. Київ* 410 *755*
722. До М. А. Светлова. *17 квітня 1963 р. Москва* . . . 411 *755*
723. До В. В. Пастушенка. *18 квітня 1963 р. Київ* 411 *755*
724. До Б. Є. Патона. *18 квітня 1963 р. Київ* 412 *756*
725. До М. Сокова. *18 квітня 1963 р. Київ* 412 *756*
726. До І. О. Виргана. *25 квітня 1963 р. Київ* . . . 413 *756*
727. До Б. О. Турганова. *25 квітня 1963 р. Київ* . . . 413 *756*
728. До М. Г. Кошарнівського. *26 квітня 1963 р. Київ* 414 *757*
729. До Є. А. Дроб'язка. *27 квітня 1963 р. Київ* . . . 415 *758*
730. До Ю. М. Карського. *29 квітня 1963 р. Київ* . . . 415 *758*
731. До Ю. Я. Барабаша. *5 травня 1963 р. Київ* . . . 416 *758*
732. До В. О. Губенко-Маслюченко. *20 травня 1963 р. Київ* 416 *758*
733. До М. В. Ісаковського. *25 травня 1963 р. Київ* 417 *758*
734. До Б. О. Турганова. *27 травня 1963 р. Київ* . . . 417 *759*
735. До М. О. Абалкіна. *30 травня 1963 р. Київ* . . . 418 *759*
736. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *30 травня 1963 р. Київ* 419 *759*
737. До О. З. Дуна. *30 травня 1963 р. Київ* 421 *760*
738. До Ю. В. Заруби. *2 червня 1963 р. Київ* . . . 421 *760*
739. До П. Ф. Ловецького. *2 червня 1963 р. Київ* . . . 423 *761*
740. До М. Ф. Пиняєва. *2 червня 1963 р. Київ* . . . 423 *761*
741. До Янки Бриля. *3 червня 1963 р. Київ* 424 *761*
742. До вченої ради філологічного факультету Харківського університету. *3 червня 1963 р. Київ* . . . 424 *761*
743. До О. Й. Дейча. *3 червня 1963 р. Київ* 425 *761*

744. До Д. Є. Балацького. *4 червня 1963 р. Київ* . . . 425 *762*
745. До О. А. Беніцького. *4 червня 1963 р. Київ* . . . 426 *762*
746. До О. І. Корсовецького. *4 червня 1963 р. Київ* 426 *763*
747. До С. К. та О. Й. Дейчів. *6 червня 1963 р. Київ* 427 *763*
748. До В. П. Козаченка. *15 червня 1963 р. Київ* . . . 428 *763*
749. До Б. Є. Патона. *Не пізніше 17 червня 1963 р. Київ* 428 *763*
750. До Г. П. Кочура. *Травень-червень 1963 р. Київ* 429 *763*
751. До М. Г. Рильського. *17 червня 1963 р. Москва* 429 *764*
752. До М. В. Ісаковського. *21 червня 1963 р. Москва* 430 *764*
753. До Г. І. Рильського. *21 червня 1963 р. Москва* 430 *764*
754. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *23 червня 1963 р. Гагра* 431 *764*
755. До С. В. Майстренка. *23 червня 1963 р. Гагра* 431 *765*
756. До В. А. Юзвенко. *23 червня 1963 р. Гагра* . . . 432 *765*
757. До Г. П. Кочура. *24 червня 1963 р. Гагра* . . . 433 *765*
758. До О. М. Рильської. *24 червня 1963 р. Гагра* 434 *765*
759. До О. В. Борецького. *1 липня 1963 р. Гагра* . . . 435 *765*
760. До Г. П. Кочура. *1 липня 1963 р. Гагра* 435 *765*
761. До С. В. Майстренка. *1 липня 1963 р. Гагра* . . . 435 *765*
762. До Ц. К. Островської. *2 липня 1963 р. Гагра* . . . 437 *766*
763. До О. М. та Г. І. Рильських. *2 липня 1963 р. Гагра* 437 *766*
764. До М. Г. Рильського. *3 липня 1963 р. Гагра* . . . 438 *766*
765. До Г. П. Кочура. *5 липня 1963 р. Гагра* 438 *766*
766. До Г. П. Кочура. *9 липня 1963 р. Гагра* 439 *766*
767. До В. Г. Струтинського. *15 липня 1963 р. Київ* 439 *767*
768. До С. І. Цетляка. *15 липня 1963 р. Київ* 440 *767*
769. До В. В. Ярмольського. *15 липня 1963 р. Київ* 440 *767*
770. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *16 липня 1963 р. Київ* 441 *768*
771. До Г. Д. Злочка. *16 липня 1963 р. Київ* 442 *768*
772. До П. Ю. Данилка. *28 липня 1963 р. Київ* . . . 442 *768*
773. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *28 липня 1963 р. Київ* 443 *769*
774. До І. М. Коцюбинської. *28 липня 1963 р. Київ* 444 *769*
775. До Г. П. Кочура. *28 липня 1963 р. Київ* . . . 444 *770*
776. До В. Ф. Покальчука. *28 липня 1963 р. Київ* . . . 444 *770*
777. До П. П. Сиченка. *Друга половина липня 1963 р. Київ* 445 *770*
778. До Д. Є. Балацького. *2 серпня 1963 р. Київ* . . . 445 *770*
779. До С. К. та О. Й. Дейчів. *2 серпня 1963 р. Київ* 445 *771*
780. До М. Г. Кошарнівського. *2 серпня 1963 р. Київ* 446 *771*
781. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *5 серпня 1963 р. Київ* 447 *771*
782. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *6 серпня 1963 р. Київ* 448 *773*
783. До Т. Й. Стах. *12 серпня 1963 р. Київ* 448 *773*
784. До Б. О. Турганова. *12 серпня 1963 р. Київ* . . . 449 *773*
785. До Г. П. Кочура. *13 серпня 1963 р. Київ* 449 *774*
786. До Адама Галіса. *20 серпня 1963 р. Київ* 450 *774*
787. До Г. П. Кочура. *20 серпня 1963 р. Київ* 450 *774*
788. До Г. П. Кочура. *20 серпня 1963 р. Київ* 451 *774*
789. До М. Д. Клименка. *23 серпня 1963 р. Київ* . . . 452 *775*
790. До директора Романівської середньої школи. *29 серпня 1963 р. Київ* 452 *775*
791. До В. І. Діденка. *2 вересня 1963 р. Київ* 452 *775*
792. До Г. П. Кочура. *2 вересня 1963 р. Київ* . . . 453 *775*
793. До Б. І. Туровського. *2 вересня 1963 р. Київ* . . . 453 *776*
794. До Валентини Прядко. *7 вересня 1963 р. Київ* 453 *776*
795. До Адама Галіса. *10 вересня 1963 р. Київ* . . . 454 *776*
796. До вченої ради Інституту археології Академії наук УРСР. *12 вересня 1963 р. Київ* 454 *776*

797. До М. К. Гудзія. *13 вересня 1963 р. Київ* . . . 455 *776*
798. До М. Д. Клименка. *13 вересня 1963 р. Київ* 455 *777*
799. До М. Г. Кошарнівського. *13 вересня 1963 р. Київ* 456 *777*
800. До П. О. Омельченка. *13 вересня 1963 р. Київ* 456 *777*
801. До К. І. Чуковського. *13 вересня 1963 р. Київ* 456 *777*
802. До О. В. Борецького. *29 вересня 1963 р. Київ* 457 *778*
803. До О. І. Пузікова. *29 вересня 1963 р. Київ* . . . 458 *778*
804. До Г. Ф. Рильської. *29 вересня 1963 р. Київ* 458 *778*
805. До Д. І. Седих. *29 вересня 1963 р. Київ* 459 *778*
806. До Б. О. Турганова. *29 вересня 1963 р. Київ* . . . 460 *778*
807. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *3 жовтня 1963 р. Київ* 460 *778*
808. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *3 жовтня 1963 р. Київ* 464 *780*
809. До А. Н. Салахяна. *5 жовтня 1963 р. Київ* . . . 464 *780*
810. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *6 жовтня 1963 р. Київ* 465 *781*
811. До Ф. О. Іванової. *7 жовтня 1963 р. Київ* 466 *781*
812. До А. Н. Салахяна. *9 жовтня 1963 р. Київ* . . . 466 *781*
813. До Б. О. Турганова. *10 жовтня 1963 р. Київ* . . . 467 *781*
814. До Л. М. Вишеславського. *13 жовтня 1963 р. Київ* 467 *782*
815. До Валентини Прядко. *15 жовтня 1963 р. Київ* 468 *782*
816. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *18 жовтня 1963 р. Київ* 468 *782*
817. До П. А. Дегтярьова. *19 жовтня 1963 р. Київ* 469 *782*
818. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *19 жовтня 1963 р. Київ* 469 *782*
819. До П. О. Омельченка. *19 жовтня 1963 р. Київ* 470 *783*
820. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *24 жовтня 1963 р. Київ* 470 *783*
821. До Г. І. Владикіна. *25 жовтня 1963 р. Київ* . . . 471 *783*
822. До О. Б. Гатова. *25 жовтня 1963 р. Київ* 473 *784*
823. До Є. М. Іщенка. *26 жовтня 1963 р. Київ* 473 *784*
824. До Г. М. Петникова. *26 жовтня 1963 р. Київ* 473 *784*
825. До Д. І. Седих. *26 жовтня 1963 р. Київ* 474 *784*
826. До Є. К. Дейч. *28 жовтня 1963 р. Київ* 474 *785*
827. До О. Й. Дейча. *30 жовтня 1963 р. Київ* 475 *785*
828. До Л. М. Леонова. *7 листопада 1963 р. Київ* . . . 475 *785*
829. До Д. І. Седих. *11 листопада 1963 р. Київ* . . . 476 *785*
830. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *14 листопада 1963 р. Київ* 477 *785*
831. До Р. М. Чумака. *15 листопада 1963 р. Київ* . . . 478 *785*
832. До Ф. М. Неборячка. *20 листопада 1963 р. Київ* 479 *786*
833. До О. І. Аджубея. *25 листопада 1963 р. Київ* 479 *786*
834. До Президії Спілки письменників України. *26 листопада 1963 р. Київ* 481 *786*
835. До Д. І. Седих. *4 грудня 1963 р. Київ* 482 *786*
836. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *5 грудня 1963 р. Київ* 483 *786*
837. До О. А. Палійчука. *7 грудня 1963 р. Київ* . . . 483 *787*
838. До В. І. Діденка. *14 грудня 1963 р. Київ* . . . 485 *787*
839. До Г. П. Григор'єва. *19 грудня 1963 р. Москва* 485 *787*
840. До П. П. Хузангая. *21 грудня 1963 р. Москва* 485 *787*
841. До О. Й. Дейча. *28 грудня 1963 р. Київ* 486 *788*

1964

842. До Янки Бриля. *2 січня 1964 р. Київ* 486 *788*
843. До М. Л. Брауна. *3 січня 1964 р. Київ* 487 *788*
844. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *5 січня 1964 р. Київ* 487 *788*
845. До Т. І. Волгіної. *6 січня 1964 р. Київ* 488 *789*
846. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *13 січня 1964 р. Київ* 488 *789*
847. До Г. П. Григор'єва. *16 січня 1964 р. Київ* . . . 490 *789*
848. До В. А. Юзвенко. *16 січня 1964 р. Київ* . . . 490 *789*
849. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *20 січня 1964 р. Київ* 491 *790*

850. До О. М. Підсухи. *20 січня 1964 р. Київ* 492 *790*
851. До Ф. О. Іванової. *22 січня 1964 р. Пуща-Водиця* 492 *790*
852. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *26 січня 1964 р. Пуща-Водиця* 493 *790*
853. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *31 січня 1964 р. Пуща-Водиця* 494 *791*
854. До Г. П. Кочура. *31 січня 1964 р. Пуща-Водиця* 496 *792*
855. До В. О. Губенко-Маслюченко. *1 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 497 *792*
856. До Є. К. Дейч. *2 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 497 *792*
857. До О. В. Чельцова. *2 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 497 *792*
858. До Д. Д. Федоряченка. *3 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 498 *792*
859. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *5 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 499 *793*
860. До Г. П. Кочура. *6 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 500 *794*
861. До В. О. Губенко-Маслюченко. *7 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 501 *795*
862. До І. Ю. Сенченка. *9 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 502 *795*
863. До видавництва «Радянський письменник». *9 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 502 *795*
864. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *10 лютого 1964 р. Пуща-Водиця* 503 *795*
865. До М. Л. Нагнибіди. *12 лютого 1964 р. Пуща Водиця* 504 *796*
866. До Я. Т. Вітошинського. *20 лютого 1964 р. Київ* 504 *796*
867. До С. В. Стефаника. *21 лютого 1964 р. Київ* 505 *796*
868. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *22 лютого 1964 р. Київ* 505 *796*
869. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *25 лютого 1964 р. Київ* 506 *797*
870. До П. В. Жура. *25 лютого 1964 р. Київ* 507 *797*
871. До Н. В. Семанюк. *25 лютого 1964 р. Київ* . . . 508 *797*
872. До О. Г. та Ю. К. Смоличів. *26 лютого 1964 р. Київ* 508 *798*
873. До Б. О. Турганова. *28 лютого 1964 р. Київ* . . . 509 *798*
874. До Л. І. Мазура. *6 березня 1964 р. Київ* 510 *799*
875. До Б. В. Остапенка. *6 березня 1964 р. Київ* . . . 510 *799*
876. До С. П. Свяцького. *6 березня 1964 р. Київ* . . . 510 *799*
877. До Н. В. Семанюк. *6 березня 1964 р. Київ* . . . 511 *799*
878. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *12 березня 1964 р. Київ* 511 *799*
879. До В. Ф. Лобка. *12 березня 1964 р. Київ* . . . 512 *800*
880. До Ю. М. Карського. *12 березня 1964 р. Київ* 512 *800*
881. До Б. М. Лятошинського. *12 березня 1964 р. Київ* 513 *800*
882. До В. Я. Грінчака. *14 березня 1964 р. Київ* . . . 513 *801*
883. До В. І. Діденка. *14 березня 1964 р. Київ* . . . 514 *801*
884. До Т. Й. Стах. *14 березня 1964 р. Київ* 514 *801*
885. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *15 березня 1964 р. Київ* 515 *801*
886. До О. Є. Опанасюка. *16 березня 1964 р. Київ* 516 *801*
887. До О. М. Підсухи. *16 березня 1964 р. Київ* . . . 516 *802*
888. До О. С. Мамолата. *17 березня 1964 р. Київ* 517 *802*
889. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *18 березня 1964 р. Київ* 518 *802*
890. До Б. О. Турганова. *23 березня 1964 р. Київ* 519 *803*
891. До М. К. Гудзія. *27 березня 1964 р. Київ* . . . 519 *803*
892. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *27 березня 1964 р. Київ* 520 *803*
893. До П. В. Жура. *29 березня 1964 р. Київ* . . . 522 *804*
894. До А. Г. Бондар. *3 квітня 1964 р. Київ* 523 *805*
895. До М. Л. Карпа. *10 квітня 1964 р. Київ* 523 *805*
896. До В. Н. Коваченка. *10 квітня 1964 р. Київ* . . . 524 *805*
897. До О. І. Корсовецького. *11 квітня 1964 р. Київ* 524 *805*

898. До Г. Б. Мельникова. *12 квітня 1964 р. Київ* . . . 525 *805*
899. До К. П. Дорошенко. *18 квітня 1964 р. Київ* . . . 525 *805*
900. До О. В. Борецького. *19 квітня 1964 р. Київ* . . . 526 *806*
901. До О. Й. Дейча. *20 квітня 1964 р. Київ* 526 *806*
902. До М. О. Шолохова. *22 квітня 1964 р. Київ* . . . 527 *806*
903. До О. К. Кисіль. *23 квітня 1964 р. Київ* 528 *806*
904. До М. Д. Клименка. *23 квітня 1964 р. Київ* . . . 528 *806*
905. До М. Л. Нагнибіди. *23 квітня 1964 р. Київ* . . . 529 *807*
906. До Л. А. Озерова. *23 квітня 1964 р. Київ* . . . 529 *807*
907. До П. О. Омельченка. *23 квітня 1964 р. Київ* . . . 529 *807*
908. До В. А. Юзвенко. *23 квітня 1964 р. Київ* . . . 530 *807*
909. До Ф. Г. Овчаренка. *24 квітня 1964 р. Київ* . . . 530 *808*
910. До М. І. Кушніренка. *26 квітня 1964 р. Київ* . . . 531 *808*
911. До О. Є. Опанасюка. *29 квітня 1964 р. Київ* . . . 532 *808*
912. До Ю. Л. Юркевича. *30 квітня 1964 р. Київ* . . . 533 *808*
913. До В. А. Юзвенко. *5 травня 1964 р. Київ* . . . 538 *808*
914. До Р. В. Бабійчука. *8 травня 1964 р. Київ* . . . 534 *808*
915. До Казиміра Лепшего. *Не пізніше 9 травня 1964 р. Київ* 535 *809*
916. До О. К. Бабишкіна. *10 травня 1964 р. Київ* . . . 535 *809*
917. До П. М. Воронька. *10 травня 1964 р. Київ* . . . 535 *809*
918. До О. Г. та Ю. К. Смоличів. *10 травня 1964 р. Київ* 536 *809*
919. До О. Й. Дейча. *13 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 536 *809*
920. До Г. І. Рильського. *13 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 536 *809*
921. До Є. К. та О. Й. Дейчів. *17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 537 *810*
922. До С. В. Майстренка. *17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 537 *810*
923. До Г. І. Рильського. *17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 538 *810*
924. До Б. О. Турганова. *17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 538 *811*
925. До В. А. Юзвенко. *17 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 539 *811*
926. До І. К. Білодіда. *19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 539 *811*
927. До В. О. Губенко-Маслюченко. *19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 540 *811*
928. До К. Г. Гуслистого. *19 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 540 *811*
929. До О. І. Дея. *21 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 541 *811*
930. До Л. В. Вишеславського. *23 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 542 *812*
931. До М. К. Гудзія. *23 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 542 *812*
932. До М. І. Рильської-Мартинюк., Л. І. Рильської, Т. П. Остапенко. *28 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 543 *812*
933. До О. Я. Ющенка. *30 травня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 543 *813*
934. До М. К. Гудзія. *4 червня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 544 *813*
935. До О. А. Прокоф'єва. *6 червня 1964 р. Москва, Кунцевська лікарня* 544 *813*

936. До А. С. Малишка. *8 червня 1964 р. Київ* . . . 545 *813*
937. До Б. К. та О. Й. Дейчів. *11 червня 1964 р. Київ* 545 *813*
938. До Н. В. Семанюк. *11 червня 1964 р. Київ* . . . 546 *814*
Примітки 547
Основні дати життя і творчості М. Т. Рильського 817
Покажчик імен і назв до листів М. Т. Рильського 856
Список ілюстрацій 874

Академия наук Украинской ССР
Институт литературы им. Т. Г. Шевченко
Киевский литературно-мемориальный музей Максима Рыльского

*

Литературно-художественное издание

МАКСИМ РЫЛЬСКИЙ

Собрание сочинений в двадцати томах

Письма

Тома 19—20

ТОМ ДВАДЦАТЫЙ
ПИСЬМА (1957—1964)

*

Составители
НИЛА АНДРЕЕВНА ПИДПАЛА
ГРОСТИСЛАВ ЯРОСЛАВОВИЧ ДИЛИПЧУК

Автор примечаний
НИЛА АНДРЕЕВНА ПИДПАЛА

(На украинском языке)

Киев, издательство «Наукова думка»

Затверджено до друку вченою радою
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР

Художній редактор *В. П. Кузь*
Оформлення художника *Б. Й. Бродського*
Технічний редактор *Б. М. Кричевська*
Коректори *Л. М. Лембак,*
П. С. Бородянська, Л. П. Рябцева

ИБ № 8046

Здано до набору 13.10.89. Підп. до друку 26.04.90.
Формат 84×108 1/32. Папір друк № 1. Звич нова гарн.
Вис друк Фіз друк арк 28,0+3 вкл на крейд папір
Ум. друк арк 47,36 Ум. фарбо відб. 47,35 Обл-вид арк 52,55.
Тираж 5300 пр Зам № 9—3418 Ціна 5 крб. 70 к.

Видавництво «Наукова думка».
252601 Київ 4, вул. Репіна, 3.

Віддруковано з матриць Головного підприємства
республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига».
252057 Київ 57, вул. Довженка, 3 в Київській книжковій друкарні
наукової книги. 252004, Київ 4, вул. Репіна, 4. Зам. 9-503.

Рильський М. Т.

Р95 Зібрання творів : У 20-ти т.: Листи. Т. 20 / Редкол.: Л. М. Новиченко (голова) та ін.— К. : Наук. думка, 1983—1990.

Т. 20: Листи (1957—1964) / Упоряд.: Н. А. Підпала, Р. Я. Пилипчук; Прим.: Н. А. Підпала; Ред. тому Л. М. Новиченко, Б. М. Рильський.— 1990.— 896 с. : іл.—

ISBN 5-12-009273-X (т. 20)

ISBN 5-12-009271-3 (в опр.) 5 крб. 70 к. 5360 пр.

Друкуються листи до вчених, діячів культури і мистецтва, письменників, рідних, і друзів. Листи супроводжуються історико-літературними коментарями.

Р $\frac{4603000000-220}{М221(04)-90}$ передплатне

ББК 84Ук7+83.3Ук7

торрент-трекер
оцифровано
Hurtom
www.hurtom.com